

La Casa de la Moneda de Barcelona. Els col·legis d'obrers i de moneders de la Corona d'Aragó

Albert Estrada Rius

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tdx.cat) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona

LA CASA DE LA MONEDA DE BARCELONA

LES SEQUES REIALS I ELS COL·LEGIS D'OBRRERS I DE MONEDERS A LA CORONA
D'ARAGÓ

Albert Estrada Rius

Tesi doctoral dirigida pel Prof. Dr. Salvador Claramunt,
Catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona
Programa: Món medieval i modern: últimes línies de recerca
Bienni 2006-2008

Barcelona, 2 de Juliol de 2012

Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona

LA CASA DE LA MONEDA DE BARCELONA
LES SEQUES REIALS I ELS COL·LEGIS D'OBRERS I DE MONEDERS A
LA CORONA D'ARAGÓ

Albert Estrada Rius

Tesi doctoral dirigida pel Prof. Dr. Salvador Claramunt,
catedràtic d'història medieval de la Universitat de Barcelona
Programa: Món medieval i modern: últimes línies de recerca
Bienni 2006-2008

Barcelona, 2 de Juliol de 2012

Il·lustració de la coberta: gravat al·legòric del Col·legi d'obriers i de moneders de Barcelona (1646).

«Cui incumbit facere nummista

Adhuc autem fuit antiquitus rationabiliter ordinatum et propter deceptionem cavendam, quod non cuilibet licet facere monetam, aut huiusmodi figuram vel ymaginem imprimere in suo proprio argento vel auro, sed quod moneta et characteris impressio fieret per unam personam publicam [...] Et quoniam princeps est persona magis publica et maioris auctoritatis, conveniens est quod ipse pro communitate faciat fabricare monetam et eam congrua impressione signare».

Nicole Oresme (c.1320-1382). *Tractatus de origine, natura, iure et mutacionibus monetarum*. Cap. V.

«A qui incumbeix encunyar moneda

A més, des de l'antiguitat va ser raonablement ordenat, per tal de preveure l'engany, que no és lícit a qualsevol encunyar moneda o imprimir una figura o imatge en la seva pròpia plata o or, sinó que la moneda i la impressió de la seva figura es faci per una persona pública [...] I, atès que el príncep és la persona més pública i de major autoritat, convé que ell mateix en pro de la comunitat faci encunyar moneda i la faci marcar amb la imatge adequada».¹

Nicole Oresme (c.1320-1382). *Tractatus de origine, natura, iure et mutacionibus monetarum*. Cap. V.

¹ Traducció de Josep HERNANDO, *Tractatus de origine...*

SUMARI

Taules de sigles, d'abreviatures i d'equivalències.....	15
1. Introducció.....	21
2. La doctrina sobre la fabricació monetària a la Corona d'Aragó.....	31
2.1. La regalia de la moneda.....	33
2.2. La limitació de la regalia de la moneda.....	42
2.3. La funció de la Seca i dels seus oficials.....	48
2.4. La justificació de l'estatut privilegiat del personal de la Seca.....	51
3. El Col·legi d'obrers i de moneders i l'organització corporativa del personal de la Seca.....	57
3.1. Els fonaments de la pràctica corporativa.....	59
3.2. La difusió del sistema corporatiu a les seques europees.....	61
3.3. La recepció del sistema corporatiu a la Corona d'Aragó: l'establiment del Col·legi com a marc jurídic corporatiu dels obrers i moneders de la Seca Reial de Barcelona.....	65
3.4. La difusió d'un model comú de regiment a les seques reials a la Corona d'Aragó....	73
3.4.1. La Seca Reial d'Alacant.....	75
3.4.2. La Seca Reial de Mallorca.....	76
3.4.3. La Seca Reial d'Esglésies.....	79
3.4.4. La Seca Reial de Perpinyà.....	82
3.4.5. La Seca Reial de Càller.....	86
3.4.6. La Seca Reial de València.....	87
3.4.7. La Seca Reial de Saragossa.....	89
3.4.8. Les seques d'excepció: l'altra Seca Reial de Barcelona de 1534.....	89
3.4.9. Els tallers monetaris reials clandestins.....	90
3.4.10. Els tallers de falsaris i la fabricació de moneda falsa.....	93
3.4.11. Els tallers locals.....	98
3.4.12. Els tallers comtals i senyoriais.....	107
3.5. El caràcter regional de les corporacions europees i el supòsit de Barcelona.....	107
3.5.1. La recepció parcial: la configuració d'un <i>serment</i> de la Corona d'Aragó?.....	107
3.5.2. La recepció parcial: la relació seques reials <i>versus</i> seques locals.....	111
3.6. La naturalesa jurídica de la corporació d'obrers i de moneders	112

3.7. L'ingrés al Col·legi.....	115
3.7.1. Requisits d'ingrés.....	115
3.7.1.1. Requisits generals.....	115
3.7.1.1.1. Físics.....	115
3.7.1.1.2. Morals.....	116
3.7.1.1.3. Econòmics i socials.....	118
3.7.1.1.4. Tècnics.....	118
3.7.1.2. Requisits especials.....	119
3.7.1.2.1. Naturalesa o nació catalana.....	119
3.7.1.2.2. Reserva de llinatge.....	121
3.7.1.2.2.1. <i>lus sanguinis</i>	122
3.7.1.2.2.2. <i>lus gratiae regia</i>	127
3.7.1.3. L'examen d'ingrés.....	130
3.7.1.4. Les formalitats d'ingrés.....	131
3.7.1.4.1. El jurament i l'homenatge, la fiança i la investidura.....	131
3.7.1.4.2. El convit.....	132
3.7.2. El règim jurídic dels col·legiats.....	133
3.7.3. La normativa.....	135
3.7.3.1. El caràcter d'ordenament jurídic especial.....	135
3.7.3.2. Els drets i els privilegis.....	137
3.7.3.3. L'extensió del gaudi dels privilegis.....	148
3.7.3.4. L'abús dels privilegis i les mesures correctores: prohibicions i limitacions d'accés.....	150
3.7.4. Les obligacions del col·legiat.....	154
3.7.4.1. Residència.....	155
3.7.4.2. Disponibilitat de servei.....	155
3.7.4.3. Lleialtat i obediència.....	155
3.7.4.4. Submissió al Capítol i a la Cort dels alcaldes.....	156
3.7.5. L'extinció de la col·legiació.....	156
3.7.5.1. Renúncia.....	156
3.7.5.2. Expulsió.....	156
3.7.5.3. Defunció.....	157
3.7.6. El personal de la seca i el nombre de col·legiats.....	158
3.7.7. La denominació de l'organisme.....	164

3.7.8. La seu de la institució.....	166
4. La preparació de les emissions monetàries: òrgans i procediment.....	169
4.1. La <i>iurisdicció</i> com a categoria pròpia de l'exercici del poder a l'Antic Règim.....	171
4.2. La intervenció del tresorer general.....	179
4.3. La intervenció auditora del Mestre Racional.....	182
4.4. La intervenció del municipi barceloní.....	186
4.5. Competències municipals en l'ordre públic metrològic.....	188
4.5.1. Afinador de pesos i mesures.....	190
4.5.2. Afinador de pesals i balances monetals.....	191
4.5.3. Ofici de pesador i verificador públic de monedes i la Taula del pes dels florins...	192
4.6. El règim econòmic de la Seca Reial de Barcelona.....	196
4.7. L'evolució del règim jurídic de la Seca Reial de Barcelona.....	200
4.7.1. Dels precedents a la inalterabilitat de la moneda.....	200
4.7.2. La introducció de les emissions d'or.....	206
4.7.3. La municipalització de la seca a partir de Martí l'Humà i les reformes alfonsines.....	208
4.7.4. Dels Àustries a la Nova Planta.....	211
5. El taller monetari i la fabricació de la moneda	215
5.1. El desenvolupament tecnològic i la manufactura monetària.....	217
5.2. El taller monetari.....	227
5.2.1. La planta orgànica i el personal vinculat al taller	228
5.2.1.1. Mestre de la seca.....	233
5.2.1.2. Guardes de la moneda.....	236
5.2.1.3. Escrivà de la seca.....	250
5.2.1.4. Mestre de la balança.....	252
5.2.1.5. Fonedor.....	254
5.2.1.6. Carboner.....	256
5.2.1.7. Gravador.....	257
5.2.1.8. Emblanquinador.....	259
5.2.1.9. Colorador.....	260
5.2.1.10. Assajador.....	261
5.2.1.11. Obrers.....	262

5.2.1.12. Moneders.....	265
5.2.1.13. Jove del taulell.....	266
5.2.1.14. Conservador.....	267
5.3. L'organització del procés de fabricació de la moneda.....	271
5.3.1. Convocatòria i aprovisionament de metall.....	272
5.3.2. Fosa i preparació del metall per amonedar.....	298
5.3.3. Preparació dels cospells.....	301
5.3.4. Preparació dels encunyys.....	308
5.3.5. Procediments successius de neteja del metall: emblanquiment i coloració.....	318
5.3.6. Encunyació de la moneda.....	320
5.3.7. «Encerrament» i deslliurança i de la moneda.....	322
5.4. La seu del taller.....	324
6. El capítol d'obrers i de moneders i l'exercici de la via de govern i de gràcia	333
6.1. El sinodialisme com a manifestació d'una societat corporativa.....	335
6.2. El capítol o consell plenari de la corporació.....	336
6.3. L'òrgan executiu del capítol: els alcaldes i la «sisena».....	342
6.4. Els oficis vinculats al capítol.....	345
6.4.1. Bustier.....	345
6.4.2. Clavari.....	346
6.4.3. Oïdor de comptes.....	347
6.4.4. Escrivà.....	348
6.5. Les atribucions i les competències del capítol.....	349
6.6. La seu del capítol.....	351
7. La cort dels alcaldes de la Seca i l'exercici de la via de justícia	353
7.1. La immunitat jurisdiccional i el fur propi dels col·legials.....	355
7.2. La cort dels alcaldes.....	360
7.2.1. La planta orgànica i el personal assignat al tribunal.....	360
7.2.1.1. Alcaldes.....	362
7.2.1.2. Procurador fiscal.....	369
7.2.1.3. Advocats fiscals.....	369
7.2.1.4. Assessors.....	371
7.2.1.5. Escrivà	375

7.2.1.6. Conservador.....	376
7.2.1.7. Andador.....	377
7.2.1.8. Verguers.....	379
7.2.2. La seu del tribunal: escrivania, arxiu i presons.....	382
7.2.2.1. Les dependències del tribunal, l'escrivania i l'arxiu.....	382
7.2.2.2. La presó dels alcaldes.....	384
7.2.3. El dret aplicable: el procés, les instàncies i els recursos.....	387
7.2.4. La jurisdicció dels alcaldes: contingut, evolució i límits.....	392
7.2.5. Els conflictes jurisdiccionals i la resolució de les contencions.....	401
7.2.5.1. Les col·lisions amb el mostassaf.....	403
7.2.5.2. Les col·lisions amb els cònsols de mar.....	409
7.2.5.3. Altres col·lisions amb diferents titulars jurisdiccionals municipals i reials.....	414
7.2.6. La Reial Audiència i la Cort dels alcaldes.....	416
7.2.6.1. Les causes reservades a la Reial Audiència.....	417
7.2.6.2. La Reial Audiència i la resolució dels conflictes de contenció.....	418
7.2.6.3. La Reial Audiència i la tutela dels presos.....	420
8. Conclusions.....	423
9. Fonts i bibliografia.....	433
9.1. Fonts primàries manuscrites.....	435
9.2. Fonts primàries impreses i bibliografia.....	439
10. Apèndix documental.....	467
10.1. Regestos.....	469
10.2. Documents.....	473
11. Apèndix iconogràfic.....	537
11.1. Índex d'il·lustracions.....	539
11.2. Il·lustracions.....	545

TAULES DE SIGLES, D'ABREVIATURES I D'EQUIVALÈNCIES

Sigles

AA = Arxiu de l'Audiència (Palma de Mallorca)
ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona)
ADPO = Archives Département Pyrénées-Orientales (Perpinyà)
AHCB = Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHPB = Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
ANE = Asociación Numismática Española
ARM = Arxiu Reial de Mallorca (Palma de Mallorca)
ASC = Archivio di Stato di Cagliari
AVP = Archives de la Ville de Perpignan
BC = Biblioteca de Catalunya (Barcelona)
BICAB = Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona
BN = Bibliothèque Nationale (París)
BUB/FR = Biblioteca de la Universitat de Barcelona/Fons de Reserva
BS = Bayerische Staatsbibliothek (Munic)
CODOIN = Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón.
CYADC = Constitucions i altres drets de Catalunya
CC = Consell de Cent
IEC = Institut d'Estudis Catalans
JC = Junta de Comerç
LCC = Llibre de conclusions civils
LRO = Lletres Reials Originals
MNAC/GNC = Museu Nacional d'Art de Catalunya/Gabinet Numismàtic de Catalunya (Barcelona)
MR = Mestre Racional
RA = Reial Audiència
RBE = Real Biblioteca del Monasterio de San Lorenzo de El Escorial
RP = Reial Patrimoni
SIAEN = Sociedad Iberoamericana de Estudios Numismáticos

Abreviatures

Art. = Article/s

C. = Consellers

Canc. = Cancelleria

Cat. = Catàleg/s

Cap. = Capítol/s

Cl. = Clàusula/es

Col. = Col·lecció

Com. = Comissari/s

d. = diner/s

Dir. = Director/s

Doc. = Document/s

Ed. = editor/s

F. Bon. = Fullets Bonsom

f. = foli/s

Gl. = Glossa/es

L. = llei

ll. = lliura/es

Mt. = Mateu

Ms. = Manuscrit

Núm. = número/s

p. = pàgina/es

Par. = Paràgraf/s

r. = recte

Reg. = Registre

s. = sou/s

s. d. = sense data

seg. = següents

s. n. = sense numerar

Tít. = Títol/s

Tom. = Tomo/s

v. = vers

Vol. = volum/s

Equivalències²

Valor de les monedes

1 lliura = 20 sous

1 sou = 12 diners

1 diner = 2 òbols o malles

1 òbol o malla = 2 pugeses

1 pugesa = $\frac{1}{4}$ de diner

Pes del metall preciós

Marc d'or de Perpinyà³

1 marc = 8 onces

1 unça = 24 diners

1 diner = 24 grans

1 gra = 4 quarts

Marc d'argent de Barcelona⁴

1 marc = 8 unces

1 unça = 4 quarts

1 quart = 4 argenços

1 argenç = 9 quirats

1 quirat = 4 grans

Finesa o llei del metall

24 quirats⁵ = 96 grans

1 quirat = 4 grans

12 diners⁶ = 288 grans

1 diner = 24 grans

² ALSINA; FELIU & MARQUET. *Diccionari...*p. 84 i ROCA. *Arismetica*, p. 204.

³ És a dir, el patró comú a tots els territoris de la Corona d'Aragó

⁴ És a dir, el patró privatiu de Catalunya i de Sardenya, atès que també existien el marc d'argent d'Aragó i el de València amb pesos diferents.

⁵ Grau màxim de puresa de l'or.

⁶ Grau màxim de puresa de la plata.

1. INTRODUCCIÓ

La fabricació de moneda a la ciutat de Barcelona va ser una activitat continuada, per bé que amb marcades interrupcions, des de temps altmedievals fins a la segona meitat del segle XIX.⁷ La ciutat comtal té el privilegi de conservar, per bé que molt alterat per successives transformacions, l'edifici d'origens medievals anomenat *la Seca* en el qual es va verificar aquesta tasca durant molts d'aquests segles. Es tracta d'una construcció, aixecada en ple barri de la Ribera⁸ que, fins a la seva recent restauració,⁹ ha passat, normalment, desapercebuda en els itineraris per la Barcelona monumental.

L'edifici de l'antiga casa de la moneda s'ubica en la illa de cases delimitada pels carrers Flassaders, de la Seca, Cirera i de les Mosques (fig. 43). El mateix fet que un dels carrers esmentats ostenti, des de molt antic, el nom de la Seca ja és un testimoni prou eloqüent de l'arrelament de l'activitat al lloc i de la seva petjada en el teixit urbanístic i social de la Ciutat (fig. 44). En aquesta ubicació concreta es documenta l'activitat de fabricació de moneda des, almenys 1373 fins –per bé que amb llargues interrupcions- el 1881. Va ser aleshores que, en compliment d'un Reial Decret de 24 de maig del mateix any, es va tancar de manera definitiva la Casa de la Moneda de Barcelona. La Ciutat, a més, encara té un altre carrer específicament dedicat als «moneders» en el districte de Pedralbes.

L'edifici de la Seca i, sobretot, les monedes encunyades en aquella seu i avui conservades en col·leccions públiques com les del Gabinet Numismàtic de Catalunya del Museu Nacional d'Art de Catalunya, o bé, en altres de particulars, són els testimonis més evidents i rellevants d'una activitat que no només era de capital importància per la Ciutat sinó per a tot el Principat. No en va, l'encunyació de moneda ha estat, al llarg de la història, una de les regalies més pregoneres i apreciades de qualsevol poder polític.

Darrera dels testimonis de l'edifici i de la producció monetària que en sortia va existir, però, tota una complexa organització institucional –amb una dimensió corporativa i una altra de protoindustrial- encarnada en un contingent humà que, regit per una reglamentació normativa, aplicava uns procediments tècnics amb la finalitat d'obtenir una

⁷ No tenim en compte l'emissió puntual de moneda romana per part de l'usurpador Màxim Tirà a Barcelona ni les emissions sota autoritat dels reis visigots.

⁸ *Catálogo del patrimonio histórico-artístico...*

⁹ La part de l'edifici corresponent al carrer Flassaders ha estat restaurada el 2011.

producció que venia encarregada i dirigida per les autoritats públiques titulars del dret de batre moneda. Aquests vessants social, institucional i tecnològic perduts i oblidats amb l'extinció de l'organisme, avui només es poden reviscolar a través de les fonts documentals conservades en els rics arxius catalans una vegada desaparegut l'arxiu particular de la seca barcelonina i dispersats o destruïts els seus fons documentals. És precisament a aquest àmbit, pràcticament inèdit pel que fa a Barcelona, que està dirigit, de manera prioritària, la investigació que recull aquesta tesi doctoral.

El treball que presentem al Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona per obtenir el grau de doctor en Història té com objectiu principal oferir una aproximació integral a la Seca Reial de Barcelona en la seva dimensió institucional com organisme encarregat de fabricar la moneda de curs legal general al principat de Catalunya durant el període que podríem qualificar de «foral» o de vigència de la Corona d'Aragó i, en particular, durant els segles baixmedievals (s. XIII-XV). Pel fet de tractar-se d'un estudi emmarcable, de bell antuvi, dins de la història de les institucions ens fixarem amb especial atenció en l'entramat orgànic que es va bastir al voltant de l'activitat d'encunyar moneda per ser aquest l'aspecte més descuidat per la historiografia. És amb aquest objectiu que oferim un assaig sistematitzador de l'estructura i òrgans integrats en un organisme que, de manera simplificadora, anomenem la Seca Reial de Barcelona tant a nivell intern –organització interna- com a nivell de les relacions externes amb altres organismes dels quals depenia o es relacionava.

Per reeixir en aquest objectiu assenyalat ens atenem al caràcter d'institució regida pel Dret. A través d'aquest, es va configurar orgànicament l'entramat que constituïa la seca regulant la seva activitat peculiar, així com el personal adscrit a la mateixa, d'acord amb un règim jurídic particular. Òbviament, som conscients de que aquest treball només es tracta d'un primer pas en el coneixement d'una institució, amb moltes facetes de coneixement pendents d'aprofundir, al que caldrà que segueixin, en la mesura del possible, altres de complementaris amb treballs d'índole social, prosopogràfica i econòmica a l'entorn de l'organisme i que depassen els objectius i les possibilitats fixades en aquest treball.

L'estructura que adoptem és la d'encapçalar el treball amb un primer capítol dedicat a una aproximació al pensament sobre la fabricació de moneda en els orígens del període que abastem. Això implica avaluar l'abast del concepte de regalía de la moneda vinculada a la Corona, les seves limitacions a Catalunya i, finalment, la justificació de l'estatut privilegiat del personal actiu a l'entorn de la Seca.

En el segon capítol ens centrarem en el Col·legi com a forma organitzativa adoptada pel professionals de la fabricació de moneda a la Corona d'Aragó a l'entorn de les diverses seques que van estar actives. Aquí caldrà enquadrar l'estudi de la Seca Reial de Barcelona en el context de la resta de seques reials i les vinculacions existents entre elles. Cal tenir en compte, a més, que a través de l'estudi d'un exemple puntual assolirem voluntàriament, bastir un arquetip. L'establiment d'aquest és un dels objectius buscats d'aquest treball. Sobretot, pel caràcter receptiu de Barcelona respecte models comuns a la resta d'Europa i, a la vegada, difusor dels mateixos a la resta de seques reials dels territoris cismarins de la Corona d'Aragó. En aquest sentit, caldrà fer referència, encara que només sigui tangencialment, als models coetanis peninsulars i, molt especialment, de la resta de la Corona d'Aragó: València, Perpinyà, Esglésies, Càller i Mallorca. Respecte aquests darrers regnes l'experiència de la Casa de la Moneda de Barcelona ofereix un marc institucional en el qual emmirallar-se, tant a través de la normativa general i comuna com per la recepció dels privilegis originaris de la seca barcelonina. A vegades, documents d'aquestes seques ens hauran d'ajudar a completar punts foscos de la pròpia casa de la moneda barcelonina. Tampoc podrem oblidar, com a contrapunt, el cas de les seques municipals productores de l'anomenada moneda local.¹⁰

El caràcter difusor de Barcelona va anar precedit també d'un fenomen invers previ, el de focus receptor. Així, és molt probable que la Seca Reial de Barcelona adoptés, almenys parcialment, aspectes o trets institucionals que eren foranis com ara bé el mateix nom de

¹⁰ CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* Vegeu l'epígraf 3.4.11.

«seca» o el dels magistrats anomenats alcaldes, a més de les característiques corporatives pròpies de l'organisme arreu d'Europa. Aquests aspectes d'influència en la configuració que ara anticipem ens mostren una constant en aquest fenomen: el caràcter general de l'encunyació de la moneda i l'organització de la mateixa d'acord a un patró fins a cert punt comú arreu.

En el mateix capítol s'inserirà la tasca de la casa de la moneda en les relacions que es van teixir entre la Corona, d'una banda, que ostentava la regalia monetària i, el municipi barceloní, d'altra, a l'adquirir aquest darrer una preponderància cada vegada major en el procés emissor. Aquest sembla la característica més singular de la Casa de la Moneda de Barcelona respecte les altres seques reials. És justament en aquest apartat que s'ha de plantejar una visió sintètica de la perspectiva diacrònica o evolutiva de les emissions barcelonines.

Interessa, abans que res, singularitzar i comprendre un model orgànic específic en un context determinat. Amb aquesta finalitat ens hem fixat com a referència un arc cronològic que abasta a grans trets el que podríem anomenar Baixa Edat Mitjana i Moderna en sentit ampli (segles XIII-XVII). Respecte aquesta cronologia cal precisar que, a efectes de la història de les institucions europees, la divisió entre Baixa Edat Mitjana i Edat Moderna és difusa, tènue i, sovint, fictícia. Ans el contrari, en la majoria dels casos, entre una i altra destaca una evolució natural sota el signe de la continuïtat i el desenvolupament. Es tracta, en tot cas, d'una evolució que es fonamenta sobre la difusió i progressiva acceptació d'un dret comú o *iura communia* puat en els drets romà justinianeus, canònic i feudal llombard i en la seva superposició harmònica amb els *iura propria* o drets particulars de la terra.¹¹

El veritable trencament i, per tant, l'acotament d'aquesta etapa ve marcat, d'una banda, pel trànsit de l'Alta a la Baixa Edat Mitjana i, per l'altra, amb la instauració dels principis de la Revolució Francesa i la implantació de l'Estat liberal. El primer trànsit fixat pel fenomen de la recepció del dret comú romà justinianeus, canònic i feudal llombard ja esmentats a partir del segle XII. El segon trànsit ve assenyalat per la codificació, el constitucionalisme i els principis de la *Declaració dels Drets de l'home i del ciutadà* (1789) que hi apareixen

¹¹ Vegeu sobre el tema, en general, CALASSO. *Introduzione al diritto...* i BELLOMO. *La Europa del derecho...*

subjacents.¹² En el nostre cas, però, el trencament final apareix amb anterioritat arran de la promulgació del *Decret de Nova Planta* (1716) i amb ell l'abrogació, per dret de conquesta, del peculiar sistema polític del Principat, en general, i de la moneda pròpia, en particular en benefici de les institucions polítiques i jurídiques de matriu castellana.

Els següents capítols persegueixen comprendre la Seca Reial de Barcelona des de dins distingint, en primer lloc, la seva funció de Taller monetari en la qual es verificava la fabricació de moneda. En segon lloc, l'anomena't Capítol com a òrgan en el qual s'estructurava la vida social i professional corporativa. Finalment, la Cort dels alcaldes com a tribunal en el qual es ventilaven els conflictes interns però també els externs com a resultat del fur propi que gaudien els obrers i moneders. Els conflictes amb d'altres autoritats jurisdiccionals són objecte d'anàlisis detallats i ens permetran conèixer millor l'encaix de l'organisme i del seu personal en el seu entorn social i institucional.

No obstant tot l'exposa't a nivell orgànic, si que hi ha una evolució –de caire tècnic o tecnològic- manifestada en aquest període amb canvis notables. Així, per exemple, l'adaptació de l'encunyació mecanitzada a molinet a Barcelona, a principis del segle XVII, en substitució de la fabricació manual ens marca el temps dels canvis tècnics¹³ de la mateixa manera que la introducció de la insaculació, o elecció a sorts, en els mecanismes d'elecció dels oficis, ens els marca, per exemple, en el camp de govern institucional. En aquest sentit, també cal assenyalar que resseguir la història de la fabricació de la moneda també és submergir-se en la història del desenvolupament tecnològic.

Considerem que, d'acord als objectius fixats, el període triat és coherent per explicar l'arrencada i el desenvolupament ple d'una construcció institucional sustentada en el Dret que recull uns models generals de l'Europa de la baixa edat mitjana i que, a la seva vegada, com ja hem assenyalat, els difon a nivell regional. És en aquest context que cal parlar de la recepció i difusió de models institucionals vinculada amb la més coneguda i estudiada difusió del dret comú.

La necessitat d'un marc de discussió comparatiu del fenomen institucional ja es va posar de manifest en el *Symposium on coinage and monetary history* celebrat a Òxford l'any

¹² Aquest és el cas que es dona clarament a França.

¹³ Vegeu, com exemple, el cas següent a: MURRAY, IZAGA & SOLER. *El Real Ingenio...*

1988 sobre el tema de l'organització dels tallers monetaris, que no obstant, no va ocupar-se, malauradament, de la problemàtica dels regnes hispànics.¹⁴ Aquests si que van ser objecte d'estudi en el congrés que va succeir el d'Òxford, celebrat en aquesta ocasió a Milà l'any 1999, encara que centrat monogràficament en els edificis de la seca.¹⁵

Ara bé, aquesta visió organicista no ens ha de fer caure en un mer estudi abstracte i immobilista. Hem de considerar que les institucions també evolucionen i la seca no va ser en aquest aspecte diferent. Els canvis en l'estructura corporativa interna es van verificar, especialment, en relació a la dependència de les decisions emissores. Sobretot, a mesura que el municipi de Barcelona prenia més responsabilitat en detriment de la Corona en el control de les emissions d'argent i de billó.

En definitiva, en aquest treball anirem delimitant i individualitzant una sèrie d'àmbits que, des d'una perspectiva jurídica, institucional i tecnològica, ens han d'aportar una major comprensió de la seca en les seves diverses dimensions institucionals. Aquests aspectes són en primer lloc una reflexió, no tant sobre el paper assignat a la moneda, sinó a l'encunyació de la mateixa en el pensament i la doctrina política i jurídica. Això, per tal d'entendre els fonaments de desenvolupament de la seca com organisme encarregat amb caràcter monopolístic d'aquesta tasca.

Per a la redacció d'aquest treball s'han utilitzat tant documents originals de creació com d'aplicació del dret sempre que ha estat possible. No sembla que s'hagi conservat, total o parcialment, l'arxiu que la seca barcelonina devia forçosament de formar al llarg dels seus anys d'activitat. D'aquest naufragi documental, segurament immediat a l'extinció del Col·legi arran de la Nova Planta, només ens n'han arribat alguns pocs manuscrits compilatoris dels privilegis de la seca per a ús dels seus alcaldes i col·legiats o un recull de les actas internes.¹⁶

La única documentació pròpiament interna de la Seca, a part d'aquests manuscrits, són els llibres de comptes de cada emissió. Aquests registres, al ser lliurats al Mestre Racional (fig. 11) per a la seva subjecció al procediment d'audició de comptes, no eren tornats a la

¹⁴ MAYHEW; SPUFFORD. *Later medieval Mints...*

¹⁵ TRAVAINI. *I luoghi della moneta...*

¹⁶ Vegeu l'epígraf 7.2.2.

seca després de la seva verificació sinó que eren dipositats a l'Arxiu Reial i, d'aquesta manera, avui estan conservats entre els fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

La resta de notícies documentals fora d'aquestes fonts concretes s'han cercat en les dues administracions implicades, en divers grau, en el regiment de la seca: l'administració reial i la municipal. Disperses en els seus respectius fons es conserven documents i mencions de diversa naturalesa i entitat, algunes publicades i d'altres inèdites. Entre aquestes fonts destaquen els registres de cancelleria per a l'administració reial i el llibre del Consell, per a l'administració municipal.

Tampoc podem obviar pas la doctrina jurídica general del dret català elaborada en els segles XVI i XVII que no oblidem en les seves obres la referència a alguns aspectes a la seca o a l'encunyació de moneda a Barcelona, especialment pels aspectes jurisdiccionals, més invariables que no pas, per exemple els tècnics. Destaquem dins de l'àmbit jurídic la tradició de la corporació d'utilitzar els serveis de juristes i de l'impremta en la defensa del seu fur privilegiat. Es tracta d'una tradició gens estranya a l'època que ens permet pouar un material malauradament oblidat pels historiadors de la moneda.

Per a dur a terme aquesta complexa tasca comptem, en primer lloc, amb la historiografia sobre el tema que utilitzarem tant per la recerca aportada en forma de documents publicats en els apèndixs documentals com en les interpretacions i les aportacions presentades.

La Seca Reial de Barcelona només compte amb una monografia recent¹⁷ centrada, però, en l'estudi de l'edifici de la Seca des dels seus orígens fins al seu tancament al segle XIX. La manca d'una bibliografia específica recent útil sobre la Casa de la Moneda de Barcelona ens porta a basar-nos en la també escassa bibliografia clàssica¹⁸ i a suplir-la, en part, pels diferents estudis, per exemple, de Mateu Llopis sobre la Seca Reial de València¹⁹ i, sobretot, en els documents i les recerques tangencials o fragmentàries sobre la institució barcelonina que apareixen en els treballs de recerca més amplis i clàssics de

¹⁷ RIPOLL. *La Seca o Casa...*

¹⁸ ELIAS DE MOLINS. *Numismàtica 1. Seca de Barcelona...*; PARADALTAS. *Memoria acerca de la antigüedad...*; UDINA. *La ceca de Barcelona...* i MATEU. *Una versión romance...* i, més recentment, TRÉTON. *El llibre de les monedes de Barcelona...*

¹⁹ Vegeu, especialment, MATEU. *La ceca de València...* i IDEM. *Libre dels privilegis...*

la numismàtica catalana.²⁰ Especialment útils han estat les recerques més recents sobre els processos de fabricació monetària que, algunes vegades, utilitzen fonts directament relacionades amb la nostra seca o amb d'altres de properes.²¹

Ens donarem per satisfets si aconseguim donar una visió integral més harmònica, encara que, pot ser, més genèrica –traient del primer pla que sol ocupar, bé que justificadament, el taller monetari en els treballs dedicats a les seques i reivindicant la resta d'òrgans: capítol i cort dels alcaldes- la realitat del que implicava a nivell institucional i humà l'existència d'una seca reial a la Baixa Edat Mitjana i els primers segles de la modernitat.

Finalment, no podem donar per acabada aquesta introducció sense agrair i reconèixer de tot cor la inestimable confiança i ajuda del prof. Salvador Claramunt, catedràtic d'Història Medieval a la Universitat de Barcelona i director d'aquesta tesi doctoral. Sense la seva confiança i el seu recolzament incondicional que, sovint, he trobat a faltar en altres àmbits i que, per això valoro encara més, aquest treball no hagués arribat mai a bon port. També vull agrair la paciència i la col·laboració del personal tècnic de les diverses institucions a les que he hagut de recórrer en aquests anys de recerca que faig extensiu als meus col·legues de la Universitat i del Museu i, evidentment, a la meva família. Especialment, al meu pare, que amb el seu entusiasme ben conegut per tothom per tot allò que impliqui recolzar la recerca em va animar a emprendre per segona vegada el sempre costerut camí de redacció d'una tesi doctoral. A ell li dedico aquest treball.

²⁰ Especialment, les obres de SALAT. *Tratado...* i BOTET. *Les monedes catalanes...*

²¹ Cal destacar TORRES. *Ordenanzas medievales...*; IDEM. *Evolución histórica...*; MURRAY, IZAGA & SOLER. *El Real Ingenio...* i CÓRDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...*

2. LA DOCTRINA SOBRE L'ENCUNYACIÓ MONETÀRIA A LA CORONA D'ARAGÓ

2.1. La regalia de la moneda

El pensament medieval sobre la moneda aporta poca llum directa sobre l'estatut de les seques i dels seus operaris.²² Cal dir que la Casa de la Moneda, en tant en quan institució o organisme reial, no va ser objecte, fins on abasta el nostre coneixement, de discussions teòriques particulars. La Seca era, alhora, la seu física i el conjunt de l'organització per a fer efectiva la fabricació de la moneda i aquest objecte tècnic no era una matèria en excés conflictiva excepte pel que fa a la discussió del règim jurídic del seu personal.²³ El nivell de discussió i teorització radicava, en canvi, en l'articulació i l'exercici del *ius cundendi moneta*, o regalia de la moneda, i la seva gestió i gaudi per part de l'autoritat pública.²⁴ Respecte aquest darrer aspecte, i sempre en relació a la Casa de la Moneda, ens aturarem.

Tradicionalment, l'encunyació de la moneda constituïa un dret particularíssim retintut en mans de l'autoritat pública. La moneda era, en definitiva, un signe de potestat o de regalia. És a dir, un atribut i una emanació del mateix poder reial. En aquest sentit, en l'ordenança dels primers croats de Barcelona, per exemple, es menciona expressament el «poder de fer moneda».²⁵ En el cas de la moneda barcelonesa la regalia en favor del príncep estava contemplada, entre d'altres drets, en el text dels *Usatges de Barcelona*.²⁶ El doctor Andreu Bosch definia en el seu *Sumari* (1628), ja en època moderna, que «lo poder de fer batre moneda de or, argent, y qualsevol altres metalls, y matèries en estos comtats són regalies del Rey, que ningú sinó ell te poder de trencar, fer, corrompe, ni falsar, y qui contrari fa encara sia prelat, duch, marquès, comta, ciutat, vila, noble, baró, ecclesiàstich, o secular, o qualsevol altre, pot ésser punit ab gravíssimes poenes tant segons nostres lleys, com del dret comú, segons les quals aquest poder te origen ja del temps dels comtes particulars com del de Barcelona, lo *Usatge Moneda*».²⁷

²² Vegeu, en general, BARBIERI. *Le dottrine monetarie...* També SPUFFORD. *Monetary practice and monetary theory...*

²³ Vegeu l'epígraf 2.4.

²⁴ RIBALTA. *Ius cundendi...*

²⁵ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

²⁶ *Usatge Moneta autem*. Vegeu BASTARDAS. *Usatges...* Us. 62 (us. 66, 2).

²⁷ BOSCH. *Summari...* p. 489.

Els juristes, en dividir les regalies en majors i menors, van inserir la monetària dins de les majors. A més -ja en època moderna, però dins de la mateixa cultura del dret comú- es va definir la regalia major de la moneda com de les «ossibus affixa». És a dir, d'aquelles regalies més estretament lligades a l'exercici del poder reial que, en principi, no podien ser alienades encara que si delegades. L'esmenta't Bosch també escrivia que «aquesta regalia de batre moneda és de les que's poden comunicar als inferiors com dalt està provat, y de aquí los Reys, senyors nostres en differents temps han concedit molt privilegis, y gràcies particulars a les ciutats, viles, y lochs dels comtats a unes perpètues, ha altres temporals».²⁸

La definició clàssica de moneda precisament incideix en considerar-la com una peça de metall, estandarditzada en els seus elements, emesa i garantida pel poder públic. Només hi havia moneda amb el recolzament d'un poder públic constituït que legítimament –no ho seria, encara que es fes, batre moneda d'una altra autoritat emissora-²⁹ segellés amb un signe propi un tros de metall amb unes característiques de pes i de llei determinades. Així havia estat des de l'antiguitat grecoromana. L'estampa o tipus monetari, a més, era un espai utilitzat per projectar la imatge i el títol del rei titular de la regalia.³⁰

Aquesta també va ser la tradició recollida en la pràctica islàmica,³¹ que havia adoptat en establir el seu sistema monetari les cultures monetàries veïnes bizantina i persa,³² tal i com es pot constatar en el tractat *Muqaddimah* (1374-1382) escrit per Ibn Jaldún (1332-1406). L'autor va escriure amb tot detall sobre les emissions monetàries islàmiques i sobre la seva des dels seus orígens³³ i va ubicar aquesta matèria, simptomàticament, en el llibre III dedicat a la monarquia com a forma d'exercici del poder i en el capítol xxxvi centrat en els emblemes de la reialesa i en els signes distintius de la sobirania.³⁴

La pràctica feudal europea inicial va implicar, en consonància amb la seva constitució poliàrquica fragmentadora de l'anterior poder públic unitari que imperava, la progressiva

²⁸ BOSCH. *Summari...* p. 489.

²⁹ Vegeu al respecte les advertències pontifícies en contra d'aquesta pràctica a: BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XI.

³⁰ ESTRADA-RIUS. *La representació de la monarquia...*

³¹ EHRENKREUTZ. *Contributions to the knowledge...*

³² Ambdues, per cert, partien d'un remot substracte comú hel·lènic atesa la invenció de la moneda a les terres gregues d'Àsia Menor.

³³ CANTO. *Ibn Jaldún...* p. 234-239.

³⁴ IBN JALDÚN. *Introducción a la historia...* p. 479-483.

desvirtuació de la centralització del dret d'encunyació de moneda arreu d'Europa. En conseqüència, el seu ús lliure per part del titular que el cedia, total o parcialment, a altres persones i que, en el pitjor dels casos, permetia l'alteració de la moneda quasi bé lliurement amb la finalitat d'obtenir un major benefici fiscal. De fet, aquest procés ja havia començat arreu sota el domini dels darrers monarques carolingis que van anar cedint drets sobre la moneda o sobre el seu lucre, entre d'altres, a algunes catedrals i abadies. És a dir, sobre els beneficis que el titular obtenia de la fabricació i que carregava sobre els usuaris de la moneda.³⁵ A més, a part de les cessions sotmeses a dret cal considerar els supòsits de mera usurpació del dret d'encunyació. El reforçament polític de les monarquies baixmedievales i modernes es va manifestar, entre altres indicadors, en la recuperació de la centralització de les emissions i el reforçament del concepte més ortodox de regalia.

Aquesta evolució es va evidenciar a Catalunya amb l'extensió de la moneda barcelonesa a mesura que l'autoritat dels comtes de Barcelona s'estenia arreu del Principat i amb l'absorció dels antics drets d'encunyació comtals i episcopals.³⁶ Aquestes darreres emissions, algunes de les quals arrencaven de les concessions carolíngies, no van desaparèixer completament³⁷ però sí que es van veure reduïdes a una posició secundària i residual coexistent, en tot cas, amb la moneda barcelonina auspiciada per uns comtes de Barcelona que havien assolit el plus simbòlic que implicava cenyir la corona reial d'Aragó. En aquest darrer sentit, dins de Catalunya, el comte de Barcelona sempre va rebre el tractament reial tant pel que fa a les inscripcions monetals com a la imatge coronada que el representava.

La regalia es recolzava en una postura legitimada, a més, sobre una interpretació literal i rigorista del passatge evangèlic de Mateu que reportava la famosa contestació de Crist a la presentació d'un denari: «doneu al Cèsar el que és del Cèsar i a Déu allò que és de Déu».³⁸ Aquest principi és, precisament, el que es recull en els mencionats *Usatges de Barcelona* en establir la regalia de la moneda a favor del Príncep.³⁹ En aquest sentit, el

³⁵ Vegeu l'epígraf 4.6.b).

³⁶ Entre els titulars d'aquest dret cal destacar els comtes d'Urgell, d'Empúries i de Besalú i els bisbes de Girona i de Vic. Vegeu l'epígraf 3.4.12. Sobre aquestes emissions vegeu, especialment, BALAGUER. *Història de la moneda comtal...*

³⁷ Vegeu l'epígraf 3.4.12.

³⁸ Mt. 22, 15-22.

³⁹ Usatge *Moneta autem*. Vegeu BASTARDAS. *Usatges...* Us. 62 (us. 66, 2).

prestigiós jurista Jaume Callís (c.1370 –1434) escrivia en la seva obra *Extragravatorium curiarum* que «ad solum principis hodie pertinet in Catalonia cuditio monetae aeris, argenti et auri ut in usatico Barcino. Simili modo».⁴⁰ Aquesta norma respectava la dispersió patrimonial del primer feudalisme però establí el principi fonamental de la regalia en mans del príncep. Per això, Ferran II el Catòlic (1479-1516) podia afirmar en l'encapçalament d'una llicència limitada de batiment de moneda en favor de la vila de Puigcerdà el 1514 que «jatsia les fabricacions de la moneda sia nostra suprema regalia, y aquella nos puga fabricar sino per nos en les seques de nostre regne per evitar a tota falsitat que toca a precipua honra real, y dita moneda haie esser fabricada a cert pes y ley, y los contrafactors encorreguen en pena de mort».⁴¹

Ara bé, a Catalunya aquesta regalia es va veure progressivament limitada, com veurem en l'epígraf següent,⁴² per la pròpia pervivència de les emissions feudals però, sobretot, per la concessió pactada per Jaume I el Conqueridor (1216-1276) de la immutabilitat i de la perpetuïtat de la moneda de tern. Aquesta darrera implicava una veritable limitació del dret d'encunyació de la moneda de billó a la que seguirien –en els regnats posteriors– compromisos similars sobre la moneda d'argent i d'or. De fet, la regalia de la moneda a Catalunya estava limitada i subjecte a uns pactes entre el rei i la comunitat política. D'aquesta manera, la regalia monetària entrava de ple en la matèria subjecte al pactisme jurídic i al iuscentrisme polític vigents a tota la Corona d'Aragó.

El fet que a Catalunya el príncep –és a dir, el Comte de Barcelona– no fos la única autoritat jurisdiccional que encunyava a la pràctica moneda⁴³ va ser una constant que es va mantenir, amb un caràcter progressivament residual, però que va haver de ser justificat per juristes com el mateix Jaume Callís en el seu *Margaritae Fisci*.⁴⁴

L'establiment de la regalia de la moneda com a reserva en mans del monarca del dret de fabricar moneda va provocar la definició doctrinal d'aquesta exclusivitat així com també la seva defensa per tots els mitjans. La vulneració de la regalia de la moneda per part del rei Jaume III de Mallorca (1324-1349), cunyat de Pere III el Cerimoniós (1336-1387), en batre

⁴⁰ CALLÍS. *Extragravatorium...* §. LXXXII (p. 42).

⁴¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. XCIII, p. 491.

⁴² Vegeu l'epígraf 2.2.

⁴³ Sobre les emissions comtals i episcopals catalanes, en general, vegeu: BALAGUER. *Història de la moneda...*

moneda a Perpinyà en contra dels pactes que imposaven la circulació de la moneda de Barcelona als comtats de Rosselló i de Cerdanya, per exemple, va ser un argument decisiu per Pere III el Cerimoniós a l'hora de processar-lo i desposseir-lo dels seus reialmes. Així ho justificava en la seva *Crònica*: «dins lo Principat de Catalunya, feia fondre les monedes e fer altres monedes e fer-hi córrer diverses monedes de la terra francesa. La qual cosa lo dit rei fer no devia, ans era contra nostres regalies, com no sia llegut a algú sinó a nós solament batre moneda en Catalunya, e que sia moneda barcelonesa, e que es bata dins la ciutat de Barcelona, la qual moneda és apellada de tern, e és perpetual per concessió e privilegis dels reis passats, e encara nós aquella fer batre no podem sens consentiment e voler de la dita ciutat, a la qual és comanat per tot lo Principat de Catalunya e per avinences antigues».⁴⁵ També es constata en la lectura dels documents recollits en el procés incoat contra el dissortat sobirà mallorquí.⁴⁶

Francesc Eiximenis (c.1340-1409), ben relacionat successivament amb la cort reial de Barcelona, la pontifícia d'Avinyó i el consell municipal de València, escriu en el seu *Dotzè* sobre la relació política entre el monarca i el poble que regeix. Insisteix en reiterades ocasions en les obligacions mútues i en la importància del recte exercici del ministeri o ofici reial d'acord a les categories polítiques i morals ja esmentades. Aquest recte ús de les regalies comportava una certa reglamentació de l'ofici públic titular de les mateixes. En aquest sentit, els diversos abusos que, per desviació del recte exercici del poder, provocaven en matèria de mutacions monetàries els prínceps són obertament denunciats i els seus responsables acusats de cometre en perjudici de la comunitat robatori⁴⁷ i falsedat.⁴⁸ Finalment, el monarca que queia en la falsedat era reu, segons el mateix autor, de deposició per haver esdevingut tirà del seu poble.⁴⁹ En aquest darrer cas, a més, per mitjà dels seus exemples es justificava la pràctica del tiranicidi com a remei, tal com es veu en la frase «ensenyaren los grans filosofos que los tirans deuen ésser perseguits fins a la mort, car totstamps afflaquexen e empobreixen la cosa pública, e aytant com poden enriquexen si mateys».⁵⁰

⁴⁴ CALLÍS. *Margarita...* p. 119.

⁴⁵ PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica...* Cap. 3. §. 14.

⁴⁶ BOFARULL. *Proceso contra el rey...* Vol. 29-31.

⁴⁷ EIXIMENIS. *Dotzè...* Vol. I. 1, cap. 58.

⁴⁸ *Ibidem...* Vol. I. 1, cap. 140.

⁴⁹ *Ibidem...* Vol. II. 1, cap. 504.

⁵⁰ *Ibidem...* Vol. I. 1, cap. 58.

Eiximenis, en particular, es deté en els perjudicis que causen les alteracions monetàries i les equipara amb la falsificació de la moneda. Això ho fa, com és habitual en la seva literatura, a través del gènere dels exemples. En aquest sentit explica el cas de Teosoro, rei d'Aràbia, que havia mudat el valor del besant⁵¹ de 10 a 11 sous. Doncs bé, en morir, els seus successors el van repudiar del llinatge reial i no van permetre que fos sepultat en el panteó reial ni que el seu nom es recordés en les cròniques o memorials del reialme, puig que «havia fet obra no de rey, mas de falsari trencador de justa ley en quant havia per avarícia dada al besant major valor que la ley ne lo pes no li dava, e per açò havia lunyats de la terra e embaratats entre ssi los mercaders».⁵² En el mateix capítol recull el testimoni d'una sibil·la que pretesament hauria predit la grandesa de la casa de França així com llur decadència motivada per l'abús de les alteracions monetàries⁵³ «car mudarà les monedes no guardant llur ley ne valor, mas attenant a son bé propi. Quant haurà a reebre diners abaxarlos ha, e quant haurà a pagar muntar-los ha axí com se volrà». De fet, el mateix Dant (1265-1321) a la *Divina Comèdia* també equiparava les alteracions monetàries amb la falsificació de moneda i, en conseqüència, qualificava al rei Felip IV de França (1285-1314) de falsari.⁵⁴

La mutació monetària,⁵⁵ segons el mateix Eiximenis, només era permesa si era justificable per una causa o raó de necessitat que s'equipararia, segons el mètode causal aristotèlic, amb una justa causa. Al respecte, el framenor il·lustrava aquest darrer supòsit amb el comportament d'un príncep armeni que, en el curs d'una guerra i amb el consell dels seus vassalls, va substituir la moneda metàl·lica per una moneda fiduciària feta amb trossos de pell de moltó⁵⁶ als quals va donar el valor de la moneda tradicional. Aquesta mesura va ser transitòria com correspon en la teoria aristotèlica de la que s'extreia el principi vigent arreu de *cessante causa cessant effectus*. Així, una vegada es va restaurar la pau també es va restablir la moneda i es va bescanviar a tothom aquella moneda d'emergència per peces metàl·liques. És a dir, una vegada acabada la causa excepcional de necessitat que

⁵¹ El besant era el nom que les fonts cristianes medievals donaven a la moneda d'or bizantina i, en general, oriental. A la Corona d'Aragó, però, se sol referir a la moneda de plata islàmica o dirhem. Vegeu MATEU. *Glosario...* p. 17-18. En aquest cas, però, vist el valor que se li dóna és segur que es refereix a les peces d'or.

⁵² EIXIMENIS. *Dotzè...* Vol. I. 1, cap. 140.

⁵³ Sobre aquestes a França en aquest mateix capítol es mencionarà la doctrina de Nicole Oresme al respecte.

⁵⁴ DANT. *Divina...* Cant XIX, 118-120.

⁵⁵ Aquesta seria una de les manifestacions o atributs de l'exercici de la regalia per part del seu titular.

havia provocat la introducció d'unes mesures extraordinàries aquestes darreres havien de ser aixecades.

El testimoni més clar de la nova concepció en la matèria i, segurament, font d'inspiració d'Eiximenis, ens l'aporta Nicole Oresme⁵⁷ (c.1320-1387), bisbe de Lisieux i conseller reial de Carles V de França (1364-1380). Oresme, que va escriure un cèlebre tractat dedicat a atacar les alteracions que els prínceps feien de la moneda per obtenir-ne avantatges econòmics, considera que, atès que la moneda s'estableix en benefici de la comunitat, l'encunyació de la mateixa hauria de recaure per delegació de la comunitat en una persona pública. Com que el monarca és la persona més pública i de major autoritat en aquest recauria la responsabilitat de fer fabricar la moneda per a ús de la comunitat amb la garantia del seu segell⁵⁸ (fig. 1). Oresme, per tant, no sols no qüestiona la regalia de la moneda sinó que la legitima. Ara bé, el que ataca és l'abús de la regalia a causa de la desviació política i econòmica de la seva recta finalitat: el bé comú. El fet que Oresme parli de delegació i de que la finalitat de la moneda fos orientada vers el benefici de la comunitat ja implica uns límits d'ordre moral en l'exercici de la regalia, ideològicament lluny del dret subjectiu altmedieval.

S'ha de pensar, a més, que la moneda, com els pesos i altres elements vinculats a la metrologia, consistien en uns patrons. L'autoritat pública, com a garant de la convivència i custòdia dels interessos generals, era la que estava qualificada per imposar aquests patrons de manera obligatòria i uniforme sobre el territori de la seva jurisdicció. En definitiva, la fixació de les mesures o patrons era un atribut del poder en totes les societats d'organització desenvolupada.⁵⁹ Així s'explicava en el que avui podem qualificar d'exposició de motius d'un privilegi reial atorgat al Col·legi dels obrers i moneders de Barcelona el 1339. Un fragment d'aquest document explica com «solicitament considerant que per a suplir la falta corporal on se vulla a la qual per comutacions de les coses altres coses naturals antigament los homens se provehien en aliments es estat necessari trobar monederia y diverses maneres de monedes ab les quals se lleve la pesadumbre de les comutacions y perillosos y la gent se puga mes comodament y facilmente ahon se vulla subvenirse al profit de sa vida per lo qual los reys y princeps de la terra tenint

⁵⁶ Segurament es refereix a pergamí.

⁵⁷ ORESME. *Tractatus...* Cap. V, p. 9 i seg.

⁵⁸ Vegeu la cita amb la qual s'encapçala aquest estudi.

⁵⁹ KULA. *Las medidas...* p. 22.

respecte a la utilitat publica y be comu an volgut decorar de moltes libertats privilegis e immunitats specials a tots los encunyadors y obrers de moneda».⁶⁰ La moneda servia i es justificava, segons aquesta explicació, per facilitar els intercanvis econòmics i superar l'estadi del troc. A canvi de mantenir l'ordre públic metrològic, que atorgava seguretat jurídica i econòmica en els intercanvis i negocis alhora que els facilitava la pau social, el poder públic estava legitimat per obtenir un benefici econòmic recaptat a través de figures de naturalesa fiscal.

Ens ho remarca clarament Oresme en el capítol sisè del seu tractat ja esmentat al preguntar-se, retòricament, a qui pertanyia la moneda. Una qüestió a la que responia determinant que el príncep, tot i posar el seu segell a la moneda, no n'era propietari sinó un mer garant atès que la moneda, pel contrari, pertanyia a la comunitat. En quan a la vella legitimació basada en el passatge evangèlic de sant Mateu ja esmentat era reinterpretat en un sentit no literal. D'aquesta manera, el que pertanyeria al príncep seria el tribut i no la moneda en sí. Oresme va propugnar aquesta interpretació que venia a establir que, en virtut de l'ordre imposat per mitjà dels patrons, es percebia un dret. Ara bé, ell defensava que el patró en si mateix era propietat del poble i no del sobirà que en seria un mer administrador. Per això, com es veurà més endavant, l'autoritat emissora si que veia reconegut el dret legítim a percebre determinats drets per finançar els costos de manteniment del patró.

Eiximenis, al seu torn, explica en el tractat *Doctrina Compendiosa* que quatre coses clamen al cel i a venjança divina. Una d'aquestes és, precisament, «lo mal o el dan que hom fa a la cosa pública».⁶¹ No oblidem que en la nova concepció basada en l'aristotelisme que hem vist propugnada en la teoria per Oresme la moneda pertany a la comunitat i està en l'àmbit de la cosa pública. Una de les maneres de perjudicar a la comunitat seria, d'acord al framenor, «fer o consentir o dar lloc que novell o no acostumat victigal⁶² o càrrec, gran ne poc, sia possat a la gent en profit de la senyoria».⁶³ Justament, la moneda era un instrument amb repercussions fiscals o parafiscals que podia reportar beneficis a la senyoria de diverses maneres, algunes consentides i d'altres abusives.

⁶⁰ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. 5.

⁶¹ EIXIMENIS. *Doctrina...* p. 122, par. 29-30.

⁶² És a dir, un tribut.

⁶³ EIXIMENIS. *Doctrina...* p. 123, par. 18-21.

Aquesta teoria revisionista no implicava la desaparició total de la tradició que la moneda pertanyia, en origen, al príncep. Un testimoni de la convivència és el mateix prefaci d'Oresme en el qual exposa precisament com algunes persones creien que els reis i els prínceps, per pròpia autoritat, podien lliurement alterar la moneda corrent en els seus regnes.⁶⁴ El dret comú també implicava una lectura que tendia a reforçar l'autoritat del príncep i, al respecte, només caldria fer referència a les màximes que afirmaven que el que plau al rei té vigor de llei. Més enllà de la doctrina, la pràctica a la Corona d'Aragó, en general, i a Catalunya, en particular, ens mostra un reconeixement de fet d'aquests postulats regalistes que es van regulant i supeditant a la llei a través de pactes, compromisos i renúncies reials. Tot plegat, a través del fenomen del iuscentrisme polític o imperi de la llei i del pactisme jurídic o juridització de la vida pública a través de l'assumpció d'una mena de contractualisme polític.

Aquests plantejaments troben una continuïtat de pensament, uns segles després, en l'obra *De moneta mutatione* publicada pel jesuïta castellà Juan de Mariana (1536-1623) l'any 1609 a Colònia i que el mateix autor va traduir al castellà amb el títol *Tratado y discurso sobre la moneda de vellón que al presente se labra en Castilla y de algunos desórdenes y abusos*⁶⁵ que va circular en forma manuscrita de manera clandestina. L'obra desenvolupava algunes de les idees plantejades prèviament en el tractat *De rege et regis institutione*, publicada el 1598 per primer cop i, de nou, el 1605 a Magúncia amb un capítol nou –el VII- centrat en la moneda. El primer tractat va ser perseguit amb especial eficàcia pels agents del Duc de Lerma, *valido* de Felip III d'Espanya, mentre que la segona va ser cremada públicament pel botxí a París. La Inquisició també va empresonar-lo durant un any encara que, finalment, Mariana no es va retractar i va ser alliberat. Per tot plegat, es tracta d'una obra poc coneguda i menys llegida però que ens interessa com a testimoni del manteniment d'un sòlid corrent de pensament europeu limitador de la monarquia con institució, de les seves regalies, en general, i de la de moneda, en particular.

Tots aquests trets històrics de presentació indiquen clarament que el pensament de l'obra –amb arrels medievals- era oposat a les doctrines decisionistes que servien de fonament a l'absolutisme. Efectivament, Mariana reviscola la divisió entre el monarca i el tirà

⁶⁴ ORESME. *Tractatus...* p. 1.

⁶⁵ MARIANA. *Tratado y discurso...*

caracteritzant aquest darrer «el que todo lo atropella y todo lo tiene por suyo».⁶⁶ Precisament el respecte a la propietat privada és un dels fonaments de la vida comunitària que obliguen al monarca a respectar-la. D'aquest respecte a la propietat dels súbdits en deriva la limitació, sota certes circumstàncies i condicions, a l'imposició de tributs que, en darrer extrem impliquen l'apropiació per part del rei de renda originària dels súbdits.

La moneda és caracteritzada, amb molta agudesesa, com un poderós agent parafiscal a través de la política monetària fins al punt de desnaturalitzar el sentit de mitjà que facilita l'intercanvi econòmic. Per a fer-ho legítimament el sobirà necessita el consentiment del poble. No obstant, l'autor aporta la seva experiència d'historiador per posar en evidència que aquestes mutacions verificades amb finalitat recaptatòria s'havien repetit al llarg del temps en moltes ocasions. En aquest punt reconeix l'arrelat caràcter de regalia de la moneda «que si esto no se hace en las demás marcadurías y se ejecuta en la moneda es porque el rey no es tan dueño de ellas como de la moneda, por ser suyas las casas donde se labra y ser suyos todos los oficiales de ellas y ser sus criados y tener en su poder los cuños con que quita una moneda y pone otra en su lugar, o mas subida o mas baja».⁶⁷

L'autor català modern més important en aquesta matèria en època moderna és Acaci de Ripoll (c.1575-c.1655) que, el 1644, va publicar el seu tractat sobre les regalies.⁶⁸ Explica com, en la seva època, les regalies són exercides pels lloctinents com *altre ego* del rei al Principat i en l'enumeració detallada de les anomenades regalies majors esmenta expressament «alia dandi licentiam cundendi monetam auream, argenteam, siue aeneam»⁶⁹ i dedica expressament un capítol a «de regalia fabricandi monetam».⁷⁰

2.2. La limitació de la regalia de la moneda

La difusió del dret comú –romà justinianeu, canònic i feudal- del pensament aristotèlic i l'assumpció correlativa de les categories annexes de cosa pública o *res publica*, bé comú,

⁶⁶ *Ibidem...* p. 33.

⁶⁷ *Ibidem...* p. 68.

⁶⁸ RIPOLL. *Regaliarum...*

⁶⁹ *Ibidem...* p. 5, par. 20.

⁷⁰ *Ibidem...* Cap. 15, p. 91 i seg.

necessitat i utilitat pública,⁷¹ així com la redefinició d'un espai públic, va afectar a l'exercici del poder públic, reglant-lo i subjectant-lo al dret i a la moral. La coincidència d'aquests dos darrers grans principis en les categories esmentades a l'inici ens ve exposat amb l'usual claredat del ja esmentat Francesc Eiximenis en el fragment que reproduïm: «sant Agostí, sant Gregori e altres sants doctors han dit: *bonum commune, bonum divinum*. Vol dir: lo bé comú bé és divinal. Encara devets saber que tots los antics filòsofs e los drets canònics e civils, e los sants doctors teòlocs concordantment dixeren e escriviren que la utilitat pública e de la comunitat deu ésser preferida, ço és, mesa primera o denant la utilitat privada».⁷²

En definitiva, per ser legítim l'exercici del poder públic s'havia d'orientar envers la utilitat pública i el bé comú de la *res publica* sempre d'acord als principis cristians imperants. És a dir, que l'interès general i públic havia de primar sobre l'interès particular i privat del governant. La *res publica*, identificada progressivament amb la comunitat⁷³ en detriment del monarca, s'edificà sobre les categories públiques d'arrels romanes i implicà el reconeixement d'un espai polític públic propi de l'interès comunitari. Aquesta comunitat es va reconèixer a partir del segle XIII a Catalunya amb els termes d'*universitas* i *generalitas*, en llatí, o d'*universitat* i *general*, en català.⁷⁴ Es tractava d'una corporació que, a nivell superior, aplegava a tots els catalans, però que en successives escales aplegava corporacions o universitats de diferent abast territorial o professional i que aniria vinculat al reconeixement de la personalitat jurídica, moral o *ficta* per alguna d'aquestes entitats.

Les corporacions van anar veient reconeguda una personalitat jurídica que els permetia ser titulars de drets i d'obligacions. Es tractava d'un reconeixement que va anar lligat a l'establiment d'uns procediments reglats pel dret per a la formació de la voluntat d'aquestes i de la representació de les mateixes en l'exercici de les tasques ordinàries de govern i el seu funcionament. Aviat, s'establí un diàleg de naturalesa política entre el rei i aquestes universitats de dret públic tant a nivell general en el marc de parlaments i corts generals com a nivell singular entre universitats municipals i el rei. En el transfons més profund d'aquesta concepció entenem que hi residia la reivindicació de la *Lex Regia* recollida en els textos del *Corpus Iuris Civilis* com a contracte que recollia la cessió de la

⁷¹ En el llenguatge del dret administratiu actual es parlaria d'interès públic o d'interès general.

⁷² EIXIMENIS. *Doctrina...* p. 112, par. 1-10.

⁷³ «comunitat o cosa pública». Vegeu l'equiparació a EIXIMENIS. *Doctrina...* p. 111, par. 30-31.

⁷⁴ TORRE. *Los orígenes...* p. 22 i 23.

titularitat de la potestat pública del poble al monarca.⁷⁵ Evidentment, amb la condició d'obrar no de manera arbitrària, o com a tirà, sinó orientat vers el bé comú en qualitat d'administrador de la comunitat. Al respecte, cal recordar la cèlebre màxima de sant Isidor de Sevilla (c. 556-636) en la qual s'afirmava «Rex eris si recte facies, si non facies non eris» i que, per tant, condicionava el manteniment del ministeri reial al seu recte exercici.⁷⁶

Un testimoni eloqüent de tot plegat és l'ordre donada per Pere III el Cerimoniós al seu mestre de la seca el 1345.⁷⁷ En aquest document el rei utilitza expressions tal com «ad supplicacionem generalis Cathalonie» i per «compoto quod inter nos et generale Cathalonie super monete est» que mostren, amb claredat, el diàleg, de naturalesa política i plasmació jurídica, que existia entre el monarca i la comunitat general de Catalunya constituïda des de la darrerïa del segle XIII en la Universitat o General de Catalunya.⁷⁸

Tot aquest procés polític va condicionar l'encunyació de la moneda i la seva concepció, essent com era aquesta una regalia que afectava directament a la comunitat i la seva economia tant en el camp fiscal com en el comercial. La moneda va deixar de ser un bé merament patrimonial fiscal, com ho havia estat al llarg de l'Alta Edat Mitjana, per orientar-se envers la utilitat pública. Sovint, aquesta nova orientació es va assegurar prenent forma jurídica de privilegis, concessions o lleis paccionades. El cas català és ben conegut a través dels successius compromisos reials de mantenir inalterada la moneda i, correlativament, no exigir-ne cap tribut o monedatge per aquest concepte. Es tractaven d'uns compromisos reials que eren solemnement renovats en el jurament d'accés al tron.⁷⁹ Fins i tot en els formulismes dels preàmbuls de les disposicions en matèria monetària es fa present la preocupació per legitimar el contingut. Així, per exemple, una disposició relativa al personal de la seca de Barcelona de 1357 s'encapçala amb la fórmula «circa bonum ... interesse».⁸⁰

L'emissió de numerari de billó, d'argent fi i, finalment, d'or, va ser, en general, progressiva en el temps al llarg de la baixa edat mitjana i correlativa amb el creixement econòmic. Tal com veurem, a Catalunya primer es va assolir l'estabilitat de la moneda de billó en forma

⁷⁵ D. I.4.1.1.

⁷⁶ ISIDOR DE SEVILLA. *Etimologías...* Vol. 1, IX. 3. 4.

⁷⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. 26, p. 315-316.

⁷⁸ TORRE. *Los orígenes...* p. 22 i 23.

⁷⁹ FERRO. *El Dret públic...* p. 32.

de diners de tern⁸¹ i, en un moment posterior, es van iniciar les encunyacions d'argent en forma de croats i d'or en forma de florins. Aquesta seqüencialitat va permetre al monarca diferenciar les emissions i salvar, inicialment, l'encunyació de l'or dels pactes limitadors als quals s'havia sotmès la fabricació de les espècies en billó i en argent.

La limitació de la regalia en quan a l'emissió de la moneda de billó,⁸² primer, i d'argent,⁸³ després, a Catalunya es va assolir en el segle XIII dins del corrent general de voluntat de limitar i controlar les potestats de la Corona o, millor dit, reglar-les per sostreure-les a l'arbitrarietat. Es va tractar d'una ofensiva del municipi barceloní dins del corrent que, jurídica i políticament, es van manifestar com a iuscentrisme polític i pactisme jurídic. En el cas concret de la moneda barcelonesa es va limitar l'encunyació de la moneda de billó en circulació i la de plata, quan aquesta darrera va aparèixer el 1285.⁸⁴ Va ser l'òrgan municipal l'encarregat de pactar la limitació, finalment, de la regalia monetària per privilegis de 1253 i de 1258.⁸⁵ La moneda d'or, introduïda a la Corona d'Aragó ja en el segle XIV amb l'encunyació dels florins d'Aragó, va estar limitada en les Corts de 1365 amb un compromís amb la comunitat general de Catalunya representada pels tres braços de la Cort.⁸⁶

L'encunyació de moneda, normalment, no era una tasca contínua en el temps. Per això, la seca no estava activa de manera permanent. És més, l'emissió ininterrompuda de moneda era percebuda clarament de forma negativa i es procurava restringir, molt probablement, per evitar moviments inflacionaris a causa d'una excessiva massa monetària. També, pel caràcter parafiscal que tenia la moneda a l'implicar una font de guanys per a l'emissor. En aquest sentit, en privilegis i en els decrets d'emissió, el rei es comprometia a batre moneda de forma moderada i limitada. Així, per exemple, en una lletra dels consellers de Barcelona al rei Jaume II el Just (1267-1327), datada el 1311, es demana l'emissió de moneda argüint la falta de la mateixa però imposant immediatament la condició que es fes «quantitate temperata secundum quam necessitas requisierit in

⁸⁰ Vegeu el doc. núm. 15 de l'apèndix documental.

⁸¹ Cal destacar com un episodi finalment estroncat l'emissió dels mancúsos d'or. Vegeu al respecte BALAGUER. *Història...* p. 53-55 i ÍDEM. *Del mancús...* p. 23-29

⁸² Es tracta del diner de tern de Barcelona començat a encunyar en temps de Jaume I el Conqueridor.

⁸³ Es tracta del croat de Barcelona començat a encunyar en temps de Pere II el Gran.

⁸⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XII, p. 267-269.

⁸⁵ Vegeu, respectivament: SALAT. *Tratado...* doc. núm. 4 i 7.

⁸⁶ CALLÍS. *Margarita...* p. 119.

eadem cum lege, pondere et signo».⁸⁷ La fórmula no era nova sinó que la trobem en diplomes anteriors com, per exemple, en el d'establiment per part de Jaume I el Conqueridor de la moneda de tern el 1258.⁸⁸ Així doncs, veiem introduïda en forma jurídica una de les clàusules de moral política utilitzades per a reglar l'emissió monetària: la causa ja esmentada de *necessitas publica*. Aquesta darrera va ser una de les justes causes que permetia avalar o denegar, després d'una avaluació teòrica, la justícia d'una emissió monetària. Aquesta va ser una clàusula de contingut moral i polític amb plasmació jurídica que legitimava i avalava qualsevol acció política que es volgués reputar de justa i legítima.

La moneda podria ser legítima sempre que acomplís de forma satisfactòria un anàlisi concausal d'origen aristotèlic, és a dir, de les causes eficient, final, material i formal.⁸⁹ Quan fallava alguna de les causes la moneda podria ser refusada com a fraudulenta o falsa. Per aquesta raó, es podia donar la paradoxa que una seca reial produís moneda fraudulenta⁹⁰ o falsa.⁹¹ Per exemple, al produir moneda pròpia d'un altra regne com va fer Pere III el Cerimoniós⁹² i d'altres monarques coetanis com Jaume III de Mallorca.⁹³ En aquest cas ens trobaríem amb una clara instrumentalització alhora política, estratègica i econòmica de la Seca i de la moneda justificada amb el perjudici de l'altre regne i el benefici econòmic propi. Oresme menciona aquesta pràctica i considera que és justa causa per declarar la guerra.⁹⁴

La casa de la moneda era la seu natural i ordinària per dur a terme i sota control les emissions monetàries i per això també gaudia d'un estatut d'immunitat. Com a regalia reial, encara que orientada al bé públic i comú, es reconeixia la capacitat de la seca de generar un benefici o dret d'encunyació que moralment havia de cobrir les despeses de

⁸⁷ AHCB. 1B.I Llibre del Consell 2, f. 14v.

⁸⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. IV, p. 245.

⁸⁹ Sobre l'aplicació d'aquest raonament d'arrels aristotèliques en matèria impositiva vegeu POMINI. *La causa impositionis...*

⁹⁰ Es podria assajar una definició que diria que la moneda fraudulenta seria aquella de curs legal que dins de la seca, amb coneixement o no de l'autoritat emissora, presenta característiques que no s'ajusten a les prescrites en el decret d'emissió.

⁹¹ En correlació també es podria dir que la moneda falsa, en aquest cas, seria la que no és de curs legal –per ser estrangera– i que il·legítimament es feia a la seca amb coneixement de l'autoritat emissora.

⁹² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxxvi, p. 345-348.

⁹³ PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica...* Cap. 3, §. 14.

⁹⁴ ORESME. *Tractatus...* Cap. v.

l'emissió. Vinculada a aquest dret anomenat de «braçatge» o «d'obratge»⁹⁵ hi hauria un suplement que també s'obtidria a costa del valor material de la moneda amb la finalitat expressa de generar un benefici per al seu titular. El mateix Oresme reconeixia la legitimitat d'aquest altre dret qualificat de «senyoreatge» sempre que no fos desmesurat.⁹⁶ L'organització fins aquest punt respondria al model de la resta de monopolis feudals orientats a satisfer les necessitats de la comunitat com ara bé l'explotació dels molins o de forns públics o de destret, per exemple.

Les possibilitats de manipulació de la moneda per obtenir un major benefici o lucre, per damunt del braçatge i del senyoreatge moderats, van portar a un abús que va tenir una incidència en el mercat al devaluar-se intrínsecament el valor de la moneda en una espiral de successives reencunyacions, cada vegada més defectuoses, a fi de procurar mantenir uns ingressos parafiscals. La comunitat va respondre a això en forma de protesta, com feu Oresme davant de les abusives manipulacions que els reis de França feien al segle XIV⁹⁷ però, més efectivament, en forma de pacte de no alteració de la moneda. El sistema polític pactista va garantir una estabilitat monetària a base d'establir una regulació pràcticament immutable de les espècies monetàries. Ara bé, a la llarga, aquesta inflexibilitat va acabar per ser considerada perjudicial. Especialment, davant conjuntures econòmiques que exigien una política monetària flexible.

La prestació del bovatge i del monedatge a la Corona d'Aragó⁹⁸ són testimonis del cost d'obtenció del compromís de no modificar la moneda barcelonesa. Responen a la compra de l'estabilitat de la moneda o al fet d'evitar el caràcter parafiscal de la moneda compensant al titular amb un altre dret.

També la introducció d'oficials especials o guardes de la moneda o de la seca,⁹⁹ com es veurà més endavant, va ser el resultat d'introduir un control extern de naturalesa municipal amb la comesa de donar fe del compliment del precepte d'inalteració del numerari. Tot plegat va fer que a Catalunya la moneda estigués, pràcticament, al marge de les iniciatives d'utilitzar-la com a instrument per incrementar la pressió fiscal.

⁹⁵ Vegeu l'epígraf 4.6.

⁹⁶ ORESME. *Tractatus...* Cap. VII.

⁹⁷ Diu, al respecte, «quod lucrari in mutacione monete peius est quam usura». Vegeu ORESME. *Tractatus...* Cap. XVII.

⁹⁸ Vegeu els treballs de BISSON. *Conservation...* i SOLDEVILA. *A propòsit...*

2.3. La funció de la seca i dels seus oficials

Una seca, com ja s'ha assenyalat, implicava tant l'espai com l'organització burocràtica i laboral d'encunyació de la moneda. El dret d'encunyar numerari pertanyia al príncep i, com a tal, aquest en regulava el funcionament de la mateixa manera que ho feia amb la moneda. Una casa de moneda implicava un personal qualificat en un art –el de la monedaria- vinculat a la metal·lúrgia i a l'argenteria. En definitiva, un art del metall.

Es tractava d'un personal que duia a terme un treball assimilable, a primer cop d'ull, al de qualsevol membre de gremi o art mecànic coetani: argenters, velluters, paraires, entre molts d'altres existents a Barcelona. L'organització gremial corporativa responia, en aquest sentit, a aquest model. Ara bé, pel fet de preparar el numerari i les especials característiques de la moneda vinculades al seu ús públic, es tractava d'una corporació que es va revestir d'un caràcter molt peculiar. De forma principal per què la seva funció va adquirir un caràcter públic que els va dotar d'un estatut particular amb caràcter protector que analitzarem més endavant. D'entrada, cal remarcar l'estricta tutela que el poder públic titular de la regalia de la moneda va imposar sobre el règim intern del taller monetari a la Corona d'Aragó en base a la seva consideració de la producció d'un bé destinat a la utilitat pública i el bé comú.

El testimoni més clar d'aquesta tutela són les diverses ordinacions que, des del segle XIII, pretenien organitzar amb gran detall el treball en el si de les seques reials.¹⁰⁰ Es tractava de normes vinculants imposades pel rei amb la finalitat de regir el funcionament de les seques com a monopoli reial i evitar l'autoregulació del personal de la seca. Evidentment, la justificació d'aquest intervencionisme tant directe, amb la introducció de diversos controls interns i externs, es devia al caràcter excepcional del producte que es produïa. Això és, unes monedes enteses com a patrons que tenien un pes, una llei i un tipus fixats per norma i del compliment de la qual depenien molts aspectes mercantils, fiscals i econòmics.

⁹⁹ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

Un exemple d'aquest sistema i del que implicava l'aporten les ordinacions que Jaume II el Just va dictar l'any 1308 per a la seca que va establir a Sarinyena per encunyar moneda jaquesa en circulació a Aragó i a la regió de Lleida.¹⁰¹ El rei es dirigeix en aquest document al personal tècnic i supervisor implicat en la preparació de l'emissió i els ordena que segueixin les normes que els adjunta i que explica en l'exposició de motius de la norma: «oblatam fuisse nobis, per aliquos nostrum servicium appetentes». D'aquest tenor cal entendre que la normativa es va fixar a l'entorn immediat del rei sense la intervenció dels implicats en l'encunyació sinó que, molt probablement, els juristes o escrivans redactors van utilitzar de model, més o menys lliurement, alguna normativa preexistent i que ja regia en altres seques com la de Barcelona per a l'emissió dels croats i que ells devien simplificar i agafar respecte els aspectes tècnics.¹⁰²

El caràcter manual o mecànic de la tasca, no obstant aquesta qualificació específica, implicava una concepció vil de la feina que semblava incapacitar-los per a la comprensió intel·lectual per poder actuar en qualitat de consellers o assessors. En aquest sentit, s'expressa Arnau de Capdevila (¿-1437) en el seu conegut tractat o compendi sobre les monedes.¹⁰³ En el títol del capítol II enuncia «com negun fabricant de les Seques no deuen entrevenir en alguna ordinació o moderació de les monedes». El títol és prou explícit del pensament de l'autor sobre el personal de les seques. No només és interessant per expressar aquesta opinió sinó per tal com deixa traslluir, precisament, la pretensió oposada dels col·legiats de les cases de moneda. Així, al classificar les quatre actituds davant el fenomen atribueix a aquells la dels que «qui ho cuyden entendre, e volen dar entenent que ells ho entenen, empero non donen al Mon, sino que fan lley de llur cuydar».

L'exponent d'aquesta actitud, segons Capdevila, eren «los fabricadors de seques volent dar entenent que la sciencia e arteria del dit billoner se deu llexar entre de ells e no a ningun altre condició de Persones, e asso per tant com ells son fabricadors de seques, e que ells saben fer e fabricar les dites monedes, per la qual raho ells volen donar entendre, que la sciencia e arteria de dit billoner a ells se pertany entendre e no a altres». La

¹⁰⁰ Una enumeració d'algunes de les principals ordinacions es presenten més endavant en l'apartat dedicat a l'organització del taller monetari.

¹⁰¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XVIII, p. 283-285.

¹⁰² *Ibidem...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 270-275.

¹⁰³ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. 56, p. 60 i seg.

pretensió que sembla traspuar en aquest escrit i contra la qual s'alça vigorosament Capdevila lliga bé amb la mentalitat corporativa i monopolística dels col·legis de les seques que anirem traçant més endavant, així com ens denota el caràcter d'art mecànica de l'ofici.

Aquesta darrera concepció és clara rera l'analogia plantejada per Capdevila en el mateix capítol. Argumentava que no per saber fer tinta se sap escriure ni per ser ferrer i saber fer eines se sap, necessàriament, utilitzar-les com a fuster i que, per consegüent, «del ofici dels dits moneders dega sortir tal materia e scientia, sino tant solament fabricar la dita moneda segons per llurs superiors los es manat, com ells no sien sino com a venturers». Per tant, els moneders havien de ser tècnics en els processos mecànics de fabricació de la moneda però no podien intervenir en la presa de decisions en matèria de política monetària.

Darrera tota l'argumentació no es dissimula una clara animadversió contra un col·lectiu tècnic que pretenia tenir, a judici de l'autor esmentat, la petulància d'arrogar-se el coneixement exclusiu sobre la matèria monetària. De totes maneres, que els moneders expressessin la seva opinió sobre una matèria en l'elaboració de la qual intervenien directament sembla inevitable atesos els seus coneixements pràctics. Així, per exemple, un personatge ponderat en les seus judicis i que sempre presumia de cercar opinions fonamentades com Francesc Eiximenis va recollir l'opinió dels moneders respecte el valor de la moneda de plata de València i de la de Barcelona. Ambdues monedes, en principi, no tenien altre diferència que l'estampa, el nom i la seca de fabricació però segons el testimoni recollit pel framenor: «dien los moneders que lo real¹⁰⁴ ha qualche avantatge a la barcelonesa».¹⁰⁵

Si es torna al text de Capdevila es constata que l'autor defensava que «en ninguna ordinacio, mutacio, o amoderació ques fassa de les dites monedas, noy deuen esser demanats alguns de les dites seques ni moneders alguns» ni «llur consell no deu esser admes ni escoltat com sie greument perillos al Públich». En el fons, Capdevila reaccionava virulentament a iniciatives com les que dugué a terme, vers 1420, el mestre de la seca de València F. Ferrer. Aquest darrer va redactar un informe que, de totes

¹⁰⁴ És a dir, els rals valencians.

¹⁰⁵ EIXIMENIS. *Regiment...* p. 36.

maneres no seria tingut en compte, en el qual proposava una sèrie de mesures per tal d'augmentar la moneda circulant al regne i evitar-ne la sortida.¹⁰⁶ No era el primer informe que tenia com objectiu aconsellar el príncep en matèria de política monetària. Abans que Ferrer, només per esmentar un exemple conegut, el mestre de la Seca de Barcelona Bernat de Sarrià, proposà al rei Jaume II el Just que per a pagar els seus deutes encunyés moneda francesa de l'anomenada negra a fi de tenir guanys i oferint-se per solventar tots els deutes.¹⁰⁷

Aquesta pràctica es documenta fins al final del període que estudiem. En aquest sentit, tenim com exemple els informes del mestre de la seca i dels alcaldes de la Seca Reial de València sobre diverses disposicions en política monetària. En un dels documents es mostra l'apreci a aquestes opinions i consell d'un «alcayde de esta casa de la moneda, cavallero de gran inteligencia, en ella, experiencia y acreditado zelo en el Real servicio». També que «me ha entregado Bartolomé Beltran ... ensayador de esta casa de la moneda, inteligente, acreditado en su oficio y buen cristiano un papel brebe firmado».¹⁰⁸ Finalment, ja en època moderna, constatem la importància que es donava al parer dels mestres de la seca de Barcelona en el si de l'òrgan municipal de govern en relació als canvis tecnològics dins de la casa de la moneda i en la preparació de les emissions de moneda.¹⁰⁹

2.4. La justificació de l'estatut privilegiat del personal de la seca

El rei, d'acord amb el contingut pactat de la nova concepció de la regalia limitada de la moneda a Catalunya,¹¹⁰ era un administrador qualificat de la potestat monetària en benefici de tota la comunitat que, com a custodi dels patrons, hi estampava el seu signe o segell reial en testimoni de garantia.¹¹¹ En aquesta tasca s'auxiliava dels moneders. No en va, el personal de la seca depenia, en definitiva, del rei. Com a tal, i en relació amb la

¹⁰⁶ RIPOLLÈS; LLORENS ET ALII. *Els diners...* p. 127.

¹⁰⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 93. Aquesta seria una tasca de falsificació anàloga a les exposades a l'epígraf 3.4.9.

¹⁰⁸ MATEU. *Aportación a la historia monetaria...* Doc. núm. XLVIII.

¹⁰⁹ ESTRADA-RIUS. *La lluita...* Cap. 7.1.

¹¹⁰ Vegeu l'epígraf 2.2.

¹¹¹ És a dir, el tipus monetari.

seva tasca, aquest col·lectiu va rebre o va veure reconegut un seguit de privilegis corporatius.

L'actuació dels moneders, a part de facilitar un benefici al rei, també havia d'estar reglada d'acord als principis tan cars al dret comú com els de la *publica utilitas* i el *bonum commune*. Aquest sentit és el que també els monarques argumenten, amb diverses fórmules, en el que podríem anomenar exposicions de motius manifestades en atorgar o confirmar privilegis a les corporacions de moneders i obrers.¹¹² En una societat iuscèntrica com la catalana no ha d'estranyar que els privilegis atorgats pel monarca de manera discrecional, però no arbitrària, incloguessin una justificació raonada. Entre aquestes justificacions que analitzarem a continuació podem avançar com a fonamentals la compensació al personal pels sacrificis o limitacions sofertes, la protecció per tal de garantir un servei que es realitzava en benefici de la societat i, finalment, el premi o recompensa pels serveis prestats.

Els monarques es refereixen als principis jurídics esmentats per justificar la desigualtat i el règim privilegiat atorgat als moneders. Ara bé, que hi hagués desigualtat no implicava arbitrietat i així ho volien posar de manifest. No es podia tractar a tothom per igual sinó d'acord amb la missió o funció assignada d'acord al pensament corporatiu. D'aquesta manera, els privilegis es presenten com una compensació als moneders i com un mitjà per facilitar el desenvolupament d'una funció que era primordial per al rei i per a la comunitat. Precisament un dels trets més destacats del personal de la seca era un ampli gaudi de privilegis de tota mena. El caràcter compensatori bé descrit, en paraules de Pere III el Cerimoniós en l'atorgament de salvaguarda a la corporació de la Seca Reial de Mallorca, com a justícia material per tal que «molt fort desigants que aquells qui per la cosa publica liberalment treballan gracias e favors sien perseguits».¹¹³ Pel que fa a facilitar la seva tasca en el document es deia que «per tal con se cove aytals obres e monaders de les monedes alegrar dels privilegis, libertats e immunitats specials per la faeltat e prerogativa del offici lur».¹¹⁴ En el mateix sentit, es justificava, també, en un privilegi reial de 1339 la voluntat reial de «decorar de moltes libertats, privilegis e immunitats specials a tots los encunyadors y hobrers de moneda» basant-se, justament, en «al profit de sa

¹¹² Vegeu l'epígraf 3.7.3.2.

¹¹³ ARM. LR 16, f. 14r.

¹¹⁴ ARM. LR 16, f. 8r.

vida¹¹⁵ per lo qual los reys y prínceps de la terra tenint respecte a la utilitat publica y bé comú». ¹¹⁶ També el 1371 el rei posava de manifest, en relació a la necessitat de respectar els privilegis dels moneders barcelonins traslladats a València, «la utilitat evident que ns ve a nosaltres y nostra republica de la obra de la dita cequa». ¹¹⁷

Una clau sobre aquest aspecte també ens l'ofereix el contingut d'una de les justificacions que donen els mateixos moneders en una súplica elevada al rei en ocasió d'un conflicte amb el municipi de Barcelona per raons tributàries. Aquells reclamaven la vigència dels seus privilegis atès que es tractava d'un treball temporal i amb plena disponibilitat al llarg de l'any¹¹⁸ i que, per tant, calia donar una compensació econòmica que, en aquest cas, vindria a través del gaudi de privilegis i immunitats d'índole o contingut tributaris i, per tant, econòmics. ¹¹⁹

A part de compensar-los pels esforços i protegir-los a causa dels beneficis de l'activitat també hi havia una darrera causa que s'endevina en la protecció reial. Aquesta no era altra que la recompensa o premi a aquells que havien servit bé la monarquia. La corona com a «fons honorum» podia concedir beneficis i aquesta fórmula apareix en l'argumentació dels privilegis dels moneders. Així, en una ordre del monarca al mostassaf, dictada el 1372, s'afirmava expressament que «per respecte de molts servicis a nosaltres fets per los dits moneders y per los molts profits que a nostres antipassats y a nos y a la republica nostra nos son venguts per la hobra de la dita moneda la qual se faça no sols en Barcelona mas encara en la Ciutat de Çaragoça y Valencia y Mallorca y en lo regne de Cerdanya y en atres llochs de nostra jurisdicció han concedit nostres antipassats y nos havem donat als obrers y moneders de dita moneda y a la familia de aquells molts y diversos privilegis». ¹²⁰ Igualment, en la confirmació dels privilegis de la Seca Reial de València per Felip III de Castella el 1604 es justificaven la gràcia en atenció «los servicis per los collegials de dita casa de la seca a vosaltres fets y que de huy avant rebrem». ¹²¹

¹¹⁵ Es refereix al profit o benefici que reportava a tota la societat la producció de moneda.

¹¹⁶ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 5.

¹¹⁷ Ibidem. Doc. núm. 7.

¹¹⁸ No oblidem el caràcter episòdic del treball a la seca en ocasió de les emissions puntuals.

¹¹⁹ AHCB. Llibre verd, f. 284v.

¹²⁰ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 8.

¹²¹ Ibidem. Doc. núm. 37.

En la Castella d'Enric IV (1444-1474) es justificaven els privilegis amb els quals també eren agraciats els moneders pel fet que la corona estimava que «los oficiales de los thesoreros, monederos e obreros, e otros oficiales qualesquier, de las casas de moneda de nuestros regnos e sennorios, son oficiales muy necesarios, e de grandes trabaxos, e de gran fieltad, e de poco provecho, e dellos se siguen perdimiento de las haziendas de los tales oficiales por las no poder administrar e grandes dolencias, e enfermedades, que por causa de los dichos officios se les siguen. Por ende es nuestra merced, y mandamos, que sean guardados los privilegios que por los reyes nuestros progenitores les fueron dados, y otorgados».¹²² Ja amb anterioritat, a la mateixa Castella, el rei Ferran IV (1295-1312) feia concessió el 15 de setembre de 1310 de nombrosos privilegis als moneders de Sevilla amb la justificació que «los reyes non podrien mantener los regnos a menos de aquella obra que elles fazen. Otrossy los pueblos non podrian conplir las cosas que ovyesen menester ny se podrien mantener a menos de moneda. Et por el grant trabajo e por le muy grande afan que toman en labrarla e por el grande peligro a que se paran. Et por la muy grande lealtad e fieltad que en el su oficio han de fazer a los reyes e a los pueblos. Por esto tovyeron por bien per guisados deles fazer todas estas franquezas e mercedes e libertades».¹²³ En definitiva, es plantejava el principi de protecció de la pública utilitat o benefici personalitzada en la persona dels moneders.

Era per exercir amb condicions òptimes aquesta funció monetar que serien dotats del privilegis i, per això, en les clàusules d'aquests se solis especificar que n'eren beneficiaris mentre treballassin a la seca, és a dir que n'eren beneficiaris en funció de l'ofici. Aquesta justificació que és l'arrel de l'edifici privilegiat que es va bastir a l'entorn dels col·legiats a la seca marca, també, el límit del gaudi dels privilegis. L'extensió dels privilegis de manera vitalícia com a premi es reconeix expressament en una matrícula del personal de la Seca Reial de Perpinyà de 1424 en relació al personal jubilat. Així s'enumera el personal i s'hi afegeixen tres membres sobre els quals s'aclareix «obrero de la secha los quals no són vuy per obrar com sien vells mas han bé obrat e per lur belesa no duen perdre lur beniffet».¹²⁴ La justificació, però, és eloqüent en un moment històric particular en el qual la intervenció de la corona havia incidit en la necessitat de la relació directa entre treball efectiu a la casa de la moneda i benefici dels privilegis corporatius per evitar abusos.¹²⁵ En

¹²² *Nueva Recopilación de las Leyes de España*. Lib. v, tit. xx, l. 1.

¹²³ PERES. *História dos moedeiros...* Tom. 1, doc. núm. 6, (p.109).

¹²⁴ TRÉTON. *El libro de las monedas...* Doc. núm. III, (p. 177).

¹²⁵ Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

aquest sentit, en l'esmentada nòmina el reconeixement dels privilegis als tres obrers cobra el sentit de premi o de recompensa.

Efectivament, durant segles els obrers i moneders van invertir esforços i diners per defensar l'extensió dels seus privilegis no només mentre treballaven a la seca sinó de manera continuada en el temps i en qualsevol matèria en funció de la seva disponibilitat a deixar-ho tot per anar a la casa de la moneda cada vegada que se'ls cridés. És per això que en la seca portuguesa de Lisboa s'establia que el seu personal no podia viure més enllà d'una determinada distància de la casa de la moneda.¹²⁶ La defensa d'aquests extrems els van portar a impulsar una literatura jurídica basada en les al·legacions jurídiques en la defensa dels seus interessos i enfront de l'opinió dels juristes i de les institucions contràries a l'extensió del fur dels moneders.¹²⁷ D'alguna manera, es tractava d'una derivació de la lògica aristotèlica explicitada en la fórmula amb molt èxit entre els juristes medievals que deia que *cessante causa cessat effectus*.¹²⁸ D'acord amb aquest raonament una vegada extingida la causa que motivava el privilegi aquest havia de cessar.

¹²⁶ PERES. *História dos moedeiros...* Tom. 2, p. 15.

¹²⁷ Vegeu, per exemple, el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

¹²⁸ Vegeu una aplicació d'aquesta clàusula en matèria impositiva a: BROWN. *Cessante causa...*

3. EL COL·LEGI D'OBRRERS I DE MONEDERS I L'ORGANITZACIÓ CORPORATIVA DEL PERSONAL DE LA SECA

3.1. Els fonaments de la pràctica corporativa

La concepció social, política i jurídica de l'època baixmedieval es fonamentava en bona mesura, tal com ha ressenyat Paolo Grossi, en la irrellevància i la imperfecció de l'individu enfront la perfecció de la comunitat.¹²⁹ És eloqüent, en aquest sentit, la cita de sant Tomàs d'Aquino (1224-1274) que recull l'esmentat historiador i que ve a dir que no pot existir el bé propi sense el bé comú, o de la família o de la ciutat o del regne.¹³⁰ En definitiva, d'acord amb el pensament cristià imperant a l'Antic Règim, el bé propi ha d'estar supeditat i orientat vers l'assoliment del bé comú que s'entén com a superior.¹³¹

En el si d'aquest univers cultural no és que no es valorés l'individu en sí, sinó que no es comprenia la seva existència si no era considerat en tots els àmbits de la seva activitat en col·lectivitat. En definitiva, es valorava l'individu i se l'entenia en funció i en tant en quan era membre d'una col·lectivitat d'ordre superior a la singularitat: la família, el llinatge, la senyoria, el gremi, la confraria, l'estament, la dignitat, la congregació, el braç, la ciutadania, la nació,¹³² només per citar alguns exemples. Aquesta concepció peculiar provocava uns efectes concrets que trobaven el seu ressò en construccions i estructures jurídiques específiques de naturalesa col·lectiva.¹³³

Als nostres efectes implica que cada individu era tractat per l'ordenament jurídic de manera diferent segons el seu estatut jurídic. No hi havia una igualtat, almenys formal, davant la llei. El franciscà Francesc Eiximenis justificava aquesta desigualtat recorrent a la pròpia naturalesa humana: «les partides del cors de l'hom no han paritat: la mà no val tant com lo cap, ne la melsa tant com lo cor, los dits de les mans no són eguals: un és papa i altres són cardenals [...] un és emperador [...] altres cavallers, altres ciutadans, altres menestrals, altres pageses, cascú en son grau de valor».¹³⁴

¹²⁹ GROSSI. *El orden jurídico...* p. 92 i seg.

¹³⁰ AQUINO. *Suma...* Secundae secundae, q. 47, art. 10.

¹³¹ Ja hem vist l'aplicació d'aquests principis en la concepció de la moneda en el capítol anterior.

¹³² S'utilitza el terme, òbviament, en el sentit medieval de comunitat general d'origen o naixement.

¹³³ CANNING. *The corporation in the political...*

¹³⁴ EIXIMENIS. *Doctrina...* p. 94-95, par. 29-12.

Tampoc no hi havia una primàcia d'un dret general. Aquest darrer tenia un caràcter residual i subsidiari. La norma particular, en aquesta lògica, derogava la general i el dret general completava o integrava el particular. Aquest darrer sempre tenia un caràcter preferent. Cadascú tenia un estatut diferent que depenia de la seva condició -noble, eclesiàstic, camperol o burgès- que l'inseria dins d'una col·lectivitat i que el dotava d'un estatut jurídic peculiar. És més, tractar amb igualtat formal i material les diferents parts del cos social privilegiat hauria estat, d'acord amb aquesta mentalitat, quelcom greument injust. L'únic que igualava a tots era la mort i l'espera del Judici Final. D'aquí, la tradició popular tardomedieval en les arts, en la literatura i en la dramaturgia d'exaltació de les representacions de la dansa de la mort arreu de l'Europa baixmedieval flagel·lada per la Pesta Negra¹³⁵ així com de la representació plàstica de l'infern amb membres de tots els estaments de la societat.¹³⁶

La projecció jurídica i institucionalitzadora d'aquest fenomen col·lectiu la trobem descrita amb diversos termes erudits i deutors del dret comú com són els de *universitas*, *corpus*, *societas*, *collegium* o *capitulum*, entre d'altres manifestacions jurídiques de naturalesa corporativa.¹³⁷ El terme privatiu que sol aparèixer en els documents per qualificar la naturalesa jurídica de l'associació dels moneders és el de *consorcium*¹³⁸ i el de *collegium*.¹³⁹ Aquest concepte¹⁴⁰ apareix en la documentació relativa a la corporació i etimològicament remarca el caràcter comunitari i cooperatiu del «consorci» dels moneders.¹⁴¹

Aquesta concepció jurídica i social també va abastar l'àmbit professional. Una d'aquestes manifestacions seria la relativa a l'ordenació de «les arts». Utilitzem aquest terme en l'accepció medieval d'artesans o d'artífexs. En el nostre cas, la base social és el personal vinculat a la seca. Així, es parlarà sovint d'experts en «l'art de la monedaria». Tot plegat

¹³⁵ Vegeu, per exemple, la dansa de la mort traduïda del francès per Pere Miquel Carbonell, arxiver de Ferran el Catòlic o la publicada a partir d'un manuscrit català anònim. Vegeu, respectivament, CLIMACHUS. *Dansa...* i BULBENA. *La dansa...*

¹³⁶ Vegeu, per exemple, la referència a les imatges de l'infern amb la representació dels diversos estrats socials a: MANOTE, PADRÓS & RUIZ, *Guia visual...* p. 95-96.

¹³⁷ MICHAUD-QUANTIN. *Universitas...*

¹³⁸ Vegeu, per exemple, ACA. Canc. Reg. 2221, f. 27r.

¹³⁹ ESTRADA-RIUS. *Els col·legis d'obres i de moneders...*

¹⁴⁰ Vegeu, sobre el terme, BRETONE. *Consortium...*

¹⁴¹ COROMINES. *Diccionari...*

va quallar en la concepció corporativa social i professional baixmedieval: els famosos col·legis i confraries professionals i religioses.

El reconeixement corporatiu de la seca implicava que aquesta, o millor dit els oficials que hi treballaven, tenien reconegut un estatut particular de caràcter col·lectiu.¹⁴² Aquest estatut permetia els membres reconeguts de la corporació gaudir de la normativa que, com a tal, li atribuïen els titulars de la potestat pública, tal com anirem detallant més endavant.

La formació d'una comunitat laboral regida per una regulació estatutària laboral permetia una millor gestió professional d'interessos i de necessitats. Constituir un «consortium» professional era la millor manera de fer front a situacions en les quals la unió feia la força i responia a una pràctica típicament medieval pròpia de la majoria de les institucions de base corporativa. En aquest cas, a més, l'empresa comuna venia revestida d'un plus de responsabilitat pel fet d'assortir a la societat d'un producte fet, sota règim de monopoli, per encàrrec i sota l'empara directe de l'autoritat pública.¹⁴³

3.2. La difusió del sistema corporatiu a les seques europees

El sistema corporatiu que hem exposat a l'anterior epígraf i l'estatut que implicava era comú a la majoria de les activitats artesanals i reeemprenia, fins a certa mesura i amb totes les reserves, la concepció organitzativa romana. Consta, en aquest sentit, que el conjunt de persones que treballava a la seca imperial de Roma era coneguda a les fonts amb el terme eloqüent de «familia monetalis».¹⁴⁴ Aquesta incloïa el grup de persones assignades al treball de la seca -bàsicament esclaus i lliberts- i si bé tenia alguns elements –com ara bé la vinculació familiar a l'ofici- que recorden l'organització medieval hem de defugir el que considerem quimeres continuistes.¹⁴⁵ Un aspecte, en canvi, a tenir molt present és el paper que la recepció del dret comú va tenir en el reviscolament de

¹⁴² Vegeu l'epígraf 2.4.

¹⁴³ Vegeu l'epígraf 2.1.

¹⁴⁴ BERNAREGGI. *Familia monetalis...*

¹⁴⁵ Un exemple d'aquesta visió de pretesa continuïtat ens l'ofereix: BARTHÉLEMY. *Léttres...* També l'assumeix LÓPEZ. *Continuità...*

velles estructures romanes o, més aviat, en el seu reaprofitament per a bastir-ne de noves.

El cas és que, almenys des dels segles XII-XIII, la pràctica corporativa va ser rebuda a l'Europa occidental per la col·lectivitat del personal implicat en la fabricació de la moneda. El fenomen va ser comú a Castella, Itàlia, França i en els territoris del Sacre Imperi Romà-Germànic i va coincidir amb la difusió d'un model anàleg d'organització del treball i de sistematització orgànica de la seca i del seu personal. El nom que van rebre aquestes corporacions va ser el de «serment». Es tracta d'un terme derivat del «sacramentum»¹⁴⁶ llatí que deu venir referit, en aquest cas concret, al jurament de fidelitat pronunciat en ser rebut en el si de la corporació o consorci de moneders i que els vinculava a una mateixa sort o destí.

Es constata l'existència de diversos *serments*, en principi, independents. Els dos *serments* més importants que es documenten en els segles XIII-XIV van ser el de França i el de l'Imperi. Es tractava d'una mena de federació del personal de diverses seques que agermanava els moneders i permetia una certa itinerància dels darrers. Aquesta darrera característica era pròpia dels moneders i derivava de la intrínseca irregularitat de les emissions.

El *serment* de França sembla haver-se establert en temps de Felip II de França (1180-1223). En concret, abans de la conquesta pel rei dels feus dels Plantagenets a l'oest de França l'any 1204.¹⁴⁷ En particular, aquest monarca va confirmar l'any 1211 els privilegis fonamentals dels moneders.¹⁴⁸ Estaven incardinats dins d'aquesta corporació els obrers i moneders de les seques del rei de França.¹⁴⁹ També es va estendre a les seques de les diverses senyories del territori de l'actual Bèlgica –Flandes, Brabant, Namur i Hainaut, entre altres- des de la darrera dècada del segle XIII.¹⁵⁰ En els privilegis que se'ls donaven es recollien tots els privilegis que els reconeixia el rei de França.¹⁵¹ És ben coneguda la recepció de la teoria política que defensava, enfront les pretensions universals de l'Imperi,

¹⁴⁶ TOUATI. *Vocabulaire historique...*

¹⁴⁷ DUPLESSY. *Les monnaies...* p. 128 i seg.

¹⁴⁸ BARTHELEMY. *Lettres...* Vol. 15, p. 121, nota. 1.

¹⁴⁹ CARTIER. *Réglament ...*, PÉTIGNY, J. DE. *Privilèges...* i BARTHELEMY. *Lettres...* Vol. 12, 13, 15 i 17.

¹⁵⁰ PIOT. *Ancienne administration...* p. 26 i seg.

¹⁵¹ *Ibidem...* Doc. núm. 3.

que el rei que no reconeixia superior en els aspectes temporals era com l'emperador en el seu regne.

El *serment* de l'Imperi¹⁵² agrupava les seques situades a la riba esquerra de Roine i, per tant, ubicades, de manera efectiva o nominal, en *terres de l'Imperi*.¹⁵³ A partir de l'heràldica continguda en un dels grans segells trescentistes d'aquesta corporació es poden enumerar les unitats que l'integraven.¹⁵⁴ En aquest sentit, n'eren membres el personal de les seques pontifícies,¹⁵⁵ dels comtes de Provença,¹⁵⁶ dels comtes de Savoia,¹⁵⁷ dels comtes de Valentinois, dels prínceps d'Orange, dels dofins dels Delfinat,¹⁵⁸ dels arquebisbes de Lió, dels arquebisbes d'Arles,¹⁵⁹ dels arquebisbes de Vienne i dels bisbes de Valence. De totes maneres, els membres d'aquesta corporació també van treballar en algunes seques del rei de França com les de Beaucaire, Montpellier, Villeneuve-lès-Avignon, Mâcon, Vannes, Nantes, Bourges, Saint-Lô, Rouen i París. Els privilegis del *serment* de l'Imperi van ser reconeguts i confirmats, per exemple, per l'emperador Maximilià (1493-1519).¹⁶⁰

La coexistència de membres de les dues grans corporacions en seques del rei de França va provocar que aquest darrer el 1343 reconegués la seva personalitat i garantís els seus drets i privilegis equiparant-los als que tenien els membres del *serment* de França.¹⁶¹ En aquest sentit, cal tenir present que es tractava d'un dret personal que acompanyava al obrer o moneder allà on treballés ja fos en terres del rei de França com en les de l'Imperi. Atesa la major importància i extensió dels dominis francesos molts membres de la corporació imperial es van traslladar –primer de manera temporal i després definitiva- a les seques reials franceses. La necessitat dels monarques i les reivindicacions del moneders del *serment de l'Imperi* van permetre la convivència durant segles. De fet, la duplictat de *serments* als dominis dels monarques francesos va durar fins al regnat de

¹⁵² Sobre aquesta institució en relació, sobretot, amb el reialme de França vegeu la tesi de LE GENTILHOMME. *L'institution...*

¹⁵³ La denominació, òbviament, es refereix al Sacre Imperi Romà-Germànic.

¹⁵⁴ ROLLAND. *Les corporations...* p. 4-5.

¹⁵⁵ Seques d'Avinyó i de Pont de Sorgues.

¹⁵⁶ Seques de Tarascó, Saint-Rémy, Aix i Marsella.

¹⁵⁷ Seques de Chambéry, Nyon, Pont d'Ain, Lausanne, Aix, Bourg, Avigliano, Torí, Cornavin i Annecy.

¹⁵⁸ Seques de Romans, Miribel, Crémieu i Montélimar.

¹⁵⁹ Seques d'Arles, Mondragon i Mornas.

¹⁶⁰ BUDELIUS. *De monetis...* p. 118-124.

¹⁶¹ BARTHELEMY. *Lettres...* Vol. 15, p. 121

Francesc I (1515-1547). Aquest sobirà, que precisament havia defensat la seva candidatura a la dignitat imperial tot i que la va perdre en benefici de Carles V (1519-1556), va establir la fusió de les dues corporacions al seu regne l'any 1541.¹⁶² Aquesta decisió va implicar, en definitiva, la supressió del dret personal en benefici del dret territorial.

Cada *serment* integrava diverses cases de moneda de manera que els moneders de cada seca se sentien integrats dins d'una corporació major. En aquest sentit, per exemple, en la llegenda inscrita en el segell dels moneders de la casa de moneda de Vierzon es mencionava, en primer lloc, els companys del *serment* de França i, després de la seca de Vierzon.¹⁶³ Les seques i les corporacions d'obrers i de moneders depenien del rei. Aquest darrer s'auxiliava d'un *generaux-maître des monnaies* vinculat a la *cour de comptes*. A partir de 1348 de les *Chambres des Monnaies* autònoma que, a partir de 1552, es va erigir en *cour et jurisdiction souveraine et supérieure*.¹⁶⁴

En tot cas, el serment de l'Imperi tenia filials franceses especialment en els territoris sota domini dels anglesos al llarg de la Guerra dels Cent Anys. També, d'acord a les recerques de Duplessy,¹⁶⁵ les filials franceses es feien representar en els «parlements généraux du serment» o assemblea general dels membres de la corporació.¹⁶⁶ Tot plegat implicava una forta organització i l'existència d'un sentiment de pertinença a nivell territorial que va tenir una llarga projecció arreu d'Europa.

Itàlia¹⁶⁷ i les seves seques van tenir un paper important en la gènesi i l'expansió d'aquest model d'organització i de treball que, en bona mesura, encara està per precisar. L'organització corporativa la trobem, per exemple, a Venècia¹⁶⁸ però també a Florència¹⁶⁹ o a Pisa¹⁷⁰ amb una rellevància especial pel que fa a Sicília.¹⁷¹

¹⁶² ROLLAND. *Les corporations...* p. 6.

¹⁶³ ARCQ. *Collection...* Vol. 2, p. 402, segell núm. 5910.

¹⁶⁴ LOT & FAWTIER. *Histoire...* Vol. 2, p. 250-252.

¹⁶⁵ DUPLESSY. *Les monnaies...* p. 128 i seg.

¹⁶⁶ Vegeu un exemple d'aquestes assemblees en la diposada el 1489 a Avinyó. Vegeu RAIMBAULT. *La charte du parlement...* Vegeu, també, CHAPONNIÈRE. *De l'institution...*

¹⁶⁷ TRAVAINI. *Monete e storia...* i ÍDEM. *Mint organisation...*

¹⁶⁸ Vegeu, per exemple, STALH. *The Mint of Venice...* i ÍDEM. *The Mint of Venice in the Middle...*

¹⁶⁹ GINORI CONTI. *Constitutum...*

¹⁷⁰ VIOLANTE. *Per la storia economica...*

3.3. La recepció del sistema corporatiu a la Corona d'Aragó: l'establiment del col·legi com a marc jurídic corporatiu dels obrers i moneders de la Seca Reial de Barcelona

Després de repassar la teoria, cal veure la pràctica aplicada pel que fa a la formació i reconeixement d'una corporació i d'un dret particular aplicable a la Seca Reial de Barcelona i als seus oficials. Al respecte cal dir, d'entrada, que no posseïm, ni ens consta que tampoc existís, un document exprés de fundació del Col·legi dels obrers i moneders de Barcelona. Si aquest hagués existit encapçalaria, sens dubte, el llibre de privilegis de la Seca Reial de Barcelona. Recordem que aquest darrer va ser compilat en el segle XIV¹⁷² i progressivament ampliat (fig. 49) fins al segle XVI. A més, hauria estat recollit en les altres compilacions de privilegis com extreta directament dels arxius de la mateixa seca en el segle XVI¹⁷³ o en el llibre de privilegis o *Baldufari*¹⁷⁴ de la Seca Reial de València, una vegada aquesta darrera casa de moneda va rebre el règim barceloní ja en el mateix segle XIV. Tampoc el recull Jeroni Pujades, historiador coetani de l'existència de la Seca, en l'aplec de privilegis que va fer del Col·legi d'obrers i moneders.¹⁷⁵ Mai, en definitiva, ni directa ni indirectament, s'esmenta l'existència d'un document d'aquesta naturalesa i, per això, presumim, amb tota la certesa, que no va existir com a tal.

Aquesta manca de document fundacional no és gens estranya i ens remet, directament, al costum com a base jurídica institucionalitzadora. També cal tenir en compte que aquesta manca d'institucionalització solemne devia molt a la discontinuïtat en el treball d'encunyació i, correlativament, al reconeixement de l'estatut privilegiat únicament en relació amb els moments d'activitat a la seca.¹⁷⁶ Ens trobem, en definitiva, davant d'un més dels freqüents processos institucionalitzadors baix-medievals. En conseqüència, el seguiment del desenvolupament dels precedents del Col·legi ha d'anar vinculat a la

¹⁷¹ TRAVAINI. *La moneta in Italia meridionale...*

¹⁷² BC. Ms. 1710.

¹⁷³ BS. Cod. Hisp. Vol. 128. Sobre aquest manuscrit vegeu Perarnau. Una còpia del llibre de privilegis... p. 334-338.

¹⁷⁴ Vegeu l'edició a MATEU. *Libre dels privilegis...*

¹⁷⁵ BN. Ms. Miscel·lani. Col. Baluze núm. XVI (238), p. 155r.

¹⁷⁶ Aquest punt serà, com anirem veient més endavant, un motiu de discussió al llarg de tota la història de la seca al pretendre els membre dels col·legi que els privilegis abastessin tant el treball a la seca com fora, en temes vinculats a la seca com en d'altres. Vegeu, al respecte, el ja exposat a l'epígraf 2.4.

interpretació dels privilegis i al descobriment en els mateixos del reconeixement de la col·lectivitat i de l'atribució de potestats a la corporació.

El rei Pere II el Catòlic (1196-1213) prengué, per privilegi de 28 de gener de 1208, sota la seva protecció i salvaguarda els obrers i moneders que havien d'intervenir en l'emissió de la moneda barcelonesa.¹⁷⁷ Els atorgà col·lectivament, però amb eficàcia individual, protecció i privilegis de naturalesa personal i real. Aquesta dispensa pressuposava i reconeixia, de fet, una col·lectivitat professional i la reforçava o establia jurídicament, encara que de forma indirecte, al atorgar-li un conjunt de privilegis. Ara bé, es tractava d'una universitat temporal pel fet que estava lligada a la pròpia temporalitat de l'encunyació. Aquesta, seria la primera referència a la naturalesa corporativa de la seca barcelonina i els seus oficials que coneixem. El Col·legi es bastirà, posteriorment, sobre la base d'aquest document que es recollirà gelosament en els cartularis propis. Des d'una perspectiva comparativa hem de reconèixer la coincidència de dates, amb un cert retard per part de Catalunya, pel que fa a la formació dels *serment* de França que Duplessy atribueix, com ja s'ha vist, als primers anys del regnat de Felip II de França (1180-1223) i, en tot cas, amb anterioritat a l'any 1204.¹⁷⁸

Jaume I el Conqueridor (1213-1276), successor de Pere II el Catòlic, també concedí l'any 1259 un altre privilegi a la col·lectivitat de moneders i obrers dels seus territoris, tot i que pel tenor pensava en les emissions de Barcelona que empenia en aquells moments.¹⁷⁹ Atès que era freqüent l'arribada d'operaris d'altres llocs el rei va prohibir que aquella situació continués. Els beneficiats sembla, òbviament, que havien de ser el col·lectiu preexistent o «universis operariis, et monetariis, habitantibus in terra nostra» — bàsicament, els que intervenien a la Seca de Barcelona— enfront possibles competidors estrangers i, en concret, gascons. En particular, s'atorgava a la corporació la potestat d'admetre o no aquests moneders forans. Per tant, en aquest document es privilegiava un col·lectiu que, implícitament, es reconeixia com a preexistent. Pel tenor proteccionista del mateix sembla ser obra de la insistència del consorci per tal de protegir-se i tancar-se enfront la possible competència de moneders estrangers. D'alguna manera, s'intentava acabar amb l'etapa dels moneders itinerants altmedievals.¹⁸⁰ És per això que calia donar

¹⁷⁷ SALAT. *Tratado...* i MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 1.

¹⁷⁸ DUPLESSY. *Les monnaies...* p. 128.

¹⁷⁹ SALAT. *Tratado...* Doc. núm. 10.

¹⁸⁰ TORRES. *Acuñaición de moneda...* Vegeu, en especial, ROMA. *Monederos lombardos...*

privilegis que perseguïen oferir estímuls de permanència a un nucli de treballadors especialitzats en la matèria en el moment en el qual el rei els necessitava. Durant el segle XIII hem de vincular aquestes concessions amb l'immediat començament de les emissions monetàries a Barcelona.

El mateix Jaume I el Conqueridor, en un nou privilegi concedit el 1270¹⁸¹ a tots els moneders i obrers reials i vinculat a l'emissió de la moneda de tern, els garantia la seva protecció, el respecte dels antics privilegis i els atorgava la capacitat d'elegir alcaldes. Es tractava de la culminació del procés de reconeixement del Col·legi. En aquest privilegi es tornava a ordenar que els mestres de la seca només poguessin triar personal per la casa de la moneda entre habitants de les terres del rei. Ara bé, es fixava l'excepció que el monarca amb la limitació que en fes falta. Alfons II el Franc (1285-1291) confirmà el 1286 els principals privilegis.¹⁸² Un any abans, pensem que no casualment, el rei havia concedit el privilegi de la immutabilitat de la moneda barcelonesa de plata instaurada pel seu pare. A les acaballes del segle uns moneders es queixaven d'haver estat exclosos precisament «de eorum capitulo et societate»¹⁸³ i el rei intervenia davant el mestre de la seca en el seu favor. Tot plegat posa de manifest el funcionament quotidià de la corporació més enllà de l'objectiva i freda normativa reial.

Tot i aquestes previsions va ser el mateix rei qui va autoritzar a Pere Andreu i al seu fill, argenters de Pamplona, a batre unitats i múltiples de masmudines d'or durant dotze anys dins la ciutat de Barcelona a partir de 1272.¹⁸⁴ El rei es reservava un lucre taxat d'aquesta emissió àuria que autoritzava. En tot cas, en el document complementari dirigit als oficials reials posava sota la seva protecció aquells que havien de venir a Barcelona a procedir a l'encunyació. També Jaume II el Just (1291-1327) en un privilegi de 1325 va concretar en detall alguns aspectes judicials instaurats d'ençà el 1270.¹⁸⁵

El jurista Jaume Callís (c.1364-1434) en el seu *Tractatus de Moneta* –acabat d'escriure el maig de 1421 per a ús dels magistrats de la Seca Reial de Barcelona– es preguntava si

¹⁸¹ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 2.

¹⁸² *Ibidem...* Doc. núm. 3 i MATEU. *Privilegios de los monederos...* p. 17, nota 16.

¹⁸³ ACA. Canc. Reg. 70, f. 74r.

¹⁸⁴ BOTET. *Les monedes catalanes...* Vol. III, doc. núm. X, p. 265.

¹⁸⁵ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 4.

els moneders formaven un cos i un col·legi (fig. 2).¹⁸⁶ Qüestió a la que responia afirmativament tot afegint que el cos i col·legi que formaven els moneders rebia la denominació de «capítol». Aquest darrer és el terme que, efectivament, es documenta amb reiteració en la legislació sobre la Seca, i el que equival al nom «cabildo» que utilitzaven les corporacions de moneders castellanés. Tot i això, preferim utilitzar el de «col·legi» que, per altra banda també s'utilitzava en menor mesura com a sinònim.¹⁸⁷ Això, per tal d'evitar confusions terminològiques amb l'òrgan específic de la corporació d'identíc nom.¹⁸⁸

Jaume Callís prossegueix el seu anàlisi sobre el Capítol o Col·legi afegint que aquest estava configurat jurídicament com una entitat reconeguda tant pel dret comú¹⁸⁹ com pel dret propi. Aquest darrer extrem estaria confirmat en el reconeixement implícit present en els privilegis reials d'una realitat social i jurídica reconeguda arreu de l'Occident d'Europa. El Col·legi estava integrat, segons Callís, per les categories següents: un mestre de la seca, dos alcaldes i diversos moneders i obrers.

Efectivament, els obrers i moneders van acabar per constituir una corporació que va adoptar la forma jurídica de Col·legi. Es tractava d'una forma que revelava un especial prestigi enfront altres formes corporatives. Els monarques van acceptar *de facto* aquesta consideració en els seus actes de govern. Així, per exemple, el rei ordenava respecte els moneders d'Esglésies el 1419 «que sien col·legi».¹⁹⁰ A més, no només la van admetre pel que feia a Barcelona sinó a la resta de corporacions vinculades a les altres seques reials de la monarquia, tal i com es veurà més endavant.¹⁹¹ En aquest cas si que ens trobem

¹⁸⁶ CALLÍS. *Tractatus de moneta...* Capítol 1.

¹⁸⁷ Vegeu, per exemple, l'expressió referida a la corporació de Mallorca com a «collegio monetariorum» en una lletra reial datada l'any 1417. Vegeu ARM. LR. 16, f. 24r.

¹⁸⁸ De fet, el terme col·legi tenia un especial prestigi i, en aquest sentit, els notaris s'emparaven en aquest terme per denominar la seva corporació. Testimoni eloqüent d'aquest prestigi és el fet que el gremi d'argenteres de Barcelona, amb estrets vincles d'alguns dels seus membres amb els oficials de la seca, aconseguís ja en el segle XVIII –quan el col·legi de moneders i obrers no existia– recuperar el terme per denominar el seu gremi. Així es reconeix per Real Cédula de 17 de juliol de 1733 per la qual s'aprovaven les ordinacions dels argenteres de Catalunya i es recordava la concessió feta el 8 d'agost de 1732 en la qual el monarca «vino en conceder a los dichos gremio, común, y confraría de plateros, la facultad de que en adelante, para siempre jamás, se titulen, y nombren Congregación, Colegio, y Arte de plateros de la ciudad de Barcelona». Vegeu BICAB. RC1-11. 547-4

¹⁸⁹ CALLÍS. *Tractatus de moneta...* Capítol 3.

¹⁹⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432.

¹⁹¹ Vegeu els epígrafs 3.4.1. a 3.4.7.

davant de l'acte constitutiu d'un col·legi que es basteix –o es restaura, segons es miri-¹⁹² sobre el precedent i el substrat dels usos, pràctiques i costums comunes als «collegis de les altres seques qui per lo dit senyor se tenen en Perpenyà, Barchinona, València e en Mallorca». ¹⁹³ En aquest supòsit de nova fundació el monarca establia la matrícula del personal de la Seca i del Col·legi amb el mestre, dos guardes, un assajador, un escrivà reial, un mestre de la balança, un entallador. També un grup d'obriers i de moneders. Finalment, per exercir la jurisdicció en nom del rei sobre els col·legials «és necessari collocar e acollir en la dita metrícola alguns bons homens, ultra los dessusdits, qui sien aptes e bons per a ésser elets per a regir lo dit ofici de alcaldes». El nombre dels candidats estava condicionat pel fet que cada any els alcaldes havien de canviar i s'establia la condició que no podien tornar a ocupar l'ofici en dos anys i, per això, es fixava el nombre en vuit als quals calia sumar els set oficials i el nombre indeterminat d'obriers i de moneders.

Un exemple paradigmàtic de constitució d'una corporació per concessió reial el tenim en el privilegi de creació del braç reial de cavallers, generosos i homes de paratge del principat de Catalunya per concessió de Joan I el Caçador d'1 de novembre de 1389. El portem a col·lació pel valor casuístic que té sobre la configuració d'una corporació i per tal d'extreure'n, posteriorment, ensenyaments a través de l'ús de l'analogia. Reproduïm el tenor central del document:

«Ipsumque brachium, corpus et collegium approbamus et legitimamus et approbatum, legitima, licitum et honestum semper esse decernimus et volumus, illudque nostris autoritate assensu et decreto regalibus premunimus deliberare eiam et consulte, concedente sibi expresse quod, quociens voluerint, valeant se pro suis tractandis negociis congregare, statuta et ordinationes inter se facere ad eorum commudum jurisque sui conservacionem regaliorum nostrarum augmentum, pariter et honorem sigillum et archam habere comunem». ¹⁹⁴

¹⁹² Cal recordar que el privilegi restaura la Seca Reial d'Esglésies després d'un període de tancament.

¹⁹³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432-433.

¹⁹⁴ *Cortes de los antiguos reinos de Aragón...* Vol. 11, p. 79.

El jurista Joan Pau Xammar, que va viure en el segle XVII, en fer una disquisició sobre la facultat d'establir col·legis i confraries d'arts i oficis¹⁹⁵ deia que, encara que pel dret civil¹⁹⁶ tots els col·legis eren permesos n'hi havia d'il·lícits. Per això, a Barcelona no hi havia col·legis ni confraries que no fossin erigits pel rei o pel Consell de la ciutat. Xammar recollia, per refermar la seva argumentació, l'opinió del jurista Jaume Marquilles (1368-1451) reflectida en els seus comentaris als *Usatges de Barcelona*.¹⁹⁷ Les universitats a Catalunya, segons aquest darrer, no es podien congregar ni tenir una arca comuna¹⁹⁸ ni crear síndics ni cònsols sense facultat del seu superior. És a dir, el rei o el baró corresponent.¹⁹⁹ De tot plegat es dedueix que, d'una manera o altra, calia una autorització tàcita o expressa de l'autoritat jurisdiccional.

Podem fer una abstracció del contingut de la concessió d'un règim corporatiu a partir del tenor del document transcrit tenint en compte tant les atribucions de la seca així com l'opinió de Xammar. D'aquesta manera podem establir un catàleg amb alguna de les potestats inherents al règim corporatiu extretes de la casuística recollida. Entre els trets a destacar assenyalarem: 1.) el dret a congregar-se o reunir-se en comú, 2.) la potestat normativa exercida en forma d'estatuts, crides i ordinacions, 3.) la disposició d'un segell amb el qual validar els actes jurídics propis, 4.) l'administració d'una arca²⁰⁰ pròpia en comú o, el que és el mateix, tenir reconeguda una capacitat impositiva i administrativa dels recursos econòmics particulars i 5.) el dret a nomenar cònsols pel regiment comú i síndics per representar la corporació.

Si recapitem i cerquem de resseguir aquests trets o potestats teòriques en la pràctica de la Seca Reial de Barcelona podrem constatar l'aplicació precisa del model:

1. Pel que fa al dret a congregar-se o reunir-se en comú cal dir que aquesta pràctica sinodal és la que es durà a terme en el sí d'un òrgan deliberant

¹⁹⁵ XAMMAR. *Civilis doctrina...* Cap. XIII.

¹⁹⁶ És a dir, pel dret romà.

¹⁹⁷ MARQUILLES. *Comentaria super usaticis...*

¹⁹⁸ És a dir, poder disposar d'una autonomia de recursos econòmics.

¹⁹⁹ Sobre la configuració del municipi vegeu: FONT RIUS. *La administración financiera...* i TURULL. *La configuració jurídica...*

²⁰⁰ En el sentit de caixa on guardar els recursos pecuniaris.

especial: el Capítol.²⁰¹ La reunió d'una assemblea plenària era una pràctica fonamental en la vida corporativa ben documentada, per exemple, en la constitució dels municipis.

2. L'exercici de la potestat normativa formalitzada en forma de redacció d'estatuts i ordinacions és més difícil de resseguir, encara que no dubtem que sempre desenvolupada dins un rang normatiu edictal, de caràcter intern i amb força vinculant pels membres del Col·legi. Creiem que l'ús del *ius edicendi* s'hauria de verificar, d'alguna manera, vinculat al Capítol com a òrgan plenari deliberant. Dins del llibre de privilegis de la Seca Reial de Barcelona²⁰² trobem compilades algunes disposicions que creiem poder atribuir a aquesta manifestació de potestat. Això, per raó de la matèria puntual regulada i per la manca de validació diplomàtica contextualitzadora. Aquest seria el cas, per exemple, del jurament que s'havia de verificar en ingressar al Col·legi que sembla redactat pel mateix òrgan. De totes maneres, el cas més clar el trobem en la normativa que regula el dinar que hauria de preparar el nou membre als seus companys. L'encapçalament del mateix així ho manifesta: «En nom de Déu, aquest és lo *ordonament* que an fet los moneders e ls obres de Barcelona del fet del meniar de moneder novell o d'obrer». Per altra banda, també tenen aquest caràcter les ordinacions que va aprovar el rei Sanç de Mallorca (1311-1324) i que, pel tenor del document, sembla prèviament redactada pels mateixos moneders i, finalment, rebuda amb posterioritat per la resta de seques de la Corona.²⁰³
3. Pel que fa a la autorització de disposar d'un segell comú amb el qual validar els actes jurídics propis cal dir que es documenta l'ús d'un segell privatiu almenys entre els anys 1428 i 1588 (fig. 4).²⁰⁴ El segell mostra una creu patada amb un escut amb els pals reials a cada quarter.²⁰⁵ La creu talla amb els braços la

²⁰¹ Vegeu el capítol 6.

²⁰² BC. Ms. 1710.

²⁰³ Vegeu més endavant la referència i el contingut d'aquestes ordinacions.

²⁰⁴ Ferran de Sagarra menciona tres segells pendents de documents datats, respectivament, els anys 1428, 1580 i 1588. Per això, les dates no impliquen que el segell no s'utilitzés amb anterioritat i amb posterioritat als anys extrems. La col·lecció Sagarra de sigil·lografia va ser lliurada a l'Ajuntament de Barcelona via la Junta de Museus per donació de 12 de maig de 1917. Vegeu BORONAT. *La política...* p. 901 Malauradament no ha estat possible localitzar aquest fons a l'Arxiu Històric de la Ciutat.

²⁰⁵ Pel que fa a l'adopció del senyal reial cal remarcar que es tracta d'una vinculació constant al llarg del temps i que documentem en altres elements com l'escut reial coronat que apareix

llegenda: «SEGELL: DELS: HOBRES: E MONEDES: D BARCELONA».²⁰⁶ Els pals reials al·ludeixen al caràcter d'organisme reial que tenia la seca mentre que la creu és un emblema vinculat tradicionalment a Barcelona, l'origen del qual sembla radicar en la dedicació a la Santa Creu de la seva catedral i que també troba un reflex en el tipus de la moneda barcelonesa.²⁰⁷ En tot cas, cal destacar que es tracta d'un tipus o imatge que copia, sens dubte, el segell conegut més antic del Consell de Barcelona que data de l'any 1289 i del qual només canvia la llegenda.²⁰⁸ Aquest arcaisme potser sigui un testimoni indirecte de l'antiguitat del seu ús i disseny, tot i que l'empremta que es conserva sigui de factura gòtica posterior. Cal assenyalar, d'una banda, que l'ús de segells privatis era usual, fins i tot, entre persones particulars i que l'acceptació del mateix implica el reconeixement de la personalitat jurídica a la corporació amb el rang d'institució. No es coneixen testimonis sigil·logràfics de la resta de seques reials de la Corona d'Aragó. No obstant, és segur que cada seca reial disposava del seu segell privatiu amb el qual els alcaldes validaven els seus actes jurídics documentats. Indirectament, per exemple, consta que la Seca Reial de Càller disposava d'un segell propi el 1484. Ho sabem per la còpia d'una provisió dels seus alcaldes en l'escatocol de la qual es llegeix: «e sagellat del sagell de la dita sequa».²⁰⁹ D'altra banda, es constata la mateixa pràctica per part d'altres corporacions d'obriers i moneders i, en concret, documentem, almenys, l'ús d'un segell per part del col·legi existent a la ciutat italiana d'Orvieto²¹⁰ (fig. 3) o la francesa de Vierzon.²¹¹

4. La disposició d'una arca pròpia en comú o, el que és el mateix, tenir capacitat impositiva i administrativa dels recursos monetaris propis. El Col·legi disposarà efectivament d'aquesta potestat que és qualificada, amb reiteració, de «bursia», bústia, bossa o caixa a càrrec del bustier.²¹²

representat a la portada del llibre d'actes de la seca o en la portada d'una al·legació jurídica (vegeu il·lustracions adjuntes).

²⁰⁶ SAGARRA. *Sigil·lografia...* Vol. II, cat. núm. 1768 i vol. II (làmines), làmina núm. 179. Fotografia cat. núm. 1768 per la catalogació i la il·lustració, respectivament.

²⁰⁷ UDINA. *L'escut de la ciutat...* p. 85-86.

²⁰⁸ SAGARRA. *Sigil·lografia...* Vol. II, cat. núm. 916 i vol. II (làmines), cat. núm. 916

²⁰⁹ ASC. E 1bis/11, f. 100r.

²¹⁰ BLANCHET. *Sceau...* i PANVINI ROSATI. *La tecnica...* p. 724-725.

²¹¹ ARCQ. *Collection...*, vol. 2, p. 402, segell núm. 5.910.

²¹² Vegeu l'epígraf 6.4.1. i 6.5.IV.

5. Respecte el nomenament de cònsols pel regiment comú i síndics²¹³ com a delegats implicava el nomenament dels alcaldes de la seca com a representants genuïns dels interessos dels col·legiats que actuaven en qualitat d'apoderats dels mateixos.²¹⁴

La conclusió d'aquest raonament analògic d'un patró corporatiu ens mostra al personal de les seques reials organitzat com una corporació professional reconeguda *de facto* pel monarca i que, com a tal, era beneficiària d'una normativa específica.²¹⁵ Aquesta afectava a tots els membres de la mateixa i configurava un règim jurídic particular. Es tractava d'una corporació que tenia uns col·lectius personals clarament definits: oficials, obrers i moneders tots ells diferenciats en funció de la seva tasca tècnica específica. Encara que no es mencioni hem de pensar també en les respectives famílies –en sentit ampli, amb el servents- que es veien subjectes a la *bis atractiva* d'aquest fur privilegiat.²¹⁶

3.4. La difusió d'un model comú de regiment de les seques reials a la Corona d'Aragó

L'organització institucional de la Seca Reial de Barcelona ens obliga a preguntar-nos necessàriament sobre les seves relacions amb la resta de seques reial de la Corona d'Aragó. Especialment, pel que fa a les similituds notables que s'hi constaten. Aquestes semblances s'observen, també, en relació amb les seques europees i obliguen a fer una reflexió al respecte. En gran mesura les similituds són lògiques atès que les tasques que s'hi feien eren idèntiques i que, a més, estaven sota l'administració d'un mateix monarca. Els aspectes de regiment que cal tenir en compte són, bàsicament, dos. En primer lloc, el que és el règim organitzatiu de la Seca i, en segon lloc, l'estatut corporatiu dels seus oficials.

²¹³ La figura del síndic es documenta, per exemple, a la Seca Reial de València com un oficial més de la casa. Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 20.

²¹⁴ Vegeu l'epígraf 6.3. i 7.2.1.1.

²¹⁵ Vegeu l'epígraf 2.4.

²¹⁶ Vegeu, al respecte, el cap. 7.

En ambdós aspectes complementaris cal pensar, en un primer moment, com a punt de partida en la investigació del paper difusor que tingué la Seca Reial de Barcelona. Aquesta era la casa de la moneda principal de Catalunya i la de major pes per les seves emissions, a la Corona d'Aragó. Ara bé, a la pràctica, podem assegurar que es tracta d'un estatut jurídic fixat per escrit a Mallorca però que devia recollir bona part del feix de tradicions i privilegis reconeguts als moneders i que va ser rebut a Barcelona, tal com ja s'explicarà més endavant.²¹⁷ Així, també haurem de constatar com el seu estatut va ser atorgat successivament a les altres seques reials de la Corona d'Aragó.

A la introducció esmentàvem el caràcter d'arquetip que assolí la Seca Reial de Barcelona. Efectivament, la seca barcelonina va tenir un doble paper. En una primera etapa, com a centre receptor d'uns models europeus, en general, i de Mallorca, en particular, que va filtrar i adaptar per, en una segona fase, esdevenir centre difusor d'aquests models ja conformats. En bona mesura podem parlar d'una veritable recepció d'un model orgànic i, en major mesura, d'un règim jurídic especial difós des de Barcelona a la resta de seques de la Corona d'Aragó gràcies tant a la iniciativa reial com a la voluntat dels moneders.

És innegable que les seques reials de la Corona d'Aragó es basaven en un patró comú que va anar sent estès a mesura que els monarques establien noves cases de moneda i dotaven amb privilegis els col·legiats. La prova més fefaent del patró comú és la norma que, amb caràcter general, anomenarem l'ordinació de la Seca. Per aquesta raó caldrà anar resseguint, especialment, la difusió d'aquesta normativa que havia de regir la vida corporativa. La uniformitat del regiment de les seques reials es denota clarament, per exemple, en el document d'Alfons IV el Magnànim pel qual restaurava la seca sarda d'Esglésies en la que ordenava, com s'ha vist en l'anterior epígraf, que el personal de la casa de la moneda «sien col·legi aprovat per a la dita rahó, e haien tots aquells privilegis e libertats que per lo dit senyor rey e per los senyors reys passats són stats en temps passat, o per lo dit senyor o per sos successors reys seran d'aquí avant, atorgats als col·legis de les altres seques qui per lo dit senyor se tenen en Perpenyà, Barchinona, València e en Mallorques».²¹⁸

²¹⁷ ESTRADA-RIUS. *La recepción...*

²¹⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432-433.

En els epígrafs que segueixen ens fixarem, especialment, en les seques reials de la Corona d'Aragó per veure no la història de cadascuna –que no és l'objecte d'aquest treball- sinó l'establiment de la recepció del model institucional i del feix de privilegis corporatius. També veurem altres tipus de tallers monetaris del mateix espai dels quals n'hauem d'establir les diferències jurídic-institucionals.

3.4.1. La seca d'Alacant

Jaume II el Just (1291-1327) va intervenir entre 1295 i 1296 en els afers interns de Castella aprofitant l'enfrontament dels dos pretendents al tron castellà. En particular, va veure recompensat el seu suport al pretendent Alfonso de la Cerda amb la confirmació de la donació del regne de Múrcia que el mateix pretendent ja havia fet a Alfons II el Liberal (1285-1291) l'any 1285. La novetat més destacada va ser que el rei va conquerir el regne de Múrcia. El 2 d'agost de 1296, en concret, s'apoderava de la capital del reialme. El 10 de novembre de 1296, a més, va disposar com acte de sobirania que s'encunyés moneda pròpia al regne conquerit. El document esmentat té un to monitori i anava dirigit, textualment, a «lo Maestre e les guardes el assajador e nostre scriva e al capitol dels obrers e dels moneders e a totz los altres oficials de la moneda del regne de Múrcia, la qual volem que sia en Alacant»²¹⁹ i conclou amb un reconeixement i unes garanties als privilegis i franquesses dels membres de la corporació.

Poca cosa més sabem de l'efímera Seca Reial d'Alacant, a més de constatar les seves emissions.²²⁰ Ens consta que la instauració a Alacant era nova atès que el mateix rei ho reconeixia al final del fragment amunt citat i també pel fet que Botet recull la menció a una problemàtica derivada de l'establiment del personal a la ciutat tal com era l'abús en els preus de lloguer de les cases que aquells necessitaven.²²¹ En tot cas, cal situar aquest fet en el context difícil de consolidació del regne de Múrcia que, finalment, va concloure amb la divisió del mateix entre catalans i castellans d'acord al contingut de la sentència arbitral de Torrelles.²²²

²¹⁹ *Ibidem*... Vol. III, doc. núm. XVI, p. 280 i seg.

²²⁰ CRUSAFONT. *Acuñaciones*... núm. 350.

²²¹ BOTET. *Les monedes*... Vol. II, p. 81.

²²² BERMÚDEZ. *Torrellas 1304*... p. 1987-2031.

En aquest context de conflicte amb Castella pel predomini del regne no és estrany que l'origen personal i organitzatiu de la Seca tingués uns orígens preexistents castellans. Així, el 27 de febrer de 1300 el mateix monarca els confirmava els privilegis atorgats pels reis castellans als moneders de la ciutat i regne de Múrcia.²²³ No tenim prou informació respecte el contingut material de l'estatut jurídic i organitzatiu del capítol ni el paper de la influència castellana que sembla important si tenim en compte la confirmació mencionada. En tot cas, el caràcter efímer de la Seca va restar confirmat per tal com l'any 1301 el consell de Múrcia demanava al rei el curs exclusiu de la moneda valenciana pels danys que ocasionava la circulació de la castellana, cosa que semblava comportar la fi definitiva de les emissions privatives.²²⁴ En tot cas, consta en una carta dirigida el 1370 pel rei de Castella al Capítol de la Seca Reial de Múrcia la menció al «cabildo e alcalles e guardas e ofiçiales de la casa de la moneda de Murçia»²²⁵ el que mostra l'existència d'un model organitzatiu idèntic a l'aragonès.

En tot cas, en el context d'aquestes lluites Ferran IV de Castella (1295-1312) va ordenar l'encunyació à de moneda a la població de Lorca el 4 d'octubre de 1297.²²⁶ Aquest document està emparentat directament amb el de Jaume II el Just en el que podem explicar com una «guerra monetària».

3.4.2. La Seca Reial de Mallorca

La conquesta de Mallorca als musulmans per Jaume I el Conqueridor i l'establiment d'un regne de nova fundació va comportar la introducció de la moneda catalana i, aviat, l'establiment, juntament amb el també recentment conquerit regne de València, d'una moneda nova, privativa i comuna per ambdós regnes. El monarca ho ordenava així en un privilegi de 1247.²²⁷

²²³ ACA. Canc. Reg. 198, f. 243r i v.

²²⁴ ACA, Cartes reials de Jaume II, núm. 804.

²²⁵ PASCUAL. *Documentos...* Doc. núm. XXXIX, p. 61.

²²⁶ TORRES. *Ordenanzas...* Tom. 2, p. 41.

²²⁷ CAMPANER. *Numismática...* Doc. núm. 3, p. 260-262: «Statuimus itaque per nos et nostros quod in tota vita nostra, et post, per decem annos continuos et completos predicta moneta realium Valentie sit sub eisdem lege, scilicet, pondere, figura, nomine, litteratura, valore, signo et magnitudine, et currat, duret, et ejus usus sit singularis et publicus in civitateet regno Valentiae, et in civitate et regno Majoricarum, et in insulis Minorice et Eviçe, et in aliis circum adjacentibus eidem regno subditis».

De totes maneres, abans d'aquestes decisions reials consta l'encunyació breu d'una moneda pionera. Aquesta emissió consta per una peça única publicada per Crusafont²²⁸ i per un parell de contractes –un, datat el 1233 i l'altre sense data més antic que l'anterior-relacionats amb la seva encunyació.²²⁹ De tot plegat es dedueix que la primera emissió cristiana a Mallorca, després de la conquesta de Jaume I el Conqueridor, va ser duta a terme entre 1231 i el 1233 en el moment en el qual temporalment l'infant Pere de Portugal va ser senyor de l'illa per pacte amb el monarca. En els dos documents esmentats l'infant negociava els termes de l'encunyació amb mestres de seca foranis incloent un moneder de la Seca Reial de Jaca.

El pas transcendent en la història d'aquest regne va venir assenyalat per l'acompliment de la disposició testamentària de Jaume I el Conqueridor d'establir un regne privatiu, segregat de la resta de la Corona d'Aragó, com heretatge per al seu fill menor. El nou regne estava integrat com a territoris principals per Mallorca, els comtats de Rosselló i Cerdanya i la senyoria de Montpeller. La supervivència del regne de Mallorca al costat de la Corona d'Aragó no va ser mai fàcil i, entre les mesures impulsades per donar-li consistència, cal esmentar la creació d'un sistema monetari propi, d'inspiració francesa, per part dels seus sobirans. Al respecte cal recordar que els reis mallorquins tenien i van mantenir el dret d'encunyar moneda a Mallorca mentre que ho tenien prohibit als seus territoris continentals de Rosselló i de Cerdanya.²³⁰ Cal emmarcar aquest pas en tota una política de prestigi perseguida pels monarques mallorquins per assenyalar la seva plena autonomia.

Efectivament, el primer dels monarques mallorquins, Jaume II (1276-1311), va disposar en dos privilegis atorgats successivament el 1300 i el 1310 la progressiva implantació d'un sistema monetari. Així, el 1300 va crear la moneda d'argent i de billó²³¹ i el 1310 la moneda d'or.²³² Aquestes decisions comportaven, com és natural, l'organització d'una Seca Reial pròpia. En tot cas, en els privilegis fundacionals de les espècies monetàries no es va entrar a regular el funcionament de l'establiment emissor. L'únic aspecte que es va

²²⁸ CRUSAFONT; TRILLA. *Emissió monetària...* p. 65.

²²⁹ CAMPANER. *Numismática...* Doc. núm. 4 i 5, p. 262-264.

²³⁰ Vegeu l'epígraf 3.4.4.

²³¹ CAMPANER. *Numismática...* Doc. núm. 6, p. 264-269.

²³² *Ibidem...* Doc. núm. 15, p. 277-279.

recollir tenia caràcter polític i es referia a la creació de dos delegats dels jurats mallorquins a la Seca Reial amb la missió prioritària de supervisar que la fabricació de la moneda es realitzés d'acord amb les clàusules contingudes en el privilegi. Es tractava d'una garantia que era usual a la resta de la Corona d'Aragó i que implicava la incorporació d'un control extern vinculat a la comunitat que havia d'operar amb el numerari i que donava seguretat jurídica i fe pública.²³³ Els primers treballs emissors es van dur a terme, segons la documentació, a càrrec d'Obert Mustiola²³⁴ sense que es coneixin, pel moment, més detalls de l'organització dels treballs ni sobre l'origen dels moneders. Al respecte no podem oblidar que els reis de Mallorca eren senyors de Montpeller i que la senyoria tenia una llarga tradició emissora amb tallers propis.

Sigui com sigui va ser Sanç de Mallorca (1311-1324), el segon dels reis mallorquins, el monarca que va dotar la casa de la moneda mallorquina, ubicada a la capital insular del reialme, d'un estatut particular.²³⁵ Cal remarcar la rellevància d'aquest text normatiu pel fet que el seu impacte no es va limitar a regir la vida de la Casa de la Moneda de Mallorca sinó que aviat es va projectar, via recepció auspiciada per la monarquia aragonesa, en les seques de la Corona d'Aragó.²³⁶ Per això, cal que hi parem una atenció especial. Es tracta d'un document que coneixem indirectament a través d'una còpia de confirmació i ampliació del mateix concedida per Pere el Cerimoniós el 1343²³⁷ i redactada en llatí i, a més, per una traducció del seu tenor en català.²³⁸

L'anàlisi formal del document atorgat el 1315 permet distingir dues parts clarament diferenciades per l'autor de la redacció. En la primera, el monarca concedeix com a privilegis materials al personal de la seca diverses franquícies i immunitats,. En la segona, el sobirà reconeix i dóna el *vigor iuris* necessari a unes ordinacions que, tal i com es dedueix del seu tenor, van ser redactades o inspirades pels mateixos interessats. De les dues parts, la segona, mereix per la present investigació una atenció especial.

Es tracta d'un capítulat extens en el qual es regula, de manera detallada, l'organització del treball i l'estatut jurídic dels moneders. La seva vigència a Mallorca es demostra pel fet

²³³ Vegeu la figura dels guardes de la seca a Barcelona a l'epígraf 5.2.1.2.

²³⁴ CAMPANER. *Numismática...* Doc. núm. 11, p. 273 i doc. núm. 13, p. 275-276.

²³⁵ PONS. *Constitucions e ordinacions...* p. 13-17.

²³⁶ ESTRADA-RIUS. *La recepción...*

²³⁷ ACA. Canc. Reg. 1409, f. 59v i següents.

que, després de la conquesta del regne per part de Pere III el Cerimoniós i la seva posterior unió a la Corona d'Aragó, els moneders de la Seca Reial de Mallorca van cercar una confirmació dels seus privilegis del nou monarca. Efectivament, en la *Crònica* del Cerimoniós es narra com, després de la conquesta, el monarca va rebre el sagrament i homenatge dels representants de la Ciutat i del Regne el dia 31 de maig de 1343. Aleshores, el monarca va procedir a «confirmam-los llurs privilegis e llibertats antigues e els n'atorgam de novells ab sagrament».²³⁹

Efectivament, entre els diversos homenatges que el sobirà va rebre en les jornades següents destaca el del ple de la corporació d'obriers i moneders efectuat el 15 de juny i del qual es va aixecar acta minuciosa.²⁴⁰ Va ser en aquest context propici que els moneders van obtenir el 21 de juny la confirmació i ampliació del privilegi de 1315 gràcies al qual aquest darrer s'ha conservat (fig. 6).²⁴¹ Pere III el Cerimoniós, per la seva part, no va tardar en reactivar els treballs de la seca insular atès que, a la darrera del mateix any 1343, va disposar l'encunyació de nous divisors de la unitat mallorquina del ral d'or en forma de mig i quart de ral.²⁴² La Seca Reial va tenir, a més, una llarga trajectòria en les èpoques medieval i moderna.

És possible que en el regnat de Sanç s'establís un altre document, aquest de naturalesa tècnica, sobre la fabricació de la moneda. En aquest sentit, recentment, el filòleg i numismàtic Julio Torres ha apuntat que l'origen de la part descriptiva de la fabricació de la moneda que conté el conegut ms. 46 de la Col·legiata de San Isidoro de Lleó²⁴³ sigui una traducció d'un original mallorquí.²⁴⁴

3.4.3. La Seca Reial d'Esglésies

El papa Bonifaci VIII (1235-1303) va compensar al rei Jaume II el Just (1291-1327) per la seva renúncia a la corona de Sicília amb la infeudació dels reialmes de Còrsega i

²³⁸ ARM. LR.16, f. 8r-14r.

²³⁹ PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica...* Cap. 3.36.

²⁴⁰ BOFARULL. *Proceso contra el rey...* Vol. 2, p. 64-65.

²⁴¹ ARM. LR. 16, f. 8r-14r.

²⁴² CAMPANER. *Numismática...* Doc. núm. 17, p. 281-283.

²⁴³ Vegeu-ne l'edició a: CAUNEDO; CÓRDOBA DE LA LLAVE. *El arte del algarismo...*

²⁴⁴ CÓRDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...* p. 12.

Sardenya l'any 1297. Vint-i-cinc anys després de rebre'n la investidura el monarca va enviar una expedició, capitanejada pel seu fill l'infant Alfons, amb la finalitat de fer efectiu el seu domini sobre Sardenya.

La conquesta es va allargar un any (1323-1324) i va tenir un dels moments culminants en el setge i captura de la població d'Esglésies, famosa per les seves riques mines d'argent. En el decurs del setge l'infant Alfons va manifestar la seva voluntat d'encunyar moneda, possiblement, per a fer front a les despeses de la campanya. Per això, va ordenar al seu capità Guerau de Rocabertí, en data 9 de desembre de 1323, que li enviés els obrers i moneders que hi haguessin a la seva host, així com tots els objectes necessaris per a la fabricació de moneda.²⁴⁵ De fet, el contingut de la carta i el fet que el control de les mines fos un dels al·licients de la conquesta²⁴⁶ fan plantejar la possibilitat que el monarca, en previsió, hagués embarcat part del personal de la Seca Reial de Barcelona equipat amb les seves eines de treball. Això, però, no és més que una hipòtesi.

En tot cas, el 12 de febrer de 1324, cinc dies després de la presa de la ciutat, l'infant va concedir el privilegi de creació de les noves monedes d'argent i de billó que haurien d'encunyar-se i circular per l'illa amb el nom d'alfonsins.²⁴⁷ Les noves espècies monetàries eren una fidel còpia de la moneda barcelonina excepció feta dels seus tipus. Per fer efectiva la disposició va caldre establir una seca de nova planta. Tal com han assenyalat Birocchi²⁴⁸ i Tangheroni²⁴⁹ no hi havia hagut fins aquell moment una seca sarda pròpiament dita, atès que les emissions monetàries de l'illa havien estat episòdiques. D'alguna manera, l'infant estava establint un sistema d'explotació de la riquesa argentífera de l'illa d'acord amb els estàndards metrològics de la metròpolis.

Bona part del personal de la nova seca tenia, com era d'esperar, un origen català. En aquest sentit, està documentada l'arribada d'un mestre de seca anomenat Nicolau Ros acompanyat de moneders i obrers. La procedència barcelonina ens ve testimoniada per un document presentat al mestre racional de la cort del rei pels hereus del difunt Nicolau Ros

²⁴⁵ ACA. Canc. Reg. 396, f. 57v. Vegeu l'edició a BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 86-87.

²⁴⁶ DAY. *Catalan Minting policy...*

²⁴⁷ ACA. Canc. Reg. 390, f. 142r. Vegeu l'edició parcial a BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 87.

²⁴⁸ BIROCCHI. *Zecche e monete...* p. 9.

²⁴⁹ TANGHERONI. *La città dell'argento...* p. 420.

en el qual es manifestava que el 1324 van arribar sota la direcció de Ros alguns «moneders e obrers de Barchinona en Serdenya».²⁵⁰

Una lletra de l'infant al capità d'Esglésies, datada l'any següent, informava a aquest darrer d'aquest fet i de la necessitat de respectar els privilegis especialíssims dels nouvinguts.²⁵¹ Fos com fos, és obvi que el personal establert havia de voler confirmar els seus privilegis originaris en el seu nou destí sard i en una casa de la moneda de nova planta. El corollari del procés va ser la concessió d'uns privilegis que, com ja va assenyalar Botet i Sisó, eren «calcades en les qu'estaven en vigor en la seca de Barcelona».²⁵² El procés de recepció va implicar l'adopció de l'estatut organitzatiu i de la concessió dels alcaldes en dos privilegis separats atorgats l'1 de juliol de 1331.²⁵³

El relatiu a l'estatut dels obrers i moneders concedit per Alfons III el Benigne va ser confirmat l'any 1339 per Pere III el Cerimoniós i renovat, pel mateix monarca, després de l'assalt de la ciutat i de la destrucció i robatori de la Seca Reial²⁵⁴ i del seu arxiu l'any 1355 a mans dels rebels sards.²⁵⁵ El contingut del mencionat privilegi reviu textualment, com podríem esperar de les especials circumstàncies ja explicades, les ordinacions de la seca de Barcelona. Ens trobem, en definitiva, en un clar exemple de la recepció d'un estatut jurídic especial, o millor dit, en la difusió d'aquest estatut per dispersió o trasllat de part del personal.

La Seca Reial va ser restaurada en temps d'Alfons IV el Magnànim (1416-1458) per privilegi de 1419.²⁵⁶ Cal tenir present que les noves concessions que les seques peninsulars van anar adquirint al llarg del temps també van acabar per ser rebudes per les seques insulars. Així, les seques de Sardenya van rebre privilegis de recepció de privilegis

²⁵⁰ ACA. RP. MR. Vol. 2059, f. 42v-47r. Citat per CASTELLACCIO. *Aspetti di storia...* p. 22, nota 26.

²⁵¹ ACA. Canc. Reg. 390, f. 144v. Citat per BIROCCHI. *Zecche e monete...* p. 48.

²⁵² BOTET. *Les monedes catalanes...* Vol. II, p. 103.

²⁵³ ESTRADA-RIUS. *La recepción...*

²⁵⁴ GIORGIONI MERCURIALI. *La riorganizzazione...*

²⁵⁵ CRUSAFONT. *Sardenya i varietat inèdita...*

²⁵⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. LVIII, p. 425.

el 8 d'octubre²⁵⁷ i el 30 de novembre de 1428.²⁵⁸ Aquest procés d'actualització era usual i també està documentat, en idèntic sentit, a la Casa de la Moneda de València.²⁵⁹

3.4.4. La Seca Reial de Perpinyà

L'establiment d'una casa de moneda a Perpinyà va ser una obra espúria de Jaume III de Mallorca (1324-1349), titular dels comtats de Rosselló i de Cerdanya, de la senyoria de Montpeller i del reialme de Mallorca. D'acord al tractat de Perpinyà de 1279, establert entre Pere el Gran d'Aragó (1276-1285) i Jaume II de Mallorca (1276-1313), els monarques mallorquins no podien batre moneda en els seus comtats continentals de Rosselló i Cerdanya en els quals estaven obligats a fer circular, a més, exclusivament la moneda barcelonina. Així, quedava reflectit que «in predictis terris Rossilionis, Ceritanie, Confluentis, Vallespirii et de Cauquolibero curret moneta Barchinona et non alia. Retinemus tamen nobis et successoribus nostris quod possumus cundere vel cudi facere absque contradiccione et impedimento vestro et vestrorum in regno Majorice et insuli eisdem adjacentibus monetam et monetas de novo».²⁶⁰

El cert és que Jaume III va contravenir obertament les esmentades prohibicions i va permetre la circulació de monedes estrangeres a les seves terres. A més, va establir successius tallers monetaris a Perpinyà²⁶¹ en els quals va ordenar fabricar tant moneda falsa d'altres monarques –sobretot francesos– com imitacions de peces foranies amb el seu propi nom. Entre aquestes darreres peces destaquen, per exemple, els florins de Mallorca²⁶² i els grossos tornesos de Mallorca²⁶³ que imitaven, respectivament, els florins de Florència i els grossos tornesos francesos.

²⁵⁷ ACA. Canc. Reg. 2.628, f. 49r. El document està transcrit a LLUÍS I NAVAS. *La ordenación de la amonedación...* Doc. núm. 5, p. 140.

²⁵⁸ BIROCCI. *Zecche e monete...* Doc. núm. VII, p. 231-236.

²⁵⁹ Vegeu l'epígraf 3.4.6.

²⁶⁰ BOFARULL. *Proceso contra el rey...* Vol. 1, p. 130.

²⁶¹ Així, s'esmenten diversos domicilis particulars i, a més, una torre del castell reial de la població, actualment conegut amb la denominació de Palau dels Reis de Mallorca. Vegeu TRÉTON. *El llibre de les monedes...* p. 22.

²⁶² CRUSAFONT. *Jaume III...* p. 207.

²⁶³ SAVÈS & VILLARONGA. *Gros tournois inédit...* p. 34-37.

En el procés incoat per Pere III el Cerimoniós contra el seu cunyat i darrer monarca privatiu Jaume III de Mallorca hi havia explícita l'acusació, gravíssima, de fabricar moneda a Perpinyà contravenint els esmentats pactes. Així es recollia entre les diverses acusacions: «et quod est gravius, tolerandum cudit seu cudi fecit et facit publice monetam in villa Perpiniani in dicto comitatu Rossilionis».²⁶⁴ En la crònica del seu regnat el Cerimoniós va voler deixar molt clars els motius que van justificar, en acabar el procés, l'execució dels territoris de l'infortunat Jaume: «dins los comtats de Rosselló e de Cerdanya, qui són dins lo Principat de Catalunya, feïa fondre les monedes e fer altres monedes e fer-hi córrer diverses monedes de la terra francesa. La qual cosa lo dit rei fer no devia, ans era contra nostres regalies, com no sia llegut a algú sinó a nós solament batre moneda en Catalunya, e que sia moneda barcelonesa, e que es bata dins la ciutat de Barcelona, a la qual és comanat».²⁶⁵

En definitiva, els orígens espuris i fraudulents de la seca establerta pel rei Jaume III de Mallorca justifiquen, molt probablement, que no es coneguin més detalls jurídics sobre la seva actuació. En canvi, les diligències judicials, són extraordinàriament enriquidores.²⁶⁶ El personal amb el qual s'hauria posat en marxa aquests tallers monetaris hauria vingut de les seques de Mallorca i de Montpeller a més d'altres llocs de França, tal i com es dedueix de les deposicions d'alguns testimonis del procés.²⁶⁷ Aquest fet és important per tal com els moneders, com ja sabem, arrossegaven amb ells els privilegis originaris.

L'execució dels comtats el juliol de 1344, com a conseqüència de la sentència fallada en contra del rei mallorquí, va permetre a Pere III el Cerimoniós i als seus successors d'investigar els fets abastament amb la recuperació del contingut dels tallers. Tot plegat va fer obrir els ulls al nou sobirà de l'oportunitat que se li presentava de disposar d'un nou taller que, a partir de 1346, convenientment legitimat ja podem anomenar amb el nom de Seca Reial de Perpinyà.²⁶⁸ Pel que sembla, Pere III el Cerimoniós va aprofitar la infraestructura i el personal especialitzat dels reis de Mallorca per emprendre l'emissió d'una espècie nova, el florí d'or d'Aragó a semblança del florí de Florència.²⁶⁹ Igualment, el 1349 va disposar que, a més de florins, també s'hi fabriquessin escuts d'or a semblança

²⁶⁴ BOFARULL. *Proceso contra el rey...* Vol. 1, p. 141-142.

²⁶⁵ PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica...* Cap. 3, par. 14.

²⁶⁶ LECOY DE LA MARCHE. *Les relations...* p. 80-108 i, especialment, doc. núm. LXXII.

²⁶⁷ *Ibidem.* p. 87.

²⁶⁸ SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. XXIX.

dels francesos.²⁷⁰ De fet, el rei –fent gala del seu proverbial cinisme– seguia les mateixes passes del desposseït Jaume III de Mallorca.

El 23 de novembre de 1346 el monarca va nomenar dos mestres de seca i dos «superstantes sive veedos»²⁷¹ de la moneda.²⁷² Els dos darrers oficials esmentats venien a assumir les funcions que, en altres seques de la corona, exercien els guardes de la moneda.²⁷³ En tot cas, pels privilegis i immunitats que se'ls atorgaven com a moneders es pot detectar com a substrat el bagatge i la tradició de la seca barcelonina i, possiblement, de la mallorquina pel que fa a la part dispositiva del monarca concedent diverses gràcies. En canvi, per la part estrictament organitzativa i col·legial no ens consta la concessió tot i que, molt probablement, es va verificar a la llum de l'estatut de la Seca Reial de Mallorca de 1315, rebut posteriorment a la Seca Reial de Barcelona tal com ja s'ha exposat amb anterioritat.²⁷⁴ És il·lustratiu, en aquest sentit, que el Cerimoniós concedís el 9 d'abril de 1371 una carta de confirmació al Col·legi dels privilegis, franqueses i llibertats concedits pel rei Sanç de Mallorca el 1315 als seus moneders²⁷⁵ quan, en data de 1349, ja havia fet una equiparació de privilegis amb els vigents a la resta de la Corona d'Aragó.²⁷⁶ Els privilegis també van ser confirmats per Joan el Caçador el 10 d'abril de 1396.²⁷⁷

La Seca Reial de Perpinyà va continuar activa des d'aleshores fins època moderna. Es de creure que, encara que no es coneixen amb precisió els privilegis dels obrers i moneders de la mateixa aquells fossin similars als de Barcelona i altres seques coetànies fruit del procés, ja assenyalat, d'extensió dels mateixos i de política uniformitzadora de la monarquia. En aquest sentit, el 1346 són enumerats en el privilegi atorgat pel rei a Ramon Ermengau i a Ramon Noguier com a guardes de la seca rossellonesa.²⁷⁸ També, com ja hem vist, el 9 d'abril de 1371 el rei va confirmar als col·legials els privilegis que el rei Sanç de Mallorca havia atorgat el 1315 a la Seca de Mallorca així com els concedits al mateix

²⁶⁹ CRUSAFONT. *Jaume III...* p. 217.

²⁷⁰ COLSON. *Recherches...* p. 91. Vegeu el document a: SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. XXIX.

²⁷¹ Entenem el mot com «veedors».

²⁷² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXX, p. 322-323.

²⁷³ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

²⁷⁴ ESTRADA-RIUS. *La recepción...*

²⁷⁵ COLSON. *Recherches...* p. 100.

²⁷⁶ *Ibidem.* p. 91.

²⁷⁷ *Ibidem.* p. 104.

²⁷⁸ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. I (p. 172).

taller per Pere el Cerimoniós el 1343.²⁷⁹ Finalment, el 1419 en la concessió de privilegis al col·legi d'obrers i moneders d'Esglésies els atorga els mateixos privilegis dels que ja gaudien altres seques reials que enumera. Entre aquestes darreres hi apareix, precisament, la de Perpinyà.²⁸⁰ Així, a principis del segle XV la uniformització jurídica era un fet. No coneixem cap compilació dels privilegis de la mateixa tot i que és ben segur que van existir a semblança dels de la resta de seques. Si més no, tenim la constància de mencions indirectes que al·ludeixen al Col·legi, als alcaldes i als privilegis de la Seca Reial de Perpinyà. Una de les peculiaritats d'aquesta seca va ser la relació amb la Diputació del General de Catalunya que es va iniciar amb el control de les emissions dels florins d'or al segle XIV.

En la següent centúria, els diputats del General enviaren, el 24 d'abril de 1448, al governador de Rosselló i Cerdanya una carta.²⁸¹ En aquesta lletra li notificaven la recepció d'una suplicació per part del Col·legi de la Seca Reial de Perpinyà en la qual es deia que en la festa de Pasqua de Resurrecció el Col·legi, d'acord amb el seu privilegi, va elegir alcaldes. El governador no havia rebut el seu jurament per prohibició del diputat local del General²⁸² que argumentava que la persona elegida com a alcaldes havia estat cònsol a la vila i no havia purgat la taula²⁸³ com era obligatori d'acord a l'establert a les constitucions de Catalunya. Els diputats van decidir autoritzar-ne el nomenament i així ho comunicaven al governador i amb lletra especial al diputat local.²⁸⁴

Fruit dels interessos dels síndics de Perpinyà en els aspectes monetaris i, en particular, amb la relació que els consellers de Barcelona tenien en el regiment de la moneda reial i de la seca, a mitjan segle XV, van obtenir de Jaume Garcia, de l'Arxiu Reial de Barcelona, un recull de normativa reial relativa a la moneda dipositada a l'esmentat reial. El recull porta el títol original de *Libre de constitutions, capítols de Cort, privilegis, concessions,*

²⁷⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 134.

²⁸⁰ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 433-434.

²⁸¹ ACA. Generalitat. N-657, f. 56v.

²⁸² Es tracta d'un exemple de l'exercici de la responsabilitat de vetllar pel respecte de la legalitat, adquirida per la Diputació del General a la Cort General de Barcelona de 1413.

²⁸³ Efectivament, mentre l'oficial no hagués retut comptes en el procediment de la purga de taula no podia assumir noves responsabilitats públiques.

²⁸⁴ ACA. Generalitat. N-657, f. 56r.

*provisions e letres reials faents en e sobre la moneda Barchinonesa axí de diners menuts com de croats, e encara de florins de Aragó.*²⁸⁵

Finalment, cal tenir present que la Seca Reial de Perpinyà va passar a domini dels reis de França en una primera etapa que s'estengué entre els anys 1462-1493. En aquest període es van confirmar els privilegis de la Seca i dels seus empleats per part de Lluís XI (1461-1483) el 1467 i el 1470.²⁸⁶ Tancat aquest parèntesi la Seca va tornar, amb el comtat de Rosselló, al domini de Catalunya fins el 1642 quan la seva història es vincula definitivament a la de França. En aquest sentit, només interessa destacar com el 1493 Ferran II el Catòlic (1474-1516) va confirmar els privilegis dels moneders de Perpinyà mantenint-se, per tant en tot moment, la seva continuïtat.²⁸⁷

3.4.5. La Seca Reial de Càller

La ja esmentada Seca Reial d'Esglésies²⁸⁸ no va ser la única casa de la moneda de l'illa de Sardenya.²⁸⁹ La localitat de Càller també va disposar, per concessió de 25 d'agost de 1327, dels mateixos privilegis atorgats per Pere II el Gran a Barcelona el 1285²⁹⁰ i, entre aquests, el de batre moneda. No obstant, no consta que l'establiment d'una seca quallés enfront la potencialitat de la d'Esglésies, ubicada, estratègicament, al costat de les mines d'argent. Ara bé, malgrat el fracàs, l'abundant documentació sobre el procés ens permet conèixer molts detalls sobre la posada en funcionament d'un nou establiment monetari.

La localitat va ser escollida per Pere III el Cerimoniós per establir-hi una seca de nova planta que s'havia d'encarregar de la fabricació d'una espècie d'or de nova creació –la primera d'or que empenia el sobirà– amb el nominal d'alfonsins d'or de Sardenya. Es conserva el decret d'emissió de la moneda nova emès en data 6 de gener de 1339.²⁹¹ També consta documentalment que el personal que havia d'emprendre l'encunyació a

²⁸⁵ AVP. AA.9. *Libre de constitutions...* Vegeu-ne una recent edició a: TRÉTON. *El llibre de les monedes...*

²⁸⁶ COLSON. *Recherches...* p. 142-143.

²⁸⁷ BALDO. *Aclamacion...* par. 36 i COLSON. *Recherches...* p. 151.

²⁸⁸ Vegeu l'epígraf 3.4.3.

²⁸⁹ SOLLAI. *Monete...*

²⁹⁰ SALAT. *Tratado...* Doc. núm. 16.

²⁹¹ ACA. Canc. Reg. 1009, f. 235r-236r. Vegeu sengles edicions del diploma a: BOTET. *Les monedes...* Vol. III. Doc. núm. XXIII i BIROCCHI. *Zecche e monete...* Doc. núm. II.

Sardenya es va reclutar entre els obrers i moneders de la Casa de la Moneda de Barcelona. En aquest sentit, es cursà una ordre reial als alcaldes barcelonins per tal que elegissin entre els col·legiats el personal necessari.²⁹² Sabem que, en total, s'embarcaren a Barcelona 13 persones rumb a Càller. El rei, per evitar les normals reticències, els concedí el manteniment dels mateixos privilegis dels quals gaudien a la ciutat comtal.²⁹³ L'emissió va començar però no va tenir continuïtat tant per les reticències de les autoritats de l'illa²⁹⁴ com per problemes organitzatius interns.²⁹⁵ El fet és que no es conserva cap de les peces fabricades. El mestre va caure en desgracia a causa de les irregularitats i va ser inhabilitat.²⁹⁶

En la pràctica, la casa de la moneda de Càller va funcionar episòdicament²⁹⁷ i, únicament en el segle XV,²⁹⁸ amb la decadència de la Casa de la Moneda d'Esglésies, la va substituir. És precisament d'aquest moment que es conserva diversa documentació útil pel coneixement del funcionament de la casa de la moneda que demostren, de nou, el seguiment de patrons comuns per part de totes les seques reials.

3.4.6. La Seca Reial de València

Jaume I el Conqueridor va atorgar l'any 1247 el privilegi de tenir moneda pròpia al nou regne de València conquerit als musulmans el 1238. En el seu regnat es van verificar dues abundants emissions monetàries de diners de tern de València. En concret, una primera entre 1247 i 1249 i, una segona, el 1271. Després d'aquesta darrera data no

²⁹² ACA. Canc. Reg. 1009. f. 243r.

²⁹³ ACA. Canc. Reg. 1009. f. 244r.

²⁹⁴ Consta que el rei va escriure a la majoria d'autoritats civils i eclesiàstiques notificant i justificant la nova moneda, però també consten les despeses de contractació d'advocats per part de la seca «a rahonar lo dret del senyor rey». Respectivament, ACA. Canc. Reg. 1009, f. 243v-244r i ACA. RP. MR. Vol. 2008/1, f. 4r. i 5r.

²⁹⁵ Per mitjà de la documentació tramesa per la seca al mestre racional per ser revisada constatem nombroses irregularitats organitzatives que van ser denunciades per l'esmentat oficial reial. Vegeu ACA. RP. MR. Vol. 2008/1.

²⁹⁶ Vegeu les mencions posteriors al mestre a ACA. Canc Reg. 1011, f. 38r i 47v i Aca. Canc. Reg. 1012, f. 15r.

²⁹⁷ Per exemple, s'hi van dur a efecte els treballs d'encunyació dels alfonsins d'or en temps de Pere el Cerimoniós. Vegeu sobre la mateixa: UDINA. *Los alfonsinos...*; ESTRADA-RIUS. *Un exemple d'exercici...* i CASTELLACCIO. *Economia e moneta...* p. 251 i seg. A més, consta l'ordre de Joan I de batre moneda menuda –alfonsins menuts- en la seca d'aquesta localitat el 1392. Vegeu BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXVIII, p. 350-351.

²⁹⁸ CASTELLACCIO. *Economia e moneta...* p. 295 i seg.

consta que hi hagués més activitat amonedadora. Si que està documentada una emissió de millaresos –és a dir, imitacions de moneda islàmica destinada al comerç- concedides pel mateix rei a un particular el 1263²⁹⁹ a l'igual de les que el mateix rei va impulsar a Montpeller i a Mallorca.

L'establiment d'una seca amb caràcter permanent no apareix a València fins al regnat de Pere III el Cerimoniós. L'any 1369 el monarca va passar d'encunyar els florins d'or d'Aragó exclusivament a la Seca Reial de Perpinyà a utilitzar diversos tallers. Entre els nous tallers establerts destaca el de València juntament amb el de Saragossa. En els regnats següents les emissions d'or es van enriquir amb la incorporació del ral de plata. La fabricació d'aquesta nova espècie va continuar, sense grans sobresalts, fins al Decret de la Nova Planta de València.³⁰⁰

El personal de la Casa de la Moneda de València també procedia de la Seca Reial de Barcelona.³⁰¹ El trasllat va ser justificat, literalment, «perquè en la ciutat de València no's trobaven persones expertes per a d'aquest ministeri».³⁰² La instauració del taller nou va ser traumàtic pel conflicte que va provocar entre el seu personal que, des de Barcelona s'havien hagut d'instal·lar a València, i les autoritats valencianes. Els obrers i moneders, com és natural, volien mantenir el mateix estatut jurídic que gaudien a Barcelona davant la incomprensió dels oficials valencians. No sense protestes, els obrers i moneders establerts a València van obtenir de mantenir el règim vigent a la Seca Reial de Barcelona gràcies a un privilegi atorgat pel monarca l'11 de setembre de 1371.³⁰³ Aquest privilegi no reconeixia altres drets que els de l'ordinació de la casa de moneda concedida per Pere III el Cerimoniós l'any 1339³⁰⁴ a la de Barcelona que, alhora, ho era de la Seca Reial de Mallorca el 1315.³⁰⁵ D'aquesta manera, s'incorporava a l'ordenament valencià un trasllat de tots els privilegis barcelonins que es compilarien en un llibre de privilegis propi similar al que ja tenia Barcelona.³⁰⁶

²⁹⁹ HUICI; CABANES. *Documentos...* Vol. 5, doc. núm. 1333.

³⁰⁰ Vegeu el treball sobre les emissions i la seca de València de MATEU. *La ceca de Valencia...*

³⁰¹ MATEU. *La ceca de Valencia...* p. 37.

³⁰² MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 7.

³⁰³ *Ibidem*. Doc. núm. 7, p. 65-66.

³⁰⁴ SALAT. *Tratado...* Apéndice de documentos, doc. núm. IV.

³⁰⁵ ESTRADA-RIUS. *La recepción...*

3.4.7. La Seca Reial de Saragossa

No sabem si en engegar l'encunyació de florins d'or d'Aragó a la Seca Reial de Saragossa en el període 1369-1372 es va seguir el cas de València³⁰⁷ i es va traslladar personal de la Seca Reial de Barcelona a la capital d'Aragó. En tot cas, si consta que el 1371 es va nomenar com a mestre de l'esmentada Casa de la Moneda a Ramon de Màrgens, que era un mestre argenter de Barcelona.³⁰⁸ No sabem si aquest mestre tenia cap vinculació amb la Seca Reial de Barcelona però és un aspecte que no podem deixar de contemplar com hipòtesi. Si fos així, seria lògic de pensar que va portar amb ell els privilegis barcelonins. Aquest taller era oficial, públic i notori i, per tant, no tenia relació amb el taller monetari clandestí que el rei Pere III el Cerimoniós havia establert a l'Aljaferia per a dur a terme encunyacions de moneda castellana durant la Guerra de Castella.³⁰⁹

En tot cas, les emissions de moneda aragonesa tenien una trajectòria molt anterior que cal situar en època dels comtes i reis d'Aragó. En aquella època, i després de la unió dinàstica amb el casal de Barcelona, les emissions de moneda dita jaquesa -en circulació a Aragó i a la regió de Lleida fins al regnat del Cerimoniós- es van dur a terme en seques comtals i, després, reials ubicades a Jaca i a Sarinyena i sobre les quals tenim tan poca documentació que no ens hi aturem tot i que l'activitat dels seus moneders va ser expansiva als territoris veïns.

3.4.8. Les seques d'excepció: l'altra Seca Reial de Barcelona el 1534

Enfront a les seques fixes oficials els monarques també van poder establir tallers mòbils de naturalesa militar que tenien la comesa de preparar emissions de moneda amb finalitat, especialment, de satisfer pagaments de tropes. Mentre que aquest tipus d'emissions són conegudes a l'antiga Roma no es coneixen tant pel que fa al món medieval i modern. El cas més clar d'aquest tipus d'infraestructura és la seca general que es va instal·lar, entre altres seus, en una casa gran del carrer Basea de Barcelona l'any 1534.

³⁰⁶ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 5, p. 56-62.

³⁰⁷ Vegeu l'epígraf 3.4.6.

³⁰⁸ DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, p. 95 recollint una notícia de RÀFOLS. *Diccionari...* Vol. 2, p. 103.

³⁰⁹ Vegeu l'epígraf 3.4.8.

En aquest taller es va ubicar el material i el personal per dur a terme una emissió monetària destinada a sufragar les despeses de la campanya Tunis que l'emperador preparava des de Barcelona i que va partir d'aquest port l'any 1535. Precisament en la coneguda sèrie de tapissos flamencs fets teixir per l'emperador sobre aquest tema, avui exposats al Palau Reial de Madrid, es veu la figura del comptador de moneda que satisfà les pagues als soldats que es preparen per a passar revista.

No es tractava d'una extensió de la Seca Reial de Barcelona perquè el lloc, el personal, els mitjans, la moneda fabricada³¹⁰ i tota la legislació que l'envoltava no eren les pròpies de la Corona d'Aragó. Pel contrari, es tractava d'un taller excepcional que, per raons purament estratègiques, s'havia instal·lat a Barcelona i també van utilitzar la infraestructura de la Seca però que no tenia res a veure amb les emissions normals de Catalunya.

Consta, en aquest sentit, que l'emperador hi va fer congregar personal de seques reials tant diverses com les de Pamplona, Burgos, Saragossa, Toledo, Perpinyà, Cuenca, Fuentes i de la mateixa Barcelona.³¹¹ Per tant, hi va confluïr personal no només seques de la Corona d'Aragó sinó dels regnes de Navarra i de la Corona de Castella. El metall utilitzat –or i plata- va ser transportat des de Sevilla en cavalcadures i era procedent de les mines del virregnat del Perú. Les monedes d'or i d'argent que s'hi van batre tampoc responien a una metrologia o a un tipus de la Corona d'Aragó sinó als models castellans.

3.4.9. Els tallers monetaris reials clandestins

Els reis, en ocasions, també van disposar l'establiment de tallers monetaris que, per una conjunció de raons morals, jurídiques i polítiques, havien de romandre en la més estricta clandestinitat. Es tractava d'instal·lacions al marge de la xarxa oficial de seques reials i al marge dels controls burocràtics ordinaris. Els monarques de la Corona d'Aragó van utilitzar aquesta argúcia –imitant el que feien altres monarques de l'Europa coetània- en algunes ocasions per motius polítics i en d'altres, sobretot, per raons econòmiques.

³¹⁰ Sobre les peces fabricades, a imitació de la moneda napolitana, vegeu SANAHUJA. *Ducats i principats...* p. 119-120.

En aquests tallers els sobirans van emprendre sota especials condicions, bàsicament, dos tipus d'encunyacions clarament fraudulentos. A vegades, van preparar-hi la fabricació de moneda estrangera castellana o francesa falsa³¹² mentre que, en d'altres, es tractava de dur a terme emissions manipulades –devaluades– de la moneda del propi reialme sense els controls i les garanties ordinàries i en contra de la legalitat establerta.³¹³ En definitiva, amb aquestes iniciatives alguns monarques –en particular Pere III el Cerimoniós– van esdevenir autèntics falsaris tot i que intentessin justificar-ho.

La Seca Reial de Perpinyà,³¹⁴ per exemple, va ser en els seus orígens –abans de la integració a la Corona d'Aragó– un taller espuri dels reis de Mallorca que va batre moneda –francesa i privativa dels reis de Mallorca– en contra dels pactes feudals de vassallatge establerts entre els monarques d'Aragó i de Mallorca. La poca cautela en l'activitat del taller va ser una de les raons legals que, com ja sabem, Pere III el Cerimoniós va esgrimir, per cert, per processar i executar la sentència que condemnava al rei de Mallorca amb la confiscació del seu regne. En tot cas, una vegada el sobirà va incorporar el regne a la Corona d'Aragó no va clausurar la seca sinó que la va mantenir esdevenint, finalment, un taller oficial més en un exercici més de cinisme polític molt propi del Cerimoniós.³¹⁵ El mateix rei va disposar en diverses ocasions d'aquest tipus de tallers. En aquest treball, que pretén l'estudi de la xarxa de seques reials oficials, ens interessa portar a col·lació la peculiaritat i l'excepcionalitat d'aquestes instal·lacions per tal com permeten observar una estructura diferent a la legal i ordinària i donen un model sense les garanties usuals.

A Perpinyà, per exemple, el mateix sobirà va fer encunyar en secret moneda francesa entre 1352 i 1365.³¹⁶ En una ocasió va fabricar moneda estrangera –especialment castellana– a Saragossa. En una altra, florins d'or d'Aragó a Tortosa. En totes les ocasions es va triar per dur a terme aquestes activitats il·lícites els recintes de diferents castells reials. Respectivament, l'Aljaferia de Saragossa, el castell de Morvedre i la Suda de Tortosa. La raó era, evidentment, mantenir els treballs d'encunyació apartats del brogit

³¹¹ SALAT. *Tratado*.. p. 242.

³¹² Aquí podem parlar clarament de moneda falsa.

³¹³ En aquest cas podem parlar de moneda fraudulenta.

³¹⁴ Vegeu l'epígraf 3.4.4.

³¹⁵ Vegeu l'epígraf 3.4.4.

³¹⁶ BOTET. *Les monedes*... Vol. II, p. 141-142.

urbà i sota la confiada discreció dels recintes reials tancats. Efectivament, el secretisme va ser la pauta constant d'aquesta activitat.

Les cauteles no eren gratuïtes ni fruit de caprici. Les emissions de moneda castellana tenien com objectiu clar perjudicar l'economia de Castella i, segons la doctrina, eren causa justa de declaració de guerra entre dos monarques. Les emissions de florins eren un cas encara més greu perquè anava en contra de les disposicions de la Cort General de Catalunya. Precisament, en aquest darrer cas el frau va ser descobert quasi bé d'immediat i es va haver d'aturar amb escàndol i amb disculpes del monarca a la Diputació del General de Catalunya que tenia sota la seva administració la Seca de Perpinyà que, aleshores, era la única que batia moneda d'or a la Corona d'Aragó.

Els preparatius per a l'encunyació es van dur a terme el març de 1365 però el frau no va tardar massa en descobrir-se i el juny de 1366 el mateix monarca havia d'excusar el moneder Pere Sala, responsable de la fabricació a Tortosa, dient que havia obrat per compte del rei fent proves.³¹⁷ En tot cas, la protesta estamental va aturar qualsevol nou intent reial a Catalunya. Cal tenir present que entre ambdues dates el monarca donava el seu *placet* als capítols del donatiu de la Cort General de Barcelona de desembre de 1365 en el capítol 15 dels quals es va estipular amb contundència que qualsevol contravenció de la prohibició imposada al rei de batre qualsevol moneda d'or –excepció feta dels rals d'or de Mallorca- sota condició de qualsevol mena seria causa d'extinció immediata del donatiu.³¹⁸

La confiança del rei en Pere Sala com a encarregat de les emissions no va cessar després de la frustrada emissió de Tortosa. Així, va ser comissionat per dur a terme una emissió al castell de Morvedre (Sagunt), el desembre de 1366 i a l'Alfajeria de Saragossa a partir de l'agost de 1367. El monarca va cercar per a dur a terme l'activitat d'encunyació falsaria un professional qualificat atès que Pere Sala era, no ho podem obviar, un moneder del Col·legi d'obriers i moneders de la Seca Reial de Barcelona.

L'organització interna i tècnica d'aquests tallers havia de ser similar, per tant, a la dels tallers oficials en els aspectes tècnic si bé al darrera no hi havia cap col·legi oficial atesa la

³¹⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 128 i seg.

seva clandestinitat. El supòsit més ben conegut és l'emissió de moneda a la Aljaferia de Saragossa. Pels capítols pactats entre el rei i Pere Sala, moneder de Barcelona, podem entreveure els aspectes organitzatius.³¹⁹ D'entrada, no consta la presència de guardes³²⁰ que constituïen la salvaguarda de l'interès general del reialme a l'emissió. El segon testimoni del caràcter excepcional del taller és que es disposa que es respondrà directament al rei prescindint de l'estructura burocràtica reial i, en particular, del tresorer i del mestre racional. Sostreure el taller del control de guardes de la seca, del tresorer reial i del mestre racional així com la menció obsessiva del secret són les proves més clares de la situació il·legal –fins davant de la seva pròpia administració– de la instal·lació. Tot això, encara que la mala consciència del sobirà el dugués a justificar-se en l'encapçalament dels capítols tot dient que «no entenem a ffer tort ne injuria al poble ne als mercaders».³²¹ Fins i tot el propi llenguatge es cuidava de traïr-lo i posar en evidència la veritable naturalesa jurídica il·legal de l'operació. Així, en els capítols esmentats es citava com objecte del negoci que el moneder «contraface moneda castellana d'argent»³²² un ús de la paraula contrafacció que equival, sense dubte, a falsificació.

3.4.10. Els tallers de falsaris i la fabricació de moneda falsa

Al marge de les emissions monetàries empreses, de manera oficial o clandestina,³²³ per part d'algunes autoritats públiques cal considerar com un fenomen molt més abundant, encara que també més modest, la contrafacció de numerari per part de simples particulars de manera més o menys organitzada. La falsificació de moneda, com és ben sabut, és un fenomen tan antic com la pròpia fabricació de moneda. La Corona d'Aragó medieval i moderna no van ser, en aquest aspecte, diferents a d'altres territoris en els quals la moneda falsa no va ser estranya en la circulació tot i la seva prohibició i persecució. Efectivament, la documentació escrita i les troballes arqueològiques són testimonis complementaris d'un fenomen que va ser corrent. No és l'objecte d'aquest treball però si

³¹⁸ Capítols del donatiu de 1365, cap. núm. 15. Vegeu-ne l'edició a SANCHEZ; ORTÍ. *Corts, parlaments...* p. 357-358.

³¹⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXVI.

³²⁰ Vegeu l'epígraf. 5.2.1.2.

³²¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXVI, p. 346.

³²² *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XXXVI, p. 345.

³²³ Vegeu l'epígraf anterior.

que paga la pena dedicar-hi un breu espai com a revers de la moneda de les seques reials i de les monedes oficials.³²⁴

Una de les proves més antigues i constants al llarg del temps de la consciència per part de l'autoritat pública d'aquesta pràctica és la constància de la seva prohibició i persecució amb normes penals. Es tractava des d'època romana d'un crim greu que es castigava amb la mort i la confiscació de béns.³²⁵ A la normativa catalana es troba, per exemple, la prohibició en els *Usatges de Barcelona*³²⁶ i en els *Costums de Tortosa*.³²⁷ També quedaven exclosos dels guiatges³²⁸ i d'altres fórmules jurídiques que dispensaven protecció als encausats. Aquesta consideració de crim especialment castigat va continuar al llarg del temps³²⁹ i és la que explica que en la legislació general del Principat s'excloués d'aquest crim la remissió de la pena una vegada finalitzat el procés judicial i dictada sentència ferma. Així, en la Cort General de Barcelona de 1520 es va prohibir la composició del delictes de falsificació de moneda.³³⁰

Una de les fonts documentals més importants per conèixer l'organització d'aquest tipus d'activitat il·legal amb detall són els processos judicials i, quan s'han pogut excavar per arqueòlegs, els mateixos tallers falsaris. L'extensió del procés escrit a partir del segle XIII permet que es conservin, sencers o en part, alguns processos relatius al crim de la falsificació monetària que, per la seva vinculació a un taller, tenen rellevància en aquest treball. En canvi, altres delictes vinculats a la falsificació com ara bé l'expedició de les peces falses o bé afins, de manera general a l'alteració de la circulació monetària, com ara bé el seu tràfic –importació o exportació de moneda amb finalitats especulatives- o bé el seu retall o llimatge, tot i ser molt més freqüents no són tractats pel seu caràcter al·liè a l'entorn dels tallers monetaris.

Els tallers de falsaris se solien ubicar en llocs isolats com coves, castells o bé en masos al mig del bosc per tal d'evitar les mirades indiscretes de veïns i la persecució de les

³²⁴ L'enfocament comparatiu entre seques oficials i tallers de falsaris en quan a les tècniques de fabricació està en el nucli de la tesi d'Adrien Arles. Vegeu ÍDEM. *Entre monnayage officiel...*

³²⁵ Vegeu una exposició de conjunt a: ESTRADA-RIUS. *La moneda falsa...*

³²⁶ BASTARDAS. *Usatges de Barcelona...* Us. 62. Moneta Autem, p. 98-101.

³²⁷ «Qui sens volentat del rey fa neguna moneda, o la fa fer, o la falsa, deu ésser penjat sens tot remey». Vegeu *Costums de Tortosa*. 9.3.6.

³²⁸ FERRO. *El Dret Públic...* p. 344-345.

³²⁹ En general, vegeu ESTRADA-RIUS ET ALII. *La moneda falsa...*

³³⁰ CYADC-1702. 9.6.1.

autoritats. No és d'estranyar que un dels termes més usuals per qualificar aquesta mena de moneda a la Catalunya d'època moderna sigui el de «boscaterra» en el sentit de feta al bosc. Els tallers dels falsaris eren molt modestos i aprofitaven en moltes ocasions els instruments i les tècniques pròpies dels oficis de les arts del foc. Així, ferrers, calderers i argenters solien ser professionals especialment habilitats per a participar en aquesta tasca. Només a efectes evocadors transcriurem la ferramenta de la que disposava l'argenter barceloní Pere Estelric en el seu testament de 1465 i en el qual trobem:

«Primo, una encluge gran de forjar ab son cep. Item unes manxes grans. Item dos tassos de aplanar e dos axembrots, los millors. Item tres rielleres de buydar argent, les millors. Item unes tanalles de forjar e unes altres tanalles de buydar. Item unes molls. Item unes tanalles de limar e altres de tallar e altres de plagar. Item unes tesores grans e altres petites de arenyar. Item un compàs gran e dos petits. Item dos martells de recalcar e tres de reblar. Item dues fileres. Item una pedra d'oli, la millor. Item un caxó de tres pasteres. Item dos balensons de coure, los millors. Item la peñera de deurar, fornida axí com s'està. Item la pila maior del march cubertat, qui són XVI marches. Item dues balançes, una miganseram altre petita. Item lo balenser de pesar florins, fornit axí com s'està».³³¹

En tot cas, els processos d'organització del treball, el personal implicat i els propis sistemes de fabricació eren variables però, en qualsevol cas, radicalment diferents dels tallers oficials legals i públics o bé il·legals i clandestins.³³² Així s'ha pogut constatar amb les restes de quatre d'aquests tallers ubicats en coves de la Catalunya Central³³³ i del País Valencià.³³⁴ Els quatre tallers mencionats són una cova indeterminada ubicada als Cingles del Bertí (Vallès Oriental) operativa al primer quart del segle XVII; una balma indeterminada al municipi del Bruc (Anoia) operativa a la primera meitat del segle XVIII; la cova de la Sotarraña al terme de Chella (València) activa els primers anys del segle XVII i –malauradament l'únic que ha estat convenientment identificat i excavat- la Cova de

³³¹ DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, doc. núm. 256, p. 298.

³³² Pel que fa a l'època moderna vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...*

³³³ CRUSAFONT. *Troballa dels Cingles...* i CRUSAFONT. *Troballa del Bruc...*

³³⁴ RIPOLLÈS. *La Cova de l'Aguila...* i MATEU. *Para la historia monetaria...*

l'Àliga, al terme de Picassent (València), que va ser utilitzada en el primer quart del segle XVII. Aquests quatre jaciments han aportat moneda menuda falsa, sizalla resultant del retall de llauna d'aram i els cospells en unes ocasions obtinguts per retall i en d'altres per fusió i repicat. A més en el taller de Chella es va localitzar unes tisoires per retallar la llauna.³³⁵ Es tracta, en tots els casos, de tallers que produïen la moneda pel sistema d'encunyació. Per completar l'utilitatge dels falsaris només caldria afegir-hi, a més del foc, els encunys, un martell o massa per repicar els cospells i els encunys, els pilons de fusta per repicar, un gresol per fondre el metall amb el qual calia fondre el metall i els motlles per fer els cospells.

La utilització de coves, abrics, esplugues i balmes per fabricar moneda falsa també era conegut abastament a l'època i consta documentalment la intervenció de la justícia en aquests llocs. Així, per exemple, es menciona en un procés de 1573 la falsificació de moneda local d'Organyà a la «spluga nomenada del frare y allí trobaren moltes storcadures de diners que allí se eren fets y ab les dites storiscadures y avie dos diners nous y falsos de Organyà».³³⁶ Cal tenir en consideració que aquestes pràctiques no eren exclusives de la Corona d'Aragó sinó que en els reialmes veïns de Castella³³⁷ i de França³³⁸ també estan documentats, com veurem, casos paral·lels més o menys coetanis. Així es pot citar com un exemple paradigmàtic un taller de moneda falsa ubicat en una cova indeterminada ubicada a Despeñaperros (Jaén) actiu a la segona meitat del segle XVII³³⁹ i el localitzat a la Dordonya (França).³⁴⁰

La moneda falsa a l'edat mitjana solia fabricar-se, en general, d'acord amb dos grans sistemes completament diferents que eren l'encunyació i la fosa. Només en els casos més depurats –quan intervenia un gravador– es produïen les peces falses seguint el procediment d'encunyació propi de les seques oficials i que, amb variants, hem trobat als esmentats jaciments.³⁴¹ En aquests supòsits també cal considerar el robatori d'encunys oficials amb la finalitat de falsificar moneda. Aquest cas, per exemple, es va donar en la Seca Reial d'Esglésies en temps de les revoltes sardes del regnat de Pere III el

³³⁵ MATEU. *Para la historia monetaria...* p. 52 i 55

³³⁶ CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* p. 222. Vegeu, en origen, CARRERAS CANDI. *Monedas del Urgellet...* p. 67-96.

³³⁷ DHÉNIN & NONY. *Un atelier de faux monnayeurs...*

³³⁸ DUMAS. *Materiel de faux...* p. 71 i ARLES. *Entre monnayage officiel...*

³³⁹ DHÉNIN & NONY. *Un atelier de faux monnayeurs...*

³⁴⁰ DUMAS. *Materiel de faux...* p. 71.

Cerimoniós.³⁴² Encara cal considerar una darrera modalitat d'encunyació que diferia del procediment utilitzat a les seques oficials. Mentre que en aquestes darreres l'encunyació es duia a terme sobre un cospell de metall massís en alguns tallers de falsaris es va utilitzar diverses tècniques de folrat amb una làmina de metall noble d'un disc de coure o plom³⁴³ o bé d'argentat o daurat del cospell amb el sistema d'amalgama amb mercuri.³⁴⁴

En moltes altres ocasions les peces falses s'obtenien pel sistema de fosa. És a dir, el metall fos s'abocava dins d'un motlle que tenia la imatge en negatiu de la peça. Algunes vegades es duia a terme per mitjà de motlles bivalves, normalment de pedra, gravats al negatiu. Un exemple d'aquesta tecnologia el tenim documentat en una troballa feta d'uns motlles a la zona de Salamanca (Castella) destinats a falsificar maravedisos d'Alfons VIII (1158-1214).³⁴⁵ Altres vegades, els motlles eren de terracota i s'obtenien directament per l'emmotllament de peces autèntiques. Aquest sistema és el que queda testimoniats en un procés contra un parell de falsaris de croats de Barcelona que actuaven a Girona el 1314.³⁴⁶ Aquest sistema era preferit pels falsaris pel fet que era tecnològicament més simple que no el gravat d'encunyats tot i que feia que la producció fos limitada. Així, els dos falsaris esmentats sembla que només van produir una dotzena de peces falses que van ser ràpidament detectades en ser posades en circulació a causa del seu aspecte.³⁴⁷ En ocasions la moneda falsa consistia en folrar amb una làmina d'or una ànima de coure, tal i com consta que feien uns falsaris a l'entorn de Tarassona en temps de Jaume I el Conqueridor.³⁴⁸

Un tercer gran tipus de falsificació va ser introduït a Catalunya en època moderna poc després de l'adopció del molinet a la Seca Reial de Barcelona el 1610. Es tracta de la construcció de petits laminadors que imitaven el funcionament i perseguien els resultats

³⁴¹ Vegeu, en general, l'epígraf 5.3.

³⁴² BOTET. *Les monedes...* vol. II, p. 112 i CRUSAFONT. *Sardenya: varietat inèdita...* p. 21-26.

³⁴³ És paradigmàtica la descripció que es fa d'aquest frau al *Llibre dels feits* de Jaume I el Conqueridor (IDEM. *Llibre dels Feits...* par. 470). Vegeu-ne, també, un exemple en un mig florí de Mallorca fals a nom d'Alfons IV el Magnànim (MNAC/GNC 34199) publicat a: ESTRADA-RIUS. *La moneda falsa...* p. 46.

³⁴⁴ ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 536-544 i vol. 2, p. 114-128. Vegeu-ne un exemple en ral de València fals a nom d'Alfons IV el Magnànim (MNAC/GNC 32141) publicat a: ESTRADA-RIUS ET ALII. *La moneda falsa...* p. 47.

³⁴⁵ GARCÍA-BELLIDO. *Moldes procedentes...*

³⁴⁶ MAÑÉ. *Falsificació...* p. 117.

³⁴⁷ La moneda fosa sol presentar una superfície més rugosa que no pas l'encunyada i, a més, el tipus queda menys marcat. A part, cal considerar les diferències de color i pes.

³⁴⁸ CANELLAS. *Fuentes de los Anales...*

dels grans molinets oficials. Es conserven algunes referències documentals a la ràpida adopció per part de falsaris de renom com el donzell Carles d'Alemanya d'aquestes tècniques.³⁴⁹

La falsificació de la moneda, així com el seu retall, van tenir una influència directa sobre la fabricació de moneda. Especialment, en època moderna. En aquest sentit, la introducció de l'encunyació mecànica amb molinets, que produïen unes peces més perfectes, o bé l'adopció del cantell ornamentat estaven vinculades, respectivament, a dificultar la falsificació i el retall. Ara bé, tot i les reiterades prohibicions i la persecució de la falsificació aquesta pràctica mai no va ser erradicada.

3.4.11. Els tallers locals

La moneda reial encunyada a les seques del sobirà no era l'única legítima en circulació al Principat. Paral·lelament a la fabricació de la moneda reial a les seques de la Corona es van estendre, a partir, sobretot, del regnat de Ferran II el Catòlic i fins al segle XVII, l'emissió de monedes locals o municipal en tallers, igualment, locals. Aquesta moneda, anomenada així per la historiografia pel seu abast de circulació circumscrit, en principi, al voltant de l'àrea d'influència econòmica de la població emissora o perquè era el municipi qui assumia el paper d'autoritat emissora,³⁵⁰ va tenir un desenvolupament molt gran al Principat des de les emissions més antigues i pioneres de pugeses de Lleida ja a partir de finals del segle XIII.³⁵¹

El fenomen de la moneda local o municipal, estudiat amb profunditat per Crusafont,³⁵² abasta en el seu desenvolupament el període que estudiem (segles XIII-XVIII) i implica, en rigor, dues grans etapes successives. En la primera etapa la moneda local es caracteritzà per les emissions de pugeses amb valor d'un quart de diner a l'àrea de Lleida i Urgell entre 1290 i 1460. Una segona etapa es caracteritza per l'extensió de les emissions de menuts o senyals amb valor d'un diner per tot Catalunya entre 1460 i 1718. La fabricació

³⁴⁹ Sobre aquest aspecte vegeu en detall: ESTRADA-RIUS. *La lluita contra...* p. 140 i, especialment, p. 177-179.

³⁵⁰ De fet, tècnicament es tractava d'una delegació reial.

³⁵¹ Vegeu com estudi fonamental d'aquestes emissions: CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*

³⁵² *Ibidem...*

de moneda local no va ser marginal sinó que es va estendre per bona part del Principat essent aquesta una altra de les seves característiques.

Es tracta d'unes emissions que tenien com a trets distintius principals una circulació força reduïda i un caràcter fiduciari atès que suplia a la moneda menuda de poc valor -pugeses, malla o diner- sense tenir, en canvi, poc o cap valor intrínsec atès que no estava fabricada amb metall preciós sinó amb aram, coure o plom i només algunes vegades amb aliatges d'argent baix. La pràctica manca de valor intrínsec venia suplerta per l'obligació de l'autoritat emissora –normalment el municipi- d'avaluar-ne o assegurar-ne la circulació obligant-se a tenir un dipòsit amb una quantitat equivalent de moneda reial de curs general d'or o d'argent alhora que assumia l'obligació del bescanvi de la moneda local per la moneda reial sempre que els usuaris ho demanessin. Aquests punts, però, semblen més aviat teòrics a la llum de la pràctica monetària moderna. En bona part, les emissions locals tenen un abast declaradament parafiscal.

L'àmbit de circulació es limitava obligatòriament, en teoria, al terme municipal o a l'àrea d'influència econòmica local. En època moderna, però, el municipi l'encunyava, en principi, només prèvia concessió reial. El concedent del privilegi d'encunyació renunciava, a més, al gaudi dels drets de senyoratge inherents a l'exercici de la regalia monetària en benefici del municipi. En ocasions, en la llicència fins i tot es mencionava amb què pensava gastar el lucre el municipi. Així, en una concessió feta a Lleida el 1599 es deia que els beneficis anirien a la reedificació del pont de la ciutat.³⁵³ En principi, res s'estipulava sobre la seva fabricació que, quasi bé sempre, era molt rudimentària i amb una qualitat baixa.

L'existència d'aquesta moneda, basada en la necessitat de numerari de poc valor en les transaccions quotidianes, no interferia en la regalia de la moneda atès que es duia a terme amb llicència reial que era concedida limitada a una quantitat, una temporalitat i una localitat ben especificada. D'aquesta manera, el monarca que procurava no encunyar la moneda menuda, pel fet que no li era rentable, tenia un camí alternatiu i excepcional per satisfer la necessitat real d'aquest tipus de numerari. A més, en ocasions, el sobirà imposava en el tipus de les peces que l'obligatori senyal o nom del lloc convisqués amb el retrat o el nom del rei. En les localitats en les quals hi havia una seca reial –Barcelona i

Perpinyà a Catalunya- i en les quals també es notava la manca de moneda menuda la solució no va ser concedir moneda local sinó batre moneda menuda reial però a costa de l'erari municipal i no del fisc reial. Aquesta és la solució que prengué, per exemple, Joan II el Sense Fe a Perpinyà el 1474.³⁵⁴ El municipi sovint reconeixia obertament en aquestes emissions que cercava un benefici econòmic derivat d'un ús parafiscal de la potestat monetària.

Al costat d'aquesta moneda local cal situar, diferenciant-se conceptualment i jurídicament la seva naturalesa, la concessió més excepcional i circumscrita, generalment, a poblacions en temps de guerra, de moneda menuda i també d'argent. Aquestes emissions cal incloure-les dins de les emissions obsidionals o d'emergència. Aquest és el cas de poblacions assetjades o aïllades en temps de guerra o bé per d'altres motius igualment greus com, per exemple, una epidèmia. Un testimoni d'aquest tipus d'emissió autoritzada pel monarca ateses les circumstàncies excepcionals el tenim en la llicència atorgada per Joan II el Sense Fe a la vila de Vilafranca de Conflent l'any 1478 de batre moneda d'argent i menuda.³⁵⁵ Un altre exemple seria la concessió del lloctinent del rei Enric IV de Castella a la ciutat de Tortosa el 1463 de batre moneda d'or i d'argent durant la Guerra Civil.³⁵⁶

El caràcter supletori d'ambdós subtipus d'emissions –la municipal pràcticament fiduciària i la municipal d'argent o de billó- és un tret fonamental que explica la seva relació inversament proporcional amb les emissions de moneda reial menuda. És a dir, que precisament en els períodes en els quals les seques reials –en particular, la de Barcelona- no acomplien amb la funció d'aprovisionament oficials de moneda menuda aleshores començaven amb força les emissions locals.

Evidentment, calia fabricar totes aquestes peces en algun lloc. Una primera possibilitat que s'obria -tant al rei com a la localitat- era que l'emissió es dugués a terme a compte de l'autoritat emissora i no del monarca que feia la concessió en la casa de la moneda reial més propera. Aquesta possibilitat oferia més inconvenients que avantatges per a la localitat que havia sol·licitat la llicència atès que, si bé es podia negociar la gràcia de no

³⁵³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. CV.

³⁵⁴ *Ibidem*. Vol. III, doc núm. LXV.

³⁵⁵ *Ibidem*. Vol. III, doc núm. LXIV.

³⁵⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. LXVIII.

haver de pagar cap dret, calia pagar els costos de fabricació. A més, també s'havien d'assumir les despeses i els perills de traslladar l'emissió de la Seca a la localitat. El monarca tenia com a principal avantatge la centralització de l'emissió i, sobretot, el control que el numerari fabricat era l'efectivament contingut en la llicència i no una quantitat superior. Aquesta posició va ser molt residual i quasi bé mai no va ser exigida ni realitzada. Una de les excepcions són algunes emissions locals de Girona com les de 1543, 1553, 1565, 1566, 1567 i 1575.³⁵⁷ Finalment, el 1599 la Ciutat s'alliberà de batre la moneda menuda a Barcelona.³⁵⁸

Una segona possibilitat era que en la llicència amb la qual el monarca –o, més sovint en època moderna, el seu lloctinent a Catalunya– autoritzava una emissió a una localitat concreta s'incloués la clàusula de fabricar la moneda a la mateixa població. Aquest supòsit és l'usual tal com es pot veure en les concessions atorgades, per exemple, a Sant Celoni el 1481,³⁵⁹ a Palamós el 1483³⁶⁰ o a Vic el 1484.³⁶¹ En una llicència atorgada en el mateix sentit a Puigcerdà el 1576 s'exposen els motius de l'autorització «por evitar las costas y gastos, peligros y otros inconvenientes que se podrían seguir batiéndose en nuestra ciudad de Barcelona por estar tan lejos de dicha villa de Puigcerdan».³⁶²

També, a més, es podia establir que fos el personal especialitzat de les seques reials el que es desplaçés a la localitat per tal de dur a efecte els treballs de fabricació o bé que en la llicència també es concedís que els treballs els duguessin a terme aquelles persones que el municipi considerés més apropiades. Aquest és el cas que devia ser l'usual i que és recollit expressament en la concessió feta per Ferran II el Catòlic d'encunyar menuts o senyals a la vila de Puigcerdà el 1514 «fabricar en la dita vila de Puigcerda, per aquelles persones que volran, dines menuts o senyals».³⁶³ En una altra llicència a la mateixa població de 1576 s'autoritza l'emissió a la localitat «por mano y medio de las personas que querran, [...] y para batir los dichos menudos y sueldos de villo les damos facultad que hagan hazer los moldes que seran menester, sin incurrir en pena alguna ni haver de pedir licencia al maestro de la seca de la villa de Perpiñan ni a otro maestro de otra

³⁵⁷ CRUSAFONT. *La moneda catalana...* p. 166.

³⁵⁸ *Ibidem.* p. 167.

³⁵⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. LCII, p. 490.

³⁶⁰ *Ibidem.* Vol. III, doc núm. LXXXIX, p. 486.

³⁶¹ *Ibidem.* Vol. III, doc núm. LXXXVI, p. 483.

³⁶² *Ibidem.* Vol. III, doc núm. CI, p. 506.

³⁶³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. LCIII, p. 492.

seca».³⁶⁴ Una clàusula similar està en la llicència concedida a Vic el 1574. En aquest darrera es llegeix que «pugan batre o fer batre en lo lloch a ells ben vist de la dita ciutat».³⁶⁵

Doncs bé, en resum, l'opció que es va prendre en els casos que estan documentats va ser la segona. És a dir, concedir plena autonomia al municipi en l'organització de l'emissió. Aquesta opció era més barata però també més perillosa pel poder reial atès que aquest darrer no podia controlar directament l'implementació exacta de la seva normativa i havia de confiar en el municipi. Alhora, permetia l'existència de persones que, al marge de les seques reials oficials, sabessin fabricar moneda.³⁶⁶

També és cert que atès que el numerari que es fabricava no tenia pràcticament cap valor metàl·lic intrínsec resultava inútil l'acurat procediment de treball i de supervisió que imperava a les seques reials amb guardes³⁶⁷ i assajadors³⁶⁸ que verificuessin la llei de la moneda en qualitat de fedataris públics i de responsables de la seva correcció. Fins i tot en les llicències l'autoritat que feia la concessió sembla resistir-se a considerar-les moneda i, sovint, les contraposa amb la «bona moneda» de les seques reials amb les quals s'obliga a assegurar-les i bescanviar-les.³⁶⁹ Així, el 1482, en una llicència concedida a Talarn s'autoritza a «fer alguns senyals qui servesquen en loch de dines menuts».³⁷⁰ En definitiva, es parla de «senyals» amb un sentit que els apropa a una mena de transsumpte o de símbol substitutiu de la moneda pròpiament dita substituïda, això és diners, diners menuts, malles o mitjos diners. Aquestes mencions semblen confirmar que no es considerava moneda veritable, sinó d'un signe mer substitutiu temporal. En una llicència feta a la Vall d'Aran l'any 1525, fins i tot, s'escriu respecte el bescanvi d'unes peces per altres «los dits senyals o menuts hauran rebuts, de canviar aquells e donar-los **bona moneda en seca batuda**».³⁷¹ En definitiva, la moneda local no és percebuda per les autoritats reials com una veritable moneda sinó més aviat com un signe bescanviable.

³⁶⁴ *Ibidem*. Vol. III, doc núm. CI, p. 506.

³⁶⁵ *Ibidem*. Vol. III, doc núm. XCIX, p. 503.

³⁶⁶ El perill potencial estaria en el fet que aquestes persones, arribat el cas, podien fabricar amb més facilitat moneda falsa.

³⁶⁷ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

³⁶⁸ Vegeu l'epígraf 5.2.1.10.

³⁶⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. xciii, p. 492.

³⁷⁰ *Ibidem*. Vol. III, doc núm. LXXXVIII, p. 485.

³⁷¹ *Ibidem*. Vol. III, doc núm. xcviii, p. 501.

Arribat aquest punt cal preguntar-se com es duia a terme l'organització de l'emissió a nivell pràctic tant pel que fa al lloc, al personal i als procediments de treball. Sense ser aquest l'objecte d'aquest treball que es circumscriu a les seques reials si que seria útil de contrastar aquests aspectes dels tallers locals amb els de les cases de la moneda oficials. La resposta és que en sabem molt poca cosa atès que aquests aspectes no han despertat l'interès general dels numismàtics i, només puntualment, algun historiador local hi ha prestat una atenció en mencionar o estudiar alguna d'aquestes emissions.

A nivell general es tracta d'unes emissions que, atès el seu caràcter puntual, devien d'estar caracteritzades per una certa improvisació, precarietat i humilitat de recursos necessaris. En tot cas, en les llicències de concessió reials no se solia mencionar res al respecte. Això volia dir que es donava plena llibertat al municipi amb independència de les seques oficials. Així s'estableix en una llicència atorgada a Puigcerdà el 1514 i per a la qual se'ls autoritza «fer mollos³⁷² e encluses que volran, sens incorriment de pena alguna ni demanar licentia al mestre de la seca nostra».³⁷³

El volum generalment reduït de les emissions i la voluntat de reduir les despeses al mínim van fer que el personal en intervenir-hi no fos nombrós. En la majoria de llicències no es menciona el personal encarregat de la fabricació. En alguna ocasió la menció és breu tal i com es pot veure en una concessió feta a Girona el 1535 i en la què es diu «cudere et cudi facere in dicta civitate Gerunde per personas benevisas» sense precisar més.³⁷⁴ Igualment, el fet ja mencionat de, en molts casos, no tenir que aliar metall i, per tant, comprovar-ne la qualitat en el procés van fer certs oficis com el de guarda o assajador, sovint, innecessaris.

És lògic de pensar que ferrers, calderers i, sobretot, argenters locals van tenir-hi un paper primordial. Per a la realització d'aquest procés es devia contractar els serveis de l'argenter –probablement documentats notarialment- i aquest es devia d'ocupar de la fabricació amb la col·laboració d'algun ajudant o auxiliar. Només en els casos d'emissions amb billó –per tant, quan ja no seria una moneda estrictament local en el sentit més pur del terme- caldria la intervenció d'un plus de garanties aportades per la figura dels guardes. Aquest és el supòsit que es documenta a Girona el 1602 en una acta d'assaig de menuts i en

³⁷² És a dir, encunys.

³⁷³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. XCIII, p. 492.

aquest es mencionen guardes, assajador, mestre de la balança i escrivà reial.³⁷⁵ En definitiva, una estructura que, excepcionalment, reflecteix l'organització de les seques reials. Ara bé, aquesta excepció s'explica per la incorporació de plata a la moneda el que, com ja hem assenyalat, en marca una diferència jurídica clara respecte la moneda local estrictament considerada. Un altre element que, al nostre entendre, explica aquesta excepcionalitat és que fins 1599³⁷⁶ Girona no s'allibera de l'obligació de fabricar la seva moneda menuda a Barcelona. Per tant, és lògic que en les emissions que empenia volgués recrear totes les formalitats de la Seca Reial de Barcelona.

Ara bé, també cal assenyalar que en el mateix període aquesta estructura tan propera a la de la Seca Reial de Barcelona es repetia a la ciutat de Vic.³⁷⁷ Es tracta d'una organització que deriva del permís de concessió de 5 de juliol de 1611.³⁷⁸ Com en el cas comentat de Girona trobem un mestre de seca, un notari que actua com a escrivà de la seca, un guarda, un clavari, un assajador, un «vehedor», un mestre de balances i visador.³⁷⁹ En aquest cas cal assenyalar el moment cronològic de greu crisi de confiança monetària que es vivia al Principat i, per això, pot ser, l'especial cura en l'encunyació de la moneda enfront la simplicitat anterior. En tot cas, les mencions documentals indiquen que l'organització –almenys pel que fa al taller de Vic- es van mantenir per les emissions de plata empreses durant la Guerra dels Segadors amb un guarda per la ciutat i un altre pel rei, un mestre, un mestre de la balança, un notari i un clavari³⁸⁰

També cal tenir present la pròpia factura de la moneda local que és molt diversa i que va d'una realització que competeix amb la de la moneda oficial fins a les simples peces incuses sobre llautó. Aquestes darreres peces, una vegada es tenia l'encuny, podien ser fabricades per qualsevol i, així, Sanahuja recull el testimoni de Reus el 1611. En aquesta població s'ocupaven de l'encunyació dos homes de la vila que treballaven a la mateixa Casa de la Vila mentre que eren tres jurats i dos consellers de la Vila els que retallaven i arrodonien les peces.³⁸¹ La matèria primera es presentava en forma de planxa tal i com

³⁷⁵ *Ibidem*. Vol. III, doc núm. CIII.

³⁷⁶ CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* p. 167.

³⁷⁷ ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...*

³⁷⁸ GUDIOL. *Les monedes vigatanes...* p. 21.

³⁷⁹ CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* p. 319 i 328.

³⁸⁰ GUDIOL. *Les monedes vigatanes...* p. 50-5 i 56-57.

³⁸¹ SANAHUJA. *La moneda municipal...* p. 62.

consta en una anotació reusenca de 1468.³⁸² Les eines eren punxons i encunys com els que consta que estaven guardats en una caixa a la casa del consell de la ciutat de Girona el 1483.³⁸³ En el cas de Vic es conserva, fins i tot, l'inventari de les eines aixecat el 1643.³⁸⁴

En algunes poblacions alguns calderers,³⁸⁵ ferrers, argenters³⁸⁶ i, almenys en un cas un campaner,³⁸⁷ tenien experiència en fabricar un altre tipus de «senyals» per a catedrals, col·legiates i comunitats eclesiàstiques en les quals s'hagués establert el repartiment de «pallofes» «ploms» o «tantos de cor» als eclesiàstics assistents als diversos oficis religiosos.³⁸⁸ Jorba recull alguns testimonis de la fabricació d'aquestes peces en un àmbit completament artesanal i allunyat de les formalitats d'un taller monetari.³⁸⁹ De fet, el llarg ús d'aquest tipus de peces a l'interior de les esglésies catalanes des de l'edat mitjana fins al segle XIX o primeres dècades del XX, l'extensió del seu ús i el propi tarannà conservador de les esglésies ha fet que es conservin encunys de pellofes dels segles XVII al XIX.³⁹⁰ L'existència d'aquestes peces supleix la pèrdua dels instruments d'encunyació de la moneda local que, com passava amb les relatives a les pellofes, eren conservades en mans del propietari. En aquest cas, el consell municipal. Encara cal considerar el precedent de fabricació d'un altre tipus de fitxa o getó monetiforme. Ens referim als ploms

³⁸² *Ibidem.* p. 82, doc. núm. 5.

³⁸³ CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* p. 175.

³⁸⁴ GUDIOL. *Les monedes vigatanes...* p. 51-52.

³⁸⁵ És el cas de Tàrraga el 1484 que va encarregar els diners al calderer Jaume Busquets. Vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* p. 299. També és el cas de Vic en la primera emissió del 1511. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* p. 318.

³⁸⁶ Són els oficials que, de manera més freqüent, s'ocupen de les encunyacions. És el cas, per exemple, del Consell de Vic que, en la segona emissió de 1511, paga el salari de l'argenter de Barcelona Francesc Ferran per gravar i trempar 13 encunys, així com procedir a l'encunyació de la moneda. Vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* p. 318. La mateixa ciutat paga a un argenter local de nom Pere, el 1528, per a fer els encunys. *Ibidem...* p. 318.

³⁸⁷ És el cas de Solsona el 1615 que va encarregar els menuts al campaner de Barcelona Felip Volta. Vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* p. 288-289.

³⁸⁸ Sobre aquest tipus de fitxes bescanviables per moneda vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*

³⁸⁹ Així, recull com el 1610 la comunitat de preveres de Prats de Rei satisfà al ferrer Ramon Olivet el preu «del mollo de fer ploms de missa». El 1657 el pagament per la mateixa raó es feia a ferrer Francesc Tauler. Vegeu JORBA. *Els encunys de pellofes...* p. 199-200.

³⁹⁰ En les col·leccions del GNC del MNAC es conserven, per exemple, alguns d'aquests encunys. També es conserva, entre d'altres, una bona col·lecció de 13 encunys al museu parroquial de l'església de sant Esteve d'Olot que corresponien a la mateixa església. Vegeu JORBA. *Els encunys de pellofes...* p. 201-209. També en el cas de Reus se'n conserven alguns al Museu de la localitat. Vegeu-ne les imatges publicades a: VILASECA I VILASECA. *Pellerofes civiles...* p. 140.

de verema o d'altres tipus, encara poc estudiats, que diversos municipis com Cervera o Tàrrrega van fabricar amb una finalitat de control fiscal.

Aquestes peces tan rudimentàries van ser objecte de falsificació reiterada com mostra la mateixa documentació de l'època. Crusafont arriba a escriure, en mencionar aquest fenomen, que «la falsificació és la fidel companya de la moneda local».³⁹¹ Així, en una ampliació de la facultat que tenia la vila de Granollers d'encunyar diners menuts atorgada el 1599 es recull que «sis trobarà que algú o alguns fessen dita moneda falsa, que no fos feta ab orde dels Consellers de dita Vila, que en dit cars los Consellers puguen fer punir y castigar los qui tal moneda fabricaran».³⁹² El testimoni més clar d'aquesta continuïtat de les falsificacions el tenim en la documentació aportada per Sanahuja al llarg de tot el període d'emissió en aquesta localitat.³⁹³

Aquest motiu també devia d'influir en la renovació tecnològica de la fabricació que, seguint el model que a principis del segle XVII empenia la Seca Reial de Barcelona seguint a la seva vegada les innovacions aplicades al Real Ingenio de Segòvia, van emprendre alguns municipis. En principi, la Seca Reial de Barcelona volia disposar del monopoli de la tecnologia d'encunyació mecànica que representava el molinet.³⁹⁴ En tot cas, l'esclat de la Guerra dels Segadors (1640-1652) va implicar l'extensió de la tecnologia als tallers locals. Així es veu en el contracte fet entre la universitat forana de Terrassa i Josep Borgunyà que l'havia de construir i posar en marxa l'any 1641.³⁹⁵ També el 1645 el Consell de Tarragona acordà fer venir de Lleida un mestre per a fabricar un molinet amb el qual batre moneda.³⁹⁶

En definitiva, tots els elements que tenim a disposició ens remeten a considerar que la moneda local no era batuda en seques pròpiament dites sinó en petits tallers improvisats o, més aviat, aprofitant infraestructures preexistents. Per tant, la seva diferenciació amb les seques reials és pràcticament total i ens proposa el contrast abismal entre la fabricació de la moneda en una seca reial o bé en un taller artesanal, tant a nivell del personal al

³⁹¹ CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* p. 26.

³⁹² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. cvii.

³⁹³ SANAHUJA. *La moneda municipal...* p. 56, 58 i 63.

³⁹⁴ ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...* p. 123 i seg.

³⁹⁵ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc núm. cxviii.

³⁹⁶ SANAHUJA. *La moneda municipal...* p. 194.

qual no es reconeix cap immunitat expressa, ni d'organització de la planta orgànica ni dels processos de treball.

3.4.12. Els tallers comtals i senyorials

Els orígens de la Seca Reial de Barcelona deriven, com ja s'ha assenyalat, de la vella seca comtal instaurada amb les emissions carolíngies.³⁹⁷ Al costat d'aquelles emissions, amb una legitimitat i uns orígens idèntics, cal situar altres seques comtals o episcopals en el territori de Catalunya. En aquest sentit, per exemple, les seques dels comtes d'Empúries,³⁹⁸ d'Urgell³⁹⁹ o dels bisbes de Vic.⁴⁰⁰ La puixança dels comtes de Barcelona, la incorporació d'altres comtats sota el seu vassallatge i l'extensió de la moneda barcelonesa van ser factors que van anar distanciant la seca barcelonesa de les altres seques d'un mateix origen. És significatiu, en aquest sentit, el cas de les emissions episcopals dels bisbes de Vic. Aquests, finalment, van vendre i cedir el 1315 al rei la seva jurisdicció sobre la part de la ciutat que els corresponia amb inclusió del dret de batre moneda i, en senyal del traspàs, es van lliurar els aparells d'encunyació.⁴⁰¹

Ara bé, caldria saber si la recepció de l'organització, dels privilegis del personal i dels processos de treball que al llarg del segle XIII van ser adoptades pels comtes de Barcelona en les emissions de la seva moneda també van córrer el mateix camí a la resta de seques. Fins al moment no tenim dades que ens indiquin quin era el model organitzatiu que va ser adoptat a les seques comtals i senyorials.⁴⁰²

3. 5. El caràcter regional de les corporacions europees i el supòsit de Barcelona

3.5.1. La recepció parcial: la configuració d'un serment de la Corona d'Aragó?

L'estudi de les seques i de les corporacions de moneders i d'obriers europees amb una voluntat comparativa mostra, com ja s'ha assenyalat, l'evidència d'organitzacions de

³⁹⁷ BALAGUER. *Història de la moneda dels comtats...* p. 62 i seg.

³⁹⁸ *Ibidem.* p. 205-225.

³⁹⁹ *Ibidem.* p. 227-28

⁴⁰⁰ *Ibidem.* p. 113-136.

⁴⁰¹ GUDIOL. *Les monedes vigatanes...* p. 8.

naturalesa mixta regional i personal a Europa. L'exponent d'aquesta pràctica és l'existència de «serments» que agrupaven, per raó personal i territorial, determinats grups de seques i de moneders en una organització superior.

Una vegada constatats els punts en comú en l'organització i en el règim jurídic dels moneders a nivell europeu se'ns planteja la hipòtesi de l'existència, o no, d'una organització similar a nivell de la Corona d'Aragó. Al respecte cal dir que l'únic testimoni d'una organització superior al capítol de cada seca és una referència documental, avui perduda, que es conservava al monestir de San Claudio de León en la qual es mencionava l'existència, a principis del segle XIII, de la «cofradía de los Cuatro Reinos: León, Castilla, Aragón y Navarra».⁴⁰³ En aquest context caldria, segurament, entendre Aragó en el sentit ampli de territoris de la Corona d'Aragó o dependents dels reis d'Aragó. El fet de no poder contrastar aquesta informació i la manca d'altres referències que la complementin o la contrastin la fan posar en quarantena a l'espera de noves aportacions. Es tracta, en tot cas, d'una informació estranya, atès que no trobem relacions entre les quatre corones.

No obstant, cal assenyalar l'existència d'almenys un document que presenta indicis d'algun tipus de relació supraterritorial. Es tracta del contracte subscrit entre l'infant Pere de Portugal, senyor de Mallorca, i uns moneders aragonesos l'any 1233 abans d'emprendre una emissió monetària. En el document els moneders es comprometen al compliment de les clàusules estipulades «pro se, et pro monetariis, et operariis de Aragonia, de Navarra, et de Legione».⁴⁰⁴ També consta que el 1272 el rei Jaume I el Conqueridor va contractar amb els argenters pamplonesos Pere Andreu, júnior i senyor, la fabricació de masmudines d'or a Barcelona per un període de dotze anys.⁴⁰⁵ La representació dels moneders d'aquests regnes llunyans més enllà de la natural d'Aragó de la qual s'investeixen els contractants i que és explicitada jurídicament en el document fa pensar, efectivament, amb algun tipus de relació o de costum existent entre els professionals dels tres regnes que amb la documentació coneguda no podem arribar a determinar.

⁴⁰² BALAGUER. *Historia de la moneda dels comtats...*

⁴⁰³ TORRES. *España. Cecas medievales...* p. 288.

⁴⁰⁴ CAMPANER. *Numismática...* Doc. núm. 4, p. 262.

⁴⁰⁵ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. X.

En el mateix regnat de Jaume I el Conqueridor, de totes maneres, es posaria fi als moneders estrangers itinerants al dictar el 1259 una normativa proteccionista pels interessos dels especialistes locals.⁴⁰⁶ El propi fet de la prohibició instaurada per aquest monarca és prova de la itinerància d'aquests professionals i de l'arribada a la Corona d'Aragó de moneders no naturals dels regnes i terres. A més, encara tenim el testimoni indirecte documental de la circulació de textos tècnics sobre la fabricació monetària i de la difusió de la terminologia catalana en terres de Castella i Lleó. Així, una part del conegut text contingut en el ms. 46 de la Col·legiata de Lleó, segons el filòleg i numismàtic Julio Torres, seria una traducció d'un text probablement redactat al regne de Mallorca en temps del rei Sanç (1311-1324).⁴⁰⁷ Res es diu del regne de Portugal. D'aquest, en canvi, sabem que, pel que fa a la seva seca reial ubicada a la ciutat de Lisboa, tenia molts dels trets de les altres cases de moneda peninsulars. En tot cas, consta que van adoptar –en un exemple clar de recepció del dret- l'ampli privilegi que Ferran IV de Castella (1295-1312) havia concedit als moneders de la Casa de la Moneda de Sevilla el 1310.⁴⁰⁸

No consta, de manera explícita, que existís una corporació general a l'estil dels *serments* del nord dels Pirineus per a les seques de la Corona d'Aragó. Ara bé, com s'ha assenyat, totes les seques reials depenien del monarca. Per això, si que de manera progressiva, en canvi, s'arribà a una harmonització del règim jurídic de les seques de la Corona d'Aragó. Aquí cal distingir, de nou, la realitat institucional de la casa de la moneda de l'organització col·legial. En realitat, la pràctica reiterada de desplaçar moneders per a la fundació de seques noves va propiciar un agermanament entre el personal de les seques de la Corona d'Aragó i una correlativa extensió de la normativa.

La pràctica de desplaçar personal d'una seca a una altra també era usual a les seques imperials i franceses. A la Corona d'Aragó es coneix, per exemple, el testimoni ja mencionat de l'ordre de Pere III el Cerimoniós adreçada al capítol i als alcaldes de la seca de Barcelona instant a que deixessin marxar a uns obrers i a uns moneders que s'havien de fer càrrec de les emissions d'alfonsins d'or a la seca que volia obrir a la localitat sarda de Càller el 1339.⁴⁰⁹ Amb anterioritat ja s'havia verificat l'arribada de moneders

⁴⁰⁶ Vegeu l'epígraf 3.3. SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. 10.

⁴⁰⁷ CORDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y Técnica...* p. 13.

⁴⁰⁸ PERES. *História dos moedeiros...* Tom. 1, doc. núm. 6.

⁴⁰⁹ ACA. Canc. Reg. 1009, f. 243r.

barcelonins a la Seca Reial d'Esglésies (1324).⁴¹⁰ Aquest desplaçament també està documentat, posteriorment, pel que fa a la Seca Reial de València el 1369.⁴¹¹ No podem oblidar, a més, que aquest traspàs de personal també s'havia donat a les seques d'Esglésies i de Perpinyà.

La uniformització dels estatuts jurídics de les seques es va donar per un procés progressiu de recepció de privilegis i va ser producte de la confluència de dues voluntats implicades en el seu funcionament. D'una banda, el rei obtenia un únic règim jurídic aplicable, cosa que li simplificava les seves tasques jurisdiccionals. D'altra banda, els propis obrers i moneders desplaçats en diverses ocasions d'una seca a una altra, com hem vist, volien mantenir el mateix estatut en el nou destí. De totes maneres, la voluntat persistent del darrer és la que s'ha d'entendre com a més determinant en aquest procés pel fet que van haver, sovint, de defensar el seu estatut enfront els atacs de la resta d'organismes en competència. Aquesta posició defensiva els va fer buscar les confirmacions reials dels privilegis que tenien i la renovació i actualització periòdica dels mateixos a l'ombra dels assolits per la Seca Reial de Barcelona. La clau per obtenir-lo era la d'argüir que prestaven serveis idèntics a la Corona i a la *res publica*.⁴¹²

Els monarques, d'alguna manera, si que van considerar l'existència d'una corporació general i comuna d'obriers i moneders al seu servei al marge de la seca concreta en la qual prestessin els seus serveis. En aquesta concepció unitària de la funció dels moneders al servei de la corona i, per tant, l'existència d'un cos de moneders al seu servei, hi ha la gènesi institucionalitzadora de les grans corporacions europees que s'han presentat amb anterioritat. Indicis d'aquesta concepció els trobem en els primers privilegis de Pere I el Catòlic i Jaume I el Conqueridor en els quals es refereixen als moneders i els donen salvaguarda⁴¹³ o bé esmenten clarament els moneders dels seus dominis i els contraposen als estrangers.⁴¹⁴ Un altre exemple el trobem, en els nomenaments reials de moneders i altres oficials fets per Martí I l'Humà en els quals es pot apreciar, amb tota claredat, aquesta concepció integradora i generalitzadora. En particular, podem analitzar

⁴¹⁰ ACA. RP. MR. Vol. 2059, f. 42v-47r.

⁴¹¹ Vegeu l'epígraf 3.4.6.

⁴¹² Vegeu l'epígraf 2.4.

⁴¹³ Vegeu el privilegi de 1208. Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 1.

⁴¹⁴ Vegeu el privilegi de 1270. Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 2.

un nomenament de moneder fet pel sobirà en favor d'un draper de Perpinyà.⁴¹⁵ Doncs bé, en el document de nomenament es diu expressament que l'agraciat esdevé moneder en qualsevol de les seques d'or i argent del seus regnes i terres. També, per donar publicitat al fet, es notifica la recepció en el seu consorci del nou moneder a tots els mestres, alcaldes, obrers i moneders de totes les seques reials. Es tracta d'un document que prova que, des de l'òptica de l'administració reial, tots els moneders dels diferents regnes sota el seu ceptre eren iguals amb independència del col·legi en el qual estiguessin incardinats. En definitiva, que, per sobre de tot, eren obrers i moneders del rei.

La gènesi d'una corporació general que hauria d'aplegar tots els obrers i moneders del rei radicava precisament en el plantejament que trasllueix en el tenor del document i que es repeteix en la resta de nomenaments fets pel mateix monarca. És precisament aquesta concepció unitària i general la que havia estat invocada per Pere III el Cerimoniós al traslladar els moneders de la Seca Reial de Barcelona a la recent establerta Seca Reial de València o, anteriorment, en el trasllat de moneders de Barcelona a Esglésies o a Càller, també de recent fundació. Es tractava, a més, d'una pràctica comuna en la resta de serveis vinculats a la Corona.⁴¹⁶

Per tant, l'únic, però importantíssim, element que ens falta constatar d'acord al model establert en els *serments* europeus és el costum d'aquests de celebrar assemblees periòdiques en les quals els col·legiats de les diferents seques que formaven el *serment* es reunien i concordaven en comú els assumptes d'interès col·lectiu. No consta que això tingués lloc a la Corona d'Aragó, encara que, com ja s'ha assenyalat, és obvi que devia haver-hi una relació entre les diferents seques atès que unes i altres van anar reclamant al rei els privilegis particulars que eren concedits a una determinada casa de la moneda.

3.5.2. La recepció parcial: la relació seques reials *versus* seques locals.

En l'epígraf anterior hem arribat a la conclusió que no va existir formalment la configuració d'una corporació general d'obers i moneders, institucionalitzada com a tal, amb abast a tota la Corona d'Aragó. Tampoc consta la seva integració dins d'una corporació regional

⁴¹⁵ Vegeu el doc. núm. 15 de l'apèndix documental.

europèa major. En aquest moment ens toca preguntar-nos si aquesta corporació va existir, almenys, a nivell restringit del Principat. En aquest cas hem d'examinar el fet que a Catalunya va existir, almenys, una seca reial successora de la dels comtes de Barcelona a la ciutat comtal, així com una segona seca reial a Perpinyà a partir del segle XIV, vinculada en els seus orígens als reis de Mallorca.⁴¹⁷

Les antigues seques comtals i episcopals d'origen carolingi i feudal es van extingir a mesura que els comtes de Barcelona estenien la seva moneda abans de quallar el sistema corporatiu. A aquest fenomen decreixent cal afegir-hi un altre d'ascendent que va ser l'auge de la moneda menuda local, usualment sota control municipal, a partir del nucli inicial de Lleida i d'Almenar en la darrera dècada del segle XIII.⁴¹⁸

L'exercici de la potestat monetària a nivell local, sense més intervenció del rei que el permís inicial, ens permet constatar unes relacions molt variables. Ara bé, totes elles ens fan renunciar a la idea que l'exercici de l'encunyació de moneda local pogués estar vinculat com a monopoli a un grup o corporació privilegiada de membres del Col·legi d'obrers i moneders de Barcelona de la capital estant o bé, en comissió de servei, a les diverses localitats dotades del privilegi d'aquestes encunyacions locals. No disposem de cap testimoni que ens permeti d'algun tipus d'organització corporativa o de concessió d'un estatut privilegiat. Per tant, cal concloure una diferenciació clara entre les seques de titularitat reial i les de titularitat senyorial, local o municipal. El testimoni més definitiu és constatar que fora de les dues seques reials la resta de tallers no va disposar a nivell jurídic de cap cobertura privilegia

3.6. La naturalesa jurídica de la corporació d'obrers i de moneders

Hem inclòs, anteriorment, la referència a la constitució de la corporació del braç dels cavallers intencionadament.⁴¹⁹ D'una banda, perquè al recollir un supòsit concret ens apropa al mètode disquisitiu casuístic propi de la pràctica jurídica romanista inserida en el

⁴¹⁶ Vegeu, per exemple, el trasllat de remolars i d'altres professionals de la construcció naval. Vegeu ESTRADA-RIUS. *La Drassana...* p. 69-70.

⁴¹⁷ Vegeu l'epígraf 3.4.4.

⁴¹⁸ CRUSAFONT. *La moneda catalana local...*

⁴¹⁹ Vegeu l'epígraf 3.3.

dret comú vigent al llarg de tota l'existència del Col·legi. De l'altra perquè, alhora que ens exemplifica la doctrina comuna subjacent en la concepció institucional corporativa de l'època, ens permet defugir de l'exemple més tòpic en el que hauríem pogut caure: el supòsit gremial. Efectivament, d'entrada, a l'hora de voler comprendre la naturalesa de la seca i de la corporació d'obriers i de moneders la correlació quasi immediata és amb els gremis i col·legis d'oficis coetanis.⁴²⁰ És cert que els punts en comú entre les corporacions de moneders i els gremis són notables però al portar a col·lació el reconeixement del braç dels cavallers no hem fet implícitament altra cosa que manifestar el substrat comú i general en el tractament de totes les corporacions institucionalitzades.

Cal assumir, d'entrada i amb seguretat plena, que no podem incloure el col·legi d'obriers i de moneders dins de l'àmbit gremial de Barcelona.⁴²¹ Aquesta afirmació la prenem basant-nos en les evidències coetànies. Efectivament, en cap moment hem trobat assimilada jurídicament aquesta corporació amb la resta de gremis barcelonins. Sembla definitiu que el Col·legi va viure al marge de la vida gremial municipal per la qual cosa arribem a la conclusió que no era considerat a l'època, en absolut, un gremi, tot i que, a la pràctica, s'encarregava d'una producció mecànica com era la fabricació de moneda.⁴²² En conseqüència, per exemple, constatem que no s'integrà com a tal corporació en el govern urbà dins del repartiment de les representacions de poder polític en el Consell de Cent o en aspectes puntuals com la participació en la defensa de la ciutat formant part de l'anomenada «Coronel·la».⁴²³

De fet, hi ha diversos aspectes que ens justifiquen aquesta separació de l'organització gremial i que passem a enumerar tot seguit: 1.) Caràcter públic i de regalia reial del producte manufacturat a la seca: és a dir la moneda; 2.) Gaudi qualificat de protecció reial; 3.) Fur privilegiat de caràcter exhaustiu; 4.) Exempcions militars i, almenys inicialment,

⁴²⁰ Vegeu, en general, a nivell d'Europa: EPSTEIN. *Wage and Labor Guilds...* Pel que fa a Catalunya vegeu, en relació als seus orígens, RIERA. *La aparición de las corporaciones...*

⁴²¹ De fet, possiblement inconscientment, els estudis sobre gremis ignoren el col·legi de moneders. Així, per exemple, no apareixen en el conegut «arbre d'oficis» realitzat per l'artista d'Ivori (pseudònim artístic de Joan Vila) per a ser exposat a l'Exposició Internacional de 1929 i en l'actualitat conservat al Museu d'Història de la Ciutat. Tampoc es menciona en cap moment aquesta corporació i l'ofici annex l'estudi específic sobre els gremis barcelonins de Margarida Tintó. Vegeu TINTÓ. *Els gremis...*

⁴²² Sobre l'especial consideració de la moneda vegeu el capítol 2.

⁴²³ Vegeu, per exemple, la seva no presència en l'organitzada per a la defensa de la ciutat durant la Guerra de Successió Espanyola de la qual consta detalladament la seva composició. No obstant, sempre es podria esgrimir els privilegis d'exempció d'obligacions militars.

tributàries; 5.) Corporació en la que primava el caràcter hereditari *ex lege* en l'accés i 6.) Caràcter temporal de les emissions monetàries que estaven sotmeses, almenys teòricament, a les necessitats públiques d'abastiment de numerari.

La pràctica de la doble «agremiació», molt present en la seca amb la intervenció dels argenters que sí que disposaven d'un poderós gremi,⁴²⁴ permetia un doble exercici laboral en els períodes en que la Seca o es tancava o baixava la producció. El fet fonamental és que els membres de la Seca ja estaven presents, moltes vegades, en altres associacions professionals i solien exercir dos oficis per poder sobreviure atès que les tasques de la Seca solien ser temporals. Així, en una resolució reial de 1369 es menciona, per exemple, que la majoria dels moneders eren mercaders, revenedors o taverners i carnisers.⁴²⁵ En una carta del lloctinent del rei de 1469 també quedava plasmada, amb tota claredat, la pluralitat social dels moneders de Barcelona. En la lletra es manifestava que «ans de tots temps los moneders e oficials de la dita seca qui per la major part són dels quatre estaments de la dita ciutat ço és: ciutadans e mercaders honrats, artistes e menestrals».⁴²⁶

Els moneders, a vegades, devien d'evitar les càrregues del gremi al que pertanyien tot al·legant la seva condició privilegiada. Això és el que, almenys, es pot deduir de la documentació de Perpinyà. Així, el 25 de gener de 1385 el rei establí que els moneders que exercien un ofici mecànic fossin subjectes a la jurisdicció de la confraria a la que pertanyien en tot allò que concernís l'art o ofici.⁴²⁷ El dia 28 del mateix mes el monarca ordenava al Governador del Rosselló que fes pagar les càrregues que els pertocaven en els seus gremis no obstant la seva qualitat de moneders.⁴²⁸ Finalment, Martí I l'Humà va instar en data 12 de desembre de 1403 l'execució del esmentat edicte de 25 de gener de 1385.⁴²⁹

⁴²⁴ El gremi dels argenters tenia com a patró a sant Eloi, a l'igual que els cuirassers, daguers, ferrers, calderers, ballesters, menescals, ballesters, mestres d'obra negra i de tall, rellotgers i picadors de limes, entre d'altres. La capella que centralitzava el culte es trobava a l'església de la Mare de Déu del Carme, encara que la capella gremial de sant Eloi estava a l'església de la Mare de Déu de la Mercè. Vegeu TINTÓ. *Els gremis...* De totes maneres, el vas gremial encara es conserva a l'església de la Mare de Déu de la Mercè, tant propera, per altra banda, al carrer de l'argenteria.

⁴²⁵ AHCB. Llibre Verd. Vol. II, f. 296v.

⁴²⁶ AHCB. 1B.IX Lletres Reials Originals. Sèrie A-1138.

⁴²⁷ COLSON. *Recherches...* p. 101.

⁴²⁸ *Ibidem.* p. 101.

⁴²⁹ *Ibidem.* p. 107.

Tot plegat són uns trets que individualitzen la corporació i que la van distingir del règim jurídic ordinari de la resta de membres de l'estructura gremial. Això és el que justifica la seva no participació conjunta en l'activitat de la resta de corporacions professionals.

3.7. L'ingrés al Col·legi

L'ingrés a un determinat col·legi implicava, com en totes les corporacions i els oficis públics, l'exigència del compliment d'uns requisits determinats i el seguiment d'un procés previ a l'accés a la corporació com a membre de ple dret. Tot seguit, n'enumerarem alguns tenint present la seva evolució històrica.

3.7.1. Requisits d'ingrés

3.7.1.1. Requisits generals

L'accés a les corporacions i als oficis públics al llarg de l'Antic Règim estaven condicionades al compliment d'uns requisits generals. Moltes d'aquestes condicions, pel fet de ser generals, eren sobre enteses i no necessàriament recollides expressament en la normativa escrita. Formaven part, d'aquesta manera, de costums i només quan calia introduir algun matís restrictiu es plasmava per escrit. Aquesta mena de requisits formaven part de la cultura pública de l'Europa del dret comú i, per això, encara que no han estat subjectes a un estudi específic pel cas català podem extrapolar aquesta experiència d'altres territoris més coneguts.⁴³⁰

3.7.1.1.1. Físics

Els requisits físics vinculats a la integració dins de la corporació d'obrers i de moneders comencen pel gènere. A les seques de la Corona d'Aragó i en els col·legis d'obrers i de moneders, a diferència de les seques franceses, no hi figuren dones. Cosa diferent és que

a les dones se'ls reconegués un paper important en la transmissió dels drets col·legials.⁴³¹ En definitiva, per ingressar al col·legi s'havia de ser home.

Un altre aspecte rellevant és el de l'edat. En principi cal presumir que l'edat d'ingrés estava condicionat per l'assoliment de la majoria d'edat. Ara bé, aquest requisit sempre podia ser dispensat cosa que, a l'època, no devia ser estranya. En aquests casos en la documentació es recull amb l'expressió usual «menor de dies». No hi havia, en canvi, una edat límit en l'exercici de l'ofici ni d'integració en la corporació. En aquests darrers casos la salut era l'indicador fonamental. Si cal mencionar la solidaritat del Col·legi en els casos de membres que haguessin obrat en el seu si i que per salut o edat ja no poguessin continuar.⁴³²

Cal assumir, per lògica, que aquells homes amb malalties -físiques o mentals- o amb defectes físics –sordera, ceguesa i mudesa- estaven incapacitats per ingressar al Col·legi. Un aspecte diferent és que aquestes circumstàncies fossin sobrevingudes i derivades de l'exercici. Pensem, per exemple, en persones que quedessin tullides a causa del que avui qualificaríem d'accidents laborals. En aquests darrers casos en les ordinacions de la Seca Reial de Barcelona s'establia l'ajuda amb fons corporatius dels membres incapacitats per tal d'ajudar-los en la penúria.⁴³³

3.7.1.1.2. Morals

El requisit moral bàsic era, en primer lloc, gaudir de bona fama en el comportament per la qual cosa una persona infame no podia ingressar-hi. Restava oberta, en darrer extrem, la sortida de l'expulsió de la corporació d'aquells membres que s'haguessin infamat amb un comportament impropí.⁴³⁴ En aquest sentit, algú que hagués falsificat moneda restava incapacitat per fabricar-ne d'oficial. Coneixem, com a mínim, el cas concret d'un oficial que va ser acusat d'aquest comportament a Barcelona el 1333 amb la finalitat de fer-lo

⁴³⁰ Sobre aquest tema vegeu, especialment, l'obra de Víctor Ferro. Vegeu FERRO. *El Dret públic...* p. 392-409. Com a estudi de referència teòric i sistemàtic és molt útil el treball de José María García Marín referit a l'ofici públic a Castella. Vegeu GARCÍA MARÍN. *El oficio público...*

⁴³¹ MATEU. *Libre de privilegis...* Doc. núm. 5, cap. I.

⁴³² *Ibidem*. Doc. núm. 5, cap. VI i X.

⁴³³ MATEU. *Libre de privilegis...* Doc. núm. 5, cap. VI i X.

⁴³⁴ Vegeu l'epígraf 3.7.5.2.

fora.⁴³⁵ De manera general és molt clar l'ordre que dóna el rei al seu mestre de la Seca de Barcelona el maig de 1311 de «non recipiatis aliquod operarium vel monetarium vilis conditionis seu male fame nec aliquos etiam qui de fabricatione vel contrafacione false monete fuerint accusati nec etiam monetarius vel operarios extraneos dum tamen de monetariis vel operariis terre nostre ad opus dicte monete sufficiencia habeatur».⁴³⁶

Està clar que la bona fama específica de la tasca era no haver estat infamat com a falsari atès que era bàsic que la moneda oficial fabricada a la seca havia de complir els estàndars fixats en el decret d'emissió. La honestedat i la bona fama eren imprescindibles atesa la naturalesa de la feina encomanada. Hem de pensar que la moneda era un instrument de canvi i una mesura de valor que estaven garantides pel propi monarca. Calia que la garantia no presentés cap dubte i, per això, calia evitar qualsevol infracció dels oficials de la moneda relativa a la seva manipulació. En aquest sentit, en alguns dels privilegis jurisdiccionals dels moneders ja vistos, al parlar de la matèria criminal, esmentaven, en primer lloc, els supòsits de falsedat.

També estaven en aquest punt de manca d'idoneïtat tots aquells que no fossin cristians o es desviessin de l'ortodòxia tals com els heretges, apòstates o excomunicats del si de l'Església catòlica romana. Igualment, podem deduir que aquells que havien rebut les ordes menors o majors estaven exclosos del Col·legi. La religió va ser element determinant a partir del segle XIII amb la consolidació del Col·legi atès que, amb anterioritat, es documenta el cas de moneders isolats jueus que van batre moneda a Barcelona amb l'autorització comtal. Tal és el cas ben conegut dels jueus Bonhom i Ennees encarregats de batre els mancusos d'or de Barcelona alguns dels quals hi posaven, fins i tot, el seu nom.⁴³⁷

Aquests requisits d'ordre moral es van anar definint en el cas dels col·legials amb supòsits especials, com la legitimitat, que veurem més endavant⁴³⁸ i que cal sumar a d'altres requisits jurídics -com ser lliure i no esclau i ser natural de la senyoria del rei i no estranger-⁴³⁹ que es van anar fixant al llarg del segle XIV.

⁴³⁵ AHCB. 1B.I. Llibre del Consell, 12, f. 72r-72v.

⁴³⁶ ACA. Canc. Reg. 232, f. 125r.

⁴³⁷ BALAGUER. *Del mancús a la dobla...* p. 25-27.

⁴³⁸ Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

⁴³⁹ Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.1.

3.7.1.1.3. Econòmics i socials

Els requisits socials, a vegades, també es confonen o estan propers amb els morals. Entre els requisits d'aquesta mena cal tenir present els de la legitimitat de naixement – d'origen o obtinguda per gràcia del rei- dels candidats a ingressar al Capítol.⁴⁴⁰ D'aquesta manera, des de 1339, els fills d'obriers i de moneders il·legítims quedaven exclosos. També la pobresa es considerava, en algunes ocasions, quelcom negatiu i infamant. Especialment, per exercir oficis públics. Això, pel fet que es considerava que el pobre podia ser moguts amb més facilitat per causa de necessitat a portar a terme actes il·lícits. La presència al Col·legi no sembla vinculada a un grup social concret i, fins i tot, sembla un reducte de confluència d'estaments urbans. El testimoni més clar és la presència, ja vista, de ciutadans d'alta categoria.⁴⁴¹

3.7.1.1.4. Tècnics

Els requisits tècnics que s'haurien de presumir per poder exercir l'ofici de fabricar moneda no sempre van ser observats. En aquest sentit, el monarca ordenava el maig de 1311 al seu mestre de la Seca de Barcelona que el personal escollit tingués la «suficiència» per aquella tasca.⁴⁴² Anteriorment, ja Jaume I el Conqueridor en el privilegi d'1 de juny de 1270 exigia que els obrers i moneders fossin «sufficient per al dit offici»⁴⁴³ i carrega la responsabilitat del compliment del requisit al mestre i als guardes. El incompliment va ser un perill, especialment, mentre es va veure l'ingrés al Col·legi com una via per gaudir d'uns privilegis de manera abusiva i sense cap interès en treballar a la Seca.⁴⁴⁴ És per això que en el regnat d'Alfons el Magnànim va caldre posar en forma normativa el requisit tècnic per tal d'evitar el frau. El compliment del requisit era la demostració de la perícia amb la realització d'un examen.⁴⁴⁵

⁴⁴⁰ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 5. Vegeu, sobre aquest aspecte, l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

⁴⁴¹ Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

⁴⁴² ACA. Canc. Reg. 232, f. 125r.

⁴⁴³ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 2.

⁴⁴⁴ Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

3.7.1.2. Requisits especials

Més enllà dels requisits genèrics existien els requisits o condicions específiques vinculats a les especificitats de la corporació dels obrers i dels moneders i a les tasques de les seques reials.

3.7.1.2.1. Naturalesa o nació catalana

Al llarg de tot l'Antic Règim i, fins al Decret de Nova Planta, fou usual la reserva dels oficis públics catalans als naturals del Principat. És a dir, al nascuts a Catalunya o, en tot cas, als naturalitzats catalans i assimilats, per tant, als nascuts al Principat. El tema tenia la seva rellevància en relació l'ofici de moneder per quan aquest darrer comportava una temporalitat en el seu exercici derivada de les emissions monetàries, que eren puntuals, i dels coneixements tècnics específics. Així, era freqüent, com ja hem vist, a l'alta edat mitjana la figura del moneder itinerant i, a la baixa edat mitjana, el trasllat de moneders d'una seca a una altra cridats per autoritats emissores.

El cas català és molt significatiu, tal i com ja s'ha vist, amb el trasllat de moneders de Barcelona per fundar la seca de València o la de Esglésies o Càller, per exemple, per fer-se càrrec de les emissions d'aquests regnes. No es tractava d'una situació peculiar sinó estesa arreu i així, per exemple, consta que Carles II de Navarra (1349-1387) va cridar el 1366 moneders de Morlàs, a França, per encunyar florins.⁴⁴⁶

Ja hem esmentat el privilegi de Jaume I el Conqueridor de 1259 pel qual quedaven exclosos de l'encunyació de la moneda barcelonesa els moneders o obrers foranis, en general i els gascons, en particular.⁴⁴⁷ Si es prohibia l'accés a l'ofici a les persones d'aquest origen vol dir, molt probablement, que l'arribada de moneders estrangers es produïa des de l'altra banda dels Pirineus.

⁴⁴⁵ Vegeu l'epígraf 3.7.1.3.

⁴⁴⁶ IBÁÑEZ ET ALII. *La moneda...* p. 141.

⁴⁴⁷ SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. 10.

El mateix monarca atorgava l'any 1270 un nou privilegi més restrictiu pel qual prohibia al mestre de la seca admetre obrers o moneders que no fossin habitants ni veïns dels seus dominis excepte si, per necessitats d'emissió, el rei en donava llicència.⁴⁴⁸ El monarca ho donava en el moment d'empendre una nova emissió de moneda de tern. Proveïda la corporació d'aquest privilegi l'admissió de moneders o obrers estrangers no fou més una amenaça de competència. El jurista Jaume Callís, per exemple, no presta atenció a aquest fet en el seu estudi sobre la Seca ja mencionat amb anterioritat.

Establerta la prohibició, però oberta al mateix temps a través de l'autorització reial de l'excepció de la mateixa norma reial, la presència de no catalans no tingué perquè ser inusual. El manteniment de l'excepció es documenta en el privilegi de 1325 en el qual es pot llegir com «si algun obrer o moneder **stranger** vindrà entre aquells y serà provat falsari no sia admès en la unitat y companyia de aquells».⁴⁴⁹ Un altre testimoni en sentit similar és la lletra dels consellers de Barcelona al rei, datada l'1 de juliol de 1333, per la qual protestaven de la presència de Joan López, de nació castellana, a la Seca Reial de Barcelona.⁴⁵⁰ Cal precisar, no obstant, que la queixa no estava fonamentada tant en el fet de ser estranger com per la circumstància de tractar-se d'un individu que havia estat pres a Sardenya i sotmès a turment judicial sota l'acusació molt greu de falsificació de moneda i, per tant, sospitós de no ser idoni per ocupar el compromès ofici d'encarregat de les aleacions de la seca. Òbviament, l'aliatge, és a dir, la quantitat de metall que hi havia en una peça era un aspecte fonamental en un temps en el qual bona part del valor assignat a la moneda depenia del seu valor intrínsec i de la qualitat del qual responien l'assajador⁴⁵¹ i els guardes de la moneda.⁴⁵² Els consellers proposaven com a persona idònia en aquesta tasca a Berenguer Rovira, argenter i ciutadà de Barcelona. El fet que el recusat fos un estranger mentre que la persona proposada per substituir-lo tingués un origen barceloní fa sospitar una activació dels mecanismes de defensa de les comunitats locals i de les seves xarxes d'interessos.

Un testimoni dispositiu més tardà, que renova la prohibició d'accés als estrangers, el trobem en les corts generals de Montsó de 1547 presidides pel príncep Felip en qualitat

⁴⁴⁸ Ibídem... Tom. II, doc. núm. 14.

⁴⁴⁹ MATEU. *Libre dels privilegis*... Doc. núm. 5, cap. núm. VIII.

⁴⁵⁰ AHCB. 1B.I. Llibre del Consell, 12, f. 72r-72v.

⁴⁵¹ Vegeu l'epígraf 5.2.1.10.

⁴⁵² Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

de lloctinent de l'emperador i en les quals es donà una constitució al·lusiva al tema.⁴⁵³ És a dir, que es va regular al més alt rang normatiu com a disposició legislativa general a tot el Principat. La part dispositiva de la norma establia que «estrangers alguns no sien admesos a officis, ni exercicis alguns de dita seca». A més, es prescrivia la seva expulsió en el termini de tres mesos. La mesura es preveia per la Seca Reial de Barcelona però s'estenia també a la de Perpinyà. El fet que es prohibís la presència d'estrangers, tot i els precedents legislatius ja esmentats, així com el termini que es va establir per fer efectiva l'expulsió fa pensar en els incompliments que hi havia mitjançant diversos subterfugis o, simplement, per inobservància pura i dura de la normativa.

La mateixa justificació de la normativa reposava en el fet que es constatava la presència a la seca de nombrosos estrangers, sobretot francesos, circumstància que anava contra les previsions generals de les constitucions de Catalunya. La raó de fons era el temor xenòfob a que els estrangers, particularment francesos, coneixent els secrets de la seca - encunys i altres interioritats de la fabricació- falsifiquessin la moneda a França en detriment del Principat. No oblidem com a context polític de fons l'hostilitat oberta entre l'emperador Carles V d'Àustria i el rei Francesc I de França i el fet que, dins l'estratègia bèl·lica, des de temps medievals existia la lluita econòmica expressada amb la falsificació del numerari del regne enemic. Així, per exemple, hi ha reiterats testimonis d'aquest procedir entre els monarques coetanis de Pere III el Cerimoniós i, especialment, pel mateix darrer sobirà, tal i com ja s'ha assenyalat amb anterioritat.⁴⁵⁴

Un testimoni de la recepció per part de la doctrina dels juristes d'aquesta normativa restrictiva ens l'aporta una al·legació jurídica redactada per Jeroni de Ferrer per encàrrec del Col·legi de moneders barceloní entre 1678-1684. En la seva exposició raonada el jurista recorda com a dos requisits d'accés antics a l'ofici el «no ser francesos».⁴⁵⁵

3.7.1.2.2. Reserva de llinatge

⁴⁵³ CYADC-1702, 1. 56. 3.

⁴⁵⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxxvi, p. 345-348 i doc. núm. xxxvii, p. 349-350.

⁴⁵⁵ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental. Es tracta de: FERRER. *Excellentissim Senyor...*

Els aspirants a ingressar a la corporació, a part del de ser naturals de Catalunya, havien de complir altres requisits en un accés al Col·legi que era restringit *ex lege*. Es tractava d'uns requisits estrictes vinculats al seu estatut privilegiat que, com veurem, tenien un caràcter descaradament endogàmic, usual, per altra banda, en l'àmbit professional de l'època. La via fonamental i privilegiada d'accés al Col·legi, derivada del requisit de ser català, era, en primer lloc el *ius sanguinis* o dret de sang. Només subsidiàriament es va integrar l'accés per *ius gratia regia* o dispensa reial. A partir del segle XV encara es incorporava un tercer requisit que era el coneixement efectiu de la tècnica demostrada per mitjà d'un examen professional.

3.7.1.2.2.1. *Ius sanguinis*

Es tractava de l'accés al Col·legi per dret de sang, de llinatge -com es deia en documents barcelonins- o per via de descendència -segon un de mallorquí.⁴⁵⁶ Efectivament, la corporació de moneders, després de consolidar l'exclusió de moneders i obrers estrangers ja en el segle XIII, va obtenir a l'ordinació de 1325 que només s'admetessin al Col·legi els fills o els nebots d'obers o de moneders o els fills de les filles dels mateixos.⁴⁵⁷ Sabem que, en l'emissió de moneda barcelonina de 1311, encara no s'aplicava aquest criteri encara que hi hagués una preocupació expressa per la bona fama dels moneders.⁴⁵⁸ No hi ha dubte que aquesta disposició fou atorgada pel rei a instància del propi Col·legi, atès que així es dedueix del tenor del document. Es tracta d'un privilegi que implicava el reconeixement qualificat del requisit de «llinatge» o dret de sang. De fet, sembla que ja des de temps de l'emperador Justinià (527-565) el treball a la Seca Imperial era hereditari i, per tant, és lògic que, amb la recepció del dret romà, es difonguessin aquestes pràctiques.⁴⁵⁹

Aquest caràcter s'oficialitza ràpidament en els registres interns de la Seca Reial de Barcelona fent constar la filiació. Així, en les nòmines o matrícules corresponents a 1318 i posteriors⁴⁶⁰ es documenta, reiteradament, la pràctica d'identificar els obrers i moneders

⁴⁵⁶ Vegeu URGELL. *La reforma de la Ceca...* p. 153.

⁴⁵⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIX, p. 286.

⁴⁵⁸ Vegeu l'epígraf 3.7.1.2 i el document: ACA. Canc. Reg. 232, f. 125r.

⁴⁵⁹ ROLLAND. *Les corporations...* p. 4.

⁴⁶⁰ BC. Ms. 1710, f. 16r. i seg.

amb la filiació corresponent.⁴⁶¹ En tot cas, en el llibre de privilegis de la Seca Reial de Barcelona es transcriu una disposició sobre el jurament a prestar pels col·legiats en el moment de l'ingrés que conté una clàusula específica per la qual el nou membre es compromet a «no obre ni monet ab nul hom que non sia de linatge de moneda».⁴⁶²

També en el *serment* dels moneders de França es constata aquesta pràctica que era coneguda amb l'expressió de «droit ligne de monnoie».⁴⁶³ Igualment es menciona, precisament per recepció dels costums francesos, al *serment* de Flandes.⁴⁶⁴ Així es constata, una vegada més, la recepció de la idiosincràsia dels moneders europeus a la Corona d'Aragó. En aquest darrer cas es tractava de la línia directa, de manera que restaven exclosos, fins i tot, el nebots.

En definitiva, el sistema francès operava com una corporació privilegiada que establia un repartiment dels oficis d'acord al qual els fills d'un moneder esdevenien moneders, els fills més joves, obrers, i les filles o vídues d'uns i altres optaven a la posició de «taillereses»⁴⁶⁵ o «talladores» de la moneda.⁴⁶⁶ Aquest mateix model, amb la participació de les filles dels col·legiats com a «talladores», es va estendre també a les corporacions de territoris limítrofes amb el regne de França com ara bé el comtat de Flandes.⁴⁶⁷

No consta que aquesta organització tant fixa funcionés d'aquesta manera a la Corona d'Aragó. No obstant això, sí que està documentada el cas de Guillemeta, filla del tallador⁴⁶⁸ difunt Vidal, que havia heretat el dret del tall de la moneda de Barcelona del seu pare. En aquest sentit, quan el monarca designà el 1318 els oficials per emprendre una emissió a Barcelona nomenà com a talladors als argenters Bernat Castell, júnior i sènior, amb la condició que l'esmentada Guillemeta hi donés el seu consentiment.⁴⁶⁹ Aquest cas, però, sembla respondre més a una qüestió de dret successori que no pas a una peculiaritat de la Seca Reial de Barcelona. Així, quan el 1331 sorgí un conflicte entre ella i

⁴⁶¹ Es menciona el nom, si és fill o, fins i tot, nét, d'algun col·legiat i l'ofici que té assignat a la seca.

⁴⁶² BC. Ms. 1710.

⁴⁶³ DUPLESSY. *Les monnaies...* p. 128.

⁴⁶⁴ MEYER. *Une charte de 1502...* p. 215.

⁴⁶⁵ DUMAS. *Materiel de faux...* p. 71.

⁴⁶⁶ No s'ha de confondre aquest ofici de tallador o talladora de les monedes amb el de tallador de ferros, que equivalia al de gravador dels encunys.

⁴⁶⁷ MEYER. *Une charte de 1502...* p. 215.

⁴⁶⁸ Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

⁴⁶⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 89.

el mestre de la seca barcelonina es va resoldre fixant la quantitat que li corresponia i imposant-li l'obligació de proveir de piles i trossells als moneders de Barcelona.⁴⁷⁰ Aquesta darrera obligació ens mostra que l'ofici de tallador corresponia en aquesta ocasió al de gravador.⁴⁷¹

La comissió de delictes vinculats a la moneda comportava la pèrdua de la possibilitat de transmissió d'aquests drets hereditaris pel que feia a la successió posterior a la comissió del delicte mentre que la incapacitat de transmetre els privilegis no afectava als descendents que ja haguessin estat rebuts al *serment*. En definitiva, es prenia el criteri jurídic que la infàmia no tenia caràcter retroactiu. D'una banda, es tractava d'una manifestació del principi de seguretat jurídica del drets adquirits mentre que, de l'altre, es tractava d'una previsió penal, usual a l'edat mitjana, que contemplava unes penes solidàries i infamants que es transmetien per sang a l'igual, però amb uns efectes oposats, que els privilegis.

Si deixem les pràctiques franceses i tornem a la Corona d'Aragó, trobem que en l'ordinació de la seca atorgada per Pere III el Cerimoniós el 1339, que confirmava i ampliava els privilegis de la corporació, s'introdueixen més precisions en aquest aspecte successori.⁴⁷² Així, el Rei acceptava l'accés d'acord al *ius sanguinis* però completava el requisit amb el matís afegit de la successió legítima. D'aquesta manera, es prohibia expressament l'accés a l'ofici a la descendència il·legítima fruit d'una variada casuística regulada amb detall com: fills d'unions amb captius o captives, monges, dones públiques i, en general, qualsevol relació adúltera. L'accés es limitava als fills matrimonials o als fills de solters legitimats per gràcia reial. L'accés de la resta seria nul·la de ple dret, de manera que la ignorància del fet no sanava el vici d'origen. Respectuós amb el principi de seguretat jurídica l'edicte reial no tenia efectes retroactius. Amb aquestes concessions l'ingrés al Col·legi ja no només era una qüestió de complir un requisit de naturalesa —en el sentit que avui atorgaríem al mot nacionalitat— sinó de sang o llinatge legítim. Aquest aspecte seria transcendent i mereixeria el comentari de la doctrina jurídica posterior.

És possible que aquesta matisació, important pel que fa a l'ordre moral, vingués donada per evitar abusos i una superpoblació del Col·legi així com de la recepció interna dels

⁴⁷⁰ *Ibidem*. Vol. II, p. 106.

⁴⁷¹ Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

principis del dret canònic que fomentaven i protegien la línia legítima. En tot cas, la marginació dels fills il·legítims va ser general a l'època i va lligada amb els requisits morals⁴⁷³ i socials⁴⁷⁴ exigibles a l'ingrés i, en conseqüència, en la permanença al Col·legi.

Ara bé, aquest privilegi restrictiu acabà per ser interpretat -possiblement a la llum del dret romà baix-imperial- en un sentit molt més dubtosament positiu. Es tractava de l'adscripció forçosa per *ius sanguinis* a l'ofici. El privilegi d'accés aquí es mudava en obligació o servitud. Aquest aspecte va ser desenvolupat especialment pels juristes que coneixien els precedents romanístics. En aquest sentit, Tomàs Mieres⁴⁷⁵ (1400-1474), tot desenvolupant la doctrina de Jaume Callís, era partidari d'aquesta adscripció a perpetuïtat. D'aquesta manera entenia que l'accés al Capítol venia a imprimir al moneder un caràcter perpetu.

Mieres al plantejar-se, per exemple, el supòsit d'un moneder que adquirís posteriorment la dignitat de cavaller, o qualsevol altre, va concloure que l'interessat no perdia la condició de moneder. També afirmava, seguint l'opinió de Callís, que només podria alliberar-se de la condició de moneder per rescripte del príncep trobant algú idoni que el substituís. En aquest cas de remissió no s'alliberaria els descendents sinó que aquests continuarien adscrits a l'ofici. Cal insistir que aquest plantejament de Callís sembla deutor d'alguns principis de la normativa romana baiximperial dels edictes d'adscripció als oficis d'època, per exemple, els coneguts de Dioclecià (284-305). Des de la seva òptica, el privilegi es convertia en càrrega. Una altra possibilitat d'alliberar-se, sempre d'acord l'opinió de Mieres, era prendre les ordres sagrades. Pensem, però, que tot plegat respon més a disquisicions teòriques que no pas a pràctiques.

Els privilegis reials ostentats pel personal de la Seca Reial van fer, com veurem més endavant, que la condició de moneder —almenys des de la primèria del segle XV— fos cobejada i aquest fet provocà la restricció de l'accés a la seca només a les persones que fossin hàbils i expertes en l'art d'amonedar i que exercissin efectivament el seu ofici a la seca.⁴⁷⁶ En els capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca es manté el principi de sang

⁴⁷² MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 5.

⁴⁷³ Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.2.

⁴⁷⁴ Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.3.

⁴⁷⁵ MIERES. *Apparatus...* Pars secunda, p. 431-433.

⁴⁷⁶ Vegeu la constitució de 1422 sobre el tema. Vegeu SALAT. *Tratado...* Doc. núm. XLIX, p. 50.

i s'especifica que del llinatge de moneders en sortirien moneders i del d'obrers, obrers.⁴⁷⁷ Per tant, ens trobem que la realitat social desmenteix el caràcter teòric de càrrega que imprimeix la doctrina jurídica amarada de dret romà.

L'estudi de les poques nòmines que es conserven permet constatar la continuïtat d'aquesta situació endogàmica. Així, per exemple, de l'anàlisi de la nòmina de la Casa de la Moneda de Barcelona de 1577 amb un total de 42 persones – 21 obrers i 21 moneders- es pot deduir que algunes famílies tenien un membre obrer i l'altre moneder el que sembla matisar l'estricta separació inicial d'ambdós grups.⁴⁷⁸ A més, 22 dels membres comparteixen cognom el que fa presumir –amb els precedents normatius esmentats- el parentiu directe. En alguns casos el parentiu s'indica amb més precisió anotant de qui és fill o germà el personatge. També es constata la vigència del *ius sanguinis* en aquesta època pel fet que quan un membre mort és usual que es proposi la candidatura d'un fill del difunt per cobrir la vacant.⁴⁷⁹

Un altre element suplementari que es detecta –aquest indicatiu de la categoria social- és que un total de 24 membres dels 42 de la nòmina reben el tractament de mossèn que és indicatiu de noblesa. Alguns dels cognoms són prou notoris dels estaments privilegiats barcelonins tal i com són els de Gualbes, Llull, Aguilar, Desvalls, Fluvià i Corbera. Les proporcions esmentades es mantenen uniformes tant pel que fa als obrers com als moneders sense que s'apreciïn diferències. En algunes ocasions, a més del tractament, s'escriu darrera del nom el qualificatiu de noble, cavaller o donzell o s'afegeix el tractament també nobiliari de «don». Així, per exemple, en l'anotació dels traspassos d'alguns membres dels que, a tall d'exemple, citem el del «noble don Juan Terré, hu dels magnífics moneders y la ànima del magnífic mossèn Mollet, cavallers, hu dels magnífics obrers».⁴⁸⁰ Per tant, està clar que –almenys, al darrer quart del segle XVI- hi havia una notòria aristocratització del Col·legi.

⁴⁷⁷ ARM. LR. 16, f. 35r, cap. núm. 20.

⁴⁷⁸ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 11v.

⁴⁷⁹ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 125r.

⁴⁸⁰ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 133r.

3.7.1.2.2.2. *Ius gratiae regia*

Una altra via d'accés era la «via de recepció o de privilegi o de provisió real». Efectivament, segons la doctrina de Jaume Callís el rei «debet esse liberalis et graciosus».⁴⁸¹ El mateix jurista també va escriure que el cor del monarca estava a les mans de Déu. No es pot oblidar que Aquest darrer, d'acord amb la doctrina cristiana, és el dispensador, per excel·lència, de tota gràcia.⁴⁸² En definitiva, la via de gràcia era una prerrogativa pròpia del monarca. La gràcia esdevenia una continuació de les vies de justícia i de govern amb el valor afegit que es podia manifestar com la potestat de produir excepcions als principis generals a través del favor, la remissió, la condonació, el perdó o el privilegi, en el seu sentit etimològic d'excepció o substracció al règim comú. No només era una potestat previsible sinó que s'esperava que el príncep en fes un ús abundant.⁴⁸³ Vistes així les coses, el monarca venia a convertir-se en una font de gràcia, sovint tot sigui dit, previ pagament pecuniari dels drets d'expedició del privilegi corresponent.

El mateix Callís va aportar diferents exemples de l'exercici de la gràcia per part del monarca. Així, el rei podia, en exercici d'aquesta via, concedir la vènia d'edat,⁴⁸⁴ emancipar fills,⁴⁸⁵ legitimar fills naturals, il·legítims i incestuosos,⁴⁸⁶ crear comtes palatins i altres amb potestat civil,⁴⁸⁷ concedir als deutors dilacions temporals⁴⁸⁸ i, entre altres, remetre la infàmia.⁴⁸⁹ Doncs bé, fruit d'aquest caràcter excepcional el sobirà també podia dispensar del requisit de dret de llinatge i franquejar l'entrada al col·legi d'obriers i moneders a persones de la seva confiança.

La vinculació de l'exercici d'una tasca a la seca amb la pertinença a un llinatge no va ser, en absolut, una peculiaritat catalana. Ans el contrari, va ser un requisit que mostra els corrents de transmissió arreu d'Europa d'un bagatge jurídic i corporatiu d'entendre la

⁴⁸¹ CALLÍS. *Tractatus Extragravatorium...* p. 59, §. núm. 223.

⁴⁸² Pel que fa a la caracterització que va fer el jurista Jaume Callís de la via de gràcia exercida pel monarca vegeu: ESTRADA-RIUS. *Jaume Callís...* p. 247.

⁴⁸³ No oblidem que, per exemple, als sobirans del Regne Unit de la Gran Bretanya i d'Irlanda del Nord, encara avui en dia se'ls dona el tractament protocol·lari de «graciosa majestat». Sobre diversos aspectes de la gràcia vegeu l'obra: HESPANHA. *La gracia...*

⁴⁸⁴ CALLÍS. *Tractatus Extragravatorium...* p. 34, §. núm. 14.

⁴⁸⁵ *Ibidem.* p. 34, §. núm. 15.

⁴⁸⁶ *Ibidem.* p. 33, §. núm. 1.

⁴⁸⁷ *Ibidem.* p. 34, §. núm. 12.

⁴⁸⁸ *Ibidem.* p. 35, §. núm. 33.

⁴⁸⁹ *Ibidem.* p. 54, §. núm. 185.

monederia. A Castella, per exemple, consta que en el darrer quart del segle XIII els moneders eren una corporació important en ciutats com Burgos, cap de Castella. En aquesta corporació particular també es documenta la intervenció del rei en el nomenament d'un moneder com a gràcia. En aquest sentit es diu, per exemple, «por fazer bien e merçed a don Miguel, uecino de y de Burgos, fizle monedero e dil ende mi carta con mio seello colgado en que mandé (sic) e que fuese monedero e que ouiese todas las franquezas e todas las libertades que los monederos an».⁴⁹⁰

L'exercici d'aquest dret de gràcia també està documentat en mans dels reis de França en reiterades ocasions com a creació *par mandement*. L'exercici excepcional d'aquesta potestat apareix vinculat a França, especialment, a esdeveniments joiosos extraordinaris com ara bé una coronació reial o el naixement de l'hereu al tron.⁴⁹¹ No oblidem que amb motiu d'aquests fets extraordinaris era costum concedir gràcies especials com, per exemple, l'armament de cavallers.

Pel que fa al *ius gratiae regiae* en mans del rei a Catalunya la mencionada constitució de 1422 el reconeixia en ocasió de venir-lo a limitar o a reduir. En tot cas, es continuava mantenint, com recollia Jaume Callís en el seu *Tractatus de moneta*, un caràcter prevalent a la recepció dins del Capítol o Col·legi.⁴⁹² És més, Callís establí que l'acte graciós del rei s'efectués amb posterioritat a la recepció verificada en el si del Col·legi. Així, el que feia era venir a reduir l'acte reial a un acte degut o accessori atès que, d'aquesta manera, el rei no tenia autonomia plena ni podia prendre decisions al marge del Capítol. Cal tenir en compte, al respecte, que el *Tractatus* va ser una obra inspirada a l'entorn de la cort de justícia dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona i, per tant, els seus plantejaments són clarament afavoridors dels seus arguments.

El fonament està en què la Seca era una institució o òrgan reial inserit dins de la seva administració. Com oficials reials –si bé molt peculiars– el rei tenia la gràcia de nomenar-los encara que d'acord a unes especificitats i requisits que el mateix rei havia concedit, acceptat i compromès a respectar.

⁴⁹⁰ GONZÁLEZ DÍEZ. *Colección diplomática...* Doc. núm. 114.

⁴⁹¹ DUPLESSY. *Les monnaies...* p. 128 i seg.

⁴⁹² CALLÍS. *Tractatus de moneta...* Capítols 4 i 5.

Un exemple pràctic de la vigència d'aquestes disposicions jurídiques el tenim en la nòmina o llibre de matrícula barcelonina corresponent a l'any 1322. En el llistat s'inscriu Bernat Tomàs de qui s'anota era «moneder qui no era de linatge e fo fet companyó per gràcia».⁴⁹³ També consta que el 1364 va demanar l'admissió al col·legi barceloní l'argenter i gravador de segells Pere Bernés com a obrer o com a moneder.⁴⁹⁴

Per altra banda, documentem l'exercici d'aquesta potestat de manera anàloga en territoris veïns de Catalunya dins de la mateixa Corona d'Aragó com Mallorca. Efectivament, ens consta que el juny de 1391 el rei Joan I el Caçador va nomenar moneder, amb ple gaudi de tots els privilegis i franquícies, al cavaller i jurista mallorquí Arnau Albertí que, amb anterioritat al nomenament, ja era assessor ordinari de la Seca Reial de Mallorca.⁴⁹⁵ També veiem aquesta segona modalitat recollida com a previsió jurídica en un privilegi mallorquí de 1461.⁴⁹⁶

De fet, en el regnat de Martí I l'Humà es constata un seguit de nomenaments graciosos vinculats a la Seca Reial de Perpinyà. Així, per exemple, el 1408 el rei nomenava moneder a Guillem Camprodon, draper de Perpinyà,⁴⁹⁷ i el 1410 l'afortunat era Guillem Serra, paraire de llana, també de Perpinyà.⁴⁹⁸ La particularitat d'aquests dos nomenaments era que els nous moneders ho eren de totes les seques reials.⁴⁹⁹ El caràcter últim de potestat o gràcia reial queda clar en la concessió que va fer el rei Martí al mestre de la seca de Barcelona Bartomeu Cervera el 1407 de poder «elegir, triar e reebre en obrers e moneders de la dita secha tots aquells que vos coneixerets ésser necessaris, aptes e suficients al batiment dels dits croats». Ara bé, immediatament, afegia el rei, en defensa de la seva última paraula en la constitució, que «los quals emperò no volem que-s puxen alegrar jamay dels privilegis, libertats e immunitats de moneders ne sien reputats per aquells sinó tant solament en l'exercici del dit batiment, tro que ns haiats significat ab letra vostra los noms d'aquells que haurets elegits e puys que sien per nos confermats en los dits officis a nostre beneplacit o en aquella manera que a nostre celsitut serà ben vist

⁴⁹³ BC. Ms. 1710, f. 17r.

⁴⁹⁴ ACA. Canc. Reg. 1198, f. 244r. i v.

⁴⁹⁵ ACA. Canc. Reg. 1994, f. 159r. El fil de la notícia l'hem tret de: RIERA. *El cavaller...* p. 34.

⁴⁹⁶ Vegeu URGELL. *La reforma de la Ceca...* p. 153.

⁴⁹⁷ ACA. Canc. Reg. 2221, f. 27r. Vegeu el doc. núm. 15 de l'apèndix documental.

⁴⁹⁸ ACA. Canc. Reg. 2221, f. 99v-100r.

⁴⁹⁹ Vegeu el ja comentat a l'epígraf 3.5.1.

faedor».⁵⁰⁰ La llicència reial venia justificada, en aquest cas, pel fet que el rei havia rebut la notícia per part dels missatgers de la ciutat de Barcelona a la seva cort que «per fretura de obrers e moneders no podets portar a deguda conclusió lo batiment de croats que l'altra dia a nostre beneplacit vos donam llicència».⁵⁰¹

L'ingrés a una casa de moneda a través del recurs de la via de gràcia també es documenta, finalment, a la Seca Reial de Càller. En aquest cas concret es conserva una acta aixecada a la seca sarda per l'escrivà de la mateixa l'any 1482 a través de la qual es pot reconstruir el procés de concessió a grans trets.⁵⁰² En l'acta es recull l'arribada d'una carta reial dirigida al mestre de la seca i com, per absència d'aquell, es va llegir davant de la resta d'oficials de la seca en el que es pot considerar una sessió extraordinària del Capítol. La lletra del monarca es va transcriure a l'acta de la sessió i, per això, se sap que el sobirà comunicava al mestre de la Seca Reial de Càller la seva voluntat de que el mercader Joan Andreu, resident a la ciutat, ingressés en el Col·legi.

En els documents disponibles no figura com va assolir el mercader aquella gràcia però es poden imaginar les seves gestions, directes o per procuradors, a l'entorn de la cort reial. En tot cas, en la carta es manava al mestre de la seca que en el moment en què es produís una vacant en els oficis de la seca es cobrís amb el candidat reial. Això, pel fet que en el Col·legi regia el principi de «*numerus clausus*» des de principis del segle XV.⁵⁰³ L'acta es tanca amb l'explicació que, atès que ja hi havia una vacant, aquesta es cobria amb l'ingrés del mercader al Col·legi i el prestament del seu jurament com a moneder. Efectivament, en el següent capítol ordinari de la Seca, centrat en l'elecció dels alcaldes anuals, apareix Joan Andreu com un oficial més de la corporació.⁵⁰⁴

3.7.1.3. L'examen d'ingrés

A partir del segle xv, com veurem més endavant, no n'hi hagué prou amb aquests requisits i calgué sotmetre el postulant a col·legial a un examen per demostrar la seva

⁵⁰⁰ ACA. Canc. Reg. 2272, f. 44r-44v.

⁵⁰¹ ACA. Canc. Reg. 2272, f. 44r.

⁵⁰² ASC. E 1bis/11, f. 90v.

⁵⁰³ Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

⁵⁰⁴ ASC. E 1bis/11, f. 92r.

perícia i capacitat en l'art de l'encunyació.⁵⁰⁵ La pràctica, per altra banda, era habitual en els gremis que l'adoptaren a cavall de les darreries del segle XIV i els primers anys del segle XV.⁵⁰⁶ En el rerefons estava la voluntat de perseguir el frau.⁵⁰⁷ Aquest examen es va introduir en el regnat del Magnànim el que coincideix bé amb la cronologia d'extensió d'aquest sistema que a la resta d'Europa ja estava difós en la centúria anterior. Així, en una constitució feta a la Cort General de Barcelona de 1422 –a 22 d'abril- s'establia que en endavant no s'admetés cap moneder sense fer l'examen preceptiu.⁵⁰⁸ Igualment, uns mesos després, la reina Maria ordenava que cap obrer fos admès a la Seca sinó sabia treballar prou.⁵⁰⁹

En tot cas, segons Bonnassie, el primer testimoni d'examen gremial documentat és de 1389.⁵¹⁰ Aquest testimoni no vol dir que no es fessin amb anterioritat. El fet que en el darrer quart del segle XV el jurista Tomàs Mieres esmenti l'examen ens permet constatar l'arrelament de la pràctica.⁵¹¹ La introducció d'aquest requisit va tenir a veure, com ja hem avançat, amb la lluita contra els fraus i els abusos en el gaudi dels privilegis derivats de la pertinença al Col·legi.⁵¹²

3.7.1.4. Les formalitats d'ingrés

3.7.1.4.1. El jurament i l'homenatge, la fiança i la investidura

En les ordinacions barcelonines de 1285 s'establia el jurament d'accés del nou obrer o moneder agenollat davant del mestre de la seca, dels guardes, de l'escrivà reial i dels alcaldes sobre els quatre Evangelis.⁵¹³ El jurament, lluny de ser una formalitat expressada de forma genèrica, era extens i detallat i, òbviament, pretenia assegurar la fidelitat del nou col·legiat formulada expressament envers: 1.) el rei 2.) «a tot lo poble, axí con a burgesos

⁵⁰⁵ Per exemple en el cas de Barcelona tenim els llibres de passanties del gremi d'argenteres. Formen una sèrie de 7 volums amb les passanties o exàmens fets entre 1500 i 1852. Vegeu Trallero. *Breu notícia...* p. 9-10. Entre totes les passanties destaca la presentada per Francesc Paradaltes pel fet de mostrar-se una representació ideal del treball a la Seca Reial de Barcelona amb una premsa d'encunyació a primer terme (fig.40).

⁵⁰⁶ MOLAS. *Economia...* p. 12.

⁵⁰⁷ Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

⁵⁰⁸ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. XLIX.

⁵⁰⁹ COLSON. *Recherches...* p. 114.

⁵¹⁰ Vegeu la referència de TINTÓ. *Els gremis...*

⁵¹¹ MIERES. *Apparatus...* 24.

⁵¹² Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

e ciutadans». 3.) el mestre de la seca. 4.) els guardes nomenats per la ciutat. 5.) els alcaldes. 6.) el Capítol i 7.) els seus propis companys.

El jurament era un acte constitutiu de gran importància que era practicat a totes les seques reials. Ja s'ha assenyalat com a la resta d'Europa les associacions de moneders i, en general, les professionals, eren conegudes precisament amb noms derivats d'aquest jurament, tal com *serment* o *guild*. La funció de la seca i dels seus oficials estava ubicada en un ambient conceptual i ideològic feudal i, per això, les formalitats del jurament s'han d'entendre en aquest context.⁵¹⁴

En els capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca també es menciona l'obligació de prestar el sagrament i homenatge en poder del mestre de servir fidelment l'ofici amb l'obligació de persona i béns. En aquesta ocasió, a més, el mestre donava un martell d'amonadar al nou moneder i un d'obrar al nou obrer en un gest ple de significació simbòlica feudal de recepció i investidura en l'ofici.⁵¹⁵ En les seques que el rei arrendava per a la seva explotació calia que els arrendadors prestessin fiances i garanties.

3.7.1.4.2. El convit

Per celebrar l'ingrés i accentuar el sentit corporatiu se celebrava un dinar que oferia el nou membre als seus companys, o bé es repartien uns diners que venien a suplir la celebració del convit. Compartir una taula, els aliments i la companyia era una manera de segellar la integració del nou membre en el grup. Aquest aspecte comunitari consta amb detall a les ja mencionades ordinacions de 1285 el que ens demostra l'arrelament de la pràctica.⁵¹⁶

En aquestes ordenances s'establí curosament el menú, el finançament del mateix parcialment a càrrec del nou membre, així com l'obligació d'aquest de fer un discurs que havia de pronunciar personalment o bé, en cas que el nou membre no en sapigués prou,

⁵¹³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 273-274.

⁵¹⁴ En general vegeu BAJET. *El jurament...*

⁵¹⁵ ARM. LR. 16, f. 34v, cap. núm. 18. Vegeu l'aspecte d'ambdós tipus de martells, per exemple, en un jetó francès del segle XVI. Vegeu la fig. 10.

⁵¹⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 274-275. Aquesta pràctica, que devia ser usual arreu, també es documenta, per exemple, en les constitucions de la seca de Florència. Vegeu GINORI CONTI. *Constitutum Artis...*

a càrrec d'un altre company. Aquest aspecte lúdic i de fraternitat tenia una gran importància sociològica ja que venia a cloure el ritus de pas que implicava la integració en la corporació o consorci. En la mateixa ordinació consta el repartiment de diners assignant una determinada quantitat a moneders, obrers, cònjuges o fills mascles.

En l'esmentada ordinació de la Seca Reial de Barcelona de 1325 s'estableix un marc de relacions que il·lustren el sentit corporatiu o col·legial. S'insisteix, en aquest sentit, que el mateix dia de la recepció del nou membre es fes un convit.⁵¹⁷ El jurista Jaume Callís⁵¹⁸ escriu que els nous admesos havien de lliurar 15 ll. bar. als alcaldes i al Capítol pel convit o per lliurar-ho a una bossa que entenem que era la de la Corporació.⁵¹⁹ És a dir, en el qual es guardaven els diners del comú de la Corporació. Aquesta darrera precisió ens fan aproximar aquest costum a una mena de dret d'entrada. El també jurista Tomàs Mieres, en el darrer quart del segle XV, encara assenyalava com els que aprovaven l'examen d'ingrés havien de lliurar 15 ll. bar. per a fer un convit.⁵²⁰ Aquestes pràctiques no eren, en absolut, exclusives del nostre Col·legi sinó que eren usuals en el món del col·legis professionals i de les confraries religioses.

3.7.2. El règim jurídic dels col·legiats

Una de les implicacions de la vigència del sistema corporatiu medieval era el particularisme jurídic. En paraules del professor Iglesias «durante la Alta Edad Media triunfa el principio de que toda organización humana da lugar a su propio derecho».⁵²¹ El resultat d'aquesta mecànica va ser un dret especial que va donar lloc a un règim jurídic particular i a un veritable ordenament jurídic fragmentari.

Els subjectes beneficiaris n'eren els obrers, els moneders i els ministres de la seca amb les seves famílies, servents i béns. L'objecte de l'exempció del dret ordinari era, en el seu origen, la protecció d'una funció de caràcter públic orientada al bé comú.⁵²² És a dir, l'encunyació de la moneda de curs legal. Atès que aquesta encunyació, d'acord al

⁵¹⁷ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 5.

⁵¹⁸ CALLÍS. *Tractatus de moneta...* Cap. 6.

⁵¹⁹ Vegeu l'epígraf 6.4.1.

⁵²⁰ MIERES. *Apparatus...* 24.

⁵²¹ IGLESIA. *La creación del Derecho...* Vol. II, p. 181.

pensament polític i econòmic medieval, només era puntual ocupava el temps del personal vinculat a la Seca únicament de manera parcial i, a més, de manera irregular. Aquesta és la pràctica constatada, almenys, al llarg dels segles XIII i XIV. Progressivament, però, el treball a la Seca va guanyar en regularitat en la mesura que les emissions es van fer més freqüents o, fins i tot, continuades.

El poder reial, per compte del qual es feien les encunyacions, podia disposar de diverses solucions per afrontar una emissió: i) contractar el personal necessari a través del que en terminologia actual en diríem contracte d'obra de durada determinada vinculat a la realització d'una determinada feina; ii) mantenir el personal vinculat en qualitat d'oficials reials i fent-se càrrec, per tant, del seu manteniment fins i tot quan no hi hagués feina i iii) reconèixer la vinculació d'un personal a les tasques d'encunyació remunerat en relació al treball però a la vegada permetre la lliure actuació mentre no hi hagués en preparació cap emissió.

La solució inicial i més antiga va ser la primera que hem enunciat com a captació puntual d'uns professionals per a la realització d'una emissió. La pràctica d'aquests professionals, més o menys itinerants, cal recordar que abastava a moltes de les altres tècniques de l'època que no eren necessàries d'una forma constant: mestres d'obres, pintors i escultors, només per citar alguns exemples ben coneguts. Posteriorment, el progressiu augment de les emissions va forçar a buscar una solució més estable. La vinculació d'aquests professionals en qualitat d'oficials permanents no es va dur a terme en època medieval i respon a criteris contemporanis.

La solució que s'oferí fou de caràcter híbrid i respon al tercer model enunciat. Així es reconeixia i es salvaguardava aquest grup de professionals als quals s'encomanava la fabricació de la moneda. Ara bé, com a individus particulars que eren podien exercir altres professions. La dualitat d'oficis i la discussió sobre la clàusula de temporalitat o de vinculació de la vigència del fur amb l'exercici a la seca serà motiu de múltiples raons com veurem tant en parlar de l'abús dels privilegis⁵²³ com dels conflictes de contenció.⁵²⁴

⁵²² Vegeu l'epígraf 2.4.

⁵²³ Vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

3.7.3. La normativa

3.7.3.1. El caràcter d'ordenament jurídic especial

El règim jurídic de la Seca Reial i del seu personal adjacent estava regulat, en primera instància, en un cos normatiu atorgat pel monarca en qualitat de *lex privata* o privilegi. En la mesura que aquestes ordinacions sobre el regiment de la Seca i els privilegis relatius a la corporació d'obrers i moneders ho van permetre va existir un poder edictal en mans del Capítol com a òrgan de govern del Col·legi en matèria de regulació interna que, malauradament, no coneixem massa bé.

Es tractava d'un dret especial que configurava un subordenament jurídic que no era ni complert ni exhaustiu. La seva integració jurídica venia d'acord a les normes generals del dret general de Catalunya. Per altra banda, la integració dins del dret general encara era més patent arran de la compilació del dret general català en la seva primera edició impresa o *Constitucions i altres drets de Catalunya* de 1495. Efectivament, en aquesta edició s'inclouïa, al final del llibre primer, el títol: «de alcaldes e moneders de la seca».⁵²⁵ En les dues següents compilacions publicades va continuar recollint-se aquesta matèria.⁵²⁶

El cos normatiu del Col·legi estava desenvolupat per mitjà de privilegis atorgats i successivament confirmats en cada regnat. Es tractava d'una pràctica usual de totes les corporacions que perseguien, d'aquesta manera, una actualització del seu dret. Així, en un recull de privilegis del segle XVI es mencionen diverses d'aquestes confirmacions reials com ara bé les de Ferran II el Catòlic el 1508, Carles I de Castella el 1542 i Felip II de Castella el 1552.⁵²⁷

Tota la normativa va ser recollida pels alcaldes de la seca⁵²⁸ en un llibre, o compilació, en el qual es recollia el dret particular aplicable als membres de la corporació. En el cas de la Seca Reial de Barcelona es conserva el *Llibre de diferents privilegis, reals, sentències, y provisions reals concedits y fetes a favor dels magnífics alcaldes, y, col·legi de la Real*

⁵²⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.5.

⁵²⁵ CYADC-1495 1. *De alcaldes e moneders de la seca*. f. 69r-v.

⁵²⁶ CYADC-1588-1589 1.50.1-4 i CYADC-1704 1.56.1-4.

⁵²⁷ BN. Ms. Miscel·lani. Col. Baluze núm. XVI (238), f. 165r.

⁵²⁸ Vegeu els epígrafs 6.3. i 7.2.1.1.

Seca de Barcelona.⁵²⁹ Els alcaldes barcelonins, a més, van disposar d'un segon cartulari copiat pel notari públic de Barcelona Jeroni Antic Canyelles. Aquest diplomatarí conté tant trasllats de documents de l'arxiu dels alcaldes com fragment extrets del llibre de privilegis dels alcaldes ja esmentat. Aquest procediment també consta que va ser seguit a les altres seques de la Corona d'Aragó. Així, per exemple, es conserva per a la Seca Reial de València el corresponent *libri alcaldorum secce* també conegut amb el nom de *Baldufari*.⁵³⁰ Finalment, també coneixem els llibres de privilegis de les seques reials de Mallorca⁵³¹ i de Càller.⁵³²

L'edició d'aquests cossos normatius particulars era pràctica usual de totes les corporacions com ara bé els municipis i els gremis. El de la Seca Reial de Barcelona ho va ser en un moment indeterminat del segle XIV i, després, continuat fins al segle XVI. La custòdia material dels privilegis era fonamental. En aquest context s'entén el manament fet l'agost de 1357 per Pere III el Cerimoniós al mestre de la seca i als altres oficials que portessin els seus privilegis al Batlle General de Catalunya per tal que aquell en disposés d'una còpia.⁵³³

L'ús i la consulta per part dels alcaldes d'aquesta compilació privativa devia de ser constant. Les anotacions marginals que es veuen en diferents manuscrits en són una prova material. A més, també disposem de testimonis escrits indirectes de la seva utilització al llarg de l'època moderna. Així, per exemple, en una còpia notarial del segle XVI del privilegi fundacional de 1208, l'escrivà anotà que l'extreia d'un «libro privilegiorum curie secce, que pro serenissimo domino rege Aragonum et comite Barcinone cuditur in dicta civitate Barcinone, in pergameneis scripto cum postibus et cum cohoptis coreorum virmilis coloris, et cum quattuor gaffetis sive *gaffets* et in dicta curia sive scribania honorabiles alcaldorum recondito». ⁵³⁴ Igualment, es pot llegir en una al·legació jurídica del segle XVII: «inspecto libro tabulis et corio cooperto in quo existunt continuata privilegia per serenissimos reges concessa dictae curiae alcaldorum». ⁵³⁵

⁵²⁹ BC. Ms. 1710.

⁵³⁰ MATEU. *Libre dels privilegis...*

⁵³¹ ARM. LR. 16.

⁵³² ASC. E 1/11.

⁵³³ AHCB. Llibre Verd, f. 185r. Vegeu el doc. núm. 4 de l'apèndix documental.

⁵³⁴ BS. Cod. Hisp. 128, f. 1r.

⁵³⁵ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental. En particular, l'epígraf 25.

En aquestes compilacions especials no només es recollia el dret positiu emanat del monarca, sinó també tota la varietat de fonts jurídiques que conformaven l'ordenament jurídic coetani. En aquest sentit destaquen, per la seva rellevància, les sentències i altres declaracions judicials. Tot plegat esdevenia un útil utilitatge jurídic susceptible de ser al·legat en potencials conflictes posteriors. De totes maneres, cal assenyalar que es tractava de compilacions descaradament «interessades» en favor de la corporació. Això vol dir que recollien tota mena de documents que afavorissin la posició del Col·legi mentre que ignoraven completament aquelles disposicions que el perjudicaven.⁵³⁶

3.7.3.2. Els drets i els privilegis

Entre els privilegis materials que integraven el dret substantiu dels col·legiats destaquen:

1.) La immunitat jurisdiccional i el fur privilegiat estaven garantits pels membres del Col·legi, les seves famílies, els seus servidors i els seus béns.⁵³⁷

2.) Els membres del Col·legi podien portar, almenys a València, armes vedades. El 25 de gener de 1707, per exemple, es proclamava a València amb so de trompeta la prohibició de l'ús d'escopetes de forma general i «a totes y qualsevol persones de qualsevol grau i condició que sien, encara que sien exempts y privilegiats, comissaris o qualsevols oficials reals o familiars ... o dels alcayts de la seca o que per altre qualsevol exempció o llicència puixen pretendre dret de portar armes prohibides o reprovades».⁵³⁸ Aquesta excepció tenia un origen antic i formava part del feix de privilegis immemorials dels moneders. Així, en el document de Pere III el Cerimoniós de creació dels florins de 1346 ja menciona que el personal de la seca pugui portar armes, tant de dia com de nit, per a la pròpia protecció en els seus desplaçaments a la Casa de la Moneda mentre fabricaven el numerari.⁵³⁹ Aquest dret també es reconeix amb els mateixos termes pels arrendadors de la seca en un contracte d'arrendament de la mateixa casa de la moneda conclòs el 1473.⁵⁴⁰ Aquest privilegi no sembla que estigués actiu sempre i va ser especialment conflictiu. En alguna

⁵³⁶ Vegeu, al respecte, l'epígraf 7.2.5.1.

⁵³⁷ Vegeu el capítol 7 i, especialment, els epígrafs 7.1., 7.2.4 i 7.2.5.

⁵³⁸ MATEU. *La ceca de Valencia...* p. 64 i 65.

⁵³⁹ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. I.

⁵⁴⁰ MATEU. *Los contratos de arriendo...* p. 553.

ocasió veiem com estava expressament vedat tot i que la mateix prohibició mostra que la pràctica, probablement, no es respectava. Així, en una declaració reial de 1369, s'ordena que aquests casos fossin de la jurisdicció dels alcaldes de la seca i no d'altres autoritats jurisdiccionals.⁵⁴¹ A València estan documentades el 1457 i el 1511 disposicions reials relatives a l'oposició a la pràctica de la confiscació d'armes del personal de la seca per part d'oficials d'altres jurisdiccions i l'obligació de lliurar-les als alcaldes.⁵⁴² El respecte a aquesta pràctica i el retorn de les armes als col·legials o als seus alcaldes es documenten encara més tardanament com el 1554 o el 1628.⁵⁴³

3.) Estaven exempts d'host, cavalgades i altres càrregues reials, personals i veïnals des del privilegi de Pere II el Catòlic de 1208.⁵⁴⁴ Un exemple de la vigència pràctica del privilegi el trobem el 1380. En aquest any els col·legiats de Barcelona no acudiren a l'host convocada per anar contra el castell de Querol. Com a conseqüència foren penyorats i després d'un procés dirigit per l'alguatir reial en el qual, aquest mateix juntament amb el tresorer i el jurista misser Narcís de Sant Dionís, «han vist lo privilegi de les moneders e que és bo e bastant» s'ordenà que se'ls retornessin les penyores. No cal dir que la declaració es guardà gelosament com a precedent en el llibre de privilegis de la Seca de Barcelona.⁵⁴⁵

4.) Igualment, gaudien d'exempció davant qualsevol convocatòria, servei i càrrega derivada de l'usatge *Princeps Namque*, així com de qualsevol convocatòria, servei i càrrega derivada de qualsevol altre usatge.⁵⁴⁶ Aquesta exempció es reconeixia no només pel personal de la seca sinó també pels arrendadors de la mateixa.⁵⁴⁷ Pel que fa a aquestes immunitats de naturalesa militar es troben, clarament, el seu paral·lel en les exempcions militars de les corporacions de moneders a França.⁵⁴⁸

⁵⁴¹ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 6.

⁵⁴² Ibidem. Doc. núm. 15 i 23.

⁵⁴³ Ibidem. Doc. núm. 28 i 40.

⁵⁴⁴ Així es recorda en un document d'Alfons el Magnànim de 1417. Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 14.

⁵⁴⁵ BC. Ms. 1710, f. 55r-58r.

⁵⁴⁶ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

⁵⁴⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LI, p. 396-397.

⁵⁴⁸ BARTHÉLEMY. *Léttres...* 1852. p. 75 i seg.

5.) Estaven, igualment, exempts de qualsevol càrrega derivada del procés de sometent i de pau i treva.⁵⁴⁹

6.) També estaven exempts de fer serveis de guaites i custòdies a les muralles de Barcelona i, en general, de prestar qualsevol càrrega pública o privada a les mateixes.⁵⁵⁰

7.) D'alguna manera, que no podem arribar a determinar amb la documentació coneguda, també estaven exempts, en principi, en matèria tributària. Aquesta asseveració caldrà limitar-la més endavant, perquè va patir una successiva restricció. Sabem que els moneders d'altres regnes, per exemple de França,⁵⁵¹ gaudien d'una immunitat fiscal amb major o menor amplitud i era lògic, per tant, que els moneders catalans també la pretenguessin.

Sembla clar que l'exempció fiscal era reconeguda, almenys d'entrada, als moneders castellans. Així consta documentalment l'any 1281 en una carta reial de manament al Concejo de Burgos en la que l'infant Sanç ordenava que restituïssin a un moneder el que l'havien obligat a pagar «contra la libertad que an los monederos»⁵⁵² i ordenava que, d'aleshores en endavant, «non consintades a los cogedores de los pechos nin a otros ningunos quel peyndren nil tomen por ningún pecho que y acaezca ninguna cosa más qui a los otros monederos que y son».

També, de manera més explícita i detallada, el privilegi atorgat per Enric II de Castella (1366-1379) a 12 d'abril de 1366. D'acord amb aquest privilegi els oficials, obrers i moneders de les seques castellanes restaven exempts de satisfer la «moneda forera, i de yantar, i de martiniega, i de servicios, i de pedidos, i de hueste i de fonsadera, i de ir o enviar enfonsados, i de emprestitos, i de portazgos, i de diezmos, i de passages, i peage, i

⁵⁴⁹ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

⁵⁵⁰ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

⁵⁵¹ Una expressió concreta d'aquest privilegi era l'exempció de peatges de la que gaudien en terres de França i Alemanya els moneders. Per acreditar la seva condició de moneders i alhora recordar el gaudi del privilegi diverses corporacions de moneders van emetre al llarg del segle XVI uns senyals o medalles que eren presentades al collidors dels drets de barres, pontatges i altres peatges anàlegs que es cobraven en els camins. En aquestes medalles es llegien variacions de la inscripció imperativa «Péagers, pontonniers, laissez passer les monnoyers» (fig. 10). El fonament de privilegi estaria possiblement com el de la seguretat i guiatge en els forçosos desplaçaments als que es trobaven forçats al servir a diverses seques. Vegeu sobre el tema MANTELLIER. *Médaille...* p. 59 i seg. i, en general: DUPLESSY. *Les monnaies...* p. 129-130.

⁵⁵² GONZÁLEZ DÍEZ. *Colección diplomática...* Doc. núm. 114, p. 202.

recuage, i de roda, i castilleria, i de sueldos, i de toda servidumbre, i de todo premio, i de todo tributo, i de todos los otros pechos i derechos, que los otros uviessen de dar al Rei». ⁵⁵³

A més, també se'ls reconeixia, a continuació, altres aspectes privilegiats com «Otrosí les fueron dados Alcaldes que juzgasen sus pleitos...; Que sus Alcaldes tuviessen prisión apartada...; Que no fuessen presos sus cuerpos por ningunas deudas que deviessen...; Que sus ganados anduviessen salvos i seguros por sus Reinos, i paciessen las yervas sin pena, salvo panes e viñas...; Que fuessen francas sus moradas donde possasen...; I que ninguno uviese Señorío sobre ellos sino el Rei».

La Seca Reial de Sevilla tenia un règim similar, com a mínim, des d'un privilegi reial de 15 de setembre de 1310.⁵⁵⁴ Almenys així ho recull el cronista sevillà Diego Ortiz de Zúñiga que els qualifica de «los más antiguos privilegios que yo he visto dados a los Oficiales y Monederos de las casa de la Moneda de esta ciudad, de franquezas de pechos y todos Reales servicios, respecto a su importante ocupación». ⁵⁵⁵ En general, es tracta d'uns estatuts que van trobar continuïtat en ser confirmat successivament en temps de Joan II (1406-1454) i d'Enric IV de Castella (1454-1474) i, posteriorment, inclosos dins de la *Nueva Recopilación de las Leyes de España* compilada en temps de Felip II de Castella (1556-1598).⁵⁵⁶ A més, van ser copiats en el *Llibre de privilegis* de la Seca Reial de Lisboa.⁵⁵⁷ La justificació dels privilegis, tal i com exposa Pérez Sindreu,⁵⁵⁸ extraient-la de l'exposició de motius de l'esmentada norma, es basava en el fet del seu paper estratègic en l'encunyació de la moneda i en el fet que es tractava d'un treball que no només no generava beneficis econòmics sinó que sovint generava dificultats de tot tipus.⁵⁵⁹ Altres seques que ens mostren l'empara d'uns privilegis anàlegs com les de Toledo⁵⁶⁰ o de Cuenca.⁵⁶¹

⁵⁵³ Vegeu l'edició parcial a BARTOLOMÉ & SÁINZ. *La ceca de Burgos...* p. 20.

⁵⁵⁴ PERES. *História dos moedeiros...* Tom. 1, doc. núm. 6.

⁵⁵⁵ ORTIZ DE ZÚÑIGA. *Anales eclesiásticos...* Tom. II. p. 37-38.

⁵⁵⁶ *Nueva Recopilación de las Leyes de España*. Lib. v, tit. XX, l. 1.

⁵⁵⁷ PERES. *História dos moedeiros...* Tom. 1, doc. núm. 6.

⁵⁵⁸ PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...* p. 102.

⁵⁵⁹ Vegeu l'epígraf 2.4.

⁵⁶⁰ GARCÍA LUJÁN. *Privilegios de los monederos...*

⁵⁶¹ CABAÑAS. *Notas sobre los monederos...* i TORRES. *El ordenamiento...* p. 142-143.

Els col·legiats a la Seca Reial de Mallorca tenien una immunitat tributaria molt discutida que arrencava del privilegi ja esmentat de Sanç de Mallorca de 1315. Una sentència fallada el 1332 per l'abat d'Arles, comissionat pel rei per resoldre un conflicte sobre les impositcions municipals, es mostrava favorable, precisament, a la immunitat partint de l'esmentat privilegi.⁵⁶² El conflicte, de totes maneres, va anar reapareixent de manera periòdica. Així, es va incoar un procés entre el síndic de la ciutat de Mallorca, d'una part, i els moneders, de l'altra, davant el portant veus de governador de Mallorca a causa de la pretensió del síndic de que els membres del capítol participessin en les talles comunals. La sentència, fallada el 15 de febrer de 1370, era favorable a la immunitat dels moneders i el síndic, disconforme va promoure un recurs d'apel·lació que, finalment, va retirar.⁵⁶³ Totes les dades indiquen que aquest privilegi fiscal es tractava d'un punt molt controvertit.

Per referències indirectes ens consta la reacció negativa dels seus col·legues dels municipis catalans davant les talles i les impositcions municipals. Així, per exemple, coneixem el tractament fiscal que rebien els membres del Capítol de Barcelona.⁵⁶⁴ En els còdexs mallorquins de Rosselló Nou i Vell consta una declaració de 8 d'agost de 1362 per la qual es diu «quod monetarii Majoricarum contribuant in impositionibus et adjutis, prout monetarii Barchinonae».⁵⁶⁵

En el mateix sentit es pronunciava Pere III el Cerimoniós en una declaració reial de 5 de setembre de 1370 en la qual manifestava que els moneders mallorquins «ex declaratione nostra tenentur contribuere in adjutis impositionibus comunibus civitatis et regni predictorum sicut monetarii Barchinone ad aliud idem sunt astriti».⁵⁶⁶ Per tant, sembla clar quina era la posició tributària dels col·legiats a la Seca Reial de Barcelona. Altra cosa és que els moneders mallorquins, no conformes amb seguir el camí dels barcelonins, reaccionessin amb prontitud i aconseguissin que el rei derogués aquesta lletra per disposició de 30 de setembre de 1370. Indirectament, també constatem, a través de la justificació reial, el paper de referència que desenvolupava Barcelona en quan al regiment de les seques. Les immunitats fiscals dels col·legials mallorquins va tendir a limitar-se al llarg de temps a l'ombra de les greus dificultats pressupostàries que va patir el reialme al

⁵⁶² ARM. LR 16, f. 38r. i seg.

⁵⁶³ ARM. LR 16, f. 19v. i seg.

⁵⁶⁴ ARM. LR 16, f. 23r. i seg.

⁵⁶⁵ ARM. Codi Rosselló Vell, f. 219r. i Codi Rosselló Nou, f. 170v.

⁵⁶⁶ ARM. LR. 16, f. 23r.

llarg d'un llarg segle XV. Així, el 1420 es va signar una transacció entre la Universitat i el Col·legi restringint el nombre de beneficiats fiscals a només 21.⁵⁶⁷ Encara una reforma de la seca mallorquina de 1461 va restringir el personal i l'extensió de les immunitats fiscals a 15 obrers i moneders que havien de gaudir, dividits en dos grups, en anys alterns dels privilegis fiscals.⁵⁶⁸ El 1499, en canvi, es mantenia encara la immunitat pels moneders.⁵⁶⁹

Els col·legials de la Seca Reial de València gaudien dels mateixos privilegis que els barcelonins. En el cas dels valencians consta que eren immunes a càrregues fiscals com el «morabati y de altra colecta»⁵⁷⁰ segons un document de 1452. La vigència d'aquesta immunitat està documentada en els segles següents i, així, el 1544 els col·legials valencians obtenien una declaració confirmatòria del Batlle General.⁵⁷¹

Pel que fa als col·legials de Perpinyà sabem que el monarca va ordenar, en data 20 d'octubre de 1376, que els advocats i els moneders havien de contribuir en les càrregues de la comunitat d'acord amb els béns que posseïen.⁵⁷² Ara bé, el 1346, el mateix Pere III el Cerimoniós havia reconegut als moneders, entre altres immunitats, la de les «questia et monetagio et prestacione ac servitude ejusdem, et ab omni lezda, pedagio».⁵⁷³ És a dir, d'un seguit d'imposicions tributàries que afectaven al fisc reial.

En els capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca es reafirma l'exempció dels col·legiats mallorquins alhora que, correlativament, es reconeix una conseqüència negativa que es manifesta en la inhabilitació per a l'exercici de càrrecs públics, «con no sia rahonable cosa que aquells qui no contribuexan en los talls e altras carrachs de la universitat desus dita capien en alcuna manera en lo consell o regiment de aquella».⁵⁷⁴ No obstant, es deixava la porta oberta a la participació en la vida política de la universitat prèvia satisfacció de les càrregues tributàries locals. Fos com fos, la immunitat dels col·legiats de Mallorca devia ser envejada, possiblement, pels seus col·legues menys afortunats en aquest punt de Barcelona.

⁵⁶⁷ URGELL. *La reforma de la ceca...* p. 150.

⁵⁶⁸ *Ibidem.* p. 153-154.

⁵⁶⁹ SANTAMARÍA. *Pragmàtica de Granada...* p. 42.

⁵⁷⁰ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 15.

⁵⁷¹ *Ibidem.* Doc. núm. 27

⁵⁷² COLSON. *Recherches...* p. 101.

⁵⁷³ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. I (p. 172).

Cal pensar que el municipi, a Barcelona i arreu, estava vinculat amb els veïns -privilegiats o no- amb una immediatesa que facilitava el seu control. Per altra banda, les exaccions fiscals municipals estaven basades, en ocasions, en justes causes que beneficiaven a tots els veïns i, per tant, era més fàcil denunciar la injustícia d'algunes de les exempcions. Pensem, per exemple, en les talles que havien de pagar els veïns per fer front a les elevades despeses necessàries per dotar una ciutat de muralles. En aquest supòsit, tant moneders com altres col·lectius immunes com, per exemple, eclesiàstics, jueus i cavallers vilatans ho tenien realment difícil per sostenir la seva posició de privilegi fiscal. Per tot plegat, aquest supòsit i el xoc entre autoritats municipals i col·lectius privilegiats es va donar arreu i no va ser exclusiu del Principat o de Mallorca.

Un testimoni ben documentat de conflictes locals amb rerafons fiscal el trobem a Castella en el xoc entre les autoritats municipals de Burgos i els moneders, eclesiàstics i jueus de la mateixa població.⁵⁷⁵ El punt conflictiu radicava, en aquest cas, en la pràctica dels esmentats grups privilegiats d'adquirir propietats a *pecheros* i negar-se, després, a contribuir en els tributs municipals que gravaven la finca quan l'anterior propietari era *pechero*. En aquest supòsit el perjudici per les arques municipals era obvi i, per això, es va resoldre que havien de contribuir per aquestes finques adquirides a *pecheros*.

És raonable imaginar, després d'aquesta disquisició sobre un problema de primer ordre en l'agenda política municipal, que el poderós Consell de Cent de Barcelona tenia prou força com per evitar que els col·legiats en el Capítol de la Seca gaudissin d'aquesta exempció gens favorable als interesos comunitaris municipals. Hem de pensar, a més, que el sistema tributari preveia el repartiment proporcional de les càrregues entre els veïns contribuents i, per això, convenia incrementar el nombre de veïns atès que, com més alt fos el nombre de tributants més repartida estaria la càrrega tributària.

Tenim evidències del conflicte de naturalesa fiscal que enfrontava els moneders i el govern de la ciutat de Barcelona a partir de la segona meitat del segle XIV, just quan la pressió fiscal municipal va incrementar-se a causa de les contínues peticions reials de subsidis extraordinaris amb motiu de la guerra de Castella, també dita dels dos Peres.⁵⁷⁶ Així ho podem constatar al llegir, per exemple, una anotació present en un dels

⁵⁷⁴ ARM. LR. 16, f. 37r.

⁵⁷⁵ GONZÁLEZ DÍEZ. *Colección diplomática...* Doc. núm. 38, 84 i 103.

testaments dels consellers barcelonins. Cal saber que els mal anomenats «testaments» eren uns memorials que escrivien els magistrats cessants al final de cada mandat per ajudar en les tasques de govern als seus successors en el càrrec. Aquest conflicte també trasllueix en la resta de documentació que el mateix consell va anotar amb cura en el llibre de privilegis de la ciutat, l'anomenat *Llibre Verd*.

En l'anotació del testament esmentat es podia llegir que: «Item, sien membrats los dits consellers esdevenidors que façen metre en lo libre dels privilegis de la ciutat la sentència que la ciutat, en temps passat, ha obtinguda sobre lo fet de la qüestió qui era entre la ciutat, de una part, e los moneders, de la altra, los quals segons tenor de la dita sentència deuen contribuir e pagar en les obres dels murs e en imposicions e en totes altres exaccions e coses segons que los altres ciutadans són tenguts pagar».⁵⁷⁷ Certament, els consellers posteriors van acomplir la recomanació dels seus predecessors i en el *Llibre Verd* que compilava els privilegis municipals es va copiar l'esmentada sentència.⁵⁷⁸

Aquest conflicte de naturalesa fiscal, com ja s'ha assenyalat, no només enfrontava els moneders amb el municipi sinó que implicava a tots els grups privilegiats. Bàsicament, nobles i eclesiàstics. Aquests darrers també van acabar per haver d'acceptar a Barcelona la seva subjecció fiscal. Especialment, després d'una sentència reial donada sobre el conflicte.⁵⁷⁹

En tot cas, és oportú que ens aturem en la sentència reial donada per Pere III el Cerimoniós el 13 de desembre de 1359 en el context de la guerra que l'enfrontava amb el rei Pere el Cruel de Castella. No podem oblidar que la vigília de la festa de Pasqua d'aquell mateix any el monarca castellà en persona havia amenaçat amb la seva armada la pròpia capital del Principat, tal i com es recull en la *Crònica* del seu regnat.⁵⁸⁰ Per tant, la defensa de la ciutat amb noves fortificacions exigia un esforç suplementari dels ciutadans que s'afegia al ja de per si gravós donatiu ofert al monarca. És en aquest context que els moneders es negaven a pagar encastellant-se en els seus privilegis fiscals.

⁵⁷⁶ SÁNCHEZ. *El naixement de la fiscalitat...*

⁵⁷⁷ AHC.B. 1C.XVII Testaments dels consellers (1371-1396), 1, f. 5v-6r.

⁵⁷⁸ AHC.B. Llibre Verd, f. 192r-192v.

⁵⁷⁹ AHC.B. 1C.XVII Testaments dels consellers (1371-1396), 1, f. 7r.

⁵⁸⁰ PERE EL CERIMONIÓS. *Crònica...* Cap. 6, 24, p. 253.

La sentència desfavorable a les pretensions dels moneders, com s'estaven donant arreu de la Península, es fonamentava expresament en els principis del dret comú d'acord als quals era just que tothom contribuís en allò que a tots beneficiava. Es tractava, per tant, d'una sentència fallada fonamentant-se en una norma o regla d'equitat. En el cas concret dels moneders barcelonins es va donar en el marc ambiental de la Cort General que es celebrava a Cervera en aquells moments amb la discussió d'un donatiu o proferta universal, quantitativament important, en el qual les desavinences van ser importants no només entre el rei i els braços sinó entre els diferents braços.⁵⁸¹ Els consellers de Barcelona triomfants la van fer copiar, com hem vist, en el *Llibre Verd* mentre que els moneders no la van guardar en el seu llibre de privilegis atès que els era desfavorable i convenia, com ja hem assenyalat, intentar amagar-la o, almenys no donar-li més publicitat de la què ja li donarien els seus adversaris. Aquest i altres exemples ens permeten constatar el caracter unilateral, interessat i parcial d'aquestes compilacions documentals i la necessitat, precisament, de contrastar-les amb les compilacions d'altres institucions en conflicte.

El cert és que, més enllà dels testimonis normatius al·legats, disposem de proves materials, en forma de documents d'aplicació del dret, que confirmen la subjecció tributària dels moneders de Barcelona després de la sentència. Així, ens consta que els moneders contribuïren en ocasió de la col·lecta del fogatge decretat a les Corts de Montsó de 1363. En els llibres de focs fets per quaters o barris de la ciutat l'any esmentat – Barcelona a aquests efectes era dividida en quatre quaters: Mar, Framenors, Pi i Sant Pere o de la Salada- es llisten les persones que contribuïren, el seu domicili, ofici i la quantitat assignada. Doncs bé, en el quarter de Santa Maria del Mar s'esmenta Francesc Hostalers, moneder,⁵⁸² i en el quarter del Pi se citen expressament com a moneders, Francesc Trapat i Bernat de Canalies.⁵⁸³ Si van ser-hi inscrits és ben segur que no eren considerats immunes i que havien de pagar com la resta dels seus veïns.

⁵⁸¹ De fet, el donatiu seria gestionat de manera independent per dues comissions estamentals gestores del donatiu bessones però autònomes composades, respectivament, pel braç reial una i pels braços militar i eclesiàstic, l'altra. Vegeu els capítols del donatiu tancats el 18 de desembre de 1359 que en regulen les condicions a: SÁNCHEZ; ORTÍ. *Corts, parlaments...* Doc. núm. XVIII (1) i XVIII (2), p. 191-228.

⁵⁸² AHCB. 1B.XIX Fogatges, 33, f. 36r.

⁵⁸³ AHCB. 1B.XIX Fogatges, 34, f. 7r i 15v, respectivament.

8.) Els moneders estaven, des d'un privilegi de 1208,⁵⁸⁴ sota la seguretat del rei. Aquesta especial protecció la trobem igualment en les corporacions franceses. No en va, els moneders francesos tenien la pretensió de ser considerats *commensaux du roi*, és a dir, membres del cercle d'oficials vinculats a la cort reial.⁵⁸⁵

9.) Tampoc, segons Tomàs Mieres,⁵⁸⁶ podien ser represaliats ni marcats.⁵⁸⁷ La prohibició de penyorar-los o marcar-los ja estava continguda a l'esmentat privilegi de 1208.

10.) Tant l'edifici de la seca com les cases particulars dels moneders eren, a més, immunes i podien posar-hi el senyal reial⁵⁸⁸ com a manifestació pública d'aquest estatut. L'escut implicava un senyal de distinció d'un edifici que, en principi, no tenia res de particular respecte la resta i era un signe manifest d'estar sota la protecció reial. Així, quan es va instal·lar una seca a la ciutat sarda de Càller el 1338 es va ordenar que es pintés un escut reial damunt la porta.⁵⁸⁹ Igualment, aquest privilegi consta pel cas de la Seca Reial de València en una confirmació dels privilegis i explicació que tinguessin els mateixos que els de Barcelona de 1469 en la qual es manava que, com a símbol de protecció, col·loquessin l'escut reial tant a l'edifici de la seca com a les cases particulars.⁵⁹⁰ Aquest detall va ser comú a la majoria de seques medievals i modernes d'arreu d'Europa.

En definitiva, dels documents podem extreure que es tractava d'una pràctica usual que, molt possiblement, també es va aplicar a la Seca Reial de Barcelona en època medieval. Hem de pensar que, per exemple, els aloers que en el camp català no depenien de cap senyor jurisdiccional, sinó directament del monarca, també tenien aquest dret.

Pel que fa a la Casa de la Moneda de Barcelona està documentat aquest interès a l'època moderna. Així, l'1 de febrer de 1708 es sol·licitava, de part del rei al Consell de Cent, que es traslladés la pedra que tenia esculpides les armes d'Aragó situada sobre el portal de

⁵⁸⁴ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 1.

⁵⁸⁵ BARTHÉLEMY. *Léttres...* 1852. p. 74 i seg.

⁵⁸⁶ MIERES. *Apparatus...*

⁵⁸⁷ FERRO. *El dret públic...* p. 180.

⁵⁸⁸ L'associació del senyal reial amb la Seca Reial de Barcelona va ser, tal com ja s'ha comentat en esmentar el segell de la corporació, una constant, tal com demostra el segell, la portada del llibre d'actes de la seca conservat a l'AHPB, corresponent al segle XVI, i la portada al·legòrica d'una al·legació jurídica del segle XVII.

⁵⁸⁹ ACA. RP. MR. Reg. 2008/1, f. 2v.

⁵⁹⁰ MATEU. *Los privilegios...* p. 41-42.

Sant Antoni a la porta de la Seca.⁵⁹¹ El Consell va contestar el mateix dia la sol·licitud de manera positiva sempre i quan l'escut es situés al carrer de la Seca i no al carrer de Flassaders. En cas de persistir aquesta darrera ubicació el Consell avançava que portaria l'escut a les seves dependències.⁵⁹² No coneixem les raons de les condicions del Consell ni a on va acabar la pedra amb l'escut.

El que és cert, en tot cas, és que el portal de la Seca va acabar adornat amb un escut reial que és el que encara avui podem veure-hi (fig. 45 i 46). Aquest escut presenta les armes utilitzades pels primers reis de la casa de Borbó a Espanya abans que Carles III d'Espanya en modifiqués la seva disposició. En aquest mateix sentit ostenta el Collar del Orde del Toisó d'Or -heretada de la Casa d'Àustria- i la venera del Orde de l'Esperit Sant privativa dels monarques de França. La documentació, publicada per Ripoll,⁵⁹³ mostra que aquest escut és obra de l'escultor Salvador Aldabó el qual va rebre 6 doblons l'any 1718 per aquesta feina.⁵⁹⁴ El que és més important, però, és que l'encàrrec de l'escut i la seva col·locació damunt del portal s'insereix en el context de les obres de reforma de l'edifici que es van emprendre, després de la Guerra de Successió, quan el 1718 i fins a 1720 es van reprendre temporalment les emissions de moneda aprofitant les instal·lacions preexistents.

11.) Martí I l'Humà també els va concedir una gràcia especialment sorprenent per defensar-se de possibles abusos per part dels diversos oficials reials ordinaris i del mateix monarca. Aquesta consistia en autoritzar-los, en cas de no respecte dels privilegis per part de les autoritats reials, a aturar la producció de moneda i de qualsevol altra activitat a la seca.⁵⁹⁵ És evident que aquesta mesura extrema de pressió havia de forçar cercar una solució a qualsevol problema amb brevetat de temps. No consta, de totes maneres, l'exercici efectiu del privilegi. De totes maneres, la pròpia amenaça d'exercir-lo ja devia de ser prou efectiva. En tot cas, encara el 1558 el Col·legi d'obriers i de moneders de València aconseguia que Felip II de Castella la renovació d'aquesta gràcia.⁵⁹⁶

⁵⁹¹ AHCB. 1B.II Registre de deliberacions, 217, f. 70v.

⁵⁹² AHCB. 1B.II Registre de deliberacions, 217, f. 71r. Vegeu els fragment transcrits a: RIPOLL. *La seca...* p. 49-50.

⁵⁹³ RIPOLL. *La seca...* p. 65.

⁵⁹⁴ BC. Arx. 790, f. 11v.

⁵⁹⁵ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

⁵⁹⁶ MATEU. *Libre dels privilegis...* p. 29.

3.7.3.3. L'extensió del gaudi dels privilegis

Una qüestió fonamental a determinar amb detall, immediatament després d'enumerar i desgranar el contingut material dels privilegis, llibertats i gràcies atribuïts al moneders, és fixar els titulars que tenien reconegut el dret al seu gaudi ple així com l'abast, extensió i límits del mateix gaudi. Aquest punt és important atesa l'hostilitat amb la qual van ser rebuts per l'entorn social i jurisdiccional immediat els col·legials de la Seca, així com la conflictivitat institucional que va degenerar, sovint, el gaudi del seu estatut privilegiat. Especialment, en relació a la jurisdicció dels alcaldes i al fur propi reconegut als col·legiats.⁵⁹⁷ Aquest punt s'ha d'analitzar, en bona mesura, des d'una òptica diacrònica atès que l'extensió reconeguda dels privilegis –especialment el judicial però, també, el fiscal- van estar subjectes a una evolució política que, a grans trets, podem qualificar de progressivament restrictiva en perjudici dels col·legials.

L'abast personal dels privilegis és la qüestió més clara i indiscutible per tal com la seva extensió va estar establerta en el rang normatiu pels successius privilegis reials i no va ser susceptible de greus discussions. La doctrina, encapçalada per Mieres, entenia que no només podien gaudir de tots els privilegis els membres del Col·legi i les seves famílies sinó també els seus servents, tant lliures com esclaus.⁵⁹⁸ En aquest darrer àmbit cal afegir que també tots els béns dels col·legiats –immobles, mobles i semovents- estaven emparats per la jurisdicció dels alcaldes. Aquesta doctrina va ser acceptada sense discussions i la seva aplicació es constata tant en la normativa com en la pròpia pràctica. L'efectivitat, encara que teòricament s'hauria d'activar d'ofici i de manera automàtica, estava subjecte a la pràctica a l'acreditació de la pertinença al Col·legi a través, per exemple, de la matrícula del mateix.

L'abast material i temporal del gaudi dels privilegis va ser una qüestió més debatuda i conflictiva. Bona part de la conflictivitat venia de les pròpies particularitats dels moneders. En concret, pel fet objectiu que l'activitat d'encunyació de moneda era puntual i tampoc abastava, sovint, a tot el col·lectiu. La inquietud i la divergència radicava en el gaudi dels

⁵⁹⁷ Vegeu, en general, el capítol 7 i, en especial, els epígrafs 7.2.5.

⁵⁹⁸ MIERES. *Apparatus...*

privilegis quan no es treballava per cessament temporal de l'activitat o per no haver estat cridat a la Seca.

En principi, el gaudi dels privilegis era total en la fase inicial dels moneders itinerants encara que l'efecte devia semblar temporal pel fet que acabada l'emissió els moneders desapareixien. El problema devia començar quan els moneders eren persones sedentaritzades que calia protegir en tot moment tant mentre treballaven com quan cessaven la seva activitat.

La transcendència era especialment visible pel que fa a la jurisdicció i al fur propi. El fonament era donar confiança i garantir una protecció i independència al col·lectiu. Aquesta era la posició inicial de la monarquia que trobava el seu reflex en una normativa garantista. En aquest sentit, tenim el privilegi d'Alfons IV el Magnànim de 1445.⁵⁹⁹ En aquest s'ordenava la plenitud de la jurisdicció dels alcaldes i, per tant, la correlativa immunitat respecte la jurisdicció ordinària tot donant com a justificació que «... batent moneda o no batent o, del tot desistent, com stiguen sempre prests y aparellats per a exercir llur offici, tota hora y quant, sia necessari». Per tant, als ulls de la Corona la lliure disponibilitat del col·lectiu justificava el gaudi permanent de l'estatut privilegiat. Així, per exemple, la jurisdicció també empararia a aquells col·legiats rellevats de les seves tasques per raons d'edat.⁶⁰⁰ Això queda expressament manifestat en una matrícula de la Seca Reial de Perpinyà de 1424 en la qual es recullen els «obriers de la secha los quals no són vuy per obrar com sien vells mas han bé obrat e per lur belesa no deuen perdre lur beniffet».⁶⁰¹

Altres posicions externes a les seques defensaven que els privilegis només podrien ser gaudits mentre s'encunyés o es treballés a la seca o en matèries vinculades a l'encunyació. Amb el temps aquesta qüestió derivà en un aspecte conflictiu. Les jurisdiccions ordinàries pretenien que només fossin vigents mentre s'amonedava i en matèries connexes. Des del Col·legi el que es pretenia era una extensió global dels privilegis. Jaume Callís, defensant la posició dels alcaldes, pensava que els privilegis eren vigents tant si encunyaven moneda com si no.

⁵⁹⁹ Vegeu-ne l'edició a SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. LIX.

⁶⁰⁰ És a dir, el que avui diríem per jubilació.

Precisament d'una data indeterminada entre 1678 i 1684 conservem una al·legació jurídica redactada pel jurista Jeroni de Ferrer i encarregada pel capítol dels moneders que es pronuncia en la defensa de la posició del Col·legi i que va ser feta per ser elevada al lloctinent o virrei de Catalunya. En aquesta, el jurista defensava amb raonaments que «la jurisdicció en ells –es referia als moneders– sa casa y familias en fets civils, com criminals, tant treballant en la Seca, com no treballant y en totas materies, és dels alcaldes».⁶⁰² Aquesta posició garantista àmplia és la que els col·legials van mantenir en tot moment.

3.7.3.4. L'abús dels privilegis i les mesures correctores: prohibicions i limitacions d'accés

Tal i com ja hem assenyalat, els privilegis eren usuals a les seques d'arreu d'Europa i, així, podríem establir comparacions amb l'estatut jurídic atribuït als moneders en regnes propers com Castella o França.⁶⁰³ Si féssim això, veuríem que els moneders catalans no eren dels més privilegiats atès que francesos i castellans, per exemple, estaven exempts fins i tot de pagar, en gran mesura, qualsevol mena de tribut.⁶⁰⁴

Els diferents privilegis dels moneders van propiciar que, almenys des del segle XIV i XV, es percebés la condició de col·legiat com molt beneficiosa. En conseqüència, moltes persones alienes a la vida i a la pràctica de la fabricació monetària van pretendre emparar-se en el fur especial del col·legi i gaudir dels seus beneficis jurídics. Sense tenir constància de les sentències dictades per aquesta cort és difícil pronunciar-se sobre la seva jurisprudència que, no obstant, es devia de percebre, pot ser, com a més lleugera o beneficiosa que no pas l'ordinària reial.

Tot plegat, va portar a situacions abusives provocades per la voluntat de diferents persones a gaudir fraudulentament dels privilegis del Col·legi. Els fraus més comuns van

⁶⁰¹ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III (p. 177).

⁶⁰² Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

⁶⁰³ Vegeu les referències als privilegis dels moneders francesos i castellans fetes en apartats anteriors.

⁶⁰⁴ Vegeu l'epígraf 3.7.3.2.7).

consistir en: 1.) l'acaparació d'oficis en mans d'una sola persona i 2.) l'ingrés en el Col·legi de persones sense cap intenció de prestar els seus serveis a la Seca sinó únicament treure profit dels privilegis inherents a la condició de moneder.

1.) L'acumulació d'oficis en mans d'una única persona, que podia exercir-los directament o bé subrogar en el seu lloc una altra persona que s'hi avingués previ acord de compensació econòmica, no era una situació estranya sense tampoc ser corrent. Es tractava de pràctiques que implicaven, almenys des de la nostra òptica, una decadència moral de l'administració reial per quan venia a ser considerada una mera font de renda.

Aquesta circumstància no es constata en massa ocasions encara que disposem d'algun exemple. Així, consta que en l'establiment per part de Pere III el Cerimoniós de la Seca Reial de Càller que havia de batre moneda d'or es va concedir aquesta mena de gràcies a alguns dels protagonistes de la fallida aventura.⁶⁰⁵ També es va disposar aquesta gràcia en el privilegi de reforma de la Seca Reial de Mallorca de 1461. Efectivament, després d'efectuar una reducció del nombre de personal i d'oficis es va preveure que alguns obrers i moneders poguessin –entenem que, a més del propi treball d'obrer o de moneder- «tenir e exercir als alguns dels officis de la dita Secha a aquells compatibles».⁶⁰⁶ Que era més freqüent del que es documenta queda clar perquè el 1357 el mateix Pere III el Cerimoniós establia la prohibició general d'ocupar dos oficis a la Seca Reial de Barcelona i mencionava expressament la pràctica de subrogar en el lloc a substituïts.⁶⁰⁷

2.) Pel que fa a l'ingrés en el Col·legi de persones alienes al mateix cal dir que era un fet molt freqüent. El cas és que des de l'administració reial es van detectar aquest fenòmens almenys des dels regnats successius de Pere III el Cerimoniós, de Joan I el Caçador i de Martí I l'Humà. Així, per exemple, en els capítols de 1394 d'arrendament de moneda d'or es prescrivia expressament que els oficials que servissin en aquella fossin bons i suficients a regir els seus oficis i que «sien tenguts servir aquells personalment e no per substituïts ne en altra manera».⁶⁰⁸

⁶⁰⁵ Vegeu l'epígraf 3.4.5.

⁶⁰⁶ URGELL. *La reforma de la ceca...* p. 153.

⁶⁰⁷ Vegeu el doc. núm. 5 de l'apèndix documental.

⁶⁰⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XLI, p. 359.

L'acció política més decidida contra la primera pràctica vingué de la mà d'Alfons IV el Magnànim i de la reina consort Maria, lloctinent durant l'absència del seu espòs instal·lat al regne de Nàpols. De totes maneres, ja en el privilegi de Martí I l'Humà, atorgat amb posterioritat a 1401, es confirma el fur privilegiat i es menciona la matrícula com a mitjà de comprovació de que frueixin dels drets els que realment treballin a la seca.⁶⁰⁹ Aquesta matrícula quedava configurada com un registre que donava seguretat jurídica i que esdevenia una garantia i un mitjà de prova de l'estatut de col·legiat i del correlatiu gaudi dels privilegis. Era un document que elaborava el mestre de la seca que havia de ser lliurat a les autoritats reials per tal que en tinguessin constància. Així ho manifesta, per exemple, Antoni Llobet, lloctinent i administrador de la Seca Reial de Perpinyà, en la matrícula que va preparar el 1424 i en la qual escriu que «és cosa justa que cascun mestre de secha faça nòmina e metrícula de sos oficials, obrers e moneders [...] e que sia sabut quals són de la dita secha e de la jurisdicció dels dits alcayts».⁶¹⁰

Alfons IV el Magnànim va intervenir a nivell normatiu promulgant una pragmàtica datada el 15 de juliol de 1417. En el text d'aquesta es deia que «molts no pas oficials en les dites seques ans cavallers, juristes, gentils homs, ciutadans e altres usants de diversos officis per importunitat e maneres exquisides hajen impetrat provisions, cartes e rescrits per los quals son haguts per moneders e altres hajen impetrades letres de prechs als capítols o col·legi de les ceques per les quals son estats rebuts en les dites ceques e volen e pretenen alegrarse e usar de les dites prerrogatives e exemptions, privilegis e immunitats favors e gràcies».⁶¹¹ El monarca ordenava que només el personal inscrit en la matrícula – limitada a uns *numerus clausus*- pogués gaudir dels privilegis i que per a poder ser-hi inscrit calia estar habilitat per a poder treballar professionalment a les seques.

Al llarg del segle XV i XVI es van arbitrar diferents mesures per fer front a aquesta mena de frauds. L'any 1500, per exemple, es va prohibir per pragmàtica reial –derogada per privilegi l'any 1511- que hi haguessin més de tres juristes assessors de la Seca Reial de Barcelona amb gaudi del fur privilegiat.⁶¹² En la mateixa normativa també es deia que «los nobles, cavallers, gentils homens, ciutadans ni burgessos no poguésen ésser oficials de

⁶⁰⁹ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

⁶¹⁰ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III.

⁶¹¹ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 14. Vegeu també: TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. II.

⁶¹² Vegeu l'epígraf 7.2.1.4.

la dita secca ni gosar dels privilegis de aquella».⁶¹³ El poc èxit de la mesura es constata en la derogació de la prohibició i amb la presència en el llibre d'actes del capítol de la Seca Reial de Barcelona del segle XVI de diversos cavallers com ara bé un Corbera, senyor de Llinars del Vallès.⁶¹⁴

Cal dir que el refugi de la noblesa en les corporacions de moneders no era un fenomen exclusiu de Catalunya sinó que es constata amb tota claredat, per exemple, a Mallorca. Així, en el privilegi de reforma de la Seca Reial de Mallorca de 1461 es reconeixia expressament que «per tant, com molts dels dits officis e altres superfluus en la dita secha són stats impetrats per persones riques, qui aquells iamés no han servit ni sabrien aquells servir» es prohibia l'accés a la corporació a persones no acostumades a viure del seu treball tal com «cavaller, geltilhom, ciutadà o mercader» per, a continuació, restringir el gaudi dels privilegis fiscals que eren un dels principals alicient per entrar al Col·legi.⁶¹⁵

També a la coetània Seca Reial de Burgos,⁶¹⁶ com a la resta de cases castellanes es donava aquesta circumstància. A Castella, com al Principat, des del segle XV estava vedat l'ingrés de persones d'alt llinatge a les seques.⁶¹⁷ Ara bé, l'anàlisi de la composició de la Seca Reial de Burgos és testimoni de l'alt grau d'incompliment de la normativa vigent i, ultra això, de l'ostentació pública que d'aquests oficis es feia al considerar-los una font de renda i de prestigi.

La mesura que es preveia per tallar aquestes pràctiques fraudulentés era, bàsicament, i com ja hem assenyalat, l'establiment com a sistema de control i verificació d'una matrícula o registre dels col·legiats. Aquesta matrícula ja hem vist que existia d'antic essent ja mencionada vers el 1401. La decisió no només afectava la pràctica futura sinó que preveia l'erradicació immediata de les situacions il·legals. Cal precisar que la norma tenia un abast general i comú a totes les seques reials i, per tant, també regia a la de Barcelona.

⁶¹³ BN. Ms. Miscel·lani. Col. Baluze núm. XVI (238), p. 164v.

⁶¹⁴ AHPB. Pere Ferrando, protocol núm. 481/3, f. 11v.

⁶¹⁵ URGELL. *La reforma de la ceca...* p. 153-154.

⁶¹⁶ Així, alguns dels oficials de la seca es feien representar armats com a cavallers que eren amb els seus escuts gentilicis i amb menció expressa dels seus oficis a la seca en les miniatures del manuscrit de la cofradía de Santiago de Burgos. Vegeu BARTOLOMÉ & SÁINZ. *La ceca de Burgos...* p. 20-21.

El control del personal d'acord a aquesta normativa nova al Principat s'havia de dur a terme pel mestre de la seca i pel Batlle General de Catalunya. En concret, la matrícula estaria en poder d'aquest darrer. La matrícula, de totes maneres, també devia d'estar en mans dels alcaldes. A partir d'aleshores —1417— el gaudi dels privilegis inherents als treballadors de la seca anava lligat a la inscripció prèvia al llibre de matrícula. Ara bé, els esdeveniments posteriors ens demostren la ineficàcia de la mesura. En la Seca Reial de Perpinyà també consta la renovació de la matrícula essent la primera que es conserva de 18 d'abril de 1424.⁶¹⁸ En aquest cas, el llistat s'havia de traslladar a la Procuració Reial dels Comtats per tal que els oficials reials tinguessin clar les persones que estaven sota la jurisdicció dels alcaldes.⁶¹⁹

En la Cort general celebrada per la reina Maria en qualitat de lloctinent d'Alfons IV el Magnànim a la ciutat de Barcelona l'any 1422 sorgí de nou la qüestió.⁶²⁰ En concret, la reina atorgà una constitució el 22 d'abril de 1422, ja esmentada anteriorment, per la qual es comprometia a no donar cap provisió afavorint a ningú «sino a persones abils y expertes, e que realment e de fet exercesquen la dita art»⁶²¹ i per la qual s'establia que només fossin rebuts a la seca previ examen del mestre de la seca concurrent amb «algun oficial reyal ordinari».⁶²² El 9 de juliol de 1434 els consellers encara escrivien a la reina Maria per tal que limités el nombre de moneders i revoqués els inhàbils.⁶²³

3.7.4. Les obligacions del col·legiat

Els membres del Col·legi, treballessin o no a la Seca en les tasques de fabricació de moneda, tenien un seguit d'obligacions correlatives als drets i privilegis dels quals gaudien. Entre aquestes obligacions les principals eren les següents:

⁶¹⁷ TORRES. *Las casas de moneda...* p. 312-313.

⁶¹⁸ COLSON. *Recherches...* p. 115. Vegeu-ne l'edició a: TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III (p. 175-178).

⁶¹⁹ COLSON. *Recherches...* p. 115.

⁶²⁰ CYADC-1704. 1. 56. 1. Vegeu també: SALAT. *Tratado...* Doc. núm. XLIX, p. 50.

⁶²¹ SALAT. *Tratado...* Doc. núm. XLIX, p. 50.

⁶²² La imprecisió no ens priva de pensar —a tall hipotètic— en el Batlle General de Catalunya o en altre oficial comissionat pel mateix batlle com a superior del mestre de la seca.

⁶²³ BRUNIQUEL. *Rúbriques...* Vol. 4, cap. 61, p. 131.

3.7.4.1. Residència

L'obligació de residència implicava, en bona lògica, tenir el domicili en la ciutat o en la rodalia⁶²⁴ del lloc d'establiment de la seca a la qual s'estava lligat. La raó òbvia era poder fer factible l'obligació de servei a la que estaven sotmesos. No en tenim constància però el normal seria que, en cas de desplaçament, ho haguessin de comunicar als alcaldes del Col·legi i demanar-ne la vènia.⁶²⁵

3.7.4.2. Disponibilitat de servei

La disponibilitat del servei era bàsica en una activitat sotmesa a una producció flexible. Era facultat dels responsables de la Seca cridar a uns o altres en funció de les necessitats existents en base a la matrícula de col·legiats. No oblidem que, en teoria, els obrers i els moneders havien d'estar sempre disponibles per acudir a les seques, com recollia Alfons IV el Magnànim, el 1445.⁶²⁶ Aquesta disponibilitat obligava, precisament, al deure de residència.⁶²⁷

3.7.4.3. Lleialtat i obediència

Els col·legiats havien de mantenir i demostrar lleialtat i obediència al monarca. Aquesta lleialtat era jurada en el sagrament i homenatge d'ingrés al Col·legi sobre els Sants Evangelis i, normalment, també en mans de l'autoritat local reial.

⁶²⁴ Sobre la presència de moneders domiciliats a certa distància de la casa de la moneda a la que estaven incardinats tenim el testimoni dels moneders de la Seca Reial de Sevilla instal·lats a Sanlúcar la Mayor o altres viles de la comarca i els de la Seca Reial de Lisboa ubicats a les rodalies de la ciutat. Vegeu, pel primer cas, HERRERA. *Los obreros...* p. 19 i, pel segon, PERES. *História dos moedeiros...*

⁶²⁵ Tenim el cas documentat de Francí Tarroja, oficial de la Seca Reial de Barcelona, que exercia d'argenter a Cervera. Vegeu LLOBET. *Francí Tarroja...* p. 353-355.

⁶²⁶ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. LIX.

⁶²⁷ Vegeu l'epígraf 3.7.4.1.

3.7.4.4. Submissió al Capítol i a la Cort dels alcaldes

La supeditació a les decisions dels òrgans capitulars i de la cort dels alcaldes era òbvia i es concretava en el jurament d'ingrés. Aquesta era una obligació, òbviament, correlativa a la lleialtat i obediència al monarca.

3.7.5. L'extinció de la col·legiació

Com totes les relacions jurídiques que tenien un inici també calia donar-les-hi un acabament. Aquest darrer havia de preveure les diferents circumstàncies que el podien provocar i, les principals de les quals, s'enumeraran a continuació.

3.7.5.1. Renúncia

La renúncia a l'ofici era, de manera general, un dels supòsits d'extinció de la relació. En el cas dels obrers i moneders aquest supòsit, com ja hem vist, va ser discutit per alguns juristes que estimaven que es tractava d'una condició que, adquirida per naixement, no permetia la renúncia.⁶²⁸

3.7.5.2. Expulsió

L'expulsió era la sanció disciplinària més greu que podia patir un col·legiat. Aquesta no podia ser discrecional ni arbitrària sinó justificada amb raons objectives. L'expulsió ja estava contemplada en les ordinacions de 1325, com veurem tot seguit, amb un doble nivell disciplinari. És a dir, expulsió temporal –o suspensió– i expulsió definitiva. En primera instància es contemplava com a mesura correctiva la suspensió temporal. Si el col·legial persistia en la seva conducta oposada a les obligacions corporatives podia arribar a ser expulsat definitivament.

⁶²⁸ Vegeu la doctrina de Jaume Callís i de Tomàs Mieres al respecte de la vinculació personal a l'ofici. Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

La normativa medieval era casuística i, per això, es contemplen aquestes mesures associades a supòsits concrets. En aquest sentit, la suspensió temporal s'aplicava a aquell membre que cometia adulteri continuat amb la muller d'un altre col·legiat. L'aixecament de la mesura es produïa després de rectificar d'aquest comportament.⁶²⁹ La mesura disciplinària es justificava, probablement, per la deslleialtat que implicava entre col·legials i per la llavor de conflictivitat que havia d'implicar en una corporació en la que havia de regnar l'harmonia. A part, hem de pensar que la situació s'oposava als requisits morals exigits en l'ingrés.⁶³⁰ En els casos més greus s'arribava a l'expulsió definitiva del Col·legi com en el supòsit de robatori dels fons propis o, per exemple, en el de falsificació.⁶³¹

3.7.5.3. Defunció

La mort era una raó natural d'extinció de la col·legiació. De fet, s'entenia que aquesta era la forma més honorable de finalitzar la relació amb el Col·legi. Els col·legiats estaven obligats a assistir a les exèquies fúnebres com a mostra de darrer reconeixement corporatiu.⁶³²

L'edat o altres incapacitats sobrevingudes no sembla que fossin considerades motius d'extinció de la relació. Així, en una matrícula de la Seca Reial de Perpinyà de 1424, es pot llegir els noms d'uns «obers de la secha los quals no són vuy per obrar com sien vells mas han bé obrat e per lur belesa no deuen perdre lur beniffet».⁶³³ És a dir, que la condició de col·legial era, en principi, vitalícia. A més, no podem oblidar la transmissió de la condició d'obrer i de moneder «ius sanguinis»⁶³⁴ als descendents del finat.

⁶²⁹ MATEU. *Libre de privilegis...* Doc. núm. 5, cap. núm. XII.

⁶³⁰ Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.2.

⁶³¹ *Ibidem*. Doc. núm. 5, cap. V, VI i VII.

⁶³² *Ibidem*. Doc. núm. 5, cap. XI.

⁶³³ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* p. 177.

3.7.6. El personal de la Seca i el nombre de col·legiats

El nombre precís d'oficials, de moneders i d'obriers implicats en el funcionament d'una seca reial medieval és una dada difícil de precisar amb exactitud. Aquesta nombre devia d'estar subjecte a factors oscil·lants entre els que destacava, com és obvi, el volum de moneda que es volia emetre i el temps que es volia invertir en la fabricació.

Cal distingir, en tot cas, entre dues dades numèriques o magnituds diferents massa sovint confoses per part de la historiografia sobre el tema. La primera és el nombre general de col·legiats o, el que ve a ser el mateix, d'inscrits a la matrícula del Col·legi. La segona és el número d'aquests que treballaven efectivament a la seca en un moment determinat. Ambdues dades difícilment van coincidir mai en època baixmedieval quan l'ingrés al Col·legi es va fer extraordinàriament atractiu pels seus privilegis. Per això, a partir de començaments del segle XV, va preocupar l'extensió del nombre de privilegiats i la seva separació numèrica respecte els treballadors efectius o, dit d'una altra manera, l'escandalosa desproporció entre els oficials que podien ser necessaris realment i els que en base a aquesta previsió es privilegiaven en un nombre excessiu.

Consta, com ja s'ha vist, l'existència de matrícules en les quals s'inscrivien el nom dels col·legiats. Quan calia emprendre una emissió es cridava el nombre de matriculats que s'estimava necessaris. Un primer llistat d'aquesta mena relatiu a la Casa de la Moneda de Barcelona el tenim copiat al llibre de privilegis de la Seca i datat ja el 1285.⁶³⁵ Posteriorment, en una data indeterminada del primer quart del segle XV,⁶³⁶ el nombre d'integrants a la Seca Reial de Barcelona es va establir en un màxim de 50. També consta, per un llistat adjunt a la confirmació feta el 1444 del nombre màxim de col·legiats en 50, que la nòmina d'obriers i moneders arribava aleshores a 74 membres: 37 obrers i 37 moneders.⁶³⁷

⁶³⁴ Vegeu l'epígraf 3.7.1.2.2.1.

⁶³⁵ BC. Ms. 1710, f. 2v-6r (segons una numeració que consta escrita però que no es correspon a l'actual).

⁶³⁶ Es va donar essent regent la vegueria de Barcelona Bernat Esplugues i batlle reial a la mateixa ciutat Pere Destorrents. Consta que un Bernat d'Esplugues notari i escrivà del consell de la ciutat va morir el 1433.

⁶³⁷ BC. Ms. 1710, f. 79r i ss.

Una dada significativa general del nombre de persones implicades en els treballs ens l'indica la previsió que apareix fixada en els ja mencionats capítols acordats entre Pere III el Cerimoniós i Pere Sala, moneder de Barcelona, per iniciar una emissió de moneda castellana falsa en un taller que s'hauria d'instal·lar al castell de l'Aljaferia de Saragossa el 1367. En els capítols es va establir que Sala podria nomenar per ajudar-lo un nombre màxim de 20 moneders.⁶³⁸

La primera seca que sabem que va ser sotmesa a una limitació del seu personal va ser la de Perpinyà. Així, el 10 d'abril de 1386 quedava fixat el nombre de moneders que gaudirien dels privilegis en 30.⁶³⁹ Aquest nombre va ser confirmat, per cert, per Joan el Caçador en data 1 de març de 1394⁶⁴⁰ i per Martí l'Humà el 17 de gener de 1404.⁶⁴¹ El 1424 s'instava a cobrir les baixes que hi havia en la matrícula.⁶⁴² En aquell moment hi havia el mestre i el seu lloctinent, 10 oficials de l'or, 19 de l'argent, 4 arrendadors de la Seca, 29 obrers hàbils –n'hi havia 3 d'invàlids- i 31 moneders.⁶⁴³ Una altra matrícula data de 1518.⁶⁴⁴ En aquesta consta un total de 70 empleats: mestre, ajudant, 22 oficials, 12 obrers examinats, 29 moneders examinats, 3 oficials de la cort, 3 conservadors, un notari, escrivà i moneder. En una altra matrícula de 1532 la nòmina ascendeix a 92 persones. 25 obrers i 38 moneders i 29 oficials.⁶⁴⁵ En una altra matrícula de 1562 la nòmina, sense comptar el mestre de la seca, és de 50 persones repartides entre 17 oficials, 17 obrers i 16 moneders.⁶⁴⁶ En canvi, en una matrícula de 1598 els nombre total del personal de la Seca es redueix a 24.⁶⁴⁷

La Seca Reial de Mallorca tenia 32 obrers i moneders en la confirmació de privilegis atorgada el 1343.⁶⁴⁸ En un conveni signat el 1420 entre la Universitat local i el Col·legi d'obriers i de moneders insular el nombre havia baixat a 21 membres amb immunitat fiscal.⁶⁴⁹ El 1461 es va dur a terme una reforma d'aquesta seca, motivada per raons

⁶³⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXVI, p. 347.

⁶³⁹ COLSON. *Recherches...* p. 102.

⁶⁴⁰ *Ibidem.* p. 104.

⁶⁴¹ *Ibidem.* p. 107.

⁶⁴² *Ibidem.* p. 115.

⁶⁴³ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III (p. 175-178).

⁶⁴⁴ COLSON. *Recherches...* p. 163.

⁶⁴⁵ *Ibidem.* p. 164.

⁶⁴⁶ *Ibidem.* p. 169.

⁶⁴⁷ *Ibidem.* p. 173.

⁶⁴⁸ CATEURA. *La administración de justicia...* p. 1314.

⁶⁴⁹ URGELL. *La reforma de la ceca...* p. 150.

fiscals, que va concloure amb la reducció del personal de la casa de la moneda.⁶⁵⁰ Aquest darrer va passar a estar integrat per 10 obrers i 5 moneders quedant restringits els oficials exclusivament pel mestre de la seca, alcaldes, assajador, escrivà, mestre de la balança, fundidor, entallador i 2 guardes. El nombre, per tant, era d'un màxim de 18 entre tots atès que en l'esmentat privilegi de reforma es preveia que els dos alcaldes anuals fossin elegits entre els obrers i moneders. A més, també s'autoritzava que alguns obrers o moneders exercissin simultàniament altres oficis de la mateixa seca.

La Seca Reial de Càller va tenir fixat des de 1458 el nombre màxim de matriculats del Col·legi en 21.⁶⁵¹ En aquest cas particular podem contrastar l'aplicació de la norma jurídica a través dels documents interns de la Seca. En particular, podem constatar que, efectivament, al llarg del segle XV es va complir aquest límit quantitatiu. Així es veu en resseguir els llistats dels col·legiats que apareixen en les actes dels capítols ordinaris anuals destinats a l'elecció dels alcaldes de la seca. Per exemple, el 1468 hi havia 21 matriculats,⁶⁵² el 1474 n'hi havia 20⁶⁵³ i el 1482, 17.⁶⁵⁴

En una pragmàtica de 30 de juliol de 1512 dirigida a la Seca Reial de València es recorda l'obligació no complida, dictada per acte cort de la darrera Cort General de Montsó, de limitar els moneders a 50. En la provisió es diu que en aquell moment a València n'hi havia més de 100 i s'al·legava els treballs que s'hi duïen a efecte «lo qual es molt maior que no lo de la secca de la nostra ciutat de Barcelona ni de ninguna altra ciutat de nostres regnes: en la qual ciutat de Barcelona be que numero dels col·legiats sia stat reduhit a numero de ·LXXV· persones». En la provisió s'establia, que derogant part de l'acte de cort en base a la reserva del seu beneplàcit sobre el mateix acte, que podria haver-hi fins a 75 col·legiats –30 obrers, 30 moneders i 15 oficials- «segons que ab nostra pracmatica sanctio e ordinatio com semblanment es stat ordenat e provehit en la seca de la nostra ciutat de Barcelona».⁶⁵⁵

⁶⁵⁰ *Ibidem.* p. 153-154.

⁶⁵¹ ASC. E 1/11, f. 24v-25v.

⁶⁵² ASC. E 1bis/11, f. 10r.

⁶⁵³ ASC. E 1bis/11, f. 48r.

⁶⁵⁴ ASC. E 1bis/11, f. 92r.

⁶⁵⁵ ALANYA. *Aureum...* f. 229r i v. (p. 517-518 de la numeració de l'edició anastàtica). La norma es va copiar, com no podia ser d'altre manera pel seu tenor afavoridor, en la compilació dels privilegis de la seca valenciana. Vegeu MATEU. *Los privilegios de los monederos...* p. 52. Sobre l'*Aureum opus* vegeu: MATEU. *El Aureum opus...*

Comparativament i a nivell general, en temps d'Enric IV de Castella en aquest reialme hi havia sis seques amb més de 100 oficials.⁶⁵⁶ També, aleshores, es va limitar per llei el nombre de col·legiats.⁶⁵⁷ En una nòmina de la Seca Reial de Burgos de 1494 consten 13 oficials i 135 obrers i moneders.⁶⁵⁸ En el decret de nomenament de Juan de Morillo com a tresorer que havia de posar en funcionament la recent creada seca de Segòvia, atorgat el 1454, el monarca el faculta per nomenar, als nostres ulls l'exorbitant nombre de fins a 250 obrers i 100 moneders.⁶⁵⁹ Evidentment, no en va aquest període ha estat descrit tradicionalment com de desgavell polític a causa de la feblesa de la corona durant el regnat d'Enric IV de Castella.

La quantitat de treballadors, com remarca Julio Torres,⁶⁶⁰ variava en funció de la importància de la seca. El nombre usual, en general, podia arribar a oscil·lar de 20 a 200. Es tractava d'un nombre molt elevat en comparació amb altres arts artesanals coetànies, tant pel que fa al número de persones com per a la concentració del treball, en una mateixa tasca. Pràcticament, podríem parlar d'un procés pre-industrial. De totes maneres, insistim en la creença, pel que fa a les seques de la Corona d'Aragó, que no ens podem deixar enganyar per les xifres i que cal distingir clarament entre el nombre oficial de col·legiats i el nombre dels mateixos que podia arribar a treballar, simultàniament, en un moment determinat a la casa de la moneda. Això, que es constata a Catalunya, també és probable que es pugui extrapolar a Castella i a les xifres que hem recollit.

Vinculat al nombre de col·legiats estava també el del personal de la seca. A efectes expositius l'explicació dels diversos oficials s'exposarà en els capítols destinats, respectivament, al taller⁶⁶¹ i a la cort de justícia.⁶⁶² Dit això, sembla adient mostrar de forma diacrònica la continuïtat dels oficials implicats en la fabricació de la moneda d'acord a les mencions documentals al llarg del període estudiat.⁶⁶³

⁶⁵⁶ LLUÍS I NAVAS. *Notas sobre la legislación...* p. 147.

⁶⁵⁷ PÉREZ SINDREU. *La Casa de la Moneda...* p. 107

⁶⁵⁸ BARTOLOME; SAINZ. *La ceca...* p. 12.

⁶⁵⁹ RIVERO. *Segovia...* Doc. núm. 1, p. 53.

⁶⁶⁰ TORRES. *Evolución histórica...* p. 282-283, quadres núm. 1 i 2.

⁶⁶¹ Vegeu el capítol 5.

⁶⁶² Vegeu el capítol 7.

⁶⁶³ Vegeu Taula 1.

Taula 1. Llistat amb les correspondències d'oficials de la Seca Reial de Barcelona al llarg del període estudiat. La continuïtat dels oficis és un element a tenir en compte en l'anàlisi de l'estructura orgànica de la Seca Reial de Barcelona perquè denota molta estabilitat.

1285 ⁶⁶⁴	1349 ⁶⁶⁵	1422 ⁶⁶⁶	1473 ⁶⁶⁷	1494 ⁶⁶⁸	1513 ⁶⁶⁹
Mestre de la seca		Mestre de la seca	Mestre	Mestre de la seca	Mestre
Alcaldes		Alcaldes			
		Procurador Fiscal			
		Andador			
Escrivà	Escrivà reial	Escrivà reial			Escrivà reial
		Conservador de la seca	Conservador		
Guardes		Guardes de l'or	Guardes	Guardes	Guardes de la moneda
Assajador	Assajador	Assajadors		Assajador	Assajador
Ferrer				Ferrer	Ferrer
Tallador dels ferros de la moneda		Trossellers			
	Entallador	Entallador d'argent	Entallador	Entallador	Entallador

⁶⁶⁴ BC. Ms. 1710, f. s/n.

⁶⁶⁵ ACA. RP. MR. Reg. 1967. f. 56r i seg.

⁶⁶⁶ SALAT. *Tratado...* Doc. núm. 49, p. 50.

⁶⁶⁷ ACA. RP. MR. Reg. 1993. f. 42r.

⁶⁶⁸ SALAT. *Tratado...* Doc. núm. 68, p. 96.

⁶⁶⁹ *Ibidem.* Doc. núm. 70, p. 98.

		Entallador d'or			
		Carboner			
	Fonedor	Fonedor	Fonedor	Fonedor	Fonedor
	Ajudant de fonedor		Ajudant de fonedor		
Membres de fornals sota la direcció d'un cap		Obrers	Obrers	Obrers	Obrers
Moneders		Moneders	Moneders	Moneders	Moneders
	Emblanquinador	Emblanquinador d'argent		Emblanquinador	Emblanquinador
	Ajudant emblanquinador				
		Colorador de l'or	Colrador		
Mestre de la balança	Mestre de la balança	Mestre de la balança	Mestre de la balança		Mestre de la balança
	Ajudant de la taula de pes d'or i plata		Tauler	Jove del taulell	Jove del taulell

3.7.7. La denominació de l'organisme

El terme llatí clàssic utilitzat en el món romà per referir-se al lloc i a l'entitat emissora era el d'«*officina Monetae*» i, per el·lipsi, «moneta».⁶⁷⁰ L'origen etimològic del mot, segons la tradició, està en el fet que el primer taller monetari de Roma es va ubicar en el recinte del temple de Juno Moneta, és a dir, de Juno amb l'advocació de «la que adverteix».⁶⁷¹

Moneta o *Monetarium* va ser, d'aquesta manera, el terme difós arreu de l'Europa llatina altmedieval i que, a més, es va perpetuar en molts territoris al llarg de la baixa edat mitjana. El terme no només es va conservar en la llengua llatina sinó que va passar a les llengües vernacles o a les que van entrar en contacte amb la cultura romana. En són exemples el terme anglès «Mint» i el francès «Monnaie» o bé l'alemany «Münze».⁶⁷² A aquests s'hi podria afegir el castellà «moneda» i el català «moneda» que en textos medievals tenia justament aquest significat de taller monetari, a més de referir-se específicament a les espècies encunyades. En alguns textos catalans es menciona el terme «monetaria»,⁶⁷³ «monedaria», «secha, o monedaria de la moneda»⁶⁷⁴ o «domum de la monedaria»⁶⁷⁵ que s'aplica sense canvis en contextos llatins i catalans.

Si bé el nom clàssic i més antic corrent a Europa va ser, com hem avançat, el de «moneda» o «monederia» cal destacar l'aparició d'una segona denominació, ja a la baixa edat mitjana, de gran transcendència. Ens referim al terme *seca* que, encara apareix, per exemple, en llatí el 1346 en un document de Pere III el Cerimoniós⁶⁷⁶ o en català el 1409 en una ordre de Martí I l'Humà.⁶⁷⁷

Efectivament, a Catalunya i els territoris de la Corona d'Aragó a la baixa edat mitjana va aparèixer el terme «seca» per qualificar el que abans es feia amb el mot «moneda». De

⁶⁷⁰ COARELLI. *Moneta. Le officine...* p. 23.

⁶⁷¹ TORRES. *Ordenanzas medievales...* Tom. I, p. 325-331

⁶⁷² TORRES. *Las cecas romanas...* p. 132-137.

⁶⁷³ CAMPANER. *Numismática...* Doc. núm. 4, p. 262.

⁶⁷⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxxiv, p. 331.

⁶⁷⁵ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

⁶⁷⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxx, p. 323: «...de propriis domibus vestris et ipsorum ad monetarium quamdiu operabitur et moneta cudetur».

⁶⁷⁷ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XLIX, p. 389: «...moneders e obrers de la secca o monederia...».

fet, ambdues paraules van conviure llarg temps,⁶⁷⁸ tal i com es veu en el següent fragment: «monetariam sive seccam nostram civitatis Barchinone»,⁶⁷⁹ tot i que van acabar per esdevenir usuals «seca» i «casa de la moneda». Testimoni que el terme llatí «moneta» va tenir una llarga pervivència és que encara al segle XV Jaume Callís encapçalava el seu tractat de la seca amb el títol *Tractatus de moneta*.⁶⁸⁰

El terme «seca» era nou i no procedia del llatí ni de les llengües germàniques sinó que se li atribueix un origen àrab. En aquest cas concret resta clar que el terme seca, com assenyala Coromines, procedeix de l'àrab «sikka».⁶⁸¹ Sobre l'ús d'aquest terme equivalent a l'encunyació de moneda es pot llegir el comentari que li dedica Ibn Jaldún en la seva obra *Muqaddimah* (1374-1382): «Este vocablo⁶⁸² significa sellar las monedas de oro y de plata que circulan entre el público con un troquel de hierro, en el cual van grabadas al revés figuras o palabras. [...] El término «sikka» servía primeramente para designar al troquel, es decir, la pieza de hierro con la que se acuñan las monedas; en seguida se empleó para indicar la impronta dejada por el troquel, o sea las señales impresas en relieve sobre las monedas de oro o plata. Más tarde se aplicó a la dirección de esa clase de elaboración y la vigilancia que se ejerce sobre la exacta observación de todas las reglas prescritas acerca de esta materia. Eso es el cargo del cual la palabra sikka se ha vuelto como nombre propio en el lenguaje usual de la administración política, cargo de absoluta necesidad para el reino, puesto que mediante sus funciones se distingue, en las transacciones comerciales, la buena divisa de la mala, y se evita todo fraude con la moneda tipo en circulación, garantizada con el sello de la autoridad soberana».⁶⁸³ Aquest origen és important pel fet que, entre altres coses, és un indicatiu dels corrents de relació institucional. Ara bé sembla que al contrari del que podria semblar la lògica inicial la recepció del terme no es produiria directament de l'Al-Andalus sinó, probablement, via Sicília.

A Castella sembla clar, tal i com ha mostrat Torres,⁶⁸⁴ que aquest segon terme és d'ús escàs i de recepció tardana -via el català- mentre que va ser usual el de «casa de la

⁶⁷⁸ Vegeu el doc. núm. 4 de l'apèndix documental.

⁶⁷⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXVI, p. 315.

⁶⁸⁰ CALLÍS. *Tractatus de moneta...*

⁶⁸¹ Procediria, segons aquest autor, de l'àrab hispànic *sâkka* (abreujament de *dâr as-sâkka* «casa de la moneda»). Vegeu COROMINES. *Diccionari...* VII, p. 728.

⁶⁸² Es refereix a «Sikka».

⁶⁸³ IBN JALDÚN. *Introducción a la historia...* Lib. III, p. 479.

moneda». En el cas italià, Travaini⁶⁸⁵ ha assenyalat que el terme té un origen sicilià vinculat a la important casa de la moneda d'origen islàmic situada a Palerm i que va continuar treballant sense solució de continuïtat sota la dinastia normanda. Seria en temps de Frederic II de Sicília (1194-1250) que el terme es va llatinitzar amb la forma «sicla».⁶⁸⁶ Segons l'autora esmentada el terme es va estendre a la Itàlia peninsular al llarg dels segles XIII-XIV.

Conegudes les relacions catalano-sicilianes a la segona meitat del segle XIII arran del matrimoni l'any 1262 entre l'infant Pere –el futur Pere II el Gran (1276-1285)- i la princesa hereva Constança de Sicília (1276-1302),⁶⁸⁷ sense descartar les anteriors vinculacions comercials, la via d'adopció del terme a la Corona d'Aragó sembla ser aquesta. No en seria la única i només cal remarcar el cas de recepció de nom i de contingut de la institució del Mestre Racional.⁶⁸⁸ No sabem si aquesta influència siciliana tingué un abast més important i, en tot cas, és una via d'investigació a tenir en compte en el futur.

3.7.8. La seu de la institució

És obvi que totes les activitats i l'organització derivada de l'existència de la corporació necessitava d'un o d'uns locals per desenvolupar-les amb eficàcia. La importància de la seu de la seca ha estat constatada amb la celebració l'octubre de 1999 a Milà d'un congrés monogràfic centrat en aquest aspecte.⁶⁸⁹ Pel que fa a la seu de la Seca Reial de Barcelona tenim el treball, certament molt desigual, de Ripoll.⁶⁹⁰ Això, pel fet que, de nou, la historiografia no ha distingit amb la cura necessària la projecció institucional de la seu de la seca en benefici quasi bé exclusiu del taller.⁶⁹¹ Certament, aquest darrer espai

⁶⁸⁴ TORRES. *Ordenanzas medievales...* Tom. 1, p. 325.

⁶⁸⁵ TRAVAINI. *I luoghi della moneta...* p. 73-74.

⁶⁸⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIV i XV, p. 276 i 280.

⁶⁸⁷ La conquesta de la illa va dur-se a terme el 1282.

⁶⁸⁸ MONTAGUT. *El Mestre racional...*

⁶⁸⁹ TRAVAINI. *I luoghi della moneta...*

⁶⁹⁰ Maria Eugènia Ripoll ha dut a terme una investigació sobre l'edifici de la Seca Reial de Barcelona. Les seves conclusions han estat exposades en el Seminari de Moneda Medieval que amb el títol *Els tallers medievals* va organitzar el GNC del MNAC l'any 2000. Més recentment, les seves investigacions sobre el tema han estat resumides a: RIPOLL. *La seca...*

⁶⁹¹ Vegeu les referències que se'n donen a: HERNÁNDEZ-CROS. *Catàleg del Patrimoni...* fitxes núm. 322 i 801.

ocupava un espai físic primordial⁶⁹² però no es pot oblidar que la Seca tenia una projecció corporativa amb uns òrgans de la institució –Capítol⁶⁹³ i Cort dels alcaldes⁶⁹⁴- que necessitaven una seu que podia o no coincidir amb la del taller.⁶⁹⁵ En el cas de la Seca Reial de Barcelona tenim la fortuna de comptar amb una localització històrica que s'ha conservat parcialment encara que no es pugui fer una reconstrucció de la Casa de la Moneda medieval en bona part pràcticament perduda (fig. 43 i 45-47).

Cal assenyalar que les seques reials quasi bé sempre es van ubicar en ciutats importants tant per raons pràctiques com per raons simbòliques. Pel que fa al primer aspecte era més fàcil poder captar tant el metall com el personal i tot allò necessari en el procés de fabricació així com posar-la en circulació. Pel que fa al segon aspecte cal tenir en compte que el taller monetari era el lloc en el qual es materialitzava una de les regalies més preuades de la corona. A més, disposar d'una seca era un tret que havia de donar per força rellevància a una ciutat amb pretensions de capitalitat.

No és d'estranyar, vistes les coses així, que en cada regne la seca s'ubiqués a la seva capital. Només en cas de ser necessari un segon taller aquest es va ubicar en altres llocs també destacats com ara bé la segona ciutat del territori.⁶⁹⁶ Com és natural sempre hi havia la porta oberta a les anomenades seques d'emergència que s'instal·laven allà on calia per circumstàncies excepcionals normalment associades a la guerra. No es estrany, per tant, que en la concessió monetària que Pere III el Cerimoniós va contractar amb Pere Blau i Joan Pluer de poder batre florins de Perpinyà⁶⁹⁷ i de Franria⁶⁹⁸ en quatre llocs a elecció dels arrendataris es posés com a condició que fossin «en loch notable e de reyalench».⁶⁹⁹

⁶⁹² Vegeu l'epígraf 5.4.

⁶⁹³ Vegeu l'epígraf 6.6.

⁶⁹⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.2.

⁶⁹⁵ Vegeu l'epígraf 5.4.

⁶⁹⁶ En el cas de Catalunya aquesta segona ciutat era Perpinyà.

⁶⁹⁷ Sobre els florins emesos a la Corona d'Aragó vegeu, en general, CRUSAFONT. *El florí d'or...*

⁶⁹⁸ Sobre aquesta peça vegeu BOMPAIRE. *Florin d'or...* p. 20-24 i CRUSAFONT. *El florí d'or...* p. 114.

⁶⁹⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXV, p. 338.

4. LA PREPARACIÓ DE LES EMISSIONS MONETÀRIES: ÒRGANS I PROCEDIMENT

4.1. La *iurisdictio* com a categoria pròpia de l'exercici del poder a l'Antic Règim.

L'exercici del poder, al llarg de l'Antic Règim, passava necessàriament per la noció de «iurisdictio».⁷⁰⁰ Es tractava d'un concepte que implicava la potestat pública de dir el dret i establir l'equitat o, el que venia a ser el mateix, l'exercici de les potestats judicial i normativa. Havia estat elaborat a partir de les categories del dret comú i culminat doctrinalment pel jurista italià Bàrtol de Sassoferratto (1314-1357). El dret comú o *ius commune*, en el context del qual s'havia forjat el concepte, implicà una eina fonamental en mans de les naixents monarquies per reestructurar el poder públic en benefici propi després de la fragmentació del poder públic per part del feudalisme.

El feudalisme havia implicat la fragmentació del poder públic que, en major o menor mesura, es va repartir i fragmentar en mans dels titulars feudals. A partir del segle XII, amb la monarquia feudal i la recepció del dret comú, la situació evolucionà a favor del monarca. En particular, a partir del segle XIII, l'ordenament jurídic es va reestructurar en un seguit de nivells, a manera de piràmide normativa, incloent en els seus diversos esglaons el dret general de Catalunya -integrat pels *Usatges de Barcelona* i la normativa derivada de les Corts que s'hi va afegir-, el dret local estatutari, el dret particular basat en privilegis i el dret comú integrat pel dret romà, canònic i feudal que, des de les universitats italianes, va ser difòs arreu d'Europa i que van ser rebuts a Catalunya com a *iura communia*.⁷⁰¹

En aquest marc jurídic s'insereix la regalia reial d'encunyació monetària reservada pels *Usatges de Barcelona* al monarca tot i que, per via de concessions o ratificacions, altres senyors com alguns bisbes i comtes en van fer un ús limitat. El rei era el titular de la jurisdicció superior al Principat lligada per alguns compromisos com el privilegi de 1285⁷⁰² pel qual es comprometia a la immutabilitat de la moneda d'argent barcelonesa i la sotmetia al control del municipi de Barcelona. Es tracta d'un procés que, com és ben conegut, va lligat al desenvolupament del pactisme català d'acord al qual el rei, que pel

⁷⁰⁰ Vegeu COSTA. *Iurisdictio...* També VALLEJO. *Ruda equidad...*

⁷⁰¹ Una mostra clara de l'estructuració dels diferents nivells normatius esmentats es troba explicitada, per exemple, en el sistema de fonts subsidiàries ideat com a clàusula de tancament dels Costums d'Orta (1296). Vegeu SERRANO. *Els Costums...* Cap. núm. LXXXI. Sobre el dret comú, com a fenomen europeu, vegeu, especialment, Bellomo. *La Europa...*

dret comú era titular de la *plena potestas*, venia a subjectar-se al dret i a compartir l'acció del *condere legem* –potestat legislativa- la col·legislació amb els seus súbdits en el context de la Cort General.

La moneda de plata barcelonesa, encunyada en forma de croats, va ser un exponent d'aquest sistema polític com, anteriorment, ho havia estat de l'encunyació dels diners de tern de billó de Jaume I el Conqueridor. La immutabilitat de la mateixa, que afectava fins i tot la permanença *ex lege* del seu tipus o estampa, és de fet, un monument al pacte del sobirà amb el seu poble representat en la defensa dels seus interessos, d'alguna manera a través del Consell de Barcelona. Posteriorment, la moneda d'or encunyada sota forma de florins d'or d'Aragó també es va veure sotmesa a un pacte similar entre el rei i la Cort General de Catalunya tal com es comentarà més endavant.

Cal distingir la corporació dels moneders en sí i la seva regulació i la moneda encunyada i la seva regulació. Són dos àmbits diferenciables amb estatuts jurídics autònoms. En aquesta ocasió ens centrarem en la corporació i, per tant, cal dir que és el rei qui a través de successius privilegis atribuïa al col·legi de moneders jurisdicció en el vessant judicial. Era del rei –en tant en quan font suprema de jurisdicció- de qui hem d'esperar la concessió de normativa sobre la Seca.

La Seca Reial de Barcelona tenia un règim peculiar que avui qualificaríem de naturalesa mixta. La funció bàsica encomanada a la Seca era de caràcter industrial i consistia en produir moneda. El producte tenia una naturalesa pública orientada al bé comú i a la pública utilitat vinculada al seu curs legal obligatori i havia de complir unes determinades característiques. La Seca, en aquest sentit, actuava de fedatària pública al garantir-ne la qualitat de sortida. El compliment d'aquestes dues funcions s'encomanava a una corporació semipública regida pel Mestre de la Seca⁷⁰³ ajudat per uns oficials adjunts entre els que destacaven els guardes⁷⁰⁴ i l'escrivà.⁷⁰⁵

⁷⁰² SALAT. *Tratado...* Doc. núm. xvi.

⁷⁰³ Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

⁷⁰⁴ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

⁷⁰⁵ Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

L'encunyació de moneda, com s'ha anat repetint en aquestes pàgines, era un dret de regalia.⁷⁰⁶ Això implicava que es tractava d'una prerrogativa reial que depenia, en primera i en darrera instància, del monarca que n'era, en principi, titular exclusiu. Alhora, com a dret patrimonial de la corona estava administrat d'acord a un estatut propi. Aquest sistema permetia que el rei se'n desentengués de la gestió directa bé arrendant-la a canvi d'una quantitat pecuniària pactada o bé, d'acord a sistemes anàlegs que no coneixem bé encara, però que posem en relació amb el caràcter de gestor financer que pren el mestre de la seca. En aquest sentit, ja a les darreries del segle XIII sembla que mestres de la seca com Berenguer de Finestres estaven interessats financerament en l'explotació de la Casa de la Moneda.⁷⁰⁷ Per la seva integració en el patrimoni reial les seques eren una font d'ingressos econòmics.⁷⁰⁸

El rei sempre parlava de «la nostra seca reial de Barcelona». En aquest sentit, l'estatut de dependència era assimilable a, per exemple, la Drassana Reial de Barcelona o d'una altra ciutat. Unes instal·lacions tècniques amb una funció ben determinada i puntual: servir d'arsenal de construcció, reparació i custòdia de les naus que composaven l'estol reial que estaven encomanades a un drassaner reial. Això no obstant, del segle XIV en endavant el municipi de Barcelona hi tindrà un paper interventor cada vegada més destacat fins ésser-ne el gestor fonamental en època moderna.⁷⁰⁹

La fabricació de la moneda interessava al rei per dues raons principals. En primer lloc, per complir amb l'obligació de fornir de numerari el seu reialme. En segon lloc, com a font de renda directa a través de l'explotació de la Seca. Pel que fa a aquest segon aspecte, el monarca podia escollir el sistema que li podia reportar més beneficis. És a dir, podia gestionar-la directament comissionant-la a un oficial reial sota la supervisió directa del rei o bé arrendar-la contractualment a tercers. Ambdues vies eren comunes en la col·lecta tributària, almenys, des del segle XIV. En tot cas, la Seca implicava un dret que calia gestionar inserint dins de l'administració reial.

⁷⁰⁶ Vegeu l'epígraf 2.1. i 2.2.

⁷⁰⁷ KLUPFEL. *El règim de la confederació...* p. 113.

⁷⁰⁸ Respecte el regne de València i la seca de la ciutat de València a la segona meitat del segle XV vegeu KÜCHLER. *Les finances de la Corona...* p 140 i seg.

⁷⁰⁹ ESTRADA-RIUS. *La Drassana Reial...*

Els juristes formats en el dret comú no ens en parlen directament però, en delimitar els béns dels quals gaudia el monarca, ens donen un esquema orientatiu al respecte. En aquest sentit disposem, oportunament, de la visió que el 1725 va donar Domènec d'Aguirre, comte del Massot, doctor en dret i austriacista exiliat a la cort de Viena després de la derrota d'aquest bàndol en acabar la Guerra de Successió el 1714.⁷¹⁰ Per aquest, a la llum del dret comú i amb el coneixement que sobre l'administració pública romana baix-imperial li aportava el coneixement del text romà anomenat *Notitia Dignitatum*,⁷¹¹ el príncep tenia tres patrimonis que es podien distingir entre:

- i.) El patrimoni privat. És a dir, aquell que el príncep tenia com a persona privada o particular amb independència de ser príncep o de no ser-ho. La seva disposició, per tant, era lliure.
- ii.) El patrimoni del príncep de lliure disposició. És a dir aquell del qual disposava el príncep com a tal amb la peculiaritat que els ingressos reportats no estaven vinculats a una despesa pública concreta sinó al seu manteniment general. Aquest tret era important a efectes de la seva despesa. Es tractava d'un patrimoni que el príncep tindria per títol públic i amb un ús privat constituint el Fisc i que estaria confiat en mans del dignatari romà conegut, a l'època del dominat, amb el nom de *comes sacrarum largitionum*. D'acord al treball d'exegesi i analogia jurídicoinstitucional d'Aguirre es tractava d'un oficial que era assimilat al principat de Catalunya al Batlle General de Catalunya que tindria al seu càrrec el fisc –o reial patrimoni- nodrit entre altre fonts per les regalies. Aquí s'acabava la dissertació d'Aguirre que nosaltres podríem continuar afegint que, atès que ja hem vist que jurídicament el dret de batre moneda era una regalia, podem deduir que la seca i els beneficis fiscals que en derivessin recaurien sota la jurisdicció d'aquest oficial. Efectivament, també a l'antiga Roma del *comes sacrarum largitionum* depenien els *procuratores monetae* o encarregats de les diferents seques, de la mateixa manera que els

⁷¹⁰ AGUIRRE. *Tratado histórico-legal...*

⁷¹¹ Es tracta d'un valuós llistat de oficials i altres dignataris romans –d'aquí el nom de la font- que va ser escrit c. 400 d.C. i que ha arribat a nosaltres a través d'una còpia feta al segle XI i continguda en l'anomenat *Codex Spirensis*.

mestres de la seca estarien supeditats, com detallarem més endavant, al Batlle General de Catalunya.⁷¹²

- iii.) El patrimoni del príncep vinculat. És a dir, aquell del qual disposaria el príncep com a tal però destinats els seus ingressos a una despesa concreta. L'exemple serien els tributs anomenats *generalitats*⁷¹³ que estarien sotmeses a una despesa reglada i sota l'administració dels *deputats del General de Catalunya*.⁷¹⁴ Tampoc podem obviar que durant uns anys la Seca Reial de Perpinyà va estar empenyorada en mans de la Diputació del General de Catalunya a partir de 1365.⁷¹⁵

El mestre de la seca, tot i l'ample autonomia de la que disposava com a responsable directe del taller monetari, depenia orgànicament de l'administració reial personificada en la persona del Batlle General de Catalunya i, especialment, del Tresorer reial.⁷¹⁶ En aquest sentit, l'encunyació de moneda, com ja recollien els *Usatges de Barcelona*,⁷¹⁷ era una regalia reial i, com a tal, formava part del patrimoni del rei.

Com a tal patrimoni era administrat, tal com hem vist en l'esquema doctrinal d'Aguirre, pel Batlle General de Catalunya, al Principat, i pels respectius oficials equivalents dels altres reialmes. Aquesta dependència es confirma, per exemple, pel cas de la Seca Reial de València en temps de Martí I l'Humà. En concret, en un document de 27 d'octubre de 1397 pel qual el rei autoritzava al Batlle General de València a reduir la plantilla laboral de la casa de la moneda atesa la minva de la producció.⁷¹⁸ Aquest alt oficial a València també era el competent, almenys des de 1564, en la resolució de les contencions jurisdiccional en les que estigués implicat el Col·legi el que és un testimoni de la seva supremacia sobre les seques.⁷¹⁹ Pel que fa a la Seca Reial de Barcelona aquesta

⁷¹² Vegeu l'epígraf 4.2.

⁷¹³ Bàsicament, el dret d'entrades i eixides que gravava le importació i exportació de certs productes, i el dret de la bolla de plom i el segell de cera que d'ençà les Corts Generals de Montsó de 1363 que els van instituir gravaven, respectivament, la producció de teixits de llana i la seva compravenda.

⁷¹⁴ ESTRADA-RIUS. *Una casa pel General...*

⁷¹⁵ SANAHUJA. *L'arrendament de les encunyacions...* p. 159.

⁷¹⁶ Vegeu l'epígraf 4.2.

⁷¹⁷ BASTARDAS. *Els Usatges...*

⁷¹⁸ Vegeu transcripció del document a MATEU. *Los privilegios de los monederos de Valencia...* p. 29, nota 44.

⁷¹⁹ MATEU. *El libre dels privilegis...* Doc. núm. 33.

organització sembla ja establerta des d'almenys la darrer part del segle XIII. En aquest sentit, en temps del rei Alfons IV el Magnànim, el mestre de la seca actua amb el consell preceptiu del Batlle General i de l'escrivà de la seca, sense els quals no emprèn res.⁷²⁰

La potestat del rei sobre la regalia de la moneda es materialitzava, a la pràctica, a través de dos nivells diferenciats. El primer nivell implicava un acord bilateral entre el rei i un ens que no depenia pròpia i totalment de la Corona. Així, l'encunyació de la moneda de billó i de plata a Catalunya va implicar una relació directa amb el municipi i una progressiva cessió de la responsabilitat sobre els diners de tern i els croats en aquest organisme. Calia que cada emissió es fes amb l'autorització del rei i amb l'acord de la ciutat. El monarca solia accedir a l'emissió però, quan la demanda era elevada pels consellers de Barcelona i s'entenia que no reportaria guanys d'emissió, es pactava que la fabricació seria a costa de les arques municipals.

La relació amb un òrgan extern també va abastar a les emissions d'or després que el monarca es veiés en l'obligació de comprometre's a no alterar aquesta moneda a canvi de rebre l'ajut econòmic voluntari dels seus vassalls durant la Guerra de Castella, també dita dels dos Peres. Així es va pactar en uns capítols acordats pel rei i els tres estaments del Principat o General de Catalunya⁷²¹ en la Cort General celebrada a Tortosa. En ambdós casos hi va haver-hi una clara limitació de la regalia del monarca sotmetent-la a una regulació pactada amb un actor polític extern a la pròpia monarquia i, d'alguna manera, enfrontat dialècticament amb ella. No oblidem que poc després⁷²² Pere III el Cerimoniós va intentar de batre furtivament nous florins al castell de Tortosa fins que va ser descobert i obligat a aturar l'emissió contrària als pactes establerts en seu parlamentària.⁷²³

En un altre nivell, les decisions del rei respecte la política monetària, com en d'altres aspectes de govern, gràcia o justícia, les prenia el monarca auxiliat pels seus consellers. En aquest sentit, un òrgan fonamental era el Consell Reial⁷²⁴ que va ser regulat per Pere III el Cerimoniós en les seves *Ordinacions* (1344). Segons el rei: «lo regiment de nostres sotmeses nos axí havem que aquells no dampnificats servem faent justícia e encara el

⁷²⁰ KLUPFEL. *El règim de la confederació...* p. 113 i seg.

⁷²¹ ESTRADA-RIUS. *Els orígens...*

⁷²² Vegeu l'epígraf 3.4.10.

⁷²³ BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 128-129.

⁷²⁴ ABADAL. *Pere el Cerimoniós...* p. 80 i s.

profit de la cosa pública cobeejants. Emperamor daço engir tant grans coses e aytals deuen suffragis de provisió ajustar que ab conseyll de hom de saviea e de experiencia de coses de proposit feels resplandents esser endreçats nos conve: car aquelles coses qui ab conseyll son fetes fins ben augraven reeben he mereix sotsmeses regir qui neglegex esta a conseyl de savi». ⁷²⁵

Es tractava, en definitiva, d'un organisme que depenia directament del sobirà, que l'acompanyava en tot moment i que estava integrat per un seguit de persones de la confiança i de l'entorn del rei: membres destacats de la família reial, grans barons i, sobretot, oficials reials d'alt rang. Entre aquests darrers hi solia haver-hi el tresorer reial que hem de suposar que quan es discutien la presa de decisions en matèria monetària devia de participar activament.

No es coneix el contingut de les sessions del Consell Reial pel fet que no consta que s'aixequés acte de les seves sessions. Per això, les mencions que tenim són indirectes en el sentit que coneixem el resultat però no el procés mateix de formació de les polítiques monetàries en el si de la institució ni, per suposat, els debats interns amb els seus arguments en pro i en contra quan el parer dels consellers no era unànime, cosa que era freqüent.

En aquest sentit, les fórmules cancelleresques a vegades transmeten l'ambient o insinuen parts del procés de presa de decisions. En una ocasió es mencionava expressament la dificultat de la presa de la decisió: «ab deliberació gran feta en nostre consell, volem e ordonam ...»⁷²⁶ que ens assenyala l'òrgan com un ens deliberant en el fons dels assumptes i no només en el debat formal. En altres ocasions, en canvi, les decisions no devien comportar tantes divisions de parer i en el decret resultant només s'indicava el 1465 que «proceint matura deliberació de nostre Sacre Consell haiam proveït e ordonat»⁷²⁷ o, encara de manera més simple, «havem en nostre ple e solemne consell acordada e deliberada la provisió o crida següent»,⁷²⁸ tal i com es va fer l'ordinació de Martí I l'Humà sobre les característiques dels florins d'or d'Aragó de 1407.

⁷²⁵ BOFARULL. *Ordinacions de la casa...* Vol. 5, p. 186-190.

⁷²⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LIX, p. 438.

⁷²⁷ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LXXIV, p. 462.

⁷²⁸ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LIV, p. 419.

El Consell Reial no només actuava com un òrgan que ajudava al monarca en la seva potestat del *condere legem*, o creació del dret, en els àmbits que avui diríem reglamentaris i normatius no reservats a la Cort General de Catalunya, sinó que també auxiliava al monarca en les decisions de gràcia i justícia.⁷²⁹ Així, en alguna ocasió consta l'acceptació de peticions de gràcia dirigides al sobirà en matèria monetària que, pel que sembla, van ser conegudes en el si del Consell Reial. És testimoni d'aquest procediment la petició de la Seca Reial de Perpinyà formulada l'any 1418 de treure les contrasenysals que identificaven les emissions de croats com a propis per diferenciar-los de les emissions de croats barcelonesos. Al final de la petició l'administració reial afegia «fiat ut suplicatur» i s'anotava que la decisió havia estat presa en el Consell Reial.⁷³⁰ En època moderna aquest paper va continuar en el si del Consell Suprem d'Aragó instal·lat, finalment, a Madrid.⁷³¹

En el govern quotidià el monarca utilitzava la burocràcia de la seva Cort. Aquesta, estava regulada a la Corona d'Aragó des de la redacció de les *Leges palatinae* mallorquines promulgades per Jaume III de Mallorca el 1337⁷³² en base als usos barcelonins i a les posteriors ordinacions de la casa del rei atorgades per Pere III el Cerimoniós (1344).⁷³³ Aquestes darreres assumien íntegrament les anteriors, destinades totes elles a la regulació minuciosa de la cort reial, és a dir, la casa i l'administració palatina.

Aquesta darrera era l'encarregada de desenvolupar i implementar les decisions preses, per exemple, en el Consell Reial. Els diversos oficials, oficines i consells de la monarquia canalitzaven i donaven forma jurídica a la voluntat o a les necessitats de la corona en matèria monetària. La cancelleria era, en aquest sentit, l'organisme que tramitava i vehiculava el conjunt d'ordres, disposicions, ordinacions, nomenaments i altres actes documentats del rei en aquesta matèria. És per això que les diverses sèries de registre de la cancelleria reial són les que custodien les còpies dels originals expedits per ordre del sobirà. Especialment importants eren els decrets d'emissió. Es tractava de diplomes a

⁷²⁹ Sobre la funció de l'organisme en matèria de justícia vegeu TATJER. *La potestad...* i FERRO. *El dret públic...*

⁷³⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LXII, p. 448.

⁷³¹ ARRIETA. *El Consejo Supremo...*

⁷³² JAUME III DE MALLORCA. *Leyes palatinas...*

⁷³³ BOFARULL. *Ordinacions de la casa...* Vol. 5, p. 7-266.

través dels quals el sobirà ordenava l'emissió de moneda i en determinava les seves característiques essencials.⁷³⁴

La Cancilleria Reial també va tenir un paper fonamental com arxiu reial al qual recórrer en cas de pèrdua de documents o de necessitat d'obtenció de còpies autenticades o de cercar documentació necessària. És molt possible que el Col·legi de la Seca Reial de Barcelona o el d'altres localitats hi acudissin en aquesta via, a l'igual que altres persones o institucions. L'exemple més clar de la utilització d'aquesta via és la compilació de documents relatius, prioritàriament, a la moneda barcelonesa que va obtenir de la Cancelleria el municipi de Perpinyà.⁷³⁵ Per a agilitzar aquesta mena de tràmits els arxivers van elaborar un seguit de memorials que els facilitessin la cerca de la documentació que de manera més recurrent els era sol·licitada. A aquesta finalitat sembla respondre, per exemple, el manuscrit que respon a l'encapçalament de: «Memoriale privilegiorum et concessionum factarum super moneta et super officio alcaideorum».⁷³⁶ Durant els segles de la modernitat, amb els monarques instal·lats fora del Principat, bona part d'aquestes responsabilitats van recaure en la nova figura del lloctinent o virrei amb seu a Barcelona.⁷³⁷

4.2. La intervenció del tresorer general

El tresorer reial era l'oficial encarregat de centralitzar els ingressos i les despeses de la corona i actuar, en definitiva, de caixa d'ingressos i de pagaments de la mateixa (fig. 11). En les *Ordinacions de la casa* de Pere III el Cerimoniós el monarca afirmava que calia encomanar el tresor reial «a un feel e industrios hom qui tesaureur per la covinencia de la casa sia nomenat lo qual en tal manera en ajustat e en reeben sia diligent que ab massa gran asperitat no exigisca e en conservat e en distribuent los nostres profits no malmeta ne menyscap».⁷³⁸

⁷³⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. L, p. 390.

⁷³⁵ AVP. AA.9. *Libre de constitutions...* Vegeu l'edició comentada a: TRÉTON. *El llibre de les monedes...*

⁷³⁶ ACA. Canc. Memorial 35.

⁷³⁷ Vegeu, en general: LALINDE. *La institució virreinal...*

⁷³⁸ BOFARULL. *Ordinacions de la casa...* Vol. 5, p. 158-161.

Eiximenis deia al respecte que era «lo setèn oficial principal del rey [...] Aquest ha mester gran lealtat en contractar lo tresor del príncep e gran diligència en levar-li ses rendes e sos emoluments, e en conservar-li lur patrimoni e en satisfer-li a lurs despeses e necessitats».⁷³⁹ En principi, i pel que feia a les seques reials, la tresoreria era l'òrgan que percebia i consignava, d'acord a les instruccions reials, els beneficis que generava, per exemple, el seu arrendament d'acord als acord presos i fixats en el contracte d'arrendament.⁷⁴⁰

També era el tresorer reial l'oficial superior encarregat de vetllar contra els delictes de falsificació de moneda. En aquest sentit, en les *Ordinacions de la casa* de Pere III el Cerimoniós es disposava que «a son ofici pertanyer que tots los falsaris de las monedes nostres e els delinqüents engir ell faça pendre e aquells liura al algotzir e als ordinaris dels delinqüents a requisició deu li delinqüents sien tenguts de pendre».⁷⁴¹

La intervenció del tresorer reial es clarifica des de la darrerria del segle XIV. Sembla ser que aquest oficial va acabar assumint una tasca de control que inicialment corresponia al Batlle General de Catalunya i que a València va continuar fent el mateix oficial valencià.⁷⁴² El tresorer general va prendre la direcció de les seques de manera que assumia en la seva persona l'ofici de mestre general de totes les seques reials de la Corona. En aquest sentit, el 18 de setembre de 1398 Martí I l'Humà ordenava a totes les seques reials que, a més de la marca pròpia del mestre de cada seca, s'afegís en les monedes la marca del mestre general de totes les seques que, en aquells moments, no era altra que el tresorer reial Joan Desplà.⁷⁴³ Efectivament, tal com a exposen Crusafont i Comas,⁷⁴⁴ entre les marques complementàries que apareixen en els florins d'or d'Aragó dels regnats de Martí I l'Humà i Alfons IV el Magnànim són habituals els senyals heràldics dels tresorers reials coetanis. Els mateixos autors assenyalen, pel que fa als florins encunyat al taller de Barcelona, que la marca del tresorer reial va ser la marca principal en l'etapa del regnat del Magnànim i, probablement, del seu successor el Sense Fe.⁷⁴⁵ Sanahuja recorda, a

⁷³⁹ EIXIMENIS. *Dotzè...* Vol. II, 2, cap. 748, p. 166.

⁷⁴⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LI, p. 392 i seg.

⁷⁴¹ BOFARULL. *Ordinacions de la casa...* Vol. 5, p. 155-156.

⁷⁴² MATEU. *Los contratos...* p. 552.

⁷⁴³ ACA. Canc. Reg. 2254 f. 106r. i v.

⁷⁴⁴ CRUSAFONT; COMAS. *El florí...* p. 79-81.

⁷⁴⁵ *Ibidem*. p. 85.

més, que, fins l'any 1516, les emissions d'or de Barcelona incorporen l'escut de la família Sánchez –un lleó rampant- que ocupava precisament l'ofici de la tresoreria general.⁷⁴⁶

En un principi aquests oficis sembla que eren cumulatiu i ben diferenciats d'acord a pràctiques usuals a l'època. Així, en un document de 1407 atorgat per l'esmentat Joan des Pla aquest s'intitula «thesaurarius serenissimi domini regis et magister seccarum argenti et auri tocius sui domini». ⁷⁴⁷ És il·lustratiu d'aquesta estructura que en una disposició reial de Martí I l'Humà datada el 1398 i dirigida al gravador de la seca consti la supervisió documental del tresorer general.⁷⁴⁸

La potestat de la tresoreria reial sobre el govern i ordenació de les seques era àmplia. Així, pel que fa a la Seca Reial de Mallorca, tenim uns capítols sobre el seu regiment ordenats l'any 1407 per Romeu Pallerès, que era un oficial assignat a la tresoreria reial que ocupava la lloctinència de Joan des Pla.⁷⁴⁹ Aquests capítols tenien un caràcter particular i en disposar-los s'esmentava la necessitat d'aquests estatuts, ordinacions o capítols.

El tresorer reial també sol aparèixer, encara que no sempre,⁷⁵⁰ al costat del monarca en els contractes d'arrendament de les seques fets per la cort reial.⁷⁵¹ D'aquesta manera es manifestava clarament el caràcter de supervisor general de les seques que tenia encomanat.

En una declaració reial de Ferran II el Catòlic datada a 25 de novembre de 1494⁷⁵² resta explícita, una altra vegada, aquesta dependència de les seques envers la tresoreria reial. En particular, es delegava al tresorer general l'emissió dient que «ordenam e manam de paraula a nostre thesorer general, fer batre d'aquells –es refereix als menuts- en la nostra seca la suma a ell ben vista a la ley y pes que segon l'orde que lavors de paraula li donam». Igualment, es disposava en relació amb el pagament dels salaris i les despeses que es lliurés el resultat dels comptes al tresorer reial o al regent del seu ofici a Catalunya.

⁷⁴⁶ SANAHUJA. *Ducats i principats...* p. 123.

⁷⁴⁷ ARM. LR 16, f. 29r.

⁷⁴⁸ ELÍAS DE MOLINS. *Numismática...* p. 816.

⁷⁴⁹ ARM. LR. 16, f. 29r-37r.

⁷⁵⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LI, p. 391-402.

⁷⁵¹ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XLVII, p. 374.

⁷⁵² SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. 68, p. 96.

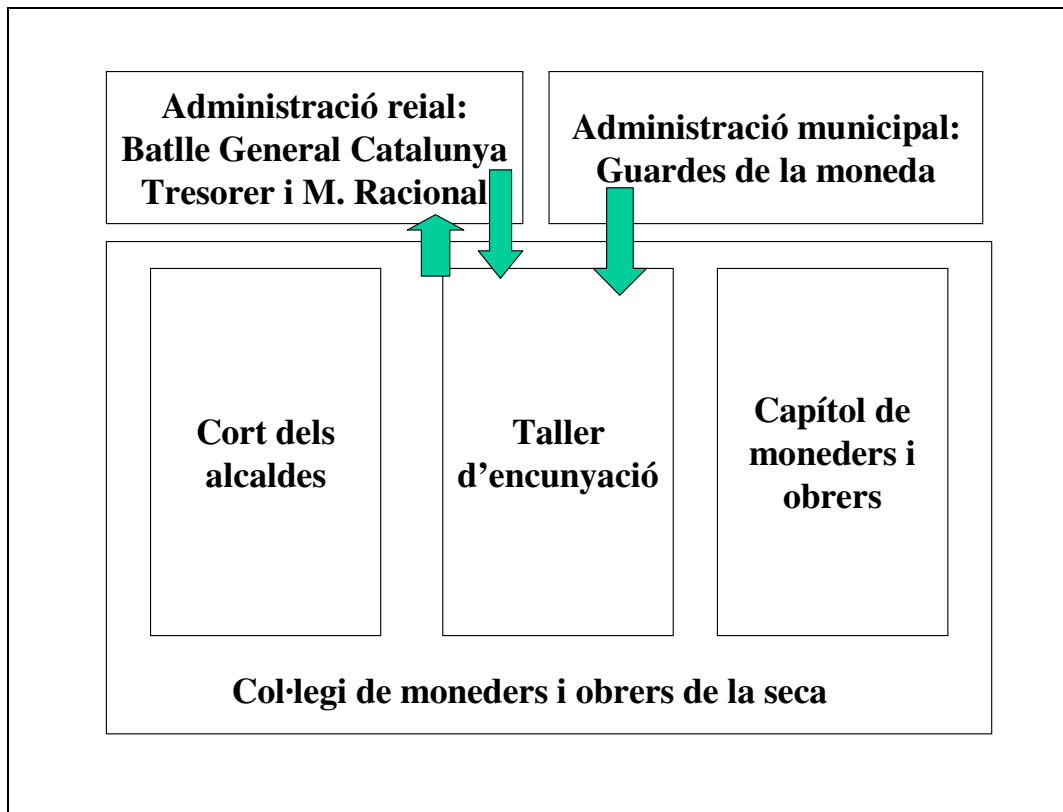

Fig. 1. Estructura orgànica interna ideal del col·legi de moneders i obrers de la seca de Barcelona i les seves dependències institucionals externes. Font: Elaboració de l'autor.

4.3. La intervenció auditora del Mestre Racional

La Corona va disposar des de 1283 d'una instància administrativa de control comptable dels ingressos i despeses gestionats pels seus oficials. Al capdavant d'aquesta instància interventora, importada per Pere II el Gran de Sicília, es va situar un oficial que responia al nom de mestre racional de la cort del rei.⁷⁵³ Aquest va actuar en qualitat de suprem auditor dels comptes de la Corona (fig. 12). Pere III el Cerimoniós va regular aquesta

⁷⁵³ MONTAGUT. *El mestre racional...*

figura en les seves *Ordinacions sobre la casa*.⁷⁵⁴ També Eiximenis va escriure sobre el mateix que era «lo quint official principal del príncep [...] per tal quant no ha a fer sinó hoyr lo compte dels altres». ⁷⁵⁵ Es tractava inicialment d'una magistratura unitària i comuna a tots els regnes i terres del rei fins que, a principis del segle XV, es va dividir l'ofici i es va instaurar un mestre racional privatiu per cada regne. ⁷⁵⁶

L'obligació de retiment de comptes era universal i el mestre de la seca, en qualitat de màxim responsable local de la mateixa, era l'oficial que havia de retre els comptes corresponents a la seva gestió davant l'administració reial i, en particular, a la cort del mestre racional. Així es consigna amb tota claredat, per exemple, en un contracte d'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà en el qual expressament s'assenyala com una pràctica general: «e que de tot ço quis fara en la dita secca faça lo dit maestre libres, axi com fan los maestres de les altres seques, los quals libres sien tenguts donar, finit lo temps d'aquest arrendament, al maestre racional de casa del senyor Rey». ⁷⁵⁷ En altres documents citatoris es menciona, de manera genèrica, els comptes del mestratge de la Seca. ⁷⁵⁸ A la pràctica, tots els mestres de les seques reials acomplien amb regularitat aquest tràmit.

Així, en una clàusula final d'una ordre reial de 1345 s'ordena, igualment, al mestre racional que rebí els comptes del mestre de la seca d'acord al contingut en la mateixa ordre. ⁷⁵⁹ En un altre exemple veiem com Ferran II el Catòlic estableix que els comptes de l'emissió de menuts que s'ordena batre a la Seca Reial de Barcelona, a càrrec del mestre de la seca com a responsable, siguin auditats pel Mestre Racional. ⁷⁶⁰

En cas d'incompliment de l'obligació de comparèixer davant la cort del mestre racional aquest, o els seus subordinats, expedien les pertinents ordres citatòries tot instant al comperetent a complir amb el seu deure. En aquestes lletres se'l comminava a presentar els comptes sota amenaça d'una pena pecuniària. Això és el que es constata, per exemple, el juny de 1358 quan, des de l'oficina del mestre racional, es requeria a Bertran

⁷⁵⁴ BOFARULL. *Ordinacions de la casa...* Vol. 5, p. 149-157.

⁷⁵⁵ EIXIMENIS. *Dotzè...* Vol. II, 2, cap. 747, p. 164.

⁷⁵⁶ MONTAGUT. *El Mestre Racional...*

⁷⁵⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxxiii.

⁷⁵⁸ ACA. RP. MR. Reg. 687, f. 63v.

⁷⁵⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxvi, p. 315.

⁷⁶⁰ SALAT. *Tratado...* Doc. núm. 68, p. 96.

d'Avella, mestre de la Seca Reial de Barcelona, a complir amb l'obligació de presentar els comptes del seu mestratge després d'incomplir reiterades ordres en sentit idèntic.⁷⁶¹

La mort del compte-retent no extingia l'obligació de retiment sinó que aquella era assumida com una càrrega més de l'herència pels hereus del causant. Així, els hereus del difunt Pere Vicens, mestre de la Seca Reial de Barcelona, van ser requerits el febrer de 1355 per tal d'acabar de donar la resta de llibres de comptes que encara mancaven per auditar.⁷⁶²

En altres ocasions no era el mestre de la seca la persona cridada a aportar els documents sinó altres oficials de la seca com ara bé els escrivans, els guardes o els assajadors. Un exemple d'aquesta manera de procedir es documenta pel que fa a la Seca Reial de Perpinyà a inicis de la dècada de 1360 i, en particular, se'ls sol·licita informació suplementària.⁷⁶³ Per aquest darrer fet es pot constatar que, si bé la relació usual era entre l'oficina del mestre racional i el mestre de la seca, quan calia el racional investigava i podia convocar davant la seva cort el personal subaltern del mestre de la seca.

Testimoni de l'obligació de retre comptes n'era, també, la conservació en l'arxiu del mestre racional dels llibres de comptes de la seca.⁷⁶⁴ Cal tenir en compte que, a l'igual que passava amb els llibres de comptes d'altres institucions redactats per ser presentats a una instància auditora, com ara bé els llibres del clavari del Consell de Barcelona presentats a la verificació dels racionals municipals, o els dels diputats del General de Catalunya als oïdors de comptes de la mateixa institució, eren llibres fets expressament que posaven en net i en ordre la comptabilitat original interna que no conservem. Per tant, ens trobem davant d'una informació comptable elaborada *a posteriori* i expressament destinada a l'administració reial amb tot el que aquestes premisses poden comportar. No es conserven, en canvi, els comptes originals que permetrien una confrontació i la verificació del tractament final que rebien els comptes originals.

⁷⁶¹ ACA. RP. MR. Vol. 687, f. 63v.

⁷⁶² ACA. RP. MR. Vol. 687, f. 3r.

⁷⁶³ ACA. RP. MR. Vol. 687, f. 136r-136v, 151r i 169r. Vegeu, també, ACA. RP. MR. Vol. 688, f. 35r.

⁷⁶⁴ ACA. RP. MR. Seques.

Els llibres als quals es referia la clàusula i que contenien la comptabilitat eren els ja esmentats en detallar les tasques de l'escrivà de la seca⁷⁶⁵ atès que aquest darrer era l'oficial encarregat de redactar-los. Es tractava d'uns llibres de comptabilitat fixats amb tota claredat per la normativa reial que s'havien de portar a totes les seques de manera uniforme i sistemàtica. La consulta dels llibres de les diferents cases de la moneda de la Corona d'Aragó presentats davant l'oficina del mestre racional i guardats en el seu arxiu, tal com ja s'ha dit, així ho testimonia.⁷⁶⁶

El mestre racional també es cuidava de mantenir la disciplina en les formalitats comptables atès que era un oficial dotat amb jurisdicció. Hem de pensar que la seva cort tenia jurisdicció per absoldre de responsabilitats comptables tot definint els comptes, demanar aclariments suplementaris, exigint l'aportació de documentació que s'estimava necessària o bé, arribat l'extrem, aplicar conseqüències jurídiques punitives diverses segons s'apreciés alguna negligència o, en els casos greus, dol.

Així es pot constatar en l'observació que en l'oficina del mestre racional s'anotava en els comptes presentats per Arnau Lor, mestre de la Seca Reial de Càller: «E és certa cosa que tot maestre de alguna de monedes dóna en lo retiment de son compte los libres davall scrits sens los quals negun compte de moneda a cautela de la cort no's pot bé reebre e que sien bé ordenats: primerament lo libre de les compres, ítem lo libre del allejar, ítem lo libre de les fondicions, ítem lo libre dels obrers, ítem lo libre de la emblanquició; ítem lo libre de les monedes, ítem lo libre de les deliurances, ítem lo libre de les dates e messions e axí són entre tots viii libres».⁷⁶⁷

Els comptes de Lor, segons sembla, no estaven prou clars i l'oficina del mestre racional exigia, al respecte, per prendre'ls en compte documentació justificativa suplementaria. «Aquestes són les dates e messions que N·Arnau Lor, maestre qui fo de la moneda dels alfonsins del or metia en data e no li són estades preses en compte per ço com non mostrava manaments del senyor Rey ne altres cauteles ne eren messions necessàries al dit offici».⁷⁶⁸ El mestre racional i els seus oficials analitzaven la documentació aportada i

⁷⁶⁵ Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

⁷⁶⁶ Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

⁷⁶⁷ ACA. RP. MR. Vol. 2008/1, f. 13r.

⁷⁶⁸ ACA. RP. MR. Vol. 2008/1, f. 1r.

realitzaven les anotacions pertinents relatives a dubtes o incongruències que calia solventar.

En el primer quart del segle XVI documentem la presència del lloctinent del mestre racional en els actes formals de deslliurança de la moneda d'or batuda a la Seca Reial de Barcelona.⁷⁶⁹ Hem de pensar, de totes maneres, que la verificació de la comptabilitat de les seques reials era un aspecte al qual es donava molta importància i s'evitava, en general, delegar a lloctinents. Així, per exemple, el 1389 el rei Joan I el Caçador va establir la figura d'un lloctinent de mestre racional a l'illa de Sardenya.⁷⁷⁰ Es tractava d'una mesura descentralitzadora que procurava una agilització dels tràmits administratius i una major comoditat i estalvi de despeses pels comteretents. Doncs bé, el rei, de manera expressa, continuava reservant els comptes de les seques sardes directament a l'audició del mestre racional a Barcelona.

Finalment, encara que no sigui objecte central d'aquest estudi, cal tenir present que també era el mestre racional⁷⁷¹ una instància auditora en les emissions de moneda local empreses pels tallers locals municipals.⁷⁷²

4.4. La intervenció del municipi barceloní

El municipi de Barcelona, establert i consolidat al llarg de la segona meitat del segle XIII, va tenir un paper destacat en les emissions de moneda barcelonina, primer, i en el regiment de la pròpia casa de la moneda, després. En aquest sentit, no poder perdre de vista en cap moment la funció emissora de la seca i al respecte cal assenyalar l'evolució de les emissions monetàries molt vinculades a la vocació mercantil i a les oligarquies ciutadanes.

Efectivament, a partir del segle XIII els privilegis reials van comprometre la moneda sortida de la Seca Reial de Barcelona a l'organisme municipal. Aquesta vinculació va anar

⁷⁶⁹ En aquest sentit, vegeu ACA. RP. MR. Vol. 2002. f. s.n.

⁷⁷⁰ ACA. Cartes Reials de Joan I. Carta núm. 379 de 1389, maig, 25. Montsó.

⁷⁷¹ Vegeu, per exemple, les obligacions imposades a les emissions vigatanes el 1537 o el 1574. Vegeu CRUSAFONT. *La moneda catalana...* p. 319.

⁷⁷² Vegeu l'epígraf 3.4.10.

creixent i successivament es va anar ampliant fins tenir efectes institucionals en el govern de la Seca. Aquest procés començà amb el privilegi de Jaume I el Conqueridor atorgat l'any 1258⁷⁷³ pel qual el monarca es comprometia a mantenir l'estabilitat de la nova moneda barcelonesa de tern per un període que comprenia tot el seu regnat més deu anys després de la seva mort. Després es va ampliar amb la instauració el 1285 de la moneda grossa de plata o croats de Barcelona. Aquesta moneda va esdevenir emblemàtica en les emissions de la Seca Reial de Barcelona i van testimoniar la continuïtat del règim constitucional català.⁷⁷⁴

El mateix Jaume I el Conqueridor va permetre al Consell de Cent de supervisar les emissions en poder nomenar els dos guardes de la moneda.⁷⁷⁵ La presència de dos representants ciutadans dins de la seca reial amb la missió de fiscalitzar la bondat de la moneda produïda era un privilegi excepcional atès que en d'altres municipis les corresponents ciutats on s'ubicaven les cases de moneda només solien poder nomenar un guarda mentre que l'altre era de lliure disposició reial. Aquest privilegi va estar en vigor fins a la desaparició de la seca de resultes de la Guerra de Successió.

La puixança econòmica de Barcelona en el si de Catalunya i la seva creixent influència política davant la Corona van fer que un dels temes periòdicament presents en l'agenda política de la Ciutat en les seves relacions amb la Monarquia fos el tema monetari. El segle XV va marcar, en aquest sentit, l'abdicació de la Corona de moltes de les seves responsabilitats en aquesta matèria en el municipi que es van anar allargant en els segles següents. Ara bé, la Corona no va renunciar mai a la seva regalia i el context a partir del qual es va anar dibuixant aquest protagonisme creixent no va evitar que qualsevol mutació –pes, llei o estampa- hagués forçosament de ser pactat i acceptat pel rei, el seu consell o bé el seu lloctinent. És molt clar tot plegat en el regnat de Felip III d'Espanya i les mesures negociades pels consellers de la Ciutat per fer front als daltabaixos monetaris.⁷⁷⁶

⁷⁷³ SALAT. *Tratado...* Doc. núm. vii.

⁷⁷⁴ BADIA. *Catàleg dels croats...*

⁷⁷⁵ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

⁷⁷⁶ ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...*

4.5. Competències municipals en l'ordre públic metrològic

El consell municipal era l'òrgan competent en el manteniment de l'ordre públic metrològic en el territori sota la seva jurisdicció. Aquest era el cas de la ciutat de Barcelona i, normalment i en diferent mesura, de les ciutats i viles d'arreu de Catalunya. Els pesos i mesures formaven part de la cultura de cada lloc i estaven emparats, sovint, en el seu ordenament local. En general, cal saber que els patrons dels pesos i de les mesures estaven custodiats arreu en mans de l'organisme municipal i, a major seguretat, estaven contrastats amb el senyal de la localitat.

Sovint, a més, aquestes mesures o duplicats de les mateixes eren posades a disposició del poble per tal que, a canvi de satisfer una petita quantitat monetària, qualsevol pogués verificar el pes dels diversos productes. Aquesta missió implicava també l'ordenació dels pesos i mesures en mans de particulars així com la verificació que tots els pesos i mesures utilitzats fossin els legítims amb la finalitat d'evitar frauds. El responsable municipal assignat a aquesta tasca a nivell general era, com és ben conegut, el mostassaf.⁷⁷⁷ Aquest era un oficial municipal que aplegava a les seves mans les responsabilitats de la policia de mercat en el sentit més ampli que comportaven una tasca de control i, si s'esqueia, de punició de les infraccions.

En aquest treball interessa aquest camp d'estudi exclusivament en relació amb el numerari en circulació. El problema a grans trets derivava de la falsificació monetària. Aquesta es manifestava de dues maneres diferents. En primer lloc, a través de la moneda falsa pròpiament dita i, en segon lloc, de la moneda autèntica retallada o llimada i, per tant, mancada de pes.⁷⁷⁸

Pel que fa a la primera qüestió s'establí que la moneda falsa havia de ser treta de circulació i destruïda. Normalment, era tallada i els trossos eren retornats al propietari. El 1282, per exemple, es va establir que els canviadors havien de jurar en poder del veguer⁷⁷⁹ que si trobaven moneda falsa en poder d'algú, haurien d'investigar-ne la

⁷⁷⁷ Sobre aquest oficial a Barcelona vegeu BAJET. *El mostassaf...*

⁷⁷⁸ S'entenia que es tractava d'una falsificació del pes teòric i original de la moneda.

⁷⁷⁹ Sobre aquest representant ordinari local del rei vegeu, en general, LALINDE. *La jurisdicción real inferior...*

procedència per informar les autoritats i destruir-la.⁷⁸⁰ Es tractava d'una norma que va caure en desús atès que en el primer quart del segle XVII es tornava a reclamar – recordant l'antiga norma- que els banquers havien de tenir unes tises als seus establiments per tallar la moneda falsa.⁷⁸¹ A vegades, el municipi ordenava la depuració de la moneda. Això ho podia fer de maneres diferents. Algunes vegades es retiraven les peces falses o retallades i es contramarcaven les bones com a signe de validació. D'altres, les peces dolentes en circulació eren bescanviava per bones recent encunyades. En ambdós casos les peces retirades eren enviades a la Seca per batre més moneda o bé, en ocasions, es destinava el metall a d'altres finalitats. Així, per exemple, es documenta que el govern municipal de Reus va ordenar l'any 1466 fondre la moneda falsa recollida per fer-ne una corona per una imatge de la Mare de Déu.⁷⁸²

Pel que fa a la segona qüestió de la moneda retallada s'establien diverses solucions. La que aquí ens interessa destacar és la del pesatge de les monedes de metall fi. Efectivament, en algunes ocasions es va determinar, davant l'abundància de numerari retallat en circulació, que la moneda fos pesada per determinar el seu valor. Això està documentat en la Barcelona del primer quart del segle XVII.⁷⁸³ Per facilitar aquest pesatge es van utilitzar pesos especials.⁷⁸⁴ D'entrada, consta que les seques eren les encarregades de fer pesals o dinerals per a l'ús públic.⁷⁸⁵ Martí I l'Humà, per exemple, en disposar el pesatge dels florins sospitosos de ser curts de pes ordenava que qui volgués tenir un dels pesals de florins el demanés a un dels mestres de les seques de Catalunya.⁷⁸⁶ També consta que existien balances especials –anomenades, sovint, trabuquets- per pesar monedes i que aquestes i els pesos i minves que les acompanyaven no consta que sempre, com veurem, s'haguessin de fabricar a les seques. Per tant, és segur que coexistien tot un seguit de pesos i balances no oficials que calia validar. És en aquest punt del procés que intervenien les competències municipals a càrrec de tres oficis públics que documentem, especialment, a Barcelona: 1) afinador de pesos i mesures, 2) afinador especial de pesos i balances monetàries i 3) ofici de pesador públic de monedes.

⁷⁸⁰ CYADC-1706 10.4.5.1.

⁷⁸¹ SALAT. *Tratado...* Vol. 2, doc. núm. LXXVI.

⁷⁸² SANAHUJA. *La moneda municipal...* p. 81, doc. núm. 1.

⁷⁸³ ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...*

⁷⁸⁴ CRUSAFONT. *Pesals monetaris...* i MATEU. *Catálogo de los ponderales...* En general, vegeu també: DIEUDONNÉ. *Manuel des poids...*

⁷⁸⁵ Vegeu l'epígraf 5.3.1.

4.5.1. Afinador de pesos i mesures

Bruniquer assenyala en les seves *Rúbriques* que el 5 de juny de 1506, en unes lletres dels consellers de Barcelona als cònsols de Perpinyà, els primers explicaven que la ciutat tenia creat un ofici d'afinador de pesos i mesures que havia d'afinar totes les mesures que servien per comprar i vendre a la ciutat d'acord als originals que es guardaven a casa la ciutat, posant-hi l'escut de la ciutat i del mostassaf, essent aquest darrer un ofici vitalici.⁷⁸⁷ L'afinador, per tant, era un oficial que depenia orgànicament del mostassaf.

De fet, la creació de l'ofici era molt més antic i, en absolut, exclusiu de Barcelona. Així, per exemple, en els *Costums de Tortosa* es troben diverses evidències al respecte com la que estableix que «les peces, balances e calastons de la ciutat de Tortosa e de son terme, deuen ésser legals e afinats».⁷⁸⁸ Aquesta darrera obligació comportava necessàriament un responsable oficial encarregat de realitzar l'acte d'afinament. En tot cas, en els mateixos costums es permetia lliurement la fabricació d'aquestes peces.⁷⁸⁹ Tornant a Barcelona consta que l'11 de març de 1454 es revocava de l'ofici d'afinador dels pesos i mesures de la ciutat a Berenguer Sabater, que el tenia a beneplàcit, i es proveïa per tres anys en favor de P. Anglès.⁷⁹⁰

Entre la diversitat de mesures que existien per garantir l'ordre públic metrològic cal destacar les relatives als metalls preciosos. Així, el 24 de novembre de 1584 el Consell de Barcelona s'ocupà de les mesures que utilitzaven els argenters i va obligar que tant aquells com tota persona que treballés amb els esmentats metalls havien de dur els pesos que utilitzessin a la persona que la ciutat designés per tal afinar-los i marcar-los amb els originals antics. També s'establí que els pesos per pesar or havien de ser de llautó i els de pesar plata o bé d'aquest metall o bé de color platejat. La finalitat era facilitar la identificació entre uns i altres ponderals.⁷⁹¹

⁷⁸⁶ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. 49 (p. 159).

⁷⁸⁷ BRUNIQUEL. *Rúbriques...* Vol. 4, p. 121.

⁷⁸⁸ *Costums de Tortosa*. 9.15.9.

⁷⁸⁹ *Ibidem*. 9.15.10.

⁷⁹⁰ *Manual de novells Ardits...* 2, p. 180.

Aquest ofici va perviure a Barcelona a l'extinció del règim municipal tradicional com a conseqüència de la promulgació del Decret de Nova Planta (1716). Així es contempla expressament en un Decret de 5 de setembre de 1718.⁷⁹²

A la resta de municipis també calia, òbviament, garantir la rectitud dels pesos i mesures i, per això, si no disposaven expressament d'un afinador permanent en podien buscar un de temporal. Aquest és el sistema que consta que la vila de Sabadell va utilitzar, per acord del seu Consell, el 1595. Es va establir que el procurador reial a la Vila pogués fer venir un afinador per afinar tots els pesos i mesures i marcar-los amb el senyal local.⁷⁹³

4.5.2. Afinador especial de pesos i balances monetals

Segons Bruniquer el 28 de febrer de 1469 «perque alguns se atrevían a afinar pesos, e minves de monedas de or»⁷⁹⁴ deliberaren nomenar a un argenter de nom Antic Crestià, per ocupar-se d'aquesta tasca. El 23 de març de 1479 s'elegia un altre argenter per assumir l'ofici d'afinador de pesos i mesures, per vacant de l'ofici per mort de l'anterior titular, un altre argenter.⁷⁹⁵ També era un argenter –en aquest cas, de la rellevància del barceloní Marc Canyes-⁷⁹⁶ l'encarregat de tenir a punt cada any els pesos i les balances amb els quals es verificava el pes dels florins a la Taula de Canvi de la Ciutat a partir de 1420.⁷⁹⁷ No cal dir que sembla que aquest ofici era regit en règim de quasi bé monopoli per argenters com experts naturals que eren en matèria de metalls.

El mateix 1479 consta que es promulgà un edicte pel qual s'ordenava que, si bé «qualsevol persona pot fabricar pesos, y balanças de monedas, empero que no sen puxe usar sino son afinats per lo Afinador qui serà elegit de dits pesos, y balanças».⁷⁹⁸

⁷⁹¹ GONZÁLEZ SUGRAÑES. *Contribució a la Història...* p. 209.

⁷⁹² Decret de 5 de setembre de 1718, §. 60. Està publicat a: BRUGUERA. *Historia del memorable...* vol. 2, p. 520.

⁷⁹³ MATEU VIDAL. *Ordinacions de la universitat...* p. 462.

⁷⁹⁴ BRUNIKUER. *Rúbriques...* Vol. 4, p. 134.

⁷⁹⁵ *Ibidem.* Vol. 4, p. 134.

⁷⁹⁶ DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, p. 45-49.

⁷⁹⁷ AHCB. 1B.XI Clavaria, 39, f. 110v.

⁷⁹⁸ BRUNIKUER. *Rúbriques...* Vol. 4, p. 134.

Igualment, el 6 de juliol de 1611 es feia elecció municipal d'un argenter «per afinar los pesos de las monedas».⁷⁹⁹

La necessitat d'afinar pesos i balances era general a tots els municipis catalans i l'ofici d'afinador es va estendre arreu. Així, el 16 de gener de 1579, es publicava a Perpinyà una crida ordenant que tots els pesos de les monedes d'or fossin verificats per l'afinador de la vila.⁸⁰⁰ Igualment, el 1612 el mostassaf de Tarragona disposava que qualsevol persona que tingués «balanses y trabuquets y qualsevol manera de balances, les hayen de tenir iguals, que no pese la una més que altra, y los marchs y pesos de pesar moneda hayen de portar afinar a l'afinador».⁸⁰¹ En moltes disposicions apareix aquest tipus d'obligació i les marques amb les quals els afinadors havien de contrastar la licitud de pesos i balances.

A vegades es constatava la manipulació de les mateixes balances. Així, per exemple, el 12 d'abril de 1612 el Consell de Cent va establir el pagament dels serveis d'un oficial del veguer en l'enquesta feta contra l'argenter Pere Pau Vivet, inculpat d'haver fet trabuquets falsos o manipulats.⁸⁰²

A poc a poc l'ofici inicial es va consolidar com una prestació imprescindible en la vida del municipi. Tant és així que va sobreviure al Decret de Nova Planta (1716) i a l'extinció del règim municipal català. De fet, la seva presència sota forma de contrast i afinador es va estendre al llarg de tot els segles XVIII i XIX com una figura imprescindible en la seguretat del tràfic monetari.

4.5.3. Ofici de pesador i verificador públic de monedes i la Taula del pes dels florins

El municipi barceloní, a més de la validació dels pesals i balances que havien de servir per pesar el numerari en circulació, també va posar a disposició dels ciutadans un oficial que duia a terme una verificació de les monedes. Es tractava d'un ofici instituït per Pere III

⁷⁹⁹ *Ibidem*. Vol. 4, p. 125.

⁸⁰⁰ COLSON. *Recherches...* p. 169.

⁸⁰¹ SANAHUJA. *La moneda municipal...* p. 203, doc. núm. T-20.

⁸⁰² Vegeu AHCB 1B II-121, f. 154r-154v.

el Cerimoniós a 19 de maig de 1349.⁸⁰³ El monarca, com a titular de la regalia de la moneda, concedia al pesador plena autoritat per verificar la moneda d'or i d'argent en pes, llei i autenticitat i trencar el numerari que no fos correcte. L'oficial havia de ser elegit de comú acord entre el Batlle General de Catalunya i els consellers de Barcelona. El pes del municipi en l'elecció degué créixer amb el temps com demostra la provisió feta pel consell del trentanari el 31 de maig de 1486 de l'ofici de qui «ha carrech de les Balanses, e pesos de monedas».⁸⁰⁴

Aquest oficial tenia l'encàrrec d'examinar de forma pública el numerari en circulació a petició dels interessats que, en contrapartida, havien de satisfer una petita taxa preestablerta. Es tractava d'una operació que es duia a terme a petició dels interessats per tal de determinar tant l'autenticitat com la correcció del pes i de la llei de les monedes en utilitat d'aquells que no disposaven de mesures oficials pròpies.

Si l'ofici d'afinador estava monopolitzat pels argenters en el cas del de pesador sembla que predominaven, encara que no de manera exclusiva, els mercaders. No oblidem que precisament aquest col·lectiu era, juntament amb els canviadors i per raó de la seva professió abocada al comerç i als diners, la pedrera més segura de la qual extreure el personal necessari en reconèixer amb exactitud la moneda corrent local i estrangera i les seves peculiaritats. El testimoni més clar d'aquesta idoneïtat potser siguin els capítols dedicats a les monedes que es troben en els diversos manuals de mercaderia que es conserven i que van ser propis de la cultura dels mercaders i navegants dels segles XIV i XV.⁸⁰⁵ A més, cal recordar els nombrosos quadres de banquers i canvistes del segle XVI i XVII que sempre mostren aquests personatges envoltats de monedes i d'unes balances.⁸⁰⁶

⁸⁰³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXIX, p. 321.

⁸⁰⁴ BRUNIQER. *Rúbriques...* Vol. 4, p. 158.

⁸⁰⁵ Vegeu, especialment, el manual editat i estudiat per Miguel Gual. En la seva obra presenta els altres manuals de l'àmbit de la Corona d'Aragó coneguts. Vegeu GUAL. *El primer manual...* Vegeu també, per l'àmbit italià: TRAVAINI. *Monete, mercanti...* En totes aquestes obres sol aparèixer un apartat dedicat a les característiques de les monedes amb les quals s'havia de topar el mercader en el seu treball quotidià amb advertiments pràctics.

⁸⁰⁶ Així, per exemple, les diferents i nombroses versions del quadre «el canvista i la seva muller», pintats per Marinus van Reymerswaele i conservats a diverses pinacoteques nacionals europees com la de Múnic, Nàpols o Madrid. També el retrat d'un banquer de Jan Gossaert, conservat a la National Gallery of Art de Washington o, entre molts d'altres, el retrat d'un banquer atribuït a Dosso Doni i conservat al Szépművészeti Museum de Budapest.

En alguns altres municipis que no tenien aquest ofici en la seva estructura o planta orgànica estable van poder cercar puntualment algun especialista quan era necessari. En algunes ocasions aquest ofici rep el nom de «contrast» amb una missió anàloga al pesador de la moneda encara que el seu nom sembli remetre al de l'afinador. Així consta que a la població de La Selva de Camp el 1525 hi havia un contrast. En un inventari de les eines que va rebre en prendre possessió de l'ofici apareixen mencionades una capsa amb unes balances, una altra capsa amb unes balances més petites, un joc de ponderals de 20, 15, 10, 5, 3, 2, 1 i ½ ducat; 1 de florí i diverses minves.⁸⁰⁷ Aquestes balances i mesures eren les que havia d'utilitzar en la seva feina. El municipi en el qual està més ben documentat l'ofici de «contrast» és, però, el de Cervera.⁸⁰⁸ En aquesta localitat es constata el nomenament d'un argenter amb la tasca de pesar la moneda i el nom de «contrast» des de 1407 fins a 1716.

La necessitat de verificar, a més, la bondat de la moneda es pot resseguir a vila de Cervera el 1508 quan el Consell de la Vila acordava fer un pagament a l'argenter Blai de Belloch «per los treballs que ha presos en regonexer e triar los diners menuts si eren de sequa o no» o, el que és el mateix destriar els autèntics dels falsos.⁸⁰⁹ La necessitat de pesar la moneda també es va obrir a diversos municipis el 1611 arran de la greu crisi monetària del període.⁸¹⁰ Aleshores, diverses localitats van haver de cercar ajuda per pesar i verificar la bondat del numerari en circulació. Així va actuar el de La Selva del Camp. Efectivament, els jurats locals van acordar cercar a Tarragona un argenter amb balances i pesos per pesar rals, sous i sisens de plata. També van acordar fer comprovar el marc que tenia la Vila per veure «si està per a pessar monedas». Finalment, també van acordar comprar unes estenalles per tallar la moneda falsa que no superés la comprovació.⁸¹¹ En un sentit anàleg la propera municipalitat d'Alcover va contactar el mateix any amb dos «pesadors i visuradors» de monedes que també tallaven les peces falses.⁸¹²

⁸⁰⁷ SANAHUJA. *La moneda municipal...* p. 177, doc. núm. LS-9.

⁸⁰⁸ LLOBET. *Documents per a la història... (primera part)...* i ÍDEM. *Documents per a la història... (segona part)...*

⁸⁰⁹ CRUSAFONT. *La moneda catalana...* p. 150

⁸¹⁰ En general, vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...*

⁸¹¹ SANAHUJA. *La moneda municipal...* p. 104, doc. núm. 58.

⁸¹² *Ibidem.* p. 139, doc. núm. AL-3.

Anteriorment a l'establiment de l'ofici els particulars o bé havien de tenir pesos i balances pròpies o bé les havien de manllevar. Aquest és l'estadi que es recull en el cas de Tortosa en els *Costums de Tortosa*: «Tot ciutadà o habitador de Tortosa e de son terme pot fer, e fer fer, e tenir en son alberch e defora, totes mesures de vi [...] e liures, marchs, onçes e miges onçes, e huytans, e quarterons, e argens e quintars, e tots altres pesals, en què hom pusca o dejar re pesar per si metex o per sa pròpia auctoritat. E en aquells, pesar, e mesurar a si e a altre, e axí bé a estranys com a privats, e aqueles peses o mesures logar, o el loguer pendre e aquel fer seu».⁸¹³ Els fraus devien de ser els que van provocar una intervenció correctora de les autoritats municipals i l'introducció de l'obligació d'afinar i contramarcjar balances i mesures.

El monarca i la ciutat de Barcelona van continuar intervenint puntualment en aquesta matèria i el testimoni més clar és la fundació de la Taula del pes dels florins. Aquesta va ser creada originàriament pels consellers de Barcelona amb crida de 9 de març de 1401 amb el preceptiu acord reial previ, atès que el seu responsable tenia la jurisdicció en els debats sobre la matèria del pes.⁸¹⁴

La fundació s'ha d'ubicar en el context econòmic i institucional en el qual acabaria per establir-se la coneguda Taula de Canvi de la Ciutat.⁸¹⁵ En la Taula del pes s'establí que, per pesar florins o mitjos florins, hi haguessin «piles o pesals, justs e mercats, ço és, de la una part, de les armes reials e de l'altra part, de creu, responents al marc de Perpenyà, los quals pesals sien fets per lo mestre de la seca de la dita ciutat o per altra de la dita seca a qui es pertanya, ço és, de C, de L, de XX, de X, de V, de III, de II, de I e de mig florins». A la Taula del pes dels florins es pesaven els florins al menut i a l'engros i, per això, tenien tres tipus de balances.

La seva existència va continuar paral·lela a la de la Taula de Canvi. Així, entre els salaris ordinaris satisfets pels consellers el 1420 consta el de Berenguer ça Closa, mercader de Barcelona, «regidor de la taula del pes dels fflorins quis pesen en la taula del debat dins la Lotge»⁸¹⁶ i en el mateix any ja apareixia Bartomeu de Liger, mercader de Barcelona, com

⁸¹³ *Costums de Tortosa*. 9.15.10.

⁸¹⁴ DURAN SANPERE. *Barcelona i la seva història...* Vol. 2, p. 457-458, nota núm. 1.

⁸¹⁵ Vegeu, entre altres treballs sobre el tema: ADROER; FELIU. *Història de la Taula...* i PASSOLA. *Els orígens de la Taula...*

⁸¹⁶ AHCB. 1B.XI Clavaria, 39, f. 110r.

a ajudant seu en la taula del pes dels florins dins la Llotja.⁸¹⁷ Més endavant, '11 de juliol de 1447, es nomenava el mercader Salvador Ferran com ajudant de Bartomeu de Liger. Es deia d'aquest darrer que era el regidor de la Taula del pes dels florins «que per especial provisió del senyor Rey es estada ordonada dins la lotge de la mar⁸¹⁸ de la dita ciutat per pesar també en gros com en menut tots florins e migs florins de que sobre aquells sia debat».⁸¹⁹

4.6. El règim econòmic de la Seca Reial de Barcelona

La Seca Reial de Barcelona -com la resta de cases de moneda- també tenia una dimensió de naturalesa econòmica de primer ordre que no podem oblidar en cap moment. No tant en quan a l'anàlisi comptable que no ens correspon enfocar sinó respecte el que podríem qualificar de règim jurídic de naturalesa econòmica. Dins d'aquest àmbit econòmic hem de contemplar diversos aspectes.

En primer lloc, el propi model d'administració de la Seca. Aquesta, a l'igual que altres drets reials, era una font de renda patrimonial que s'afegia a l'administració dels molins reials, de forns o, fins i tot, a l'administració de la justícia. Ja hem assenyalat com la Seca estava incardinada dins l'àmbit de la Batllia General de Catalunya i, després, de la tresoreria en atenció al seu caràcter de dret patrimonial que produïa un benefici econòmic. Ja s'ha comentat en caracteritzar la moneda com a regalia del monarca el fet que l'encunyació de moneda era una font d'ingressos important i una potencial via de punció fiscal. En aquest sentit, el rei, en tant en quan titular de la regalia de la moneda, rebia els beneficis o senyoreatge que aquesta produïa.

Si hem de destacar els models de gestió o administració de la seca aquest podia respondre idealment al model de:

⁸¹⁷ AHCB. 1B.XI Clavaria, 39, f. 127v.

⁸¹⁸ Cal saber que els conseller de Barcelona van disposar el 26 de març de 1396 que totes les taules de canvi es traslladessin a la Llotja de Mar. Vegeu DURAN SANPERE. *Barcelona i la seva història...* Vol. 2, p. 455-456.

⁸¹⁹ *Manual de novells Ardits...* Vol. 2, p. 19.

a) Gestió directe a través d'un oficial reial superior que era el mestre de la Seca. Aquesta devia ser, molt probablement, la forma original i més antiga.

b) Arrendament de la mateixa en mans particulars d'acord a un contracte. Aquesta era la forma més usual d'administració de les seques a la baixa edat mitjana. En aquestes es deia que el rei, com a titular de la regalia, arrendava els seus drets.⁸²⁰ Es conserven diversos contractes d'arrendament en els quals es manifesta la relació entre el rei com a titular de les emissions d'or i un o diversos particulars associats que assumien la tasca efectiva de dur a terme les emissions.⁸²¹

El rei, d'aquesta manera, s'assegurava uns guanys de forma regular i constatat i evitava els costos i els riscos inherents a tota activitat econòmica i empresarial. El rei, a més, podia introduir algunes clàusules afavoridores com el fet de reservar-se poder encunyar a la casa de la moneda el seu or particular a preu de cost al marge de les condicions generals establertes en el contracte d'arrendament. Això és el que es documenta, per exemple, en l'arrendament per dos anys de la Seca Reial de Perpinyà el 1356.⁸²²

L'arrendament era pròpiament de l'emissió d'un o diversos nominals i per dur-la a terme el monarca cedia a l'arrendatari el personal especialitzat, les eines i la mateixa seu. Les condicions de l'arrendament podien variar així com el càlcul per establir el preu que el monarca havia d'ingressar.⁸²³ El sobirà podia exigir el pagament del lloguer de la casa de la moneda a més dels drets pagats com es constata en un arrendament en l'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà entre 1352 i 1365⁸²⁴ o en el de la Seca Reial de València el 1473.⁸²⁵ Pel que fa al personal la única diferència era que el pagament dels salaris era a càrrec dels arrendataris. Aquests darrers també rebien del rei els instruments de fabricació de la moneda tal i com, per exemple, es pot veure en el contracte d'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà el 1394 per quatre timbres d'or d'Aragó que

⁸²⁰ Així, podem llegir en un contracte d'arrendament de la Seca Reial de València de 1473 que «en nom del senyor Rey arrenda al dit micer Francisco de Molina tot aquells drets, renda e emolument que lo dit senyor Rey ha e es acostumat haver e al dit senyor rey pertany en la dita seca». Vegeu el document a: MATEU. *Los contratos de arriendo...* p. 552.

⁸²¹ Alguns han estat publicats a: BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XLI, p. 356-368. Vegeu també ARM. AH 834.

⁸²² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXIII, p. 328.

⁸²³ Vegeu, per exemple, les modalitats establertes a la Seca Reial de Perpinyà entre 1352 i 1365.

SANAHUJA. *L'arrendament de les encunyacions...* p. 154-155.

⁸²⁴ *Ibidem.* p. 153.

prescriu l'inventari de les peces.⁸²⁶ El personal de la Seca havia de prestar sagrament en poder dels arrendataris d'obrar bé i amb lleialtat.⁸²⁷ Pel que fa a la seu se solia lliurar el taller monetari encara que, sovint, es deixava una certa llibertat als arrendataris d'ubicar-lo. Així, en el contracte d'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà el 1407 s'establia que «puixen batre en la vila de Perpenyà, en la liça del Castell, o en altres qualsevol lochs insignes reials dins los Comtats».⁸²⁸

c) Cessió condicionada d'uns drets d'emissió a càrrec del municipi. A mesura que els guanys d'encunyació s'anaven reduint i, en conseqüència, no eren rendibles ni interessaven al rei ni a possibles arrendadors el monarca va anar descarregant aquesta tasca gravosa en mans del municipi de Barcelona.⁸²⁹ Així, la no rendibilitat d'encunyació de la moneda menuda va portar a que no se n'encunyés a Catalunya durant llargues dècades del segle XIV amb la consegüent dificultat per satisfer les petites transaccions quotidianes.

La decisió de triar una de les tres modalitats era lògica atenent el compromís, tantes vegades esmentat, d'inalterabilitat de la moneda. En aquest sentit interpreta Crusafont⁸³⁰ l'ordre donada el 1398 per Martí l'Humà al seu mestre de seca de Barcelona de batre només 100 marcs de plata i que li comunicés els guanys obtinguts. El lucre no degué ser el que es considerava idoni car quan el rei va decidir emprendre les encunyacions l'any 1407 aquestes es van decretar contenint una clàusula que expressament atribuïa les despeses de l'emissió al municipi.⁸³¹

En totes aquestes emissions estava present de manera subjacent la por a la inflació atès que tenien clar que un excés de producció de moneda era perjudicial. Per això sol aparèixer, com hem anat veient, clàusules que mencionen la moderació de l'emissió i, sobretot, la necessitat de moneda. Sovint, les emissions estan fixades en una quantitat concreta de marcs d'argent. És per tot plegat que el funcionament de la casa de la

⁸²⁵ MATEU. *Los contratos de arriendo...* p. 552.

⁸²⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XLI, p. 360, cap. IX.

⁸²⁷ *Ibidem.* Vol. III, doc. núm. LI, p. 399.

⁸²⁸ *Ibidem.* Vol. III, doc. núm. XLVII, p. 374.

⁸²⁹ *Ibidem.* Vol. II, p. 249.

⁸³⁰ CRUSAFONT. *Numismática de la Corona...* p. 96.

⁸³¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. L, p. 390.

moneda no era continuat sinó que entrava en funcionament amb successives i puntuals emissions de numerari.

El batiment de la moneda comportava, com és evident, unes despeses. Aquestes es carregaven sobre la moneda circulant atorgant-li un valor superior a l'intrínsec del metall encunyat. De la diferència sorgia l'obratge o braçatge, és a dir, el dret que percebien els oficials de la seca i el senyoreatge, lucre reial o benefici que adquiria el monarca en exercici de l'ús de la regalia. Ara bé, el batiment de la moneda es podia fer a compte del rei, de la ciutat o de particulars.

En tot cas, restava:

- a) L'obratge en sentit ampli abastava els costos de fabricació de la moneda tant pel que fa a despeses de material –metall, eines, despeses de la seu, etc- com les obligacions salarials del personal. També es parlava del dret de braçatge com a despeses salarials del personal de la seca. L'obratge sembla remetre a la tasca dels obrers mentre que el braçatge sembla remetre a la feina dels moneders que encunyaven utilitzant de manera prioritària el braç. Un privilegi de 1325 deixa clara la vinculació de l'obratge als obrers i del braçatge als moneders com a dret o pagament que els corresponia setmanalment a cobrar cada diumenge.⁸³² En tot cas es fa referència a la tasca manual de fabricació. Cal tenir en compte que aquest dret no era particular de les seques de la Corona d'Aragó sinó que també es documenta a les seques de Castella. Així, per exemple, apareix en el *Ordenamiento de Cuenca*.⁸³³ Aquest obratge calia avaluar-lo i tenir-lo en compte en el moment de fixar el valor de circulació de la moneda atès que el cost de fabricació es repercutia als usuaris de la moneda. La filosofia era que el cost no l'havia d'assumir l'autoritat emissora. En aquest punt no hi havia veus discordants.
- b) El senyoreatge, o dret que percebia el titular de la regalia monetària, era usual a totes les seques. Es tractava, en sentit ampli, d'una quota arbitrària que cobrava l'autoritat emissora com a benefici o lucre per exercir el seu monopoli. En aquest punt residia el marge parafiscal de la moneda atès que aquesta

⁸³² MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 5, cap. núm. VIII.

⁸³³ TORRES. *El ordenamiento...* p. 134.

quota també es carregava sobre el valor de circulació de la moneda i l'assumien, per tant, els usuaris de la mateixa que rebien, d'aquesta manera una moneda aforada a un valor nominal que no es corresponia estrictament amb el valor intrínsec de la peça. La diferència entre ambdós valors era precisament el resultat de deduir del valor intrínsec l'obratge⁸³⁴ i el senyoratge. Aquest dret també era respectat per la doctrina de manera unànime sempre i quan es tractés d'una taxa moderada i no abusiva. El propi nom de senyoratge ja remet a la titularitat del senyor o senyoria sobre les emissions de la casa de la moneda. Aquesta corresponia, en principi, al rei. Ara bé, el monarca havia compromès per pactes molt antics el delme dels beneficis de la moneda de Barcelona al bisbe de la ciutat.⁸³⁵ El prelat rebia una quantitat de part del rei com a titular del dret i ens consta que aquest pagament encara es feia efectiu a la primera meitat del segle XIV. En aquest sentit es comptabilitzava entre les despeses generals la dècima o delme que corresponia al bisbe de Barcelona.⁸³⁶ Aquest dret pot ser definit com de participació en el dret de senyoratge i té antecedents molt antics que es troben, per exemple, ja en les polítiques emissores dels reis carolingis.

4.7. L'evolució del règim jurídic de les encunyacions a la Seca Reial de Barcelona

4.7.1. Dels precedents a la inalterabilitat de la moneda

Els inicis de la cronologia d'aquest treball se situen a principis del segle XIII, en el regnat de Pere I el Catòlic (1196-1213). Va ser aquest monarca el que va concedir el 1208 el que –a partir del regnat del seu fill i successor- seria considerat el privilegi fundacional del

⁸³⁴ En el sentit genèric de despeses de fabricació.

⁸³⁵ Així, per exemple, Alfons I va reconèixer al bisbe de la ciutat, en una confirmació d'aquest dret posterior a l'obtenció de la cessió temporal dels seus beneficis monetaris formulada el 1174, que aquells eren «decimam tocium barchinone monete, que est sui juris –es refereix al prelat- et ecclesie Barchinone». Vegeu l'edició del document a: BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. 1, p. 239. En el mateix diploma de confirmació el monarca feia néixer el dret episcopal al delme sobre les emissions barcelonines a una cessió a la seu episcopal del seu avi, el comte Ramon Berenguer III de Barcelona.

⁸³⁶ ACA. RP. MR. Vol. 1965 i 1967. En aquest darrer registre f. 55v el dret que se li paga al prelat puja a 8.000 s.

Col·legi d'obrers i de moneders i al voltant del qual s'aniria bastint un veritable corpus de privilegis que van constituir l'estatut jurídic dels col·legials.⁸³⁷ Efectivament, encara en l'etapa dels moneders itinerants⁸³⁸ quan un sobirà volia encunyar moneda calia procurar-se l'arribada d'aquests professionals i per esperonar-los li calia donar uns bons privilegis. El monarca, casat amb Maria de Montpeller el 1204, era senyor d'aquesta activa ciutat mercantil amb una bona seca en la qual es batia la coneguda moneda melgoresa i, és probable, que a l'hora de fer la concessió s'inspirés en les franqueses que aleshores es reconeixien als moneders arreu de l'Europa Occidental i que devien de ser conegudes tant a Montpeller com a la Provença on regnaven parents de sang i al·liats.

El que sabem és que cal relacionar aquest document crida amb l'empresa d'una sèrie d'emissions monetàries de moneda de billó en un context de crisi i aquestes darreres, com sabem, encara que sovint doloroses sempre fomenten la creativitat. És en aquest període en sentit ampli –el llarg regnat de Jaume I el Conqueridor inclòs– que, d'una banda, la moneda reial barcelonesa va anar desplaçant la moneda comtal, que encara es resistirà a desaparèixer i, d'una altra, un mateix patró monetari sota la garantia reial esdevé comú als diversos territoris de la monarquia. Només els tipus i les inscripcions mantenen la individualitat de cada territori. És l'etapa que Miquel Crusafont ha convingut en anomenar «l'etapa del diner de billó».⁸³⁹

Hem assenyalat amb reiteració el caràcter de dret de regalia⁸⁴⁰ de l'encunyació de moneda en mans del príncep o comte de Barcelona. També la dependència de la Seca i del seu mestre, com a màxim responsable de la mateixa, respecte el monarca. Alhora, hem remarcat el caràcter autònom de les emissions monetàries. Aquesta autonomia és una manifestació més de l'extensió del control del poder públic per part de sectors estamentals que té lloc en la monarquia corporativa que s'estructura en el segle XIII. En el segle XVII el jurista Xammar afirmava com l'encunyació de moneda pertanyia al rei, però que en la Seca Reial de Barcelona, per diversos privilegis reials, s'encunyava amb la intervenció dels cònsols de la ciutat i de dos guardes nomenats per la Ciutat.⁸⁴¹ Aquesta

⁸³⁷ Vegeu l'epígraf 3.7.2.

⁸³⁸ TORRES. *Acuñaición de moneda...*

⁸³⁹ CRUSAFONT. *Historia de la moneda...* p. 75.

⁸⁴⁰ Vegeu l'epígraf 2.1. i 2.2.

⁸⁴¹ XAMMAR. *Civilis doctrina...* Cap. X, 55. El tenor literal és: «Barcinonae autem ex diversis regiis privilegiis eisdem civitati concessis moneta in monetali regio vulgo *Seca Real* cuditur cum

preponderància de Barcelona en les emissions monetàries reials amb projecció a tot el Principat és una de les particularitat constants del règim econòmic i polític català.

L'origen més remot d'aquesta vinculació interventora del consellers de Barcelona en les emissions de la Seca Reial de Barcelona cal cercar-la en temps de Jaume I el Conqueridor. Aquest monarca, juntament amb el seu primogènit l'infant Pere, va atorgar l'any 1253 un privilegi pel qual en primer lloc, establia la immutabilitat de la moneda barcelonesa durant un termini de temps que venia establert en el seu regnat més deu anys després de la seva mort.⁸⁴² En segon lloc, es comprometia per ell i els seus successors a no emetre moneda excepte quan hi hagués necessitat «et tunc si proceret de communi consilio Tarraconensis Archiepiscopi, et Episcopi Barchinonae civitatis, et proborum hominum Barchinonae civitatis». Cal dir que aquesta era una reivindicació usual a l'època. A més, s'obligava a que l'emissió monetària que preparés el rei a través de «fideles personas de ipsa monera facere cudi seu operari» fos només fins la quantitat de marcs d'argent que els esmentats consellers consideressin oportuna atenent «necessitate terrae communi». La moneda encunyada garantida era el diner, com unitat, i l'òbol, com a divisor, de doblenc.⁸⁴³

Si tenim en compte que els privilegis fundacionals de l'organisme municipal barceloní dataven de 1249 ens podem donar compte de la força i el prestigi que cobrava la institució davant la Corona en matèria de política monetària.⁸⁴⁴ La intervenció del bisbes l'atribuïm a la necessitat de donar validesa moral alhora que tampoc podem oblidar que el bisbe de Barcelona, com ja s'ha assenyalat en parlar del dret de senyoreatge, tenia participació en forma de delme en els beneficis de les encunyacions des de temps carolingis.

L'any 1258 el rei establia una nova moneda de tern⁸⁴⁵ integrada per diners i òbols.⁸⁴⁶ Aquesta moneda s'havia d'encunyar a Barcelona pels fidels que el rei establiria. El rei i l'infant Pere venien a traslladar el privilegi de 1253 a la nova moneda que s'establia perpètua. Amb aquesta finalitat el rei només la faria encunyar en el futur només en cas de

interventu consulum ipsius civitatis, vel duarum personarum per civitatem pro eis ad hoc electarum in custodes, et non aliter».

⁸⁴² HEISS. *Descripción general...* Vol. II, doc. núm. IV, p. 432-433.

⁸⁴³ CRUSAFONT. *Acuñaiones...* Tipus núm. 304-307.

⁸⁴⁴ FONT RIUS. *Orígenes del régimen...* p. 32.

⁸⁴⁵ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. 244, p. 244-246.

⁸⁴⁶ CRUSAFONT. *Acuñaiones...* Tipus núm. 308-311.1.

necessitat i en la quantitat «temperata» mantenint vigent el consell preceptiu del bisbe i dels prohoms de Barcelona.

Aquests darrers veien incrementada la seva influència pel fet que el rei establia que els prohoms de Barcelona elegissin entre ells dos persones per tal d'actuar «in custodiam dicte monete» i «observent operationem predicte monete, et legaliter eam operari et cudi faciant».⁸⁴⁷ Amb aquest pas el monarca implicava el consell de Barcelona en la Seca Reial de Barcelona assignant l'ofici col·legiat dels guardes de la seca a la designació de l'organisme municipal. El rei també prometia no vendre ni l'operació d'encunyar ni el seu lucre ni tampoc a exigir el tribut del monedatge com a contrapartida. En tota aquesta etapa del segle XIII el diner de tern seria la peça cabdal del sistema monetari català.

El 1269, després de l'intent de l'infant Pere de l'any anterior d'encunyar a Barcelona moneda grossa d'argent, es declarà la nul·litat de la iniciativa. La declaració fou feta per Jaume I el Conqueridor en un consell integrat pel bisbe de Barcelona, els canonges, els consellers i oficials reials de forma sinodal amb la presència de sant Ramon de Penyafort.⁸⁴⁸ En aquest consell sembla que la iniciativa la duien els consellers i el bisbe de Barcelona —no en va, les dues autoritats implicades directament en les emissions monetàries— puig es diu que Pons d'Alès? portaveu davant el rei actuava «ad preces et mandatum» d'aquells. Aquest defensà amb eficàcia la perpetuïtat de la moneda de tern recordant que, fins i tot, aquella no havia d'encunyar si no era en un supòsit de necessitat de la terra i amb consell i petició dels prohoms de Barcelona. El rei acabà per acceptar els arguments i, d'aquesta manera, va fracassar aquesta primera emissió de moneda de plata que seguia els passos de les emissions monetàries de plata italianes, de la reforma monetària de sant Lluís de França i el seu *gros tournois* equivalent al sou de la moneda de compte o 20 diners i del seu propi pirral encunyat a Sicília el 1283.

El regnat de Pere II el Gran (1276-1285) va implicar novetats importants en quan a les emissions monetàries de la Seca Reial de Barcelona. A les acaballes del seu regnat duia a terme l'objectiu acaronat de batre moneda de plata amb l'emissió de diners barcelonesos d'argent. Començava, en paraules de Crusafont, l'etapa del croat d'argent i

⁸⁴⁷ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

⁸⁴⁸ HEISS. *Descripción general...* Vol. II, doc. núm. III, p. 433-435.

de la decadència del diner de tern.⁸⁴⁹ Efectivament, l'any 1285, pocs mesos abans de morir, el rei decretava l'emissió de moneda de plata a la Seca Reial de Barcelona amb la qual cosa Barcelona disposava d'una peça equiparable a altres espècies monetàries coetànies.⁸⁵⁰ El decret d'emissió mostra la concòrdia prèvia entre el monarca i els consellers de la ciutat. La iniciativa era reial i els consellers havien prestat el seu consentiment.

La nova moneda resultant era d'argent i en la seva tipologia copiava el model establert pel diner de tern.⁸⁵¹ El nom que restarà serà el croat, encunyant-se unitats i divisors —mitjos croats.⁸⁵² El monarca es comprometia a fer encunyar la moneda a Barcelona i, a major garantia del consell, donava continuïtat al caràcter de garants dels consellers continuant la tradició inaugurada pel seu pare que establia que els dos guardes fossin nomenats pel Consell. D'igual forma es comprometia a no arrendar l'encunyació ni el lucre resultant i confirmava la moneda de tern. Des d'aleshores, la moneda de tern i de plata van constituir un feix protegit constitucionalment per uns pactes d'inalterabilitat.

Alfons II (1285-1291) confirmà el 1286 la moneda de tern i la d'argent als consellers de Barcelona d'acord als privilegis dels reis Jaume I i Pere II.⁸⁵³ Les seves emissions foren unitats i divisors de croats –mig croat.⁸⁵⁴ També ho féu Jaume II (1291-1327) el 1291 davant la Cort general convocada a Barcelona⁸⁵⁵ i en un decret de 12 de desembre de 1294.⁸⁵⁶ En aquest darrer document el rei reconeixia com als seus precis i atesa la urgent necessitat, els consellers i prohoms van consentir l'encunyació de croats, concedint el rei que els consellers i prohoms nomenessin dos prohoms per a la custòdia de la moneda en qualitat de guardes.⁸⁵⁷

Ara bé, la iniciativa en una emissió no tenia perquè que recaure exclusivament en el monarca. El municipi feia ús d'un dret de petició o demanda al rei, per exemple el 1311.⁸⁵⁸

⁸⁴⁹ CRUSAFONT. *Història de la moneda catalana...* p. 79 i 81.

⁸⁵⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XII, p. 267-269.

⁸⁵¹ CRUSAFONT. *Acuñaciones...* Tipus núm. 320-323.

⁸⁵² CRUSAFONT. *Història de la moneda catalana...* p. 79 i seg.

⁸⁵³ SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. XVII, p. 17-18

⁸⁵⁴ CRUSAFONT. *Acuñaciones...* Tipus núm. 331-332-2.

⁸⁵⁵ CYADC-1704 10.2.1.

⁸⁵⁶ SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. XX, p. 24-25.

⁸⁵⁷ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

⁸⁵⁸ Sobre aquesta emissió vegeu BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 88 i seg.

En aquest any els consellers escriuen una lletra al rei demanant-li en virtut de la clàusula del privilegi que permetia encunyar moneda quan fos necessari que «plus de ipsam moneta facere operari vel cudi».⁸⁵⁹ La petició es formulava després d'haver estat discutida i aprovada en el consell de la ciutat el que ens il·lustra una mica sobre la pràctica real més enllà de les disposicions normatives.

Seguint el procés sabem que el rei va acollir bé la proposta atès que va emetre un decret d'emissió dirigit al mestre de la seca Pere Scarit en el qual detallava les característiques de l'emissió, nomenava com «aleador»⁸⁶⁰ a Guillem Vicens i, en particular, instava el 15 de maig de 1311 als consellers de Barcelona a nomenar els dos guardes.⁸⁶¹ Així, va contestar per escrit la petició del Consell trametent una lletra a través del mateix Scarit en la qual «pro augmentanda moneta Barchinone ordinasse quod de ipsa moneta cudatur noviter in dicta civitate Barchinone eiusdem legis, ponderis et impressionis quibus moneta Barchinone iam cussa excitit fabricata».⁸⁶² En la mateixa carta el rei després d'assentir a la mencionada petició manava a l'òrgan municipal que elegís dos prohoms «pro custodibus in cudenda moneta». La disposició reial era acomplerta quasi d'immediat elegint-se com a guardes de la moneda a Arnau de Sarrià i a Pere de Vilafranca pel temps que els consellers volguessin.⁸⁶³ Per acabar de lligar l'emissió el rei donava immediatament després un nou decret pel qual autoritzava als obrers i moneders que poguessin nomenar dos jutges amb el nom d'alcaldes⁸⁶⁴ i en definia la seva jurisdicció.⁸⁶⁵

El mateix rei Jaume II tornava a confirmar la moneda d'argent i de tern l'any 1317.⁸⁶⁶ Aquest monarca va tenir unes emissions més complertes que s'insinuen en l'esmentat privilegi de 1295 i queden patents en el de 1317 a l'utilitzar el terme «urgent necessitat» i la concessió del permís d'emissió dels consellers de fins a 6.000 marcs d'argent. Les autoritzacions dels consellers al rei consentint noves emissions degueren ser diverses i així es conserva menció indirecta d'una atorgada el mateix 1320 o poc abans.

⁸⁵⁹ AHCB. 1B.I Llibre del Consell, 2. f. 14v.

⁸⁶⁰ És a dir, assajador.

⁸⁶¹ ACA. Canc. Reg. 232. f. 124v.

⁸⁶² AHCB. 1B.I Llibre del Consell, 2, f. 27r.

⁸⁶³ AHCB. 1B.I Llibre del Consell, 2, f. 27r.

⁸⁶⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

⁸⁶⁵ ACA. Canc. Reg. 232, f. 125r.

⁸⁶⁶ SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. XXII, p. 26-27.

D'aquesta darrera emissió ens interessa jurídicament el procediment decisor. El rei tenia dubtes interpretatius sobre la concessió d'encunyació de 100.000 marcs de plata i va elevar consulta als consellers l'any 1320.⁸⁶⁷ Aquesta consulta ens permet valorar fins a quin punt la potestat política emissora restava absolutament en mans dels consellers mentre que el rei tenia un dret d'iniciativa i la potestat d'execució remarcada en la dependència del mestre de la seca al qual, per cert, el rei en l'esmentada consulta supediten al rescripte aclaratori dels consellers. Les emissions barceloneses d'aquest regnat són àmplies i variades i s'integren per croats, mitjos croats, diners i òbols.⁸⁶⁸ En un sentit anàleg són les emissions del regnat immediatament posterior d'Alfons III (1327-1336) amb unitats de croat i diners i òbols.⁸⁶⁹

4.7.2 La introducció de les emissions d'or

El rei mantenia la regalia de la moneda i dictava normes destinades a protegir les emissions i, en general, en matèria de política monetària. En aquest sentit no només dictava normes sobre el funcionament i regulació de la seca com féu Jaume II el 1316⁸⁷⁰ sinó destinades a la protecció de la circulació monetària com les ordinacions de Pere III sobre el curs dels croats i l'obligació o no de pesar-los⁸⁷¹ o privilegis com l'atorgat per Pere III el 1343 als barcelonesos d'extreure plata amonedada o sense amonedar i pura o barrejada dels dominis del rei⁸⁷² o la prohibició donada el 1353 a comprar o fondre billó sense el permís del mestre de la seca durant l'encunyació de moneda.⁸⁷³ Les mesures penals també depenien del rei. Aquest dictava normes penals i procurava mecanismes de control.

Amb Pere III el Cerimoniós la Seca Reial de Barcelona continuà amb el règim acostumat les emissions de croats i mitjos croats, diners i òbols.⁸⁷⁴ En aquest sentit el 1362 el

⁸⁶⁷ *Ibidem*. Tom. II, doc. núm. XXIII, p. 28.

⁸⁶⁸ CRUSAFONT. *Acuñaiones...* Tipus núm. 333-349.1.

⁸⁶⁹ *Ibidem*. Tipus núm. 366-368.1.

⁸⁷⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIX, p. 285-289.

⁸⁷¹ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XXV, p. 314.

⁸⁷² SALAT. *Tratado...* Doc. núm. XXVIII, p. 32-33.

⁸⁷³ *Ibidem*. Doc. núm. XXX, p. 34.

⁸⁷⁴ CRUSAFONT. *Acuñaiones...* Tipus núm. 401-428.

monarca demanava, per exemple, autorització per encunyar 100.000 marcs d'argent en croats.⁸⁷⁵

La novetat fou l'emissió de moneda d'or en forma de florins d'or d'Aragó⁸⁷⁶ que havia estat precedida del fracàs de fabricació d'una primera espècie d'or –l'alfonsí d'or– a l'expressament fundada Seca Reial de Càller.⁸⁷⁷ D'aquesta manera, se seguia el corrent europeu que havia introduït com a divises d'or el ducat de Venècia, el genoví de Gènova o el florí de Florència. El nou florí d'or d'Aragó es tractava d'una moneda de curs general per a tots els regnes de la monarquia. D'aquesta nova moneda instituïda el 1346, seguint les emissions prèvies de Jaume III de Mallorca de florins d'or de Mallorca,⁸⁷⁸ se n'encunyaren unitats i divisors –mig florí i quart de florí– Aquestes emissions àuries restaven plenament sota la direcció reial i no supeditades al consentiment del Consell de la Ciutat com passava en les d'argent o billó. Inicialment, la peça es batia a la Seca Reial de Perpinyà⁸⁷⁹ per després estendre's a la resta de cases de moneda de la Corona d'Aragó.⁸⁸⁰ En aquell mateix any 1346 el rei prenia una altra mesura decisiva en política monetària com era introduir el curs de la moneda barcelonesa a Lleida amb el que es produïa una unificació monetària del territori del Principat.⁸⁸¹

L'estabilitat del florí va perillar en el marc de les Corts de 1365. Aleshores, els tres estaments constituïts en General de Catalunya i reunits amb el rei en corts discutiren com a forma de finançament de la guerra que enfrontava al rei de Castella amb Pere III disminuir la llei de la moneda barcelonesa. A aquesta mesura s'oposaren amb tota la seva força els síndics de Barcelona que forçaren una nova confirmació de la immutabilitat de la mateixa per part del rei.⁸⁸²

⁸⁷⁵ HEISS. *Descripción general...* Vol. II, doc. núm. IX, p. 437.

⁸⁷⁶ CRUSAFONT. *Acuñaiones...* Tipus núm. 389-391.

⁸⁷⁷ VEGETU UDINA. *Los alfonsinos de oro...* i ESTRADA-RIUS. *Un exemple...*

⁸⁷⁸ CRUSAFONT. *Jaume III de Mallorca...* p. 203.

⁸⁷⁹ VEGETU l'epígraf 3.4.4.

⁸⁸⁰ CRUSAFONT & COMAS. *El florí d'or català...*

⁸⁸¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXVIII, p. 317-320.

⁸⁸² SALAT. *Tratado...* Doc. núm. XXXVI, p. 38.

4.7.3. La municipalització de la Seca Reial de Barcelona a partir de Martí l'Humà i les reformes alfonsines

L'encunyació de la moneda d'argent va continuar en els mateixos termes ja vistos i, d'aquesta manera, l'intent de reformar el croat l'any 1400 per part de Martí I l'Humà va fracassar per l'oposició dels consellers de Barcelona.⁸⁸³ També van fracassar, per idèntica oposició, els intents d'innovar la moneda de billó amb la introducció de múltiples com ara bé el coronat i el doble coronat. Les altes taxacions que els consellers van imposar van fer fracassar la circulació d'aquestes peces a curt termini.

Martí l'Humà (1396-1410) el 1407 ordenava al mestre de la seca de Barcelona encunyar a càrrec de la ciutat croats, mitjos croats i quarts de croat.⁸⁸⁴ En aquesta ocasió pel tenor del decret d'emissió consta que els interessats en la mateixa eren els consellers de la ciutat, fet que també explicaria que assumissin de bon grat les costes materials. Igualment, el fet que el rei mani que es posi el seu nom pot indicar que es tracti de la primera emissió del seu regnat. Les emissions en aquest regnat continuaren amb florins i mitjos florins, croats i mitjos croats.⁸⁸⁵

Ferran I (1412-1416). Les seves emissions a Barcelona foren de florins i mitjos florins i croats i mitjos croats sense majors novetats que el paper creixent de la plata emesa per la seca de Perpinyà.⁸⁸⁶ Alfons IV el Magnànim (1416-1458) va emetre a Barcelona florins i mitjos florins i croats i divisors –mig croat, terç de croat i sisè de croat.⁸⁸⁷ Les dues darreres espècies, per primera vegada, impliquen introduir nous divisors de plata. El 5 de juliol de 1426 el mateix monarca ja havia donat una provisió⁸⁸⁸ dirigida al mestre de la seca per la qual li manava fer una emissió de croats, mitjos croats i quarts de croat incorporant el nom del rei com autoritat emissora però sufragant les despeses no el rei sinó la ciutat.

⁸⁸³ CRUSAFONT. *Barcelona i la moneda...* p. 147.

⁸⁸⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. L, p. 390.

⁸⁸⁵ Respectivament, vegeu CRUSAFONT. *Acuñaciones...* Tipus núm. 482-485, 509-516.1.

⁸⁸⁶ Respectivament, vegeu *Ibidem*. Tipus núm. 750-751 i 763-764.2.

⁸⁸⁷ Respectivament, vegeu *Ibidem*. Tipus núm. 777-787 i 815-824.

⁸⁸⁸ HEISS. *Descripción general...* Vol. II, doc. núm. XI, p. 438.

En aquest regnat es verifica l'aprofundiment de la municipalització de la Seca Reial de Barcelona. Efectivament, els consellers van obtenir l'any 1444 pel preu de 10.000 fl. l'anomenat «privilegi dels croats» consistent en poder batre lliurement croats⁸⁸⁹ i el 1456 el van completar amb la potestat de poder fer batre els esmentats divisors de la moneda de plata. És a partir d'aquestes dates, com assenyala Miquel Crusafont,⁸⁹⁰ que el Consell de Cent comença a prendre decisions més rellevants en matèria monetària i ja no només sol·licitar o autoritzar les successives emissions. Entre les noves atribucions hi havia una major intervenció a la Seca. En aquesta mateixa època el monarca prenia mesures disciplinàries sobre la nòmina del personal de la Seca.⁸⁹¹

El 5 de maig de 1444 Alfons el Magnànim confirmava en un privilegi atorgat al consell de Barcelona la moneda barcelonesa d'argent i de tern i delegava la decisió política de les seves emissions monetàries en mans d'aquest òrgan municipal.⁸⁹² El preu d'aquesta i altres sis privilegis fou el lliurament per part de Consell de 10.000 fl. Complement d'aquest privilegi en fou el donat per l'infant Joan, en qualitat de lloctinent el 16 de novembre de 1454 pel qual autoritzava l'emissió de divisors dels croats –mitjos, terços i sisens– en les mateixes condicions que ho havia estat l'emissió de les unitats.⁸⁹³ El primer dels privilegis era el desenvolupament final de tot una trajectòria històrica d'implicació del consell en les emissions de la moneda barcelonesa i com veurem implicava l'accés del consell de Barcelona en el control de la Seca. També el 1457 el mateix monarca va declarar el valor dels croats de Barcelona.⁸⁹⁴

En aquest sentit, el monarca concedia als consellers plena potestat per concretar i decretar l'emissió dels croats. Presa la decisió en el si dels òrgans decisoris del consell la voluntat municipal «ad eorum solam et simplicem requisitionem» s'havia de notificar al mestre de la seca reial, el seu regent o al seu lloctinent. Els oficials, moneders i obrers de la seca estaven obligats a procedir a l'emissió decretada pel Consell en els termes ordenats i no en d'altres assumint els costos materials i els salaris.

⁸⁸⁹ UDINA. *Privilegios...* Doc. núm. 398.

⁸⁹⁰ CRUSAFONT. *Barcelona i la moneda...* p. 147.

⁸⁹¹ UDINA. *Privilegios...* Doc. núm. 393 i 399.

⁸⁹² *Ibidem*. Vol. II, doc. núm. XIII, p. 439-442.

⁸⁹³ *Ibidem*. Vol. II, doc. núm. XII, p. 438-439.

⁸⁹⁴ UDINA. *Privilegios...* Doc. núm. 407.

Ens consta, almenys en una ocasió la desobediència d'aquesta prescripció. L'any 1454 els oficials de la seca es negaren a prestar el jurament exigít en el privilegi de 1444 així com obrar els croats que demanaven els consellers. Aquests darrers, el 15 de gener van crear nous moneders més dòcils.⁸⁹⁵

El rei disposava el sagrament i homenatge dels membres de la seca abans d'accedir a l'ofici de complir el disposat en el privilegi en poder dels oficials que el consell acordés. En aquest sentit és il·lustratiu al respecte del compliment d'aquestes formalitats el que recull Bruniquer en data 15 de gener de 1454: «lo jurament que presta lo Mestre de la Seca per observança del Privilegi dels Croats».⁸⁹⁶ La ciutat defensà fins i tot davant el rei el seu dret d'iniciativa i control en l'encunyació monetària. Així, l'11 d'agost de 1513 sabem pel mateix Bruniquer que els consellers escrivien al rei «queixantse que ab privilegi real nengu pot fer batre moneda sino la ciutat».⁸⁹⁷

A més, el rei disposava que el Consell en casos excepcionals pogués nomenar el mestre o mestres, oficials o ministres, obrers i moneders de la seca. Tenim documentada l'exercici per part del consell de la ciutat d'aquesta facultat el 5 de maig de 1444 quan segons Bruniquer «crearen mestre de la Seca, per que no's trobava lo mestre».⁸⁹⁸ D'acord a la mateixa font sabem que el 12 d'agost de 1446 la situació es va repetir en idèntiques circumstàncies.⁸⁹⁹

La segona meitat del segle XV va ser una etapa d'inestabilitat presidida per la Guerra Civil (1462-1472) i una greu crisi monetària.⁹⁰⁰ En aquesta es van introduir unes peces d'or d'alta llei amb la denominació de pacífics d'or que acabarien donant pas a la fabricació de ducats –a imitació dels ducats venecians- ja en temps de Ferran II el Catòlic.

⁸⁹⁵ BRUNIKER. *Rúbriques...* Vol. 4, p. 133.

⁸⁹⁶ *Ibidem*. Vol. 4, p. 133.

⁸⁹⁷ *Ibidem*. Vol. 4, p. 136.

⁸⁹⁸ *Ibidem*. Vol. 4, p. 132.

⁸⁹⁹ BRUNIKER. *Rúbriques...* Vol. 4, p. 132.

4.7.4. Dels Àustries a la Nova Planta

La implicació dels consellers de Barcelona en el govern de la Seca Reial de Barcelona fou més gran a mesura que la cort reial s'allunyava amb l'entronització de la casa d'Àustria. En tot cas, cal no perdre de vista que la Seca va continuar sent un espai de titularitat reial si bé la gestió estava en mans del municipi de Barcelona alhora que perdurava l'existència plenament autònoma del Col·legi o Capítol d'obrers i de moneders al qual calia remetre's quan calia posar en marxa una emissió. Per tant, podríem dir que a nivell d'organització en la Seca conflüen tres actors principals. El rei i els consellers a nivell polític i els col·legials del Capítol a nivell instrumental. En aquests segles XVI-XVII el representant del rei i actor directe en aquestes matèries era el lloctinent o virrei encara que no es pot oblidar el paper del Consell Suprem d'Aragó.

El jurista Acaci de Ripoll recull com en aquest període era el conseller quart l'encarregat de vigilar que es complissin les deliberacions del Consell de Cent a la Seca. Era ell qui, precisament, tenia jurisdicció sobre el mestre de la seca.⁹⁰¹ Els consellers eren els garants de la moneda barcelonina de curs legal a tot el Principat i, per això, en la seu plenària del Consell de Cent o bé en les seus reduïdes de les diverses comissions de govern van ser freqüents les discussions sobre el govern de la moneda. Així, quan calia emprendre una emissió o bé quan calia dictar mesures contra la circulació de peces foranies o bé contra la falsificació i el retall del numerari barceloní.⁹⁰² El rei i el lloctinent van continuar tenint un paper fonamental davant de qualsevol modificació o canvi en la moneda al llarg de tota l'edat moderna i així es veuen les successives concessions.⁹⁰³

En tot cas un testimoni d'aquest interès per la Seca Reial de Barcelona és que l'1 de juny de 1610 el consell de cent va discutir les despeses que comportaria enviar al Mestre de la Seca a Castella «per fer venir un home per fer moneda ab molinet».⁹⁰⁴ L'afegitó de Bruniquer «com se feu» ens mostra el paper actiu jugat pel municipi en la innovació tècnica dels sistemes d'encunyació de moneda. Efectivament, la mecanització de la Seca Reial de Barcelona va ser una decisió estrictament municipal i el seu finançament també

⁹⁰⁰ CRUSAFONT. *Historia de la moneda...* p. 94-98.

⁹⁰¹ RIPOLL. *Regaliarum...* p. 47

⁹⁰² ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...*

⁹⁰³ UDINA. *Privilegios...* Doc. núm. 471, 474, 480, 481 i 483.

⁹⁰⁴ BRUNIKUER. *Rúbriques...* Vol. 4, p. 138.

va ser exclusivament local. El 1611 sortien dels dos molins de la Seca les primeres peces encunyades en sèrie de manera mecànica.⁹⁰⁵

La moneda va patir, com en tots els contextos bèl·lics, un daltabaix al llarg de l'anomenada Guerra dels Segadors (1640-1652).⁹⁰⁶ En particular, amb l'apertura d'un gran nombre de tallers locals d'emergència i amb l'emissió de valors nous a la Seca Reial de Barcelona. Pel que fa a l'argent es van abandonar els valor més petits i van començar a fabricar-se múltiples com els 5 rals i els 5 sous, això és 2,5 rals. També les peces de 6 diners o sisens encapçalant la moneda menuda i amb diners i ardits com a peces menudes batudes exclusivament de coure. També es va batre de manera molt minoritària or en forma de trentins i de lluïsos francesos. Les emissions grosses de plata s'han plantejat com a substitutes de la plata amonedada castellana que ja no arribava al Principat.

En tot cas, la pèrdua de la guerra de Successió i la caiguda de Barcelona l'Onze de setembre de 1714 comportà, com és ben conegut, la derogació del règim institucional tradicional i la promulgació del Decret de Nova Planta l'any 1716 establint el nou ordre. L'article 55 del Decret de Nova Planta decretava que «Las regalías de fábricas de Monedas, y todas las demás llamadas mayores y menores, me quedan reservadas; y si alguna comunidad o persona particular tuviere alguna pretensión, se le hará justicia, oyendo a mis Fiscales».⁹⁰⁷ Conseqüència directa d'aquesta disposició fou que va desaparèixer el sistema monetari tradicional i, a més, poc després es va tancar la Casa de la Moneda de Barcelona per Decret d'1 d'octubre de 1718.⁹⁰⁸ Quan poc temps després es van reemprendre temporalment les encunyacions a Barcelona el sistema corporatiu ja no seria restaurat. Efectivament, el mateix 1718 es tornà a encunyar a Barcelona fins a 1720.⁹⁰⁹ El 26 de gener de 1718 Felip V havia dictat una Reial Cèdula atorgada a Madrid per la qual reorganitzava les seques del regnes.⁹¹⁰ Després d'aquesta data la Seca Reial de Barcelona ja no s'obriria fins a la Guerra de la Independència.

⁹⁰⁵ ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...* p. 123-133.

⁹⁰⁶ CRUSAFONT. *Història de la moneda...*

⁹⁰⁷ *Decret de Nova Planta*. art. 55. Aquest article també està recollit en l'edició de Joaquim de Camps. Vegeu CAMPS. *El Decret...* p. 57. En aquest cas se li assigna en l'articulat el núm. 41. Vegeu el doc. núm. 28 de l'apèndix documental.

⁹⁰⁸ BRUGUERA. *Historia del memorable sitio...* Vol. II, p. 522.

⁹⁰⁹ MATEU. *Aportación...* p. 149.

Amb les emissions i la fàbrica de la moneda tancades el Col·legi d'obrers i de moneders de Barcelona no tenia cap raó ni justificació de ser. Va desaparèixer sense soroll. Un segle després el record de la seva existència ja havia quedat del tot esborrat quan no distorsionat. Efectivament, aquesta és la conclusió que extraïem de la lectura del que va ser el primer tractat de moneda catalana escrit pel jurista i numismàtic Josep Salat i Mora (1762-1832). En el *Tratado* de Salat –publicat el 1818- es menciona l'existència del personal de la seca i es fa una menció genèrica dels seus innombrables privilegis, així com dels abusos comesos pels moneders. La visió de Salat és, certament, negativa pel que fa al personal de la Seca Reial de Barcelona.

El mateix autor destacava el memorial que van preparar els col·legials el 1646⁹¹¹ en defensa del seu fur «y estos fueron los últimos esfuerzos de aquel cuerpo agonizante»⁹¹² que va desaparèixer amb la Nova Planta. Ara sabem que el Col·legi va continuar lluitant i prova n'és el memorial que també van editar en una data indeterminada després de 1684.⁹¹³ El que ens importa en aquest punt és constatar que, cent anys més del Decret de la Nova Planta, un jurista i numismàtic de la categoria de Salat havia perdut qualsevol referència a l'existència del Col·legi, al seu arxiu i a qualsevol testimoni encara que fos indirecte. El que està clar des de l'òptica de la dinastia triomfant és que si bé la Seca Reial de Barcelona va encunyar inicialment moneda a nom de Felip V de Borbó després també va fer-ho a nom de Carles III d'Àustria. Només aquest fet era raó suficient per no mostrar cap mena de clemència vers el Col·legi i els seus membres que, des del punt de vista del rei havien comès una traïció.

⁹¹⁰ *Ibidem.* p. 147-148.

⁹¹¹ Es tracta, sens dubte, de: FONTANELLA; LAUGER.: *Memorial...*

⁹¹² SALAT. *Tratado...* Tom. 1, p. 20.

⁹¹³ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

5. EL TALLER MONETARI I LA FABRICACIÓ DE LA MONEDA

5.1. El desenvolupament tecnològic i la manufactura monetària

El taller monetari, casa de la moneda o seca pròpiament dita, ha estat, en general i amb diferència, l'òrgan més visible i també el més ben estudiat de l'entramat institucional desenvolupat a l'entorn de l'encunyació de la moneda i, en conseqüència, el més ben conegut arreu. La raó de l'interès historiogràfic, en clar detriment de la resta d'elements orgànics de la institució, cal cercar-la, sobretot, en el necessari caràcter previ que, des de l'estricta perspectiva numismàtica, comporten els aspectes relatius a la fabricació, i també a la falsificació, per tal de poder assolir un coneixement ple de les monedes.

És indubtable, en tot cas, que el centre, l'origen i la raó de ser última de tot l'entramat institucional col·legial va radicar precisament en el taller com a lloc en el qual es verificava la tasca física de batre la moneda. Una activitat, inicialment manual (fig. 28-35), dedicada a la producció d'un bé o producte seriat monopolitzat pel poder públic. La seca o casa de la moneda era, en conseqüència, la part de la institució que l'autoritat emissora política considerava com a pròpia –com a lloc on es materialitzava la seva regalia⁹¹⁴ i sobre la qual, tal com ja s'ha vist en els capítols anteriors, desplegava la seva potestat de manera més directa. En aquest sentit, són nombroses les referències documentals que es podrien aportar en les quals els monarques es refereixen a les seves seques amb un clar to de possessió.⁹¹⁵ Això a partir del segle XIII quan el model de fabricació va establir-se definitivament a l'empara dels monarques i es va deixar enrere l'etapa dels tallers itinerants altmedievals que es contractaven per una emissió concreta.⁹¹⁶

La resta d'òrgans col·legials de la seca van sorgir i es van desenvolupar a partir de la realitat del taller i de les necessitats, oportunitats i problemàtiques sorgides al seu voltant. Per això, si algun dels òrgans constituents del Col·legi va merèixer rebre el nom de seca o casa de la moneda per dret propi va ser, sens dubte, el que, per evitar confusions, en aquest treball anomenem funcionalment taller. Així, quan en els textos medievals s'utilitza,

⁹¹⁴ Vegeu l'epígraf 2.1.

⁹¹⁵ Així, per exemple, en una confirmació monetària de 1283 Pere II el Gran es refereix a la Seca Reial de Messina com «**sicla nostra** Messane». Vegeu BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XV, p. 277-280. També en una ordre de Martí I l'Humà de 1407 a la Seca Reial de Barcelona menciona el seu mestre com «magistro **secce nostre** auri et argenti que cuduntur in civitate Barchinona». Vegeu BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. L, p. 390.

⁹¹⁶ TORRES, *Acuñaación de moneda...* p. 216.

en general, el terme seca,⁹¹⁷ sense més especificacions, en la majoria dels casos se sol tractar d'una referència directa al taller.

La planta orgànica del taller va respondre, com és obvi, a les necessitats plantejades per la fabricació monetària. En aquest sentit, cal tenir en compte que la tècnica de fabricació a Occident, en general, i a les Corones d'Aragó i de Castella, en particular, no va restar immutable al llarg dels segles de les edats mitjana i moderna sinó que va estar subjecte a una evolució tecnològica. Així, cal diferenciar, a grans trets, dues etapes principals en funció de la tecnologia aplicada. La primera és la que es va caracteritzar per la utilització de la tècnica manual d'encunyació a martell,⁹¹⁸ mentre que la segona es va iniciar amb la utilització de mitjans mecànics que, a més, també van evolucionar al llarg del temps. D'aquesta manera, a grans trets, en els segles XVI i XVII s'utilitzà la maquinària anomenada molí o molinet (fig. 37-38) i, a partir del segle XVII i XVIII, es van introduir i difondre les premses anomenades de volant o de balancí (fig. 39-41).⁹¹⁹

Els canvis dels sistemes de fabricació en el si del taller no van respondre només a una mera evolució tecnològica sinó que van voler donar solució a diverses necessitats. Entre la pluralitat de factors dinamitzadors dels canvis cal assenyalar la cerca d'abaratir costos per assolir un increment en els guanys o, simplement, fer factible econòmicament la continuació de l'emissió; també la voluntat d'obtenir una perfecció del producte amb una finalitat de prestigi de l'autoritat emissora i, especialment, perseguir un producte més difícil d'imitar en la lluita impossible per evitar les falsificacions.⁹²⁰

Un factor important que també cal tenir present és que l'adopció dels canvis en la tecnologia de manufactura no van ser coetanis ni homogenis a nivell de totes les seques d'Europa ni tant sols dins de les de cada regne, territori o ciutat. A Segòvia, per exemple, durant un cert temps van existir dues seques paral·leles i independents que funcionaven amb tecnologies diferents.⁹²¹ Encara cal afegir que l'adopció de la tècnica de fabricació a

⁹¹⁷ Sobre el terme vegeu l'epígraf 3.8.8.

⁹¹⁸ Aquesta és la que es resseguirà en detall en aquest capítol. Sobre les tècniques medievals vegeu SELLWOOD. *Medieval minting...* i, en general, COOPER. *The Art and Craft...*

⁹¹⁹ Aquest darrer mot derivat del terme francès *balancier* atès que les primeres premses van ser adoptades per les seques franceses.

⁹²⁰ Aquest va ser el motiu fonamental d'introducció de la mecanització a la Seca Reial de Barcelona. Vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda falsa...* Cap. 7.

⁹²¹ Així, mentre que la d'origens medievals, fundada per Enric IV de Castella, va continuar l'encunyació a martell, la seca fundada per Felip II d'Espanya fabricava la moneda amb l'ajut de

molí no va implicar que, fins i tot, dins d'una mateixa casa de la moneda s'abandonés completament el sistema previ de fabricació. Així, tal i com veurem més endavant, a la Seca Reial de Barcelona, el 1640, es fabricava moneda a martell i a molí de manera paral·lela i simultània.

Fet aquest *ex cursus*, general però necessari, s'ha d'aclarir que, en el supòsit particular de la Seca Reial de Barcelona que ens ocupa, també es pot resseguir, parcialment, aquesta evolució tècnica i es pot fixar la irrupció de cada tecnologia, tot i que la història del taller i de la seva evolució tampoc s'ha dut a terme mai de manera global i sistemàtica.⁹²² En funció d'aquest criteri tècnic es podria dividir l'activitat de la seca barcelonina en tres etapes. En la primera, el treball es basava en l'encunyació a martell (fig. 29). Aquest sistema va estar vigent des dels seus orígens fins mitjan segle XVII.⁹²³ En una segona etapa, es va produir la mecanització de la Seca amb la introducció de l'encunyació per mitjà de molins moguts, majoritàriament, a sang (fig. 37 i 38) encara que també, en alguna ocasió, consta l'ús de molins manuals i hidràulics. Aquesta etapa va començar el 1610⁹²⁴ i va abastar el darrer segle d'existència de la Seca fins al seu tancament arran del *Decret de Nova Planta* (1716).⁹²⁵ En la tercera etapa, que escapa dels objectius d'aquest treball, se situa en la reobertura de la Seca Reial de Barcelona durant la Guerra del Francès (1808-1814) i s'allarga, de manera sincopada, al llarg del segle XIX, quan es va introduir la fabricació per mitjà de diferents premses de volant o *balenciers*, primer, i premses mogudes a vapor, després (fig. 39-41).⁹²⁶

En aquest capítol, l'objectiu principal del qual és estudiar la Seca Reial de Barcelona a la baixa edat mitjana, ens circumscriurem principalment a la primera etapa tècnica i, per això, ens centrarem en l'organització del taller segons el sistema de fabricació anomenat a

molins hidràulics. En general, sobre la Seca de Segòvia o «Real Ingenio», vegeu MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real ingenio...*

⁹²² El treball d'Eugènia Ripoll, tot i el seu títol, es centra en la història de l'edifici i no aporta dades noves sobre aspectes tecnològics o institucionals que només toca tangencialment. Vegeu RIPOLL. *La Seca o Casa...*

⁹²³ Ja hem mencionat que almenys a partir del 1640 –en el període de la Guerra dels Segadors– es documenta l'encunyació a martell paral·lela a la mecànica.

⁹²⁴ ESTRADA-RIUS. *La lluita...* Cap. 7.

⁹²⁵ Vegeu el doc. núm. 28 de l'apèndix documental.

⁹²⁶ Pel que fa a aquesta darrera etapa vegeu, amb caràcter general, el catàleg de l'exposició «Monedes en lluita. Catalunya a l'Europa napoleònica» presentada al MNAC. Vegeu: ESTRADA-RIUS ET ALII. *Monedes en lluita...*

martell (fig. 30-31).⁹²⁷ Aquest sistema va ser l'habitual –excepció feta de la moneda fosa- des de l'Antiguitat i al llarg de l'edat mitjana fins a la introducció, com ja s'ha avançat, de les tècniques mecàniques amb l'adopció del molinet o enginy mecànic⁹²⁸ a l'edat moderna. Sobre aquest darrer només donarem unes nocions generals de la seva implementació a la Seca Reial de Barcelona.⁹²⁹ És obvi, de totes maneres, que aquests canvis van tenir repercussions en l'organització del taller i en la de tot el Col·legi.

Cal saber que la primera seca mecanitzada de la península Ibèrica va ser la de Segòvia.⁹³⁰ El doctor castellà Cristóbal Suárez de Figueroa (c.1571-c.1644) escrivia al respecte que «las más ciudades principales de Europa tienen sus casas de moneda, donde se observa casi el mismo estilo en fabricarla. España tiene muchas, mas sobre todas es insigne la de Segovia, por el artificio del agua, con que se labra todo género de moneda».⁹³¹

Efectivament, l'anomenat *Real Ingenio*, fabricava la moneda per mitjà d'un complex sistema de molins moguts amb la força generada per un salt d'aigua que duia a terme les tasques successives de laminar el metall i d'encunyar-lo amb un sistema de pressió exercida sobre el metall per mitjà de corròns. S'utilitzaven dos tipus de corròns. Uns de llisos per estirar o laminar els riells de metall a una gruixudària determinada i uns altres gravats al buit amb els tipus que es volien estampar a les monedes. Les làmines o tires encunyades que en resultaven havien de ser, finalment, retallades en la forma circular amb l'ajuda d'un trepant mecànic.

En la construcció del molí de Segòvia es va aplicar una tecnologia importada directament de la seca tirolesa de Hall.⁹³² Es tractava d'una tecnologia que va ser inventada a les terres de l'imperi germànic a mitjan segle XVI -probablement, a Augsburg, vers 1550- i que es va estendre arreu. A la península Ibèrica va arribar gràcies als llaços familiars de la dinastia regnant. En particular, la maquinària va ser oferta per l'arxiduc Ferran d'Àustria, comte del Tirol, al seu cosí, el rei Felip II de Castella (1556-1598), juntament amb el personal tècnic procedent de la seca de Hall. Van caldre dues nodrides expedicions de

⁹²⁷ Vegeu l'epígraf 5.3.5.

⁹²⁸ COOPER. *The Art and Craft...* p. 61 i seg.

⁹²⁹ ESTRADA-RIUS. *La lluita...* Cap. 7.

⁹³⁰ MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real ingenio...* p. 55 i s.

⁹³¹ SUÁREZ DE FIGUEROA, *Plaza universal...* f. 352.

tècnics germànics -1582 i 1584-1585- per preparar l'edifici construït per l'arquitecte Juan de Herrera i per instal·lar-hi les màquines que es van portar des de Hall. Per cert, que en la ruta que va portar el material i el personal tècnic hi va tenir un paper especial Barcelona com a punt d'escala en el llarg camí cap a Segòvia. El *Real Ingenio* va funcionar amb aquest sistema entre 1586 i 1756.⁹³³ En aquesta darrera data començà la implantació de la nova tècnica d'encunyació que utilitzava premses de volant i que es van instal·lar el 1772. La seva producció es va estendre amb rapidesa i va esdevenir la millor ambaixadora de la nova tècnica atès que aconseguia fabricar unes peces d'aspecte molt acurat i, especialment, més difícil de falsificar. Així, el cronista castellà Luís Cabrera de Córdoba (1569-1623) escrivia en relació a aquest problema que el 1606 «para remediar este daño se ha mandado que no se use sino de los cuartos hechos en Segovia, que por ser con ingenios de agua no se podrán contrahacer, y que se recojan los demás para volvérselos a hacer en el ingenio de Segovia».⁹³⁴

El moment de la substitució del sistema d'encunyació a martell pels successius sistemes mecanitzats va ser diferent en cada seca, com ja s'ha esmentat, i així, la cèlebre Seca de Venècia, per exemple, no va adoptar la tecnologia mecànica en substitució de la del martell fins a mitjan segle XVIII quan va passar de fabricar moneda a martell a fer-ho directament amb premses de volant.⁹³⁵ En aquest cas, a més, coneixem amb detall el nou sistema implantat gràcies a l'informe que l'enginyer enviat per l'infant Felip, duc de Parma, a la Sereníssima va publicar sota l'auspici del Duc.⁹³⁶ Per tant, no totes les seques van seguir un procés progressiu d'adaptació tecnològica sinó que, fins i tot, n'hi va haver que van passar de l'encunyació a martell a la utilització de premses de volant o *balanciers* directament. En algunes cases de moneda la mecanització va ser inicialment parcial com és el cas de la del Potosí (fig. 38). En aquesta darrera es laminava el metall amb l'ajuda d'uns molins, que encara es conserven intactes,⁹³⁷ però s'encunyava la moneda pel sistema tradicional de martell.

⁹³² ABLINGER. *La acuñación...* p. 155-157.

⁹³³ MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real ingenio...* p. 42-43.

⁹³⁴ CABRERA DE CÓRDOBA. *Relación...* p. 291.

⁹³⁵ PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...* p. 67. Cal saber, en tot cas, que s'havia ordenat instal·lar el molins el 1686 però que l'ordre no es va complir.

⁹³⁶ BOIS CHATELERAUT. *Grabados que representan...*

⁹³⁷ Vegeu-ne unes imatges a: COOPER. *The Art and Craft...* p. 119 i MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real ingenio...* p. 337-338.

Pel que fa a la mecanització de les seques de Catalunya la primer en adoptar el sistema va ser la de Barcelona. Així, consta que en un memorial preparat el juliol de 1608 per Pere Pau Riba, aleshores mestre de la Seca Reial de Barcelona, aquest darrer es queixava al Consell de Cent de no poder disposar d'un enginy per encunyar moneda. En particular, el mestre es dolia que, «ara de present no és possible valer-se del remey del *molinillo*, que és la forma ab que's fabrica la moneda castellana en Segòbia que és lo remey més infallible per allevar del tot lo fabricar falsa moneda pus no és possible poder-se valer lo fabricador de aqueix remey que necessita de temps, lloc, congruo y molts diners y publicitat per a poder-lo fer [...] que per ara y fins a tant hy age lloc de poder-se valer de dit remey del *molinillo*».⁹³⁸

Les demandes del mestre expressades en el memorial van tenir ressò i l'agost del mateix 1608 els consellers van enviar una carta a l'ambaixador de la Ciutat a la Cort, el noble Francesc Cosme Fivaller, en la qual li exposaven com «assí, tenim pensament de fer *molinillo* com lo de Segòvia per a fer moneda y diu-se que serie lo apte lo molí de Sent Pere.⁹³⁹ Vostra Mercè serà servit informar-se si seria cosa factible y de quin cost poria fer pus aquí haurà persones expertes qui sebràn en assò».⁹⁴⁰ El 25 de setembre els consellers van tornar a escriure a l'ambaixador demanant-li que recollís informació al respecte⁹⁴¹ i aquest els va satisfer amb una lletra de 29 de setembre⁹⁴² per la qual els comunicava que «som informat del negoci del molinet de Sogòbia y me'an dit que'l feu un flamenc del qual hi auria difficultat de saber d'ell si-s poria fer aquí ho que costaria y que lo més assertat seria que la Ciutat fes venir del comptat de Tirol un home que faria fàcilment y vindria ab alguna commoditat perquè allí hi a molts que són pràctics de aqueixos molins y fan la moneda tota de aqueixa manera. Si jo puc entendre altra cosa jo avisaré per la primera ocasió y sinó és anant a Segòbia no crec que se'n puga entendre ni tenir més notítia».⁹⁴³

Finalment, va ser el 1610 quan el Consell de Cent va acordar satisfer les despeses d'enviar el mestre de la seca a Castella per a fer venir un expert en l'encunyació de

⁹³⁸ AHCB, 1B II-117, f. 166r-166v.

⁹³⁹ Aquest molí de sant Pere estaria ubicat en l'indret on, fins 1869, hi havia els molins del mateix nom. Aquests estaven al barri de sant Pere de les Puel·les i es servien de l'aigua del rec Comtal.

⁹⁴⁰ AHCB, 1B VI-73, f. 75r.

⁹⁴¹ AHCB, 1B VI-73, f. 80v-81r.

⁹⁴² Per tant, no havia pogut rebre encara la segona carta dels consellers.

⁹⁴³ AHCB, 1B X-60, f. 60r-v.

moneda amb molí o molinet.⁹⁴⁴ No hi ha dubte, tal i com hem resseguit amb detall i demostrat,⁹⁴⁵ que va haver d'anar a Segòvia a contractar un enginyer portuguès de nom Francisco de Silva que va ser l'autor del primer molí barceloní al que va seguir un altre fet ja sota la direcció del mestre de la seca.

En tot cas, consta que Barcelona va demanar i va obtenir del rei el 20 de novembre de 1610 disposar de la tecnologia del molí de manera exclusiva amb prohibició a la resta de seques locals d'utilitzar el mateix sistema. En el privilegi de concessió, atorgat pel lloctinent o virrei, es recollia la petició del municipi en la qual s'afirmava que, per evitar la falsificació de la moneda «han fet un molinet al us y costum de Segovia, ahont tota la moneda que la present ciutat fabricará axi de menuts, ardots, sisens, sous y reals, y otras monedas se fassan y fabriquen gastant en la fabrica de dit molinet moltissims ducats».⁹⁴⁶

La Ciutat, a més, preveia que si altres poblacions volien batre moneda amb la nova tecnologia ho podien fer sempre i quan l'encunyació es verificués a la Seca Reial de Barcelona. Hem de pensar que els primers molins de Segòvia es van començar a instal·lar el 1585 i un any més tard ja batién moneda.⁹⁴⁷ Per tant, hem de reconèixer un paper relativament innovador i atent a les darreres innovacions per part del Consell de Cent. En tot cas, l'impacte social al carrer a causa de la introducció de la nova tecnologia va ser immediat. N'és un bon testimoni la publicació a Barcelona, poc abans del 12 de juny de 1611, d'uns versos o «redondillas» dedicats precisament a la introducció del molinet i a la lluita, aleshores angoixant, contra la falsificació.⁹⁴⁸

«Hauran de dexar lo vici,
y poran mudar de ofici
tots los falsos monedas:
per ques fa ab gran artificio
qualsevol sort de dines.

Ja va be lo molinet,

⁹⁴⁴ BRUNIQUEL. *Rúbriques...* Vol. 4, cap. 61, p. 138.

⁹⁴⁵ ESTRADA-RIUS. *La lluita...* Cap. 7.

⁹⁴⁶ Vegeu el tenor del privilegi a: SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. LXXIV, p. 104.

⁹⁴⁷ MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real ingenio...* p. 31.

⁹⁴⁸ ESTRADA-RIUS. *La lluita...* Cap. 11.

Y fa molt gentil moneda,
Y ha de ser molt indiscret,
qui la tocara un poquet
ab cosa calenta, o freda

[...]

Lo molí de Portugal
fara molt bona farina
ab un enginy principal,
ques pot fer ab poc cabal,
y fara la obra molt fina».⁹⁴⁹

De fet, hi havia tres grans tipus de molins diferenciats pel que fa a la força motora que utilitzaven. És a dir, manuals, hidràulics o a sang, o el que és el mateix, força humana, de l'aigua o d'animals. Mentre que a Segòvia s'emprava per moure el molí la força hidràulica que proporcionava l'aigua del riu Eresma, en altres seques, que no tenien corrent d'aigua a prop, es va haver de recórrer a la tracció manual o animal. El molí de Barcelona inicialment va ser manual tot i les primeres previsions per tal que fos hidràulic.

Finalment, va acabar adoptant molins de sang atesa la ubicació del taller en el centre de la població.⁹⁵⁰ En aquest sentit consta en deliberació de 29 de desembre de 1647 que «la instància a hont stan los molinets nous de la Seca Real és molt acabada, de manera que així les persones que treballen allí com los **animals** aporten dits molinets pateixen molt».⁹⁵¹ També estan ben documentades les despeses que el 1652 comportava l'alimentació dels matxos que la Ciutat tenia per a moure els molins de la Seca.⁹⁵² Tal com se sap pels gravats publicats a *l'Encyclopédie* (fig. 37) com pel testimoni arqueològic del molí de la Seca Reial de Potosí (fig. 38) cada molí era mogut per quatre cavalleries. Així mateix consta a Barcelona per un testimoni documental datat el 1660 en el qual s'especifica «un molino de los que andan con quatro machos».⁹⁵³ Consta, també, que el

⁹⁴⁹ BC. F. Bon. 10.896.

⁹⁵⁰ La màquina laminadora de la Seca de Potosí, encara tenia aquest sistema.

⁹⁵¹ AHCB. 1B.II. Registre de deliberacions, 156, f. 33r.

⁹⁵² AHCB. 1B.II. Registre de deliberacions, 161, f. 300v.

⁹⁵³ Vegeu la transcripció del fragment a: RIPOLL. *La Seca...* p. 54.

1640 «en dita seca sols y ha tres molinets: los dos serveixen per a estirar los riells de plata y de belló, y lo altre per a encunyar la moneda axí de plata com de ardots, y d-esta manera lo dit mestre de la seca dóna la una semmana lliuransa de plata y la altra de ardots».⁹⁵⁴ Pel mateix document sabem que estaven en construcció uns molinets nous a la mateixa Seca Reial que s'havien d'afegir als preexistents atesa la gran demanda que aleshores hi havia de moneda.

A part dels molins calien les màquines manuals de trepanat –anomenades, sovint, per influència castellana *cortes*- que separaven la moneda estampada de la tira de metall. Aquesta màquina era la que permetia que la moneda fabricada tingués una aparença completament circular.

A la pràctica, l'aplicació de la nova tecnologia es constata en la fabricació massiva d'ardits a Barcelona gràcies al molí⁹⁵⁵ poc després de l'obtenció, el 1612, d'un privilegi⁹⁵⁶ per batre'ls en exclusiva.⁹⁵⁷ La nova tècnica tenia molts avantatges com, ara bé, l'augment de la producció o bé, la pròpia perfecció de la moneda que en resultava i que dificultava, per exemple, la seva producció en mans de falsaris.

La tècnica d'encunyació a molí es va estendre, malgrat les previsions contràries de la Ciutat Comtal, a d'altres seques catalanes locals, especialment, durant l'anomenada Guerra dels Segadors (1640-1652). Va ser aleshores quan pluralitat de poblacions catalanes van encunyar moneda en abundància per a fer front a les despeses de la lluita oberta.⁹⁵⁸ La Seca Reial de Barcelona, a més, també va actuar de punt de difusió de l'encunyació a molí fora de les fronteres del Principat. Efectivament, entre 1660 i 1661 enginyers catalans van ajudar a mecanitzar amb molins, entre d'altres, les seques de Madrid, Trujillo i La Coruña quan la Corona va impulsar la generalització de la mecanització per emprendre una nova i efímera emissió de moneda de billó.⁹⁵⁹ Igualment, quan el 1682 es va decidir mecanitzar la Seca Reial de València van ser tècnics

⁹⁵⁴ CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* Doc. núm. 5.

⁹⁵⁵ *Ibidem...* p. 64.

⁹⁵⁶ Vegeu el tenor del privilegi a: SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. LXXVII.

⁹⁵⁷ Els primer ardots apareixen el mateix 1612. Vegeu VILARET. *Els ardots...* p. 224-226.

⁹⁵⁸ CRUSAFONT. *Historia de la moneda de la Guerra...* p. 40.

⁹⁵⁹ MURRAY. *El vellón de molino...*

barcelonins els encarregats de posar en funcionament els molins que van ser enviats des de Madrid atès que a la ciutat del Túria no hi havia especialistes en aquesta tècnica.⁹⁶⁰

De totes maneres, la ciutat de Barcelona va tenir que defensar el seu privilegi d'usar en exclusiva la tècnica del molinet quasi bé d'immediat. Així podem llegir en el *Dietari* com ja el gener de 1612 van haver de fer front al fet que la ciutat de Vic ja batia menuts amb un molinet.⁹⁶¹ En aquest sentit, el 2 de gener de l'any esmentat els consellers van enviar al Virrei una ambaixada «per a supplicarli fos servit no permetre que la ciutat de Vich ni altres parts fabricassen menuts ab la forma dita del Molinet, perço que la ciutat tenia privilegi lo qual li fou concedit per lo Excm. Duch de Monteleón son predecessor que ningunes universitats ni altres parts poguessen fabricar menuts sino tant solament la present ciutat de Barcelona, y com los de la dita ciutat de Vich fabrican aquelles contra forma de dit privilegi, sia de son real servey manar y prohibirlos ab grans penes que aquells no fabriquen».⁹⁶²

La situació excepcional de la Guerra dels Segadors va provocar que es continués encunyant a martell determinades sèries monetàries locals encara que es batessin a la Seca Reial de Barcelona. Així, el 30 d'octubre de 1640 es deliberava la pretensió de Lleida de batre moneda al molí de la Seca Reial de Barcelona. Com que aquest no donava l'abast, s'acordà concedir a la ciutat del Segre de «poder fabricar en la seca real de la present ciutat moneda de plata y or *de pich*».⁹⁶³ Aquesta coincidència de dues tecnologies no era pas extraordinària, tal i com ja hem assenyalat.⁹⁶⁴ El mateix Consell barceloní establia, en deliberació de 15 de novembre de 1640, que «tots los molinets fabriquen sisens y que los reals, que ha deliberat lo savi Consell de Cent se fabriquen, sien de pich⁹⁶⁵ posant en la fàbrica de aquells tota la gent que's pugue».⁹⁶⁶

L'organització de la fabricació de la moneda d'acord amb el procés d'encunyació a martell responia, com s'analitzarà en detall,⁹⁶⁷ a uns processos d'organització del treball, a unes

⁹⁶⁰ SENDRA. *Les encunyacions a molí...* p. 159.

⁹⁶¹ Sobre aquest afer vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita...* Cap. 7.

⁹⁶² *Manual de novells ardots...* Vol. IX, p. 92.

⁹⁶³ CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* Doc. núm. 5.

⁹⁶⁴ Vegeu l'epígraf 5.1.

⁹⁶⁵ És a dir, a martell.

⁹⁶⁶ AHCB. 1B.II. Registre de deliberacions. Vol. 149, f. 375r. CRUSAFONT. *La moneda catalana local...* Doc. núm. 9.

⁹⁶⁷ Vegeu l'epígraf 5.3.

categories professionals i a unes tècniques d'elaboració que van ser comunes, a grans trets, arreu de les ribes de la Mediterrània. Aquests principis comuns, heretats en darrer extrem de Roma, als quals cal afegir el procés de difusió de les tècniques romanes i la reorganització del personal a l'edat mitjana, fan que el taller es tracti de l'òrgan de la casa de la moneda amb més similituds arreu.

És per això que, amb totes les reserves anteriorment expressades, en el seu estudi és important el creuament de dades procedents de seques diferents de la Corona d'Aragó utilitzant el mètode comparatiu i, fins i tot, l'extrapolació de la informació històrica. Aquest sistema pot ser utilitzat amb èxit, especialment, per les tècniques de fabricació però, sovint, també per la pròpia organització i divisió del treball en el taller. Si el primer aspecte és el que sembla que es deu més a l'herència romana, el segon és l'aportació medieval més genuïna. Fet tot aquest seguit d'aclariments cal dir que no existeix, com respecte la resta d'òrgans col·legials, un estudi específic del taller de la Casa de la Moneda de Barcelona en les èpoques medieval i moderna per la qual cosa ens basarem en la documentació pròpia de l'organisme i en la comparació amb el que es coneix d'altres tallers monetaris coetanis de la Corona d'Aragó.

5.2. El taller monetari

Sota la denominació de taller monetari es considerarà en aquest capítol la conjunció de l'edifici, de les eines i altres infraestructures tècniques, així com del personal especialitzat que, organitzats i coordinats d'una determinada manera i seguint determinats processos de treball, permetien fer efectiva la producció manual i seriada a martell d'un producte tan singular com és la moneda. Al llarg dels epígrafs que segueixen es pretindrà detallar cada un d'aquests elements per tal d'obtenir, al final, una visió de conjunt del treball tècnic que implicava la posada en circulació d'una emissió monetària. L'explicació es plantejarà en dos grans àmbits. Primer s'individualitzarà, en un catàleg, el personal implicat en el funcionament del taller per, després, entrar a detallar els processos, tècniques i eines utilitzats.

5.2.1. La planta orgànica i el personal vinculat al taller

La pròpia tècnica i organització del treball d'encunyació a martell permet establir una divisió del treball molt clara i permanent entre moneders i obrers que constatem a Catalunya en la normativa des d'almenys el privilegi de 1208.⁹⁶⁸ A partir d'aquest privilegi resten sempre clarament diferenciats aquests dos grups professionals diversos amb conseqüències, com veurem, en els altres àmbits de la vida corporativa.⁹⁶⁹

Tant l'existència dels dos grups com el propi nom que van rebre no van ser cap construcció institucional formada genuïnament a la Corona d'Aragó sinó clarament una importació d'un model d'origen europeu. Els dos grups responien correlativament en el seu origen a les dues grans fases de producció de la moneda que apareixen en la documentació amb els termes o expressions: «obratge e batiment»,⁹⁷⁰ «fabricatur et cudatur», «operetur et cuditur» o «operato et monetato».⁹⁷¹ És a dir, fabricar o obrar els cospells primer (fig. 30) i encunyar-los o amonedar-los immediatament després (fig. 31).

A grans trets, els obrers preparaven els cospells o discs de metall mentre que els moneders procedien a l'encunyació o estampació material del numerari.⁹⁷² Les dues fases eren importants per igual atès que mentre que la fabricació permetia obtenir la peça de metall amb un pes i llei predeterminat, l'encunyació implicava la transformació del disc de metall en veritable moneda en rebre el segell que estampava el tipus monetari. En la documentació jurídica específica relativa a l'emissió monetària sempre surten els dos termes units com dues parts o operacions complementàries. Així, per exemple, ho podem llegir en l'autorització o llicència per la qual el rei Jaume I el Conqueridor concedia a uns argenters navarresos el permís per «faciendi, cudendi et operandi» masmudines d'or a Barcelona.⁹⁷³ De totes maneres, era una tasca més variada i laboriosa la que corresponia als obrers i, per això, el salari d'aquests solia ser més elevat que no pas el dels moneders.⁹⁷⁴

⁹⁶⁸ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. III.

⁹⁶⁹ Vegeu, en general, el cap. 7.

⁹⁷⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XL, p. 352.

⁹⁷¹ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XXXI, p. 324.

⁹⁷² Vegeu, respectivament, els epígrafs 5.2.1.11 i 5.2.1.12.

⁹⁷³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. X.

⁹⁷⁴ Vegeu la taula núm. 5.

En el privilegi de Jaume I el Conqueridor de 1259 sobre la moneda de tern ja es mostra una organització administrativa de la Seca Reial de Barcelona i es mencionen el mestre i els guardes de la Seca.⁹⁷⁵ Ara bé, la primera normativa extensa sobre el taller data de 1285 i és una ordinació de Pere II el Gran sobre l'organització de les seques reials que ja hem tingut oportunitat de mencionar en capítols anteriors.⁹⁷⁶ En particular, la normativa afectava a la Seca Reial de Barcelona i l'emissió de croats que es preveia fer-hi l'agost del mateix any.

El màxim responsable del taller era el mestre de la seca que depenia, en darrera instància, del rei.⁹⁷⁷ A nivell general el personal vinculat a la Seca era agrupat en la normativa en tres grups diferenciats clarament: i.) oficials, ii.) obrers i iii.) moneders. Aquesta diferenciació o patró organitzatiu no era pas exclusiu de la Seca Reial de Barcelona sinó similar a les de la resta de la Corona d'Aragó. No era, tampoc, una invenció genuïna catalana sinó que, com ja s'ha comentat, copiava els models europeus i, especialment, italians. Tot plegat, atès el fenomen d'expansió del model de Barcelona a la resta de seques reials supeditades, almenys des de les darreries del segle XIV, a un mestre nat de totes les seques que era el tresorer reial.⁹⁷⁸

i.) Oficials

Els oficials eren aquelles persones que tenien assignats oficis de responsabilitat jurisdiccional o de control material dels processos de treball i de manufactura del producte en el funcionament de la seca com ara bé el mestre de la seca,⁹⁷⁹ els alcaldes⁹⁸⁰ o els guardes.⁹⁸¹ En alguns casos també són anomenats oficiers o ministres de la seca. Es pot dir que, per exclusió, els oficials serien aquelles persones amb unes tasques diferents a les dels obrers i dels moneders d'obrar i d'encunyar la moneda.

En alguns documents queda patent la distinció dels oficials respecte el grup d'obres i de moneders. Així, en un contracte d'arrendament per a l'emissió de divisors dels timbres d'or a la Seca de Perpinyà de 1395 es recollia «lo maestre, guardes, scrivà real e altres

⁹⁷⁵ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. X.

⁹⁷⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 270-275.

⁹⁷⁷ Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

⁹⁷⁸ Vegeu l'epígraf 4.2.

⁹⁷⁹ Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

⁹⁸⁰ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

⁹⁸¹ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

qualsevol oficials».⁹⁸² En una reial ordre de 1407 es menciona com a tals també als assajadors.⁹⁸³ En un contracte d'arrendament de la Seca Reial de Perpinyà del mateix 1407 s'hi afegia, encara, el mestre de la balança i el fonedor.⁹⁸⁴ En una pragmàtica de 1512 sobre el personal de la Seca Reial de València es cita expressament com oficials a «un mestre de la seca, lo llochtinent de mestre, lo mestre de la fundició, lo mestre de emblanquiment, dos guardes, lo mestre del ensaig,⁹⁸⁵ lo mestre de entretallar la feramenta per a monedar,⁹⁸⁶ lo mestre de balança eo trabucador, lo mestre de fer la feramenta,⁹⁸⁷ lo mestre de esmolar la feramenta,⁹⁸⁸ lo mestre de cap de fornal, lo mestre dels moneders, lo síndich del collegi, lo escrivà del collegi».⁹⁸⁹ A tots ells se'ls exigien «ésser bons e sufficients a regir los dits officis e persones enteses en aquells, per ço quel batiment se faça ab aquella solemnitat que deu, squivant tota frau».⁹⁹⁰

ii.) Obrers⁹⁹¹

Els obrers, com ja s'ha descrit, eren les persones encarregades de treballar el metall per preparar els cospells, flans o discos de metall que constituïen l'element material base de la moneda abans de ser encunyada (fig. 30).

iii.) Moneders⁹⁹²

Els moneders o encunyadors⁹⁹³ eren, com ja s'ha exposat, els encarregats de dur a terme el procés material de batre els cospells preparats pels obrers i convertir-los en moneda d'acord al sistema d'encunyació a martell (fig. 31).

El personal vinculat a la Seca responia, no obstant aquesta divisió general, a una organització més complexa i detallada que enumerem tot seguit basant-nos, en bona mesura, en les ja esmentades ordinacions de la Seca Reial de Barcelona del rei Pere II el

⁹⁸² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LXII, p. 368.

⁹⁸³ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XLVI, p. 373.

⁹⁸⁴ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XLVII, p. 376.

⁹⁸⁵ És a dir, l'assajador.

⁹⁸⁶ És a dir, l'entallador o gravador.

⁹⁸⁷ Segurament correspon al Ferrer que preparava els encunys abans de ser gravats per l'entallador.

⁹⁸⁸ Aquesta és la primera referència coneguda a aquest ofici.

⁹⁸⁹ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 20.

⁹⁹⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XLVII, p. 376.

⁹⁹¹ Vegeu sobre aquest personal l'epígraf 5.2.1.11.

⁹⁹² Vegeu sobre aquest personal l'epígraf 5.2.1.12.

⁹⁹³ Aquest és el terme que apareix excepcionalment en un privilegi de Pere III el Cerimoniós de 1339 «tots los encunyadors y hobrers». Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 5, p. 56.

Gran (1285) que regulava, com ja s'ha assenyalat, l'activitat de batre els primers croats de Barcelona en el taller.⁹⁹⁴ En l'ordenació de les coses que són necessàries en tota seca, es dóna una llista del personal necessari per emprendre una emissió monetària.⁹⁹⁵ En aquesta nòmina es menciona, per ordre, el mestre de la seca, l'assajador, l'escrivà, el «pesador qui regexca la balança» o mestre de la balança, el fonedor, els emblanquinadors i els coloradors, els moneders i els guardes.

Cal precisar, abans d'entrar a detallar el contingut de la nòmina del personal, que el sistema vigent permetia, normalment, l'exercici dels oficis tant de manera directa, per part d'oficials «titulars», com per oficials que ocupaven l'ofici subrogats, en qualitat de «regent» o de «lloctinent». Almenys a València es donava, també, el supòsit anomenat de «coadjutoria o conregencia».⁹⁹⁶ Aquesta darrera pràctica, per cert, va restar prohibida a partir d'una pragmàtica de Ferran II el Catòlic de 1512 que pretenia limitar el nombre de membres del Capítol i que pretenia que cada ofici fos regit per un únic oficial.⁹⁹⁷

En tots aquests casos considerem que no variava la identitat de l'ofici sinó només el títol pel qual una determinada persona l'ocupava i que, en ambdós supòsits, tenia un caràcter precari. Així, el 1357, el rei va prohibir que ningú exercís dos càrrecs alhora i va establir que els substituïts que es nomenessin fossin idonis.⁹⁹⁸ Un altre testimoni d'aquesta pràctica es documenta en el procés de preparació de l'emissió dels alfonsins d'or de Càller. Efectivament, el rei concedí a Jaume Gràcia, argenter que havia d'obrir els encunys, l'ofici de l'escrivania de la seca per tal que l'exercís personalment o bé nomenant un substituït del qual devia de poder cobrar part dels emoluments.⁹⁹⁹ En conseqüència, no detallem aquestes variants en el catàleg que segueix.¹⁰⁰⁰ Aquest fenomen es relaciona a Castella amb la venalitat d'oficis i amb l'ostentació dels mateixos com a mitjà d'obtenció de renda sense que impliqués el seu exercici directe per part dels titulars. Per això, no sobte, en absolut, la documentació de nobles en l'exercici de càrrecs,

⁹⁹⁴ En parlar de la cort dels alcaldes detallarem el personal adscrit a aquesta. Vegeu l'epígraf 7.2.1.

⁹⁹⁵ MATEU. *El vocabulari...* Doc. I, p. 112.

⁹⁹⁶ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 20.

⁹⁹⁷ *Ibidem*. Doc. núm. 20.

⁹⁹⁸ UDINA. *Privilegios reales...* Doc. núm. 195, p. 110 i seg. Vegeu, també, el doc. núm. 5 de l'apèndix documental.

⁹⁹⁹ ACA. Canc. Reg. 1009, f. 237r i v. Vegeu les circumstàncies en detall a ESTRADA-RIUS. *Un exemple...* p. 54.

¹⁰⁰⁰ Vegeu un exemple d'aquesta pràctica en la nòmina publicada a SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. 49, p. 51-52.

per exemple, a la Seca Reial de Burgos tal i com es fa palès des del segle XIV en el *Libro de la Confraría de Santiago*.¹⁰⁰¹ La pràctica de la venalitat o de la patrimonialització d'oficis no estava estesa, però, a la Corona d'Aragó baixmedieval. Un altre aspecte que cal tenir en compte és el desdoblament de les emissions d'or de les d'argent en certs períodes. Així, mentre que les primeres van continuar en mans exclusives del rei almenys fins època moderna, les segones estaven en mans dels consellers de Barcelona. Això tenia com a conseqüència el desdoblament d'oficials encarregats d'unes o d'altres emissions.

L'estatut jurídic del personal de la seca era especial i reservat a la jurisdicció de la cort dels alcaldes.¹⁰⁰² El rei convocava a la part dels membres matriculats en el Col·legi que s'estimava necessaris quan s'havia de començar una emissió i, fins i tot, en podia disposar el trasllat d'una ciutat a una altra dins del Principat, o fora d'aquest, per establir altres seques.

Pel que fa als salaris que percebia el personal estava establert inicialment en unes quantitats fixes mentre que, a partir del regnat de Pere III el Cerimoniós, es va decidir fixar les remuneracions en proporció al metall treballat. Aquest sistema va ser respectat pels seus immediats successors tot i que, pel que sembla, no sempre devia ser acceptat de bon grat pels obrers i moneders atès que implicava una relació directa amb el treball i aquest darrer no sempre abundava.¹⁰⁰³ En tot cas, es tracta d'una evolució normativa que es pot resseguir en la pràctica a través dels llibres de salaris.¹⁰⁰⁴ En un contracte d'arrendament de l'encunyació de florins d'or acordat l'any 1405 s'establia obligatòriament aquesta modalitat de pagament fent notar, precisament, que els arrendataris no podien satisfer els salaris d'altre manera que no fos segons els marcs treballats «en la forma ço és saber quel senyor rey en Pere de bona memòria havie derrerament ordenat».¹⁰⁰⁵ En cas de trobar resistència i negativa per part del personal els arrendataris havien de dirigir-se al rei per tal que els forcés a treballar amb aquelles condicions o buscar-ne d'altres que els reemplaçessin. Només en cas de no poder complir aquests entrebancs els arrendataris quedaven lliures de satisfer els salaris antics.

¹⁰⁰¹ BARTOLOMÉ & SAINZ. *La ceca de Burgos* ... p. 20-21. Existeix una edició facsímil d'aquest manuscrit. Vegeu *Libro de la confraría*...

¹⁰⁰² Vegeu el capítol 7.

¹⁰⁰³ BOTET. *Les monedes*... Vol. III, doc. núm. LI, p. 395.

¹⁰⁰⁴ Vegeu la taula núm. 2.

5.2.1.1. Mestre de la Seca

El mestre de la seca era el màxim responsable tècnic del taller i, per tant, de la fabricació de la moneda.¹⁰⁰⁶ Les seves tasques eren de direcció, coordinació i supervisió en el sentit més ampli. A Catalunya l'ofici es documenta, com a mínim, des de temps de Jaume I el Conqueridor.¹⁰⁰⁷ En les ordinacions de Pere II el Gran de 1285 es deia que havia de ser nomenat pel rei, ser un home lleial i bo, que conegués de monedes, comptes de moneda així com els aliatges.¹⁰⁰⁸ En alguna ocasió i per influx, probablement, del dret romà, se l'anomena amb el terme de *praesidens*, és a dir, president.¹⁰⁰⁹ Normalment el mestratge de la seca era un ofici unipersonal. Això no obstant, en ocasions es documenta l'actuació simultània de dos mestres en una mateixa emissió. Això és el que passà, per disposició de Pere III el Cerimoniós, en emprendre les emissions d'or a Perpinyà i nomenar com a mestres a un canviador de moneda i a un argenter.¹⁰¹⁰

Quan el rei havia de donar ordres a la Casa de la Moneda es dirigia, normalment, directament al mestre de la seca.¹⁰¹¹ Així ho veiem, per exemple, en la reial ordre que va donar Pere III el Cerimoniós al mestre de la Seca Reial de Barcelona el 4 de juliol de 1345 per tal que es bescanviessin durant el termini d'un any els croats curts de pes per altres de bons.¹⁰¹² També era el mestre de la seca el recipiendari de l'ordre reial d'emissió.¹⁰¹³

L'autor del *Tractatus Nove Monete*¹⁰¹⁴ escrivia a l'Anglaterra del darrer quart del segle XIII que «duo sunt officia necessaria in unaquaque moneta, videlicet, magistrum Monete et Custodis eiusdem».¹⁰¹⁵ El mestre, segons aquest autor, s'havia d'ocupar de l'adquisició,

¹⁰⁰⁵ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LII, p. 407.

¹⁰⁰⁶ Vegeu en relació a la seva responsabilitat sobre la bondat de la llei del metall per damunt de l'assajador l'exposat a: PELLICER. *Aportació a l'estudi dels mestres...* p. 441.

¹⁰⁰⁷ HUICI; CABANES. *Documentos...* Vol. 4, doc. núm. 1058.

¹⁰⁰⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII.

¹⁰⁰⁹ Així, per exemple, «magister seu presidens officii seche civitatis Barchinone». Vegeu LPS, f. 77r.

¹⁰¹⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXX.

¹⁰¹¹ Pels temes relacionats amb el Col·legi es dirigia, en canvi, als alcaldes. Vegeu els epígrafs 6.3. del cap. 6 i 7.2.1.1. del cap. 7.

¹⁰¹² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXVI, p. 315-316.

¹⁰¹³ Així, pel que fa als florins d'or de la Seca Reial de Perpinyà vegeu SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. XXIX. Decret de 1349.

¹⁰¹⁴ Vegeu-ne l'edició a: JOHNSON. *The De Moneta...* p. 65-81.

¹⁰¹⁵ *Ibidem.* p. 77.

coneixement i aliatge del metall, de totes les disposicions sobre la fabricació de la moneda així com de l'exercici de la «gubernatio et cohercio»¹⁰¹⁶ sobre tots els obrers i moneders que havien de dur a efecte les tasques de fabricació del numerari. A més, li corresponia percebre el percentatge per cobrir les despeses i guanys de l'emissió. En el privilegi sobre l'encunyació de moneda a Lorca (1297), atorgat pel rei Ferran IV de Castella (1295-1310), també es menciona en primer lloc el mestre d'acord a un patró usual arreu.¹⁰¹⁷

L'ofici podia ser exercit per la mateixa persona titular o bé, indirectament, a través de lloctinents o de regents. De fet, no oblidem que el rei sovint arrendava¹⁰¹⁸ la seca i, aleshores, el mestre de la seca solia ser una persona avesada en els negocis – normalment un mercader- que efectuava una inversió per participar en els guanys d'emissió més que no pas un expert en l'encunyació monetària. En conseqüència, al mestre de la seca titular li calia disposar d'un substitut al taller expert en la matèria. Aquesta situació es va generalitzar al llarg del segle XIV amb els arrendaments de les seques per part de la Corona. Entre les obligacions del mestre de la seca ja hem vist que hi havia, com a principal, la de retre comptes davant la cort del mestre racional del rei.¹⁰¹⁹

¹⁰¹⁶ JOHNSON. *The De Moneta...* p. 77.

¹⁰¹⁷ Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...* Tom. 1, p. 48 i 56, §. 22. Sobre aquest privilegi vegeu l'epígraf 3.4.1. del cap. III.

¹⁰¹⁸ Vegeu l'epígraf 4.6.

¹⁰¹⁹ Vegeu l'epígraf 4.3.

Taula 6. Elenc de mestres de la Seca Reial de Barcelona.¹⁰²⁰

Anys ¹⁰²¹	Mestres de la seca	Títol de regiment	Metall ¹⁰²²	Moneda ¹⁰²³
1285-1286	Berenguer de Finestres	Mestre	Plata	Croats
1309-1311	Pere Escorit i Joan Pexonat			
1320-1322	Arnau de Sarrià	Mestre	Plata	
1322-1332	Guillem Vicens	Mestre	Plata	
1332-1348	Pere Vicens	Mestre	Plata	
1344-1345	Pere de Vilardebò	Regent	Plata i billó	Croats i Diners
1348-1359	Bertran d'Abella	Mestre		
1353-1354	Ramon Gay	Mestre	Or	Florins
1359-1368	Guillem Vicens	Mestre	Plata	Croats
1362	Pere Vicens			
1365	Bartomeu Cervera			
1372-1442?	J. Montmany	Regent	Or i plata	Florins i croats
1354	Bernat Tordera	Lloctinent	Or	Florins
1398-1426	Bartomeu Cervera	Mestre	Or i plata	Florins i croats
1427	Bernat Miró	Mestre		
1430-1442	Joan Tomàs	Mestre		
1454-†1464	Genís Moliner ¹⁰²⁴	Mestre	Or	Florins
1464-1472	Rafael Moliner ¹⁰²⁵	Mestre	Or	Pacífics

¹⁰²⁰ La informació per a l'elaboració del llistat s'ha elaborat, en bona part, amb la documentació extreta de la subsèrie «Seques» de la sèrie Mestre Racional de l'ACA. També s'ha tingut en compte la llista de personal de seques catalano-aragoneses publicada a: PELLICER, *La moneda...* p. 445-446 i l'elenc publicat a SANAHUJA. *Ducats i principats...* p. 125.

¹⁰²¹ Anys documentats d'exercici.

¹⁰²² S'anota el metall que es documenta sense que això impliqui exclusivitat.

¹⁰²³ S'anoten els noms de les peces que consta es van encunyar sense que necessàriament exclogui el fet que se n'encunyessin paral·lelament d'altres.

¹⁰²⁴ Era argenter. Dalmases recull el que entenem és una mala lectura paleogràfica feta per Ràfols i per Botet i l'anomena Dionís Colomer inventant una personalitat inexistent en el seu elenc d'argenters. Vegeu DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, p. 57 seguint RÀFOLS. *Diccionari...* Vol. 1, p. 271 i BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 283.. Aquest error s'ha perpetuat en la bibliografia. Així apareix, també, mencionat al llistat de mestres publicat a: PELLICER, *La moneda...* p. 446. Finalment, també Ripoll continua mantenint l'error de lectura del nom tot i que corregeix la lectura errònia del cognom Moliner com Colomer. Vegeu RIPOLL. *La seca...* p. 40, nota. 88. Vegeu una transcripció correcta del nom i cognom a BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LXVII.

¹⁰²⁵ Fill de Genís Moliner, argenter com el seu pare i successor seu en el mestratge a la Seca Reial de Barcelona. Vegeu-ne una menció correcta del seu nom i cognom a: BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LXXIII, p. 460. Dalmases, seguint les notícies de Ràfols el recull i també a un suposat

1472-†1481	Sebastià Espano ¹⁰²⁶	Mestre	Or	Florins
1481-1509	Jaume Aymeric ¹⁰²⁷	Regent	Or	Ducats i principats
1494	Miquel Puig	Mestre		
1503-1531	Jaume Serra ¹⁰²⁸	Mestre	Or	Principats
1531-1533	Francesc Caçador	Mestre	Or	Principats
1533-1543	Pere Cornago	Mestre	Or	Principats
1544-1547	Pere Bernat Codina	Mestre		
1547-1558	Joan Vinyes	Mestre		
1558-1593	Miquel Maduxer	Mestre	Or	Ducats
1561-1584	Miquel Maduxer	Mestre	Plata	Croats
1605	Miquel Calaf	Mestre		
1608-1611	Pere Pau Riba	Mestre		
1643-1652	Baltasar Riba	Mestre		

5.2.1.2. Guardes de la moneda

La presència de guardes de la moneda era habitual en les seques europees. Ja s'ha esmentat, en aquest sentit, com l'autor del *Tractatus Nove Monete*¹⁰²⁹ mencionava els «custodis eiusdem [moneta]» com un dels dos oficials essencials al costat del mestre de la moneda o seca.¹⁰³⁰ Al caracteritzar la figura dels guardes determinava que a aquests «pertinet cognitio et peritia assaiandi examinandi et omnium aliorum per que sufficientia monete probari seu examinari valeat et cognosci».¹⁰³¹ En el privilegi de Lorca (1297) també es dóna una rellevància gran als dos guardes.¹⁰³² En el manuscrit castellà anònim

Rafael Colomer, de biografia sospitosament paral·lela, que no és més que fruit d'una mala lectura del cognom. El resultat torna a ser la creació d'un argenter inexistent emmirallat en un de real. Vegeu, respectivament: DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, p. 36 i 100 i RÀFOLS. *Diccionari...* Vol. 1, p. 272 i vol. 3. p. 192. També es perpetua l'error al llistat de: PELLICER, *La moneda...* p. 446.

¹⁰²⁶ Segurament es tracta de l'argenter del mateix nom. DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, p. 70. En el llistat s'atribueix el mestratge de la seca a un presumpte Salvador Espano però es tracta, altra vegada, d'un error de lectura de RÀFOLS. *Diccionari...* Vol. 1, p. 350. També es perpetua l'error al llistat de: PELLICER, *La moneda...* p. 446 i a SANAHUJA. *Ducats i principats...* p. 125.

¹⁰²⁷ En ocasions s'ha normalitzat el nom com Eimeric. Vegeu SANAHUJA. *Ducats i principats...* p. 125.

¹⁰²⁸ Apareix documentat un Jaume Serra, com antic mestre de la Seca Reial de Perpinyà, en el tractat d'aritmètica de Francesc Santcliment publicat el 1482. Si no és el mateix personatge, atesa la distància cronològica, devia d'estar-hi emparentat. Vegeu SANTCLIMENT. *Suma de la art...* f. s.n. colofó.

¹⁰²⁹ Vegeu-ne l'edició a: JOHNSON. *The De Moneta...* p. 65-81.

¹⁰³⁰ *Ibidem.* p. 77.

¹⁰³¹ *Ibidem.* p. 77.

¹⁰³² Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...* Tom. 1, p. 48, §. 0 i p. 56, §. 22.

del *Libro que enseña ensayar qualquier moneda*,¹⁰³³ redactat en el segle XIV, es menciona el paper dels guardes amb la funció de control de la manipulació del metall preciós i, sobretot, de custòdia dels pesos i dels instruments d'encunyació.

Aquesta tasca de control, eminentment tècnica, la podien fer directament o bé delegar-la en un expert. Segons l'autor del mencionat tractat castellà, a més de la vigilància de l'aliatge, havien de custodiar els encunys de la moneda.¹⁰³⁴ No s'ha d'oblidar que aquests tenien reconegut un rang equiparable al segell reial atesa la seva finalitat validadora. Es tractava d'un ofici de gran responsabilitat que només podia ser exercit per persones mereixedores de molta confiança. Ho podem llegir, per exemple, en un document d'aplicació del dret com una concessió de 1594 de Felip II d'Espanya a la Seca de València en la qual el monarca ordenava que «las guardas sean personas de mucha confiansa».¹⁰³⁵ Efectivament, al marcar el cospell amb els encunys aquell deixava de ser només una porció de metall, amb un pes i una llei determinada, per passar a adquirir la qualitat de moneda reial. El que es temia era un ús abusiu dels encunys en mans dels moneders desaprensius que podien batre moneda en benefici propi al marge dels interessos del rei tant dins com fora de la casa de la moneda.

Finalment, també havien d'examinar la moneda fabricada abans que aquesta sortís de la Seca. No en va, els guardes eren els oficials responsables, supervisors i garants de la qualitat del numerari en un sentit més ampli. La funció dels guardes era, en definitiva, la de ser dipositaris de la fe pública en relació amb l'emissió del numerari. Encara en un contracte d'arrendament de la fabricació de moneda d'or fet el 1370 es recollia sobre els guardes que havia de nomenar el rei que «sien personas bones e aptes, ço és, que sapien guardar la ley e tallya degudament, guardant lo interès del senyor rey o dels arrendadors qui en nom seu faran lo batiment del florí».¹⁰³⁶ En definitiva, es demanaven uns requisits morals¹⁰³⁷ i uns requisits de coneixement tècnic.¹⁰³⁸ No sembla que els guardes estiguessin supeditats a l'autoritat del mestre de la seca sinó que, més aviat, estaven constituïts en un poder independent. Aquesta autonomia era precisament una

¹⁰³³ CAUNEDO; CÓRDOBA DE LA LLAVE. *El arte...* p. 225-226.

¹⁰³⁴ Vegeu l'epígraf 5.3.3.

¹⁰³⁵ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 36.

¹⁰³⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxxv, p.341.

¹⁰³⁷ Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.2.

¹⁰³⁸ Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.4.

garantia de la no implicació dels guardes en possibles frauds que es poguessin teixir entre el personal empleat a la Seca.

El caràcter garantista de l'ofici segurament és el que el feia configurar, a més, arreu com una magistratura col·legiada integrada per dos guardes. El model diàrquic, amb arrels ben definides en les antigues magistratures romanes, implicava solucionar el problema clàssic de qui vigila al vigilant a l'instaurar el control mutu de dos oficials amb idèntiques potestats. Alhora, també permetia repartir les responsabilitats de verificació i assegurar amb un plus d'autoritat les seves decisions. A la Seca Reial de Barcelona, i a totes les de la Corona d'Aragó, aquest model és el documentat des del primer moment. Ja hem vist com en el *Tractatus Nove Monete*, exponent del cas anglès, es parla, també, de guardes en plural.

En el cas de Castella també trobem un model idèntic i així es documenta, per exemple, a la Seca Reial de Burgos.¹⁰³⁹ Encara que la normativa castellana, almenys en temps dels Reis Catòlics, establia que en totes les seques reials hi hagués dos guardes a la de Sevilla, per raons del volum gran de les encunyacions, s'augmentà fins a tres en el seu nombre.¹⁰⁴⁰ Un altre tret clarament garantista vigent a la Corona d'Aragó –almenys a Barcelona– era la limitació de l'exercici de l'ofici a un any. La rotació havia d'impedir l'establiment de connivències en actuacions fraudulentoses. Ara be, res impedia que passat un temps la mateixa persona pogués tornar a ocupar aquesta magistratura, tal i com es pot comprovar en els elencs dels guardes barcelonins.¹⁰⁴¹

Pel que fa a la Seca Reial de Barcelona trobem la figura dels guardes, així com la vinculació de l'ofici al municipi de Barcelona que comentarem tot seguit, en el privilegi de Jaume I el Conqueridor d'1 d'agost de 1258.¹⁰⁴² El 23 del mateix mes de 1258 el sobirà nomenava, amb el consentiment del bisbe de Barcelona i dels prohoms de la ciutat, a Guillem Moneder i Bernat d'Avassó, ciutadans de Barcelona, guardes del pes i de la llei de la nova moneda de tern que s'introduïa.¹⁰⁴³ En el privilegi concedit als col·legiats de la Seca l'any 1259 pel mateix monarca s'atorgà als guardes un rang equiparable al mestre

¹⁰³⁹ BARTOLOME; SAINZ. *La ceca...* p. 12.

¹⁰⁴⁰ PEREZ-SINDREU. *La casa...* p. 130.

¹⁰⁴¹ Vegeu les taules núm. 2-4.

¹⁰⁴² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. IV, p. 244-246.

¹⁰⁴³ HUICI; CABANES. *Documentos...* Vol. 4, doc. núm. 1054.

de la seca en la verificació del compliment del compromís reial de no acceptar moneders estrangers.¹⁰⁴⁴ Cal esmentar que aquestes mencions successives als guardes no tenen caràcter fundacional o instaurador. Presumim, per tant, que l'ofici era preexistent a aquella data. En el posterior privilegi de Jaume I el Conqueridor, per exemple, de 1270 la menció es renova¹⁰⁴⁵ en relació a la segona emissió de diners de tern empresa pel rei i, encara el 1285, en relació amb la fabricació dels nous croats d'argent.¹⁰⁴⁶ Està clar que es tractava d'un ofici clau en el funcionament, amb garanties, de l'organisme.

La municipalitat naixent de Barcelona intervenia amb un caràcter supervisor, a través dels guardes, en les emissions de moneda reial. Es tracta del tercer i darrer element garantista de l'ofici pel fet seu caràcter limitador i de control polític al marge de la Corona.¹⁰⁴⁷ La concessió de la Corona en benefici del municipi implicava una cessió de poder i la introducció de l'interès general aliè al de la monarquia en el control d'un producte –la moneda– que havia d'estar en mans de tots. Després d'aquesta concessió, en la pràctica, podem parlar dels guardes de la moneda com si es tractessin d'uns veritables oficials municipals i, en aquest sentit, després de l'elecció en el si de l'organisme municipal els guardes prestaven jurament al mateix municipi com la resta d'oficis que en depenien.¹⁰⁴⁸

De totes maneres, l'ofici col·legiat radicava a la Seca i, en conseqüència, el salari que percebien corria a càrrec de les despeses generals de la Casa de la Moneda. Això no obstant, els titulars havien de ser forçosament nomenats pel Consell de Barcelona.¹⁰⁴⁹ La formalització d'aquest dret el trobem, com ja s'ha esmentat, en el privilegi de Jaume I el Conqueridor d'1 d'agost de 1258 en el què estableix la moneda de tern.¹⁰⁵⁰ En aquest darrer s'atorga la custòdia de la moneda en mans del Consell de Barcelona a través d'aquells dos prohoms que el municipi hauria d'elegir.¹⁰⁵¹ La delegació reial es torna a

¹⁰⁴⁴ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. X.

¹⁰⁴⁵ *Ibidem*. Tom. 2, doc. núm. XIV.

¹⁰⁴⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 271.

¹⁰⁴⁷ Cal recordar que el primer era el model diàrquic de l'ofici i el segon la limitació temporal d'exercici.

¹⁰⁴⁸ BAJET. *Jurament...* p. 114 i 141.

¹⁰⁴⁹ BATLLE ET ALII. *El «llibre...* Doc. núm. 88, 103, 267, 288, 304, 318, 333, 350bis, 368bis, 387, 408, 436, 467, 497, 530, 556, 587, 627 i 643.

¹⁰⁵⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. IV, p. 244 i seg.

¹⁰⁵¹ El tenor del privilegi és: «Volumus etiam et ordinamus, quod probi homines Barchinone eligant ex se duos probos viros, et fideles in custodiam dictae monetae, et illis quos ipsi ad hoc elegerint quomodocumque moneta operari, vel cudi contigerit commitimus Nos de preasenti guardam sive custodiam dictae monetae: ut ipsi custodes observent operationem praedictae monetae, et legaliter eam operari et cudi faciant». Vegeu BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. IV, p. 244 i seg.

repetir, en forma d'extensió, en el privilegi de 1285 pel qual es creava la moneda d'argent o croats.¹⁰⁵² El tenor del jurament que prestaven és clar: «luren les guardes de moneda que ells be e leyalment se hauran en la dita garde e tindran aprop, ab diligencia en temps, que la dita ciutat se bate moneda d'argent e menuda, que les delliurançes daquela en ley o en talla e en empreptes se facen segons forma dels privilegis a la dita Ciutat atorgats».¹⁰⁵³

El fet d'elegir els dos guardes de la moneda constituïa un privilegi especial del municipi barceloní atès que sabem que, pel cas de Mallorca o de les altres seques obertes a la Corona d'Aragó, el rei nomenava com a mínim un dels guardes mentre que l'altra, en tot cas, ho era per la universitat del lloc en el qual estava la seca.¹⁰⁵⁴ Si tenim en compte que, inicialment, la seca era un organisme eminentment reial, sembla lògic pensar que els guardes fossin nomenats unilateralment pel rei. Jaume I el Conqueridor va disposar el 1265 que a la Seca Reial de València hi haguessin dos guardes que havien de ser dos prohoms de la mateixa ciutat.¹⁰⁵⁵ El mateix monarca va establir en l'arrendament de l'emissió de grossos de plata de Montpeller el 1272 que hi haguessin uns guardes el nomenament dels quals es reservava.¹⁰⁵⁶ A la Seca Reial de Sarinyena, a Aragó, els guardes establerts el 1308 eren un frare hospitaler i un ciutadà d'Aragó.¹⁰⁵⁷

També Pere III el Cerimoniós nomenava el 1346 dos veedors o sobrestants per a la Seca Reial de Perpinyà.¹⁰⁵⁸ La denominació, encara que estranya en la tradició anterior i posterior, sembla sinònima de la més estesa de guardes. En aquesta ocasió van ser dos prohoms de Perpinyà els elegits per la seva bona fama i experiència en la tasca de supervisió i control de l'encunyació de la moneda d'or que volia emprendre el rei. L'equivalència entre els dos termes ens ve ratificada en un contracte d'arrendament de la mateixa seca establert el 1362 i en el qual es pot llegir que els ingressos d'or fossin «allegats a la ley que per los **guardes o veedors** per lo dit senyor Rey a açò diputats

¹⁰⁵² SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. XVI.

¹⁰⁵³ AHCB. L-47, f. 31r. Vegeu-ne l'edició a: BAJET. *Jurament...* p. 141.

¹⁰⁵⁴ URGELL. *La reforma de la Ceca...* p. 153.

¹⁰⁵⁵ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. VIII, p. 260.

¹⁰⁵⁶ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. IX, p. 264.

¹⁰⁵⁷ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XVIII, p. 283.

¹⁰⁵⁸ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XXX.

seran jutjades».¹⁰⁵⁹ També el 1367 a la seca clandestina de moneda castellana instal·lada a Saragossa¹⁰⁶⁰ el rei nomenava un veedor amb funcions anàlogues.¹⁰⁶¹

L'apertura de l'ofici de guarda a l'elecció dels prohoms de les ciutats on estaven radicades les seques sembla respondre més aviat a un procés de maduresa del pactisme jurídic que hauria fruit en unes concessions relacionades amb la pròpia funció de control encomanada als guardes de la moneda. En definitiva, uns representants de la ciutat vetllaven pel correcte procés de fabricació de la moneda reial que després hauria de circular de mà en mà dels ciutadans. En aquest sentit, en el privilegi de restauració de la Seca Reial d'Esglésies atorgat per Alfons IV el Magnànim el 1419 en arribar al punt dels dos guardes es diu significativament «axi per lo senyor com per la terra».¹⁰⁶² És a dir, un nomenat per rei i un altre per la comunitat política.

El 1285 es tornen a mencionar els guardes amb l'afegitó, com a requisit, que sapiguessin fer els comptes de l'aliatge dels metalls.¹⁰⁶³ Els guardes, d'acord amb aquestes ordenances, havien de supervisar tot el procés emissor. Jaume II el Just, en un privilegi de 1295, també els va reconèixer com a prohoms elegits pels consellers i prohoms de Barcelona per tal que «observent operationem dictae monetae, et eam legaliter cudi et fieri faciant».¹⁰⁶⁴ Els guardes també tenien sota la seva custòdia la vigilància material dels resultats de les proves o verificacions dels assatjos¹⁰⁶⁵ del metall de les monedes encunyades.¹⁰⁶⁶ Es tractava d'un material que era dipositat en caixes tancades amb pany i clau i, per això, en la documentació interna de la seca barcelonina es menciona amb reiteració l'existència de la «caixa de les guardes».¹⁰⁶⁷ Els guardes en tenien una de les claus mentre que l'altra la tenia, segons les ordenances de 1285, l'assajador.¹⁰⁶⁸

¹⁰⁵⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxxiv, p. 331.

¹⁰⁶⁰ Vegeu l'epígraf 3.4.9.

¹⁰⁶¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxxvi, p. 346.

¹⁰⁶² *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 428.

¹⁰⁶³ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XIII, p. 271.

¹⁰⁶⁴ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. xx, p. 24-25.

¹⁰⁶⁵ Es duien a terme tres assajos al llarg del procés de fabricació. Vegeu CORDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...* p. 142.

¹⁰⁶⁶ Vegeu l'epígraf 5.3.7.

¹⁰⁶⁷ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 9v i 15v.

¹⁰⁶⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 273.

No es conserva cap d'aquestes caixes, o almenys no ha estat identificada, que correspongui a alguna de les seques reials de la Corona d'Aragó (fig. 25).¹⁰⁶⁹ Ara bé, en tenim testimoni gràfic a través de les representacions de seques medievals (fig. 34) i d'alguns exemplars precedents de seques europees.¹⁰⁷⁰ A més, també rebien els encunyats amortitzats i en disposaven oportunament, com ja s'ha assenyalat, per tal d'evitar la producció no oficial de numerari. En aquestes caixes es guardaven, en definitiva, un seguit de material divers que anava dels esmentats encunyats, a la «toça reial»¹⁰⁷¹ utilitzada per verificar la llei fins a les mostres que periòdicament eren retirades amb el nom de «levades»¹⁰⁷² per controlar la llei de les emissions i els «enserraments» dels assajos que eren guardats per a perpètua memòria.¹⁰⁷³

El lloc més idoni per guardar aquesta caixa era, òbviament, la mateixa Casa de la Moneda. Així s'expressa clarament en una acta «d'enserrament»¹⁰⁷⁴ de pacífics de 1465 en la qual es pot llegir com els guardes una vegada verificat l'assaig en van guardar un testimoni «en la caixa que tenen a la casa de la Secca on està conservada la toça dels florins d'Aragó e acostumen e deuen star e ésser conservades totes altres toques d'or».¹⁰⁷⁵ De totes maneres consta que, almenys el 1541, la caixa estava guardada al convent de Sant Francesc, ubicat al final de la Rambla, davant de la Drassana Reial de la Ciutat.¹⁰⁷⁶ De fet, aquest dipòsit no era excepcional atès que consta la vinculació estreta dels convents mendicants de Sant Francesc i de Santa Caterina amb l'organisme municipal al segle XIV. En particular, al convent dels framenors estava dipositada documentació diversa del Consell de Cent de la mateixa manera que el convent dels dominics havia acollit als consellers abans que l'organisme disposés d'una seu pròpia. El

¹⁰⁶⁹ El més proper que tenim documentat és la caixa gran dels diners de la Taula de Canvi de Vic que es conserva al vestíbul de la Casa de la Ciutat d'aquesta població. Vegeu PASSOLA. *Els orígens...* p. 115. També es conserva l'estança protegida i la caixa de la Taula de Canvi de Cervera. Vegeu LLOBET. *La Taula...* fig. 8-14. Finalment, un altre exemple de caixa municipal la tenim en l'anomenada, per raons òbvies, caixa de les tres claus del comú de Reus. Vegeu-ne un imatge a: VILASECA I VILASECA. «*Pellerofes civiles...*» p. 136.

¹⁰⁷⁰ Vegeu, per exemple, les caixes corresponents a les seques de Cesky Krumlov, Karlsruhe i Utrecht reproduïdes a: COOPER. *The Art and Craft...* p. 108.

¹⁰⁷¹ ACA. RP. MR. Vol. 1975, f. s.n.

¹⁰⁷² ACA. RP. MR. Vol. 1975, f. s.n.

¹⁰⁷³ ACA. RP. MR. Vol. 2007, f. s.n.

¹⁰⁷⁴ Vegeu l'epígraf 5.3.7.

¹⁰⁷⁵ ACA. RP. MR. Vol. 1992, f. s.n.

¹⁰⁷⁶ CARRERAS CANDI. *Geografia...* p. 681-682, nota 1852.

1626, però, la caixa estava a la estància del Consell de Cent a la Casa de la Ciutat, tal com es recull en una acta de l'assaig de moneda batuda en aquesta data.¹⁰⁷⁷

L'exercici del dret d'elecció d'aquests oficials per part del municipi està documentat amb reiteració. L'elecció es duia a efecte en el si del Consell de Cent, pràcticament sempre, el dia 13 de desembre, data de la festivitat de santa Llúcia.¹⁰⁷⁸ En la *Consueta* del Consell de Cent, datada vers 1389, s'establia que l'elecció havia de ser «lo dit dia de santa Lucia o lo primer consell de C Jurats qui apres se tinga».¹⁰⁷⁹ L'elecció coincidia, d'aquesta manera, amb la de molts altres oficials municipals repartits entre la festivitats esmentada i la de sant Andreu.

No obstant, l'elecció dels guardes, d'acord a la documentació, no es devia fer sempre de forma anual. La permanença en l'ofici sembla, en ocasions, més aviat vinculada a la duració de l'emissió o, almenys, no subjecte a un termini concret. En aquest sentit, en l'elecció de guardes verificada l'abril de 1311 es mencionava expressament que els nomenats ho serien fins que volguessin els consellers d'acord a una fórmula usual en alguns nomenaments reials no vitalicis que era coneguda com a beneplacit.¹⁰⁸⁰ Ara bé, també es pot interpretar que encara que l'elecció era, en principi, anual, el municipi els podia revocar en qualsevol moment.¹⁰⁸¹ Al llarg del segle xv es documenta, en canvi, l'elecció anual.¹⁰⁸² Aquesta limitació temporal està documentada, almenys, des de 1324.¹⁰⁸³

El procediment d'elecció en el si del Consell de Barcelona no va escapar a l'evolució de la resta d'oficis pròpiament municipals i, així, també veiem la introducció del procediment insaculador o d'extracció dels noms de manera fortuïta d'un bací on prèviament havien estat introduïts els noms dels candidats.¹⁰⁸⁴ El primer testimoni el tenim recollit a la

¹⁰⁷⁷ *Manual de novells ardots...* Vol. 10, p. 98.

¹⁰⁷⁸ Vegeu, per exemple, la verificada el 13 de desembre de 1366: «Item elegerunt pro custodibus monete que cuditur Barchinona venerabilis Raymundus de Sancto Clemente, Guillelmus de Torrente». Vegeu AHCB. 1B.I. Llibre del Consell, 23, f. 8r.

¹⁰⁷⁹ VALLS TABERNER. *Libre apellat...* p. 13.

¹⁰⁸⁰ AHCB. 1B.I. Llibre del Consell, 2, f. 27r.

¹⁰⁸¹ Sobre la fórmula «ad beneplacitum regis» vegeu GARCÍA MARÍN. *El oficio público...* p. 339.

¹⁰⁸² Vegeu la taula 2.

¹⁰⁸³ BATLLE ET ALII. *El «llibre...* Doc. núm. 88.

¹⁰⁸⁴ Sobre la fórmula de la insaculació vegeu GARCÍA MARÍN. *El oficio público...* p. 161.

Consueta municipal de vers 1389.¹⁰⁸⁵ Un exemple posterior és la menció que trobem en el *Dietari* en data 13 de desembre de 1598.¹⁰⁸⁶ Una vegada elegits els guardes, com és natural, havien de prestar el jurament prescriptiu segons la fórmula continguda en el *Llibre vermell* de privilegis de la ciutat.¹⁰⁸⁷ El jurament específic dels guardes és ben conegut per ser mencionat en l'esmentada *Consueta* de vers 1389 en la qual s'establia que «los ii ciutadans elets en guardes de la moneda deuen jurar abans que usen del offici en poder dels consellers present lo Consell de C jurats que be e leyalment se hauran en lo dit offici e'l tendran aprop com mils poran en temps que en la Ciutat se bata moneda. E deuen-se certificar e informar dels privilegis atorgats sobre'l fet de la moneda».¹⁰⁸⁸ El jurament també està reproduït, com ja hem vist, en el *Llibre de juraments* de la Ciutat de finals del segle xv:¹⁰⁸⁹ «luren les guardes de moneda que ells be e leyalment se hauran en la dita garde e tindran aprop, ab diligencia en temps, que la dita ciutat se bate moneda dargent e menuda, que les delliurançes daquella en ley o en talla en ley o en talla e en emprentes se facen segons forma dels privilegis a la dita Ciutat atorgats».¹⁰⁹⁰

El protocol particular d'elecció dels guardes de la moneda era idèntic al d'altres oficials municipals com ara bé el racional o l'administrador de l'hospital als que anava associat.¹⁰⁹¹ Els consellers amb el Consell de Cent triaven dotze persones que eren qualificades de «elegidors». Aquests eren els que estaven comissionats per fer l'elecció pròpiament dita dels guardes de la moneda. Ho feien retirats en la cambra dels trenta de la Casa de la Ciutat. Allà votaven els tres noms que els consellers havien extret per insaculació del bací de l'estament dels ciutadans i els tres del bací de l'estament de mercaders, artistes i menestrals. Els que treien més vots eren elegits guardes de les monedes.

L'ocupació de l'ofici, per tant, estava repartit entre les dues «mans» o «estaments» de la ciutat amb representació municipal. Així, trobem un guarda de la seca militar, gaudint¹⁰⁹² o ciutadà honrat extret de l'estament de ciutadans i un guarda de la seca mercader extret de l'estament de mercaders, artistes i menestrals. Aquesta pràctica de repartiment pactat

¹⁰⁸⁵ VALLS TABERNER. *Libre apellat...* p. 5-13.

¹⁰⁸⁶ *Manual de novells ardits...* Vol. VII, p. 166. 13 desembre 1598.

¹⁰⁸⁷ BATLLE ET ALII. *El «llibre...»* Doc. núm. 267.

¹⁰⁸⁸ VALLS TABERNER. *Libre apellat...* p. 15.

¹⁰⁸⁹ AHCB. L-47. Vegeu la seva edició a: BAJET. *El jurament...*

¹⁰⁹⁰ BAJET. *El jurament...* p. 141.

¹⁰⁹¹ *Ibidem...* p. 172-173.

¹⁰⁹² Aquesta categoria abastava, com és ben sabut, als doctors en dret i en medicina als quals es reconeixia el gaudi, d'aquí l'etimologia del mot, de privilegi militar.

dels oficis públics entre els estaments de la ciutat, que també es constata, per exemple, pel que fa als cònsols de mar de Barcelona, es fa patent normativament des de finals s. xv encara que hi ha evidències anteriors.¹⁰⁹³ El compliment efectiu d'aquesta pauta es pot resseguir en els llistats annexos.¹⁰⁹⁴ Així per exemple, entre 1456 i 1467,¹⁰⁹⁵ es constata que el repartiment de les places es resol en el sí de l'òrgan municipal amb l'elecció anual d'un guarda ciutadà i d'un altre de mercader. En la seqüència 1570-1576¹⁰⁹⁶ el repartiment documentat mostra un repartiment similar amb un guarda mercader i un altre de ciutadà, donzell o gaudint.

Tot i que no és l'objectiu d'aquest estudi entrar en l'anàlisi prosopogràfica dels oficis de la Seca Reial de Barcelona, sí que cal assenyalar que, de la lectura de la llista dels guardes, es dedueix que l'ofici tenia una bona consideració. No en va, alguns dels cognoms més il·lustres de la Ciutat –Dusay, Desplà, Llull, etc.– hi apareixen. A més, també es constata que, sovint, alguns dels guardes van ocupar l'ofici en repetides ocasions. Així, a vegades, els guardes van ser reelegits o confirmats en l'ofici en anys consecutius. Per tant, es pot deduir que no hi havia restriccions ni prohibicions respecte poder ser reelegit.

¹⁰⁹³ VALLS TABERNER. *Libre apellat...* p. 5-13.

¹⁰⁹⁴ Vegeu les taules núm. 3 i 4.

¹⁰⁹⁵ Vegeu la taula núm. 3.

¹⁰⁹⁶ Vegeu la taula núm. 4.

Taula 2. Elenc dels guardes de la moneda de la Seca Reial de Barcelona en el període 1324-1399.¹⁰⁹⁷

Any ¹⁰⁹⁸	Guardes de la moneda	Any	Guardes de la moneda
1324	Guillem Ricard Arnau Dusay -	1390	Simó de Marimon Ramon Desplà -
1326	Francesc Romeu Galceran Carbó -	1392 ¹⁰⁹⁹	Berenguer de Sant Climent Guillem Pere Dusay
1343	Eimeric Dusay Pere Vilardebò -	1392	Ramon Desplà Joan de Conomines -
1358	Pere Bussot Romeu Llull -	1395	Guillem de Sant Climent Guillem Pere Dusay -
1360	Ramon Sarrovira Francesc de Sant Climent	1396	Marc Sarrovira Arnau Burguès
1361	Guillem Romeu Guillem Olomar	1397	Simó de Marimon Joan de Conomines
1362	Ramon de Sant Climent Jaume de Besanta -	1399	Simó de Marimon Bernat Bussot -
1365	Guillem Satorra Guillem Sanoguera		
1366	Ramon de Sant Climent Guillem Destorrent		
1367	Ramon Sarrovira Jaume Ros		
1368	Romeu de Busquets Ramon Sarrovira		
1372	Berenguer Rovira		
1373	Ramon Sarrovira Guillem de Torre		
1374	Francesc de Sant Climent Guillem de Torre		
1375	Guillem de Torre Ramon Dusay		

¹⁰⁹⁷ La informació per a l'elaboració del llistat ha estat extreta del *Llibre del Consell*. Especialment, extret del regestos publicats a l'apèndix documental de BATLLE *et alii*. *El «llibre...*

¹⁰⁹⁸ L'any indica la data d'elecció que sol correspondre al dia de Santa Llúcia.

¹⁰⁹⁹ En aquest any es van dur a terme dues eleccions: el gener i el desembre. La primera es va produir amb un mes de retard.

Taula 3. Elenc dels guardes de la moneda de la Seca Reial de Barcelona en el període 1423-1467.¹¹⁰⁰

Any ¹¹⁰¹	Guardes de la moneda	Estament	Any	Guardes de la moneda	Estament
1423	Francesc de Conominas	—	1446	Guillem Dezsoler	—
	Galceran Dusay	—		Bertran Desvalls	—
1424	Joan Fiveller	—	1447	Jaume Ros	—
	G. P. Buçot	—		Miquel Desplà	—
1425	Joan Ros	—	1448	Francesc Desplà	—
	Galceran Carbó	—		Guillem Destorrent	—
1426	Joan Fiveller	—	1449	Bernat Sapila	—
	Jaume de Vallseca	—		Ramon Savall	—
1427	Galceran Dusay	—	1450	Guillem Destorrent	—
	G. Oliver	—		Miquel de Montjuïc	—
1428	Joan Ros	—	1451	Jaume Ros	—
	Joan Buçot	—		Bertran Desvalls	—
1429	Galceran Carbó	—	1452	Jaume Sapila	—
	G. Romeu	—		Berenguer Llull	—
1430	Joan Llull	—	1453	Bernat Ferrer	—
	Joan Buçot	—		Miquel Desplà	—
1431	Francesc de Camós	—	1454	P. Torrent	—
	Jaume Colom	—		Bernat Miquel	—
1432	G. Romeu	—	1455	Ramon Desplà	—
	Francesc de Camós	—		Antic Martí	—
1433	Guillem Dezsoler	—	1456	P. Torrent	—
	Huguet Fiveller	—		Joan Despuig	Mercader
1434	Francesc de Camós	—	1457	Joan de Mitjavila	Ciudadà
	Guillem Dezsoler	—		Joan Bosch	Mercader
1435	Tomàs de Rajadell	—	1458	Jofre Sirvent	Ciudadà
	Andreu de Conesa	—		P. Pons	Canviador
1436	Joan Llull	—	1459	Bertran Torró	—
	Huguet Fiveller	—		P. Torrent, jove	—
1437	Joan Buçot	—	1460	Galceran de	—
	Bernat Sapila	—		Pratnarbonès	—
1438	Hug Fivaller	—	1461	Joan Boscà	—
	Guillem Dezsoler	—		Bernat Pol	—
1439	Joan Buçot	—	1462	Nicolau Vlastrosa	—
	Bernat Sapila	—		Joan Berenguer Sapila	Ciudadà
1440	Joan Llull	—	1463	Bernat Oliver	Mercader
	Guillem Dezsoler	—		Jaume Genís de Vallseca	Ciudadà
1441	Francesc Desplà	—	1464	Joan de Llobera	Mercader
				P. Buçot	Ciudadà

¹¹⁰⁰ La informació per a l'elaboració del llistat ha estat extreta del dietari municipal de Barcelona, també conegut com *Manual de novells ardits*. S'ha indicat l'estament o mà ciutadana a la que pertanyia cada personatge només quan s'indica expressament a la font.

¹¹⁰¹ L'any indica la data d'elecció que sol correspondre a mitjan mes de desembre.

	Bernat Fivaller	—		Jofre Sirvent	Mercader
1442	Guillem Dezsoler	—	1465	Joan Boscà	Ciudadà
	P. de Malla	—		Guillem Pongem	—
1443	P. Dusay	—	1466	Felip de Ferreres	Ciudadà
	Joan Llull	—		Gabriel Miró	Mercader
1444	G. de Busquets	—	1467	Galceran Carbó	Ciudadà
	Francesc Llobet	—		Bernat Oliver	Mercader
1445	Joan Llull	—			
	Joan de Marimon	—			

Taula 4. Elenc dels guardes de la moneda de la Seca Reial de Barcelona en el període 1560-1583.¹¹⁰²

Any ¹¹⁰³	Guardes de la moneda	Estament
1560	Francesc Caçador	Cavaller
	Miquel Montserrat Fàbregues	Mercader
1561	Joan Joaquim de Rocacrespa	Donzell
	Miquel Turró	Mercader
1563	Antoni Sarrovira	Doctor ambdós drets
	Joan Gomis	Mercader
1564	Pere Ferreres	Ciutadà
	? Escola	Mercader
1565	Berenguer Sapila	Ciutadà
	Francesc Guiomar	Mercader
1566	Jeroni Ferrer	Ciutadà
	Jaume Puigventós	Mercader
1569	Jaume Vila	Ciutadà
	Agustí Folquer	Mercader
1570	Joaquim de Rocacrespa	Donzell
	Joan Cervera	Mercader
1571	Francesc Blanes	Donzell
	Jaume Casademunt	Mercader
1572	Simó Desplà	Doctor medicina
	Antic Gori	Mercader
1573	Onofre Aleix Aleró d'Hospital	Militar
	Francesc Lleu	Mercader
1574	Joaquim de Rocacrespa	Donzell
	Gaspar Lleu	Mercader
1575	Miquel Pons	Donzell
	Pere Arlés	Mercader
1577	Francesc Ferrer Despuig	Ciutadà
	Francesc Jeroni Bonet	Mercader
1578	Jaume Vila	Ciutadà
	Miquel Montserrat Fàbregues	Mercader
1579	Simó Desplà	Doctor medicina
	Jeroni Lluçà	Mercader
1580	Pasqual Tuxent	Doctor en Dret
	Jaume Sala	Mercader
1581	Jaume Alòs Colom	Donzell
	Francesc Palau	Mercader

¹¹⁰² Reconstruïm el llistat a partir de les mencions disperses en el volum: ACA. RP. MR. Vol. 2007.

¹¹⁰³ L'any indica la data d'elecció que sol correspondre al dia de Santa Llúcia.

5.2.1.3. Escrivà de la seca

La presència d'un secretari encarregat de fixar per escrit els negocis verificats en el si de l'organisme era una necessitat administrativa comuna a totes les institucions. Aquesta persona era l'escrivà, el qual podia exercir l'ofici bé en persona o bé a través d'un lloctinent o d'un regent. Normalment i, a causa de la responsabilitat pública que implicava aquesta tasca, l'escrivà solia ser un notari de la ciutat de Barcelona,¹¹⁰⁴ tal i com s'acredita de manera expressa, en nombroses ocasions.¹¹⁰⁵ Per aquesta raó, sovint, se'l qualifica d'escrivà reial.¹¹⁰⁶ Aquest oficial documentava els actes del taller a l'igual que ho feia per a la resta d'òrgans del Col·legi.¹¹⁰⁷ En les ordinacions pel batiment dels florins d'or d'Aragó de 1388 s'establia que l'escrivà reial havia d'estar present en qualsevol acte que es dugués a terme a les seques que els havien de batre i, entre aquestes, la de Barcelona. La prescripció era tant important que «en absència del dit scrivà reial, no puxen ni degen en res procehir en acte algun d'aquelles seques».¹¹⁰⁸ En definitiva, se'ls atorgava el caràcter de fedatari públic dins de les seques reials.

Les cases de moneda van continuar la pràctica institucional usual i també es va dotar d'un escrivà arreu. Així, pel que fa a Castella, tenim el precedent del privilegi de Lorca (1297) en el qual ja es menciona l'escrivà.¹¹⁰⁹ Pel que fa a Barcelona, segons les ja esmentades ordinacions de 1285, havia de disposar en la seva escrivania de vuit llibres destinats a recollir per escrit les diverses activitats que es duïen a terme al taller. Els vuit llibres duïen els títols següents: 1. compra de metall, 2. fosa, 3. obrers, 4. moneders, 5. emblanquidor, 6. deslliurances, 7. aliatges i 8. despeses i salaris.¹¹¹⁰ En la pràctica, a través dels

¹¹⁰⁴ Així era habitual, per exemple, entre els escrivans del Consell de Barcelona o de la Diputació del General de Catalunya.

¹¹⁰⁵ Vegeu, per exemple, ACA. RP. MR. Vol. 2007, f. s. n..

¹¹⁰⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XL, p. 353.

¹¹⁰⁷ Vegeu l'epígraf 7.2.1.5. referits a l'escrivà en la seva assistència a la cort dels alcaldes.

¹¹⁰⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XL, p. 353.

¹¹⁰⁹ Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...* Tom. 1, p. 54, §. 15 i 16.

¹¹¹⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

documents d'aplicació del dret, es constata efectivament l'existència d'aquests registres tant en nombre com en matèria per a cada emissió monetària.

L'existència dels volums es constata materialment de dues maneres formals diferents. En la primera, els volums estan separats físicament i formen unitats independents.¹¹¹¹ En la segona, s'integren com a quaderns dins d'un únic volum. En ocasions, sembla que ja es compraven d'entrada, especialment a relligadors jueus, els llibres –avui els qualificaríem de llibretes- en blanc enquadernats.¹¹¹² Així, per exemple, consta la compra de set llibres en blanc al jueu Abraham Madir l'any 1383.¹¹¹³ Tot i això, és possible que també s'escriguessin en quaderns o plec de paper solts que, amb posterioritat, es podien relligar. De totes maneres, cal tenir present que els llibres que s'han conservat a l'arxiu del mestre racional havien estat posats en net justament per passar el tràmit de revisió comptable.

En el darrer sentit ens serveix, per exemple, un dels llibres de comptes de la Seca Reial de Barcelona. Es tracta d'un volum que duu per títol: «libre segon d'escrivà reyal de la secca del aur de Barchinona del batiment qui començà primer die d'agost del any M CCC LXXX regents la dita secca los honrats en Barthomeu Cervera e en Jacme Montmany».¹¹¹⁴ El volum conté plec separats destinats a diversos camps que són coincidents en bona mesura amb el que es disposava en les esmentades ordinacions. Així: llibre de compres d'or, llibre de fundició d'or, llibre d'obers, llibre de moneders i llibre de desliurançes.

Aquests registres havien de ser lliurats a l'oficina del Mestre Racional de la Cort del rei, a Barcelona, per a ser auditats.¹¹¹⁵ El compliment d'aquesta prescripció administrativa i el dipòsit del registres a l'arxiu d'aquest oficial reial ens ha permès la conservació d'un número considerable dels mateixos fins avui en dia. Sabem que també existia un arxiu

¹¹¹¹ Per exemple, un llibre d'obers seria el corresponent a ACA. RP. MR. Vol. 2058; un de «fundició» o fosa seria el corresponent a ACA. RP. MR. Vol. 1968 i 1969 i, finalment, un de despeses serien els corresponents a ACA. RP. MR. Vol. 1971 i 1965.

¹¹¹² MADURELL. *Encuadernadores y librerros...* Vol. XXI, XXII i XXIII.

¹¹¹³ ACA. RP. MR. Vol. 1978, f. 150r.

¹¹¹⁴ ACA. RP. MR. Vol. 1977, f. 1r.

¹¹¹⁵ Vegeu l'epígraf 4.3. Sobre el procediment d'auditoria o audició de comptes vegeu, en general, MONTAGUT. *El Mestre Racional...*

intern de la Seca Reial en el qual es guardarien els documents originals.¹¹¹⁶ Almenys es menciona l'escrivania com una cambra individualitzada dins de la Casa de la Moneda.¹¹¹⁷

Cal remarcar que, al llarg dels segles XIV, XV i XVI la prescripció administrativa d'enregistrar els diferents passos en l'encunyació de la moneda en els esmentats llibres es va seguir fidelment. Efectivament, a excepció de llibre d'emblanquiment, les dades del qual solien anar anotades dins els llibres de moneders, la resta eren presents en els registres dels batiments presentats al mestre racional. Els llibres eren guardats a la Casa de la Moneda dins de caixes per protegir-los.¹¹¹⁸

Pels anotaments de salaris sabem que, a mitjan del segle XIV, no només hi havia un escrivà reial, sinó que aquest podia conuiuïre amb un escrivà privatiu del mestre de la balança¹¹¹⁹ i, aquest darrer, a més, podia estar auxiliat o substituït per un lloctinent d'escrivà de la moneda. De ben segur que aquesta pluralitat depenia del volum de producció a la Seca i de la disponibilitat de l'escrivà per acumular tasques o necessitar descarregar-se'n.

5.2.1.4. Mestre de la balança

El mestre de la balança era, com es pot deduir del seu nom, l'oficial encarregat de pesar el metall que era portat a la seca per a ser fos i encunyat. Entre les seves responsabilitats també hi havia la de pesar la moneda deslliurada en acabar el procés de fabricació.¹¹²⁰ En definitiva, era l'oficial en el qual reposava la fe pública en el pesatge del metall al llarg de tot el procés de fabricació. Aquest sistema, juntament amb el coneixement de la llei, eren els bàsics per assegurar la correcció de tot el procés i evitar frau. També podia estar auxiliat per un ajudant o servidor de la balança major. A més, podia disposar, tal com ja s'ha explicat, d'un escrivà privatiu per tal de fer les anotacions pertinents en els registres comptables.¹¹²¹

¹¹¹⁶ Vegeu l'epígraf 7.2.2.

¹¹¹⁷ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 8r.

¹¹¹⁸ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 4bisv.

¹¹¹⁹ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 63r.

¹¹²⁰ Vegeu l'epígraf 5.3.7.

El mestre de la balança ja apareix mencionat en les ordinacions del batiment de croats de 1285.¹¹²² A Castella no es documenta la figura en el privilegi de Lorca (1297), tot i que s'hi mencionen balances i el fet del pesatge del metall en diverses ocasions. Si que hi ha una menció expressa i clara de l'oficial, en canvi, en l'*Ordenamiento de Aranda* (1461).¹¹²³

El mestre de la balança tenia sota la seva custòdia no només diverses balances, que apareixen mencionades en els registres de despeses de la Seca Reial de Barcelona,¹¹²⁴ representades en imatges diverses de seques (fig. 33-34) i de les quals, fins i tot, es conserven exemplars procedents d'algunes cases de moneda d'Europa i Amèrica,¹¹²⁵ sinó també els pesos o ponderals necessaris per a dur a terme les seves verificacions. Es considera que alguns dels pesos eren d'ús exclusiu de la seca per tal com el nivell de tolerància metrològica, o oscil·lacions respecte el pes establert a la normativa dits «feblatge»¹¹²⁶ i «fortatge»,¹¹²⁷ era diferent en la fabricació que en la circulació de la moneda en el carrer.

A partir del segle XIV a Catalunya, com ja hem assenyalat,¹¹²⁸ es documenta la presència de pesals, dinerals o ponderals monetaris destinats a pesar, de manera individual, en petits grups o a l'engrós, les monedes d'or i de plata.¹¹²⁹ Alguns eren per a l'ús intern mentre que d'altres, com ja hem vist amb anterioritat,¹¹³⁰ eren per a distribuir a l'exterior. Els pesos i marges eren lleugerament diferents en uns i altres casos. Els pesals tenien així un pes inferior al pes legalment prescrit per a la moneda. La diferència entre el pes efectiu d'aquests pesos i el pes fixat en la normativa era el marge de tolerància que s'admetia en la fabricació de la moneda o en la seva circulació.¹¹³¹ La Seca, per reiterades ordres reials, va fabricar i distribuir pesals per controlar la bondat del pes dels florins d'or

¹¹²¹ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 63r.

¹¹²² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

¹¹²³ Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...* Tom. 1, p. 76, cap. 0.

¹¹²⁴ ACA. RP. MR. Vol. 1965.

¹¹²⁵ MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real ingenio...* p. 84.

¹¹²⁶ És a dir, quan el pes era inferior al teòric establert.

¹¹²⁷ És a dir, quan el pes era superior al teòric establert.

¹¹²⁸ Vegeu l'epígraf 4.5.

¹¹²⁹ CRUSAFONT. *Pesals monetaris...* i MATEU. *Catálogo de los ponderales...* En general, vegeu també: DIEUDONNÉ. *Manuel des poids...*

¹¹³⁰ Vegeu l'epígraf 4.5.

¹¹³¹ Sobre els pesals vegeu, també, l'epígraf 5.3.1.

d'Aragó. Ara bé, les disposicions reials establien que havia de ser el mestre de la seca qui els lliuraria als interessats sense mencionar el mestre de la balança.¹¹³²

5.2.1.5. Fonedor

El fonedor, mencionat ja en les ordinacions de la Seca de 1285,¹¹³³ tenia sota la seva cura el forn i els gresols per fondre el metall i preparar els aliatges d'acord a les indicacions que se li donaven (fig. 32-34). A Castella la figura també està documentada des de almenys el privilegi de Lorca de 1297.¹¹³⁴ També se'l documenta en la nòmina de la Seca Reial de Serinyena a Aragó el 1308.¹¹³⁵ Solia treballar auxiliat per ajudants al voltant del forn.¹¹³⁶ En la documentació barcelonina consta, per exemple, l'existència d'un cup de la fosa.¹¹³⁷ El forn, tal com podem deduir dels assentaments de les despeses de la Seca, era cobert amb argila i alimentat amb carbó vegetal. Per obtenir les altes temperatures cercades en la fossa es valia de manxes que havien de ser accionades manualment, tal com es documenta en la iconografia de seques medievals i modernes amb representació de forns¹¹³⁸ i en les mateixes anotacions de despeses de la Seca Reial de Barcelona.¹¹³⁹

El fonedor, com l'assajador,¹¹⁴⁰ també necessitava d'una quantitat variable, sempre abundant, de gresols. En aquest sentit, en els anotaments de despeses figuren les compres continuades de gresols a argenters.¹¹⁴¹ Al respecte, cal destacar que en el «mereau» d'Enric IV de França (1589-1610), encunyat l'any 1591 amb la representació al

¹¹³² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LII, p. 413.

¹¹³³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

¹¹³⁴ Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...* Tom. 1, p. 56, §. 22.

¹¹³⁵ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XVIII.

¹¹³⁶ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 63r.

¹¹³⁷ ACA. RP. MR. Vol. 1965, f. 2r.

¹¹³⁸ Vegeu, en aquest sentit, la representació del taller d'un argenter amb un forn i una manxa petits a la pradel·la del retaule dels sants Joans datat vers 1356 (MNAC/MAC 4351) o en la representació d'un forn amb dues manxes grosses d'una seca de la *Spiezer Chronik* de Diebold Schilling, conservat a la Burgerbibliothek de Berna. Altres representacions la podem trobar en els forns que apareixen en els gravats de les obres de Biringuccio i d'Agricola. Vegeu, respectivament, BIRINGUCCIO. *Pirotechnia...* i AGRICOLA. *De re metallica...*

¹¹³⁹ En l'enregistrament s'anota la reparació dels manxons de la seca. Vegeu ACA. RP. MR. Vol. 1994, f. 33r. La veu «manxó» apareix recollida per Coromines com a derivat de «manxa» amb el sentit d'instrument manual que serveix per insuflar vent. Vegeu COROMINES. *Diccionari etimològic...* Vol. v. p. 443.

¹¹⁴⁰ Vegeu l'epígraf 5.2.1.10.

¹¹⁴¹ ACA. RP. MR. Vol. 1995, f. 41r.

revers de l'utilatge present en una seca, hi figuren almenys sis gresols de mida diversa al costat del forn (fig. 36).¹¹⁴² Els gresols estaven fets de terra refractària per aguantar l'escalfor del metall fos i tenien, normalment, formes circulars o bé triangulars amb un bec per facilitar la sortida del metall. Aquestes són algunes de les deduccions que s'han pogut establir a l'estudiar la localització d'un gran nombre d'aquestes peces a les excavacions de la Seca Reial de La Rochelle, a França, que va estar activa entre els segles XIV i XVII.¹¹⁴³

El fonedor era l'encarregat de convertir el metall que li arribava de l'oficina de compres en formes diferents¹¹⁴⁴ en riells o lingots de metall. Amb aquesta finalitat disposava de rielleres o motllos per a fer els lingots. Sembla que, originàriament, aquests motllos eren fets en pedra. De totes maneres, també es van utilitzar rielleres de ferro. En aquest sentit, documentem a la Seca Reial de Barcelona el pas a l'adopció de rielleres de ferro per fer els lingots d'argent entre 1348 i 1359 per acord dels oficials de la Seca amb un ferrer.¹¹⁴⁵ En les despeses també consta la compra d'oli o seu amb la finalitat d'untar les rielleres i facilitar, d'aquesta manera, l'extracció del lingot. No es coneixen rielleres ni lingots a Catalunya i els referents més immediats són els francesos que, segons els estudis d'Arles, solien mesurar 38 cm.¹¹⁴⁶ Pel que sembla, segons aquest darrer autor, era important mantenir separades les foses d'or de les de plata per evitar contaminacions i barreges no volgudes per la qual cosa els forns i els gresols haurien de ser diferents en una i altra fosa en casos de seques que fonguessin simultàniament or i plata.

El fonedor tenia, per a dur a terme la seva feina amb seguretat, uns guants per protegir-se les mans,¹¹⁴⁷ pales de fusta per carregar el carbó i escombres de bruc per endreçar el terra.¹¹⁴⁸ A més, tal i como es pot observar en les representacions iconogràfiques conservades, disposava d'altres eines específiques del seu ofici per manipular els gresols (fig. 36) com ara bé pinces, anelles i tenalles de ferro¹¹⁴⁹ que també apareixen en algunes

¹¹⁴² IBÁÑEZ; TABAR ET ALII. *La moneda en Navarra...* p. 368.

¹¹⁴³ ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 78 i seg.

¹¹⁴⁴ Vegeu l'epígraf 5.3.1.

¹¹⁴⁵ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 54v.

¹¹⁴⁶ ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 83-84.

¹¹⁴⁷ L'arqueologia experimental també demostra que devien d'anar parcialment protegits a la cara i, probablement, amb un davantal de cuir, pel cos. ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 295.

¹¹⁴⁸ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 2r.

¹¹⁴⁹ CÓRDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...* p. 195.

imatges com ara bé el gravat de 1646 (fig. 5, 24, 32, 34, 36, 40 i 42) a més de paelles per rescalfar els cospells.

5.2.1.6. Carboner

El carboner era l'encarregat de manipular les ingents quantitats de carbó necessàries per a proveir els forns en els quals es fonia el metall. De fet, en els assentaments dels llibres de comptes consta la compra reiterada d'aquesta matèria prima bàsica. El volum elevat de matèria necessària justificava plenament, per altra banda, l'existència d'un ofici específic que en gestionés l'adquisició, l'emmagatzematge i la distribució.

Cal tenir present, de totes maneres, que es tracta d'un ofici que només tenim documentat l'any 1422.¹¹⁵⁰ Això no vol dir que no existís ni amb anterioritat ni amb posterioritat. És molt possible que, en ocasions, fos el mateix fonedor el que s'ocupés d'aquesta feina. La seva existència, en tot cas, en la data esmentada indica l'alt grau d'especialització en les funcions a les què, si es volia o es creia necessari, es podia arribar. Especialment, si tenim en compte el principi d'economia que havia de regir la fabricació per tal que aquesta fos rentable, així com la correlativa flexibilitat en el personal en funció sempre del volum de feina.

El carbó utilitzat era vegetal i, en alguna ocasió, els assentaments fins i tot donen alguna notícia complementària com el seu origen -el Maresme o el Vallès- o la fusta originària – normalment de pi.¹¹⁵¹ El carbó vegetal era elaborat en els boscos i portat a la ciutat per a ser venut. Entre les característiques més apreciades que tenia destacava la de consumir-se lentament, arribant en el decurs d'aquest procés a altes temperatures que eren les convenients per fondre el metall als forns.

¹¹⁵⁰ Vegeu la taula núm. 1.

¹¹⁵¹ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 12v.

5.2.1.7. Gravador

La persona encarregada de preparar el gravat dels encunys —pila i trossell— amb els quals s'havia d'estampar la moneda era anomenada gravador, *incisori*,¹¹⁵² entallador,¹¹⁵³ tallador, tallador dels ferros, tallador qui tallava los ferres de monedar, mestre de l'entall o trosseller.¹¹⁵⁴ A Castella se l'anomena «tallador» o «entallador de los pareios» en el privilegi de Lorca (1297).¹¹⁵⁵ També a Sarinyena (1308) se l'anomena «tallador dels ferros».¹¹⁵⁶ Es tractava d'un gravador que rebia els encunys preparats per gravar d'un ferrer que devia de treballar per encàrrec fora de la seca.¹¹⁵⁷

Era molt freqüent que el gravador fos un argenter especialitzat tant en el gravat de les matrius de segells com en les dels encunys monetaris atès que la tècnica era idèntica. La coincidència d'identitats entre el gravador de matrius de segells i el d'encunys la trobem testimoniada, per exemple, en el cas de Bartomeu Castelló i no era, en absolut, extraordinària.¹¹⁵⁸ El 1353 consta el treball de Bernat Pica «per lo tayl dels feres de monadar la dita moneda»¹¹⁵⁹ que no era altra que diners d'argent o croats i diners menuts o diners de tern de Barcelona.

La pertinença dels gravadors a la corporació dels argenters també està documentada. Aquest és el cas, per exemple, de Pere Bernés i de Bartomeu Coscolla en el regnat de Pere III el Cerimoniós.¹¹⁶⁰ Tant Bernés com Coscolla eren argenters coetanis de València vinculats a la casa reial. En particular, Coscolla -documentat entre 1376-1417- va preparar, en diverses ocasions, matrius de segells pel monarca i la seva família, així com pel Consell de València algunes altres matrius de segells i un reliquiari. A més, va ser nomenat pel rei Pere III el Cerimoniós l'any 1379 «talliatoris sive sculptoris omniorum cuneorum secce seu monetarie nostri auri, civitatis et aliorum locorum regni Valencie ac Magistri balancie, et sculptoris seu talliatoris cuneorum omnium secce seu monete argenti

¹¹⁵² En aquest cas, el terme és llatí. Vegeu BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xxxi, p. 324.

¹¹⁵³ En un contracte de 1362, en la descripció del tipus es disposava que «en la una part, ço és en aquella que mils vendrà al entallar, haia alguna cata senyal». BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 126.

¹¹⁵⁴ Sobre els encunys i el procés d'encunyació vegeu l'epígraf 5.3.4.

¹¹⁵⁵ Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...* Tom. 1, p. 53, §. 12 i p. 56, §. 22.

¹¹⁵⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. xviii, p. 285.

¹¹⁵⁷ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. xxxii, p. 325.

¹¹⁵⁸ MATEU. *La ceca de valencia...* p. 49.

¹¹⁵⁹ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 64r.

¹¹⁶⁰ MATEU. *La técnica...* p. 70 i 71.

quem cuditur seu cudetur in dictis civitatis et aliis locis regni eiusdem cuicumque sit vel fuerit tallie atque legis».¹¹⁶¹ És a dir, gravador dels encunys de la moneda d'or i d'argent de la Seca Reial de València, així com mestre de la balança.¹¹⁶² Precisament, en aquesta comesa es documenta a la Seca Reial de València el 1405 cobrant 6 lliures «per ajuda dels ferres» o encunys.¹¹⁶³

També es documenta en aquest regnat a Jaume Gràcia, argenter de Barcelona, que consta que l'any 1340 havia fet uns «motles de ferre»¹¹⁶⁴ i «bolles e motles»¹¹⁶⁵ segurament per segells de la Cancelleria i que, poc abans, havia rebut l'encàrrec de fer els encunys d'una nova espècie monetària –l'alfonsí d'or- que s'havia d'encunyar a Sardenya.¹¹⁶⁶ Igualment, es documenta a Bartomeu Granella, argenter barceloní, gravant els encunys de la moneda barcelonesa l'any 1367.¹¹⁶⁷ Finalment, Pere Moragues és el gravador de la Seca Reial de Barcelona el 1403.¹¹⁶⁸

Aquests gravadors podien actuar tant dins com fora del taller de la Seca Reial segons el moment i les previsions de les autoritats pertinents. En algunes ocasions s'aprecia un cert rezel, o afany de control, i s'estableix que el treball del gravador es dugui a terme a la mateixa seca. Així, en les ordenances de Sarinyena (1308) es disposa que «deu estar en una casa¹¹⁶⁹ que li deu ésser liurada, là on la moneda se fa, e deu-lo hom escorcollar con entrarà per que noy puxa metre diners que sien a monedar».¹¹⁷⁰ És probable que aquestes previsions s'introduïssin a causa d'alguns fraus.

La importància de la seva tasca feia que l'ofici de «entallador, qui tall los ferres de la moneda»¹¹⁷¹ aparegués en tota planta o previsió de planta del personal d'una seca. En alguns casos, com ja s'ha assenyalat, fins i tot era una sola persona la que fornava d'encunys totes les seques. Es tractava d'una pràctica que tenia l'avantatge de

¹¹⁶¹ ACA. Canc. Reg. 1921, f. 55r. i v. Citat per SAGARRA. *L'arte della incisione...* p. 152.

¹¹⁶² Vegeu l'epígraf 5.2.1.4.

¹¹⁶³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. LII, p. 415.

¹¹⁶⁴ ACA. RP. MR. Vol. 134, f. 103r

¹¹⁶⁵ ACA. RP. MR. Vol. 134, f. 104v.

¹¹⁶⁶ ACA. Canc. Reg. 1009, f. 242v. Per més detalls vegeu: ESTRADA-RIUS. *Un exemple d'exercici...* p. 54.

¹¹⁶⁷ RÀFOLS. *Diccionari...* Vol. 1, p. 505.

¹¹⁶⁸ DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, p. 103.

¹¹⁶⁹ Aquest terme s'ha d'interpretar en aquest context com a estança o cambra.

¹¹⁷⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XVIII, p. 285.

¹¹⁷¹ *Ibidem.* Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432.

proporcionar una uniformitat molt gran a les estampes de les monedes dels diferents reialmes de la Corona d'Aragó. Un altre exemple d'aquesta relació distant entre el gravador i la seca ens l'aporta l'ordre de Joan I el Caçador a Romeu Desfeu, argenter de Barcelona, l'any 1390 de preparar els encunyats pels florins que s'havien de batre a la Seca Reial de Mallorca.¹¹⁷² La seva vinculació a la Seca Reial de Barcelona també està documentada en el llibre de compres d'or de 1382-1383.¹¹⁷³

5.2.1.8. Emblanquinador

En les ordinacions de la Seca Reial de Barcelona de 1285 es menciona la necessitat d'«homens qui sapien emblanquir los diners com sien fets, ans que's moneden».¹¹⁷⁴ En el text del privilegi de Lorca (1297), que utilitzem com a contrapunt de comparació amb el regne de Castella, tot i la seva dependència de models normatius aragonesos, no apareix tot i que es menciona la tasca d'emblanquiment de la moneda. Si que apareix, en canvi, en la nòmina de la Seca de Serinyena el 1308.¹¹⁷⁵

La tasca de l'emblanquinador consistia, bàsicament, en la neteja dels cospells abans de ser encunyats. Es tractava d'una operació necessària atès que, després de les diverses tasques de manipulació de l'argent, aquest sempre quedava deslluït.¹¹⁷⁶ Per recuperar la lluentor pròpia del metall i treure adherències i impureses, s'havia de rentar d'acord a diverses tècniques que s'analitzaran més endavant.¹¹⁷⁷ Aquesta tasca, que implicava el tractament dels cospells amb àcids, comportava un cert desgast de les peces atès que el que es cercava és que a la superfície pujés la llei de l'argent en detriment de la lliga i, d'aquí probablement el pesatge abans i després de l'operació que es troba disposat a les ordenances de Sarinyena (1308).¹¹⁷⁸

Es tractava d'un ofici que implicava un coneixement dels metalls i, per això, no és estrany que en ocasions estigués, també, en mans d'argenteros. En aquest sentit, per exemple, es

¹¹⁷² ACA. Canc. Reg. 1994, f. 101v. Vegeu el doc. núm. 11 de l'apèndix documental.

¹¹⁷³ ACA. RP. MR. Vol. 1978, f. 158r.

¹¹⁷⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

¹¹⁷⁵ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XVIII, p. 284.

¹¹⁷⁶ Vegeu l'epígraf 5.3.4.

¹¹⁷⁷ Vegeu l'epígraf 5.3.5.

¹¹⁷⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XVIII, p. 284.

conserva el nomenament de l'ofici d'emblanquinador de la Seca Reial de Barcelona fet el 1463 a favor de Pere de Pla, mercader, després d'inhabilitar per deserció del bàndol reialista, a l'anterior titular de l'ofici que era l'argenter Antoni Bell.¹¹⁷⁹

És possible que, com que inicialment les emissions medievals eren majoritàriament de plata o billó, a aquesta tasca de neteja prèvia devia donar nom a emblanquinat el metall en el sentit que la plata quedés més blanca. Sovint, després del tractament dels metalls pel foc aquest s'enfosqueixen o s'ennegreixen i, d'aquí, la necessitat d'emblanquir. Però, més que aquest fet, el que es pretenia era, com ja s'ha anticipat, l'acció mordent de l'àcid damunt el coure en detriment seu i en benefici de l'argent. No oblidem, tampoc, que a l'època se solia qualificar a la moneda de billó –pobre en plata- de moneda «negra».

5.2.1.9. Colorador

El colorador era un ofici tècnic que tenia una finalitat similar a la de l'emblanquinador. Fins i tot, és molt possible que l'emblanquinament i la coloració com a tasques independents fossin responsabilitat, en ocasions, d'una mateixa persona¹¹⁸⁰ encara que sovint consta en la documentació l'existència separada dels dos oficials. Així, a la Seca Reial de Perpinyà el 1424 i el 1454.¹¹⁸¹

Una primera aproximació a aquest ofici ens fa plantejar que emblanquinador i colorador serien els oficials que portaven a terme la mateixa tasca però aplicada, respectivament, a l'emblanquinament de l'argent i a la coloració de l'or. Així, per exemple, són considerades al segle XIX les operacions de colorar l'or i d'emblanquir l'argent vinculades a l'acabat del metall de la moneda.¹¹⁸² En una matrícula de la Seca Reial de Perpinyà de 1424 es menciona, en aquest sentit, un «acolorador» de l'or i un «enblanquidor» de la plata.¹¹⁸³ Recolzaria, a més, aquest plantejament, per exemple, un fragment de llibre de moneders en el qual es fa constar que es donen «ducats en fleons¹¹⁸⁴ per colrar¹¹⁸⁵ e monedar». ¹¹⁸⁶

¹¹⁷⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LXIX, p. 455-456.

¹¹⁸⁰ Vegeu l'epígraf 5.3.4.

¹¹⁸¹ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III, (p. 177) i v (p. 181).

¹¹⁸² GARCÍA GONZÁLEZ. *Tratado teórico-práctico...* p. 11.

¹¹⁸³ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III, (p. 176).

¹¹⁸⁴ És a dir, flans o cospells.

En aquest context, efectivament, «colrar» apareix com a sinònim d'«emblanquinar» la moneda d'or. Cal tenir present, a més, que els ducats mencionats eren una moneda d'or.

S'ha de tenir, però, molta cura en la contextualització dels dos termes en la documentació tècnica de la Seca Reial de Barcelona. Cal recordar, en aquest sentit, que l'ús de les paraules no sempre és unívoc i que poden ser utilitzades amb significats diferents. Això, perquè de la lectura d'altres documents queda clar un altre sentit derivat de la seqüència d'operacions en la fabricació de la moneda i que començaven amb la preparació dels cospells, el seu emblanquiment, l'encunyació i, finalment, la coloració.¹¹⁸⁷

A la llum de l'esmentada contextualització queda clar que l'emblanquiment –a vegades dit també colrament- es duia a terme, tal com ordenava les esmentades ordinacions de 1285, abans de l'encunyació mentre que en la documentació pràctica s'esmenta que abans que és deslliurassin les monedes per circular –i, per tant, després de ser amonedats els cospells- calia rentar-los i assecar-los per tal de donar-les-hi brillantor i bon color.

D'aquest objectiu final en devia sorgir, probablement, la denominació de colorador.¹¹⁸⁸ Per tant, el colorador també seria l'oficial encarregat de la neteja de les monedes encunyades abans de procedir a les deslliurances. La transcendència de la tasca també queda reflectida en el text normatiu castellà del privilegi de Lorca (1297).¹¹⁸⁹ En aquesta darrera operació es devia d'utilitzar vinagre, a jutjar d'una llista de despeses d'encunyació de 1482 en la què consta el seu ús –a causa de la seva composició àcida- per colrar ducats.¹¹⁹⁰

5.2.1.10. Assajador

Es tractava de l'oficial tècnic que havia de preparar i comprovar, en diferents moments del procés, la composició correcta de les al·leacions metàl·liques. En aquesta tasca venien a

¹¹⁸⁵ En aquesta paraula es detecta, molt probablement, l'elisió del fonema central amb el producte resultant d'una síncope.

¹¹⁸⁶ ACA. RP. MR. Vol. 1994, f. 22r.

¹¹⁸⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 428

¹¹⁸⁸ Sobre aquesta tasca vegeu l'epígraf 5.3.5.

¹¹⁸⁹ Vegeu l'edició del privilegi a TORRES. *Ordenanzas...* Tom. 1, p. 52, §. 10 i p. 56, §. 22.

¹¹⁹⁰ ACA. RP. MR. Vol. 1994, f. 33v.

complir l'obligació legal dels guardes de la moneda en la verificació dels aliatges o llei dels metalls i de les monedes. Desenvolupaven les seves comeses duent a terme els assajos de la moneda prescrits en la normativa i, d'aquí, el nom de l'ofici.¹¹⁹¹ Per a dur a terme aquesta missió estaven en contacte amb el forn i amb tot l'instrumental vinculat a la fundició. En les representacions de seques sempre sol aparèixer l'assajador prop del forn o d'una taula amb les balances de precisió quan no d'ambdós elements alhora (fig. 24). El primer assajador que documentem a la Seca Reial de Barcelona és Pere Gerald que va ser nomenat assajador vitalici de la moneda que es fabricava a tots els seus territoris el 13 de maig de 1259.¹¹⁹² En l'arrendament de la Seca Reial de Montpeller el 1272 el rei es reserva el nomenament de l'assajador.¹¹⁹³

Els argenters eren els professionals més idonis per ocupar aquesta delicada plaça en la seca. Tenien gran importància atès que, com manifesten les ordinacions de 1285, «en l'assaiador està la maior força de la leyaltat de la moneda».¹¹⁹⁴ Pensem que en època moderna a Castella les inicials dels assajadors van ser gravades a les monedes com un element més d'individualització de les diverses emissions i de garantia de la legalitat de les peces. També en el castellà privilegi de Lorca (1297) queda patent la transcendència de l'assajador. Igualment, en les ordenances de Sarinyena (1308)¹¹⁹⁵ Aquest paper va esdevenir prou manifest en època moderna quan les inicials dels dos assajadors es van gravar en la moneda precisament amb la voluntat de manifestar aquesta seguretat jurídica mercantil i monetària en forma de control dels responsables.¹¹⁹⁶

5.2.1.11. Obrers

Els obrers eren els treballadors de la casa de la moneda que s'encarregaven de la preparació dels cospells o flans que els moneders havien d'encunyar.¹¹⁹⁷ En alguna ocasió es diu d'ells que són els que «forquen la moneda».¹¹⁹⁸ Formaven, al costat dels

¹¹⁹¹ Sobre les tècniques d'assaig de metalls vegeu l'epígraf 5.3.1.

¹¹⁹² HUICI; CABANES. *Documentos...* Vol. 4, doc. núm. 1111.

¹¹⁹³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. IX, p. 264.

¹¹⁹⁴ *Ibidem.* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

¹¹⁹⁵ *Ibidem.* Vol. III, doc. núm. XVIII, p. 283.

¹¹⁹⁶ PELLICER. *Glosario de maestros...*

¹¹⁹⁷ Vegeu l'epígraf 5.2.1.12.

¹¹⁹⁸ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 20.

moneders, un els dos grans grups del Taller. En els llibres anomenats d'obrers¹¹⁹⁹ s'anota com se'ls lliurava una quantitat determinada de metall en forma de riells o llingots d'una llei i un pes determinats i com aquests la retornaven transformada en forma de cospells i de cisalla.¹²⁰⁰ Mentre que els moneders treballaven de manera individual els obrers o feien en petits grups atès que havien de fer diverses tasques que havien de culminar amb la preparació dels cospells o discs de metall.

El jurista castellà Cristóbal Suárez de Figueroa (c.1571-c.1644) descrivia el procés tradicional de fabricació de la moneda explicant que «cimentado¹²⁰¹ y añadido aquel poco de menos fino que se concede, se toma en la cantidad que se quiere, y se funde; y hecha varillas, se estienden muy bien sobre un yunque llano, y se adelgazan todas hasta una cierta ygualdad. Después se corta a través de la largueza en pedacillos quadrados, de forma que pesen algo más de lo que es la moneda que se quiere hazer. Cortados se recuezen, y después se dan al cuñador en una o más vezes».¹²⁰²

Es conserven diverses representacions del treball dels obrers entre les que destaquen, per la seva claredat, les pintures murals quatrecentistes de la catedral de la població txeca de Kutná Hora, veïna de les famoses mines o, també, en el segell de la seca italiana d'Orvieto (fig. 3). En les esmentades representacions es mostra als obrers en l'acte d'aplanar riells o planxes de metall o bé en l'acte de retallar amb unes grans tisores les planxes o riells ja aplanats per obtenir els cospells (fig. 30, 32-35).

El treball dels obrers a la seca era discontinu, amb interrupcions més o menys llargues i amb un nombre irregular de jornades laborals setmanals, com deduïm dels llibres d'obrers.¹²⁰³ Acostumaven de treballar en equips de fins a quatre obrers sota la direcció d'un cap.¹²⁰⁴ Així, per exemple, sembla que el 1330 treballaven a la Seca Reial de Barcelona quatre obrers. No consta que cobressin un sou com feien la resta d'oficials de la Seca sinó que devien percebre una quantitat proporcional d'acord al metall llavorat.¹²⁰⁵

¹¹⁹⁹ ACA. RP. MR. Vol. 2058.

¹²⁰⁰ La sisalla eren els fragments de metall sobrants després de l'operació de retall dels cospells. Aquests fragments estaven destinats a ser fosos de nou.

¹²⁰¹ És a dir, l'afinació de l'or.

¹²⁰² SUÁREZ DE FIGUEROA. *Plaza universal...*, f. 352.

¹²⁰³ Vegeu, per exemple, ACA. RP. MR. Vol. 2058.

¹²⁰⁴ TORRES. *Evolución histórica...* p. 281.

En ocasions, en la documentació es menciona l'existència de talladors d'or i d'argent. Pel context en el qual apareixen les mencions no sembla que es tracti de referències als gravador dels encunys¹²⁰⁶ ja esmentats i que reben aquest mateix nom sinó, més aviat, els obrers especialitzats en la tasca de preparar el retall dels cospells de les monedes i ajustar-los al pes legal. Per tant, serien els oficials encarregats també de tallar amb grans tisores els flans de les monedes lliurats pels obrers i segurament s'integrarien dins d'aquest grup. A França, com ja s'ha mencionat amb anterioritat, aquesta tasca es reservava expressament a les dones.¹²⁰⁷ De fet, tenim un gravat anglès de 1577 (fig. 33) que mostra a una dona en la tasca de retallar amb les tisores els cospells mentre té a prop unes balances per poder comprovar-ne el pes. Aquesta darrera relació també la documentem en el conegut vitrall de la família alemanya Zentgraf de 1567 en la qual es representa el tallador de flans amb les tisores i les balances (fig. 35).

No oblidem que el pes de les monedes es quantificava en els edictes d'emissions en una talla determinada de cospells per marc de metall. És a dir, el nombre de cospells que calia extreure d'un marc de metall. Es tractava d'una feina acurada que provocava el «fortatge» o «feblatge» de talla. És a dir, que els dos conceptes esmentats assenyalaven el pes de cada peça inferior o superior al teòric, essent molt difícil amb els mitjans tècnics manuals de l'època una mesura exacte les peces. Aquestes darreres tenien unes oscil·lacions de pes dins d'una franja de tolerància.¹²⁰⁸

Cal tenir en compte que les monedes medievals eren molt primes. Això permetia que fossin retallades no només per donar-les-hi la forma circular sinó per acabar d'afinar el seu pes. Aquesta tasca es duia a terme amb grans estisores, tal i com apareix documentat de manera constant en la iconografia de les seques (fig. 33-35)¹²⁰⁹ i en els anotaments de despeses de la Seca Reial de Barcelona.¹²¹⁰ Es tractava d'una activitat que tenia en el taller barceloní, almenys entre 1348-1359, un lloc específic que rebia la

¹²⁰⁵ Vegeu la taula núm. 5.

¹²⁰⁶ Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

¹²⁰⁷ Vegeu la talladora del gravat de la fig. 33.

¹²⁰⁸ Vegeu el reflexe d'aquesta oscil·lació en els anotaments a ACA. RP. MR. Vol. 1972/2. f. 4r.

¹²⁰⁹ Vegeu, per exemple, la figura d'un tallador en ple treball en el gravat de la pàgina 133r. de l'obra de Biringuccio, *De la Pirotechnia*. editada a Venècia l'any 1540. En altres representacions d'instruments propis de la seca apareixen les tisores o tenalles. per exemple en el gravat al·legòric de la Seca Reial de Barcelona de 1646; en el del «mereau» d'Enric IV de França, o en la seca de la *Spiezer Chronik* de Diebold Schilling, conservat a la Burgerbibliothek de Berna.

¹²¹⁰ ACA. RP. MR. Vol. 1978, f. 151r.

denominació de «cambra del tall» i que estava protegida per una reixa a la finestra i una porta amb dues claus.¹²¹¹

5.2.1.12. Moneders

Els moneders constituïen el personal encarregat de dur a terme l'encunyació de la moneda pel sistema de percussió a martell dels cospells (fig. 29 i 31).¹²¹² En aquest sentit, per exemple, en un document de la Seca Reial de Perpinyà es parla de «cunyadors e moneders».¹²¹³ En un altre document es diu d'ells que són els que «moneden la moneda».¹²¹⁴ Treballaven asseguts en uns bancs de fusta en forma de caixa allargada que tenien l'enclusa amb la pila fixada (fig. 3, 29, 31-35).¹²¹⁵ En un inventari de la seca de València de 1481 es mencionen 12 «caixes de monedar».¹²¹⁶ La seva tasca consistia en col·locar el cospell entre la pila i el trossell i picar el trossell amb una maça o martell. Una representació gràfica del seu treball, al costat dels obrers, la tenim en una de les ja esmentades pintures murals quatrecentistes de la catedral txeca de Santa Bàrbara de Kutná Hora i, també, en el segell de la Seca d'Orvieto (fig. 3).

En els capítols de 1407 de la seca de Mallorca es prohibeix severament qualsevol relació entre obrers i moneders mentre estiguessin treballant. Ni els moneders podien entrar en els fornals on treballaven els obrers ni aquests darrers en la casa dels moneders. Aquesta prohibició mencionava expressament mentre s'hi treballés.¹²¹⁷ Es tractava, per tant, d'una mesura de seguretat per evitar cap tipus de manipulació o conxorxa. En un inventari de la Seca Reial de València de 1481 es menciona expressament la «casa dels moneders»¹²¹⁸ com un departament separat. Així consta, també, en diversos testimonis documentals procedents de la Seca Reial de Perpinyà. En el procés contra Jaume III de Mallorca, per exemple, alguns testimonis aporten dades de primera mà d'aquesta estricta separació física. En particular, Pere de Vic, ciutadà de Vic, explica en la seva deposició la disposició del lloc en el qual es preparaven els cospells amb «plures homines qui dicebatur

¹²¹¹ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 9r. i 20v.

¹²¹² TORRES. *Evolución histórica...* p. 274.

¹²¹³ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III, (p. 177).

¹²¹⁴ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 20.

¹²¹⁵ Vegeu l'epígraf 5.3.5.

¹²¹⁶ ARV Batllia 217, f. 393v.

¹²¹⁷ ARM. LR. 16, f. 34r. cap. núm. 17.

magistri¹²¹⁹ et operarii¹²²⁰ ipsius monete»¹²²¹ i recull el testimoni que els moneders estaven «in alia domo ipsius hospicii imprimebatur¹²²² figura ipsius monete».¹²²³ En un mateix sentit es pronunciava, també en qualitat de testimoni en el mateix procés, Francesc Ferrer, ciutadà de Manresa. Aquest explicava que a la seca va veure «quidam homines qui cudebant virgas aureas; alii fundebant aurum, alii faciebant particulas ipsarum virgarum, alii ponderabant ipsas particulas ad pondus angeli¹²²⁴ sive floreni,¹²²⁵ sed non vidit imprimi figuram».¹²²⁶ Els moneders encarregats d'aquesta darrera tasca, segons el mateix testimoni, estaven «in quadam camera ipsius hospicii». La posició més protegida dels moneders s'explica, també, pel fet que ells tancaven el procés de fabricació i calia un plus de seguretat a la seva tasca.

5.2.1.13. Jove del taulell

A principi del segle XVI apareix en una nòmina l'anotació aclaridora de «l'ofici de jove del taulell o, altrament dit, escrivà de mestre».¹²²⁷ Aquesta darrera denominació sembla indicar que es tracta de l'oficial que havia de consignar cada adquisició en el corresponent llibre de compra de metall. Es curiós constatar com el seu salari venia establert de manera fixa en 15 ll. anuals mentre que la resta d'oficials cobraven, especialment a partir del segle XV, salaris proporcionals al metall manipulat.¹²²⁸

La Seca Reial de Barcelona comprava l'or que mercaders, canviadors i argenters li oferien. Amb aquesta finalitat estava oberta al públic una taula en la qual es podien fer efectives les transaccions de metall.¹²²⁹ El responsable d'aquesta taula era el mestre de la

¹²¹⁸ ARV. Batllia 217, f. 393v.

¹²¹⁹ És a dir, el mestre de la seca.

¹²²⁰ És a dir, els obrers de la seca.

¹²²¹ LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...* Doc. núm. LXXII, (p. 318).

¹²²² El terme aquí té el sentit d'encunyar.

¹²²³ LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...* Doc. núm. LXXII, (p. 318).

¹²²⁴ És a dir, àngels d'or de França.

¹²²⁵ És a dir, florins d'or de Florència.

¹²²⁶ Es descriu, per tant, el procés de fondre el metall, repicar els lingots, tallar-ne els cospells i pesar-los. Tot aquest procés implicava als obrers. En canvi, es diu que no es va veure la tasca d'encunyació duta a terme pels moneders. Vegeu LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...* Doc. núm. LXXII, (p. 318).

¹²²⁷ ACA. RP. MR. Vol. 2000, f. s.n. corresponent als anys 1508-1512.

¹²²⁸ Vegeu la taula núm. 5.

¹²²⁹ Vegeu l'epígraf 5.3.1.

seca que devia rebre ajuda de l'oficial l'anomenat jove del taulell. La seva presència és continuada i és segur que en les seves compres s'ajudés de l'assajador, de l'escrivà reial i del mestre de la balança atesa la responsabilitat de la tasca. Això, pel fet que calia avaluar la llei i el pes del metall que es comprava i satisfer-ne el seu preu ajustat. Aquesta tasca tenia, per tant, un alt grau de responsabilitat.

5.2.1.14. Conservador

En el llistat o matrícula derivada de la constitució de 1422¹²³⁰ de la reina Maria, aleshores lloctinent del Magnànim, apareix mencionat per primer cop un oficial que rep el nom de conservador. De fet, no coneixem quines eren les seves funcions. Aquestes tant podrien estar, hipotèticament, vinculades a la cort dels alcaldes, com veurem més endavant,¹²³¹ com al taller. No deixa de ser curiós que no documentem aquesta figura en altres seques de la Corona.

El fet que en el *Tractatus de moneta* de Callís no es mencioni és un primer indici no concluent –és cert que la figura podria haver estat introduïda amb posterioritat a la redacció de l'obra, el 1421-¹²³² de la seva no vinculació amb la cort dels alcaldes que és objecte d'estudi últim de Callís.

La seva presència es pot resseguir, en canvi, a través de les nòmines de salaris dels llibres despeses de la Seca Reial de Barcelona presentats a l'oficina del mestre racional i corresponents als anys 1482, 1489, 1508-12 i 1531-33. Aquesta continuïtat al llarg del temps assenyala una estabilitat molt clara de l'ofici a cavall dels segles XV i XVI.

El context de documentació de l'ofici en el si del taller, en canvi, és un indicador molt ferm –segons el nostre entendre, concloent- que apunta cap a la segona hipòtesi de vincular l'ofici amb les tasques del taller. Això, pel fet que en les esmentades nòmines consten els oficis vinculats directament a la fabricació de la moneda i no d'altres coetanis del Col·legi com ara bé els implicats amb la cort dels alcaldes.

¹²³⁰ SALAT. *Tratado...* Doc. núm. XLIX, p. 50 i seg. Apareix en el llistat d'oficis i posteriorment s'identifica la persona que ocupa el càrrec: Bartomeu Barata.

¹²³¹ Vegeu l'epígraf. 7.2.1.6.

¹²³² CALLÍS. *Tractatus de moneta...*

En una acta relacionada amb el batiment de pacífics d'or a la Seca Reial de Barcelona el 1465 es parla dels «guardes conservadors»¹²³³ El terme conservador equival, aleshores, al de guarda de la moneda? No ho podem assegurar, finalment, perquè l'evidència és massa dèbil. En tot cas, el que si que podem garantir és que els termes guarda, guarda de la moneda o guarda –*custos*, en llatí- de la seca van ser molt estesos i consolidats des d'almenys el segle XIII.¹²³⁴

¹²³³ ACA. RP. MR. Vol. 1992/3, f. solt s. n. 1v.

¹²³⁴ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

Taula 5. Salaris dels oficials de la Seca Reial de Barcelona d'acord als llibres de despeses de l'esmentada Casa de la Moneda.¹²³⁵

Oficials	c.1337 ¹²³⁶	c.1349 ¹²³⁷	1353 ¹²³⁸	1383 ¹²³⁹	1473 ¹²⁴⁰	1508-1512 ¹²⁴¹	1513 ¹²⁴²
Mestre	-	-	-	-	18 d. per marc	2 s. per marc	5 d.
Escrivà reial	-	60 ll.	-	9 d. per marc	-	-	2 d.
Lloctinent de l'escrivà	60 ll.	-	-	-	9 d. per marc	9 d. per marc	4 d. per marc
Escrivà del mestre	-	40 ll.	-	-	-	15 ll. anuals ¹²⁴³	
Guarda	60 ll.	60 ll.	5 ll. ¹²⁴⁴	-	7 d. per marc	7 d. per marc	
Assajador	60 ll.	60 ll.	60 ll.	-	-	-	2 d. per marc
Ferrer i trosseller	-	-	-	-	-	2 d. per marc	2 d. 1 malla per marc
Tallador ¹²⁴⁵	-	348 ll.	-	6 d. per marc	6 d. per marc	6 d. per marc	2 d. 1 malla per marc
Fonedor	20 ll. ¹²⁴⁶	50 ll.	60 ll.	4 d. per marc	4 d. per marc	4 d. per marc ¹²⁴⁷	
Ajudant del Fonedor	-	30 ll.	20 ll.	-	2 d. per marc	2 d. per marc	
Mestre de la balança	60 ll. ¹²⁴⁸	60 ll.	100 s. ¹²⁴⁹	7 d. per marc	7 d. per marc	7 d. per marc	

¹²³⁵ Si no es diu res en contrari la quantitat expresen el salari és anual.

¹²³⁶ ACA. RP. MR. Vol. 1965, f. 39r.

¹²³⁷ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 56r.

¹²³⁸ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 63r.

¹²³⁹ ACA. RP. MR. Vol. 1978, f. 155r i seg.

¹²⁴⁰ ACA. RP. MR. Vol. 1993, f. 42r.

¹²⁴¹ ACA. RP. MR. Vol. 2000.

¹²⁴² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, p. 478.

¹²⁴³ En aquest cas el salari és anual. Cal dir que el percep en qualitat de «jove del taulell o altrament dit escrivà de mestre».

¹²⁴⁴ La quantitat és mensual i, per tant, equival a 60 ll. l'any.

¹²⁴⁵ Cobra una proporció del treballat d'acord al barem de 2 diners per marc treballat.

¹²⁴⁶ En el mateix llistat consta que l'altre fonedor cobra 15 ll.

¹²⁴⁷ En aquest cas, el salari es dóna de forma conjunta pel fonedor i pel seu ajudant pujant a 6 d. per marc. Creiem, d'acord amb els salaris d'anys precedents, que l'assignació individual era de de 4 i 2 diners, respectivament.

¹²⁴⁸ En l'anotament comptable consta que d'aquesta tasca se n'encarregava el mateix mestre de la seca.

Obrer	-	-	-	18 d. per marc	12 d. ¹²⁵⁰ per marc ¹²⁵¹	24 d. ¹²⁵² per marc ¹²⁵³	12 d. per marc
Moneder	-	-	-	18 d. per marc	6 d. per marc	8 d. per marc ¹²⁵⁴	5 d. per marc
Conservador	-	-	-	-	6 d. per marc	7 d. per marc	-
Servidor de la balança major	-	-	25 ll.	-	-	-	2 d. per marc
Escrivà del mestre de la balança	-	-	40 ll.	-	-	-	
Emblanquinador/Colrador	24 ll.	30 ll.	25 ll.	1. d. per marc	1 d. per marc	1 d. per marc	1 d. per marc
Ajudant Emblanquinador	-	25 ll.	20 ll.	-	-	-	
Andador i atenció a les taules de la fosa i blanquejament	15 ll.	-	-	-	-	-	
Ajudant de la taula del pes	-	25 ll.	-	-	-	-	15 ll.

¹²⁴⁹ La quantitat és mensual.

¹²⁵⁰ En els documents es menciona el valor equivalent d'1 s.

¹²⁵¹ En aquest cas, és possible que el salari fos a repartir, atès que es menciona el nom del cap dels obrers seguit de «i companys».

¹²⁵² En els documents es menciona el valor equivalent de 2 s.

¹²⁵³ Ens trobem davant d'un supòsit anàleg al salari dels obrers de 1473.

¹²⁵⁴ En aquest cas es mencionen pel nom dos moneders.

5.3. L'organització del procés de fabricació de la moneda

Si en el capítol previ¹²⁵⁵ s'ha presentat una aproximació a l'organització del procediment polític i de les responsabilitats en una emissió monetària i, en l'epígraf precedent,¹²⁵⁶ s'han enumerat els principals oficials que intervenien en el taller, ara correspon exposar el funcionament tècnic i laboral intern del taller. Amb aquest objectiu utilitzarem, d'una banda, les fonts normatives que van establir el funcionament o regiment del treball a la Casa de la Moneda, tal com l'ordenació de 1285 de Barcelona,¹²⁵⁷ les instruccions trameses per Jaume II el Just per a l'emissió de moneda a la seca aragonesa de Sarinyena el 1308,¹²⁵⁸ els detallats capítols de Romeu Pallarès per a la Seca Reial de Mallorca de 1407¹²⁵⁹ o l'anomenada «ordenació de les coses que són necessàries en tota seca», procedent de la Seca Reial de València¹²⁶⁰ i, de l'altra, els coneixements que ens revelen els documents generats per la gestió quotidiana de la Seca Reial de Barcelona.¹²⁶¹ Tot i que sempre que sigui possible ens remetre'm als epígrafs anteriors dedicats, bàsicament, a catalogar el personal de la seca, en ocasions no ens serà possible evitar algunes reiteracions necessàries per a una millor comprensió del discurs general.

Cal dir, com ja s'ha assenyalat amb anterioritat, que els moviments de personal d'una seca reial a una altra i la identitat de tasques que es duïen a terme en la fabricació de la moneda permeten la utilització de fonts diferents a les estrictament barcelonines sense excessius problemes. No oblidem, en aquest punt, que les seques de València, Esglésies o Càller, per exemple, van ser establertes en el segle XIV per Pere III el Cerimoniós amb personal portat directament de la de Barcelona i a les quals es van concedir els mateixos drets i ordenances que la casa de la moneda mare.¹²⁶² A part d'aquest transvasament de personal i, amb ell, de coneixements, tècniques i experiències pràctiques organitzatives del treball, cal tenir en compte que l'encunyació monetària d'acord amb la tècnica de

¹²⁵⁵ Vegeu el capítol 4.

¹²⁵⁶ Vegeu l'epígraf 5.2.

¹²⁵⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 270.

¹²⁵⁸ *Ibidem.* Vol. III, doc. núm. XVIII, p. 283-285.

¹²⁵⁹ ARM. LR. 16, f. 29r i seg.

¹²⁶⁰ MATEU. *El vocabulari...* Doc. núm. I, p. 112-117.

¹²⁶¹ ACA. RP. MR. Vol. 1965-2004.

¹²⁶² ESTRADA-RIUS. *La recepción...*

martell, en la què ens centrarem, responia arreu a uns patrons molt similars per no dir idèntics.¹²⁶³

5.3.1. Convocatòria del personal de la seca i aprovisionament de metall

Una vegada superada la fase política de decisió sobre l'emissió monetària començaven les tasques pròpiament dites de fabricació de la moneda. En primer lloc, emesa l'ordre d'encunyació al mestre de la seca per part de l'autoritat emissora, aquell tenia la màxima responsabilitat directiva en l'organització de l'encunyació. La tasca s'havia d'acomplir sempre d'acord al tenor de les disposicions contingudes en el decret reial d'emissió.¹²⁶⁴ Es tractava d'un document de naturalesa jurídica que establia amb cura les característiques bàsiques del numerari que s'havia de fabricar com ara bé el tipus o l'estampa que havia de mostrar, el tipus de metall i la seva llei, el valor amb el qual havia de circular en el carrer i el seu pes o talla.¹²⁶⁵ En conseqüència, no s'especificaven aspectes purament tècnics o organitzatius atès que es pressuposaven ben coneguts pel personal de la seca i, per tant, superflus.

El primer que calia en emprendre una emissió era convocar el personal necessari que s'estimava havia de participar en l'encunyació. Ja s'ha assenyalat, en diverses ocasions, que el treball a la seca solia ser temporal, atès que, de manera general, no sempre es fabricava moneda de manera contínua, i que, per això, el personal col·legiat solia tenir una altra feina ordinària que s'havia de deixar quan es donava l'ordre d'iniciar una emissió. A canvi de la doble condició laboral del personal rebien uns privilegis importants que feien desitjable aquell estatut. També cal tenir en compte que, a vegades, la convocatòria de personal no era per a treballar a la seca de la ciutat sinó per anar a batre moneda a una nova seca situada en una altra població. En aquest sentit, ja s'ha mencionat el trasllat de personal barceloní a Perpinyà, a València, a Esglésies o a Càller al llarg de la segona meitat del segle XIV. Des de l'òptica reial i del Col·legi era que els treballs de fabricació de moneda els duguessin a terme obrers i moneders col·legiats per tal d'evitar el que avui en

¹²⁶³ Sobre aquesta tècnica i les altres vegeu: COOPER. *The Art and Craft...* i MURRAY; IZAGA, SOLER. *El Real Ingenio...*

¹²⁶⁴ ESTRADA-RIUS. *Un exemple...* p. 48.

¹²⁶⁵ Vegeu, per exemple, el decret d'emissió dels alfonsins d'or de Sardenya atorgat per Pere III el Cerimoniós el 1339. BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXIII.

diríem l'intrusisme professional. Per aquesta raó el monarca afegia una clàusula en el contracte d'arrendament de l'encunyació de florins a Perpinyà el 1356 per la qual s'establia que els arrendataris podien triar el personal –excepció feta de l'assajador i els guardes- amb la única condició que «hagen a ésser moneders e obrers per atorgament del senyor Rey».¹²⁶⁶

No sabem com es realitzava la tria dels convocats ni quin criteri es prenia. Si que ens consta, com hem defensat prèviament, que hi havia més moneders que no pas personal actiu a la seca.¹²⁶⁷ En tot cas, calia fer uns càlculs i unes estimacions. Es realitzés com es realitzés, quan arribava la convocatòria per anar a la seca a treballar no sempre tots els col·legiats devien d'estar disposats a seguir-la de bon grat. Això, pel fet que alguns d'ells el que possiblement volien eren els privilegis i les immunitats inherents més que una feina que no era fàcil. Per tant, no devia ser estrany que es resistissin o almenys intentessin excusar-se.¹²⁶⁸ En tot cas, algun tipus de resistència havia d'haver-hi quan calia que l'andador de la Seca Reial de Barcelona¹²⁶⁹ convoqués els obrers i moneders per anar a treballar a la seca i aquest personatge cobrés una quantitat en compensació als seus esforços en «citar¹²⁷⁰ e forssar¹²⁷¹ los obrers e monaders».¹²⁷² Igualment, els capítols de redreç de la Seca Reial de Mallorca de 1407, en previsió d'aquests comportaments absentistes, disposaven que, si aquells es resistien, el mestre «puxa forssar qualsevol monaders o obres de vanir obrar en la dita secha e posar-los pena de xxx lliures de Malorques».¹²⁷³

Pel que fa a la situació excepcional ja mencionada de trasllat dels col·legiats de la seca d'una localitat a una altra per disposició reial també era obligatòria. Tenim documentat el cas del trasllat forçat de personal de la Seca Reial de Perpinyà a Girona per a fabricar moneda. En particular, es conserva l'ordre reial de 25 de novembre de 1409 per la qual es disposava el trasllat general del personal.¹²⁷⁴ En aquesta ordre es disposa el trasllat dels

¹²⁶⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXIII, p. 328.

¹²⁶⁷ Vegeu l'epígraf 3.7.4.

¹²⁶⁸ Vegeu el que ja s'ha comentat sobre la col·legiació fraudolenta. Vegeu l'epígraf 3.7.5.4.

¹²⁶⁹ Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

¹²⁷⁰ En el sentit de notificar la convocatòria.

¹²⁷¹ En el sentit d'executar davant negatives o resistències.

¹²⁷² ACA. RP. MR. Vol. 1978, f. 152r.

¹²⁷³ ARM. LR. 16, f. 36r, cap. núm. 25.

¹²⁷⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XLIX.

obriers i moneders sota amenaça de pena de 200 fl. d'or d'Aragó en cas d'incompliment a executar de manera immediata pels alcaldes de la seca perpinyanesa.

La convocatòria es devia de fer d'acord amb els llistats inclosos en els llibres de matrícula, que estaven guardats, presumiblement, a l'escrivania de la Seca Reial de Barcelona, i que permetien el control dels col·legiats. Com que el nombre d'inscrits¹²⁷⁵ no era excessiu i, a més, es va voler limitar a la baixa edat mitjana,¹²⁷⁶ la convocatòria pot ser no era pública com hem vist a Perpinyà sinó personalitzada. En aquest cas seria diferent de les convocatòries generals que sabem que el rei empenia quan necessitava professionals diversos –mestres d'aixa, calafats, remolars, etc- per preparar, per exemple, la construcció d'un estol de galeres a la Drassana Reial de Barcelona.¹²⁷⁷

Una excepció a aquest règim es devia donar quan, per les raons que fossin, no hi havia prou personal disponible per a dur a terme una encunyació. Aleshores si que es devia de sol·licitar l'assistència de personal d'altres seques reials o bé, excepcionalment, fer ingressar personal nou. Això darrer és el que va passar en ocasió del començament d'una nova emissió de croats de Barcelona el juliol de 1407 quan el rei Martí l'Humà disposà – en data 28 de setembre de 1407- que no havent-hi prou personal el mestre pogués triar obrers i moneders.¹²⁷⁸

La primera operació tècnica imprescindible per posar en marxa el procés de fabricació de moneda era obtenir el metall necessari. En particular, l'or, l'argent i el coure que constituïen la matèria primera del negoci. El darrer metall era utilitzat de lliga en l'aliatge fixat en el decret d'emissió. En la majoria de seques no vinculades a una explotació directa d'una mina, com era el cas, per exemple, de la Seca Reial d'Esglésies, a Sardenya,¹²⁷⁹ l'obtenció del metall es verificava per mitjà de la seva adquisició. Es tractava, per tant, d'iniciar un mecanisme de contractació del metall necessari. Tal com es es veu en la documentació de compra de metall de la Seca Reial de Barcelona la

¹²⁷⁵ En els casos més nombrosos s'ha arribat a contar els dos centenars de moneders com a la Seca Reial de Sevilla o el centenar de la Seca Reial de Lisboa. Vegeu els documents acreditatius d'aquests nombres, respectivament a PERES. *História dos moedeiros...* Tom. 1, doc. 6 i doc. 37, 46, 47 i 69.

¹²⁷⁶ Vegeu els epígrafs 3.7.3.4. i 3.7.6.

¹²⁷⁷ En aquests supòsits es feien crides públiques en llocs concorreguts de la Ciutat. Vegeu ESTRADA-RIUS. *La Drassana Reial...* p. 67-68.

¹²⁷⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 198.

¹²⁷⁹ TANGHERONI. *La città dell'argento...*

contractació era entre els particulars –argenters o mercaders, en la seva majoria- i la pròpia seca.

A Catalunya l'explotació de l'or va ser molt residual i, en època medieval i moderna, es va restringir, majoritàriament, a l'extracció del mineral de les sorres auríferes d'alguns rius. Francesc Eiximenis (c.1340-1409), mencionava aquest origen al comentar en la seva obra que el Principat no era terra de mines d'or però si que en alguns dels seus rius es trobaven palletes d'aquest metall. En particular mencionava que «d'aquesta payola¹²⁸⁰ s'atropa en dos rius de Cathalunya, ço és en lo riu appellat Segre, qui passa per Leyda e per Balaguer, qui devalla dels grans e alts munts Perineus, posats entre Aragó e Gascunya; e axí mateix ne aporta una poch d'ayga corrent qui és après Ostalrich, que devalla dels alts munts de Muntseny,¹²⁸¹ jatsia que aquesta payola no sia tant grossa ne tan plena com és aquella qui ve en Barberia».¹²⁸² Lluís Baldo, explica, en el seu memorial reivindicatiu dels comtats del Rosselló i Cerdanya de 1626, com s'extreia or dels rius Segre i Tet.¹²⁸³ Encara el numismàtic Josep Salat i Mora (1762-1832) assenyalava aquestes mateixes localitzacions, juntament amb d'altres detalls sobre els processos utilitzats en l'extracció de les palletes de les sorres, en la seva obra publicada el 1818.¹²⁸⁴ L'or d'aquesta procedència era diferent del de les mines i, segons Eiximenis, era «apellada per los metallers aur de payola».¹²⁸⁵

En canvi, si que existien al Principat algunes mines de plata com les que s'explotaven al Comtat de les Muntanyes de Prades i a la Baronia d'Entença al segle XIV.¹²⁸⁶ L'explotació ja està documentada almenys un segle abans atès que el preposít de Tarragona va aportar a la campanya de conquesta de Mallorca, segons el *Libre dels Feyts*, miners dels seus dominis. Aquests van ser els responsables d'excavar els túnels o caves que havien d'ajudar a enderrocar les muralles de Ciutat de Mallorca. En la *Crònica de Desclot* es diu expressament que «lo paborde de Tarragona començà a fer una cava molt gran, e pregon e llonga a argenters, qui saen de caves a fer».¹²⁸⁷ També consta que el 1343 i el 1349 el

¹²⁸⁰ Es refereix a les palletes d'or.

¹²⁸¹ Es refereix, molt probablement, al riu Tordera.

¹²⁸² EIXIMENIS. *Dotzè...* Vol. I. 1, cap. 149.

¹²⁸³ BALDO. *Aclamacion...* par. 43 i 44.

¹²⁸⁴ SALAT. *Tratado ...* Tom. 1, p. 5-7.

¹²⁸⁵ EIXIMENIS. *Dotzè...* Vol. I. 1, cap. 149.

¹²⁸⁶ MARTÍNEZ ELCACHO. *La explotación de la plata...* Aquest autor està redactant una tesi doctoral sobre l'explotació d'aquestes mines entre 1348 i 1358.

¹²⁸⁷ DESCLOT. *Crònica...* Cap. XLI.

comte Pere, senyor de les esmentades contrades, va fer venir miners del jaciment argentífer ja esmentat d'Esglésies per treballar al Priorat.¹²⁸⁸

Es tractava d'unes mines que, sense tenir la importància dels rics jaciments centreeuropeus,¹²⁸⁹ també van gaudir de certa projecció. La prova més evident és la seva menció a les *Cortes* de Castella celebrades a Briviesca el 1387. En aquestes es va legislar sobre el repartiment dels guanys del fruit de la trobada de jaciments miners establint el dret a un terç dels guanys pel que la trobava i dos terços pel fisc reial i es va portar a col·lació els guanys que en treien l'emperador i altres senyors d'Alemanya, així com el Comte de les muntanyes de Prades que «se aprovechó de las mineras que avia en el dicho condado, que valia oy más de treynta mill florines de rrenta sacadas las costas».¹²⁹⁰

En bona mesura, la legislació sobre cerca i trobada de menes o vetes de metall en els diferents territoris de la Corona d'Aragó era similar a la que s'aplicava a la cerca i trobada de tresors i, fins i tot, a vegades aquest darrer concepte s'estenia i es confonia amb la trobada d'una riquesa natural. En aquest sentit, l'esmentat Callís, en la seva obra *Margarita fiscí*, menciona el supòsit immediatament després de la trobada de tresor com a conceptes anàlegs. El jurista determina que qui en un lloc troba una vena de metall i amb el seu esforç la treballa i en depura el metall ha de donar dues desenes parts del producte al fisc si és un domini públic i una desena al propietari si el terreny és privat.¹²⁹¹ Igualment, Acaci de Ripoll, en el seu tractat de les regalies de 1644, tracta conjuntament tresors, mines i salines amb l'argument de partida que totes estan sota terra¹²⁹² i les considera dins de les regalies majors.¹²⁹³

La Corona, com la resta de titulars de senyories, tenia interès en la cerca de jaciments miners nous. Jaume Callís defensava que ningú podia tenir mines d'or, d'argent, d'altres metalls o de sal a Catalunya, o extreure'n el producte, sense disposar d'una llicència o concessió del príncep. L'autor es fonamentava, a tenor de les autoritats citades, en els

¹²⁸⁸ FLORES. *Els sards...*

¹²⁸⁹ SPUFFORD. *Dinero y moneda...* p. 147-175.

¹²⁹⁰ *Cortes de los antiguos reinos de León...* Tom. 2, p. 397.

¹²⁹¹ CALLÍS. *Margarita...* p. 34.

¹²⁹² RIPOLL. *Regaliarum...* p. 101 i seg.

¹²⁹³ *Ibidem.* p. 5.

juristes del dret comú.¹²⁹⁴ Després de detallar els drets i la divisió dels guanys de l'explotació saltava a la praxis de l'època en la qual afirmava era costum que el rei donés la llicència retenent la quarta o la quinta part, encara que havia vist també llicències en les quals es reclamava la setena, la vuitena o la dècima part, segons s'hagués convingut amb el monarca.

En són un testimoni clar les concessions o llicències que, per exemple, Pere III el Cerimoniós va concedir l'any 1381 a Miquel Duran *senior* i *junior* –pare i fill homònims, ciutadans de Saragossa- per tal que cerquessin minerals a tots els territoris peninsulars de la Corona d'Aragó.¹²⁹⁵ Uns privilegis de cerca que es van renovar per part de Martí I l'Humà per un període de deu anys més a Miquel Duran, junior, el 1398.¹²⁹⁶ També els diputats del General de Catalunya, en qualitat de procuradors de la senyoria que tenia el General de Catalunya sobre el terme de Sant Miquel de Colera, al Cap de Creus, van atorgar diverses llicències de cerca de metalls preciosos el 1443¹²⁹⁷ i 1444.¹²⁹⁸ És possible que alguns dels lingots que consten adquirits per la Seca Reial de Barcelona tinguessin aquest origen català però en l'estat actual de les investigacions documentals i metal·logràfiques no es pot constatar-ho.

Molts mercaders aprofitaven la necessitat d'aprovisionament de metalls que tenien les cases de la moneda per orientar part de la seva activitat a obtenir precisament or amonedat en dobles morisques -és a dir, dobles dinars musulmans- o en lingots a les places del nord d'Àfrica per vendre'l després a les seques de la Corona d'Aragó. Les autoritats locals sabien bé d'aquesta via d'obtenció del metall preciós i estaven molt interessades en protegir-la contra qualsevol eventualitat que amenacés l'arribada del flux metàl·lic. Es tractava d'una preocupació que es pot resseguir en la documentació a través de previsions destinades a evitar els atacs piràtics que posaven en perill el comerç. Si bé l'adquisició de les dobles morisques va ser molt important també cal tenir present que al llarg dels segles XIV i XV també van ser-ho, en una proporció que només podria resoldre un estudi quantitatiu dels llibres de compra de metall de la seca, els florins de Florència, els rals de Mallorca, les dobles de Castella i els escuts de França. Totes aquestes

¹²⁹⁴ *Ibidem.* p. 118.

¹²⁹⁵ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. XLI i XLII.

¹²⁹⁶ *Ibidem.* Tom. 2, doc. núm. XLIV.

¹²⁹⁷ ACA. Generalitat. N-653, f. 15r-16r.

¹²⁹⁸ ACA. Generalitat. N-653, f. 38r-38v.

espècies monetàries consten en els esmentats llibres en un sentit que no és altre que el de moneda-mercaderia.¹²⁹⁹

De fet, aquest comerç de metalls va ser molt actiu a tota la Corona d'Aragó tal i com ha resseguit Mario del Treppo.¹³⁰⁰ Es tractava d'or, d'argent i de billó -tant encunyat com en barres- que arribava a Barcelona tant per terra com per mar. Simplificant, es podria dir que l'or arribava per mar d'Àfrica mentre que la plata arribava, més sovint, per terra o per mar procedent dels mercats provençals –especialment Montpeller- per mitja de nombrosos mercaders italians. Especialment, al segle XIV, genovesos i, un segle més tard, florentins.

El Batlle General de València s'adreçava, en aquest sentit, al rei Ferran I d'Antequera el 1413 per tal que protegís els vaixells que comerciaven amb el Magreb o amb el regne de Granada atès que, «tot quant or entra en aquest regne ve a mà de les mercaderies, qui van en terra de moros e porten-ne dobles e, com són aquí, meten-les en la seca».¹³⁰¹ El mateix Batlle General, un any més tard, s'adreçava, de nou, al monarca tot insistint amb la seva demanda i, en aquesta ocasió, aportava per reforçar els seus arguments, algunes dades sobre la vinculació de l'or procedent del comerç amb les terres musulmanes amb el funcionament de la Seca Reial de València. Per aquesta raó, l'oficial reial facilitava al monarca resultats obtinguts directament de la casa de la moneda valenciana en els quals es mostrava com l'abundant arribada de dobles i la seva conversió en florins d'or d'Aragó repercutia en que la «seca prèn gran melloria»¹³⁰² i que, per tant, era en benefici de l'erari reial. El flux d'or islàmic amonedat cap a les seques per ser convertit en florins era tant gran que en alguns documents –en particular un de 1356 de la Seca Reial de Perpinyà- es menciona en l'apartat d'aprovisionament «or de dobles».¹³⁰³

Per tal d'aprofitar el flux de metall preciós calia, evidentment, que tot estigués preparat a la seca. Així ho manifestaven els jurats de la ciutat de València quan, el 1405, s'adreçaven a Francesc Ferrer, moneder de la Seca de la Ciutat, instant-lo a que retornés a les seves obligacions a la Casa de la Moneda. Els jurats, en particular, li retreien que «la

¹²⁹⁹ Sobre aquest concepte vegeu, per exemple, SANAHUJA. *La moneda municipal...* p. 28.

¹³⁰⁰ TREPPO. *Els mercaders catalans...* p. 241-255.

¹³⁰¹ ACA, Canc. Cartes reials Ferran I, núm. 445. Document publicat a: TINTÓ. *Cartas...* Doc. núm. 12.

¹³⁰² ACA, Canc. Cartes reials Ferran I, núm. 758. Document publicat a: *Ibidem*. Doc. núm. 22bis.

seca d'ací, per vostra absència, és privada molt dampnosament de sa obra, car, vulla's los mercaders d'aquesta ciutat, vulla's persones straynes qui vénen de les parts de Barberia e d'altres ab lurs dobles, pus no troben aviament en la secca, han a ffer de lur dan a trametre-les a Barchinona e a laguiar lurs affers per no haver aviament de lurs dobles. E la ciutat pert molt en açò, pus no s'i baten, e la seca no poch, car l'or ix de la terra en falta vostra e de la dita seca, e lo guany que's faria no's pot cobrar».¹³⁰⁴ El que està clar és que si a la Seca Reial de València no es podia assumir aquell or, la de Barcelona l'esperava amb les portes obertes. Aquesta dada ens permet constatar una certa competència potencial entre les diverses seques reials que, en el segle XV, es devia dirimir a favor de València.

En altres ocasions el metall portat a la seca eren monedes catalanes degradades pel fet de ser retallades i que eren retirades de circulació. Alguns municipis, fins i tot, les podien recollir entre els veïns, a manera de servei comunal, per tal de portar-les a la Seca Reial de Barcelona, tal i com està documentat en el cas de la vila de Cervera.¹³⁰⁵ Aquesta pràctica també es documenta, per exemple, en el primer quart del segle XVII a Barcelona a l'hora de depurar el circulant.¹³⁰⁶

Els monarques, per tal d'estimular l'aprovisionament de metalls, podien arribar a donar garanties jurídiques especials destinades a protegir a tots aquells que els portessin a la seca per encunyar. Així, per exemple, Jaume I el Conqueridor l'any 1272 escrivia a tots els seu oficials advertint-los que rebia sota la seva protecció i especial guiatge tots aquells que duguessin or per encunyar masmudines d'or.¹³⁰⁷ També Pere III el Cerimoniós va donar el 1340 una provisió per la qual donava guiatge i seguretat¹³⁰⁸ a totes aquelles persones que duguessin metalls per a vendre a la Casa de la Moneda de Barcelona.¹³⁰⁹ D'acord al tenor de la provisió totes les persones que proveïssin d'argent i billó la Seca Reial estarien sota la protecció del rei, tant mentre emprenguessin el camí d'anada, mentre estiguessin al lloc, com durant la tornada i, per tant, no podien ser marcats,

¹³⁰³ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXII.

¹³⁰⁴ RUBIO VELA. *Epistolari...* Doc. núm. 47.

¹³⁰⁵ LLOBET. *Les trameses...* Doc. núm. II i III.

¹³⁰⁶ ESTRADA-RIUS. *La lluita...*

¹³⁰⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. X.

¹³⁰⁸ Sobre aquestes figures jurídiques vegeu FERRO. *El dret públic...* p. 344-345.

¹³⁰⁹ AVP. AA. 9. *Libre de constitutions...* f. 15r.

detinguts, empenyorats ni patir altres danys. El mateix monarca tornava a emetre un guiatge similar l'any 1362.¹³¹⁰

Totes les previsions esmentades van ser mantingudes en temps dels immediats successors de Pere III el Cerimoniós, tal com es pot veure en les clàusules dels contractes d'arrendament de les seques i, a més, es preveia que es divulgessin per via de crida pública per estimular, així, l'arribada del metall.¹³¹¹ De totes maneres, en aquests contractes també s'establien uns límits temporals dels privilegis dels quals havien de gaudir aquells que portaven metalls a la seca per evitar-ne, justament, un ús fraudulent per encobrir altres activitats. El que denoten aquestes provisions especials de la Corona és l'interès que aquesta sentia per poder garantir l'aprovisionament de les seves seques de Barcelona i de Perpinyà.

La prohibició d'exportació de metall preciós, amonedat o no, fora de les fronteres de la Corona també era una norma general ben establerta que era justificada per evitar l'empobriment del regne. Pere III el Cerimoniós justificava la mesura: «per bé e profit dels nostres regnes e terres, e per tal que aquelles no romanguen despoblades, o buydes d'or, e d'argent, e d'altre metall, com se'n pogués seguir irreparable damnatge a Nós e a les dites terres nostres».¹³¹² No en va, la sortida d'or i plata era considerada molt perjudicial, en general, per a l'economia.¹³¹³ Així ho expressava amb tota claredat Francesc Eiximenis en el seu *Dotzè* en aconsellar, a través dels seus exemples, que «jamés la comunitat no leix exir fora de si argent, ne aur, ne lex fondre sa peccúnia».¹³¹⁴ En aquest sentit, també eren ben conegudes les activitats especulatives que amb els metalls i les monedes duïen a terme alguns mercaders. Vegeu, en la mateixa direcció, el testimoni teòric però eloqüent i basat en les evidències de la seva època que aporta el tractat escrit per Arnau Capdevila el 1437 i que advertia vivament contra les activitats especulatives dels mercaders italians.¹³¹⁵ Aquest moviment especulatiu encara es repetiria amb tota força en el primer quart del segle XVII.¹³¹⁶

¹³¹⁰ SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. XXXIII.

¹³¹¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LI, p. 397.

¹³¹² SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. XL.

¹³¹³ *Ibidem*. Tom. II, doc. núm. LVI.

¹³¹⁴ EIXIMENIS. *Dotzè...* Vol. I,1, cap. 146.

¹³¹⁵ SALAT. *Tratado...* Tom. II, doc. núm. LVI.

¹³¹⁶ Estrada-Rius. *La lluita contra la moneda...* p. 27 i seg.

El monarca, no obstant, sempre podia establir excepcions a la prohibició a través de l'exercici de la via de gràcia manifestada per mitjà de llicències generals o particulars en les quals s'autoritzava als beneficiaris a poder extreure determinades quantitats d'or o d'argent. Així ho podem deduir d'un privilegi atorgat per Pere III el Cerimoniós el 1343 a la ciutat de Barcelona en el qual es concedia als barcelonins poder extreure argent de tots els territoris sota domini reial.¹³¹⁷ També en una altra lletra de manament del mateix sobirà, dirigida el 1383 al tresorer reial, es recordava als oficials la llicència atorgada a dos membres de la família barcelonina Gualbes d'extreure 2.000 peces d'or per dur-les a Síria,¹³¹⁸ així com la seva potestat de treure-les de cop o en diverses tongades.¹³¹⁹

Aquesta mesura excepcional a la regla general era el contrapunt per evitar l'estrangulament del comerç en cas de complir-se la prohibició de manera total. Es tractava d'una mesura que, en ocasions, els arrendadors de les seques volien evitar i, per això, exigien en el contracte d'arrendament que el monarca no concedís llicències. Aquesta clàusula la trobem, per exemple, el 1370, en l'arrendament d'emissions de moneda d'or i de moneda castellana. Així s'estableix «Item, que'l dit senyor Rey no don llicència de trer or ne argent dels seus regnes e terres per alguna raó ne per son propi fet».¹³²⁰

No obstant, a tenor de les reiterades prohibicions generals, sembla segur que el principi general de no extracció devia de ser vulnerat de manera constant per l'activitat de contraban. En aquest sentit, l'estudi dels processos incoats pels oficials reials contra els infractors no són gens estranys. Així, entre altres, consten les diligències processals obertes a partir de 1374 contra Joan Ribalta, mercader de Barcelona, acusat d'extreure croats de Barcelona del Principat.¹³²¹ Justament, per evitar aquesta fuga il·legal de metall es demanava el manteniment de guardes en llocs fronterers. Així, per exemple, en un contracte d'arrendament d'emissió de moneda de 1370 trobem inclosa la clàusula «Item, que'l senyor Rey tenga e faça tenir continuament les guardes qui són costumades de tenir per les fronteres e marítimes per vedar que or ne argent no ischa de la terra».¹³²² En

¹³¹⁷ *Ibidem*. Tom. II, doc. núm. XXVIII.

¹³¹⁸ En aquest cas, a més, s'hi afegiria la restricció de base canònica de comerciar amb els musulmans d'ultramar.

¹³¹⁹ RUBIÓ. *Diplomatari...* Doc. núm. DXXXIX.

¹³²⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXV, p. 340.

¹³²¹ ACA. Processos en foli, 134/9 i 113/3.

¹³²² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXV, p. 341.

aquest camp l'estudi dels processos judicials permet veure la picaresca humana en l'amagatall de les peces d'or en botes suposadament plenes d'arengades o bé en el fons de sacs en els quals només hi hauria d'haver farina. El fet que es detectessin posa de manifest la meticulositat amb la qual es prenién aquesta tasca alguns dels guardes de fronteres.

A vegades eren els guardes del General de Catalunya –els encarregats de vetllar pel pagament del dret de les entrades i eixides- els que detectaven aquestes exportacions il·lícites i defraudatòries. Així, es documenta com el cullidor dels drets del General a Tortosa va trobar dins d'uns costals de pebre i laca d'un mercader florentí 4 caixes de fil d'or, un sac amb 1.400 dobles morisques i 3 lingots d'or que no havia declarat a l'embarcar a Barcelona.¹³²³ Dos anys més tard era una exportació de moneda d'or i de blanques d'argent amagada dins una càrrega de sal la que un home de Perpinyà pretenia treure del Principat quan va ser descobert.¹³²⁴ En aquesta ocasió va començar un conflicte de contenció entre la jurisdicció del General representada pel diputat locals i altres guardes locals enfront les autoritats reial de la frontera representada pel lloctinent de mestre de ports. Precisament el 1409 es publicava una crida sobre el dret d'entrades i eixides del General que recollia una clàusula en la qual es recordava que, per capítol de cort, el General havia de rebre quatre diners per lliura de les monedes estrangeres i de billó que entressin o sortissin del Principat. En la mateixa clàusula s'advertia dels fraus continuats i s'exhortava als responsables a escorcollar aquells sospitosos i si eren trobats perdrien les peces i pagarien una multa de 200 s.¹³²⁵

També cal tenir en compte, com és usual en matèria econòmica, que hi havia fluctuacions i canvis legislatius sobre aquesta matèria en funció de la conjuntura. Així, el 1398 estaven exclosos d'aquesta prohibició els florins d'or d'Aragó que, com és ben sabut, era la moneda àuria de curs general per tots els dominis del rei.¹³²⁶ En canvi, el 1405 la prohibició es va radicalitzar de manera que també es volia evitar la sortida dels florins.¹³²⁷ En aquesta mateixa data el sobirà també es va comprometre amb els arrendadors de les seques reials a erradicar la circulació de moneda d'or forana –sobretot escuts francesos-

¹³²³ ACA. Generalitat N-628, f. 16r-16v.

¹³²⁴ ACA. Generalitat N-629, f. 56v-57r.

¹³²⁵ ACA. Generalitat N-633, f. 42r-45r.

¹³²⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LI, p. 395.

¹³²⁷ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LII, p. 408.

no reconeixent-les-hi més valor que l'intrínsec del metall¹³²⁸ amb l'esperança de forçar la seva sortida del mercat i facilitar, d'aquesta manera, or per a les cases de la moneda.¹³²⁹ Finalment, Ferran I d'Antequera, el 31 d'agost de 1413, a les Corts de Barcelona va aprovar una constitució per la qual s'ordenava que «monedes stranyes sien foragitades del regne e terres del senyor rey».¹³³⁰ En l'esmentada disposició d'àmbit general s'esmentava expressament els escuts i les blanques de França i es castigava la seva possessió amb la pèrdua d'una tercera part de les peces. De fet, amb posterioritat a aquesta darrera data de 1413, es documenten, efectivament, nombrosos processos del fisc reial contra el tràfic de blanques i escuts francesos que proven que la normativa es va dur a la pràctica. Així, el 1416 es documenten diligències contra diversos personatges de la vila fronterera de Perpinyà com Pere Crexell, mercader,¹³³¹ Antoni Pinya, tender,¹³³² Guillem Mestre, mercader,¹³³³ Guillem Fernós, mercader,¹³³⁴ Pere Agustí, mercader,¹³³⁵ Bernat Raeres, mercader,¹³³⁶ Martí Calvet, tender,¹³³⁷ Bernat Capcir, mercader,¹³³⁸ Pere Caxesnoves, mercader,¹³³⁹ Bernat Morgolla, mercader,¹³⁴⁰ Guillem Dotra, mercader,¹³⁴¹ Guillem Triguer, mercader,¹³⁴² Esteve Robert, tender,¹³⁴³ o, entre altres, Tomàs Taquí, mercader.¹³⁴⁴ La mateixa ciutat de Perpinyà era acusada, simultàniament, de permetre la circulació de moneda francesa.¹³⁴⁵

El monarca, a més, també podia arribar a fer ús de la seva potestat reguladora de preus de mercat per fixar el valor o preu –a l'època es parlava d'aforar o fixar el for-¹³⁴⁶ dels metalls que havien d'aprovisionar les seves seques. D'aquesta manera, podia evitar que els treballs d'encunyació, a l'augmentar la demanda d'or i d'argent, alteressin els preus

¹³²⁸ És a dir, no se'ls reconeixia com a monedes.

¹³²⁹ *Ibidem*. Vol. III, doc. LII, p. 412.

¹³³⁰ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. 53.

¹³³¹ ACA. Processos en foli, 105/19.

¹³³² ACA. Processos en foli, 105/20.

¹³³³ ACA. Processos en foli, 105/21 i 106/26.

¹³³⁴ ACA. Processos en foli, 106/16.

¹³³⁵ ACA. Processos en foli, 106/18.

¹³³⁶ ACA. Processos en foli, 106/19.

¹³³⁷ ACA. Processos en foli, 106/20.

¹³³⁸ ACA. Processos en foli, 106/21.

¹³³⁹ ACA. Processos en foli, 106/22.

¹³⁴⁰ ACA. Processos en foli, 106/24.

¹³⁴¹ ACA. Processos en foli, 106/25.

¹³⁴² ACA. Processos en foli, 106/28.

¹³⁴³ ACA. Processos en foli, 106/35.

¹³⁴⁴ ACA. Processos en foli, 106/36.

¹³⁴⁵ ACA. Processos en foli, 106/8.

¹³⁴⁶ MATEU. *El vocabulari...* p. 107.

dels metalls i provoquessin una espiral inflacionista que acabés per encarir la pròpia fabricació del numerari. Així, per exemple, a finals de 1400, Martí I l'Humà va aforar l'argent que s'havia de vendre a les seques reials de Barcelona, Mallorca, Perpinyà i València.¹³⁴⁷ En el document esmentat el rei afirmava que, després de consultar-ho amb el seu Consell Reial,¹³⁴⁸ havia acordat establir que el preu de l'argent restés sense canvi en cada una de les seques. Acte seguit, enumerava els preus de compra de l'argent a cadascuna de les ciutats esmentades. De la lectura d'aquesta llista es dedueix que els preus eren diferents a cada ciutat i seca. A més, en la mateixa provisió també es fixava la llei de l'argent a comprar que havia de ser d'11 diner i mig.

En els anotaments de l'escriuaria de la Seca Reial de Barcelona es mencionava, també, l'avantatge econòmic que s'atorgava als venedors de metall per tal d'atreure'ls al seu taulell amb unes condicions beneficioses. Es tractava d'un premi, plus o estímul econòmic que la seca compradora atorgava sobre el valor corrent de mercat del metall a fi d'atreure venedors de metall fi a la monederia. L'avantatge, que no tenia perquè existir sempre, devia de créixer, especialment, en moments en els quals els metalls tendien a escassejar o calia obtenir-ne en quantitats importants en poc temps.

El dret d'avantatge era regulat amb detall pel rei per tal com implicava una certa pèrdua econòmica inicial per part de la hisenda reial, encara que estratègica, per l'efecte crida de metall que perseguia. Es troba, per exemple, una regulació d'aquesta avantatge en el contracte pactat entre Joan II el Sense Fe i Jordi Llobet, mestre general de les seques reials, per encunyar diverses espècies monetàries.¹³⁴⁹ En particular, s'establia un avantatge especial per a cada marc d'or portat a la seca per Lluís de Sant Àngel, de Saragossa, fixat en 2 ll., mentre que la resta de persones havien de pagar per cada marc d'or fi 6 s. al rei.

La pràctica de l'avantatge també es constata a Barcelona entre 1481-1482 quan Ferran II el Catòlic va permetre, per tal de poder accelerar la col·lecta d'or, donar 2 quirats d'avantatge per cada marc d'or fi. En aquesta ocasió, a més, el rei atorgava al personal de la Seca una certa flexibilitat, tolerància o fluctuació de l'avantatge en la negociació del metall. Així, en la provisió reial es recollia: «... que doneu e pagueu a qualsevol persones

¹³⁴⁷ AVP. AA. 9. *Libre de constitutions...* f. 23r-23v.

¹³⁴⁸ Vegeu l'epígraf 4.1.

portant or en la dita seca dos quirats d'avantatge per quiscun march [...] e si variant lo preu del dit or axí com per temporades se esdevé [...] volen e manam a quiscun de vosaltres que ab intervenció del nostre mestre racional e de son offici resident en Barchinona pusquau aquells dit preu e avantatges variar e mudar pus sia vist a utilitat de nostra cort».¹³⁵⁰ La quantia de l'esmentat avantatge també ens bé confirmat per una menció en la *Suma de la art de arismètica* de Francesc Santcliment publicada a Barcelona el 1482 (fig. 21).¹³⁵¹

L'obra de la Seca tenia obert, amb el propòsit de contractar la compra de metall, un taulell en el qual els particulars oferien metall en diverses formes:¹³⁵² metall llavorat en forma de vaixella, joies, monedes estrangeres o, sense treballar, en forma de lingots o riells. En un inventari de 1465 de la Seca Reial de València es parla, expressament, del «studi o cancell hon se fan les compres e contratació».¹³⁵³ Aquest departament, comú a totes de cases de moneda, havia d'estar situat prop la porta d'entrada mentre que en una cambra més recollida i protegia s'instal·lava l'anomenada, en algunes ocasions a Barcelona, cambra del tresor.¹³⁵⁴ En aquesta darrera es dipositava el metall contractat i l'encunyat així com tot allò que de valor hi hagués a la Casa de la Moneda.

Per evocar el tràfec de la contractació de metall al taulell de la Seca ens podem remetre a l'escena representada en el bancal del retaule dels sants Joans, obra de vers 1356 del mestre de Santa Coloma (fig. 16).¹³⁵⁵ El passatge il·lustrat al·ludeix al miracle fet per sant Joan Evangelista, de convertir en pedres precioses i en lingots de metall uns palets de riera i un feix de llenya. En particular, el que el pintor representà és el moment en el qual un argenter dóna fe de la bondat del metall.¹³⁵⁶

La importància iconogràfica d'aquesta darrera peça, que ha passat sovint desapercibuda als especialistes, radica en el fet de representar un obrador d'argenter. Rera el taulell

¹³⁴⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. LXXVII, p. 466.

¹³⁵⁰ ACA. RP. MR. Vol. 1994, f. 6r i v (sense foliació pròpia)

¹³⁵¹ S'hi pot llegir: «És a saber: que tot billó d'or nomenat de fi és entès de 24 quirats del qual dóna vuy la seca de la present ciutat de Barcelona per quascun march de fi de la moneda corrent 72 liures e més avant 2 quirats de avantatge». Vegeu SANTCLIMENT. *Suma de la art...* f. s.n.

¹³⁵² Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.13.

¹³⁵³ MATEU. *El vocabulari...* Doc. núm. 5, p. 124.

¹³⁵⁴ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 2r i 9v.

¹³⁵⁵ Es conserva al MNAC amb el número d'inventari MNAC/MAC 4351.

veiem algunes de les eines de l'artesà i, especialment, el petit forn alimentat per una manxa vertical. Un detall destacat és el que representa uns dels personatges portant uns lingots d'or. Aquests darrers són representats com uns bastons estrets, a l'igual que els representats en el gravat al·legòric, altres vegades esmentat, de la Seca Reial de Barcelona de 1646 (fig. 5). Una altra representació artística del taulell d'un argenter el tenim en una de les escenes reproduïda en la predel·la de la taula del mestre florentí de la *Madonna de la Misericòrdia*, avui al Museu del Prado, pintada a la segona meitat del segle XIV.¹³⁵⁷ En particular, ens interessa portar a col·lació l'escena que mostra a sant Eloi que fa pesar uns riells d'or en una balança (fig. 17).

Un fragment escrit que evoca, també, aquest tràfic des de l'òptica viva dels processos judicials és la deposició d'un testimoni en el procés engegat pel Cerimoniós contra Jaume III de Mallorca. En el procés consta, en aquest sentit, la deposició de Francesc Ferrer, ciutadà de Manresa, que explica com «vendit aliquas virgas auri dictis magistris, et, ut sibi dicebatur, postea fiebat sibi pagamentum ex monetis que cudebant ex dictis virgis».¹³⁵⁸

A través dels anotaments de despeses comunes de les encunyacions barcelonines sabem que la taula de contractació de la Seca es recobria amb un mantell, drap¹³⁵⁹ o tapís que mostrava, sens dubte a la banda frontal, el senyal o escut reial.¹³⁶⁰ La pràctica de recobrir les taules d'institucions obertes al públic amb tapissos guarnits amb escuts heràldics era usual a la resta d'organisme coetanis. Així, per exemple, les taules d'acordament militar en les quals es verificaven els pagaments als reclutes, o acordats,¹³⁶¹ que s'havien d'embarcar a les galeres també seguien aquesta pràctica.¹³⁶² A més, se sap que, almenys pel que fa a les taules de canvi, el fet de cobrir amb un mantell la taula constituïa un

¹³⁵⁶ El relat complet del miracle està recollit a la cèlebre compilació de l'anomenada llegenda daurada. Vegeu VORAGINE. *La leyenda*. Vol. 1, p. 67.

¹³⁵⁷ SUREDA; PÉREZ-SÁNCHEZ. *Colección Cambó...* p. 135-137.

¹³⁵⁸ LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...* p. 318.

¹³⁵⁹ ACA. RP. MR. Vol. 1965.

¹³⁶⁰ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 16v.

¹³⁶¹ El terme derivava precisament de l'acord que perfeccionava el contracte entre l'acordador o armador i l'acordat fixant per escrit les condicions i concretat amb el lliurament d'un senyal o avançament del sou o soldada.

¹³⁶² ESTRADA-RIUS. *La Drassana Reial...* p. 147-148.

símbol visual convencional, conegut per tothom, que assenyalava que aquella taula tenia els fons assegurats i que, per tant, tenia un crèdit reconegut.¹³⁶³

Tot el metall adquirit era pesat i valorat pagant-se un preu al venedor i restant tot plegat reflectit fidelment en un registre especial, o llibre de compres, que estava a càrrec de l'escrivà reial de la Seca.¹³⁶⁴ Com ja s'ha vist, un dels responsables d'aquesta taula oberta al públic era l'anomenat jove del taulell.¹³⁶⁵ El caràcter tècnic d'aquestes compres devia fer que intervinguessin, possiblement, altres oficials de la Seca competents en l'avaluació dels metalls nobles com ara bé el propi assajador¹³⁶⁶ i el mestre de la balança.¹³⁶⁷

En els anotaments comptables que donaven fe de cada compravenda i que, amb posterioritat, eren passats en els llibres de compres que havia d'auditar el mestre racional constava, a més de la data de la transacció, el nom del venedor, el tipus d'objecte comprat –monedes, vaixel·la, joies o riells, per exemple-, el metall amb determinació del pes i la llei i, finalment en algunes ocasions, l'avantatge econòmic donat al venedor.¹³⁶⁸ La consignació de tota aquesta informació era important com a mesura de control i així, per exemple, en les instruccions per memòria dels mestres de la Seca Reial de València es recordava expressament.¹³⁶⁹

El pes del metall era quantificat d'acord a un sistema metrològic basat en el marc com unitat i en uns divisors que eren les onzes, els diners i els grans.¹³⁷⁰ En canvi, la puresa de l'or era mesurat en quirats i la de la plata en diners, essent l'or pur de 24 quirats i la plata pura de 12 diners.¹³⁷¹

Determinar la llei del metall rebut en aquest moment era una tasca tècnica de importància vital que es podia fer per diversos sistemes i que s'havia de repetir en diferents moments

¹³⁶³ En les Corts de Lleida de 1300-1301 es va establir que només podrien tenir les taules cobertes amb un drap els canvistes que prestessin fiances per valor de 1.000 marcs si la taula estava a Barcelona o Lleida i 300 si estava en una altra localitat. Vegeu ADROER; FELIU. *Història de la taula...* p. 9.

¹³⁶⁴ UDINA. *La ceca...* p. 40. Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

¹³⁶⁵ Vegeu l'epígraf 5.2.1.13.

¹³⁶⁶ Vegeu l'epígraf 5.2.1.10.

¹³⁶⁷ Vegeu l'epígraf 5.2.1.4.

¹³⁶⁸ Vegeu en general aquest tipus d'enregistrament a: ACA. RP. MR. Vol. 2000.

¹³⁶⁹ MATEU. *El vocabulari...* Doc. 3, p. 119.

¹³⁷⁰ Vegeu la taula d'equivalències del començament del llibre.

¹³⁷¹ Vegeu la nota anterior

al llarg del procés de producció per tal de verificar la llei del metall. A aquesta tasca se l'anomenava, sovint, quiratar.¹³⁷² L'assaig era una prova de vital importància per donar garantia del valor del metall amb el qual es treballava que es podia dur a efecte per diversos sistemes.¹³⁷³ Els més corrents eren dos: i.) la comprovació de la llei del metall a ull amb l'ajuda d'una pedra de toc i d'unes varetes metàl·liques de llei coneguda i ii.) la comprovació per mitjà de l'assaig al foc o a copel·la.

i) l'assaig amb toques i pedra de toc

En els casos en el que calia fer l'assaig amb certa presa i sense malmetre la peça s'utilitzaven les toques i la pedra de toc, tal com encara saben fer alguns argenters i orfebres. Com veurem es tractava d'un sistema que permetia conèixer aproximadament la llei d'un metall –or o plata- per comparació del color de la marca que deixava en ratllar la superfície de la pedra de toc amb el color que deixava una punta de metall de llei coneguda.

La literatura medieval ens il·lustra sobre aquesta pràctica i, així, en la poesia «Lo canviador» del valencià Jordi de Sant Jordi (c.1399-1424) s'atribueix aquest coneixement també als canviadors:

«Mas, pus le tochs dels metalls fer sabets
Prou destramen, ques autre bé no us say,
Ez avets fayt dels bons lo bon assay».¹³⁷⁴

En la documentació són usuals les referències a les eines utilitzades en aquest sistema. Així, en l'inventari de la taula de contractació de València de 1465 s'enumeren diverses toques. En concret, es mencionen unes «toques d'or en què ha sexanta dos puntes enfilades en un fil d'or ab perles ab onze perles» que cal identificar amb un enfilall de toques. També s'identifiquen amb claredat entre els béns d'argenters medievals. Així, per exemple, es poden identificar en un inventari i encant dels béns de l'argenter barceloní

¹³⁷² ALCOVER. *Diccionari...* Vol. IX, p. 67.

¹³⁷³ Sobre aquests sistemes seguim a TORRES. *Evolución histórica...* p. 263.

¹³⁷⁴ BNE. Ms. 10264, f. 93v-94v (estrofa V, versos 33-35). Vegeu Riquer. *Lo canviador...* p. 258.

Simó Martorell de 1413.¹³⁷⁵ En aquest es poden trobar referències com les que segueixen: «una cadeneta de lautó ab setze broches de troch ab los caps d'or e una pedra gran de toch», «item, dos pedres de thoc de pocha valor» i «una pedra de toch ab XVI toches». Una imatge d'un d'aquests enfilalls l'ofereix un gravat de Vanoccio Biringuccio en la seva obra (fig. 23). Al respecte, Mateu Llopis va publicar un document procedent de la mateixa Seca en el qual es descriu «la forma com se fan toques dor».¹³⁷⁶ També, finalment, cal destacar la troballa, en un context arqueològic, d'una pedra de toc en les excavacions de la Seca Reial de La Rochelle (França).¹³⁷⁷

El sistema de funcionament d'aquesta modalitat d'assaig era, tal com s'explica en l'ordenació valenciana esmentada, disposar d'una «pedra negra la qual es appellada en *lati lapis paralogicus* e en vulgar es appellada pedra de toch».¹³⁷⁸ Es tractava d'una pedra que no és altra cosa que era una varietat del quars jaspi. Les seves característiques principals són una estructura compacta, gra fi, color negre, opaca i no cristalina. Es tracta d'una pedra que s'enfosquia amb betum i que antigament es portava de la regió de Lidia, a on es trobava en forma de còdol de riu i, per això, en ocasions se l'anomenava «pedra lidiana». Les condicions que havia de disposar una pedra de toc per ser útil són: color negre intens per tal que les marques que s'hi facin siguin ben visibles, superfície llustrosa, gran duresa, inalterabilitat enfront l'acció dels àcids i una lleugera rugositat per tal que se la pugui ratllar amb facilitat.¹³⁷⁹ D'acord amb l'esmentat manuscrit valencià la pedra es fregava amb una nou per deixar-hi, probablement, la grassa del fruit. Aquesta pràctica encara era comentada com a vigent a finals del segle XIX. Aleshores, segons sembla, alguns argenters encara les untaven amb all o amb ametlla silvestre a fi que la pedra untada s'enfosqués i fossin més apreciables a l'ull les marques que s'hi havien de fer.¹³⁸⁰

Sobre la superfície engreixada i llustrosa de la pedra de toc es feien, amb la mateixa intensitat, unes ratlles amb el tros de metall que es volia assajar i, al costat, amb les puntes, vergues, varetes o toques dels collars o enfilalls ja mencionats¹³⁸¹ la llei de les

¹³⁷⁵ AHCB. 4. Fons notarial. I.5. Vegeu-ne una edició a: DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, doc. núm. 144.

¹³⁷⁶ MATEU. *El vocabulari...* Doc. núm. III.

¹³⁷⁷ Cal destacar que es tracta una de les poques seques oficials medievals que s'han excavat. Vegeu la notícia a ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 69, nota 68.

¹³⁷⁸ *Ibidem...* Doc. núm. III.

¹³⁷⁹ GARCÍA GONZÁLEZ. *Tratado teórico-práctico...* p. 10.

¹³⁸⁰ *Ibidem.* p. 10.

¹³⁸¹ Vegeu el dibuix d'una d'aquestes peces a AGRICOLA. *De re metallica...* p. 255.

quals era ja coneguda d'antuvi. Es ratllava la superfície de la pedra amb l'objecte la llei del qual es volia conèixer i, al costat de la seva ratlla, es feia el mateix amb una o successives puntes de l'enfilall de llei ja coneguda. Després, l'ull expert de l'assajador determinava la llei del metall per simple comparació del color d'ambdues ratlles. És a dir, la de llei coneguda i la que es vol saber. Quan la pedra estava coberta per diverses ratllades es netejava per frotació amb pedra volcànica i aigua. Finalment, només es tractava d'assecar-la.

En ocasions, es preparava una única punta de toc especial amb una llei determinada destinada a comprovar que la llei del metall fos adequada a les disposicions del decret d'emissió. En els documents són mencionades amb el nom de toques o toca reial.¹³⁸² Conservem, per exemple, l'acte notarial de la fabricació de la toca corresponent al batiment de pacífics de l'any 1465.¹³⁸³ Pel que fa a la distribució d'aquestes toques consta que Joan II el Caçador en va fer distribuir a les seques reials que obraven florins, entre les que es comptava la de Barcelona,¹³⁸⁴ i que les tenien dipositades els guardes, amb la mateixa intensitat, de la moneda.¹³⁸⁵ En aquest document es menciona, en particular, la toca reial que servia per comprovar la llei dels florins i que, segons s'afirmava, «és senyada de un scudet reyal» a manera de contrast o marca de garantia. Malauradament, no conservem cap exemple d'aquestes peces a la Corona d'Aragó.¹³⁸⁶

Una variant d'aquest sistema era utilitzar un compost d'àcid nítric per fer reaccionar la llei del metall i accentuar-ne el color. L'àcid es col·locava amb molta cura amb l'ajuda d'una vareta o d'una canal oberta d'una ploma damunt de les marques fetes sobre la pedra de toc. D'aquesta manera era més fàcil la comparació dels dos colors. En la documentació rarament apareix la menció a l'àcid, també qualificat, d'aiguafort. Un exemple és en el privilegi de restauració de la Seca Reial d'Esglésies de 1419 en el què es prescriu que l'or que es porti a la Seca sigui provat «ab assay ab aygafort».¹³⁸⁷ També 1428 es

¹³⁸² Vegeu, per exemple, la menció que se'n fa al doc. núm. 9 de l'apèndix documental.

¹³⁸³ SANAHUJA. *Ducats...* Doc. núm. 1.

¹³⁸⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XL.

¹³⁸⁵ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

¹³⁸⁶ Vegeu un d'aquests objectes anglesos, datat a mitjan segle XVII, a COOPER. *Art and Craft...* p.

34.

¹³⁸⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 428.

mencionava a Sardenya la prova «cum assay vel aqua forti vel cum lapide vocato toca» de l'or que es rebia a la Seca Reial.¹³⁸⁸

La popularitat de l'assaig del metall preciós amb la pedra de toc ve testimoniada, fins i tot, pel seu ús simbòlic en un àmbit tant allunyat del tècnic com el gènere literari de l'emblemàtica al llarg dels segles XVI i XVII.¹³⁸⁹ D'aquesta manera, la imatge de la pedra de toc s'associava amb les divises d'emblemes com: «Ne illudat ocellos»¹³⁹⁰ o «Lapide aurum, auro homo».¹³⁹¹

ii.) l'assaig per fusió o a copel·la

La utilització de les toques i de la pedra de toc permetia disposar d'un mètode ràpid que, en mans d'uns ulls experimentats, era molt fiable i que evitava el procés lent, costós i irreversible d'assajar el metall per fosa. El sistema de la pedra de toc estava basat més en l'experiència que no pas en una anàlisi científica precisa atès que es fonamentava en una apreciació visual del color de les marques. Per això, en les anotacions esmentades de la Seca Reial de València es menciona com a «pus justa»¹³⁹² l'assaig fet per fusió o per foc (fig. 24 i 42).

Es tractava d'un sistema que implicava la reducció de l'or a estat pur per tal de poder mesurar amb precisió l'aliatge. De totes maneres, el seu caràcter més laboriós, costós i lent devia fer que, si bé era el que s'aplicava en la resta d'assajos posteriors no es devia de fer servir tant en aquesta fase de contractació. A més, s'havia de comptar que en la reducció sempre es perdia un petit percentatge de metall preciós.

El caràcter estrictament tècnic de l'assaig per fosa i la seva importància van fer que, al llarg de les edats medieval i moderna, fins i tot, es redactessin treballs sobre el tema com ara bé l'anònim trescentista *Libro que enseña ensayar qualquier moneda*.¹³⁹³ L'existència d'aquesta mena d'obres també està documentada a Barcelona. Així, en l'inventari dels

¹³⁸⁸ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LIX, p. 437.

¹³⁸⁹ Vegeu, en aquest sentit, BERNAT VISTARINI. *Enciclopedia...* núm. 607 i 1339.

¹³⁹⁰ És a dir, «Que no engany els ulls».

¹³⁹¹ És a dir, «Amb la pedra es prova l'or i amb l'or l'home».

¹³⁹² MATEU. *El vocabulari...* Doc. núm. 3, p. 119.

béns de l'argenter barceloní Simó Martorell, fet entre 1412-1413, consta un manuscrit «scrit en paper ab cubertes de pergami appellat libre de les lligues de l'offici».¹³⁹⁴

Posteriorment, altres autors van escriure i publicar treballs sobre el tema. Així, Georg Bauer –més conegut amb el nom llatinitzat de Georgius Agricola (1494-1555)- va dedicar íntegrament el llibre setè de la seva obra *De re metallica* (1556) als diversos mètodes d'assaig dels metalls nobles,¹³⁹⁵ Bernardo Pérez de Vargas (c.1500-c.1569) va publicar el seu *De re metallica* (1569)¹³⁹⁶ i en el mateix segle XVI el conegut orfebre castellà Juan de Arfe y Villafañe (1535-1603)¹³⁹⁷ va dedicar un llibre a aquesta qüestió amb el nom de *Quilatador de la plata, oro y piedras* (1572 i 1598).¹³⁹⁸ Encara un segle més tard, Juan Fernández del Castillo publicava el seu *Tratado de ensayadores* (1623)¹³⁹⁹ i Álvaro Alonso Barba (1569-1661) el seu *Arte de los metales* (1640).¹⁴⁰⁰ També, ja en el segle XVIII, José García Caballero, assajador major del reialme, publicava el seu *Arte de ensayar oro y plata* (1713)¹⁴⁰¹ i Josep Tramullas, assajador de la Seca Reial de Madrid, donava a la impremta el seu *Prontuario y guia de ensayadores y plateros* (1747).¹⁴⁰²

Com és natural, els argenters van ser els principals lectors d'aquesta literatura tècnica. Ara bé, si tenim en compte les tasques que tenien encomanades els assajadors a les seques i l'assumpció d'aquest ofici per part d'argenters està clara la vinculació d'aquesta literatura també amb les cases de moneda. Així, tenim l'exemple que ens proporciona l'argenter i gravador d'encunyys Romeu Desfeu. En l'inventari de béns de la seva vídua,

¹³⁹³ CAUNEDO; CÓRDOBA DE LA LLAVE. *El arte del alquarismo...* p. 215-242.

¹³⁹⁴ Vegeu l'edició de l'inventari a: DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 1, p. 65.

¹³⁹⁵ AGRICOLA. *De re metallica...* llibre 7, p. 219-265.

¹³⁹⁶ PÉREZ DE VARGAS. *De re metallica...*

¹³⁹⁷ Arfe va ser, a partir de 1596, assajador de la Casa de la Moneda de Segòvia.

¹³⁹⁸ ARFE. *Quilatador...* Sobre la problemàtica d'aquesta obra vegeu BONET. *Figuras, modelos...* p. 97-99. Segons Bonet (p. 99) es tracta de dues obres diferents: «la primera, un libro didáctico, con lo esencial del oficio y el catálogo de materias; y la segunda, un manual o ayuda memoria para uso de oficiales y maestros dedicados al ensayo de metales. Por ser partes complementarias no es de extrañar que en la tercera edición del *Quilatador*, publicada en el siglo XVII, en 1678, casi cien años después de la primera edición de 1572, se fundieran en un solo volumen, de apretada tipografía, las dos ediciones diferentes, bajo el título común y unificado de *Quilatador de oro, plata y piedras*».

¹³⁹⁹ FERNÁNDEZ DEL CASTILLO. *Tratado...*

¹⁴⁰⁰ ALONSO BARBA. *Arte...*

¹⁴⁰¹ GARCÍA CABALLERO. *Arte de ensayar...*

¹⁴⁰² TRAMULLAS. *Prontuario y guia...*

aixecat el 1420, apareixen dos llibres d'alquímia:¹⁴⁰³ un del mestre Jaume del Burg i un *Ensag del or*.¹⁴⁰⁴

L'altra activitat que s'havia de dur a terme en la manipulació i valoració dels metalls era pesar-los. Per això, calia utilitzar diversos tipus de balances que apareixen representades en els gravats que il·lustren les obres més importants sobre el tema del segle XVI com ara bé, el *De re metallica*¹⁴⁰⁵ ja esmentat o bé el *De la pirotechnia* (1540) de Vanoccio Biringuccio (1480-1539).¹⁴⁰⁶ L'ús de balances «petites» de precisió està, també, àmpliament documentat en els llibres de despeses comunes de les seques i també en els dels argenters i canviadors (fig. 18).¹⁴⁰⁷ En alguna ocasió, fins i tot, es menciona la compra de les balances a un argenter (fig. 17).¹⁴⁰⁸ Igualment, ja s'ha mencionat l'existència de balances i pesals en l'inventari dels béns de Martí l'Humà.¹⁴⁰⁹ També les trobem en els inventaris dels obradors d'argenters. Així, en el del taller de l'argenter barceloní Simó Martorell el 1412, es mencionen: «un stoig de tenir balances ab pes de florins menuts», «un altre balanceret petit ab ses balancetes de florins e pesals» i «un tenidor de balances» per sostenir-les.¹⁴¹⁰ Igualment, entre les eines de l'argenter Pere Estelric que apareixen l'any 1465 en el seu testament es cita «lo balenser de pesar florins, fornit axí com s'està» al costat de piles de marcs i d'altres balances grosses i mitjanes.¹⁴¹¹

Aquestes balances també estan representades en alguns quadres dels segles XV-XVII de l'escola flamenca que representen la figura arquetípica del canvista i la seva muller mentre pesa monedes amb l'ajuda de petites balances.¹⁴¹² La recerca arqueològica ha

¹⁴⁰³ L'alquímia, precedent de la química, tenia entre altres objectius i com és ben sabut la persecució de la troballa de la pedra filosofal que havia de permetre convertir els metalls en or. D'aquí la rellevància d'aquesta literatura en mans d'un argenter implicat en tasques d'encunyació.

¹⁴⁰⁴ Vegeu DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 1, p. 66 i MADURELL. *Manuscrits...* p. 44.

¹⁴⁰⁵ Vegeu la representació de tres tipus de balances utilitzades en l'assaig a: AGRICOLA. *De re metallica...* p. 265.

¹⁴⁰⁶ Vegeu la representació d'un taller d'assaig amb les balances que s'utilitzaven a: BIRINGUCCIO. *The pirotechnia...* p. 140, fig. 13.

¹⁴⁰⁷ Vegeu, per exemple, les mencions a balances petites a: ACA. RP. MR. Reg. 1967, f. 13r i ACA. RP. MR. Reg. 1971, f. 2r.

¹⁴⁰⁸ ACA. RP. MR. Reg. 2012, f. 17r.

¹⁴⁰⁹ MASSÓ. *Inventari...* p. 495, núm. inv. 759; p. 548, núm. inv. 1541 i 1542 i p. 590, núm. inv. 2116 i p. 550, núm. inv. 1564-1567.

¹⁴¹⁰ DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, doc. núm. 144.

¹⁴¹¹ *Ibidem*. Vol. 2, doc. núm. 256.

¹⁴¹² Només cal recordar, a tall d'exemple, *El canvista i la seva muller* (1514) de Quentin Metsys (c.1466-1530), conservat al Louvre de París i el quadre del mateix títol (1539) de Marinus Claesz van Reyerswaele (f. s. xv-1567) conservat al Kunsthistorisches Museum de Viena. D'aquest

permès la recuperació d'algunes d'aquestes peces que, per la seva fragilitat, normalment només permeten la seva conservació fragmentària. En aquest sentit, cal destacar una d'aquestes peces dels segles XIII-XIV conservada al GNC del MNAC¹⁴¹³ així com la publicació d'altres per Crusafont.¹⁴¹⁴ Per la seva localització dins d'un context arqueològic cal destacar el plat de balança triangular del segon quart del segle XIV recuperat del jaciment del Turó del Montgròs, a el Brull (Osona).¹⁴¹⁵

Unes de les imatges més properes a la Corona d'Aragó medieval són les representacions de canviadors en dues de les miniatures de l'anomenat *Salteri anglocatalà de París*¹⁴¹⁶ il·luminat per Ferrer Bassa plausiblement, segons Rosa Alcoy,¹⁴¹⁷ al segon quart de segle XIV. L'escena que il·lustra el salm 61 mostra un canviador assegut davant d'una taula damunt la qual es disposen un parell de sacs de diners i una pila de monedes d'or escampades que el canviador es disposa a pesar amb l'ajuda d'una balança de plats triangulars. A l'extrem oposat de la taula hi ha una arca oberta en la qual un personatge aboca les monedes d'or d'un altre sac.¹⁴¹⁸ L'escena que il·lustra el salm 94 mostra un canvista al Temple de Jerusalem que també està assegut a la seva taula mentre sosté una balança idèntica a l'anterior.¹⁴¹⁹

La pràctica de pesar els florins retallats està, a més, documentada en la literatura. Així, en el poema «Lo canviador» del valencià Jordi de Sant Jordi (c.1399-1424) es menciona expressament:

«Ja no metrets vostres diners menuts
Ab mos florins de pes ben coneguts»¹⁴²⁰

«Un bon flori say que val per tot loch

darrer se'n conserven versions en diverses pinacoteques nacionals europees com les de Nàpols, Múnic i Madrid.

¹⁴¹³ MNAC/GNC 311001.

¹⁴¹⁴ CRUSAFONT. *Pesals monetaris...* làm. IV i V, p. 59 i 61.

¹⁴¹⁵ CLUA. *Una peça de balança...* p. 139.

¹⁴¹⁶ BN. Ms. Lat. 8846.

¹⁴¹⁷ *L'art gòtic...* Vol. 1, p. 150-152.

¹⁴¹⁸ BN. Ms. lat. 8846, f. 106r. D'aquesta obra n'existeix una edició facsímil. Vegeu *Psalterium glosatum...*

¹⁴¹⁹ BN. Ms. lat. 8846, f. 169r.

¹⁴²⁰ BNE. Ms. 10264, f. 93v-94v (els versos es repeteixen a cada estrofa). Vegeu RIQUEL. *Lo canviador...* p. 257.

D'ayçest pays honze sous, ho lo pes».¹⁴²¹

En una acta aixecada en ocasió del batiment dels pacífics d'or a la Seca Reial de Barcelona el 1465 es menciona «una balança molt prima e fina qui stava dins un tabernacle de fusta» que estava en poder dels guardes de la moneda.¹⁴²² Unes imatges, encara que més posteriors, d'aquestes balancetes ubicades dins de tabernacles per evitar qualsevol interferència en el pesatge de precisió en gravats d'època moderna (fig. 40 i 42). També en un inventari de la taula de contractació de metalls de la Seca Reial de València del mateix any es mencionen diversos tipus de balances classificades per la seva capacitat de pesar (fig. 22).¹⁴²³ Hi apareixen des de balances grans a les més petites de mesurar florins. Al costat de les balances hi havien, òbviament, els ponderals utilitzats. Per això, en l'inventari també es mencionen diversos tipus de ponderals.¹⁴²⁴ En particular, es relacionen els pesos anomenats en el document «piles o marcs» (fig. 20) i diversos pesals o dinerals. Tant uns com els altres són enumerats d'acord a la seva capacitat de pesar. Així, els pesals o ponderals monetaris són anomenats segons el nombre de peces com «un pesal de cent florins». Aquests ponderals eren, molt probablement, fets especialment per a l'ús intern de la Seca i no s'han de confondre amb els ponderals fets expressament també a la Casa de la Moneda per a la comprovació del bon pes de les monedes en circulació.¹⁴²⁵ Aquestes darreres eren peces fetes per a difondre entre el públic.¹⁴²⁶

En canvi, els marcs o piles podien tenir diferent pes en un sistema de múltiples pel fet que es tractaven de pesos compostos. Per això, en ocasions, se'ls menciona segons la capacitat màxima de pesatge. Així, entre les eines de l'argenter Pere Estelric citades en el seu testament de 1465 es menciona « la pila maior del march cubertat, qui són XVI marchs».¹⁴²⁷ També en un altre document de la Seca, «una pila o march de trenta dos marchs de argent qui cala fins en miga onça». Pensem que aquests darrers, com ja s'ha

¹⁴²¹ BNE. Ms. 10264, f. 93v-94v (estrofa III, versos 17-18). Vegeu RIQUEL. *Lo canviador...* p. 257-258.

¹⁴²² ACA. RP. MR. Vol. 1992/3, f. solt s.n. 1r.

¹⁴²³ MATEU. *El vocabulari...* Doc. núm. V, p. 124-125.

¹⁴²⁴ *Ibidem...* Doc. núm. V, p. 124-125.

¹⁴²⁵ Vegeu, en general, sobre el tema: CRUSAFONT. *pesals monetaris...* i MATEU. *Catálogo de los ponderales...*

¹⁴²⁶ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. 49 i 50.

¹⁴²⁷ DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, doc. núm. 256, p. 298.

indicat en parlar de les eines del mestre de la balança,¹⁴²⁸ eren ponderals compostos de diverses peces que encaixaven unes amb les altres fins a compondre el pes màxim (fig. 20).¹⁴²⁹ Podem aportar, com a mínim, dues representacions clares pròpies del context català. La primera la trobem en la pila representada a la coberta d'una al·legació de 1646 (fig. 5) i la segona en una escena del retaule dels argenters de Barcelona (fig. 20). A més, cal tenir present que atès que el marc de plata, dit de Barcelona, era diferent del marc d'or, dit de Perpinyà, les piles o ponderals eren diferents en funció de cada metall, tal i com veiem efectivament distingit en l'esmentat inventari.

El rei encomanava l'elaboració dels pesals monetaris i la seva distribució als usuaris del carrer als mestres de la seca. Així es pot llegir en el tenor de la crida de la creació de la Taula del pes dels florins de 9 de març de 1401 en la que es diu expressament que els pesals «sien fets per lo mestre de la seca de la dita ciutat o per altra de la dita seca».¹⁴³⁰ Igualment es pot llegir en un contracte d'arrendament de la seca de 1405 en el qual mana que «d'aquí avant tots los dits florins sian pesats per tota la terra e senyoria sua, per totes e qualsevol persones qui aquells tindran, pendran o reebran, ab lo pes o pesal que per lo mestre o maestres de la secca o seccas de la terra e senyoria del sit senyor serà liurat a tots aquells qui·ls ne demanaran».¹⁴³¹ El compromís que es manifestava davant els arrendadors es va concretar legalment, poc després, en una ordenació específica.¹⁴³²

La normativa reial va preveure la fabricació de pesals de diferent pes per facilitar el pesatge a l'engros dels florins. Així, el 1407 es va establir la fabricació de pesals de 100, 50, 20, 10, 5, 3, 2, 1 i ½ florí.¹⁴³³ Poc després, els mestres de les seques van rebre l'ordre de fabricació, les instruccions precises de l'aspecte que havien de tenir i com els havien de distribuir a qui en volgués al preu de cost.¹⁴³⁴ Els pesals dels florins havien d'anar marcats amb les armes reials, en una cara, i amb una creu, en l'altra, tal i com apareix en els exemplars conservats. Sembla que les dues marques havien de ser símbols de garantia. El 10 de maig de 1406 el rei repetia una crida sobre el pesatge dels florins i hi afegia l'ordre que ningú fabriqués pesos de florins amb el senyal reial fora dels

¹⁴²⁸ Vegeu l'epígraf 5.2.1.4.

¹⁴²⁹ BODEGA; SEGOVIANO. *Estudio de las pilas...* p. 105-111.

¹⁴³⁰ DURAN SANPERE. *Barcelona i la seva història...* Vol. 2, p. 457-458, nota núm. 1.

¹⁴³¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. LII, p. 413.

¹⁴³² *Ibidem.* Vol. III, doc. LIII, p. 418-419.

¹⁴³³ *Ibidem.* Vol. III, doc. LIV, p. 420.

¹⁴³⁴ *Ibidem.* Vol. III, doc. LV, p. 421-422.

mestres de les seques. Es facilitava, a més, pesals a aquells que ho demanessin a raó de 3 d. els de florí i de 2 d. els de mig florí.¹⁴³⁵

De totes maneres, també determinats particulars, prèvia autorització reial, podien fabricar pesals monetaris. Així es dedueix del privilegi que va concedir Martí I l'Humà a l'argenter de Barcelona Joan Carbonell el 1409.¹⁴³⁶ L'argenter tenia permís per fabricar i vendre pesos i minves¹⁴³⁷ per florins i mitjos florins -així com de qualsevol altra moneda reial- i estampar-hi les armes reials, tal i com ja feien altres argenters com Romeu Desfeu, Berenguer Tries, Marc Canyes i Pere Cerdà. El desembre del mateix any també rebria aquest permís l'argenter Joan Descoll.¹⁴³⁸

La pràctica de pesar la moneda, tal i com ja s'ha assenyalat, devia de ser molt estesa a causa de la plaga del retall, llimatge o toriscament a la què se la sotmetia.¹⁴³⁹ El cert és que en l'anomenat inventari dels béns del rei Martí I l'Humà, fet per ordre de la seva vídua, apareixen diverses mencions a peces que es poden identificar amb balances¹⁴⁴⁰ i, fins i tot, pesals monetaris.¹⁴⁴¹ Així, per exemple, s'hi pot llegir: «item, una capcete plana on ha ·II· balancers de pes de florins e I^a empremta de lauto a manera de doble morisque»¹⁴⁴² o bé: «item, ·XVI· pessas entre grans e poques de coure de monedes».¹⁴⁴³ També es documenten, per exemple, entre els béns d'un argenter coetani. Així, en l'inventari i l'encant dels béns de l'argenter barceloní Simó Martorell, aixecat el 1413, es troben «item, un altre balanceret petit ab ses balencetes de florins i pesals».¹⁴⁴⁴ Encara els tornem a trobar en poder del mercader barceloní Eloi de Navel, segons consta en l'inventari dels seus béns aixecat el 1457 i en el qual consten els següents béns: «item, una capsab ab unes balances petites e alguns pesos de florins e croats» i «item, una capseta petita ab unes balances petites sens pesos».¹⁴⁴⁵ Si la conservació de pesals és corrent no ho és tant, per la seva fragilitat, la de les balances, que coneixem bé, com ja

¹⁴³⁵ ACA. Canc. Reg. 2260, f. 41r-42r.

¹⁴³⁶ DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, doc. núm. 133.

¹⁴³⁷ Es tracta dels pesos més petits –normalment, làmines de metall retallades- per pesar monedes o metalls preciosos.

¹⁴³⁸ ACA. Canc. Reg. 2208, f. 137r.

¹⁴³⁹ Vegeu l'epígraf 4.5.

¹⁴⁴⁰ MASSÓ. *Inventari...* p. 495, núm. inv. 759; p. 548, núm. inv. 1541 i 1542 i p. 590, núm. inv. 2116.

¹⁴⁴¹ *Ibidem.* p. 550, núm. inv. 1564-1567.

¹⁴⁴² *Ibidem.* p. 495, núm. inv. 759.

¹⁴⁴³ *Ibidem.* p. 550, núm. inv. 1564.

¹⁴⁴⁴ AHCB. 4. Fons Notarial, I.5.

¹⁴⁴⁵ AHCB. 4. Fons notarial. I.10, f. 24r.

hem assenyalat, per representacions iconogràfiques¹⁴⁴⁶ i per alguns pocs exemplars que es conserven.¹⁴⁴⁷

Diferents als pesals esmentats, destinats al mercat i a la verificació del pes tolerat en la circulació de les monedes, eren els ja citats pesals destinats a la verificació dels pesos durant el procés de fabricació a les seques.¹⁴⁴⁸ Cal tenir present que en les seves operacions de pesatge de metalls a l'engròs els balancers utilitzaven els gobelets, piles o marcs.¹⁴⁴⁹ Es tractava de jocs de pesos que tenien la particularitat d'encaixar uns dins dels altres per desar-se, finalment, dins d'una caixa metàl·lica amb tapadora i tanca que també era en si mateixa un pes més. Aquests apareixen representats, per exemple, sota de les balances i al costat d'un piló de peces encunyades en el mencionat gravat al·legòric de la Seca Reial de Barcelona de 1646 (fig. 5) o bé en l'escena miraculosa del pesatge d'unes selles d'or obrades per sant Eloi representada en un retaule renaixentista de l'altar de l'esmentat sant dedicats pels argenters barcelonins al seu patró (fig. 20). També els trobem descrits en els inventaris. Així, en un inventari dels béns del ja esmentat mercader Eloi de Navel, aixecat el 1457, es descriu: «item, un march de pesar argent en que ha ·X· peçes».¹⁴⁵⁰ Finalment, també se'n conserven, per exemple, en els fons del Gabinet Numismàtic de Catalunya del MNAC o en el Museo de la Casa de la Moneda de Madrid.¹⁴⁵¹

5.3.2. Fosa i preparació del metall per amonedar

El metall de lleis diferents comprat per la seca era lliurat al fonedor¹⁴⁵² per a ser fos i convertit en riells o lingots d'una determinada llei. Les seques utilitzaven en les seves emissions or, argent i coure. L'or i l'argent sempre s'aliaven. L'or amb argent o amb coure mentre que la plata amb el coure. Quan el 50% o més del metall aliat amb l'argent era coure aleshores es parlava de billó. Entre les raons justificatives dels aliatges n'hi havia

¹⁴⁴⁶ Vegeu l'epígraf 5.3.1. ii)

¹⁴⁴⁷ Vegeu alguns d'aquests exemplars publicats, respectivament, per CRUSAFONT. *Pesals monetaris...* làm. IV i V, p. 59 i 61 i CLUA. *Una peça de balança...* p. 139.

¹⁴⁴⁸ Vegeu l'epígraf 5.3.7.

¹⁴⁴⁹ BODEGA; SEGOVIANO. *Estudio de las pilas...*

¹⁴⁵⁰ AHCB. 4. Fons notarial. I.10, f. 24v.

¹⁴⁵¹ BODEGA; SEGOVIANO. *Estudio de las pilas...*

¹⁴⁵² Vegeu l'epígraf 5.2.1.5.

tant de polítiques –o fiscals- com de millora de les propietats físiques de les monedes.¹⁴⁵³ La Seca Reial de Barcelona, al llarg de la seva història, va batre espècies d'or, plata, billó i, puntualment, coure.

La llei de l'or es mesurava en quirats mentre que la plata ho era en diners. S'establia que l'or pur tenia 24 quirats i la plata pura 12 diners. A partir d'aquestes dades es mesurava la puresa o llei. Cada quirat d'or es dividia en 4 grans i cada diner de plata en 24 grans. Així, l'or pur tenia 96 grans i la plata pura 288 grans. Els sistemes de càlcul de les proporcions i la manera de procedir en els casos de preparar aliatges ens venen coneguts per alguns manuals de mercaderia i altres manuals d'aritmètica medievals i moderns.¹⁴⁵⁴ Entre els catalans cal destacar el tractat de Francesc de Santcliment publicat el 1482.¹⁴⁵⁵

L'escrivà de la seca¹⁴⁵⁶ anotava, en els llibres de fosa, el metall lliurat al fonedor. Així, per exemple, en un dels anotaments es pot llegir: «dimarts, a XVIII del dit mes e any, liuri al demont dit fonedor per a ffonde hor a lley de XXIII quirats 3/4».¹⁴⁵⁷ Per obtenir metall d'una determinada llei s'havia de barrejar i fondre coure amb l'or o la plata en la proporció fixada en els decrets d'emissió de la moneda que s'havia d'encunyar.¹⁴⁵⁸ El tipus d'aliatge i de metall utilitzat en la lliga determinaven, a més, el color de l'or resultant. Així, a més coure en la lliga el color tendeix a ser més vermell mentre que amb altres metalls com la plata esdevé més groc. En la documentació apareix la tasca de «cimentar»¹⁴⁵⁹ l'or que es refereix a la depuració de l'or a una llei determinada.¹⁴⁶⁰ Amb un sentit anàleg es menciona la tasca «d'assendrar» la plata. Tant un com l'altre són coneguts abastament a partir dels receptaris medievals, primer, i dels tractats medievals, després.

La finalitat de la comptabilitat que portava l'escrivà de la seca¹⁴⁶¹ era permetre verificar al mestre racional que, al llarg del procés, no s'havia malmès la quantitat i la qualitat del

¹⁴⁵³ Per exemple, per evitar el desgast.

¹⁴⁵⁴ Vegeu una exposició de conjunt recent a CORDOBA DE LA LLAVE. *Ciencia y técnica...* p. 40-53.

¹⁴⁵⁵ SANTCLIMENT. *Suma de la art...* part 11 i 12, respectivament, sobre els càlculs de la finesa de l'argent i de l'or.

¹⁴⁵⁶ Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

¹⁴⁵⁷ ACA. RP. MR. Vol. 2000, f. s. n..

¹⁴⁵⁸ ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 269 i seg. Aquest autor ha estudiat aquest punt a França basant-se en una combinació de fonts escrites i d'arqueològiques franceses contrastades amb l'arqueologia experimental.

¹⁴⁵⁹ Vegeu les receptes medievals d'afinació publicades a: CORDOBA DE LA LLAVE. *Un recetario técnico...* p. 33

¹⁴⁶⁰ GARCÍA GONZÁLEZ. *Tratado teórico-práctico...* p. 68.

metall i, per tant, els aspectes tècnics eren obviats. En canvi, si que interessava especificar l'origen i les qualitats del metall lliurat al fonedor per poder exigir possibles responsabilitats. Pels anotaments sabem que se'ls lliurava no només el metall comprat en riells sinó també les cisalles restants de la fabricació de la moneda d'anteriors fornades així com les granalles o restes dels assajos ja fets.¹⁴⁶²

Per a fer tot això el fonedor tenia cura del forn, alimentat amb carbó vegetal¹⁴⁶³ i avivat amb manxes, tal com surten sovint esmentades en els inventaris de despeses de la Seca. També disposem d'imatges gràfiques dels forns tant en algunes representacions artístiques com en il·lustracions en llibres tècnics. Altres estris al seu abast eren els gresols per fondre el metall i eines metàl·liques –pinces– per poder manipular-los així com tenalles i rielleres per poder preparar els lingots.

Pel que fa al primer grup cal esmentar el petit forn d'argenter, amb la manxa col·locada en posició vertical damunt el foc, que apareix representat en una escena, ja esmentada amb anterioritat, del bancal o predel·la del retaule dels sants Joans (fig. 16).¹⁴⁶⁴ Pel que fa al segon grup d'imatges ens hem de remetre a les obres especialitzades italianes del segle XVI, també ja mencionades i, especialment, al *De re metallica*¹⁴⁶⁵ i al *De la pirotechnia*.¹⁴⁶⁶ En aquests llibres, a més de les explicacions tècniques, hi ha una sèrie, especialment rica, de gravats que mostren els treballs dels metalls i, en particular, l'aparença dels forns, dels gresols i de les eines relacionades amb aquesta feina. No s'ha excavat cap casa de la moneda medieval de la Corona d'Aragó fins al moment. Les excavacions parcials de la Casa de la Moneda de Barcelona, en el sector del carrer Flassaders, corresponen a l'edat moderna.

El fonedor, en acabar el seu treball, presentava als responsables de la Seca uns riells de metall d'una llei determinada prèviament.¹⁴⁶⁷ En els anotaments del llibre de foses de l'escrivà s'anotava, precisament a continuació de tot el metall lliurat «del qual cobri en riells per obrar» a més d'una part en granalla que seria utilitzada, segurament, en l'assaig

¹⁴⁶¹ Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

¹⁴⁶² ACA. RP. MR. Vol. 2000, f. s. n..

¹⁴⁶³ Vegeu l'epígraf 5.2.1.6.

¹⁴⁶⁴ Es conserva en el MNAC amb el número d'inventari MNAC/MAC 4351.

¹⁴⁶⁵ AGRICOLA. *De re metallica*...

¹⁴⁶⁶ BIRINGUCCIO. *The Pirotechnia*...

¹⁴⁶⁷ Vegeu l'epígraf 5.2.5.

de verificació de la llei i, finalment, l'anotació del metall perdut en el procés de fosa o «fabli en lo ffonde».¹⁴⁶⁸ La pèrdua de metall en el curs de la fosa, a l'igual que en l'assaig, era normal. De totes maneres, calia anotar-la per controlar que en cap moment és malversés dolosament part del metall preciós.

5.3.3. Preparació dels cospells

Una vegada el responsable de la seca rebia els riells lliurats pel fonedor s'obria una nova fase del procés de fabricació de moneda. En concret, es lliuraven els riells als obrers¹⁴⁶⁹ de la seca¹⁴⁷⁰ per tal que prepararessin, com ja hem explicat, els cospells o discs de metall. Les operacions de manipulació dels obrers consistien en convertir els riells en cospells. Es tractava d'un treball que quedava recollit en el llibre dels obrers que elaborava l'escrivà de la seca amb destinació a ser presentat al final de tot el procés el mestre racional.

Els obrers tenien un martell especial, o mall d'obrer, per preparar els cospells, diferent de les masses o martells dels moneders.¹⁴⁷¹ Aquesta diferenciació d'instrumentals no només apareix recollida en la documentació sinó que, fins i tot, la trobem representada, per exemple, en el conegut segell del Col·legi d'obriers i moneders de la seca italiana d'Orvieto (fig. 3). En aquest segell es mostra, sota sengles arcs, un obrer i un moneder que treballen amb les seves eines ben diferenciades, encara que ambdues de percussió, a les mans. La diferenciació d'instruments també apareix clarament representada, entre altres imatges, en el gravat al·legòric de la Seca Reial de Barcelona de 1646 (fig. 5) o en el *meraux* dels moneders de temps d'Enric IV de França (fig. 36).

El sistema de preparació dels cospells o discs de metall, en general, és un aspecte sobre el qual els especialistes encara no s'han posat d'acord del tot.¹⁴⁷² En principi, i de manera general, hi havia, en teoria, tres sistemes diferents.¹⁴⁷³ En un primer mètode, segons alguns autors, els cospells s'obtenien a partir de lingots allargats i cilíndrics –en forma de

¹⁴⁶⁸ ACA. RP. MR. Vol. 2000, f. s. n..

¹⁴⁶⁹ Vegeu l'epígraf 5.2.11.

¹⁴⁷⁰ Vegeu el doc. núm. 1 de l'apèndix documental.

¹⁴⁷¹ Així és esmentat en els capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca. Vegeu ARM. LR. 16, f. 34v, cap. núm. 18.

¹⁴⁷² Vegeu una exposició general a: COOPER. *The Art and Craft...* p. 7-17. Vegeu també, especialment pel context medieval, TORRES. *La fabricación...*

tub massís- que eren tallats en porcions circulars. Aquest sistema sembla costós i difícil tècnicament, per no dir inviable, a l'època medieval per tal com els cospells de les monedes eren quasi bé sempre molt i molt primos.¹⁴⁷⁴ Un segon mètode, d'acord amb d'altres autors, consistia en la fusió de cospells en motlles especialment fabricats amb aquesta finalitat. Certament, en algun moment excepcionalment van existir aquest tipus de motlles o cospelleres.¹⁴⁷⁵ De totes maneres, tots els sistemes de fosa normalment s'associen a tallers de falsaris.

El tercer, i darrer sistema, és el que suggereixen alguns relats com el ja citat Cristóbal Suárez de Figueroa (c.1571-c.1644)¹⁴⁷⁶ així com algunes representacions gràfiques com la que es recull en l'obra *De la Pirotechnia* (fig. 34) o ja es veuen en un dels relleus romànics de l'arquivolta de l'església de Sant Jaume a Carrión de los Condes (Palència),¹⁴⁷⁷ en la qual es veu com els obrers preparaven unes planxes o tires de metall que aplanen a cop de martell fins assolir una gruix determinat.¹⁴⁷⁸ A partir d'aquestes superfícies o làmines molt primes –precisament, com ja s'ha assenyalat, el poc gruix és una de les característiques de la moneda medieval- es retallaven petits quadrats de metall als quals, amb posterioritat, se'ls donava la forma circular sempre amb l'ajuda de grans tisoires o sizalles.¹⁴⁷⁹ Aquestes darreres solien estar fixades en les taules o bancs tal com es menciona en els inventaris i es veu, també, en les diferents representacions de tallers de seques (fig. 33-34). Aquest sistema també s'ha documentat en les restes trobades en alguns tallers de moneda falsa d'època moderna com el localitzat en una cova de Chella (València) en els que s'ha trobat planxes de metall i unes tisoires.¹⁴⁸⁰ Excepcionalment, en la Seca Reial de Perpinyà consta, en la matrícula de 1424, el «fasedor dels troçells e piles de moneda e sisores»¹⁴⁸¹ i, en la matrícula de 1454, la figura d'un «fasedor de les

¹⁴⁷³ Sobre els tres sistemes vegeu: PANVINI ROSATI. *La tecnica...* p. 728-730.

¹⁴⁷⁴ *Ibidem.* p. 729.

¹⁴⁷⁵ Així, per exemple, el motllo per a fer cospells que es guarda al Museo de Navarra. Vegeu IBÁÑEZ ET ALII. *La colección...* p. 379-387.

¹⁴⁷⁶ SUÁREZ DE FIGUEROA. *Plaza universal...*, f. 352. Aquest descrivia el procés de fabricació de la moneda a martell explicant que «cimentado y añadido aquel poco de menos fino que se concede, se toma en la cantidad que se quiere, y se funde; y hecha varillas, se estienden muy bien sobre un yunque llano, y se adelgazan todas hasta una cierta ygualdad. Después se corta a través de la largueza en pedacillos cuadrados, de forma que pesen algo más de lo que es la moneda que se quiere hazer. Cortados se recuezen, y después se dan al cuñador en una o más vezes».

¹⁴⁷⁷ TORRES. *Evolución histórica...* p. 257.

¹⁴⁷⁸ PANVINI ROSATI. *La tecnica...* p. 730.

¹⁴⁷⁹ Vegeu un estudi detallat del procés a: ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 398 i seg.

¹⁴⁸⁰ MATEU. *Para la historia monetaria...* p. 50.

¹⁴⁸¹ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III, (p. 177).

cesores¹⁴⁸² e amolador de les artellaries e obres». ¹⁴⁸³ La preparació dels cospells culminava amb la verificació de la correcció del seu pes per mitjà de balances i pesos.

Sobre aquesta tècnica d'aplanatge tenim el testimoni excepcional i, fins ara inèdit, d'un dibuix en tinta, esbossat segurament pel propi escrivà de la seca, sobre la coberta de pergamí d'un dels volums procedents de la Seca Reial de Barcelona conservat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. El dibuix mostra precisament, si la nostra interpretació és correcta, un mall d'obrer i l'enclusa sobre la qual repicava els riells o les planxes de metall (fig. 33). Aquesta representació es pot datar pel contingut del volum entre els anys 1328-1335. ¹⁴⁸⁴ Cal tenir present que el llibre és precisament un llibre de comptes dels obrers. Per tant, té el valor afegit que, molt probablement, es tracta d'una imatge directa presa en la immediatesa del mateix context de la casa de la moneda. Complementa aquest dibuix un gravat datat a Barcelona el 1646 a l'entorn de la Seca Reial i en el qual es representen, entre altres estris propis d'un taller monetari, dos martells, una enclusa d'obrer i diversos riells. ¹⁴⁸⁵

En l'apartat de les fonts escrites cal destacar les mencions que, per exemple, trobem en el procés contra Jaume III de Mallorca i en relació a la Seca Reial de Perpinyà dels anys 40 del tres-cents, per veu de diversos testimonis que varen visitar el taller monetari i que recorden haver vist «viginte cudes sive encluses rotundas modicas afixas in scannis sive *barracells*»; «plura aparamenta sive apparatus monete cudende seu faciende, videlicet, plures cudes sive encluses rotundas, fixas quibusdam fustibus qui dicuntur *barracells*, [...] Vidit etiam ibi martellos et virgas argenteas» i, finalment «cudes sive encluses diversarum formarum, decem numero vel plures». ¹⁴⁸⁶ En un sentit anàleg es mencionen, en un inventari de la Seca Reial de València de 1481, «dos ancluses per abatre la verga ab sos ceps de alber nous» que cal interpretar, de nou, com les bases en les quals es repicaven les vergues o riells de metall fins aplanar-los. ¹⁴⁸⁷ En la seva tasca aquests obrers es podien ajudar de petits forns o bé de brasers en els qual procedien a escalfar els lingots

¹⁴⁸² És probable que en comptes de «cesores» es pugui llegir «tesores». És a dir, tisores o estisores.

¹⁴⁸³ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. V, (p. 181).

¹⁴⁸⁴ ACA. RP. MR. Vol. 2058, coberta frontal de pergamí.

¹⁴⁸⁵ ESTRADA-RIUS. *Monedas y útiles...* p. 546-547 i fig. 1.

¹⁴⁸⁶ LECOY DE LA MARCHE. *Les relations politiques...* Doc. núm. LXXII, (respectivament, p. 316, 318 i 319).

¹⁴⁸⁷ ARV. Batllia 217, f. 392r.

per tal que recuperessin la seva mal·leabilitat inicial perduda després del repic.¹⁴⁸⁸ Per a dur a terme aquesta tasca tenien pinces i altres estris per facilitar la mobilitat de les peces en els successius escalfaments.

Una altra font de coneixement de les tècniques, encara que amb problemàtiques particulars,¹⁴⁸⁹ és el registre arqueològic de tallers de falsaris d'època moderna proporcionat en els jaciments següents: una espluga indeterminada a la zona dels Cingles del Bertí (Vallès Oriental),¹⁴⁹⁰ una balma indeterminada al municipi del Bruc (Anoia),¹⁴⁹¹ la cova de la Sotarraña (Chella, València),¹⁴⁹² la cova de l'Àguila (Picassent, València)¹⁴⁹³ i una cova indeterminada ubicada a la zona de Despeñaperros (Jaén).¹⁴⁹⁴ De l'estudi comparatiu de les restes materials –malauradament en la majoria de casos descontextualitzades– que ens han pervingut d'aquests establiments es pot deduir com es buscaven planxes de metall –per exemple, recipients grans d'aram– o s'obtenien aplanant petits riells, es retallaven els cospells amb les tisores o bé es troquelaven amb un trepant i, finalment, el cospell era encunyat amb encunys.

Entre les despeses de la frustrada seca dels alfonsins d'or de Càller, establerta en temps de Pere III el Cerimoniós,¹⁴⁹⁵ consta precisament la menció expressa de la compra d'unes tisores grosses pels obrers, d'una fusta per fixar-les així com el cost d'esmol·lar-les.¹⁴⁹⁶ La importància d'aquesta menció és l'associació directe entre les tisores i els obrers que ajuda a aclarir el sistema de treball que, molt probablement, s'utilitzava a totes les seques reials de la Corona d'Aragó. En la Seca Reial de Perpinyà consta en les successives matrícules del segle XV un oficial «fasedor de les tesores e amolador de les artellaries e obres».¹⁴⁹⁷ En un inventari de la Seca Reial de València de 1459 es detallen també «unes tisores grans de tallar la plancha»¹⁴⁹⁸ que devien servir, probablement, per retallar els cospells d'una planxa de metall tal i com apareix en el conegut gravat d'una seca en l'obra

¹⁴⁸⁸ TORRES. *Acuñaición de moneda...* p. 222.

¹⁴⁸⁹ ESTRADA-RIUS. *La lluita...* Cap. 10.

¹⁴⁹⁰ CRUSAFONT. *Troballa dels Cingles...*

¹⁴⁹¹ CRUSAFONT. *Troballa del Bruc...*

¹⁴⁹² MATEU. *Para la historia monetaria...*

¹⁴⁹³ RIPOLLÈS. *La Cova de l'Àguila...*

¹⁴⁹⁴ DHÉNIN & NONY. *Un atelier de faux monnayeurs...*

¹⁴⁹⁵ ESTRADA-RIUS. *Un exemple...*

¹⁴⁹⁶ ACA. RP. MR. Vol. 2008/1, f. 1v, 4r i 5r.

¹⁴⁹⁷ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. V, (p. 181).

¹⁴⁹⁸ MATEU. *El vocabulari...* Doc. núm. IV, p. 122.

ja esmentada de Biringuccio (fig. 34) i com van aparèixer en les troballa ja esmentades de tallers de falsaris a la Dordonya i a Chella.

Els obrers havien d'escalfar els lingots en diverses ocasions a fi que recuperessin la seva plasticitat abans de continuar amb la seva tasca de repic. Aquest és el sistema que es considera vigent a les seques de la Corona d'Aragó a l'igual que ho era a les seques franceses. El testimoni arqueològic més clar d'aquesta pràctica prové de la Seca Reial de La Rochelle, a França. En aquesta darrera, activa entre els segles XIV i XVII, s'han recuperat en el curs de les excavacions arqueològiques exemples de lingots aplanats, dels retalls quadrats d'aquests lingots així com retalls dels quadrats i cospells circulars preparats per ser encunyats.¹⁴⁹⁹ Aquesta mateixa seqüència de materials també s'ha documentat en una cova de falsificadors anomenada de la Catette, a Rivel (Aude) que va estar activa en el segle XVI.¹⁵⁰⁰

Sigui com sigui, una aplicació fonamental i indubtable de les cisalles era el retall dels cospells fins ajustar el seu pes de la manera més propera possible al pes legal fixat per aquella peça. Tot plegat, per tal que en les comprovacions finals el «fortatge» o «feblatge» del pes, sempre inevitable, es mantingués dins la franja de tolerància fixada també per la normativa. Aquesta particularitat d'afinació del pes dels cospells és la que es representa de manera molt precisa en un gravat del cinc-cents en el qual es mostren l'assajador, el fonedor, l'obrer, el moneder i, en primer terme, una figura femenina que utilitza les cisalles, que té al seu costat amb uns recipients amb monedes i una balança (fig. 33). Precisament el fet que sigui una dona i la seva relació amb les cisalles i les balances ens remet a les ja mencionades *tailleuses* franceses encarregades d'aquesta tasca.¹⁵⁰¹ No sembla o, almenys, no s'ha documentat que aquesta particularitat és donés a la Corona d'Aragó.

Gràcies a les referències del *Libro que enseña ensayar qualquier moneda*¹⁵⁰² podem constatar que els obrers rebien dels guardes de la moneda¹⁵⁰³ uns pesals o dinerals que, amb el nom de *contrapesos*, els havien de servir per ajustar el pes dels cospells que

¹⁴⁹⁹ ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 84 i seg. i fig. núm 14 (p. 145).

¹⁵⁰⁰ *Ibidem.* Vol. 1, p. 244 i seg. i fig. núm 72 (p. 259).

¹⁵⁰¹ DUMAS. *Materiel de faux...* p. 71.

¹⁵⁰² CAUMEDO; CÓRDOBA DE LA LLAVE. *El arte del alquarismo...* p. 105.

¹⁵⁰³ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

fabricaven. Aquests *contrapesos* eren retornats als guardes una vegada acabada la jornada de treball a la fi que, després de comprovar-ne el seu bon estat, els custodiessin fins a la següent jornada sense manipulacions. Per tant els obrers que tallaven els cospells, a més de les tisores, també tenien balances per a dur la seva tasca amb eficiència. El testimoni gràfic més clar d'aquesta associació és el gravat anglès al·ludit en diverses ocasions (fig. 33).

D'aquestes operacions, n'hi hauria diverses representacions gràfiques corresponents al segle XVI¹⁵⁰⁴ i, a més, dues mostres excepcionals de dues d'aquestes tisores o sizalles. La primera trobada en un jaciment francès¹⁵⁰⁵ i la segona en un jaciment valencià.¹⁵⁰⁶ Tot i que en aquests exemples es tractarien de sengles cisalles que formaven part de l'utilitatge d'uns tallers de moneda falsa. El francès situat a la Dordonya que, pel que sembla, estava centrat en la falsificació de numerari de Felip III d'Espanya i el valencià en una cova de Chella. En ambdós casos les cisalles són anàlogues a les representades en els gravats mencionats. En aquest sentit és molt vàlida la descripció acurada que Mateu Llopis fa de la peça localitzada a Chella i avui conservada al Museu de Prehistòria de València: «unas tijeras, cuyo brazo inferior, más largo, tiene doblado el extremo y ahincado en un *pie* de madera; un punto de apoyo convierte a este brazo en una palanca de primer género. El brazo superior, más corto, tiene doblada su extremidad para descansar en aquél». ¹⁵⁰⁷ Les mesures d'aquest exemplar són de 44 cm de longitud.

Precisament d'origen francès, encara que d'un període anterior, serien dues tenalles que es mencionen com a despeses de la Casa de la Moneda de Barcelona a mitjan segle XIV.¹⁵⁰⁸ Les tisores també es mostren amb claredat al gravat al·legòric de la Seca Reial de Barcelona de 1646, ja mencionat en altres ocasions (fig. 5) i, finalment, en el revers d'un historiat *meraux* d'Enric IV de França que mostra amb molt detall les diverses eines utilitzades en un taller monetari de l'època (fig. 36). Es conserven, també, alguns exemples d'aquestes tisores en alguns tallers europeus com el bohemi de Cesky Kumlov (República Txeca).¹⁵⁰⁹

¹⁵⁰⁴ Vegeu, per exemple, la representació d'una seca a la fig. 33-35.

¹⁵⁰⁵ DUMAS. *Materiel de faux...* Làm. núm. 7, fig. núm. 2.

¹⁵⁰⁶ MATEU. *Para la historia monetaria...* Làm. núm. 1 (p. 55).

¹⁵⁰⁷ *Ibidem*. p. 52.

¹⁵⁰⁸ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 11v

En els diferents llibres d'obriers de la Seca Reial de Barcelona consta, d'una banda, el pes i llei dels riells lliurats als obrers i, de l'altra, el que s'anomena obra feta i sizalles. Amb el terme indefinit «obra feta» s'al·ludeix, sens dubte, als cospells o flans i amb el de cisalles els metall sobrant en forma d'encenalls i trossos petits resultants després de preparar els valuosos cospells circulars.¹⁵¹⁰ Aquestes deixalles de metall es guardaven, després de pesades, per a ser lliurades en la següent fornada al fonedor, de manera que es reaprofitava el metall. No consta, en canvi, la utilització de trepants per tallar d'un cop sec els cospells. Aquesta tècnica va ser adoptada en època moderna tant en els tallers oficials com en alguns de falsaris.¹⁵¹¹ Pel que fa al primer es pot veure el gravat de la sala de trepants de la Seca de Venècia al segle XVIII¹⁵¹² i, pel que fa al segon, el taller de falsaris de Despeñaperros a través d'alguns dels retalls circulars i sense trencadures.¹⁵¹³

Una altra operació important, abans de lliurar els cospells, era el repic dels cantells. Això es feia per arrodonir i amorosir les arestes tallants dels cantells retallats.¹⁵¹⁴ Cal recordar que la poca gruixudària dels cospells i l'operació de retall els feia tenir un cantell aspre que calia matar per evitar que ferís les mans del qui havien de manipular la moneda. Per a dur a efecte aquesta tasca es fixaven amb l'ajuda d'una eina de braços la qual permetia subjectar pilons de cospells amb la finalitat de repicar-los els cantells amb una massa, possiblement de fusta, fins a esmortir l'aspror del tall.¹⁵¹⁵ El resultat final havia d'evitar que qualsevol que toqués els extrems de les monedes es tallés.

No tenim testimonis gràfics ni documents d'aquestes eines pel que fa a les seques de la Corona d'Aragó però si que, en canvi, es l'operació es documenta a través de diverses imatges de seques centreeuropees.¹⁵¹⁶ No obstant, una menció clara a aquesta operació i a les eines utilitzades es troba el 1643 al taller monetari local de Vic. Així, en un inventari de les eines Gudiol menciona «una massa y un piló per picar la rebava» que cal interpretar amb aquesta funció.¹⁵¹⁷ Igualment, es troben diverses representacions gràfiques d'aquest procés (fig. 28, 35 i 36).

¹⁵⁰⁹ COOPER. *The Art and Craft...* p. 63 i 97.

¹⁵¹⁰ Vegeu, per exemple, el doc. núm. 1 de l'apèndix documental.

¹⁵¹¹ ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...* p. 123 i seg.

¹⁵¹² BOIS CHATELERAUT. *Grabados que representan...*

¹⁵¹³ DHÉNIN & NONY. *Un atelier de faux monnayeurs...* p. 210.

¹⁵¹⁴ ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 442-448.

¹⁵¹⁵ TORRES. *Evolución histórica...* p. 262.

¹⁵¹⁶ COOPER. *The Art and Craft...* p... 22 i 95.

¹⁵¹⁷ GUDIOL. *Les monedes vigatanes...* p. 52.

5.3.4. Preparació dels encunys

Per a l'operació de batre moneda a martell¹⁵¹⁸ es necessitaven, com instruments d'encunyació bàsics, dues peces de ferro de secció cilíndrica, anomenats encunys.¹⁵¹⁹ Aquests tenien un extrem de la seva superfície gravat en negatiu el motiu que es volia estampar sobre el metall amonedat.¹⁵²⁰ En concret, eren precisos un encuny, anomenat pila, per al gravat de l'anvers de la moneda i un altre, anomenat trossell, per al revers.¹⁵²¹

El trossell era una peça mòbil que el moneder subjectava amb la mà esquerra, mentre la pila era fixada a una enclusa, tronc d'arbre, o a un banc d'amonedar (fig. 26). L'anvers de la moneda es gravava a la pila perquè en l'anvers hi solia haver el motiu principal, més complex o detallat de gravar i la pila, fermament fixada a una enclusa, tenia major estabilitat. Per això, era més fàcil de centrar el motiu que no pas amb el trossell, que era una peça mòbil que el moneder subjectava amb la mà. Aquest darrer solia tenir forma cilíndrica de llargada variable, mentre que la pila, o peça fixa, tenia una forma més troncocònica amb un acabament a la base en forma de clau punxegut a fi de ser clavat a l'enclusa per restar fix. En alguns tallers de falsaris s'han documentat peces o guies que ajudaven a mantenir centrades ambdues peces amb la finalitat d'evitar desplaçaments del cospell.¹⁵²²

La forma d'ambdues peces variava de forma, precisament, per aquesta posició diferent. La pila solia tenir una forma troncocònica mentre que el trossell era cilíndric. El desgast dels encunys era divers i, per aquesta raó, el trosseller¹⁵²³ o gravador havia de procedir a gravar un nombre superior de trossells amb el motiu del revers pel fet de ser una peça mòbil més fràgil que rebia directament el cop del martell d'amonedar que no pas la pila, amb l'anvers gravat que, pel fet de tractar-se d'una peça fixa, era més robusta.

¹⁵¹⁸ Vegeu una recopilació actualitzada d'imatges d'encunyació medievals comentada a: TRAVAINI; BOLIS. *Conii e scene...*

¹⁵¹⁹ En els documents catalans del segle XIV també se'ls anomena «motlles». Vegeu, per exemple, el 1336 uns «cunnos dicte monete sive molles» DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, doc. núm. 26.

¹⁵²⁰ Vegeu una recopilació d'imatges i de comentaris sobre els encunys medievals a: TRAVAINI & BOLIS. *Conii e scene...*

¹⁵²¹ TORRES. *Evolución histórica...* p. 272.

¹⁵²² ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...* p. 174 i seg. Especialment, fig. núm. 30.

¹⁵²³ Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

La fabricació dels encunyys era una tasca que requeria una gran perícia tècnica alhora que un alt grau de confiança de l'autoritat emissora en l'oficial responsable. No es pot oblidar el perill de possibles falsificacions o fabricació de rèpliques no oficials. Per això, encara que es tractés d'un ofici de confiança, en la legislació es disposaven mesures especials referents a la custòdia dels encunyys en mans dels guardes de la moneda dins de caixes especials.¹⁵²⁴ Els entalladors, talladors de ferros, gravadors o trossellers eren els encarregats d'aquest laboriós treball artístic. Es tractava d'una feina que combinava la perícia mecànica del ferrer amb un vessant artístic que era compartit pels gravadors de matrius de segells coetanis¹⁵²⁵ i també de neulers i hostiers litúrgics.¹⁵²⁶

No coneixem els sistemes de decisió política i de posterior aplicació tècnica dels tipus monetaris. És versemblant, atesa la importància d'aquesta decisió, que es devia prendre en connexió directa amb la cort reial. És probable que es presentessin esbossos o propostes al monarca o als seus consellers i que s'acabés de decidir quina hauria de ser l'estampa –tipus i llegenda o inscripció– que hauria de lluir la moneda. No podem oblidar, de cap de les maneres, la importància de la moneda com a transmissora de valors polítics tant importants com la pròpia imatge de la reialesa.¹⁵²⁷ En primer lloc, un missatge visual a través del tipus però també un missatge escrit a través de la llegenda. En tot cas, consta que l'elecció del gravador no es deixava a l'aire sinó que, sovint, era el mateix monarca el que el triava i el nomenava amb un document específic. A vegades, fins i tot, se l'avisava amb temps. Així, Pere III el Cerimoniós escrivia a l'argenter barceloní Mino de la Seca, el 31 d'agost de 1336, comunicant-li que quan és fes la moneda barcelonesa nova a nom seu hauria de ser ell qui en preparés els encunyys.¹⁵²⁸

El que si és segur és que a la baixa edat mitjana a Catalunya el tipus i la llegenda monetàries eren prescrites en els decrets d'emissió o en documents annexos. En els primers, a vegades, fins i tot es dibuixava, amb tot detall, l'aspecte que havia de tenir la moneda. Així ho veiem, per exemple, en la reial ordre manat canviar els tipus dels alfonsins d'argent el 1355,¹⁵²⁹ en el decret d'emissió dels rals d'argent de Barcelona que Martí I l'Humà va intentar batre a la ciutat comtal l'any 1400 sense que la iniciativa

¹⁵²⁴ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

¹⁵²⁵ Vegeu l'epígraf 5.2.7.

¹⁵²⁶ AMENÓS. *Hostiers i neulers...* p. 100-110.

¹⁵²⁷ ESTRADA-RIUS. *La representació...*

¹⁵²⁸ DALMASES. *Orfebreria...* Vol. 2, doc. núm. 26.

prosperés¹⁵³⁰ (fig. 13) o bé, per esmentar altres exemples, en el decret de 1419 d'emissió d'alfonsins d'argent a batre a la Seca Reial d'Esglésies¹⁵³¹ o en el de 1428 destinat a l'emissió d'alfonsins d'or a la mateixa illa.¹⁵³² En altres decrets només es descriuen amb cura les característiques de la moneda com ara bé les llegendes i les imatges monetals i, en canvi, s'enviava al gravador un dibuix en un document a part. Així, per exemple, es documenta en el decret d'emissió de 1465 que establia l'encunyació del pacífic d'or a la Seca Reial de Barcelona i en el tenor del qual es llegeix expressament que «fabricari faciatis monetam eius figura et amplitudinis quam figuratam in scriptis vobis iam traditimus».¹⁵³³ Efectivament, en aquest darrer supòsit consta la menció en l'acta de «l'enserrament» dels esmentats pacífics com en aquell document es llegia que la moneda «fos de la forma, efígia i sculptura ací pintada».¹⁵³⁴

La llegenda de les peces també era important i els monarques s'adreçaven als mestres de la seca per indicar-ne els canvis. La principal preocupació era la substitució del nom del monarca traspasat pel nom del nou sobirà. Especialment, en aquelles peces que tenien un tipus immobilitzat com ara bé els croats de Barcelona o bé els florins d'or d'Aragó. En d'altres peces va caldre aguditzar l'enginy i establir les noves llegendes com ara bé en el supòsit dels timbres d'or o els coronats. En alguna ocasió aquestes prescripcions no eren factibles i aleshores calien canvis que havia d'autoritzar el monarca. Dos exemples paral·lels en relació a la llegenda els tenim el 1395 en les prescripcions que havien d'ostentar els timbres d'or¹⁵³⁵ i els coronats.¹⁵³⁶ Doncs bé, com que les llegendes inicialment previstes no hi cabien senceres el monarca va donar indicacions expresses en ambdós supòsits de com abreujar el text disposant que un cop concretada la fórmula «no y mudets res sens nostra special licència e voler».¹⁵³⁷

La preparació d'aquestes eines bàsiques en l'encunyació de la moneda aplegava diversos professionals que podien rebre noms diversos. En algunes seques europees s'ha

¹⁵²⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXIV.

¹⁵³⁰ ACA. Canc. Memorial núm. 35, f. 76r-v.

¹⁵³¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 435.

¹⁵³² *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LIX, p. 439.

¹⁵³³ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LXXIII, p. 461.

¹⁵³⁴ ACA. RP. MR. 1992/3, f. solt s.n. 1r. En el document es deixa un espai en el lloc en el qual en l'original s'inseria el dibuix.

¹⁵³⁵ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LXII, p. 362.

¹⁵³⁶ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XLV.

¹⁵³⁷ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. XLIII, p. 369 i XLV, p. 371.

documentat que era un ferrer el que preparava les ànimes del trossell i de la pila en ferro mentre que un gravador o entallador –normalment un argenter— s’encarregava del treball fi de gravar amb les imatges volgudes les superfícies dels extrems d’ambdues peces que havia de ser d’acer per poder resistir els cops.¹⁵³⁸ Aquesta especialització tècnica es constata, de manera plena i continuada, en els casos de la Seca Reial de Barcelona¹⁵³⁹ i de la de Perpinyà.¹⁵⁴⁰ Exemples concrets del sistema de treball ens l’aporten diverses actes de les deliberacions del Consell de la Ciutat. També el 1595, la quarteta de la Taula de Canvi de Barcelona acordava fer un pagament a Felip Ros, argenter, que havia fet els encunys dels rals, especificant que el pagament del ferrer, correria a càrrec de l’esmentat argenter.¹⁵⁴¹ La Seca Reial de Perpinyà també seguia aquest procediment. Així, el 1356 consta com a despesa el sou del «fabre» o ferrer al costat del del tallador o gravador.¹⁵⁴² Igualment, en les matrícules d’aquesta casa de moneda de 1424 i 1454 consten, respectivament, el «fasedor dels troçells e piles de moneda» simultàniament al «tallador dels ferres de cunyar» i «fasador de les piles e trossells» i el «tallador de pilers e trossells».¹⁵⁴³

En alguns casos el gravat d’encunys es centralitzava en una única seca o, millor dit, en unes úniques mans. Posteriorment, els encunys eren distribuïts entre les diverses cases de moneda. Així es documenta, successivament els anys 1390 i 1398, quan sembla que el gravador de la Seca Reial de Barcelona no només era proveïdor d’encunys de la seva seu natural sinó que també ho era de la de Mallorca. Són eloqüents, en aquest sentit, sengles reials ordres de Joan I el Caçador¹⁵⁴⁴ i de Martí I l’Humà dirigides a Romeu Desfeu «mestre del entayll de les nostres seques de Barchinona e de Mallorques».¹⁵⁴⁵ El darrer monarca va nomenar als argenters Pere i Pere Nicolau Cases, pare i fill, l’any 1410, per a «officium sculptoris seu talliatoris cunorum seccarum ac monetarum auri et argenti que cudunt seu cudent in civitatibus Barchinonae, Gerunde ac villa Perpiniani et in aliis etiam partibus sive locis totius principatus».¹⁵⁴⁶ Ferran I d’Antequera va nomenar-los el 1415 gravadors dels encunys de les monedes d’or i argent de les seques de Barcelona i

¹⁵³⁸ SPUFFORD. *Mint Organisation in late medieval...* p. 12.

¹⁵³⁹ Vegeu la taula núm. 1.

¹⁵⁴⁰ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III (p. 176-177).

¹⁵⁴¹ Vegeu l’edició del document a SANAHUJA. *Rals i croats...* Doc. núm. 24. p. 129

¹⁵⁴² BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXII.

¹⁵⁴³ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III, (p. 176-177) i v (p. 181).

¹⁵⁴⁴ ACA. Canc. Reg. 1994, f. 101v. Vegeu el doc. núm. 11 de l’apèndix documental.

¹⁵⁴⁵ ACA. Canc. Reg. 2239, f. 123r. El transcriu: ELÍAS DE MOLINS. *Numismática...* p. 816.

¹⁵⁴⁶ ACA. Canc. Reg. 2221, f. 89v.

Perpinyà.¹⁵⁴⁷ És a dir, almenys en aquell període amb uns talladors d'encunys n'hi havia prou per fornir les diferents seques reials de les piles i els trossells necessaris.

La pluralitat de seques a les que fornia un únic gravador, com s'ha vist, indica que la tasca de gravat dels encunys no tenia perquè dur-se a terme en el si d'una seca concreta sinó que la podien realitzar perfectament els gravadors en els seus tallers particulars encara que originàriament això era vist amb prevenció atès que s'estipulava que el gravador havia de disposar d'una cambra especial a la Casa de la Moneda i que els guardes havien d'exercir un control sobre seu per evitar qualsevol frau.¹⁵⁴⁸ Aquest requisit també el trobem el 1419 en la Seca Reial d'Esglésies per a la qual es prescriu que el mestre de la seca «es tengut de dar al dit entallador una casa, dins la secca, en la qual lo dit entallador sia tengut tallar los dits ferres, e dins la qual en sa caxa sia tengut tenir los punxons».¹⁵⁴⁹ En canvi, també apareix en algunes ocasions el contrari. Així, en una d'aquestes darreres ordres reials de confecció d'encunys es disposa expressament «que, vista la present, en casa vostra o en altre part, com pus expedient vos serà» el gravador acompleixi l'encàrrec.¹⁵⁵⁰ Per tant, es tractava d'una activitat que no sempre tenia per què dur-se a terme dins del recinte de la casa de la moneda.

De totes maneres, cal tenir present que es tractava d'una tasca molt delicada pel perill que comportava l'oportunitat de preparar encunys il·legals que podien servir, posteriorment, per produir peces falses. Hem de tenir present que la falsificació de moneda va ser una plaga que va córrer paral·lela a l'encunyació legítima durant tota les edats mitja i moderna.¹⁵⁵¹ El sistema més fàcil de falsificar la moneda era per fosa.¹⁵⁵² No obstant, també consta l'existència de peces falses fetes amb el sistema d'encunyació. Per tot plegat no cal assenyalar que calia tenir molta cura o molta confiança en la supervisió de la fabricació i ús dels encunys.

¹⁵⁴⁷ ACA. Canc. Reg. 2396, f. 152v-153r.

¹⁵⁴⁸ Així, en les ordinations de regiment de la Seca Reial de Serinyena es disposa que «lo tallador dels ferros **deu estar en una casa que li deu ésser lliurada, là on la moneda se fa**, e deu-lo hom escorcollar con entrarà per que no y puxa metre diners que sien a monedar, e tancar de sus. E con ix, atressí cercar que no y trasca pila ni troseyl. E no deu donar pila ni troseyl, sinó ab voluntat de les guardes». BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XVIII, p. 285.

¹⁵⁴⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 432.

¹⁵⁵⁰ Vegeu el doc. núm. 11 de l'apèndix documental.

¹⁵⁵¹ ESTRADA-RIUS *et al.* *La moneda falsa...*

¹⁵⁵² Vegeu, per exemple, el procés a uns falsificadors capturats a Girona el 1315. Vegeu MAÑÉ. *Falsificació...* p. 116-120. Vegeu també el conjunt de motlles per fondre maravedisos falsos

La tasca de gravar els encunys està poc documentada en els llibres de la Seca Reial de Barcelona. Segurament, pel fet de ser un encàrrec puntual que escapava del treball intern quotidià. Del període 1531-1533 coneixem, per exemple, el pagament fet a Guerau Ferrer, tallador de piles i trosseller, per haver fet les piles i els trossells utilitzats en el batiment dels principats d'or de la Seca Reial de Barcelona.¹⁵⁵³

Per preparar el batiment de la moneda calia disposar d'uns encunys apropiats. La relació i, sovint, la superposició d'ocupacions entre els gravadors d'encunys monetaris, els de les matrius de segells, els dels neulers i hostiers i els simples argenters ja s'ha exposat anteriorment en mencionar aquest ofici.¹⁵⁵⁴ Pel que fa a l'organització del treball s'encarregaven els encunys paral·lelament a l'entallador -nom donat al gravador- i al ferrer. Encara que sovint qui rebia l'encàrrec era el primer i s'ocupava d'obtenir posteriorment els serveis del segon tal i com ja hem assenyalat. L'encàrrec era el de preparar els encunys: pila i trossell que contenien el gravat que s'hauria d'estampar a l'anvers i revers de la moneda. El ferrer havia de preparar la forma general de les dues peces, mentre que el gravador o entallador realitzava la feina més artística de preparar l'acer de la punta d'ambdues peces, sempre d'acord a les acurades previsions al respecte sobre tipus i llegendes establertes en el decret d'emissió.

No sabem si el gravador o entallador participava en el propi disseny del tipus monetaris i en quin grau atès que, com ja s'ha assenyalat, en molts dels decrets d'emissió no només es determinava la llegenda i l'estampa general sinó que la descripció escrita s'acompanyava d'un dibuix detallat.¹⁵⁵⁵ Sembla més lògic que així fos que no pas que s'encarregués el disseny, per exemple, a algun pintor o altre artesà i, després, es passés el dibuix a un gravador per tal que simplement el reproduís al buit. Això devia passar en els tipus immobilitzats en els quals no es podia innovar l'estampa o en les emissions successives d'una moneda ben establerta. En canvi, en la primera emissió és molt probable que, atès el format circular particular, el propi mòdul o mesures i el llenguatge

d'Alfons VIII de Castella trobats a la província de Salamanca a: GARCÍA-BELLIDO. *Moldes...* p. 227-240.

¹⁵⁵³ ACA. RP. MR. Vol. 2004.

¹⁵⁵⁴ Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

¹⁵⁵⁵ Vegeu, per exemple, ACA. Canc. Reg. 1029, f. 23r o ACA. Canc. Reg. 2253, f. 60r.

d'expressió artística fos proposada pel gravador d'acord a la imatge i llegenda que l'autoritat volia transmetre.

Per a realitzar la tasca del gravat l'entallador s'ajudava d'eines diverses pròpies, en bona mesura, de l'ofici d'argenter. Així, per exemple, l'observació d'algunes monedes permet apreciar amb tota claredat la utilització de compassos a través de les marques que va deixar en el camp de les peces el seu ús. També s'utilitzaven burins i cisells, a l'igual que punxons amb lletres o imatges soltes.¹⁵⁵⁶ Aquests darrers li permetien preparar de manera seriada, per superposició, l'encuny i estalviar-se així feina. En concret, per exemple, els consellers de Barcelona van lliurar a Antoni Àngel Gili, gravador de la Seca Reial de Barcelona, «los jochs de punjons y testes de fer sous y reals, per obs dels ancunys per a fer sous y reals».¹⁵⁵⁷ També en un inventari de la Seca Reial de València de 1459 es menciona, amb tota claredat, que l'argenter entallador tenia «los punchons de les letres de entallar piles e trossells».¹⁵⁵⁸ En un compte presentat per un gravador al taller monetari local de Vic durant la Guerra dels Segadors consta expressament:

«quatra dotzenas de punxons per gravar los ancunys: cinc lliures.

Item, vuit llimas per gravar dits encuns: dues lliures.

Item per dos biuns¹⁵⁵⁹ y quatre compassos: 1 lliure».¹⁵⁶⁰

En els capítols de Romeu Pallarès de 1407 destinats a la Seca Reial de Mallorca¹⁵⁶¹ es donen previsions precises per evitar infraccions en aquesta tasca. En aquest sentit, s'establia que «après que haurà entallats los ferros de amonadar, so és pilers o trosels, no gos ne dega trempar aquels sens que les guardes no y sien presents». Una vegada trempats els encunys, és a dir, haver-els-hi donat al foc la fermesa necessària per poder ser utilitzats, els esmentats capítols prescrivien que s'havien de lliurar als guardes de la seca¹⁵⁶² «e no romangan en poder del dit mestra d'entall, ne-ls gos liurar a altre sots pena de perdra l'ofici». Encara que aquests capítols anaven dirigits a redreçar una seca en la qual, pel que sembla, s'havia donat un cert desordre i, per aquesta raó, contenen un

¹⁵⁵⁶ Aquest sistema va ser general al llarg de les edats mitja i moderna. Vegeu COOPER. *The Art and Craft...* p. 19, fig. 16.

¹⁵⁵⁷ Vegeu l'edició del document a SANAHUJA. *Rals i croats...* Doc. núm. 24. p. 129.

¹⁵⁵⁸ MATEU. *Vocabulari...* Doc. núm. IV, p. 123.

¹⁵⁵⁹ Josep Gudiol, vegeu la nota següent, interpreta la paraula en el sentit de burins de gravador.

¹⁵⁶⁰ GUDIOL. *Les monedes vigatanes...* p. 58

¹⁵⁶¹ ARM. LR. 16, f. 33 i seg. Capítols núm. 13-16.

procediment molt rigorós, hem de pensar que la situació a la seca barcelonina no havia de variar massa.

En els capítols de 1407 també s'establia que els guardes de la seca eren els dipositaris dels encunys i que els havien de custodiar en una caixa. D'aquesta caixa tancada amb clau, de la què ja s'ha parlat,¹⁵⁶³ només havien de sortir quan era necessari amonedar, havent de ser retornats als guardes i a la caixa cada vegada que les tasques d'encunyació s'aturessin, de manera que «jamés pila ne trosel no romangua en poder de monader sino con amonadaran».¹⁵⁶⁴ Per complir aquestes disposicions a les seques hi havia aquestes caixes tancades amb diversos panys com a la de Barcelona.¹⁵⁶⁵ D'aquesta manera, no es podien obrir si no hi eren presents alhora les diferents persones dipositàries de les claus respectives. Es tractava d'una pràctica usual a totes les seques medievals que també està documentada, per exemple, pel que fa a la seca murciana del rei de Castella a Lorca, d'acord amb el que es disposa a l'*Ordenamiento de Lorca* (1297).¹⁵⁶⁶

La custòdia dels encunys era molt important per què amb el seu bon ús s'evitaven fraus i es garantia el control precís de les emissions. Així tenim el cas, ben documentat, de l'assalt i robatori per part dels rebels sards dels encunys de la Seca Reial d'Esglésies.¹⁵⁶⁷ Doncs bé, Pere III el Cerimoniós va ordenar que el fins l'aleshores tipus immòbil dels alfonsins canviés per tal de poder distingir les emissions legals fetes amb els nous encunys de les emissions fraudulentas que els rebels podien començar a fer pel seu compte amb els encunys robats.¹⁵⁶⁸

En les trameses d'encunys del lloc de fabricació a la seca, quan aquestes es feien fora, també es prenen mesures especials per evitar manipulacions durant el trajecte. Així es constata en la tramesa, des de Barcelona a Càller, dels encunys que havien de servir per batre els alfonsins d'or per ordre de Pere III el Cerimoniós.¹⁵⁶⁹ Efectivament, els encunys van ser dipositats dins d'una caixa que va ser tancada i segellada davant del veguer, del

¹⁵⁶² Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

¹⁵⁶³ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

¹⁵⁶⁴ ARM. LR. 16, f. 33 i seg. Cap. núm. 14.

¹⁵⁶⁵ ACA. RP. MR. Vol. 1965, f. 4r.

¹⁵⁶⁶ TORRES FONTES. *La ceca...* p. 311.

¹⁵⁶⁷ CRUSAFONT. *Sardenya...*

¹⁵⁶⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. 3, doc. núm. XXIV, p. 313.

¹⁵⁶⁹ ESTRADA-RIUS. *Un exemple d'exercici...* p. 54.

batlle i dels consellers de Barcelona. S'ordenà, a més, que, una vegada a Càller, la caixa només s'obris davant del governador i del personal de la Seca Reial.¹⁵⁷⁰

Per a cada emissió es preparaven diversos jocs d'encunys que es lliuraven als diferents moneders de la seca que operaven simultàniament. Els jocs d'encunys eren renovats periòdicament a mesura que s'anaven desgastant excessivament o trencant. Normalment, es gastaven o trencaven més sovint, com ja s'ha assenyalat, els trossells o encunys mòbils que no pas les piles o encunys fixes. Per aquesta raó, ja d'entrada, es feien més piles que trossells.

A través d'alguns dels llibres de comptes es pot establir una relació aproximada del número de piles i de trossells que es necessitaven per encarar una emissió determinada. La relació entre ambdós encunys és, tradicionalment, una qüestió pol·lèmica que ha estat tractada –fins i tot amb l'ajuda de l'arqueologia experimental amb proves pràctiques de fabricació– per diversos numismàtics en relació amb la producció de les seques.¹⁵⁷¹

En aquest treball només assenyalarem, a tall d'exemple, algunes relacions objectives que apareixen en la documentació medieval analitzada. Així, podem portar a col·lació el cas de l'emissió per part de Pere III el Cerimoniós de moneda d'or a la seca fundada amb aquesta finalitat a la localitat sarda de Càller.¹⁵⁷² Doncs bé, en els comptes dels preparatius duts a terme en iniciar l'encunyació consta la fabricació a Barcelona de dues piles i set trossells. Les primeres van costar 4 s. bar. mentre que els segons 3 s. bar.¹⁵⁷³

La diferència de preu és atribuïble a que les piles estaven destinades, com ja s'ha assenyalat, al gravat dels anversos i, per tant, el seu dibuix era més complex i costós que no pas el que havia d'ocupar el revers. El número de piles, a més, ens dóna el ritme de treball atès que per encunyar moneda calia el joc continuat d'una pila amb un trossell. Per això, en aquest cas podem assegurar que, inicialment, a l'esmentada seca només podien treballar alhora un màxim de dos moneders i que els cinc trossells restants es tenien en previsió de la seva ràpida amortització.

¹⁵⁷⁰ ACA. Canc. Reg. 1009, f. 242v.

¹⁵⁷¹ Vegeu la relació que, recentment, n'ha fet Antonio Roma Valdés a la seva tesi doctoral. ROMA. *La organización...* Tom. 1, p. 227-238.

¹⁵⁷² ESTRADA-RIUS. *Un exemple d'exercici...* p. 47-60.

¹⁵⁷³ ACA. RP. MR. Vol. 2008/1, f. 4v.

Una relació similar es va mantenir, poc després, quan es van preparar més encunyys a la mateixa Sardenya amb la compra a la veïna Seca Reial d'Esglésies de quatre piles i vint-i-un trossells al mateix preu que les peces portades des de Barcelona.¹⁵⁷⁴ Aleshores, seguint el raonament exposat anteriorment, ja era factible augmentar la producció monetària atès que podien treballar fins a un màxim de quatre moneders de manera simultània. Com és evident, el que poguessin treballar potencialment en un moment determinat quatre moneders no vol dir que ho fessin, necessàriament, sinó que aquesta possibilitat coexisteix amb la que, per exemple, només treballessin dos moneders mentre que els restants encunyys es guardessin en reserva.

Un altre exemple d'aquestes relacions d'encunyys ens el donen els llibres de despeses de la Seca Reial de Perpinyà, en els quals es veu aquesta relació de quatre piles i dotze trossells per batre escuts, vuit piles i catorze trossells per batre florins¹⁵⁷⁵ o sis piles i quinze trossells per batre florins. Com podem comprovar, seguint les correlacions enumerades, la relació entre piles i trossells no eren numèricament exactes.

No coneixem exemplars d'encunyys catalans i, normalment, quan es troben en altres territoris tendeixen a vincular-se amb els nombrosos tallers de falsaris. S'ha d'entendre que, de manera sistemàtica, una vegada acabada l'encunyació o deteriorats els encunyys aquests s'inutilitzaven o destruïen per evitar falsificacions si queien en mans poc escrupoloses. Els ja mencionats capítols de 1407 de la Seca Reial de Mallorca, per exemple, establien que els guardes¹⁵⁷⁶ havien de custodiar tots els encunyys gastats o trencats i dur-los a un ferrer per tal que aquest darrer els destruís davant els guardes.¹⁵⁷⁷

La manca d'encunyys catalans contrasta, per exemple, amb la conservació d'encunyys anglesos. Així, de l'Anglaterra medieval i moderna es conserven alguns exemplars el que ens permet conèixer la forma d'aquests estris de manera directa més enllà de la iconografia.¹⁵⁷⁸ Aquesta conservació, però, es deu a que allà es preferia guardar-los i no destruir-los. També es constata aquesta voluntat de conservació dels encunyys en el regne

¹⁵⁷⁴ ACA. RP. MR. Vol. 2008/1, f. 4v-5r.

¹⁵⁷⁵ ACA. RP. MR. Vol. 2012, f. 17r.

¹⁵⁷⁶ Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

¹⁵⁷⁷ ARM. LR. 16, f. 33v, cap. núm 15.

¹⁵⁷⁸ COOK. *Coining dies...* Làmines 34-36.

de Navarra a partir de la seva incorporació a la monarquia hispànica en temps de Ferran II el Catòlic.¹⁵⁷⁹

L'estudi de les emissions barcelonines de croats contingudes en el tresor de Sant Pere de Rodes ha permès conèixer alguns dels detalls de les encunyacions a causa del bon estat de conservació de la moneda de plata —moneda nova quasi bé sense circular— i, sobretot, a la particularitat de contenir una «sèrie» o segment continuat d'exemplars recent sortits de la seca barcelonina.¹⁵⁸⁰

5.3.5. Procediments de neteja successiva del metall: emblanquiment i coloració

Després de les diverses operacions de fosa i manipulació dels cospells per part dels obrers el metall perdia el seu color natural, s'enfosquia i presentava adherències i impureses de grasses i òxids. Per recuperar el bon color i la superfície neta calia sotmetre'l a un procés químic de neteja superficial.¹⁵⁸¹ Aquests processos es duïen a terme en dos moments diferents i rebien, respectivament, els noms d'emblanquiment i de coloració.

L'emblanquiment, d'acord a les ordinacions i a la pràctica que es constata en els llibres de comptes de la seca, es duïa a terme després de tenir preparats els cospells i abans d'encunyar la moneda. És lògic que fos així atès que en l'encunyació tradicional a martell calia un cop sec sobre una superfície ben pulimentada i neta d'adherències. De no fer-se això, pel contrari, podria acabar de fixar-les i fer-les més difícil d'eliminar després.

Una explicació molt detallada del procés d'emblanquiment està recollida en l'ordenació de les coses que són necessàries en tota seca.¹⁵⁸² L'emblanquinador¹⁵⁸³ necessitava per a dur a terme la seva tasca calderes de coure¹⁵⁸⁴ plenes d'aigua bullent que escalfava amb la combustió de llenya.¹⁵⁸⁵ Amb l'aigua bullent s'hi barrejava bitrartat potàsic que, a

¹⁵⁷⁹ IBÁÑEZ ET ALII.: *La colección de útiles...*

¹⁵⁸⁰ MAROT *et alii.* *El tesoro...* p. 93 i seg.

¹⁵⁸¹ ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 459-503.

¹⁵⁸² MATEU. *El vocabulari...* Doc. núm. I.

¹⁵⁸³ Vegeu l'epígraf 5.2.1.8.

¹⁵⁸⁴ ACA. RP. MR. Vol. 1965. f. 3r.

¹⁵⁸⁵ ACA. RP. MR. Vol. 1965. f. 3r.

l'època, s'anomenava ros de bota -pel fet que s'extreia de les concrecions interiors de les botes velles- sal¹⁵⁸⁶ i altres components químics que, en els anotament de despeses, consta que eren adquirits a boticaris i adroguers.

La composició específica es creu que variava de taller en taller encara que havia de tenir el principi d'àcid mordent que netejava el metall i atacava els òxids de coure deixant més argentada la superfície.¹⁵⁸⁷ Aquest darrer era un valor afegit al deixar les peces amb una aparença de major contingut d'argent del que realment tenien. La mixtura amb els cospells era remoguda amb pales de fusta.¹⁵⁸⁸ Finalment, les monedes es manipulaven amb portadores,¹⁵⁸⁹ es feien servir cedaços o coladors per separar les peces de l'aigua¹⁵⁹⁰ i, després, s'eixugaven amb esponges.¹⁵⁹¹ Així en un inventari de la Seca Reial de València de 1481 es mencionaven «ítem, dues basines foradades per axugar los reals». ¹⁵⁹² L'esmentada ordenança valenciana prescrivia, a més, que, després d'aixugar-les, s'estenguessin sobre flassades i draps per tal que s'acabessin d'assecar. També consten escudelles de fusta relacionades amb el procés.¹⁵⁹³ L'ús d'eines de fusta en aquest procés es justificava en evitar qualsevol interferència d'elements metàl·lics en un procés de naturalesa química. Igualment, es prescrivia l'ús d'eines de coure però no d'altres metalls i, especialment, de ferro.¹⁵⁹⁴

En alguns dels llibres de moneders apareixen com a tasques dels mateixos no únicament la tasca d'amonedar sino també la de colorar la moneda.¹⁵⁹⁵ Aquesta tasca es duia a terme amb posterioritat a l'encunyació i abans de la deslliurança de la moneda. Per això, en alguna ocasió, es parla successivament de la seqüència d'emblanquir, monedar i colorar els florins.¹⁵⁹⁶ La darrera operació venia del fet que una vegada encunyats els florins tornaven a ser sotmesos a algun tipus de rentatge per tal de donar-els hi un bon color o, millor dit, abrillantant-los abans de lliurar-los a la circulació.

¹⁵⁸⁶ ACA. RP. MR. Vol. 1965. f. 4r.

¹⁵⁸⁷ SÁNCHEZ; PÉREZ. *Minería...* p. 494.

¹⁵⁸⁸ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 17r.

¹⁵⁸⁹ ACA. RP. MR. Vol. 1967. f. 26r.

¹⁵⁹⁰ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 17r.

¹⁵⁹¹ ACA. RP. MR. Vol. 1965.

¹⁵⁹² ARV, Batllia 217, f. 393v.

¹⁵⁹³ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 17v.

¹⁵⁹⁴ ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 498-500.

¹⁵⁹⁵ ACA. RP. MR. Vol. 2000, f. s. n..

Pel que fa a la coloració, a càrrec del colorador,¹⁵⁹⁷ no tenim tanta informació com respecte l'emblanquiment, tot i que el procés devia de ser anàleg. De fet, podem intuir que es tractaven de la mateixa persona. Una vegada la moneda havia estat colorada calia que el mestre de la balança¹⁵⁹⁸ n' anotés el pes per verificar la normal minva de pes de les peces després de ser sotmesa als processos químics d'emblanquiment i de coloració. Les diferències de pes eren anotades amb cura en l'anomenat llibre d'emblanquiments per part de l'escrivà de la seca.¹⁵⁹⁹

5.3.6. Encunyació de la moneda

L'encunyació de la moneda –a martell o a molí- era el moment que culminava el procés de fabricació de la moneda. Els moneders¹⁶⁰⁰ rebien els cospells dels obrers -prèviament blanquejats- i els encunys dels guardes i procedien a l'encunyació pròpiament dita pel sistema de percussió a martell (fig. 29 i 31).¹⁶⁰¹ És a dir, col·locaven el cospell entre la pila i el trossell, el primer fixat a una enclusa i el segon sostingut amb una mà, mentre amb l'altra mà colpejaven el trossell amb un martell. El nombre de cops que donaven no és possible de saber encara que, d'entrada, es creu que amb un de ben donat n'hi devia d'haver prou. Era imprescindible que no moguessin les peces durant el repic. Si ho feien apareixia un fenomen ben conegut pels numismàtics que consisteix en els desdoblament de les imatges.

Per a dur a terme l'encunyació disposaven d'un martell especial¹⁶⁰² que, almenys en una ocasió, rep el nom de «malls de bollar».¹⁶⁰³ Un d'aquests estris apareix representat en un gravat català de 1646 (fig. 5) i en el *meraux* d'Enric IV de França (fig. 36). No es

¹⁵⁹⁶ ACA. RP. MR. Vol. 1986.

¹⁵⁹⁷ Vegeu l'epígraf 5.2.1.9.

¹⁵⁹⁸ Vegeu l'epígraf 5.2.1.4.

¹⁵⁹⁹ Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

¹⁶⁰⁰ Vegeu l'epígraf 5.2.1.12.

¹⁶⁰¹ Vegeu l'esmentat a l'epígraf 5.1 sobre el fet que la tècnica de fabricació va evolucionar al llarg del temps amb la substitució del sistema d'encunyació a martell pel de l'encunyació mecànica, primer a través del molinet, i, posteriorment, amb la premsa volant. Sobre la mecanització al *Real Ingenio* de Segòvia vegeu, en general: MURRAY; IZAGA; SOLER. *El Real ingenio...* Sobre la mecanització de la Seca Reial de Barcelona vegeu ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...* p. 123 i seg.

¹⁶⁰² ARM. LR. 16, f. 34v. cap. núm. 18 en el qual es menciona, distingint-lo del propi dels obres del «hun martell d'aquell de monadar».

¹⁶⁰³ ACA. RP. MR. Vol. 1995, f. 41r.

conserven representacions gràfiques d'aquesta tasca a Catalunya però són plenament útils i vigents les existents en altres contrades d'Europa. En aquest sentit, són conegudes un nombre significatiu de representacions de la tasca de fabricació de moneda començant per l'escultòrica a l'església de Santiago a la localitat de Carrión de los Condes (Castella-Lleó), la mural de la capella dels moneders de la catedral de Santa Bàrbara de Kutná Hora (República Txeca) o les representacions en diversos gravats i miniatures medievals i modernes algunes de les quals ja han estat mencionades.¹⁶⁰⁴ No es conserven exemplars d'aquests martells a la Corona d'Aragó però, a França, el seu pes ha estat estimat en 1,5 kg.¹⁶⁰⁵

Gràcies a aquestes representacions sabem que els moneders treballaven asseguts en una espècie de bancal davant de l'enclusa d'amonedar. La representació més clara d'aquest moble és, segurament, la imatge del moneder del fresc de la catedral de Kutná Hora encara que també el trobem en altres peces com en el segell de la Seca d'Orvieto (fig. 3). En alguns inventaris, a més, es menciona com a mobiliari els bancs o les caixes de moneders. Així, en un inventari de la Seca Reial de València de 1459 es mencionen «vuit caixes de moneders»¹⁶⁰⁶ i a la Barcelona de mitjan segle XIV es parlava de «sitis» tant pel que fa als obrers com als moneders.¹⁶⁰⁷

L'operació d'encunyar o batre la moneda restava recollida en els anomenats «llibres de moneders». L'escrivà de la seca¹⁶⁰⁸ anotava en aquest llibre el pes dels cospells lliurats i el pes de les monedes ben encunyades al costat de les que eren retirades, pel fet de presentar errors d'encunyació greus, com a sizalla per tornar a fondre.¹⁶⁰⁹ La constatació que en algunes emissions hi hagi peces repicades –és a dir, que el moneder va donar dos cops sobre el cospell i, per tant, el gravat es veu doble- permet veure que hi havia un cert marge de tolerància en la qualitat de les peces fabricades.

¹⁶⁰⁴ Vegeu, en general, sobre aquestes representacions: TRAVAINI; BOLIS. *Conii e scene...*

¹⁶⁰⁵ ARLES. *Entre monnayage officiel...* Vol. 1, p. 101.

¹⁶⁰⁶ MATEU. *El vocabulari...* Doc. núm. IV, p. 122.

¹⁶⁰⁷ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 15v i 19r.

¹⁶⁰⁸ Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

5.3.7. «Enserrament» i deslliurança de la moneda

De cada partida de moneda que es fabricava es prenia un determinat nombre de peces a manera de testimoni per a un control de qualitat posterior de la talla —és a dir, el pes- i de la llei. En la documentació aquesta tria rep el nom de «levades».¹⁶¹⁰ Així es pot veure en els llibres de moneders¹⁶¹¹ en els quals s'anota, amb la cura acostumada, el numerari pres pels guardes amb aquesta finalitat.¹⁶¹² La tria es verificava, justament per a ser eficaç i representativa, a l'atzar.

Al final de tot el procés —normalment amb una periodicitat anual- es feia un assaig general a partir del fruit de les diverses «levades». De fet, es tractava de la darrera comprovació, en presència de les autoritats, de la rectitud i correcció de la moneda que s'havia de posar en circulació. Consistia en un acte anomenat «de l'enserrament» que estava prescrit en cura en les normatives sobre el funcionament de les seques. L'acte pròpiament dit es realitzava davant dels guardes de la moneda, dipositaris de la fe pública de la bondat de la moneda, i consistia en un assaig d'algunes de les monedes encunyades.¹⁶¹³

La solemnitat i la importància de l'acte van fer que, a vegades, es parlés del «juhí del encerrament»¹⁶¹⁴ equiparant l'acte a un judici en el qual l'emissió monetària podia ser avalada o rebutjada. Així es fa en el privilegi de restauració de la Seca Reial d'Esglésies el 1419. En aquest document es prescriu que l'«enserrament» s'havia de dur a terme una vegada a any.

Es conserva, per exemple, en una anotació en el *Dietari o Manual de novells arldits* del Consell de Barcelona la memòria de l'acte fet el dia 19 de desembre de 1626, especialment notable pel fet que, en aquella ocasió, van assistir-hi els consellers de la Ciutat en persona. Justament, aquesta presència fa palesa la rellevància d'aquest acte. L'anotació explica com «En aquest die los senyors consellers anaren consistorialment a la Seca lo després dinar a les tres hores pera fer lo ensaix de les monedes, e axi en esser

¹⁶⁰⁹ ACA. RP. MR. Vol. 1973, f. 312r.

¹⁶¹⁰ Així, es pot llegir: «divendres a xxviii de novembre 1561 fonch fet enserrament de devuyt llevades o desliurances de croats o reals de argent». Vegeu ACA. RP. MR. Vol. 2007, f. s. n..

¹⁶¹¹ Vegeu el doc. núm. 10 de l'apèndix documental.

¹⁶¹² Així, per exemple, el 1437 es lliuren 15 marcs, 7 onces i 3 diners amb un total de 1.084 fl. d'or d'Aragó.

¹⁶¹³ Vegeu el doc. núm. 9 de l'apèndix documental.

arribats en dita Seca los senyors consellers feren dit ensaig dels reals y ardits nous y ne lleva acte mossen Miquel Peres scriva de manament de sa magestat, y lo acte lo posa dins de una caixa que alli sta dins la seca, y apres se donaren los dos ensaigs en mans del senyor conseller en cap y los aporta en ses propries mans en companya dels senyors consellers fins a la casa de la ciutat, y allí en presencia de dits senyors consellers los posa en una caixa que sta dalt en la instantia ho sala del consell de cent, embolicats los dos ensaigs en un paper com es costum, y apres los dits senyors concellers sen tornaren quiscu en ses propries cases ab atxes per esser hora tarda». ¹⁶¹⁵ De fet, però, l'escrivà de la seca n'aixecava acte en forma jurídica per tal que en quedés memòria juntament amb el testimoni material de l'assaig. ¹⁶¹⁶

S'ha recollit un testimoni tardà per ressaltar la continuïtat de la pràctica en el temps i, sobretot, destacar la rellevància institucional que se li donava amb la presència dels consellers de Barcelona. Aquestes darreres, d'ençà el segle xv, cobraren un protagonisme en els afers de la Seca. ¹⁶¹⁷ El testimoni complert més antic d'aquest acte el tenim descrit en les ordenances sobre la fabricació de moneda de 1285. ¹⁶¹⁸ La descripció que es dona del procés és molt acurada i permet, fins i tot, recrear com l'assaig de la deslliurança era dipositat dins d'un plec de paper, cosit amb fil i agulla i, finalment, retolat amb la data i les dades de l'assaig per acabar essent depositat sota clau a la caixa dels guardes.

L'anàlisi d'un acte molt anterior permet veure, amb més detall, aspectes procedimentals de la verificació a la mateixa Seca Reial en relació a la fabricació dels florins d'or d'Aragó. ¹⁶¹⁹ En l'acte estan presents, no el mestre de la seca, però si el seu regent, un dels guardes de la moneda, l'escrivà, el procurador de l'arrendador de la seca, el regent de la balança, el fonedor i el seu ajudant. Davant d'aquesta concurrència tan considerable es verifica l'assaig final i «l'enserrament» dels 106 florins i mig –entre unitats i mitjos florins- retirats pels guardes en cada una de les trenta-dues deslliurances que hi havia hagut en un termini temporal aproximat de cinc mesos. Es van triar a l'atzar, com a testimoni al·leatori de totes les deslliurances, 38 florins dels 106 i es van fondre per formar

¹⁶¹⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LVIII, p. 428.

¹⁶¹⁵ *Manual de novells ardits...* Vol. 10, p. 98.

¹⁶¹⁶ ACA. RP. MR. Vol. 1977, f. 197r.

¹⁶¹⁷ Vegeu l'epígraf 4.7.3.

¹⁶¹⁸ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIII, p. 272-273.

¹⁶¹⁹ Vegeu el ja esmentat doc. núm. 9 de l'apèndix documental.

un únic lingot. Aquest va ser assajat amb la toca reial,¹⁶²⁰ guardant-ne un fragment com a testimoni el guarda per destinar-lo a una verificació posterior i assaig general anual. En aquest darrer s'avaluaria, segons el tenor del document, l'exactitud de la llei amb les oscil·lacions de «gras o magre», o de superioritat o inferioritat, de la llei o puresa del metall fixada a la normativa. Aquests termes eren els equivalents al «fort o feble» relatiu a la talla i, per tant, al pes de les monedes també fixat a la normativa. Ambdós conceptes també eren objecte de regulació normativa a través de la fixació d'uns marcs de tolerància.¹⁶²¹

La moneda que encunyava el taller era comptabilitzada, finalment, a pes en els llibres anomenats «de deslliurança»¹⁶²² que portava l'escrivà de la seca.¹⁶²³ L'acte de lliurament era fet de manera expressa davant del mestre de la seca, del mestre de la balança, de l'escrivà i dels guardes de la moneda. Aquests darrers venien a donar solemnement fe que la moneda lliurada acomplia els requisits que s'especificaven en el decret d'emissió. Abans d'acabar tot el procés, però, sembla lògic de pensar que es duia a terme algun tipus de control de l'aspecte extern de les monedes. És a dir, una verificació que no hi haguessin peces mal fabricades. Aleshores les peces es devien d'empaquetar i pesar-se en saquets de monedes per tal de facilitar-ne la sortida fora del taller. Ja s'ha mencionat al respecte l'existència a les seques de pesals i balances per pesar a l'engròs nombres determinats de monedes.¹⁶²⁴ La moneda era lliurada, com acabem d'assenyalar, a pes dins de sacs¹⁶²⁵ encara que en alguna ocasió ens consta la pràctica de fer paquets de paper amb les monedes dins.¹⁶²⁶ A partir d'aquell moment la moneda podia començar a circular de mà en mà.

5.4. La seu del taller

Si el taller constituïa el centre orgànic de la Seca Reial, al voltant del qual gravitaven i trobaven justificació i sentit la resta d'òrgans, l'edifici que l'hostatjava n'esdevenia, en

¹⁶²⁰ Vegeu l'epígraf 5.3.1.i).

¹⁶²¹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XLI, p. 358.

¹⁶²² Vegeu els doc. núm. 2 i 6 de l'apèndix documental.

¹⁶²³ Vegeu l'epígraf 5.2.1.3.

¹⁶²⁴ Vegeu l'epígraf 5.3.1.

¹⁶²⁵ Així, entre les despeses que figuren a la Seca Reial de Barcelona s'hi troben el cost de «sacs d'estopa per posar-hi els diners». ACA. RP. MR. Vol. 1965. Vegeu ACA. RP. MR. Vol. 1965.

¹⁶²⁶ ESTRADA-RIUS. *La lluita contra la moneda...* p. 138-139.

lògica correlació, el centre físic. Era, a més, l'espai necessàriament més ampli dels utilitzats pel Col·legi.

Coneixem les emissions monetàries barcelonines des de l'establiment del comtat carolingi i la seva continuïtat ininterrompuda en època comtal i reial. No obstant això, no coneixem res sobre el lloc, o llocs, en els quals es verificaven ni sobre la instal·lació del taller. El caràcter puntual de les emissions i la presència de diversos particulars fa pensar en la fabricació en diversos punts de la Ciutat.

Per tenir una idea més concreta hem d'esperar al regnat de Jaume I el Conqueridor. Són ben conegudes les estretes relacions que mantingué el sobirà, des de la més tendra infantesa, amb l'orde del Temple. A aquest orde militar el Papa encarregà la guarda i l'educació de l'infant rei al castell de Montsó. Més endavant, encara, aquest poderós orde militar va col·laborar en l'administració de les febles finances reials. A més, cal tenir present que en temps de Pere I el Catòlic el rei ja els havia fet moltes concessions econòmiques i que el 1205 consta que cobraven el delme del lucre de la moneda reial.¹⁶²⁷ No fa falta recordar, per ben sabuda, les habilitats financeres i el potencial econòmic d'aquest orde que, al final, van ser causes de la seva perdició en mans d'un endeutat i ambiciós rei de França el 1317. En aquest context no ha de resultar estrany que quan el monarca va reemprendre l'activitat monetària –sempre tant vinculada amb la fiscalitat i les finances reials– ho fés precisament dins dels murs de la casa-palau de la comanda templera a Barcelona.

El 1258 es documenta l'existència del taller monetari reial en un porxo al patí de l'esmentat edifici del Temple, que avui estaria ubicat entre els carrers Ataül, Palau, Templers i Comtessa de Sobradí. Es tractava d'un complex monumental que, amb la dissolució de l'orde el 1317, passaria successivament a mans de l'orde de l'Hospital, del bisbe de Vic i, a partir de 1368, del Cerimoniós que hi construiria l'anomenat Palau Reial Menor.¹⁶²⁸ Aquest porxo es va construir en aquell moment de nova planta amb la finalitat de batre una moneda que, per la data, no era altra que els diners de tern. Així es dedueix

¹⁶²⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. II. p. 32.

¹⁶²⁸ AINAUD, GUDIOL, VERRIÉ. *Catálogo monumental...*

de l'ordre donada per rei al mestre de la Seca de pagar amb els primers diners encunyats les despeses de la seva construcció.¹⁶²⁹

En aquesta seu sembla que el taller monetari va quedar consolidat atès que consta que el 1318 el monarca va demanar al castellà d'Amposta o al comanador de l'Hospital a Barcelona que cedís la casa que havia estat del Temple i en la qual es batia moneda.¹⁶³⁰ En aquest taller es degué de verificar, per exemple, des de la nombrosa emissió de diners de tern barcelonins de Jaume I el Conqueridor empresa precisament el 1258 fins a les emissions de croats i diners de Jaume II el Just reempreses a partir de 1318. La consolidació queda evidenciada també en una lletra que el mateix sobirà va escriure a Gerard de Rocabertí, paborde de Tarragona, al respecte de l'hospici –aleshores ja del bisbe de Vic- en el qual «ubi nunc moneta Barchinone est cuditur».¹⁶³¹ En la carta el monarca demanava un hospici propietat de Rocabertí i aleshores ocupat per un tal Bardey per traslladar-hi el taller i evitar així les molèsties que es causaven al prelat vigatà. La raó de la petició era que, antigament, s'havia utilitzat aquell espai per batre moneda. No sabem, de totes maneres, a quan es remuntava l'antiguitat ni el lloc d'ubicació del casal.

En aquesta nova etapa s'obre un període d'itinerància caracteritzat per l'arrendament de diferents casals. Així, es van pagar als germans Jaume i Bartomeu Bonany 16 ll. bar. anuals de lloguer per un alberg que se'ls llogà durant una mica més de sis anys i mig. Això és, entre el 31 de març de 1336 i el 16 de novembre de 1342. Extingit aquest arrendament es llogà a Gilabert de Montornès un altre alberg per batre la moneda per la mateixa quantitat durant sis mesos i mig, des del 24 de setembre de 1342 al 31 de març de 1349.

El darrer lloguer mencionat fou simultani al d'un obrador propietat del mateix Gelabert de Montornès a raó de 13 s. bar. anuals. Aquest obrador va restar vinculat als treballs de la Seca entre el 15 de març de 1343 i el 31 de març de 1349. Va seguir en el temps el lloguer d'un altre alberg propietat de Guillema, muller de Francesc de Fortià, en el qual es va batre moneda entre 1349 i 1351.¹⁶³² Finalment, s'obtingué un alberg com a nova seu per adquisició a Gelabert de Malla. El fet és que s'hi traslladaven els mobles a les

¹⁶²⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. II. p. 41, nota 3.

¹⁶³⁰ *Ibidem*. Vol. II, p. 89-90.

¹⁶³¹ Vegeu l'edició del document a: ELÍAS DE MOLINS. *Numismática...* p. 815-816.

¹⁶³² ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 55r.

darrerries del mateix mes d'abril de 1349.¹⁶³³ Per tant, hem de pensar en una coexistència de diferents seus on es verificaren temporalment les encunyacions per facilitar, segurament, la transició a una seu definitiva. En les dates centrals de la catorzena centúria sembla que es cercava una seu més estable per les notícies que ens han arribat, especialment, a través dels llibres de despeses generals de la Seca Reial de Barcelona.¹⁶³⁴

Les gestions de trasllat d'un d'aquests albergs coincideixen amb les queixes aixecades el 1350 per evitar que la Seca Reial s'instal·lés prop de l'església parroquial de Sant Just,¹⁶³⁵ a causa de les molèsties que, pel veïnatge d'alt rang social del barri, es preveïen. Entre aquestes hi devia d'haver el soroll de l'encunyació però també el fum del forn i el tràfec de persones i matèries. En tot cas, des del tombant de segle, existia la voluntat d'adquirir una seu en propietat. Així es pot deduir de l'ordre reial atorgada pel Cerimoniós al mestre de la seca el 15 d'octubre de 1349 per tal que, amb els guanys de la moneda que corresponien al monarca, es comprés un alberg propietat d'Andreu de Malla amb la finalitat de ser a perpetuïtat Casa de la Moneda.¹⁶³⁶ També és possible que fos la intenció d'adquirir aquest casal el que motivà les queixes veïnals. Aquesta voluntat del monarca és molt significativa de la consideració, en concepte de dignitat, que li mereixia l'organisme.

El cert és que es documenten una sèrie de despeses motivades per obres de construcció d'una certa importància encarregades a mestres de cases com Pere Llobet i Bernat Carbó. En aquest sentit consten, entre altres pagaments de l'anomenada simptomàticament «obra de la moneda»,¹⁶³⁷ els referents a reixes, les portes del portal major, rajols, teules i ferros per l'escala, a més de divers mobiliari nou. A finals d'abril de 1349 consta el trasllat, que ja hem mencionat, del mobiliari a l'edifici.¹⁶³⁸ En els comptes de l'any 1353 continuen apareixent despeses per obres a la Casa de la Moneda en forma de rajoles i de teules.¹⁶³⁹ En aquest mateix any ens consta, a més, que la Casa de la Seca Reial era vigilada per l'andador¹⁶⁴⁰ el qual percebia un salari per estar i dormir al mateix

¹⁶³³ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 15v.

¹⁶³⁴ ACA. RP. MR. Vol. 1965.

¹⁶³⁵ És a dir, l'actual basílica dels sants Just i Pastor a la plaça del mateix nom.

¹⁶³⁶ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 51v.

¹⁶³⁷ En aquest context moneda és un terme que equival a seca.

¹⁶³⁸ ACA. RP. MR. Vol. 1967, f. 15v.

¹⁶³⁹ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 1r.

¹⁶⁴⁰ Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

casal amb l'objectiu de vigilar els arnesos.¹⁶⁴¹ No sabem si és el mateix lloc en el qual avui s'aixeca al carrer de la Seca. En tot cas, les construccions existents a l'actualitat en aquest carrers semblen ser ja modernes.

La distribució ideal de les cases de moneda solia ser a l'entorn d'un pati emporxat presidit per un pou. Aquest és el model que sembla derivar d'Itàlia. El trobem en el precedent remot de la Seca Imperial de Roma ubicada parcialment sota la basílica de San Climent. En època medieval el trobem, per exemple, en la construcció també per italians de l'anomenada «corte¹⁶⁴² italiana» o casa de la moneda de la localitat bohèmia de Kutná Hora (República Txeca) que al segle XIV va centralitzar totes les seques del regne de Bohèmia a la vora de les mines d'argent del mateix nom. A la península Ibèrica està ben documentada aquesta estructura, per exemple, a la Casa de la Moneda de Sevilla,¹⁶⁴³ a les de Burgos¹⁶⁴⁴ i Granada¹⁶⁴⁵ o bé a la de Lisboa.¹⁶⁴⁶ En algunes altres construccions es menciona l'existència o la construcció de porxos tal com a Càller o a la mateixa Barcelona. La particularitat és que aquestes porxades són qualificats de porxos del moneders per la qual cosa es pot suposar que era el lloc en el qual es produïa l'encunyació pròpiament dita.

En el cas de l'edifici de la Seca Reial de Barcelona no es pot reconstruir la distribució de l'edifici medieval però si que es poden enumerar les diferents estances o àmbits que són mencionats en les obres coetànies de mitjan segle XIV. Aquesta coetaneïtat és la que dóna un valor especial a aquesta informació i permeten superar l'estadi de mera enumeració per establir la individualització d'espais en el procés de fabricació i la seva seqüencialitat.¹⁶⁴⁷ Així, es mencionen: la fossa on estaria el forn i el cup del fonedor,¹⁶⁴⁸ la casa del carbó,¹⁶⁴⁹ la casa del tresor tancada amb pany i clau¹⁶⁵⁰ davant la qual —o dins la qual— sembla que dormien els macips encarregats de vigilar el tresor,¹⁶⁵¹ la taula del tresor

¹⁶⁴¹ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 9r.

¹⁶⁴² «Corte» en el sentit, justament, de claustre o pati emporxat.

¹⁶⁴³ PÉREZ SINDREU. *La Casa de la Moneda...* p. 57.

¹⁶⁴⁴ TORRES. *Las casas de moneda...* p. 304-305.

¹⁶⁴⁵ *Ibidem.* p. 323.

¹⁶⁴⁶ ALEXANDRA ET AL. *Excavaciones arqueológicas...* p. 57-72.

¹⁶⁴⁷ Enumerarem aquests àmbits a partir de les mencions espigolades a: ACA. RP. MR. Reg. 1971.

¹⁶⁴⁸ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 2r i 2v.

¹⁶⁴⁹ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 6r.

¹⁶⁵⁰ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 2r i 4v.

¹⁶⁵¹ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 5v.

sota la qual hi havien els llibres de la Seca tancats en caixes,¹⁶⁵² el pou,¹⁶⁵³ la cambra on es duia a terme el procés d'emblanquiment¹⁶⁵⁴ en la qual hi hauria un cup on es realitzaria el procés.¹⁶⁵⁵

Un dels elements importants de la casa era, com ja hem assenyalat, el pou. La identificació d'aquest en les finques actuals dels carrers de la Seca i de les Mosques seria un objectiu important per ubicar arqueològicament el nucli de l'antic taller. D'aquest en sortia l'aigua imprescindible per dur a terme les diverses operacions vinculades amb la fabricació de la moneda. El pou i el utilatge vinculat amb el mateix –cordes d'espart, politges i galledes de fusta- apareixen regularment esmentades en els enfilalls de les anomenades despeses menudes.¹⁶⁵⁶ El pou no només era un element útil, sinó que a vegades comportava alguna que altra servitud. Així, a tall d'exemple, sembla que a causa de les humitats del corrent subterrani de les aigües del mateix, que passaven molt a prop dels fonaments, l'edifici se'n ressentia, ocasionant despeses de reparació dels murs l'any 1383.¹⁶⁵⁷

Dins de l'edifici era important el forn i la carbonera, la botiga o taulell obert al públic que duia el metall a vendre a la Seca, el tresor on el metall es guardava, i les sales on s'obrava, s'amonedava i es blanquejava o colorava el metall amonedat. També hi havia sales per la balança, els assajadors, els talladors i els guardes.¹⁶⁵⁸ Cal tenir present que, arreu, un aspecte tradicionalment observat era la separació de les diferents tasques en espais ben diferenciats. Es tractava d'una mesura organitzativa que tenia entre altres motius preservar la seguretat de la fabricació alhora que establir una millor organització de la fabricació.¹⁶⁵⁹ La cambra del tresor estava tancada amb clau i allà era on –segons es dedueix d'una ordre reial de 1398- estaven dipositades un seguit de caixes en les que s'hi guardaven l'or per amonedar, les toques i els resultats dels «enserraments».¹⁶⁶⁰

¹⁶⁵² ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 16r i 16v.

¹⁶⁵³ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 5r.

¹⁶⁵⁴ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 17r.

¹⁶⁵⁵ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 3r.

¹⁶⁵⁶ ACA. RP. MR. Vol. 1993/1, f. 44v., pel que fa a la galleda, i ACA. RP. MR. Vol. 1995, f. 41v., pel que fa a la corda i la rodanya.

¹⁶⁵⁷ ACA. RP. MR. Vol. 1378, f. 153r.

¹⁶⁵⁸ ACA. RP. MR. Vol. 1971.

¹⁶⁵⁹ Vegeu, en general, les conclusions exposades a TRAVAINI. *I luoghi...*

¹⁶⁶⁰ ACA. Canc. Reg. 2255, f. 136r-137r.

Consta, amb certesa, la ubicació de la Seca en el lloc en que es perpetuarà fins a final de segle XIX, en el sector de l'actual carrer de la Seca, des de com a mínim l'any 1373. Així es llegeix «Diluns a III jorns del mes de octubre del any MCCCLXXIII en la secha qui-s bat en l'alberch de-n Jacme Mummany en lo carrer de les Mosques foren presents lo dit en Jacme Mummany regent».¹⁶⁶¹ Malauradament al carrer actual de les Mosques no es conserva cap rastre d'aquest període atès que els edificis medievals han estat substituïts per una casa de veïns del segle XIX i per la seca barroca.

Hem d'assenyalar que l'existència de la institució ha deixat precisament, i no per casualitat, la seva empremta en el nom d'un carrer –carrer de la Seca- amb entrada pel carrer de les Mosques i sortida pel carrer de la Cirera i de Flassaders (fig. 43). En els anotaments de despeses corresponents a l'exercici 1382-1383 consta com a despesa el pagament fet a un home per tal de tirar terra al carrer de les Mosques, que es detalla, estava enfangat.¹⁶⁶²

Ignorem des de quina època se l'anomenava així, però ja constava com una denominació molt antiga a mitjan del segle XIX quan Víctor Balaguer va incloure el carrer en el seu treball sobre el nomenclàtor de Barcelona.¹⁶⁶³ En aquest carrer es troba, efectivament, l'edifici de la Seca Reial de Barcelona (fig. 44). Es tracta d'un edifici que ha servit durant segles i fins a la segona meitat del segle XIX com a Casa de la Moneda de Barcelona rebent al llarg d'aquest temps nombroses ampliacions i transformacions que recull sumàriament Camós.¹⁶⁶⁴

La Seca Reial de Barcelona medieval, d'acord amb les notícies publicades per aquest autor, ja s'ubicà en aquest solar almenys des de 1441. En aquesta any el rei Alfons el Magnànim atorgà un privilegi que ja mencionava l'existència des de temps immemorial de la Seca en el carrer veí de les Mosques. De fet, per la documentació que aportem, es documenta aquesta existència, sense dubtes, almenys des de 1373, tal com ja s'ha esmentat amb anterioritat. Amb el temps la Seca acabà ocupant tota la illa de cases. Especialment, amb les compres successives per part dels consellers de la Ciutat de les cases veïnes. La gran embranzida es va donar al llarg, principalment, del segle XVII,

¹⁶⁶¹ ACA. RP. MR. Vol. 1975, f. s. n..

¹⁶⁶² ACA. RP. MR. Vol. 1978, f. 150v.

¹⁶⁶³ BALAGUER. *Las calles...* p. 301.

¹⁶⁶⁴ CAMÓS. *La casa de la seca...* Vol. V, p. 106-110.

durant el període de la Guerra dels Segadors (1640-1652) en el qual les contínues emissions, i la mecanització del sistema de fabricació de la moneda,¹⁶⁶⁵ van urgir una ampliació de l'espai disponible. Cal pensar que en aquest moment consta la instal·lació de diversos molins moguts a sang que necessitaven de molt espai.¹⁶⁶⁶

De totes maneres, en els llibres de comptes de la Seca apareix, al llarg del segle XV, la menció, dins de l'apartat de les despeses generals, del lloguer de la casa el 1482¹⁶⁶⁷ i consta que el seu pagament es va satisfer al propietari Miquel de Sos, donzell, per cinc anys (1508-1512).¹⁶⁶⁸ Precisament Alfons IV el Magnànim el 17 de juliol de 1441 consta que va concedir en emfiteusis a Leonard de Sos la casa de la moneda que, des de temps immemorial, existia al carrer de les Mosques.

Al segle XVII va tenir lloc una important ampliació de la Seca Reial de Barcelona per tal d'adaptar-la a la nova tecnologia dels molins i a l'augment de la producció.¹⁶⁶⁹ Aquesta fase cal vincular-la amb la Guerra dels Segadors (1640-1652). Així consta, per exemple, que el 1642 les obres van començar amb la preparació d'una estança destinada al gravador.¹⁶⁷⁰ El 1645 es van comprar unes cases al carrer de Flassaders i s'hi van fer més obres. Més endavant, el 1666, el Consell de Cent va decidir reparar l'edifici. És al llarg d'aquesta època que, sota la direcció del Municipi, es van adquirir o llogar la pràctica totalitat de finques que formaven la illa de cases.

Hi havia dos aspectes que expliquen la ubicació de moltes cases de moneda en el centre d'espais urbans. La única excepció a aquesta vocació urbana de les seques són les que es van ubicar al costat de jaciments miners com Esglésies per raons òbvies de facilitat del transport i del treball del metall. El més usual era la ubicació, com a Barcelona, en un lloc cèntric de la ciutat. Això era, en primer lloc, per facilitar l'accés a l'espai dels mercaders que havien d'aprovisionar de metall la seca. També era, en segon lloc, per facilitar la protecció del contingut de l'edifici i del personal que havia de treballar-hi a fi d'evitar assalts de la casa o del personal que hi accedís per camins isolats. Aquestes dues raons

¹⁶⁶⁵ Vegeu l'epígraf 5.1.

¹⁶⁶⁶ Vegeu les diverses notícies d'arxiu que recull PERELLÓ. *L'arquitectura civil...* p. 323-326.

¹⁶⁶⁷ ACA. RP. MR. Vol. 1995.

¹⁶⁶⁸ ACA. RP. MR. Vol. 2000.

¹⁶⁶⁹ Vegeu, en general, el buidatge documental que aporta Ripoll seguint les investigacions de Maria Antònia Perelló i de Miquel Crusafont: RIPOLL: *La seca...* p. 135-159.

¹⁶⁷⁰ AHCB. 1B.II. Registre de deliberacions, 152, f. 15v.

són les que es donen el 1446 en la compra d'una casa per instal·lar-hi la casa de la moneda de Mallorca.¹⁶⁷¹

La casa que ocupava la Seca Reial era un taller de treball i no estava habilitada, en principi, com a vivenda. Ara bé, la inseguretat ciutadana, que imperava al tombant del quatre-cents, va fer que els edificis públics es dotessin de porters¹⁶⁷² amb obligació de residència. Al respecte, la doctrina jurídica distingia entre les obligacions d'aquests porters les de cura contra el temps –per desperfectes naturals- i les de cura contra els homes –pels robatoris i altres atacs de persones.¹⁶⁷³ A la mateixa Barcelona podem esmentar els casos, més o menys coetanis, de la casa del Consell de la ciutat,¹⁶⁷⁴ la de la Diputació del General de Catalunya¹⁶⁷⁵ que també foren protegides a la mateixa època pels seus responsables amb porters residents.

La transcendència dels treballs fets a la Seca Reial de Barcelona i el valor dels metalls dipositats a l'edifici obligaven a una especial cura en la protecció física de l'edifici. Per aquesta raó es disposava que algú de confiança tingués residència permanent a la Seca per a la seva custòdia. És el fenomen que documentem l'any 1383 quan es menciona que dos dels col·laboradors secundaris de la Seca¹⁶⁷⁶ hi vivien amb el mandat específic de vigilar el tresor.¹⁶⁷⁷ Per tot el que s'ha assenyalat la Casa de la Moneda o Seca no era un edifici que tingués cap element arquitectònic especial més enllà d'unes mesures de seguretat especials.

¹⁶⁷¹ ZAFORTEZA. *Venda de la casa...* p. 30

¹⁶⁷² Vegeu els epígrafs 7.2.1.7. i 7.2.1.8.

¹⁶⁷³ AGUIRRE *Tratado histórico-legal...*

¹⁶⁷⁴ L'any 1405 es disposava que els verguers guardessin la casa del Consell «contínuament de dia e de nits». Vegeu AHCB. 1B.XI. Clavaria, 28-29, f. 178v.

¹⁶⁷⁵ L'any 1406 els diputats del General residents a Barcelona disposaven la custòdia del casal del carrer de Sant Honorat per un porter de dia i de nit. Vegeu ACA. Generalitat. N-632, f. 105v. Vegeu la transcripció parcial a ESTRADA RIUS. *Una casa...* p. 51.

¹⁶⁷⁶ Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

¹⁶⁷⁷ ACA. RP. MR. Vol. 1978, f. 158r.

**6. EL CAPÍTOL D'OBRRERS I MONEDERS I L'EXERCICI DE LES VIES
DE GOVERN I DE GRÀCIA**

6.1. El sinodialisme com a manifestació d'una societat corporativa

La configuració de la societat de l'Antic Règim era, com ja s'ha mencionat en diverses ocasions, eminentment corporativa.¹⁶⁷⁸ El corporativisme va tenir com a projecció institucional més usual la utilització reiterada de les fórmules sinodals. Es tractava d'organitzar la presa de les decisions de govern que afectaven a la comunitat, valgui la redundància, de manera comunitària formulant-les en el si de consells o assemblees que assumien una funció representativa. La mateixa fórmula política estesa amb el dret comú de *Quod omnes tangit ab omnes debet approbare* es configurava en la màxima ideal¹⁶⁷⁹ o de la presa per la «major et pus sana part».¹⁶⁸⁰ El resultat final era l'adopció de decisions atribuïbles a la mateixa corporació i distingibles de les opinions personals dels individus que la conformaven.

La pràctica del sinodialisme, sense ser una creació medieval atès el seu origen en darrer extrem en el dret romà, es va desenvolupar amb una extraordinària capacitat d'adaptació fins assolir tots els àmbits de la vida pública. Ni tant sols les figures revestides de màxim poder com ara bé els propis pontífexs romans o els emperadors i els reis hi van poder renunciar-hi en les seves formes de consells universals –concili i cort general- o bé de consells ordinaris –consistori de cardenals i consell reial. Altres corporacions com les locals –els municipis- o les professionals –els anomenats gremis- també van assumir el mateix sistema.

El dret de reunió, assolit com l'entendem avui en dia amb l'adveniment de l'Estat liberal, no existia com un dret general en temps medievals i moderns sinó que estava clarament restringit. Calia, per exemple, un permís especial del superior ordinari per exercir-lo i amb el reconeixement de la constitució de col·legi –això és de corporació- hi havia el dret de poder aplegar-se en consell o capítol.

Sovint, el sinodialisme, en benefici tant de l'agilitat en la presa de les decisions com de la patrimonialització del poder decisor en poques mans, es va coordinar amb els principis jurídics de la delegació per tal d'establir consells reduïts que assumien la representació

¹⁶⁷⁸ GROSSI. *El orden jurídico...*

¹⁶⁷⁹ GONZÁLEZ-VARAS. *Consejo y consentimiento...* p. 215-308.

plena dels consells majors. L'altre principi aplicat al procediment de presa de decisions va ser, com acabem d'exposar, el d'adopció de les mateixes d'acord amb el principi de «maior et sanior pars».¹⁶⁸¹ D'alguna manera en aquestes pràctiques d'organització institucional i de presa de decisions conflüen sutilment les dues grans concepcions de poder. És a dir, la descendent i l'ascendent.¹⁶⁸²

La concepció descendent era, en aquest cas, la primigènia per tal com l'origen del poder estava en el monarca que, en exercici de la seva plenitud de poders havia concedit els privilegis d'autonomia d'organització als col·legials com una forma de llibertat o franquesa. D'aquí arrencava tota la fonamentació i tota la legitimació de la construcció i el funcionament del Col·legi. D'aquí, també, l'interés d'obtenir al inici de cada regnat la renovació dels privilegis.

La concepció ascendent del poder també trobava el seu lloc en la pràctica de govern del Col·legi. Això, perquè en la convocatòria dels capítols tenia lloc l'elecció dels alcaldes per part dels membres i aquí, per tant, la legitimació del poder ascendia –almenys en origen– dels col·legials als nous caps de la corporació.

6.2. El Capítol o consell plenari de la corporació

El Capítol de la Seca era, en principi, el nom que rebia la reunió solemne i plenària de tots els membres que composaven la corporació o Col·legi de la seca i, per extensió, ens hi referim com a òrgan de govern del Col·legi. La denominació de «capítol» o «capitulum», en llatí, té ressons canònics i implicava l'existència d'una comunitat organitzada i constituïda jurídicament en un cos professional. Es tractava, en definitiva, d'una assemblea que manifestava o personificava la pròpia corporació d'obrers i de moneders. És molt probable que aquesta representació suprema que prenia aquest òrgan provoqués que el terme amb el qual era conegut passés a denominar la pròpia corporació desplaçant sovint el terme propi de la corporació que no era altra que el de Col·legi.

¹⁶⁸⁰ En llatí, «maior et sanior pars».

¹⁶⁸¹ GONZÁLEZ-VARAS. *Consejo y consentimiento...* p. 93-116.

¹⁶⁸² ULLMANN. *Principios de gobierno...* i ÍDEM. *Historia del pensamiento...*

El Capítol,¹⁶⁸³ amb denominacions diverses, era, en essència, un òrgan comú a totes les corporacions de l'època, tant de naturalesa pública com privada. Es tractava d'un òrgan plenari de caràcter representatiu que responia a la concepció corporativa i globalitzadora pròpia de l'Antic Règim.

La formació de capítol tampoc no era exclusiva de la Seca Reial de Barcelona ni de la resta de seques reials de la Corona d'Aragó. El Capítol, com a òrgan de manifestació de la corporació, també sembla ser comú en les seques del regne de Castella justament amb la denominació castellana equivalent de «cabildo».¹⁶⁸⁴ Així, en el privilegi de Lorca (1297) es menciona el «cabildo de los obreros e de los monederos».¹⁶⁸⁵ També en l'*Ordenamiento* de Múrcia (1334).¹⁶⁸⁶ Aquest model va seguir al llarg de la baixa edat mitjana i en tot cas, està documentat, per exemple, en el de la de Segòvia, que en ser constituïda en temps d'Enric IV de Castella, consta que copiava, almenys parcialment de forma reconeguda i explícita, els models establerts per les seques de Burgos i de Sevilla.

El cert és que en el nomenament fet pel rei de Castella del tresorer de la Seca Reial de Segòvia l'any 1454, es concedeix la facultat de reunir-se en capítol.¹⁶⁸⁷ El tenor del document és: «e doy poder cumplido e libre facultad a vos el dicho Juan de Morillo e a los dichos Alcaldes y Maestros de balanza e guardas e ensayadores, entalladores e otros oficiales de la dicha mi Casa de la moneda para que podades y puedan hacer Cabildo e hayades e hayan en vos en nombre de Cabildo e vos podades ayuntar con ellos publica e apartadamente e facer e hordenar todas las cosas que entendieredes ser cumplidas a mi servicio e pertenecientes a la dicha mi Casa de la moneda».¹⁶⁸⁸

La mateixa pràctica corporativa inherent al personal encarregat de les seques reials de la Corona d'Aragó i de la Corona de Castella havia portat a les corporacions o «serments» europeus a adoptar també la pràctica assembleària o sinodal.¹⁶⁸⁹ Tampoc era el nom exclusiu de les corporacions de moneders i, en aquest sentit, només cal recordar els

¹⁶⁸³ ESTRADA-RIUS. *El capítol de la seca...*

¹⁶⁸⁴ Fixem-nos, de nou, en el paral·lelisme entre les denominacions catalanes i castelleses en matèria institucional de les cases de moneda.

¹⁶⁸⁵ TORRES. *Ordenanzas...* Tom. 1, p. 48, §. 0.

¹⁶⁸⁶ *Ibidem*. Tom. 1, p. 58, §. 0.

¹⁶⁸⁷ Sobre el dret de reunió vegeu l'epígraf 6.1.

¹⁶⁸⁸ RIVERO. *Segovia...* Doc. núm. 1. p. 53.

¹⁶⁸⁹ Vegeu l'epígraf 3.2.

capítols generals periòdics que reunien els grans ordres religiosos europeus o els capítols de les esglésies catedrals.

El Capítol era un òrgan representatiu, en el sentit propi de l'Antic Règim, que aplegava a tots els membres de ple dret de la corporació sota la idea que la suma de les voluntats individuals creava i desenvolupava la voluntat de la corporació.¹⁶⁹⁰ Una voluntat que era, en conseqüència, la suma de les voluntats individuals alhora que el resultat d'aquesta suma esdevenia diferent i autònoma de les voluntats individuals. Es tractava, en definitiva, d'una nova veu que aplegava al conjunt de membres en tant en quan que unitat.¹⁶⁹¹ Per dir-ho seguint el pensament corporatiu la voluntat del Col·legi com a tal, diferent de les veus dels seus membres individualment considerats, es manifestava en el sí d'aquesta assemblea que, en principi, tenia una reunió ordinària anual.

La pròpia existència de l'assemblea justificava l'existència de la idea implícita pròpia de la doctrina del dret comú que venia expressada, d'acord al professor Jesús Vallejo,¹⁶⁹² en juristes que es pronunciaven a favor del fet que la unió de voluntats manifestada amb el consens de tots era font de *iurisdictio*, és a dir, de capacitat creadora del dret. En tot cas, en el supòsit de la Seca Reial de Barcelona es tractava d'una jurisdicció delegada pel rei que, a través del seus privilegis, concedia la facultat de reunir-se i acordar un seguit d'aspectes de la vida de la corporació. És a dir, disposar d'una certa autonomia corporativa.¹⁶⁹³

En definitiva, era en el sí del Capítol on, per mitjà de la deliberació o discussió dels problemes que envoltaven l'activitat corporativa i, sempre d'acord a l'imperatiu de la major i més sana part dels membres que composaven la corporació, es substantivitzava la voluntat i es modelava el to i la veu per la qual la institució, dotada de certa personalitat jurídica, s'expressava plenament.¹⁶⁹⁴ Es tractava d'una expressió corporativa materialitzada, en general, en actes dispositius representats per acords de naturalesa normativa i mandats, comissions o sindicatures a persones determinades de forma extraordinària o cobrint les vacants d'oficials ordinaris.

¹⁶⁹⁰ Sobre el tema vegeu, en general, GONZÁLEZ-VARAS. *Consejo y consentimiento...*

¹⁶⁹¹ TURULL; RIBALTA. *De voluntate...*

¹⁶⁹² VALLEJO. *Ruda equidad...*

¹⁶⁹³ Vegeu l'epígraf 3.3.

¹⁶⁹⁴ Vegeu sobre aquest tema, de nou, GONZÁLEZ-VARAS. *Consejo y consentimiento...*

Sembla ser que hi havia dos tipus de reunions capitulars: les ordinàries, amb caràcter anual, i les extraordinàries de convocatòria inopinada. La celebració del capítol ordinari anual, en una data fixa que era coneguda per tothom, era el moment adequat per procedir a la renovació dels càrrecs de govern electius. Aquesta data solia ser el 28 o el 29 de novembre.¹⁶⁹⁵ Es convocava, si fem cas de les actes de les sessions, de manera solemne «ad sonum campane seu squille ut moris est in domibus dicte regie sicce...»¹⁶⁹⁶ a l'igual que es feia, d'acord amb el dret canònic, amb els consistoris de cardenals a la cort pontifícia o en les reunions capitulars dels canonges de les catedrals.

Per a l'estudi del Capítol de Barcelona es disposa, en primer lloc, d'un text de creació del dret com són les previsions normatives d'inicis del segle XIV, que estipularen la seva creació, i d'un document d'aplicació del dret que és un llibre d'actes corresponent al segle XVI.¹⁶⁹⁷ A partir d'aquest dos elements complementaris i, partint del supòsit de continuïtat institucional i jurídica dels segles baix medievals i d'època moderna ja exposat, es pot establir amb fiabilitat un quadre teòric aproximat sobre aquest important òrgan de la vida corporativa.

La primera menció que es coneix sobre el Capítol com a òrgan de la Seca Reial de Barcelona es documenta en el privilegi de 1318.¹⁶⁹⁸ En aquest es va establir que el Capítol s'havia de congregar a la Casa de la Moneda. Es composava, d'acord a l'esmentat privilegi, de la reunió dels moneders i dels obrers membres de la corporació.

La constant i reiterada menció a aquestes dues categories de personal dins de la Seca ens fa reiterar en el convenciment de la importància de l'autonomia d'uns i d'altres en tots els àmbits de la corporació. En aquest sentit, es veurà en el següent capítol com l'ofici d'alcalde¹⁶⁹⁹ tindrà precisament un disseny col·legiat de dos membres per respondre a l'elecció d'un alcalde pels obrers i d'un altre pels moneders.¹⁷⁰⁰ Igualment, ja hem vist en el capítol anterior com obrers i moneders formaven els dos grups bàsics en el procés de fabricació monetari. En definitiva, es pot constatar la presència de dos cossos

¹⁶⁹⁵ Vegeu el doc. núm. 20 de l'apèndix documental.

¹⁶⁹⁶ AHPB. Notari Pere Ferrando. Protocol núm. 481/3, f. 127r.

¹⁶⁹⁷ AHPB. Notari Pere Ferrando. Protocol núm. 481/3.

¹⁶⁹⁸ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 4.

¹⁶⁹⁹ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

individualitzats i diferenciats que, pel que sembla, devien tenir un marcat caràcter paritari. Fins i tot podem aventurar que la seva disposició dins de la sala de celebració del Capítol devia de ser separada i sota la presidència dels alcaldes i del mestre de la seca.

El Capítol, tal i com s'ha indicat, era un òrgan que equivalia i tenia la funció de consell general de la corporació dels moneders i dels obrers. En l'ordinació de 1325 es punia amb una multa de 12 diners barcelonesos a aquells que no assistissin al Capítol.¹⁷⁰¹ Aquesta prescripció ens indica la naturalesa d'autèntic òrgan plenari i la importància que es donava a una participació que es constituïa en obligatòria. En la pràctica podem veure com les actes de les sessions s'encapçalaven amb els llistats separats d'obriers i de moneders assenyalant en cada columna els assistents, els absents, els impeditos i els malalts. No hem de perdre de vista la concepció corporativa del Col·legi el que implicava que en el regiment del cos calia la intervenció de tots els membres del mateix.

El Capítol havia d'estar presidit pel mestre de la seca¹⁷⁰² que precisament, a vegades i no en va, era també qualificat de «praesidens», és a dir, president.¹⁷⁰³ Alfons IV el Magnànim va relativitzar aquest precepte al donar permís als alcaldes i als col·legiats, per lletra de 14 de maig de 1437, per celebrar capítol sense la presidència del mestre de la seca.¹⁷⁰⁴ El motiu de l'autorització, no obstant, era excepcional, atès que es fonamentava en trobar-se el mestre impedit i la voluntat d'evitar que aquesta circumstància perjudiqués el bon funcionament de la Seca Reial. En les actes dels capítols del s. XVI consta, efectivament, el mestre de la seca.

Al costat del mestre de la seca¹⁷⁰⁵ hi havia els dos alcaldes¹⁷⁰⁶ que, com a representants nats, respectivament, dels obrers i moneders, tenien assignat un paper protagonista en la direcció dels debats i, en definitiva, en la formació de la voluntat del Col·legi. Aquesta és la pràctica que es constata en els acords cincentistes del Capítol de la Seca. En aquesta època el protagonisme dels alcaldes és innegable a l'hora de prendre la direcció dels debats i dels acords mentre que la figura del mestre de la seca sembla tenir reservat un

¹⁷⁰⁰ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

¹⁷⁰¹ BOTET. *Les monedes...* vol. III, doc. núm. XIX.

¹⁷⁰² Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

¹⁷⁰³ Per exemple, «magister seu presidens officii seche civitatis Barchinone». Vegeu BC. Ms. 1710, f. 77r.

¹⁷⁰⁴ BC. Ms. 1710, f. 77r. i v.

¹⁷⁰⁵ Vegeu l'epígraf 5.2.1.1.

caràcter institucional més passiu relacionable, potser, amb la representació en el si d'una corporació directament al servei del monarca. En aquest darrer aspecte cal remarcar, a nivell simbòlic, que en el llibre d'actes del Capítol es representen les armes reials timbrades amb una corona reial descoberta que campen damunt la totalitat del foli de pergamí de la coberta (fig. 48).¹⁷⁰⁷ També el Llibre de privilegis està encapçalat a nom dels alcaldes a l'igual que la resta de documents corporatius.

Les actes que es conserven venen a ser una abstracció del contingut i de cap manera una mena de crònica o relat taquigràfic de la sessió.¹⁷⁰⁸ D'aquesta manera, després de l'encapçalament de la convocatòria i de la relació dels presents i absents s'inclouen les eleccions dels alcaldes i altres oficials, un llistat de les proposicions que es formulen en el si de la sessió i, a continuació, es recullen les decisions que s'han pres sobre cadascuna.

Un notari, com era consuetud en aquest tipus d'assemblees, actuava com a escrivà de la institució.¹⁷⁰⁹ D'aquesta figura i de la seva funció no en parlaven les normes però la pràctica, almenys en el segle XVI, mostra com un notari aixecava acta del desenvolupament del Capítol, tot fent constar els membres assistents i els acords presos.¹⁷¹⁰ Pel que fa a la Seca Reial de Barcelona només coneixem un llibre d'actes cinccentista que, a més, duu al seu encapçalament la menció de primer llibre d'actes.¹⁷¹¹

De totes maneres, si tenim en compte la pèrdua de l'arxiu de la corporació,¹⁷¹² no ens ha d'estranyar aquest buit documental i, pel contrari, si pensem que, tant amb anterioritat com amb posterioritat, s'havien aixecat actes i es van continuar fent, tot i que malauradament es deuen haver perdut. En aquest sentit, no només cal recordar les actes que s'aixecaven de les sessions d'altres òrgans coetanis sinó també el testimoni que

¹⁷⁰⁶ Vegeu els epígrafs 6.2. i 7.2.1.1.

¹⁷⁰⁷ Vegeu la coberta del llibre: AHPB. Protocol núm. 481/3.

¹⁷⁰⁸ AHPB. Notari Pere Ferrando. Protocol núm. 481/3.

¹⁷⁰⁹ Sobre altres tasques pròpies d'escrivà a la seca vegeu els epígrafs 5.2.1.3. i 7.2.1.5.

¹⁷¹⁰ Vegeu un exemple d'acte d'una reunió del capítol al doc. núm. 26 de l'apèndix documental.

¹⁷¹¹ Aquest «primer» l'interpretem en el sentit que era el primer llibre que duia el notari Ferrando, al qual esperava anar afegint-ne de posteriors. Ho pensem així, perquè si hagués estat el primer llibre d'actes de la vida corporativa és probable que hagués afegit o mencionat tot seguit l'acord o el fonament jurídic que el legitimava per trencar la pretesa oralitat en benefici del principi d'escriptura.

¹⁷¹² Vegeu l'epígraf 7.2.2.

aporten algunes actas corresponents al Capítol de la Seca Reial de Càller corresponents al segle XV.¹⁷¹³

De totes maneres, hi ha una menció indirecta i externa al propi Col·legi de l'existència d'aquestes actes dels capítols dels moneders barcelonins. Es tracta d'una menció feta el 1471 a un acord o concòrdia prè en aquella data entre el municipi de Barcelona, d'una part, i els alcaldes de la seca¹⁷¹⁴ i la sisena del Col·legi¹⁷¹⁵ de moneders, de l'altra.¹⁷¹⁶ La menció sobre l'existència de les actes capitulars en aquest document és clara: «e així és estat per los dits alcaldes e per la sisena del dit col·legi fet, conclòs, e lo libre de lur capítol continuat».¹⁷¹⁷ El tenor sembla indicar que la referència no és al *Llibre de privilegis*¹⁷¹⁸ sinó al *Llibre d'actes del Capítol*.

6.3. L'òrgan executiu del Capítol: els alcaldes i la «Sisena»

Del consell general i plenari, d'acord amb la teoria i la pràctica organitzativa de les corporacions, en podia emanar el que es podria anomenar un consell delegat i, per tant, més reduït numèricament que el plenari i amb potestat executiva. És aquesta la forma en la què evolucionà, per exemple, el règim corporatiu municipal al llarg del segle XIII.¹⁷¹⁹ En aquest sistema el pes de l'acció de govern quotidiana acabava recaient, òbviament, sobre aquest consell que tenia, a efectes pràctics derivats del nombre limitat d'integrants, avantatges en el sentit d'agilitzar les tasques de govern. Això, pel fet de ser més fàcil de congregar i de prendre decisions i acords que no pas en el consell general o Capítol.

La presència d'aquest òrgan, derivat i de naturalesa delegada del Capítol, passa desapercbut en la legislació sobre la institució. Segurament, la raó sigui que, en un primer moment, els que ocupaven el lloc d'aquest consell reduït eren, de manera natural, els alcaldes. Aquests darrers eren elegits en el sí del Capítol i en la seva constitució diàrquica representaven els obrers i els moneders. Els alcaldes eren els representants

¹⁷¹³ ASC. E1bis/11.

¹⁷¹⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

¹⁷¹⁵ Vegeu l'epígraf 6.3.

¹⁷¹⁶ Per més detalls sobre aquest conflicte jurisdiccional vegeu l'apartat d'aquest treball dedicat a les col·lisions jurisdiccionals entre els alcaldes i el mostassaf.

¹⁷¹⁷ AHCB. 1B.II. Registre de deliberacions. Vol. 20, f. 132v-133v.

¹⁷¹⁸ Sobre el llibre de privilegis del Col·legi vegeu els epígrafs 3.7.3.1. i 7.2.2.1.

nats de la corporació i així es constata en mencionar la seva presència protocol·lària en els esdeveniments polítics i representatius més destacats de la ciutat de Barcelona.¹⁷²⁰ En aquest sentit, si els alcaldes tenien la seva manifestació més desenvolupada en l'exercici de la jurisdicció que es plantejarà més endavant, no s'ha d'ignorar el seu paper, per poc conegut que sigui encara, en el Capítol.¹⁷²¹

De totes maneres, el paper protagonista indiscutible dels alcaldes no desdiu que la necessitat del consell reduït no emanés o es manifestés tal com constatarem en la pràctica d'ençà el darrer quart del segle XV i, especialment, en el segle XVI. La raó d'aquest silenci normatiu pot ser radiqui en el fet que la seva constitució era lògica en la concepció orgànica i corporativa del dret comú vigent i, en conseqüència, no es considerava necessària la seva plasmació normativa. Efectivament, el model exercitat no difereix de la resta d'institucions corporatives i ens planteja la importància de la reproducció de patrons institucionals previs.

Per tant, si d'entrada i a la llum de la normativa, hauríem pogut pensar que el nombre relativament reduït de membres¹⁷²² del Col·legi devia fer innecessària la formació d'un consell reduït delegat del plenari del Capítol, la pràctica compresa en els documents d'aplicació del dret que ens forneix l'esmentat llibre d'actes del capítol d'obrers i moneders ens demostra, justament, el contrari. La forma orgànica escollida sembla aparentment, de totes maneres, més propera al que en diríem una comissió extraordinària i especial emanada en els seus poder del si de l'assemblea general o Capítol, que no pas un consell reduït formalitzat a l'ús de, per exemple, altres corporacions.

En aquest sentit, es documenta com un dels assumptes pendents de resolució del Capítol anual el nomenament dels membres que havien de compondre la comissió o consell reduït que rebia el nom de «Sisena» pel fet que s'integrava de sis delegats membres del Capítol.¹⁷²³ El nom evoca amb claredat els de quatrena, dotzenes i el trentanari propis de les diverses comissions amb les que es podia manifestar la vida política del municipi

¹⁷¹⁹ FONT RIUS. *Orígenes del règimen...* p. 493.

¹⁷²⁰ Vegeu els darrers paràgrafs de l'epígraf 7.2.5.2.

¹⁷²¹ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

¹⁷²² Vegeu l'epígraf 3.7.6.

¹⁷²³ Vegeu, com exemple d'acta de sessió del capítol la que es recull en el doc. núm. 26 de l'apèndix documental.

barceloní.¹⁷²⁴ De fet, sabem que el Col·legi també havia adoptat aquesta estructura de funcionament i, almenys en una ocasió, consta documentalment que es va elegir una «quatreta»¹⁷²⁵ per resoldre un tema específic d'uns assessors.¹⁷²⁶ En aquest darrer cas es tractava, per tant, d'una comissió excepcional mentre que la «sisena» sí que tenia un caràcter permanent i més ampli. La manca de coneixements d'altres llibres d'actes anteriors al presentat o d'altre documentació similar o annexa, afegida al silenci de les fonts normatives, no permet precisar l'origen d'aquest òrgan ni l'estabilitat del nom i de la seva composició ni tampoc la pràctica de les comissions específiques.

La referència més antiga que, fins al moment present, es coneix en relació amb la Sisena és de naturalesa indirecta i data de l'any 1471.¹⁷²⁷ Té especial importància pel fet que es tracta d'una menció que apareix en el context del municipi de Barcelona i no en el del propi Col·legi. Aquest fet és singularment important pel fet que assenyalava un grau destacat de coneixement del funcionament del Col·legi per part del municipi. Es menciona, en particular, «los alcaldes, e una sisena del dit Col·legi que del dit fet ha especial potestat» i també «los dits alcaldes e per la sisena del dit Col·legi». Aquestes mencions revelen prou bé quina era la relació de la Sisena amb el Col·legi i revelen la seva natura com emanació representativa dels col·legiats i de comissió assessora dels alcaldes o oficials suprems en el seu govern, així com la individualitat de les dues instàncies, això és alcaldes i Sisena.

Tots aquests extrems, mencionats respecte el darrer quart del segle XV, es constaten ja de manera reiterada i des de la perspectiva interna de la institució a través de les actes dels capítols del Col·legi. Aquest òrgan delegat apareix en ocasions, pel que fa a la denominació cinc-centista, amb el terme significatiu de «Sisena de consells de dits alcaldes».¹⁷²⁸ Es tractava, per tant, d'un òrgan col·legiat a la manera dels consistoris d'altres organismes coetanis. En tot cas, el mandat de la sisena tenia caràcter anual renovable durant la celebració del Capítol entre els dies 28, 29 o 30 de novembre.

La data ve marcada per la pràctica documentada en l'esmentat llibre d'actes del capítol i ens mostra la consuetud en el darrer quart del cinc-cents. No obstant, és possible que es

¹⁷²⁴ RIERA. *El consell de cent...* p. 33-34.

¹⁷²⁵ Evidentment, de quatre persones.

¹⁷²⁶ AHPB. Notari Pere Ferrando. Protocol núm. 481/3, f. 126v.

¹⁷²⁷ AHCB. 1B.II. Registre de deliberacions, 20, f. 132v-133v.

¹⁷²⁸ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 32r.

remuntés a molt abans. En aquest sentit, és molt clara la menció que es fa en una conclusió civil dictada per la Reial Audiència l'any 1500 en la que s'assenyala precisament aquesta data que, possiblement, es pot relacionar amb el calendari del municipi de Barcelona que també renovava oficis, parcialment, en l'esmentada festivitat. A més, també consta que en el segle xv la Seca Reial de Càller tenia la renovació dels oficis el dia de sant Andreu, molt probablement, per influència dels estils i costums barcelonesos. En tot cas, la composició es pot dir que era paritària i responia a la realitat corporativa, és a dir, dels sis integrants tres eren obres i els restants eren moneders.

6.4. Els oficis vinculats al Capítol

El Col·legi, representat i encarnat en el Capítol com a consell plenari, confiava el govern diari de la corporació a la sisena que actuava, com ja hem vist, en qualitat de consell reduït ordinari del Capítol. Alhora, també es dotava d'altres oficials per tal que servissin de braços executius i administradors de la corporació. Entre aquests cal destacar el bustier, el clavari i l'oïdor de comptes. Aquest model organitzatiu no era nou i reproduïa mimèticament, com era habitual, el d'altres corporacions coetànies com ara bé, per exemple, el mateix municipi.

6.4.1. Bustier

La figura del bustier apareix documentada en l'acta aixecada amb motiu del capítol del Col·legi celebrat el 29 de novembre de 1578.¹⁷²⁹ En aquesta sessió es parla de la necessitat d'obtenir recursos pecuniaris per tal de fer front a la compra d'un local i, aleshores, s'esmenta l'existència dels diners dels quals disposa el bustier, així com del dret de bústia.¹⁷³⁰ Per tant, tot sembla indicar que el bustier era l'encarregat de recaptar l'esmentat dret, o quota pecuniària, que satisfieien amb caràcter regular els col·legiats per a les despeses comunes de la corporació.¹⁷³¹

¹⁷²⁹ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 18r.

¹⁷³⁰ El nom del dret deu procedir, segurament, de la bústia o caixa en la qual, inicialment, es devia de dipositar.

¹⁷³¹ Vegeu l'epígraf 6.5. iv).

El dret de bústia ja apareixia en els privilegis fundacionals del Col·legi al llarg del segle XIV i, per tant, ens sembla del tot raonable retrotreure l'existència de l'ofici a una etapa primerenca directament justificat i vinculat amb l'administració de la bústia o caixa comuna. No sabem pràcticament res d'aquest ofici. En les actas conservades no figura la seva elecció. En tot cas, amb caràcter hipotètic, podem especular si la seva elecció no tenia lloc en el si de la Sisena o consell reduït. Sabem, en tot cas, que es tractava d'un ofici unipersonal, que tenia una funció, pel que sembla, merament recaptatòria. Es tractava, per tant, d'un col·lector o collidor del dret. Aquest caràcter merament funcional és el que pot justificar el mutisme normatiu. Atès el caràcter reduït dels col·legials i la seva domiciliació a Barcelona només li feia falta disposar de la matrícula per recollir els seus drets.

6.4.2. Clavari

El clavari era un oficial del Col·legi que actuava de tresorer de la corporació. El propi nom -que deriva del mot *clau*- indica la seva funció de persona responsable de la caixa dels diners. Es tracta d'una figura coneguda gràcies al llibre d'actes atès que no apareix a la normativa.¹⁷³² En aquest sentit, trobem que en un dels capítols anuals es va dissenyar un circuit per als diners recaptats d'acord amb el qual havien de passar del bustier¹⁷³³ al clavari per, posteriorment, ser dipositats a la Taula de canvi de la ciutat de Barcelona a nom dels alcaldes i del mateix clavari.¹⁷³⁴ Atès que la taula de canvi municipal va ser instaurada el 1401 hem de suposar que, amb anterioritat a aquesta data, els dipòsits col·legials es devien verificar en alguna altra taula particular de la Ciutat.

La constància d'aquest circuit fa que no es pugui pensar en una duplicitat de noms per designar un mateix ofici, sinó en dos oficials diferenciats. El clavari devia ser una figura especialment rellevant, per tal com apareix al costat dels alcaldes en la signatura de la majoria d'actes transcrits en el llibre. Aquest fet ens permet classificar la seva figura com a

¹⁷³² Aquest fet havia induït a pensar inicialment que bustier i clavari eren dos noms per designar un únic oficial. A la llum del llibre d'actes s'ha de revisar aquesta postura, tal i com ja es va fer a: ESTRADA-RIUS. *El capítol de la seca...* p. 89, nota 36. És possible que així fos inicialment, però de l'anàlisi del llibre d'actes sembla clar que cal sostenir la separació. Vegeu AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 21r.

¹⁷³³ Vegeu l'epígraf 6.4.1.

autèntic responsable de la comptabilitat col·legial. Igualment, cal remarcar el fet que a la inscripció a la Taula es feia constar el clavari al costat dels alcaldes.

D'altra banda, la figura del clavari trobaria un contingut ple en la doctrina del dret comú que afecta a la construcció i disseny institucional. La diferència de nomenclatura no ens ha de distreure de la identitat aproximada de les seves respectives funcions i de la vinculació a la doctrina del dret comú que les omple doctrinalment. Sembla versemblant pensar que la instauració d'aquest oficial estava inspirada en les figures coetànies del tresorer reial, el regent els comptes de la Diputació del General de Catalunya o, sobretot, l'homònim clavari dels consellers de Barcelona.

6.4.3. Oïdor de comptes

L'existència d'un oïdor de comptes del Col·legi de la Seca Reial de Barcelona ens ve revelat, també, per les actas del llibre d'acords dels capítols corresponents al darrer quart del segle XVI.¹⁷³⁵ A través d'aquests documents constatem com existia aquest ofici que, amb caràcter anual, era renovat el dia de la celebració del Capítol la vigília de la festivitat de sant Andreu. No obstant, la renovació no havia d'implicar necessàriament un canvi de persona sinó que, com es constata en almenys un cas, la renovació podia recaure en la mateixa persona en forma de prolongació de l'ofici exercit per un any més.

En les actas del Col·legi no es menciona res de les funcions encomanades a l'oïdor de comptes. Ara bé, sabem, per la pràctica institucional coetània, que es tractava d'un ofici propi de les institucions inclòs després de la recepció del dret comú.¹⁷³⁶ L'administració reial disposava del mestre racional,¹⁷³⁷ la Diputació del General de Catalunya dels oïdors de comptes¹⁷³⁸ i el municipi de Barcelona dels racionals. Aquestes denominacions diverses responien a una necessitat estesa arreu que derivava de la concepció racional i objectiva del dret i de l'acció de les institucions impulsada pel dret comú.

¹⁷³⁴ Sobre les taules de canvi, vegeu, en general: AYATS; UDINA; ALEMANY. *La «Taula» de canvi...*; ADROER; FELIU. *Història de la Taula...* i PASSOLA. *Els orígens...*

¹⁷³⁵ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3.

¹⁷³⁶ Sobre les fonts del dret comú i el sentit de la tasca de l'ofici vegeu la part introductòria i teòrica del treball: MONTAGUT. *Les institucions fiscalitzadores...*

¹⁷³⁷ MONTAGUT. *El Mestre Racional...*

¹⁷³⁸ MONTAGUT. *Les institucions fiscalitzadores...*

Calia la revisió dels actes de govern i, en concret, en matèria comptable, de la mateixa manera que en matèria judicial s'havien arbitrat procediments i instàncies de revisió del actes de justícia a través dels recursos. D'aquesta justa necessitat en derivava l'extensió general de la figura de l'auditor de comptes que era dotat de jurisdicció especial per tal de dirigir un procediment de coneixement ordinari dels comptes de la institució. La tasca de l'oïdor de comptes es regia d'acord a un procediment comú, basat en un plantejament teòric establert per la praxis, que preveia la seva conclusió amb l'absolució de la gestió sotmesa a coneixement o amb l'obertura d'una via penal per castigar el frau o la negligència comptable.¹⁷³⁹

No disposem de l'acte normatiu pel qual s'instaurava la figura de l'oïdor de comptes, de la mateixa manera que tampoc disposem de l'acte normatiu que va establir el bustier, el clavari o la Sisena. Creiem poder aventurar una explicació anàloga a la bastida a l'entorn de la creació de la Sisena. Ens trobem davant de models institucionals usuals acceptats arreu que també serien aprofitats en l'àmbit del dret privat i que pensem que, legítimament, podien pertànyer a l'àmbit de la lliure disposició de l'autonomia institucional i corporativa. Per tant, a manera d'hipòtesi, plantegem que la funció de l'oïdor de comptes era fiscalitzar l'actuació comptable de la Sisena i, especialment, l'actuació del bustier. Pensem que ambdós òrgans, molt probablement, devien ser establerts pel Capítol, possiblement, de forma coetània. Es tractava –en tot cas i a l'igual que l'ofici del clavari i del bustier- d'un ofici unipersonal. En ambdós casos es tractava d'un ofici unipersonal en una corporació que estava integrada per dues categories ben diferenciades, això és obrers i moneders, que usualment es repartien els oficis com en el cas dels alcaldes. Per això, podem aventurar –com a mera hipòtesi- que hi havia un repartiment similar en els dos oficis esmentats i tant interrelacionats.

6.4.4. Escrivà

La figura de l'escrivà era imprescindible en aquest tipus d'organismes, com ja s'ha indicat, per aixecar acta dels acords presos per la Sisena, preparar la documentació i arxivar la paperassa que es generava. Aquesta responsabilitat hauria de recaure -si seguim la

lògica que marca l'economia de mitjans i d'oportunitats- el mateix escrivà públic que era escrivà del Capítol.¹⁷⁴⁰ Tot i aquestes disquisicions cal dir que la manca de documentació d'aplicació del dret i la parquedat dels documents de creació del dret no ens il·luminen sobre aquesta figura burocràtica funcional. L'escrivà és qui tindria, a més, la custòdia del segell del Col·legi amb el qual se segellarien els documents emesos pels alcaldes.¹⁷⁴¹

6.5. Les atribucions i les competències del Capítol

El Capítol era, com ja s'ha esmentat, l'òrgan representatiu de govern del Col·legi. Atès el caràcter marcadament sinodal del Capítol podríem dir que era l'òrgan de govern general. Alfons IV el Magnànim en la citada lletra en la qual permetia celebrar capítol sense la presidència del mestre de la seca esmenta amb claredat el caràcter d'instància directiva i governativa de l'ofici.¹⁷⁴² Les competències atribuïdes ens il·lustren aquesta funció i ens permeten constatar que, en gran mesura, eren anàlogues a les que tenien atribuïdes altres corporacions professionals:¹⁷⁴³

i.) En el seu si es procedia a l'elecció dels dos alcaldes,¹⁷⁴⁴ un pels obrers i l'altra pels moneders.

ii.) Era el marc d'admissió dels nous col·legiat i de verificació dels requisits i del jurament d'ingrés en una sessió solemne.¹⁷⁴⁵

iii.) Tenia competències en matèria disciplinària. En particular, es vigilava la rectitud moral dels col·legiats.¹⁷⁴⁶ S'establia, d'aquesta manera i com exemple, que s'amonestaria en cas d'adulteri amb la muller d'un altre i en cas de persistència se l'expulsaria fins que no rectificqués segons el privilegi de 1325.¹⁷⁴⁷

¹⁷³⁹ *Ibidem* i MONTAGUT. *El Mestre Racional...*

¹⁷⁴⁰ Vegeu l'epígraf 6.1.

¹⁷⁴¹ Vegeu SAGARRA. *Sigil·lografia...* Vol. II. Cat. núm. 1768 i l'epígraf 3.3.3. d'aquest treball.

¹⁷⁴² Així, «cotidie pro occurrentibus negociis utilitatem et directionem eiusdem officii comodum concernentibus convocare et congregare» Vegeu BC. Ms. 1710, f. 77r.

¹⁷⁴³ QUETGLAS. *Los gremios...* p. 125-129 i 200-201.

¹⁷⁴⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

¹⁷⁴⁵ Vegeu l'epígraf 3.7.

¹⁷⁴⁶ Vegeu l'epígraf 3.7.1.1.2.

¹⁷⁴⁷ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 5.

iv.) Estava implicat en l'administració dels recursos econòmics. En el privilegi de 1325 també s'establí el lliurament de quantitats a la bústia del Col·legi. Aquesta bústia, caixa o bossa era un dels atributs de les corporacions públiques i els garantia una autonomia de recursos.¹⁷⁴⁸ Així el rei prescriví el lliurament per diversos conceptes de quantitats pecuniàries dels col·legiats al Col·legi i, ultra aquestes fonts de finançament que podem qualificar d'ordinàries, n'hi havia d'extraordinàries com el producte de multes, penes pecuniàries i, sobretot, composicions i remissions de penes.¹⁷⁴⁹ En aquest darrer supòsit, per privilegi de Martí I l'Humà, s'ingressava 1/3 del seu valor a la bústia col·legial.¹⁷⁵⁰ També, d'acord amb el tenor d'aquest privilegi, es preveia l'ingrés d'1/3 dels 1.000 florins de pena previstos pels que la vulneressin.

v.) S'ocupava de funcions assistencials o de previsió social.¹⁷⁵¹ S'establí la protecció per les vídues i els orfes dels col·legiats. En el privilegi de 1325 també es preveia l'assistència als membres malalts i, en cas de mort, l'organització del sepeli.¹⁷⁵² És possible que, com altres gremis o corporacions, disposessin d'un «vas» o sepultura comuna per als membres de la corporació sense recursos o que així ho disposessin. Aquest extrem, de totes maneres, no l'hem pogut confirmar fins al moment.

Aquest tipus de funció assistencial era usual a les confraries i gremis catalans medievals i moderns. Un exemple paral·lel el tindriem en la pràctica del gremi dels argenters.¹⁷⁵³ D'aquest darrer encara es conserva el vas gremial corresponent a mitjan segle XVIII a l'església parroquial de Santa Maria del Mar.¹⁷⁵⁴ De totes maneres, l'existència d'aquest sepulcre comú no impedia que els seus membres disposessin de sepultures pròpies, com es testimonia en el cas dels argenters en els sepulcres familiars coetanis que es conserven, igualment, a la ja esmentada església.

¹⁷⁴⁸ Vegeu l'epígraf 3.3.5.

¹⁷⁴⁹ MATEU. *Libre dels privilegis...*, doc. núm. 5. En aquest sentit, Alfons el Magnànim en lletra executòria de 15 de setembre de 1440 prescriví que la pena imposada de 2.000 fl. s'hauria de repartir en parts iguals entre el fisc reial i el capítol dels moneders. Vegeu BC. Ms. 1710 f. 76v.

¹⁷⁵⁰ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

¹⁷⁵¹ Vegeu l'epígraf 3.7.4.

¹⁷⁵² MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 5.

¹⁷⁵³ GONZALEZ SUGRAÑES. *Contribució a la història...* p. 227-232.

¹⁷⁵⁴ El sepulcre es conserva al terra de la nau lateral esquerra de l'església. El tenor de la inscripció sepulcral és: «VAS DEL CULLEJI / DELS ARGENTES / AÑO 1743».

vi.) Es reconeixia l'existència d'una potestat normativa o *ius edicendi* derivada d'una certa autonomia en el govern intern. El coneixement d'aquesta ens ve donat, per exemple, en l'ordenació del jurament que es va prescriure prestarien els alcaldes.¹⁷⁵⁵ De totes formes, la manifestació més clara resta fixada en els acords presos en el sí del Capítol¹⁷⁵⁶ i recollits en les corresponents actes que el notari aixecava per a ser consultats.¹⁷⁵⁷

6.6. La seu del Capítol

La seu del Capítol era el lloc on els col·legials celebraven anualment la seva reunió corporativa. Per a dur-la a terme només era necessària una sala o habitació suficientment àmplia per donar cabuda a tots els membres amb una certa comoditat. Des del segle XV el nombre de col·legiats estava taxat i no sobrepassava la vuitantena.¹⁷⁵⁸ Pel llibre d'actes ja esmentat sabem que el Capítol era convocat a la mateixa Casa de la Seca situada al carrer de les Mosques.¹⁷⁵⁹ Creiem que és raonable mantenir que al segle XVI no es feia altra cosa que mantenir una consuetud molt anterior de reunir-se a l'edifici de la mateixa Seca Reial de Barcelona que, des de la segona meitat del tres-cents, es trobava al mateix lloc.¹⁷⁶⁰ El fet de tractar-se d'una reunió excepcional celebrada una vegada l'any devia propiciar aprofitar un espai dins la mateixa seu ordinària de l'activitat laboral.

L'activitat col·legial en una societat confessional com la catalana medieval i moderna també es devia manifestar a través de la religiositat. Per aquesta raó es va construir, o almenys es va projectar, una capella dins del complex edilici de la Seca Reial sobre la qual no tenim més dades que la seva existència mencionada en les *Rúbriques* de Bruniquer.¹⁷⁶¹ En tot cas consta que el 1643 es va donar permís al mestre de la seca per aixecar una capella que havia de tenir la seva entrada pel carrer de les Mosques.¹⁷⁶² El mestre hauria demanat, prèviament, el permís al Consell de Cent. D'aquesta capella

¹⁷⁵⁵ El tenor del text sense data però escrit en lletra d'època moderna és «És ordenat e conclòs en lo capítol...». Vegeu BC. Ms. 1710, f. 11v.

¹⁷⁵⁶ Vegeu l'epígraf 6.2.

¹⁷⁵⁷ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3.

¹⁷⁵⁸ Vegeu l'epígraf 3.7.4.

¹⁷⁵⁹ AHPB. Pere Ferrando, protocol núm. 481/3, f. 11v.

¹⁷⁶⁰ Respecte l'edifici que ocupava el taller monetari vegeu l'epígraf 5.4.

¹⁷⁶¹ BRUNIQUER. *Rúbriques...* Vol. III, p. 112.

¹⁷⁶² M. Eugènia Ripoll, que ha investigat l'evolució de l'edifici, diu que no consten notícies de la seva consagració a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona. Vegeu RIPOLL. *La Seca...* p. 56.

ignorem, per exemple, si estava dedicada o si es volia dedicar a sant Eloi (588-660), patró dels argenters, i moneder, ell mateix, dels reis merovingis Clotari II i Dagobert. Aquesta hauria estat una advocació escaient si tenim present que els argenters tenien un altar amb aquesta advocació en el convent del Carme.¹⁷⁶³ No podem assegurar que es duguessin a terme les obres de construcció de la capella.

El que està clar és que l'obtenció del permís per aixecar la capella va coincidir amb un període intens d'obres que es va estendre entre 1642 i 1647 i que va coincidir –no casualment– amb la Guerra dels Segadors (1640-1652) i la necessitat d'instal·lar molts molins per fabricar moneda. Aquesta necessitat d'espai va fer adquirir nombroses finques veïnes ja en el sector del carrer de Flassaders. Per altra banda, sembla que en algun punt i havia una campana o esquella que s'utilitzava en les convocatòries al capítol anual. Probablement, aquesta estava ubicada dalt d'una espadanya a la teulada. Això, o que s'utilitzés un toc especial des d'un campanar proper encara que l'ideal hagués estat la campana o esquella de la pròpia capella de la casa.

¹⁷⁶³ En les col·leccions del MNAC es conserven les portes del retaule (MNAC 15893) així com una escultura exempta procedents d'aquest espai (MNAC 14968).

7. LA CORT DELS ALCALDES DE LA SECA I L'EXERCICI DE LA VIA DE JUSTÍCIA

7.1. La immunitat jurisdiccional i el fur propi dels col·legials

La societat de l'Antic Règim es va caracteritzar, en general i com hem assenyalat amb anterioritat, per assumir la desigualtat jurídica com una característica essencial de la seva estructura social basada en el feudalisme.¹⁷⁶⁴ Es tractava d'una diferenciació que, en la mentalitat corporativa de l'època, es considerava eminentment justa i d'acord amb l'ordre natural.¹⁷⁶⁵ En aquest context, els privilegis¹⁷⁶⁶ de tot tipus atorgats, tant a persones com a corporacions amb un caràcter bàsicament excepcional i diferenciador respecte dels costums i de les normes generals, van ser molt freqüents.¹⁷⁶⁷

El contingut material dels privilegis dels moneders va ser ampli i va abastar diverses matèries.¹⁷⁶⁸ De totes maneres, la llibertat més notable de la que van gaudir va ser el reconeixement que van obtenir de la seva immunitat jurisdiccional i del dret a gaudir d'un fur propi.¹⁷⁶⁹ L'existència del fur implicava la creació d'una jurisdicció especial exercida per un tribunal –presidit pels alcaldes de la Seca-¹⁷⁷⁰ al qual s'encomanava el coneixement de les causes en les quals el col·lectiu del personal de la Seca estigués implicat. Es tractava d'una immunitat que implicava, en definitiva, ser processats i, per tant, ser absolts o condemnats, exclusivament, per la cort dels alcaldes de la Seca.¹⁷⁷¹

La legislació, la jurisprudència i la doctrina coetànies van avalar, sense discussió, que els moneders gaudien d'una jurisdicció especial què era competent amb caràcter exclusiu sobre tots els col·legiats, les seves famílies i servidors, així com damunt els seus béns. Molt més discutida va ser, en canvi, el reconeixement de l'extensió i dels límits d'aquesta jurisdicció.¹⁷⁷²

¹⁷⁶⁴ Vegeu, en general, la formació del pensament sobre la divisió feudal de la societat medieval a: DUBY. *Los tres órdenes...*

¹⁷⁶⁵ Al respecte vegeu el que ja s'ha exposat a l'epígraf 3.1.a) tot partint d'un fragment de Francesc Eiximenis.

¹⁷⁶⁶ Els orígens etimològics del mot estarien, com és ben sabut, en l'expressió *lex privata*.

¹⁷⁶⁷ Pel que fa al cas particular dels col·legiats vegeu la justificació a l'epígraf 2.4.

¹⁷⁶⁸ Vegeu l'epígraf 3.7.3.2.

¹⁷⁶⁹ És precisament la transcendència institucional d'aquest privilegi judicial el que fa que el desenvolupem en un capítol especial a part de la resta de privilegis ja analitzats.

¹⁷⁷⁰ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

¹⁷⁷¹ Vegeu l'epígraf 7.2. i següents.

¹⁷⁷² Vegeu l'epígraf 3.7.3.3.

Cal tenir present que l'existència de tribunals especials amb aquest tipus de competència personal van ser excepcionals. En general, només grups socials ben definits com els eclesiàstics o els jueus, fins a la seva expulsió el 1492, disposaven d'aquest tipus de privilegi. No és d'estranyar que aquesta mena de privilegi aixequés tot tipus de suspicàcies i que predisposés a la resta de jurisdiccions en contra dels alcaldes.

El privilegi d'establir jutges privatis o alcaldes, tal i com es detallarà més endavant,¹⁷⁷³ fou atorgat de manera genèrica per Jaume I el Conqueridor (1213-1276) a tots els moneders i obrers dels seus regnes el 1270.¹⁷⁷⁴ Per tant, el reconeixement d'aquesta jurisdicció especial es va dur a terme, amb caràcter general i simultani, arreu de la Corona d'Aragó sense distinció de reialmes i senyories. Com es veurà, la magistratura, a més, ja era coneguda amb el mateix nom, funcions idèntiques i, pot ser, en igual nombre de dos oficials a les seques castellanes¹⁷⁷⁵ des d'almenys 1278.¹⁷⁷⁶ De totes maneres, la manca de documentació castellana impedeix fixar amb seguretat a quina de les dues corones apareixen primer o si van aparèixer simultàniament. La concessió aragonesa es feia, d'alguna manera, desenvolupant la salvaguarda, igualment general, que havia establert Pere I el Catòlic el 1208 als seus moneders.¹⁷⁷⁷

L'establiment i el desenvolupament de la jurisdicció especial dels alcaldes a la Corona d'Aragó van ser confirmades, de manera més detallada, en un privilegi de Jaume II el Just (1291-1327) de 1318.¹⁷⁷⁸ Aquestes ordinacions van ser refermades altra vegada pel mateix monarca el 1325.¹⁷⁷⁹ Els propis moneders de València¹⁷⁸⁰ es manifestaven el 1408, en el decurs d'un conflicte, amb l'afirmació que «aquella casa e los homens de aquella»¹⁷⁸¹

¹⁷⁷³ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

¹⁷⁷⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

¹⁷⁷⁵ Segons Antonio Roma, no queda documentada amb claredat l'existència de dos alcaldes. Vegeu ROMA. *La organización...* Tom. 1, p. 101-102.

¹⁷⁷⁶ PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...* p. 98.

¹⁷⁷⁷ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. III.

¹⁷⁷⁸ MATEU. *Libre de privilegis...* Doc. núm. 4. Vegeu una edició del document original llatí a: SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. IV de l'apèndix.

¹⁷⁷⁹ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. III. Vegeu també BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIX.

¹⁷⁸⁰ Sobre els llaços de filiació de la Seca Reial de València respecte de la barcelonina vegeu l'epígraf 3.4.6. Sobre la datació correcta del document vegeu ESTRADA-RIUS. *La recepción...* p. 132, nota 26.

¹⁷⁸¹ Es refereix, respectivament, a la Casa de la Moneda i als moneders.

eren privilegiats e que ell¹⁷⁸² fahie mal volent se empatxar dels moneders com ells haguessen los alcaldes per jutges ordinaris».¹⁷⁸³

El jurista Andreu Bosch (1570-1628) definia la immunitat dels moneders, referint-se als col·legials de les seques reials de Barcelona i de Perpinyà,¹⁷⁸⁴ tot dient, després de mencionar l'existència de la cort dels alcaldes, que els seus membres eren «exemps de les jurisdiccions ordinaries gosant molts privilegis particulars tant de dret comú, com municipal, y privilegis especials de quiscuna seca».¹⁷⁸⁵ El 1627 era el també jurista Lluís Baldo que, en mencionar la Seca Reial de Perpinyà, explicava que hi havia «alcayde, maestro y oficiales, con particular tribunal de justicia para ellos».¹⁷⁸⁶

La subjecció del col·lectiu a aquesta jurisdicció especial implicava, en definitiva, la seva correlativa substracció de la jurisdicció ordinària, respecte de la qual els aforats esdevenien immunes. La creació de jurisdiccions especials comportava, a la pràctica, la comunicació permanent per part del monarca,¹⁷⁸⁷ en tant en quan autoritat jurisdiccional general i superior, de part del seu poder en benefici d'una persona física o d'una corporació beneficiada que assumia una autonomia judicial especial. D'aquesta manera, els encausats a la cort dels alcaldes eren jutjats pels seus col·legues o correligionaris de corporació. Això, pel fet que l'organització de la cort¹⁷⁸⁸ i la provisió dels jutges¹⁷⁸⁹ requeria en membres del mateix col·lectiu privilegiat tot incrementant el sentit tancat i endogàmic de la corporació. Aquesta circumstància és la que devia generar el sentiment generalitzat i continuat d'empara i de refugi que tenia la cort dels alcaldes davant dels coetanis i de les altres instàncies jurisdiccionals.¹⁷⁹⁰

La justificació general d'aquesta pràctica excepcional era, en principi, dotar d'una especial protecció al grup aforat.¹⁷⁹¹ L'aforament, segons la doctrina jurídica del segle XVII, era, a més, obligatori. Almenys, així es pronunciava l'afamat jurista Joan Pere Fontanella

¹⁷⁸² Es refereix a la autoritat ordinària que pretenia capturar uns moneders.

¹⁷⁸³ MATEU IBARS. *El maestro de la seca...* p. 225.

¹⁷⁸⁴ Vegeu l'epígraf 3.4.4.

¹⁷⁸⁵ BOSCH. *Summari...* p. 490.

¹⁷⁸⁶ BALDO. *Aclamacion...* par. 36.

¹⁷⁸⁷ Per això s'entén que, en ocasions, al rei -o al seu lloctinent o virrei- se'l conegués com a alcalde major de la seca. Vegeu, en aquest sentit, el doc. núm. 21 de l'apèndix documental.

¹⁷⁸⁸ Vegeu l'epígraf 7.2.

¹⁷⁸⁹ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

¹⁷⁹⁰ Sobre els abusos dels privilegis i la pertinença interessada al Col·legi vegeu l'epígraf 3.7.3.4.

(1576-1649) al recollir al respecte l'opinió del també jurista Miquel Ferrer (1526-?) segons la qual els moneders no podien renunciar de cap manera al seu fur.¹⁷⁹² Amb anterioritat el jurista Tomàs Mieres (1400-1474) ja havia especulat sobre la possibilitat de renúncia d'aquest fur privilegiat i submissió al fur ordinari.¹⁷⁹³ Va arribar a la conclusió que els moneders no podien disposar del seu fur atès que el privilegi d'exempció era concedit a favor del rei i de la *res publica*. De totes maneres, com s'assenyalarà més endavant, tot i l'opinió unànime dels doctors, a la pràctica judicial consta que es va admetre de fet la renúncia o, almenys, la no reivindicació o empara de la immunitat.¹⁷⁹⁴

En ocasions, com en el supòsit del personal de la casa de la moneda, la jurisdicció especial era de nova planta i exclusiva del col·lectiu. L'estatut jurídic especial i el reconeixement d'un fur propi als obrers i moneders, alhora que la immunitat jurisdiccional respecte d'altres instàncies judicials, no va ser una particularitat exclusiva de Catalunya ni de la resta de territoris de la Corona d'Aragó. Ans el contrari, tots els indicis apunten, com ja s'ha assenyalat, al fet que es tractava d'una especificitat reconeguda al col·lectiu d'obrers i de moneders arreu, pràcticament, de tota l'Europa occidental i que, per tant, va ser rebuda i acceptada a la Corona d'Aragó per influència externa.¹⁷⁹⁵ En el cas de les corporacions franceses, per exemple, només restaven reservades a la jurisdicció reial alguns supòsits especialment greus.¹⁷⁹⁶

Com a indicador, precisament, de l'extensió del tractament judicial especial que rebien els moneders arreu podem portar a col·lació un testimoni documental procedent del regne veí de Castella. Es tracta d'un mandat de 1278 enviat pel rei Alfons X el Savi de Castella (1252-1284) al Concejo de Burgos i als alcaldes o jutges ordinaris de la localitat. En aquest document es posen de manifest alguns problemes derivats de l'existència de la jurisdicció especial dels moneders i, d'aquesta manera, es reconeix clarament la seva existència. En concret, es menciona l'existència del «alcalde de la mi moneda¹⁷⁹⁷ quel iudgue»¹⁷⁹⁸ al costat dels alcaldes ordinaris reials en un conflicte de jurisdicció en causes criminals i civils mixtes, és a dir, en els quals estaven implicats veïns, d'una part, i

¹⁷⁹¹ Vegeu l'epígraf 2.4.

¹⁷⁹² FONTANELLA. *De pactis nuptialibus...* Vol. 1, cl. III, gl. III, núm. 46.

¹⁷⁹³ MIERES. *Apparatus...* 38

¹⁷⁹⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.5.2.

¹⁷⁹⁵ Vegeu l'epígraf 3.2.

¹⁷⁹⁶ BARTHÉLEMY. *Léttres...* 1852. p. 62 i seg.

¹⁷⁹⁷ En aquest context el terme equival a seca o casa de la moneda.

moneders, de l'altra. En el fons de l'assumpte la matèria litigiosa no era, per tant, la discussió de l'existència de la jurisdicció en si, que no era qüestionada, sinó el seu abast i, especialment, la seva *bis atractiva* respecte les persones no aforades.

Els alcaldes ordinaris de Burgos es queixaven al monarca que els moneders, en les causes que els afectaven, feien prevaler el fur propi argüint la possessió d'un privilegi o carta reial del mateix Alfons x el Savi que els emparava. Els jutges ordinaris, com a conseqüència del document al·legat, s'havien d'inhibir en les causes que afectessin els moneders. El paper dels jutges ordinaris es limitava, en tot cas, a posar el reu a disposició de l'alcalde de la moneda. El supòsit era més frapant per a ells, encara que no ho manifestessin expressament, en les causes mixtes. És a dir, aquelles en les quals s'enfrontaven moneders amb persones al·lienes a la corporació. Els alcaldes demanaven al Rei que resolgués el conflicte jurisdiccional i aquest es va pronunciar d'una manera molt particular. Així, va disposar que els alcaldes procedissin segons el costum establert. És a dir, tal com ho havien fet en temps dels seus predecessors en el tron i fins al moment present del seu regnat. Per tant, es va remetre a la pràctica ordinària, confirmant la vigència o prevalença del costum damunt de la llei, i va barrar el pas a la introducció de qualsevol mena de canvi en l'administració de la justícia. Són ben coneguts, per altra banda, els conflictes del rei amb nobles i municipis a causa de les seves reformes legislatives i la reacció dels primers davant del rei a partir del període 1272-1274.¹⁷⁹⁹

Si ens tornem a centrar en l'àmbit de la Corona d'Aragó ens trobem que l'estatut propi dels moneders, en principi, tenia un abast general. Les particularitats dels privilegis dels col·legials en el context de la societat van provocar col·lisions i conflictes que van incidir a nivell legislatiu en la delimitació de la jurisdicció. Així ho haurem de detallar en analitzar l'abast de la jurisdicció i ho acabarem de perfilar en resseguir la tipologia de les col·lisions.¹⁸⁰⁰ Aquestes darreres van provocar interpretacions restrictives de l'abast del fur que sostenien, bàsicament, que només era aplicable mentre els moneders encunyessin moneda i en matèria vinculada a la seva feina a la Seca.¹⁸⁰¹ Enfront aquesta posició el

¹⁷⁹⁸ GONZÁLEZ DíEZ. *Colección diplomática...* Doc. núm. 56, p. 141.

¹⁷⁹⁹ ESCUDERO. *Curso de historia...* p. 447.

¹⁸⁰⁰ Vegeu l'epígraf 7.2.5.

¹⁸⁰¹ Vegeu sobre l'abast de la jurisdicció l'epígraf 3.7.3.3.

Col·legi va defensar amb obstinació que, per contra, la seva jurisdicció s'estenia sobre el seus aforats en tot moment i sobre qualsevol matèria.¹⁸⁰²

7.2. La Cort dels alcaldes

La conseqüència més destacada de l'existència d'una jurisdicció especial va ser, precisament, la disposició d'un òrgan judicial propi i autònom. En el privilegi de 1318 s'encomanava a dos alcaldes donar «compliment de justícia a tots los moneders y obrers sobredits y família de aquells».¹⁸⁰³ D'aquesta manera, la cort de justícia gravitava al voltant d'aquests oficials ordinaris. Uns anys més tard, el 1325, el mateix Jaume II el Just atorgaria als col·legials, en una ordinació sobre el regiment de la Seca Reial de Barcelona, la facultat d'elegir els alcaldes.¹⁸⁰⁴ Per exercir aquesta via de justícia calia estructurar un òrgan específic que es va configurar, tal i com es detallarà en els epígrafs següents, seguint la pràctica ordinària dels organismes d'administració de justícia coetanis.

7.2.1. La planta orgànica i el personal assignat al tribunal

Tot i que en l'estudi de la cort de justícia podem extrapolar molts dels elements comuns a d'altres tribunals de l'època ens manca el coneixement directe de nombrosos aspectes bàsics del seu funcionament intern. Així, per exemple, ignorem a ciència certa si es tractava d'un tribunal que coneixia de les causes col·legiadament, actuant un dels dos alcaldes en qualitat de magistrat relator o ponent, o, si pel contrari, es procedia a un repartiment de les causes de manera que cada alcalde en coneixia unes d'especialment assignades, tot decidint en qualitat de tribunal unipersonal.

¹⁸⁰² Al respecte vegeu els arguments jurídics exposats a favor de la seca pel jurista Jeroni de Ferrer després de 1684. Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

¹⁸⁰³ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 4.

¹⁸⁰⁴ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIX. Sobre la datació correcte del document vegeu el comentat a: ESTRADA-RIUS. *La recepción...* p. 1321, nota 26.

Atès el caràcter parell de la magistratura, que fa difícil la votació en la presa d'acords,¹⁸⁰⁵ ens inclinem a suposar, amb caràcter d'hipòtesi, una estructura unipersonal que permetria, per exemple, un repartiment d'acord a un criteri personal, de manera que l'alcalde moneder podria conèixer de les causes que afectessin només als moneders i l'alcalde obrer exclusivament de les dels obrers. Aquesta darrera interpretació hipotètica sembla la més coherent amb l'estricta divisió en els dos cossos geminats –obrer i moneder- que integraven el Col·legi i que es constata al llarg del temps.¹⁸⁰⁶

La cort o cúria de justícia dels alcaldes tenia assignada uns mitjans personals que apareixen ben fixats tant en els documents de creació com en els d'aplicació del dret. Així, el personal adscrit a la cort judicial de la seca, en el sentit més ampli, era el següent: 1.) alcaldes,¹⁸⁰⁷ 2.) procurador fiscal,¹⁸⁰⁸ 3.) advocats fiscals,¹⁸⁰⁹ 4.) assessors,¹⁸¹⁰ 5.) escrivà,¹⁸¹¹ 6.) conservador,¹⁸¹² 7.) andador¹⁸¹³ i 8.) verguers.¹⁸¹⁴

El finançament d'aquest personal devia anar a càrrec dels diners que s'ingressaven en concepte de penes pecuniàries, composicions i remissions de penes. No podem oblidar que l'exercici de la justícia, en general, era una considerable font d'ingressos monetaris pels seus titulars. Així, en un privilegi paccionat de Martí I l'Humà s'establia expressament que «habeant dicti alcaldi et eorum assessor terciam partem pro eorum labore»¹⁸¹⁵ del producte de les remissions. Cal saber que l'obtenció del terç de la pena era una pràctica i una quantia usual a l'època.

¹⁸⁰⁵ Els acords presos per majoria solen ser més fàcils d'aconseguir, com és ben conegut, en magistratures amb un número senar de membres.

¹⁸⁰⁶ Cal tenir present, a tall d'exemple indicatiu, que el nom oficial del Col·legi era precisament el d'*obrer i de moneder*.

¹⁸⁰⁷ Vegeu l'epígraf 7.2.1.1.

¹⁸⁰⁸ Vegeu l'epígraf 7.2.1.2.

¹⁸⁰⁹ Vegeu l'epígraf 7.2.1.3.

¹⁸¹⁰ Vegeu l'epígraf 7.2.1.4.

¹⁸¹¹ Vegeu l'epígraf 7.2.1.5.

¹⁸¹² Vegeu l'epígraf 7.2.1.6.

¹⁸¹³ Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

¹⁸¹⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.1.8.

7.2.1.1. Alcaldes

Cal tenir present i no obviar que els alcaldes, a més de les funcions judicials que en aquest capítol s'assenyalaran, també exercien les altres vies o manifestacions de la jurisdicció atribuïda al Col·legi. No es pot oblidar, en aquest sentit, que assumien la màxima representació de la corporació.¹⁸¹⁶

A Catalunya, i a tota la Corona d'Aragó, el nom que rebien els jutges de la cort de justícia de les seques, a l'igual que a Castella, era el d'alcaldes. Així, per exemple, es deia expressament en un document del segle XV de la Seca Reial de Càller: «honorables alcaldes, jutges ordinaris dels homens matriculats e béns de aquells de la sequa».¹⁸¹⁷ Els alcaldes de la Seca, a més de les prerrogatives que tenien assignades en la representació i govern del Col·legi,¹⁸¹⁸ eren els titulars de l'exercici de la jurisdicció en via de justícia a la casa de la moneda.

El terme «alcalde», inusual i estrany en les institucions catalanes, era, en canvi i com ja s'ha esmentat amb anterioritat, molt comú a Castella en la designació de molts dels jutges ordinaris. Entre la pluralitat de jutges que rebien aquest nom també es podien comptar els magistrats que impartien justícia als moneders.¹⁸¹⁹ Coromines precisa que el mot va aparèixer, com a tal, a la fi del segle XI i que, des d'aleshores, va conviure amb el terme «juez» amb un significat equivalent.¹⁸²⁰ En tot cas, el terme qualificaria –sempre seguint a l'il·lustre filòleg– un jutge de caràcter especial. Aquesta especificitat lliga bé amb la jurisdicció especial ostentada sobre el personal de la Seca. L'arrelament i l'extensió del terme «alcalde» en les institucions judicials castellanes i, en particular, en les seques apunten a una plausible recepció d'aquesta denominació en el dret institucional català.

Es tracta d'un fet que és inusual atès que en aquesta matèria el sentit de la influència sembla ser, justament, a l'invers. Així, els «cabildos» o col·legis castellans de moneders,

¹⁸¹⁵ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

¹⁸¹⁶ Sobre aquests altres aspectes vegeu, en especial, l'exposat sobre aquests magistrats en el capítol 6.

¹⁸¹⁷ ASC. E 1bis/11, f. 88r.

¹⁸¹⁸ Vegeu sobre aquestes altres atribucions i competències el ja exposat en el capítol anterior.

¹⁸¹⁹ GONZÁLEZ DíEZ. *Colección diplomática...* Doc. núm. 56, p. 141.

¹⁸²⁰ COROMINES. *Diccionari...* Vol. I, p. 158.

almenys des del segle XIII, també disposaven, com els catalans, d'alcaldes.¹⁸²¹ Ja en el segle XV sembla que el nombre d'alcaldes era de dos.¹⁸²² És probable que aquesta figura fos, per tant, importada de Castella ja en el segle XIII¹⁸²³ en temps de Jaume I el Conqueridor. Especialment, si tenim en compte que, com ja hem dit, allà el terme era freqüent i, en canvi, a la Corona d'Aragó, va romandre sempre excepcional. En aquest tema cal tenir present el caràcter de regalia de l'encunyació monetària, la proximitat de parentiu i aliança política entre Alfons X el Savi i Jaume I el Conqueridor i el punt de confluència d'ambdues corones al regne de Múrcia en temps dels dels seus successors amb l'establiment en aquest territori de seques antagòniques.

L'etimologia del terme, en tot cas, tindria un origen últim en la veu àrab «qâdi». Amb aquest mot es designava precisament el jutge musulmà.¹⁸²⁴ La fórmula de designació correcta i ordinària a les seques de la Corona d'Aragó va ser la d'alcaldes encara que també es mencioni, excepcionalment en algunes ocasions,¹⁸²⁵ en relació a la Seca Reial de Perpinyà, el terme «alcayts»¹⁸²⁶ o «alcaydes».¹⁸²⁷ Aquests darrers termes serien fruit, sens dubte, d'una inexactitud o confusió de l'escrivà atès que amb la denominació *alcaid* – en castellà *alcaide* – es coneixia el castellà, castlà o responsable d'un castell, fortalesa o presidi. De totes maneres, no es pot descartar del tot que es tracti d'un particularisme rossellonès atès que, per altra banda, ja hem observat una peculiaritat similar en relació a l'ús del terme «veedor» en comptes de «guarda» a l'esmentada Seca Reial de Perpinyà.

El més probable és que l'ús del terme a la Corona d'Aragó es tracti només d'un préstec lingüístic, com havia passat respecte del mostassaf -o *almotacen* a Castella- i el seu homòleg musulmà, sense que es tracti d'una institució importada directament del món islàmic.¹⁸²⁸ En tot cas, cal remarcar que almenys en la seca d'El Caire i pel període 1170-1238 el cap de la seca per compte del visir -o ministre califal- era un oficial que s'anomenava precisament «qâdi» i que era el responsable màxim de la justícia en general

¹⁸²¹ GONZÁLEZ DíEZ. *Colección diplomática...* Doc. núm. 56, p. 141.

¹⁸²² TORRES. *El ordenamiento...* p. 143.

¹⁸²³ Vegeu ROMA. *La organización...* Tom. 1, p. 101-102.

¹⁸²⁴ Vegeu COROMINES. *Diccionari...* Vol. I, p. 158 pel que fa als aspectes etimològics i GARCÍA DE VALDEAVELLANO. *Curso de historia...* p. 670-672 pel que fa als institucionals.

¹⁸²⁵ Des del segle XV al XVII.

¹⁸²⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXIII, p. 329 i TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III, (p. 175).

¹⁸²⁷ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XXXIV, p. 336 i BALDO. *Aclamacion...* par. 36.

¹⁸²⁸ Vegeu, en general, sobre aquest ofici: BAJET. *El mostassaf...*

i de la seca, en qualitat de supervisor, en particular.¹⁸²⁹ Desconeixem, malauradament, la majoria d'extrems institucionals de les seques islàmiques d'al-Andalus així com les de la Sicília islàmica i normanda que constituïen l'altre punt de connexió entre el món islàmic i el cristià.

El primer testimoni normatiu que coneixem a la Corona d'Aragó respecte els alcaldes data de 1270 i els mostra amb una potestat que abasta a les seques reials de tots els regnes i territoris de la Corona d'Aragó.¹⁸³⁰ Sembla que, inicialment, arreu de la Corona d'Aragó es tractava d'un ofici electiu per un termini temporal d'un any que començava el 28 de novembre¹⁸³¹ o bé el dia següent.¹⁸³² En el darrer quart del segle XVII consta que el termini s'havia ampliat a dos anys sense que sapiguem en quin moment concret es va realitzar l'extensió del mandat.¹⁸³³ En tot cas, l'any 1580 encara es tractava d'un ofici anual.¹⁸³⁴

La temporalitat en l'exercici de la jurisdicció era un mecanisme dirigit, clarament, a evitar possibles abusos de poder derivat de la perpetuació en l'ofici. Alhora, també estimulava la participació rotativa de tots els col·legiats en la magistratura i impossibilitava qualsevol tipus de professionalització o patrimonialització de l'ofici. Cal tenir present que els alcaldes d'aquest model eren llecs en lleis atès que, excepció feta d'alguns casos, no tenien formació jurídica i, per tant, els calia l'ajuda d'assessors amb coneixements jurídics específics.¹⁸³⁵ Aquest extrem no va implicar, pel que sabem, cap problema en la història del tribunal. En general, la inspiració del model, tant pel que fa a la col·legialitat com a la pròpia temporalitat del seu exercici, pot estar en la mateixa configuració d'algunes de les antigues magistratures romanes conegudes a través de l'estudi del dret i de les institucions de l'antiga Roma i difoses arreu amb la recepció del dret comú. Aquesta influència no va haver de ser necessàriament directe sinó, possiblement, a través d'altres organismes coetanis que van imposar models similars.

¹⁸²⁹ BROWN. *The Medieval Mint...* p. 31.

¹⁸³⁰ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 2, p. 52 i seg.

¹⁸³¹ Vegeu el doc. núm. 20 de l'apèndix documental.

¹⁸³² Vegeu el doc. núm. 26 de l'apèndix documental.

¹⁸³³ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

¹⁸³⁴ Vegeu el doc. núm. 26 de l'apèndix documental.

¹⁸³⁵ Vegeu l'epígraf 7.2.1.4.

L'ofici va ser el testimoni més eloqüent de l'autonomia jurisdiccional atorgada pels monarques al personal vinculat a la seca. No en va, els alcaldes eren elegits, almenys des del privilegi de 1318, pels membres de la corporació d'entre els mateixos col·legiats. Així s'expressava amb tota claredat en les ordinacions de la Seca de 1325 que establien que el mestres, els obrers i els moneders podien constituir alcaldes.¹⁸³⁶ Es tractava, d'acord al privilegi de 1318, d'una magistratura col·legiada materialitzada en la persona de dos alcaldes amb poders idèntics.¹⁸³⁷ Un d'ells era moneder mentre que l'altre era obrer. Aquest model també era estès arreu de la Corona.¹⁸³⁸ D'aquesta manera, els dos grans col·lectius col·legiats es trobaven representats en paritat. L'existència ben fixada d'aquests dos grups és la que permet explicar que es tractés d'un ofici geminat a diferència d'altres raons com és que, per exemple, van motivar la dualitat en altres oficis de la seca com ara bé el de guarda.¹⁸³⁹ El cobriment de les dues places d'alcaldes –a diferència de la dels guardes de la seca- no sembla, a més, que es fes tenint en compte un criteri de repartiment per estaments o mans. Així es pot comprovar en repassar la llista dels alcaldes i apreciar com, sovint, els dos alcaldes anuals eren del mateix estament¹⁸⁴⁰ cosa que no passava amb els guardes. Aquests darrers tenien reservada una plaça, seguint l'evolució de la política municipal barcelonina, pels militars i una altra pels mercaders.¹⁸⁴¹

En definitiva, el repartiment era una garantia de representativitat, d'equilibri i d'estabilitat interna en el funcionament de la Seca. No és estrany que la col·legialitat de la magistratura s'estengués de manera universal a totes les seques reials de la Corona d'Aragó juntament amb la resta de privilegis i ordinacions reials sobre les cases de moneda i els col·legis d'obriers i moneders.¹⁸⁴²

Encara que no coneixem en la seva integritat les formalitats i estils que se seguien a la Seca Reial de Barcelona en època medieval les podem intentar reconstruir a partir de testimonis posteriors. En aquesta tasca també ens podem guiar pels usos que se seguien

¹⁸³⁶ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIX, p. 288.

¹⁸³⁷ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 4, p. 55 i seg.

¹⁸³⁸ Així, per exemple, a la Seca Reial de Mallorca en un privilegi de 1461 es llegeix que «los alcaldos, qui cascun any se elegexen, hage esser del nombre del dits obrers o monaders». Vegeu URGELL. *La reforma de la Ceca...* p

¹⁸³⁹ En aquest darrer ofici la dualitat responia, més aviat, a la necessitat d'establir el mutu control dels dos oficials en la verificació de la qualitat de la moneda. Vegeu l'epígraf 5.2.1.2.

¹⁸⁴⁰ Vegeu la taula núm. 7.

¹⁸⁴¹ Vegeu les taules núm. 3 i 4.

a la seca sarda de Càller en aquella època, atesa la seva dependència i filiació organitzativa i normativa respecte de la barcelonina.¹⁸⁴³ Consta, en aquest sentit, que els dos alcaldes eren elegits el dia de la festivitat de sant Andreu.¹⁸⁴⁴ Poc després, havien de prestar jurament solemne a l'altar major de l'església parroquial de Santa Maria de Càller, davant el procurador reial a Sardenya i sobre els Sants Evangelis o el Missal, de servir fidelitat i reconeixement al rei com a senyor natural. Aquesta mateixa formalitat l'havien de complir, també de manera general, la resta d'alcaldes de les seques reials. En el cas dels magistrats de la Seca Reial de Barcelona la cerimònia es formalitzava davant del veguer de la ciutat, d'acord al privilegi de 1318, després de ser elegits el mateix 28 de novembre de cada any. En el cas dels alcaldes de la Seca Reial de València l'elecció era el dia de sant Tomàs mentre que el jurament es prestava a la Seu el dia de Nadal essent precedits d'un macer que els acompanyava per donar més rellevància per concessió de Ferran II el Catòlic de 1488.¹⁸⁴⁵

Coneixem la fórmula que havien de recitar els nous alcaldes barcelonins en l'acte de la seva investidura, almenys, durant el segle XVI.¹⁸⁴⁶ Els alcaldes juraven, sobre els quatre Evangelis en poder del notari i escrivà del capítol i de la cort, que procurarien tractar amb suma diligència els assumptes del Col·legi, cobrar tots els deutes contrets amb el mateix, guardar i fer guardar els privilegis i no acceptar ni proposar per ingressar a ningú que hagués comès algun greuge en contra de la corporació.¹⁸⁴⁷ El fet que l'elecció dels alcaldes fos un afer intern del Col·legi i que l'arxiu col·legial s'hagi perdut impossibilita l'elaboració d'un llistat complet de tots els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona¹⁸⁴⁸ d'igual manera que no consta que s'hagi recollit cap llistat dels alcaldes d'altres seques de la Corona d'Aragó o bé de Castella.

¹⁸⁴² Sobre l'extensió del model orgànic de les seques reials de la Corona d'Aragó vegeu ESTRADA-RIUS. *La recepció...*

¹⁸⁴³ ASC. E1/11, f. 1v.

¹⁸⁴⁴ ASC. E1/11, f. 18v.

¹⁸⁴⁵ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 19.

¹⁸⁴⁶ BC. Ms. 1710, f. s.n.

¹⁸⁴⁷ Aquesta clàusula s'explica, en bona mesura, pels nombrosos conflictes de contenció existents. Vegeu, en general, l'epígraf 7.2.5.

¹⁸⁴⁸ Vegeu un llistat, malauradament molt parcial, a la taula núm. 7.

Els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, finalment, rebien -almenys en el segle XVI- el tractament protocol·lari de magnífics.¹⁸⁴⁹ A més, tenien el dret d'anar precedits de dos verguers amb maces de plata a l'espatlla com a símbol de la seva jurisdicció.¹⁸⁵⁰ Se'ls exigia una presència continuada a Barcelona al llarg del seu mandat raó per la qual tenim documentat el cas d'un d'ells que en haver d'absentar-se va presentar la renúncia.¹⁸⁵¹

¹⁸⁴⁹ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 12r i així se'ls anomena en l'encapçalament del seu Llibre de privilegis. Vegeu BC. Ms. 1710.

¹⁸⁵⁰ Vegeu l'epígraf 7.2.1.8.

¹⁸⁵¹ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 12r.

Taula 7. Elenc d'alcaldes de la Seca Reial de Barcelona.¹⁸⁵²

Any	Alcaldes de la seca	Ofici	Estament
1367	Bernat de Pocasang Guillem Santast		
1395	Berenguer Jugador		
1401	Simó Desvall		
1427	Bernat de Gualbes Bartomeu Masons		
1444	Joan Nicolau de Gualbes Berenguer Agell		Cirurgià
1445	Miquel de Gualbes Pere Palou		
1484	Miquel de Gualbes Joan Benet de Coll		Cavaller Doctor en ambdós drets
1494	Bernat Turell Bartomeu Quintana		Cavaller Mercader
1564	Francesc Martí		
1577	Jaume d'Aguilar Peralta Gaspar d'Iborra	Moneder Obrer	Donzell Donzell
1578	Francesc Martí Guerau Sayol	Moneder Obrer	
1579	Francesc Martí Jaume Pineda	Moneder Obrer	Donzell
1580	Jaume d'Aguilar Peralta	Moneder	Donzell
	Simó Canyet	Obrer	Mercader
1581	Joaquim Setantí Pau de Fluvià	Moneder Obrer	Donzell Donzell
1653	Francesc Mitjans		

7.2.1.2. Procurador fiscal

Es tractava d'una figura adoptada de l'administració jurisdiccional reial. El documentem actiu, per exemple, en un procés d'apel·lació incoat l'any 1372 davant el Consell Reial. La seva missió en el procés era representar a la Seca Reial de Barcelona davant el rei.¹⁸⁵³ Aquest oficial vetllava, en general, per l'interès de la institució i així es recull literalment en un altre document: «lo procurador fiscal de dita cort dels alcaldes per lo interès de la jurisdicció».¹⁸⁵⁴

El jurista Jaume Callís, després de plantejar-se doctrinalment l'oportunitat de disposar d'aquest oficial a propòsit de l'exercici jurisdiccional, va concloure que es tractava d'una figura innecessària en la cort dels alcaldes.¹⁸⁵⁵ El jurista assenyalava que, d'acord al dret català coetani, el procurador fiscal no era un ofici de jurisdicció ni podia executar, sinó que era un «nudus minister in agendo, vel aliquid postulando coram officialibus vel iudicibus ordinariis».¹⁸⁵⁶

En definitiva, la tasca de procurador és la que concorda amb l'actuació judicial ja esmentada de 1372. De totes maneres, la seva existència i continuïtat com ofici unipersonal ve confirmada a la cort dels alcaldes al llarg del segle XVI¹⁸⁵⁷ i en el darrer quart del segle XVII.¹⁸⁵⁸

7.2.1.3. Advocats fiscals

Les institucions catalanes a l'edat mitjana es van dotar, de manera freqüent, d'advocats que treballaven de manera permanent al seu servei tot preparant -entre altres tasques pròpies- al·legacions, dictàmens o resolent dubtes i qüestions plantejades davant dels

¹⁸⁵² La informació per a l'elaboració del llistat s'ha elaborat a partir de fonts diverses.

¹⁸⁵³ TATJER. *La potestad judicial...* Apèndix documental, p. 387.

¹⁸⁵⁴ BC. Ms. 1710, f. 103v.

¹⁸⁵⁵ CALLÍS. *Tractatus de moneta...* §. 24.

¹⁸⁵⁶ *Ibidem.* §. 25.

¹⁸⁵⁷ BC. Ms. 1710, f. 96r i f. 97v.

¹⁸⁵⁸ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

magistrats, normalment, llecs en matèria jurídica. D'aquesta manera s'estalviaven de cercar un jurista «ad hoc» davant de qualsevol contingència. Així, per exemple, els consells municipals de ciutats com Barcelona o Manresa, per citar uns exemples ben documentats, van disposar d'aquests auxiliars en nombre de dos a l'igual que la mateixa Diputació del General de Catalunya. Per aquesta raó no sobta que la seca barcelonina tingués, també, els seus propis advocats.

Jaume Callís (c.1364-1434) en el seu *Tractatus de moneta* contesta afirmativament a la qüestió de si els alcaldes podien elegir advocats fiscals (fig. 2).¹⁸⁵⁹ El seu raonament era el mateix del que se servia l'autor en altres casos anàlegs i es resumeix en la constatació de que qui tenia jurisdicció disposava de la potestat de crear aquesta mena d'oficis. En conseqüència, si els alcaldes tenien jurisdicció, com era el cas, aleshores podien elegir advocats fiscals. També Andreu Bosch va escriure sobre els alcaldes que «tenen particular tribunal, y cort amb assessor, y avocat fiscal».¹⁸⁶⁰ En tot cas, la seva existència pràctica ve demostrada al llarg dels segles XVI¹⁸⁶¹ i XVII¹⁸⁶² a través de la documentació processal quotidiana generada a la seca.

L'activitat d'aquests juristes qualificats en favor de l'interès públic es constata, per exemple, en les diverses al·legacions impreses que ens han llegat i a través de les quals es defensaven els privilegis col·legials. Com es detallarà més endavant diversos juristes catalans de prestigi van estudiar i preparar al·legacions impreses, sobretot, al llarg del segle XVII.¹⁸⁶³ En el capítol de 1576 es va acordar que cap advocat assistents a la cort dels alcaldes podria advocar contra cap col·legial sota pena de privació de les tasques vinculades al Col·legi.¹⁸⁶⁴ Aquesta prohibició afectava a tots els juristes vinculats al Col·legi i es justificava pel fet de saber «los secrets dels privilegis» del Col·legi.

¹⁸⁵⁹ CALLÍS. *Tractatus de moneta...* §. 23.

¹⁸⁶⁰ BOSCH. *Summari...* p. 490.

¹⁸⁶¹ Vegeu el doc. núm. 21 de l'apèndix documental.

¹⁸⁶² Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

¹⁸⁶³ Vegeu l'epígraf 7.2.4.

7.2.1.4. Assessors

El terme assessor és polisèmic i, per tant, té diversos significats. Darrera el mot es podien trobar, per exemple, juristes professionals que, com anuncia el seu nom, auxiliaven i assessoraven al jutge llec -i els alcaldes, sens dubte, ho eren- en les tasques en les quals el coneixement de la matèria jurídica era indispensable. A vegades, es delegava en aquests professionals per tal que judiquessin directament en qualitat de jutges delegats o comissionats dels titular principals de la jurisdicció.¹⁸⁶⁵

L'ambivalència del terme es documenta, amb tota claredat, en la prosa d'Eiximenis quan en el seu tractat *Doctrina compendiosa*, escrit a la darrera de la catorzena centúria, menciona «possem axí: vós sots jutge, o assessor, o conseller, en fet o en juí».¹⁸⁶⁶ També es pot portar a col·locació un fragment del *Quixot* que, per bé que representatiu de la justícia a la Corona de Castella dels Àustries, il·lustra per la seva lucidesa molt bé aquesta pràctica que era usual arreu: «Y más que ya por muchas experiencias sabemos que no es menester ni mucha habilidad ni muchas letras para ser uno gobernador, pues hay por ahí ciento que apenas saben leer, y gobiernan como unos gerifaltes; el toque está en que tengan buena intención y deseen acertar en todo, que nunca les faltará quien les aconseje y encamine en lo que han de hacer, como los gobernantes caballeros y no letrados, *que sentencian con asesor*».¹⁸⁶⁷

Ja s'ha recollit el que Andreu Bosch escrivia sobre la presència a les corts dels alcaldes de Barcelona i de Perpinyà de sengles assessors.¹⁸⁶⁸ També el jurista Jeroni de Ferrer escrivia a les darreries del segle XVII que «son casi sens fi las declaraciones que troban fetas per los Alcaldes de la seca, de vot y parer de sos assessors».¹⁸⁶⁹ Molt abans que

¹⁸⁶⁴ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 12r.

¹⁸⁶⁵ En el context del segle XII-XIII trobem a Pisa com el jutge de la corporació dels mercaders s'intitulava «ego iudex et assessor consulum mercatorum». Es tractava d'un oficial que com explica Laura Ticciati era «un giudice –detto anche assessore». L'oportunitat comparativa de la cita ens ve justificada pel context propi del dret comú que ja hem exposat amb anterioritat. Vegeu TICCIATI. *L'ordine dei Mercanti...* p. 227 i seg.

¹⁸⁶⁶ EIXIMENIS. *Doctrina...* p. 55, par. 24-25. L'equiparació es torna a repetir una mica més endavant a la pàgina 56. Par. 29.

¹⁸⁶⁷ CERVANTES. *Segunda Parte del Ingenioso Caballero Don Quijotes de la Mancha*. Cap. 32, p. 275. L'anàlisi jurídica d'aquesta obra ha cridat l'atenció de nombrosos historiadors. Vegeu una visió de conjunt del tractament de l'administració de justícia en aquesta obra cabdal de la literatura així com el recull bibliogràfic sobre el tema a: BERMÚDEZ. *Jueces y juicios ...*

¹⁸⁶⁸ BOSCH. *Summari...* p. 490.

¹⁸⁶⁹ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

Bosch i que Ferrer, Jaume Callís també s'havia preguntat si els alcaldes podien elegir assessors.¹⁸⁷⁰ La conclusió del jurista era que efectivament, com qualsevol ordinari, havien de tenir assignats uns assessors. Des de la perspectiva de la praxis judicial en un privilegi atorgat per Martí I l'Humà també es mencionen «dicti alcaldi et eorum assessor».¹⁸⁷¹ A més, cal saber que la legislació catalana afavoria la participació dels assessors togats en l'administració de justícia eximint de tota responsabilitat derivada de les decisions judicials a aquells titulars jurisdiccionals que s'atinguessin en les seves resolucions judicials al seu dictamen.¹⁸⁷²

Amb el nom d'assessors, com ja s'ha assenyalat, també podem trobar jutges comissionats elegits expressament per a conèixer d'una determinada causa. Així es manifestava el rei Martí I l'Humà en un privilegi posterior a 1401 en el qual es mencionava la sentència donada pels alcaldes «seu eorum delegatos», és a dir els seus comissaris o assessors delegats.¹⁸⁷³

Sovint, podien rebre el nom d'assessors els advocats encarregats de defensar una causa en nom de la institució o, també, aquells que rebien l'encàrrec de, per exemple, redactar una al·legació jurídica en defensa d'aquests interessos. Es tractava, tal i com ja s'ha destacat en descriure les funcions dels advocats de la seca,¹⁸⁷⁴ d'una figura usual en totes les institucions dotades de jurisdicció.

L'existència de problemes jurisdiccionals i la voluntat de lluitar en pro del manteniment dels privilegis corporatius van justificar que els advocats de la institució treballessin en la seva defensa. Aquest sembla ser precisament el sentit del tantes vegades portat a col·lació *Tractatus de moneta* elaborat per l'eminent jurista Jaume Callís dins del gènere dels *tractatus* propis del *mos italicus*, corrent inserible en el *ius commune*.¹⁸⁷⁵ Una prova irrefutable de la seva utilitat i vigència és que va ser lliurada a la impremta amb la resta de treballs conservats de l'autor el 1556 (fig. 2). El jurista Acaci de Ripoll (c.1475-d.1555)

¹⁸⁷⁰ CALLÍS. *Tractatus de moneta...* §. 22.

¹⁸⁷¹ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

¹⁸⁷² MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...* p. 56.

¹⁸⁷³ ACA. Processos de Cancelleria en foli. Lligall 102/22, f. 2v. Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

¹⁸⁷⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.1.3.

¹⁸⁷⁵ CALLÍS. *Tractatus de Moneta...*

encara citava en el seu tractat de les Regalies, publicat el 1644, aquest treball com l'obra fonamental sobre la matèria amb les esmenes introduïdes a la Cort General de 1585.¹⁸⁷⁶

En un manuscrit de l'esmentat tractat de Callís conservat a la biblioteca del monestir de San Lorenzo del Escorial que, precisament, havia estat de l'erudit humanista, jurista i numismàtic Antoni Agustí (1517-1587), arquebisbe de Tarragona, es llegeixen unes anotacions que són qualificades de «apostillas» o glosses i que van ser redactades, a la segona meitat del segle XV, per Mateu de Cases, doctor en decrets, i, no casualment, assessor de la cort dels alcaldes.¹⁸⁷⁷ Aquest jurista era, juntament amb Pere de Clariana, un dels dos advocats de la seca que van intervenir en la negociació d'un conflicte jurisdiccional que va enfrontar els alcaldes de la Casa de la Moneda de Barcelona amb el mostassaf de la ciutat l'any 1471.¹⁸⁷⁸ També se'l documenta, a més, com a doctor de la Reial Audiència l'any 1456.¹⁸⁷⁹ No podem menystenir el prestigi dels magistrats d'aquest tribunal superior del Principat.

Acaci de Ripoll menciona que, en un conflicte de contenció entre la Batllia General i els alcaldes, va actuar precisament d'assessor de la Batllia i el jurista Joan Ximenis d'assessor dels alcaldes.¹⁸⁸⁰ També sembla ser aquest el cas del també jurista Jeroni de Ferrer en redactar una alegació jurídica en temps del regnat de Carles II d'Espanya (1665-1700).¹⁸⁸¹ Finalment, també el doctor Miquel Pujades, pare del jurista i historiador Jeroni de Pujades (1568-1635), va ser nomenat assessor el 1581.¹⁸⁸² La utilització de juristes professionals com assessors era comuna a les institucions de l'època i la documentem també, per exemple, a la Seca Reial de Mallorca. En aquest sentit, ens consta que, amb anterioritat a l'any 1391, el jurista i cavaller mallorquí Arnau Albertí era assessor ordinari de l'esmentada Casa de la Moneda.¹⁸⁸³

El cas d'Albertí, que era assessor de la seca i que, posteriorment, va ser nomenat moneder pel rei, ens remet, de nou, al tema de l'abús de l'estatut privilegiat dels col·legials. Al Principat va ser una pràctica freqüent. Es tracta d'una constatació que

¹⁸⁷⁶ RIPOLL. *Regaliarum...* p. 101.

¹⁸⁷⁷ RBE. Ms. e-II-17, f. 5r-6v.

¹⁸⁷⁸ Vegeu l'epígraf 7.2.5.1.

¹⁸⁷⁹ ACA. RA. Llibre de conclusions civils, 25, f. 136r.

¹⁸⁸⁰ RIPOLL. *Variae...* Cap. 1, núm. 520.

¹⁸⁸¹ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

¹⁸⁸² PUJADES. *Crónica universal...* T. VIII, f. VI.

justifica la sospita que molts juristes eren assessors únicament amb la finalitat d'emparar-se en el fur privilegiat dels moneders. L'abús devia ser tant manifest que en una pragmàtica reial de 15 de gener de 1500 –que després seria derogada per privilegi de 28 de juny de 1511- el monarca establia que en el Col·legi de moneders no hi pogués haver-hi més de tres juristes que actuessin d'assessors beneficiant-se dels privilegis dels moneders.¹⁸⁸⁴ En cas d'haver-n'hi més –i aquest sembla que era el cas d'acord al tenor del document- els juristes que excedien el *numerus clausus* dels privilegiats no es podrien beneficiar dels privilegis col·legials dels moneders. Així, en una acta del Col·legi de 1581 consten únicament, al costat de l'advocat fiscal, tres «assessors y advocats dels dits señors alcaldes y llur cort y col·legi predit».¹⁸⁸⁵

Un testimoni quantitatiu del nombre d'advocats que podia arribar a disposar un d'aquests col·legis ens l'aporta, de manera indirecta i orientativa, un memorial publicat per un advocat de la Seca Reial de València en el segle XVII. Al final del document figuren les adhesions laudatòries de la resta de companys advocats del Col·legi que sumen la xifra gens menyspreable de vuit sense comptar amb l'autor.¹⁸⁸⁶

La facultat d'elegir els afortunats que podien ocupar el càrrec de jurista privilegiat requeia en el mateix Col·legi. La disposició reial, d'acord a la traducció recollida en el compendi manuscrit del cronista Jeroni Pujades (1568-1635) avui conservat a París, continuava establint que «de aquí enllà no poguessen ésser en lo dit Col·legi sinó quatre advocats asidents o assessors, ço és dos ordinaris y dos extraordinaris los quals gosen dels dits privilegis e immunitats del dit Col·legi».¹⁸⁸⁷ Per tant, segons aquesta última, s'augmentava en un el nombre d'assessors privilegiats inicialment assignats.

En una acta d'un dels capítols del Col·legi podem veure la provisió de misser Pineda, doctor en ambdós drets, ciutadà de Barcelona i obrer de la Seca amb una de les places d'assessoria del Col·legi que vacava per promoció de misser Francesc Puig, doctor en ambdós drets, a la Reial Audiència de Catalunya.¹⁸⁸⁸

¹⁸⁸³ Vegeu RIERA. *El cavaller...* p. 34.

¹⁸⁸⁴ BN. Ms. Miscel·lani. Col. Baluze núm. XVI (238), f. 164v-165r.

¹⁸⁸⁵ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, p. 125r.

¹⁸⁸⁶ MORLÀ. *Por la jurisdicción...* p. 11 i 12 (s/n).

¹⁸⁸⁷ BN. Ms. Miscel·lani. Col. Baluze núm. XVI (238), p.165r.

7.2.1.5. Escrivà

Totes les institucions coetànies –la corona, els municipis i les diputacions del General dels diferents territoris de la Corona d'Aragó, entre d'altres- van ajudar-se d'escrivans, que, sovint, també actuaven de notaris públics amb autoritat reial, per gestionar la documentació que generava des de la seva redacció a l'escrivania fins a la seva classificació i custòdia a l'arxiu. Les seques reials no van ser diferents en aquest camí institucionalitzador i també es van valer d'escrivans per documentar la diversitat d'actes col·legials generats en les seves diferents vies d'acció.

L'escrivà de la cort dels alcaldes era la persona encarregada de recollir, per escrit, les actas o sumari de les diverses fases del judici que formaven el procés i de la resta d'actes vinculats a la cúria. La seva existència és una prova més de la recepció del procés escrit de tradició romano-canònica, així com de la voluntat de documentar tots els actes jurídics. Per tant, la seva presència en l'elaboració del sumari al llarg de totes les fases del procés era imprescindible.

Jaume Callís considerava que l'escrivà podia ser elegit pel Capítol i pels alcaldes.¹⁸⁸⁹ No diu res, en canvi, sobre el sistema o la manera de triar-lo. Es conserva, com a testimoni d'aquesta potestat, una provisió de l'ofici d'escrivà reial de la Seca Reial de Barcelona expedida en data 1564 per l'alcalde de la casa de la moneda en favor del notari de Barcelona Jaume Sastre.¹⁸⁹⁰ L'existència de l'escrivà ens ve documentada fins al segle XVII¹⁸⁹¹ però, sens dubte, va existir des de la instauració del tribunal i fins a la seva fi.

No disposem de prou documentació com per establir el nombre d'escrivans. En principi, sembla ser que, d'acord al principi d'economia orgànica, un mateix oficial tant servia com escrivà de la cort de justícia com documentava, per exemple, les actas de celebració del capítol anual o els altres actes propis de la corporació relacionats amb el Taller, el Capítol i la Cort de Justícia. A més, cal tenir present la tasca d'arxivar tots els documents generats per la Seca, així com custodiar els privilegis corporatius. En tot cas, si la feina excedia la

¹⁸⁸⁸ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 133r.

¹⁸⁸⁹ CALLÍS. *Tractatus de moneta...* §. 27.

¹⁸⁹⁰ Vegeu el doc. núm. 24 de l'apèndix documental.

¹⁸⁹¹ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

seva disponibilitat o capacitat, sempre restava oberta la possibilitat d'ajudar-se d'escrivans adjunts. De totes maneres, cal tenir present que en d'altres organismes coetanis de major complexitat –Corona, Diputació del General, municipis- eren diversos els escrivans i que aquests, a més, s'especialitzaven en tasques de redacció i en feines de comptabilitat. Pel que fa a la Seca Reial ambdues especialitzacions eren, per cert, necessàries per igual.

7.2.1.6. Conservador

El conservador de la seca és un oficial que apareix mencionat, per primer cop, en el llistat o matrícula derivada de la constitució de la reina Maria de 1422.¹⁸⁹² De fet, no coneixem quines eren les seves funcions. Aquestes tant podrien estar, hipotèticament com ja hem avançat, vinculades a la cort dels alcaldes com al taller.¹⁸⁹³

Si bé ja ens hem decantat per la segona hipòtesi no podem obviar, atesa la manca de coneixement de l'ofici que s'amaga a la Seca Reial de Barcelona darrera el nom de conservador, la primera hipòtesi. Aquesta és que es podia tractar d'un ofici vinculat a la potestat judicial del Col·legi exercida pels alcaldes de la seca. En aquest sentit, el conservador,¹⁸⁹⁴ d'acord al dret processal general, era un jutge delegat -comissionat- que podia conèixer judicialment via delegació en les causes civils. El fet que en el *Tractatus de moneta* de Callís (fig. 2) no es mencioni aquesta figura ens podria assenyalar que la introducció del conservador a la casa de la moneda es va poder verificar en el període immediatament posterior a la redacció de l'obra, el 1421.¹⁸⁹⁵ De totes maneres és també una senyal objectiva que en el llistat del personal judicial de la Seca no estava contemplat.

¹⁸⁹² SALAT. *Tratado...* Doc. núm. XLIX, p. 50 i seg. Apareix en el llistat d'oficis i posteriorment s'identifica la persona que ocupa el càrrec: Bartomeu Barata.

¹⁸⁹³ Vegeu l'epígraf 5.2.1.14.

¹⁸⁹⁴ Vegeu els comentaris que sobre aquesta institució i el seu titular –conservaduria i conservador- en fa, aplicada a la pràctica judicial catalana de la Reial Audiència, el jurista i eclesiàstic Miquel de Calderó a la darrera del segle XVII. Vegeu CALDERÓ. *Sacri Regii Concilii...* Vol. 3, veu «conservator» recollida a l'índex de l'obra.

7.2.1.7. Andador

Amb el terme català «andador»,¹⁸⁹⁶ o en el seu equivalent llatí «andatore», es documenta un oficial menor vinculat amb l'exercici de la jurisdicció per part dels alcaldes. A la Seca Reial de Perpinyà es menciona el 1424 i el 1454 com «missatgé e andador de la secha».¹⁸⁹⁷ El trobem mencionat, per exemple, en un document de l'any 1380.¹⁸⁹⁸ Un ofici d'igual nom, encara que en un context diferent, el tenim documentat com «andador de la taula», referint-se a la taula de canvi de Barcelona els anys 1527¹⁸⁹⁹ i el 1605.¹⁹⁰⁰ També es documenta, per donar un exemple més, en el si del gremi d'argenteres¹⁹⁰¹ o, per arribar a donar testimonis molt locals, en el Consell de la vila de Sabadell.¹⁹⁰² Un altre cop ens trobem, com és natural, amb institucions diverses que posseeixen oficis similars per accomplir tasques anàlogues.

Es tractava d'una figura que s'assimilava, si ens atenim a la semàntica i a l'analogia, als «curritoribus sive nuntiis» que menciona, per exemple, Callís en el seu *Tractatus*.¹⁹⁰³ La traducció catalana usual era la de corredors o andadors. En conseqüència, aquesta figura venia a ser un mer auxiliar en les tasques judicials encarregat de les empires, intimes i altres diligències judicials.¹⁹⁰⁴ En aquest sentit, consta en un document de 1427 en el qual es menciona expressament el lliurament de documentació processal a la cort dels cònsols de mar per part d'un andador dels alcaldes de la seca.¹⁹⁰⁵ La seva presència com auxiliars del tribunal es pot resseguir, amb reiteració, en els folis d'un manual de l'escrivà de la Seca Reial de Barcelona de 1484.¹⁹⁰⁶ Entre les tasques auxiliars que tenia assignades

¹⁸⁹⁵ CALLÍS. *Tractatus de moneta...*

¹⁸⁹⁶ Coromines el fa derivar del verb «anar» i el defineix, en funció d'un document de 1577 en el que apareix el terme, com «inferior i dependent del notari d'una confraria». Vegeu COROMINES. *Diccionari...* Vol. 1, p. 298, veu «anar», acepció núm. 14.

¹⁸⁹⁷ TRÉTON. *El llibre de les monedes...* Doc. núm. III, (p. 177) i doc. núm. v (p. 182). En la transcripció d'aquests documents, però, s'incorre amb l'error fàcilment explicable de transcriure la «n» per una «u» amb la qual cosa s'escriu «audedor» en comptes de «andador».

¹⁸⁹⁸ En aquest es menciona repetidament a «Berengarius Rocha andator venerabilium alcaldorum dicte monete» també amb el terme català «andador». Vegeu BC. Ms. 1710, doc. núm. 13.

¹⁸⁹⁹ ADROER; FELIU. *Història de la taula...* Doc. núm. III, p. 106.

¹⁹⁰⁰ *Manual de novells ardots...* Vol. 8, p. 143.

¹⁹⁰¹ GONZÁLEZ SUGRAÑES. *Contribució a la història...* p. 222

¹⁹⁰² MATEU VIDAL. *Ordinacions...* p. 228.

¹⁹⁰³ CALLÍS. *Tractatus de moneta...* §. 25.

¹⁹⁰⁴ MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...* p. 89.

¹⁹⁰⁵ COLON; GARCIA. *Llibre del consolat...* Vol. III, doc. núm. 26.

¹⁹⁰⁶ AHPB. Notari Guillem Jordà minor. *Tricessimus tercius liber actorum et negociorum honorabilium alcaldorum monete que pro domino rege cuditur in sicca civitatis Barchinone*. 1484.

també consta que estaven les de convocar els obrers o moneders per treballar a la Casa de la Moneda quan se'ls requeria.¹⁹⁰⁷ Es tractava d'una de les funcions pròpies d'aquest ofici, tal com es dedueix de la lectura d'una de les actes del Consell sabadellenc de 1568: «que sia elegit per andador i applegador per a tenir Consell».¹⁹⁰⁸

En definitiva, es tractava d'un oficial menor assimilable als saigs, verguers, porters o nuncis d'altres òrgans jurisdiccionals. Segons la doctrina establerta pel ja esmentat Callís la seva elecció requeia en el Capítol i en els alcaldes.¹⁹⁰⁹ La seva funció genèrica d'auxiliars donava a l'ofici una especial versatilitat. Així, consta que Ramon de Calders era l'«endador de la moneda de Barchinona» l'any 1353 i que cobrava 20 s. bar. mensuals per estar i dormir a la Casa de la Moneda per guardar els arnesos.¹⁹¹⁰ És a dir, que tenia al seu càrrec la custòdia de la Casa de la Moneda de Barcelona en qualitat de porter, tant en les tasques que la doctrina jurídica definia com a «custòdia contra el temps» com «contra els homes». És a dir, respectivament, de conservació o manteniment general de l'edifici i de vigilància i protecció contra els malfactors.¹⁹¹¹

En aquest darrer aspecte no s'ha d'oblidar que dins la Casa de la Moneda es guardaven metalls preciosos, monedes recent encunyades, els testimonis dels assajos de cada emissió i els també valuosos instruments i eines de fabricació. A Sardenya, l'assalt de la Seca Reial d'Esglésies i el robatori dels encunyats per part dels rebels va motivar la decisió de Pere III el Cerimoniós de 27 de maig de 1355¹⁹¹² de canviar els tipus dels alfonsins d'argent per intentar aturar la possible producció de moneda il·legítima per part dels rebels amb els encunyats oficials.¹⁹¹³ Tot plegat es guardava en caixes de cabals tancades amb vàries claus que estaven en diverses mans i, a major seguretat, en cambres especialment resguardades que a vegades rebien el nom eloqüent de «tresors».

¹⁹⁰⁷ ACA. RP. MR. Vol. 1978, f. 151r.

¹⁹⁰⁸ MATEU VIDAL. *Ordinacions...* p. 228.

¹⁹⁰⁹ CALLÍS. *Tractatus de moneta...* §. 26.

¹⁹¹⁰ ACA. RP. MR. Vol. 1971, f. 9r.

¹⁹¹¹ AGUIRRE. *Tratado histórico-legal...*

¹⁹¹² BOTET. *La moneda...* Vol. III, doc. núm. XXIV.

¹⁹¹³ CRUSAFONT. *Sardenya...*

7.2.1.8. Verguers o porters

El verguer, també conegut amb el nom de porter, era un oficial de rang inferior que actuava de mer auxiliar executiu. Equivalia, més o menys, a la figura del «merino»¹⁹¹⁴ o del «alguacil»¹⁹¹⁵ que es documenta com a subordinat dels alcaldes de les seques castellanès amb funcions executives. El seu parentesc amb l'andador o corredor era també, per tant, molt directe.¹⁹¹⁶

Ara bé, a Catalunya, la figura dels porters, verguers, macers o porrers era usual i quasi bé diríem preceptiva en les institucions dotades de jurisdicció. El mateix monarca, els consellers de Barcelona o d'altres municipis, els diputats del General de Catalunya o altres de menors com els còsols de mar tenien els seus porters privatis. En les llindes gòtiques del Palau de la Generalitat, per exemple, o en una de les gàrgoles barroques del pati del mateix edifici es representen aquests individus amb les maces alçades a l'espatlla. També els podem veure, per esmentar un altre exemple iconogràfic, en la rica miniatura que il·lustra la portada del conegut manuscrit dels *Comentaris als Usatges de Barcelona* (1448) del jurista Jaume Marquilles (1368-1451), conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat.¹⁹¹⁷ En aquesta ocasió els macers estan situats darrera els consellers de Barcelona i prop de la reina Maria.

Aquests oficials, en ocasions solemnes, obrien cerimonialment el pas als magistrats –com ho feien els *lictors* als magistrats de l'antiga Roma– amb una maça o verga metàl·lica, sovint de plata, alçada a l'espatlla. En aquest sentit evocador de l'antiguitat s'hi referia el ja esmentat Andreu Bosch.¹⁹¹⁸ Les maces constituïen un símbol associat amb l'exercici de la jurisdicció i, especialment, amb el caràcter delegat de la jurisdicció reial. Més enllà d'aquest ús cerimonial, certament el més vistós, hi havia les tasques ordinàries que s'assignaven als porters. La seva activitat es documenta especialment, per exemple, en la convocatòria dels membres del Col·legi als capítols que es celebraven a la Seca.¹⁹¹⁹

¹⁹¹⁴ PELLICER. *La ceca de Burgos...* p. 19.

¹⁹¹⁵ PÉREZ SINDREU. *La casa de la moneda...* p. 99-101.

¹⁹¹⁶ Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

¹⁹¹⁷ AHCB, ms. L-18. Sobre el ms. vegeu: *Barcelona gòtica...* p. 53 i 187.

¹⁹¹⁸ BOSCH. *Summari...* p. 564.

¹⁹¹⁹ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 179r.

Joan II el Sense Fe (1458-1479) va concedir als alcaldes de la Seca Reial de Barcelona el 1476¹⁹²⁰ que poguessin disposar la creació d'un o dos verguers o porters amb jurisdicció de citar, agafar, prendre, conduir i fer totes les coses que pels alcaldes els seria manat. Així, entre altres tasques, eren els oficials que citaven els testimonis, detenien els acusats, els portaven davant els alcaldes i els tancaven a la presó de la seca o bé, per exemple, executaven els béns dels condemnats. A més, el sobirà facultava expressament als alcaldes d'anar precedits pels verguers portant vergues o maces d'argent o altre metall sobre l'espatlla. L'elecció dels dos porters corresponia als alcaldes que podien cobrir, quan es produïssin, les vacants.

El privilegi esmentat estava concedit a beneplàcit reial. Això volia dir que la seva continuïtat no estava garantida de manera perpètua sinó que residia en la mera voluntat del monarca. Aquest el podia revocar de manera unilateral en qualsevol moment. A la pràctica, però, aquesta eventualitat no es va donar mai. Així, la continuïtat dels verguers està documentada, especialment, en els segles XVI i XVII.

La disposició d'aquests oficials, a efectes comparatius, es constata amb caràcter excepcional i protocol·lari, també, a la Seca Reial de València. La casa de la moneda d'aquesta ciutat no disposava, però, d'un verguer propi sinó que sol·licitava el préstec del porter privatiu del lloctinent del governador general. Efectivament, la instauració del costum a València es fonamenta en una disposició de Ferran II el Catòlic (1479-1516) continguda en un privilegi atorgat el 1488.¹⁹²¹ En aquest document, confirmat posteriorment per l'emperador Carles V el 1523,¹⁹²² es constata que el dia del jurament dels alcaldes aquests «sen van y tornen y hixen de la dita església sens ninguna insígnia de jurisdicció o que denote jurisdicció» per a la qual cosa s'estableix que, d'aleshores en endavant, anessin precedits d'un porter que els hauria de prestar el lloctinent del governador general. El porter hauria de precedir els alcaldes amb la maça alçada en el trajecte de la Seca a l'església i en el retorn «y de all avant mes nols acompanye».

En el cas barceloní es pot resseguir la presència dels verguers i l'ús protocol·lari i simbòlic de les maces a través dels anomenats memorials de solemnitats que la Ciutat, per mitjà

¹⁹²⁰ Una traducció del mateix es troba en el recull de privilegis de la Seca Reial de Barcelona compilats per Jeroni Pujades. Vegeu BN. Ms. Miscel·lani. Col. Baluze núm. XVI (238), f. 164r-164v.

¹⁹²¹ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 19, p. 86 i seg.

¹⁹²² *Ibidem*. Doc. núm. 21, p. 91 i seg.

del seu òrgan municipal, preparava en ocasions especials. És un clar exponent d'aquest tipus de relat el memorial dels actes preparats en memòria del difunt Felip II d'Espanya l'any 1598. En aquest es recull com «vingueren los dos alcaldes de la Seca, ab son porter davant ab sa massa alta cuberta de dol, y ab tot son consistori».¹⁹²³ Del text es dedueix el simbolisme protocol·lari en la posició de la maça, en aquest cas coberta de dol segurament amb un teixit fosc i, en altres ocasions, capgirada.

De fet, el privilegi original que atribuïa als alcaldes de la Seca Reial de Barcelona la prerrogativa d'anar precedits per verguers i maces alçades fou atorgat, com ja s'ha assenyalat, per Joan II el Sense Fe el 2 d'abril de 1476¹⁹²⁴ i, per tant, era cronològicament anterior al privilegi, certament molt més limitat, dels moneders de València. El fragment central d'aquest privilegi seria utilitzat posteriorment -ja en el segle XVII- per defensar el manteniment del dret, essent transcrit parcialment en les alegacions jurídiques dels advocats de la seca de la ciutat comtal. Efectivament, en l'esmentat privilegi es facultava els alcaldes a «...creare unum vel duos virgarios seu portarios qui virgas sive massas argenti vel alterius metalli gestent ...».¹⁹²⁵

En el primer testimoni efectiu de 1598 es documenta un únic verguer seguint la forma establerta a València. No obstant, la consuetud institucional barcelonina solia implicar que els verguers eren dos. Aquesta dualitat de l'ofici ja es constata respecte els alcaldes en ocasió de les cerimònies celebrades a Barcelona en sufragi de l'ànima de Lluís XIII de França -proclamat comte de Barcelona en plena Guerra dels Segadors- el 1643.¹⁹²⁶

El fet d'anar precedits per un o dos verguers va provocar, en el primmirat context institucional siscentista de Barcelona, un conflicte que cal anotar. S'ha parlat molt dels conflictes protocol·laris dins de la mentalitat del Barroc català i, és en aquest context en el qual cal valorar el que s'annotà, estretament lligat amb els conflictes de preeminència protocol·lària. El que es podria qualificar de conflicte de les maces va sorgir l'any 1665 en ocasió de les exèquies fúnebres celebrades en sufragi de l'ànima del difunt Felip IV d'Espanya (1621-1665) a la catedral de Barcelona. Els alcaldes pretengueren, en aquella

¹⁹²³ DURAN SANPERE; SANABRE. *Llibre de les solemnitats...* Vol. 2, doc. núm. CXXII, p. 107.

¹⁹²⁴ BN. Ms. Miscel·lani. Col. Baluze núm. XVI (238), f. 164r-164v.

¹⁹²⁵ DURAN SANPERE; SANABRE. *Llibre de les solemnitats...* Vol. 2, doc. núm. CXXXIII, p. 327.

¹⁹²⁶ *Ibidem*. Vol. 2, doc. núm. CXXXI, p. 267.

ocasió, personar-se precedits de dos verguers que portaven sengles maces.¹⁹²⁷ La prerrogativa va ser qüestionada per part de les autoritats municipals en constatar el precedent ja citat de 1598, en el qual només constava un verguer i una maça.¹⁹²⁸ La maquinària procedimental usual en aquests casos, tot i que n'ometem els detalls, es va posar en marxa. A la fi, els advocats de la Seca presentaren les seves al·legacions i els advocats de la Ciutat les van debatre tot donant un dictamen o vot favorable a la pretensió dels alcaldes fonamentat en el privilegi anteriorment esmentat de 1476.¹⁹²⁹

Finalment, en el decurs dels cerimonials celebrats amb motiu del traspàs de la reina Maria Lluïsa d'Orleans (1689), muller del rei Carles II d'Espanya (1665-1700), assistiren «consistorialment, ab dos massas cubiertas de dol, los massers» dels alcaldes.¹⁹³⁰ Ningú, almenys que sapiguem, va importunar-los més en aquest aspecte simbòlic que, d'aquesta manera, va quedar consolidat a les vigílies del final de la corporació.

7.2.2. La seu del tribunal: escrivania, arxiu i presons

7.2.2.1. Les dependències del tribunal, l'escrivania i l'arxiu

No tenim dades precises sobre la seu de la cort dels alcaldes que, en principi, sembla que es podria ubicar a la mateixa Casa de la Moneda. En tot cas, gràcies a l'únic llibre d'actes del Capítol del Col·legi conservat sabem que, almenys al darrer quart del segle XVI, la seu de l'escrivania de la cort estava situada en un local arrendat al carrer de la Diputació que pensem, devia ser prop de la casa de la Diputació del General de Catalunya, actual palau de la Generalitat. No sabem des de quan s'havia assolit aquest hostatge que, per les dades que aporten les actes, sembla quelcom provisional. Així, en les actes del Capítol precisament es discuteix la necessitat de cercar una seu més adequada tot procedint, si fora adient, a la compra d'un estatge més digne. S'argumentava que el lloc on estava l'escrivania era poc convenient per ser un espai petit i estret.

La Seca Reial de Barcelona, com tots els organismes públics, les institucions religioses i moltes de les cases nobiliàries dotades amb grans patrimonis, necessitava disposar d'un

¹⁹²⁷ No sabem quin protocol es va seguir en les exèquies de Felip III.

¹⁹²⁸ *Ibidem*. Vol. 2, doc. núm. CXXXIII, p. 303 i seg.

¹⁹²⁹ *Ibidem*. Vol. 2, doc. núm. CXXXIII, p. 325 i seg.

¹⁹³⁰ *Ibidem*. Vol. 2, doc. núm. CXXXV, p. 394.

arxiu general de la corporació. Malauradament, aquest arxiu, que hauria estat una font bàsica per poder redactar la història de l'organisme, no es conserva. Per això, no sabem fins a quin punt la documentació estava recollida en un únic arxiu o bé els processos i altres instruments judicials estaven físicament separats de la documentació estrictament corporativa. És obvi, en tot cas, que hi havia un o varis espais en els quals s'havia d'aplegar tota la documentació generada tant per la Cort de Justícia com pel Capítol i pel Taller. Aquest arxiu havia forçosament d'estar sota la responsabilitat dels alcaldes.

L'arxiu, com a tal, va desaparèixer, probablement, amb el tancament de la Seca després de la Guerra de Successió (1714) i la reutilització de l'antiga Casa de la Moneda per altres usos distints a la fabricació de numerari. De totes maneres, cal saber que alguns documents importants del mateix es van salvar per diferents raons i han arribat als nostres dies. En particular, els ja esmentats llibre d'actes del Col·legi (fig. 48),¹⁹³¹ el llibre de privilegis propi dels alcaldes (fig. 49)¹⁹³² i un volum amb el trasllat notarial de diversos documents de la Seca (fig. 8).¹⁹³³ Es coneix, fins i tot, un recull amb còpies simples i registros de diversos documents de la mateixa corporació realitzada en la segona meitat del segle XVI.¹⁹³⁴ El lloc més escaient per guardar alguns d'aquests manuscrits i, sobretot,

¹⁹³¹ AHPB. notari Pere Ferrando, *Liber deliberacionum*. núm. 481/3.

¹⁹³² El manuscrit es conserva a la Biblioteca de Catalunya amb la signatura BC/Ms. 1710. A la inscripció de la coberta s'hi pot llegir: «Llibre de diferents privilegis Reals, Sentencias, y, Provisions Reals concedits, y, fetas a, favor dels Mag[ní]fichs Alcaldes, y, Collegi de la Real Seca de Bar[celo]na». Aquest és el codi que ressenya, sense coneixement directe, Botet i Sisó en el seu tractat: «còdex del segle XIV, que's conservava en la Seca Reial de Barcelona y que no sabem ont para al present» BOTET. *Les monedes...* Vol. II, p. 69, nota 1. Botet el conegué indirectament i fragmentàriament a través d'una còpia que li fou facilitada per Ernest Moliné i Brasés (1868-1940). Sabem que aquest darrer era un erudit jurista, advocat i historiador, doctor en Dret i membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i corresponent de la Societat Arqueològica Tarragonina. Una fotografia d'un foli d'aquest codi figura en el catàleg de la *Exposició de Numismàtica Catalana* presentada al palau de la Virreina el setembre de 1952 amb el següent peu de pàgina: «interesante joya bibliográfica, el libro de la Seca Reial de Barcelona, que perteneció a la Biblioteca de D. José Carreras y Argerich y cuya localización actual no nos ha sido posible efectuar». Vegeu *Exposición...* p. 15. En canvi, Mateu Llopis esmenta la seva existència al *Baldufari*. Vegeu MATEU. *Libre dels privilegis...* El llibre va ser conegut en època moderna, segurament, per Jeroni Pujades (1568-1635). Almenys se li atribueix la paternitat d'un conjunt de registros dels privilegis de la Seca Reial de Barcelona que impliquen, sens dubte, el buidatge del llibre de privilegis de la corporació. Aquest buidatge documental, que es conserva a la BN de París en els papers Baluze, posa de manifest la important i coneguda tasca de recopilació documental que va emprendre Pujades com autor d'obres com *Flosculi*, *Crònica universal del Principat de Catalunya* i el seu *Dietari*. Vegeu BN. Collection Baluze. Ms. Miscel·làni. XVI (238).

¹⁹³³ BS. Cod. Hisp. 128.

¹⁹³⁴ BN. Ms. Miscel·làni. Collection Baluze núm. XVI (238). Recueil de copies de pièces d'archives, paraissant provenir de Hieronimo Pujades. f. 155-165. Inventaire des privilèges relatif à la monnaie de Barcelone (1208-1552).

els originals dels trasllats i còpies era l'escrivania de la Seca que consta que existia, ja a la seu corporativa medieval, sota la responsabilitat directa de l'escrivà de la seca.¹⁹³⁵

La pràctica ordinària implicava l'existència d'un armari especial que servia per guardar, amb seguretat, eficiència i dignitat, l'Arxiu. Així es pot veure encara, per exemple, en els arxius històrics municipals de Lleida, Tortosa,¹⁹³⁶ Solsona,¹⁹³⁷ Sabadell o Vic, en l'armari de l'arxiu del gremi dels argenters de Barcelona¹⁹³⁸ o bé en els arxius capitulars de les catedrals de Barcelona o de Vic. La prova de l'existència d'aquest moble i del seu contingut ens ve donada indirectament, però amb tota precisió, en el volum que recull un trasllat notarial de documentació de la corporació.¹⁹³⁹ En aquest volum el notari va fer constar la procedència de l'instrument copiat precisant si s'havia extret del llibre de privilegis de la cort dels alcaldes –sens dubte el llibre de privilegis ja esmentat-¹⁹⁴⁰ o bé amb anotacions marginals que indiquen, per exemple, «lo original del present privilegi és en lo armari de la seca en lo calaix nombrat de lletra A número 9».¹⁹⁴¹ De l'existència d'un arxiu amb documents a la Seca de Barcelona ens en dóna reiterat testimoni indirecte el gironí Antic Roca (s. XVI) que, en el seu tractat d'aritmètica, avala en diverses ocasions les seves afirmacions escrivint que es fonamenta en la documentació que es trobava a la Seca.¹⁹⁴²

7.2.2.2. La presó dels alcaldes

La cort dels alcaldes, tractant-se d'un òrgan amb jurisdicció civil i criminal, havia de disposar forçosament, també, d'una presó o lloc destinat a custodiar els presos durant el procés. Almenys aquest era el costum d'altres jurisdiccions amb seu a Barcelona com la pròpia reial, amb la presó dependent del veguer reial de la ciutat ubicada a la Plaça de

¹⁹³⁵ Vegeu l'epígraf 7.2.1.5.

¹⁹³⁶ MASSIP. *Inventari...* Vol. 1, p. 7-12.

¹⁹³⁷ PLANES. *La descripció...* p. 53-56.

¹⁹³⁸ GONZÁLEZ SUGRAÑES. *Contribució a la història dels antics gremis...* Vegeu-ne una fotografia encartada entre les p. 224 i 225.

¹⁹³⁹ BS. Cod. Hisp. 128.

¹⁹⁴⁰ BC. Ms. 1710.

¹⁹⁴¹ BS. Cod. Hisp. 128, f. 17r.

¹⁹⁴² ROCA. P. *Arismetica...* f. 191r i 193v. Utilitza expressions de l'estil de «... y lo he hallado continuado en la casa dicha de la Seca de Barcelona».

l'Àngel cantonada a l'actual carrer Llibreteria,¹⁹⁴³ o la canònica del bisbe ubicada en el mateix Palau Episcopal,¹⁹⁴⁴ a més de la, en època moderna, disposada pel Tribunal del Sant Ofici, altrament dit de la Inquisició. El fet de disposar d'una presó privativa no era un tret particular de la Seca Reial de Barcelona ni tant sols de les cases de moneda catalanes. Així, per exemple, en el privilegi que Enric II de Castella va concedir el 12 d'abril de 1366 a la Seca Reial de Burgos es podia llegir que «sus alcaldes tuviessen prisión apartada...».¹⁹⁴⁵

Cal saber que la presó durant l'Antic Règim no era considerada, a nivell general, com una pena pròpiament dita, sinó més aviat, com una mesura de seguretat cautelar destinada a evitar la fugida del reu a l'espera de la sentència ferma i de l'execució de la mateixa.¹⁹⁴⁶ En aquest sentit veiem manifestada la veu de la doctrina jurídica catalana a través de Jaume Callís que va establir, en el seu exhaustiu catàleg de penes recollit a l'obra *Margarita fisci*, que la presó no era una pena sinó un remei a disposició dels jutges tot advertint de la necessària temporalitat de la mateixa.¹⁹⁴⁷

La primera menció normativa que al·ludeix, indirectament, a la necessitat de disposar d'una presó es troba en un privilegi reial de 1318. En aquest document, en mencionar els alcaldes i les seves potestats, es disposa en relació als acusats que «als tals los prenguen y **presos los tinguen** y fassen pesquisa ys proseheixca contra aquells».¹⁹⁴⁸

No coneixem el règim intern de la presó dels alcaldes que, molt possiblement, no passava de ser una o dues cambres segures de les quals els presos no poguessin escapar. A través de les actes dels capítols anuals del segle XVI es constata l'existència d'una presó particular que, de temps immemorial, estava ubicada en la Casa de la Seca situada al carrer de les Mosques. Precisament en les actes de 1578 es discuteix la conveniència d'habilitar-la correctament i es distingeix entre una presó pels encausats per la via civil i

¹⁹⁴³ Anomenat antigament Baixada de la Presó. Sobre aquesta presó vegeu: VINYOLES. *Queixes dels pobres...* p. 70-78.

¹⁹⁴⁴ Sobre la presó episcopal de Barcelona, vista a través d'un procés incoat arran de l'evasió d'uns presos, vegeu: HERNANDO; VALDEPEÑAS. *Del trenchament...*

¹⁹⁴⁵ BARTOLOMÉ. *La ceca...* p. 20.

¹⁹⁴⁶ Teresa Vinyoles aporta sobre aquesta concepció provinent del dret comú el testimoni d'un protest de 1357 en el qual es pot llegir que «carcer ad custodiam inventus sit, non ad penam». Al respecte vegeu: VINYOLES. *Queixes dels pobres...* p. 69.

¹⁹⁴⁷ CALLÍS. *Margarita...* p. 93.

¹⁹⁴⁸ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 4.

una altra pels incriminats per la via criminal. La finalitat devia ser, sens dubte, mantenir separats a uns i altres d'acord amb la gravetat de la matèria de la causa pendent. Pel que sembla la presó civil estava a un pis superior de l'edifici mentre que la presó criminal estava o a la planta baixa o bé a un soterrani. Sobre aquesta darrera s'aixeca acta que «per los senyals que de presons en ella y ha, specialment, entre altres coses, per una pedra foradada ab forat rodó que en la paret de aquella servia per tenir o possar-hi una cadena, la qual de molt gran temps ensà se és vista estar-hi».¹⁹⁴⁹ No coneixem la situació dels presos dins la presó de l'esmentada Seca però, a tall comparatiu, consta que a la presó episcopal de Barcelona el 1436 n'hi havia uns que estaven fermats «amb grillons als peus i cadena al coll»¹⁹⁵⁰ per raó de la seva perillositat mentre que d'altres no.

Les presons a Catalunya estaven, en general, a càrrec d'un oficial que rebia el nom de carceller. Aquest darrer tenia cura de la presó i dels presos als quals, per cert, cobrava un dret especial anomenat «carceratge» que estava justificat pel fet que calia sufragar les despeses derivades del seu manteniment. En ocasions, a més, el carceller també llogava als presos flassades i altres coses necessàries que aquells podien pagar per disposar d'una major comoditat en la seva reclusió forçada. Precisament aquests drets sembla que havien provocat abusos dels carcellers sobre els presos en exigir preus abusius. Altres vegades, fins i tot, s'exigien als presos que s'havien d'alliberar drets il·legals, o mals usos, com un pretès «dret d'estrenes».¹⁹⁵¹

Per tot plegat, en diferents corts generals de Catalunya es va legislar al més alt nivell per donar una seguretat jurídica als presos i evitar aquests i altres abusos. A la presó del veguer de Barcelona, per exemple, estava previst la visita preceptiva dels doctors de l'Audiència i, per major seguretat encara, s'encomanava a un frare —en particular, el guardià del convent de Sant Francesc de Barcelona— la supervisió del compliment per part dels magistrats de les seves obligacions. Aquest frare rebia el nom de sol·licitador i col·laborava amb els dos advocats i dos procuradors de pobres destacats a l'Audiència de Barcelona.¹⁹⁵²

¹⁹⁴⁹ AHPB. Pere Ferrando. *Liber deliberacionum*, protocol núm. 481/3, f. 19v-23v

¹⁹⁵⁰ HERNANDO; VALDEPEÑAS. *Del trenchament...* p. 80.

¹⁹⁵¹ CYADC-1704. 9, 24, 7.

¹⁹⁵² MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...* p. 82.

Entre les mesures correctores dictades, amb rang de constitució, per la Cort General de Barcelona de 1520 i la de Montsó de 1534 hi havia algunes disposicions adreçades a les magistratures que disposaven de presons i, entre aquestes, consta l'esment exprés dels alcaldes.¹⁹⁵³ En particular, es resolia el problema del tipus de document necessari per procedir a l'alliberament dels empresonats atès que alguns carcellers exigien determinats albarans per deixar lliures els seus presos. Les constitucions establien que un albarà dels magistrats competents portat al carceller pel verguer del tribunal era suficient per permetre'n l'alliberament una vegada satisfets, això si, els deutes pecuniaris contrets pel pres amb el carceller al llarg de l'empresonament. D'aquesta manera es feia constar que no eren necessaris albarans d'altres autoritats reials superiors.

No sabem com funcionava, a la pràctica, la presó dels alcaldes més enllà de les notícies ressenyades. En tot cas, s'ha vist que es devia de tractar d'una presó petita i és possible que el carceller fos un dels oficials menors de la Seca –verguer¹⁹⁵⁴ o andador,¹⁹⁵⁵ per exemple- que, a més de les funcions ordinàries, s'havia d'encàrrecs d'aquesta tasca. També hem de tenir en compte que el volum de casos coneguts per la cúria, tant en matèria civil com criminal, no podia ser massa gran atès el nombre reduït de col·legials. El que està clar és que si hi havia una presó hi havia d'haver-hi un carceller, o un oficial que fes les funcions de carceller, i uns estils o costums establerts en la seva administració que, per altra banda, devien seguir els usos de les altres presons de Barcelona i estar sotmesos a la legislació general del Principat.¹⁹⁵⁶

7.2.3. El dret aplicable: el procés, les instàncies i els recursos

En aquest apartat s'intentarà aportar llum sobre el dret aplicable al llarg del procés així com sobre el procediment de substanciació del mateix en el si de la cort dels alcaldes. En definitiva, es pretindrà conèixer quin era el dret processal i substantiu que servia per

¹⁹⁵³ CYADC-1704. 9, 24, 11 i 12.

¹⁹⁵⁴ Vegeu l'epígraf 7.2.1.8.

¹⁹⁵⁵ De fet, està documentat que alguns andadors vivien a la mateixa Seca Reial de Barcelona. Vegeu l'epígraf 7.2.1.7.

¹⁹⁵⁶ Així, a més del carceller de la presó reial consta amb el mateix nom el carceller de la presó episcopal. Vegeu HERNANDO; VALDEPEÑAS. *Del trenchament...*p. 81-82.

resoldre els conflictes en els quals es veien implicats els col·legiats, les seves famílies i els seus servents en el seu pas pel tribunal de justícia privatiu.

Pel que fa al dret substantiu aplicable hem de recordar que la corporació tenia un cos normatiu especial o privilegiat que en regulava els principals trets i peculiaritats. La menció més antiga que coneixem és, com ja sabem, el privilegi de 1208 de Pere I el Catòlic atorgant protecció als obrers i als moneders. En el tenor d'aquest privilegi el monarca ordenava que es guardessin «tots los seus furs e drets incorruptes».¹⁹⁵⁷ Per tant, hem d'entendre que el fur privilegiat del personal de la seca era preexistent al mencionat privilegi al qual tradicionalment se li ha reconegut un caràcter pioner i fundacional. Així, l'esmentat privilegi venia a confirmar uns privilegis gaudits d'antuvi pels moneders i obrers de l'Europa mediterrània. Ara bé, aquest costum no el trobem compilat o reconegut com a tal. El que es va recollir va ser el dret reial o regulació reial sobre els col·legials.

Aquest dret especial va ser compilat per a ús dels alcaldes barcelonins en un cartulari o llibre de privilegis que aplegava el cos normatiu de la corporació i al qual ja ens hem referit en mencionar l'arxiu corporatiu.¹⁹⁵⁸ Es tracta d'un manuscrit iniciat en lletra gòtica librària del segle XIV i continuat en lletra cursiva fins al seu tancament en el segle XVI.¹⁹⁵⁹ La seva funció era la de servir de recopilació jurídica per a ser utilitzava en la cort dels alcaldes, tal i com podem deduir de la inscripció preliminar del manuscrit. En aquest sentit, la pràctica seguia el costum de la resta de corporacions públiques i d'institucions eclesiàstiques que també van recopilar el seu dret especial en sengles compilacions.¹⁹⁶⁰ D'aquestes recopilacions jurídiques dels alcaldes se'n conserven almenys dues més, segurament del segle XVII, ja mencionades en escriure sobre l'arxiu.¹⁹⁶¹ Consta, a més, la utilització pràctica d'aquesta mena de recopilacions des d'època medieval. Així, per exemple, el 1357 era Pere III el Cerimoniós el que instava a la realització d'una còpia dels privilegis dels moneders barcelonins per part del Batlle General de Catalunya per a ser enviada als consellers de Barcelona.¹⁹⁶² Precisament no és en absolut descartable que el llibre de

¹⁹⁵⁷ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 1 (p. 51 i seg.).

¹⁹⁵⁸ Vegeu l'epígraf 7.2.2.1.

¹⁹⁵⁹ La data més moderna correspon a 1584. Vegeu BC/Ms. 1710, doc. núm. 39, f. 94r.

¹⁹⁶⁰ Cal recordar, només a tall d'exemple, els llibres de privilegis de les catedrals, dels monestirs, dels municipis i de les corporacions com els còsols de mar.

¹⁹⁶¹ BS. Cod. Hisp. 128 i BN, Ms. Miscel·làni. Collection Baluze núm. XVI (238). Aquesta darrera feta, no obstant, amb una finalitat històrica per Jeroni Pujades.

¹⁹⁶² Vegeu el doc. núm. 4 de l'apèndix documental.

privilegis que es conserva en l'actualitat a la Biblioteca de Catalunya tingui relació o sigui el fruit d'aquest mandat reial.

La resta de col·legis d'obrers i de moneders de la Corona d'Aragó també van seguir la pràctica de disposar dels seus propis llibres de privilegis. Així es conserven, per exemple, el llibre de privilegis corresponent a la Seca Reial de València compilat en època moderna,¹⁹⁶³ el llibre amb els privilegis de la Seca Reial de Càller, d'època medieval,¹⁹⁶⁴ i el llibre de privilegis, també medieval, de la Seca Reial de Mallorca.¹⁹⁶⁵ Cal dir, a més, que, tal i com hem assenyalat, la mateixa monarquia va estar interessada en la compilació d'aquest dret especial de la Seca Reial de Barcelona. Probablement, per tal com veia aquests llibres com un instrument jurídic que permetia conèixer amb facilitat el cos normatiu aplicable i que, en definitiva, atorgaven seguretat jurídica.¹⁹⁶⁶

Aquest dret especial no configurava un ordenament jurídic tancat ni exclouent. Tot el contrari, es tractava d'un dret necessàriament fragmentari que s'integrava com un subconjunt normatiu excepcional dins d'un ordenament general -el dret general de Catalunya- i, a la vegada, dins del *ius commune* o dret comú romà justiniàneu, canònic i feudal. Una menció expressa al dret general català, per exemple, l'aporta el privilegi ja esmentat amb reiteració concedit per Martí I l'Humà.¹⁹⁶⁷ En el cas mencionat s'insistia en tenir en compte com a font les constitucions de Catalunya o, el que és el mateix, la normativa de caràcter general dictada en el marc creador del dret de la Cort General de Catalunya.¹⁹⁶⁸

En el privilegi de 1318 es deixava la direcció de tot el procés judicial en mans dels alcaldes. Aquest fet es donaria per entès en les posteriors i més difuses ordinacions de 1325.¹⁹⁶⁹ El procediment aplicable havia de ser forçosament l'usual en la resta de corts de justícia coetànies atès que no s'especificava cap novetat ni respecte el dret processal ni del dret substantiu.

¹⁹⁶³ Vegeu-ne l'edició: MATEU. *Libre dels privilegis...*

¹⁹⁶⁴ ASC. E1/11.

¹⁹⁶⁵ ARM. LR 16.

¹⁹⁶⁶ AHCB. 1G-11, Llibre verd, vol. II, f. 185r. Vegeu el doc. núm. 4 de l'apèndix documental.

¹⁹⁶⁷ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

¹⁹⁶⁸ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

¹⁹⁶⁹ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. XIX.

En el privilegi de Martí I l'Humà¹⁹⁷⁰ es facultava expressament als alcaldes de conèixer, jutjar i executar en matèries civil i criminal en tot allò referent als moneders, obrers, famílies i servents d'aquells tant a la ciutat de Barcelona com en la seva vegueria. En particular, se'ls autoritzava a jutjar, pel que fa al procediment d'enjudiciament, d'acord a un procediment abreujat en matèria civil. Es tractava d'un procediment, com s'ha insistit, habitual a l'època i que implicava una simplificació del complex i complert procés anomenat *ordo solemnis*.¹⁹⁷¹ Aquest darrer era elaborat en l'àmbit del dret canònic que acabà per ser adoptat també en l'àmbit judicial civil amb vigència general per la seva solidesa doctrinal.¹⁹⁷² Al respecte d'aquesta influència podem recordar el que esmentava Eiximenis fent-se ressò d'un pensament comú a l'època: «E poria d'açó¹⁹⁷³ cascun official o jutge pendre exemplici e doctrina de la sancta Ecclésia, que és nostra mare e nostra maestra». ¹⁹⁷⁴

L'autorització d'usar un procediment simplificat venia enunciat amb la clàusula que facultava a judicar de manera breu, simple, sumària i de pla.¹⁹⁷⁵ Cal dir que aquesta simplificació procedimental tenia, igualment, una base canònica basada en la clementina *Saepe contingit*.¹⁹⁷⁶ Aquesta darrera, donada el 1306 pel papa Climent V (1305-1314), temperava les solemnitats de l'*ordo solemnis* o procediment ordinari.¹⁹⁷⁷ En aquesta decretal el pontífex regulava la pràctica anterior de la comissió de judici amb la clàusula «es procedeixi simplement i de pla, i sense estrèpit ni figura de judici». ¹⁹⁷⁸

Res es regula en el privilegi de Martí I l'Humà respecte el procediment criminal dotat, de per sí, de més garanties processals i, per tant, més llarg i extens que no pas el civil. En el privilegi de 1318 -el comentari del qual reprenem- ja es mencionava tot assenyalant límits i reserves. ¹⁹⁷⁹

¹⁹⁷⁰ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

¹⁹⁷¹ MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...* p. 109 i seg.

¹⁹⁷² Vegeu al respecte el compendi de dret processal o *Speculum Iudiciale* elaborat pel jurista francès Guillaume Durand (1237-1296). Vegeu, en general, DURAND. *Speculum...*

¹⁹⁷³ L'autor es refereix a l'exercici de la justícia.

¹⁹⁷⁴ EIXIMENIS. *Doctrina...* p. 74, par. 7-9.

¹⁹⁷⁵ El tenor del document és: «et quod ipsi alcaldí possint super civilibus procedere decidere determinare seu iudicare breviter simpliciter summarie et de plano cum scriptis vel sine servata tamen constitutionis Cathalonie forma prout ipsis alcaldis videbitur expedire».

¹⁹⁷⁶ Clementines V. XI. 2.

¹⁹⁷⁷ MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...* p. 120.

¹⁹⁷⁸ Vegeu-ne la traducció a *Ibidem*. Annex 13, p. 181.

No s'han documentat, fins al moment, sentències i altres resolucions judicials en extens dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona. Si que, en canvi, consten algunes de les resolucions fallades pels alcaldes de la Seca Reial de Càller. Atès que, com ja s'ha provat, l'estatut jurídic d'aquesta darrera Seca i Col·legi¹⁹⁸⁰ va beure de les fonts que regien la casa de la moneda barcelonesa ens poden servir de guia. Així, en el llibre d'actes dels alcaldes de Càller es van anotar diverses resolucions adoptades per aquells magistrats al llarg del segle xv.¹⁹⁸¹ Es constaten decisions tant en matèria civil com en la criminal. Com és natural, els alcaldes sards ventilaven en la seva petita cort més assumptes civils que no pas criminals. Entre els primers abunden, especialment, reclamacions pecuniàries per deutes pendents.¹⁹⁸²

Entre les causes criminals destaca, per exemple, el cas incoat contra un esclau anomenat Joan Turc.¹⁹⁸³ Es tractava d'un captiu propietat del col·legiat Joan Torelló, que va ser inculpat acusat de ferir el cap del seu adversari amb un coltell en el curs d'un altercat tingut l'any 1483.¹⁹⁸⁴ Com a serf d'un col·legiat el fur privilegiat d'aquest darrer –a l'igual que passava amb la família i béns del matriculat a la seca- atreïa el cas i el sostreïa a la jurisdicció ordinària en benefici de la dels alcaldes. Aquests darrers, després de constatar per informació –la *inquisitio* processal- efectuada a través de diversos testimonis que la culpa era del nafrat i, vista la relació feta pel cirurgià i altres persones que tenien cura del ferit que aquest estava fora de perill, van absoldre el captiu de qualsevol pena corporal. De totes maneres, van imposar al seu amo, com a pena civil, que fes cremar davant el sagrari de l'església local un ciri de cera blanca de 6 lliures de pes.

En general, després de pronunciada la sentència i en cas de no haver-hi interposició de recurs d'apel·lació davant l'Audiència Reial -si aquest procedia en el supòsit de casos reservats per raó de la pena capital o d'amputació de membre-¹⁹⁸⁵ s'obria la fase d'execució. L'execució que, en matèria criminal implicava la imposició d'una pena

¹⁹⁷⁹ Vegeu, al respecte, l'epígraf 7.2.6.1.

¹⁹⁸⁰ Vegeu l'epígraf 3.4.5.

¹⁹⁸¹ ASC. E 1bis/11.

¹⁹⁸² ASC. E 1bis/11, f. 93r.

¹⁹⁸³ Pel nom devia ser, per tant, un cristià batejat amb el patronímic del seu amo i mentre que el cognom sembla al·ludir a la seva procedència.

¹⁹⁸⁴ ASC. E 1bis/11, f. 152r.

¹⁹⁸⁵ Tècnicament, com veurem més endavant, no es tractava d'un recurs pròpiament dit sinó, més aviat, d'un supòsit d'avocació. Això pel fet que la sentència donada pels alcaldes quedava suspesa a l'espera de la decisió de la Reial Audiència.

pecuniària o corporal, era delegada a les autoritats reials ordinàries, tal i com apareix establert en el ja esmentat privilegi de Martí I l'Humà posterior a 1401.¹⁹⁸⁶ En aquest sentit, no hi havia uns botxins propis. En l'esmentat privilegi s'ordenava que fossin el veguer i altres oficials reials amb mer i mixt imperi els qui executessin la sentència a petició dels alcaldes. Així consta, per exemple, que el 1494 els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, després d'obtenir la sentència confirmatòria reial, van procedir a executar la pena de fustigació i amputació de membres d'una esclava sarraïna propietat del mestre de la seca.¹⁹⁸⁷ La condemnada va recórrer els llocs públics acostumats,¹⁹⁸⁸ acompanyada dels alcaldes i del porter¹⁹⁸⁹ amb la maça alta, fins a les forques que s'aixecaven vora el mar¹⁹⁹⁰ on el botxí va executar la sentència.¹⁹⁹¹

7.2.4. La jurisdicció dels alcaldes: contingut, evolució i límits

L'exercici i el contingut material de la jurisdicció en la via de justícia a l'Antic Règim estava subjecte a una acurada gradació teòrica elaborada per la doctrina, que anava de l'alta jurisdicció a la mòdica coerció.¹⁹⁹² La gradació afectava la matèria de coneixement –civil o criminal- i la tipologia i quantia de les penes imposables –corporals o pecuniàries. La jurisdicció més àmplia venia definida com mer i mixt imperi, alta i baixa justícia, jurisdicció civil i criminal. En el supòsit dels alcaldes la jurisdicció no tenia, en principi, una extensió territorial sobre una senyoria determinada sinó que era de tipus personal sobre un col·lectiu de persones matriculades, les seves famílies, els seus servents i els seus béns.

¹⁹⁸⁶ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

¹⁹⁸⁷ RBE. Ms. e-II-17: *De moneta*, f. 15r.

¹⁹⁸⁸ L'objectiu era, de cara a la condemnada, l'aplicació de la vergonya pública com a plena suplementària. L'objectiu general era reforçar el caràcter preventiu, exemplificant i disuassori que tenia el sistema penal. D'aquí la importància de la publicitat en l'execució de la pena. Precisament era usual fer notar el doble sentit punitiu i preventiu amb proclames sobre el càstig pel reu i l'advertiment de futurs possibles delinqüents.

¹⁹⁸⁹ Vegeu l'epígraf 7.2.1.8.

¹⁹⁹⁰ En la vista aèria de Barcelona representada en un foli del *Llibre del plat dels pobres de Santa Maria del Mar*, del segle XVI, apareix representada, precisament, la forca prop del Portal de Mar. Vegeu una reproducció d'aquest dibuix a: ALBERCH; CABALLÉ. *Historia de Barcelona...* Vol. 9, p. 21. Cal tenir present que la forca i el costell de Barcelona estaven al Puig de les Falcies fins que Pere III el Cerimoniós l'any 1382 va disposar que es traslladessin en un altre lloc vora de la riba del mar per facilitar la construcció de la Llotja de Mar. Vegeu el document a: CAPMANY. *Memorias...* Vol. II.1. Doc. núm. 217.

¹⁹⁹¹ Vegeu el doc. núm. 19 de l'apèndix documental.

¹⁹⁹² Al respecte vegeu, en general, els arbres jurisdiccionals recollits a: VALLEJO. *Ruda equidad...*

La jurisdicció dels alcaldes era, en si mateixa i a nivell general, un tema fora de discussió i ben establert, si bé se'n podia discutir l'extensió. Efectivament, com es veurà, la seva extensió va ser un tema conflictiu que va estar subjecte a una evolució que va afectar l'abast de la jurisdicció. En un memorial jurídic elaborat a petició dels consellers de Barcelona l'any 1665¹⁹⁹³ pels dos doctors advocats de la Ciutat es deia, a propòsit dels alcaldes de la seca, que: «consta que lo magistrat dels alcaldes de la Seca és de molta autoritat y que exerceix jurisdicció civil i criminal, y que está decorat de molts y diversos reals privilegis, exeptions y graties, y meresqué que de aquell se fes llarga mentió en lo volum de las *Constitucions de Cathalunya*, en lo llibre primer, titol 50, *de offici de alcaldes y moneders de la seca*, de tal manera que dits alcaldes de la Seca exerceixen jurisdicció ordinaria y ab ells se firma contentió».

El jurista Jeroni de Ferrer encapçalava a les darreries del segle XVII, en idèntic sentit, una al·legació dirigida al príncep Alexandre de Bournonville.¹⁹⁹⁴ Aquest darrer era l'aleshores lloctinent o virrei i, per tant, màxima autoritat política i representant directe del monarca al Principat.¹⁹⁹⁵ L'al·legació era en favor del Col·legi dels moneders i en el seu tenor s'hi afirmava que «Los Alcaldes, Monaders, Obrers, y demes Officials de la Seca Real de la present Ciutat de Barcelona trobant-se decorats, ab diferents Reals Privilegis, en virtut dels quals se persuadeixen, que la jurisdicció en ells, sa casa, y famílias en fets civils, com criminals, tant treballant en la Seca, com no treballant, y en totas materias, és dels Alcaldes, que de dos en dos anys se anomenan per a exercir la dita jurisdicció».¹⁹⁹⁶

En l'esmentada al·legació jurídica, escrita en defensa del fur privilegiat dels oficials de Seca Reial de Barcelona, s'argumentava la concepció que es tenia des del Col·legi a propòsit de la seva jurisdicció en matèria judicial. Una posició que, per cert, havia estat qüestionada en quan a la seva extensió material, quasi bé de forma permanent, per la resta de jurisdiccions coetànies al llarg del temps. Aquests darrers, com veurem, pretenien restringir la jurisdicció dels alcaldes a matèries vinculades a l'encunyació i només temporalment mentre durava la fabricació.

¹⁹⁹³ DURAN SANPERE; SANABRE. *Llibre de les solemnitats...* Vol. 2, doc. núm. CXXXIII, p. 327-328.

¹⁹⁹⁴ Va ser lloctinent entre 1678-1684.

¹⁹⁹⁵ Vegeu, en general, sobre la institució: LALINDE. *La institució virreinal...*

¹⁹⁹⁶ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

Així ho podem constatar en detallar els conflictes de jurisdiccions existents.¹⁹⁹⁷ Precisament l'al·legació esmentada havia estat redactada i publicada per influir en el dictamen que el lloctinent, d'acord amb l'Audiència Reial, havia d'emetre per petició règia abans de donar una nova confirmació reial dels privilegis de la Seca. Es tractava, en definitiva, d'un sistema per exercir influència amb l'objectiu d'inclinar la balança de la justícia en benefici del Col·legi. Un procediment, per altra banda, habitual a l'època i que el Col·legi barceloní utilitzà reiteradament al llarg del sis-cents. En aquest sentit hem documentat, almenys, dues al·legacions impreses més en un sentit anàleg. La primera en el temps correspon a l'any 1627 (fig. 50)¹⁹⁹⁸ i la segona publicada l'any 1646.¹⁹⁹⁹

Cal destacar la segona d'aquestes al·legacions per tal com és un testimoni únic del grans esforços que invertia el Col·legi en aquests instruments de defensa dels seus interessos. En particular, és molt interessant el gravat que es va encarregar expressament per decorar i donar una rellevància visual atractiva a l'al·legació (fig. 5) i, alhora, inserir-hi un depurat sentit iconogràfic en consonància amb el contingut escrit.²⁰⁰⁰ D'aquesta manera, el gravat es constituïa en el revestiment formal d'un missatge encriptat en el llenguatge tant apreciat en el Barroc del jeroglífic per mitjà del qual el Col·legi –representat amb els instruments de fabricació– es dirigia al monarca –representat en l'escut reial coronat i adornat amb els lliris de la casa de França– en petició de justícia –representada en la balança equilibrada i el ponderal que penjen de l'escut– al·legant el servei que es prestava a la Corona –representat per les monedes amb l'efígie reial.

El contingut material o substancial de la jurisdicció dels alcaldes venia, de totes maneres, definit des de molt abans en el privilegi de 1318²⁰⁰¹ amb un ample abast –*plena potestas*– sobre tots el col·legiats, les seves famílies, servents i béns. Amb anterioritat ja ens hem referit al privilegi de 1270 en el qual s'esmenta els alcaldes amb funcions jurisdiccionals atès que el rei els encomana amb menció expressa «gardeu i façau guardar los stabliments y constitutions nostres».²⁰⁰² En un dels llibres dels alcaldes de la Seca Reial

¹⁹⁹⁷ Vegeu l'epígraf 7.2.5.

¹⁹⁹⁸ MAGAROLA; VINYES. *Discursus...*

¹⁹⁹⁹ FONTANELLA; LAUGER. *Memorial...*

²⁰⁰⁰ Sobre la utilització de símbols en la portada de l'al·legació de 1646 vegeu ESTRADA-RIUS. *Consideracions iconogràfiques...*

²⁰⁰¹ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 4.

²⁰⁰² *Ibidem*. Doc. núm. 2, p. 52 i seg.

de Càller²⁰⁰³ es deia expressament que la jurisdicció dels alcaldes abastava, en qualitat de jutges ordinaris, els «homes matriculats e béns d'aquells».²⁰⁰⁴ També consta, amb reiteració, la reclamació efectuada des de la cort dels alcaldes de persones vinculades al seu fur i que estaven preses per la jurisdicció ordinària, així com l'obtenció dels trasllats.²⁰⁰⁵

En una ampliació de privilegi concedida pel rei Martí I l'Humà en una data indeterminada posterior, en tot cas, a 1401,²⁰⁰⁶ es detalla la dimensió jurisdiccional dels alcaldes. Es tracta d'un document qualificat de «convenium ac paccionatum privilegium seu ampliacionem». És a dir, un privilegi paccionat, en el qual el rei feia una declaració fonamentada almenys en quatre documents anteriors dels quals s'adjunta còpia.²⁰⁰⁷ Pel que fa a la jurisdicció dels alcaldes es menciona amb claredat que el rei els concedia «jurisdictione omnimodam civilem et criminalem». No hem d'oblidar que, per aquesta raó, al monarca, o al seu lloctinent, se'ls considerava alcaldes majors de la Seca.²⁰⁰⁸

Un altre testimoni qualificat de rang normatiu és un privilegi reial de 1416 —que recollim per la claredat expositiva i pel fet d'aplegar la tradició anterior sense novacions— que definia el fur propi com el «benefici de ser exempts en qualsevol part y terra de nostra jurisdicció goseu de benefici de ser exempts en qualsevol causes tant civils com criminals per grans que sien no fent diferencia en quin genero o en quin modo se faça ni tampoch si toca o sis proceheix a instancia de part o de qualsevol altra manera que procehir se puga de tal manera que en qualsevol y ahon se vulla y en qualsevol cosa que sesdevendra que vosaltres delinquieu lo governador, batle, justicies, consols, mustassaf ni altres oficials o jutjes no sentrameten de vosaltres o de vostres families ni en bens vostres deixant la conexença de aquelles causes ans la conexença de aquelles y la determinació y punició sien remeses a nos o als Alcaldes de la dita seca».²⁰⁰⁹

²⁰⁰³ S'ha de tenir present la transmissió de l'estatut jurídic i organitzatiu. Al respecte vegeu l'epígraf 3.3.

²⁰⁰⁴ ASC. E 1bis/11, f. 88r.

²⁰⁰⁵ Vegeu, per exemple, els doc. num. 21 i 22 de l'apèndix documental.

²⁰⁰⁶ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

²⁰⁰⁷ Es tracta d'un privilegi del rei Pere III el Cerimoniós, d'una declaració del mateix monarca sobre el mostassaf, d'una sentència reial dictada pel vicescancerler sobre els cònsols de mar i d'una declaració del procurador general i governador de Catalunya Ramon d'Alemanys sobre els paraires. Aquesta darrera declaració mereixerà un comentari especial més endavant.

²⁰⁰⁸ Vegeu el doc. núm. 21 de l'apèndix documental.

La jurisdicció dels alcaldes també s'estenia, per especial concessió reial, als arrendataris de les seques reials. Aquestes persones es trobaven sota la jurisdicció dels alcaldes, a l'igual que gaudien dels privilegis i gràcies dels moneders, amb un caràcter temporal. Això és, mentre durés l'arrendament que podia ser establert en el contracte d'arrendament per diversos terminis: dos, cinc o fins a deu anys. Així es recull amb tota claredat, per exemple, en el contracte d'arrendament de l'encunyació dels florins d'or a Guillem Colom el 1398²⁰¹⁰ però també en un contracte similar acordat el 1405 amb el mateix objecte a favor de Bernat Descortey i Pere Torrent amb una diferència important que s'assenyalarà tot seguit.²⁰¹¹

En el contracte de 1398 trobem una clàusula específica que estableix que totes les qüestions, peticions i demandes -tant de naturalesa civil com criminal- mogudes per qualsevol persona durant el període de vigència del contracte contra els arrendataris i els seus socis i personal de la seca, havien de ser conegudes pels alcaldes de la seca del lloc on s'hagués mogut la qüestió.²⁰¹² Aquesta darrera disposició implicava, per tant, els alcaldes de totes les seques de la Corona d'Aragó. En la clàusula esmentada es continuava insistint que els alcaldes de la seca havien de ser els jutges ordinaris dels arrendataris, els seus socis i els seus oficials i servidors a la seca. El rei ordenava, finalment, a tots els seus oficials el compliment del capítol i, per tant, la seva inhibició en els casos relacionats.

En canvi, en el contracte de 1405 eren els arrendataris, socis i personal els que podien optar entre la cort dels alcaldes i la cort ordinària. Així, la diferència substancial entre el primer i el segon contracte és, en resum, que en el primer la jurisdicció dels alcaldes és imperativa i, en canvi, en el segon és potestativa. Es tracta, per tant, d'un matís rellevant en benefici clar dels arrendataris que assolien un marge molt més ampli. Per altra banda, el canvi ens mostra una evolució en la manera d'entendre la jurisdicció que és significativa d'una concepció dinàmica i flexible.

Els alcaldes tenien reconegut el mer imperi i l'alta justícia tot i que, a la pràctica, el monarca es reservava el dret forçós de revisió a la Reial Audiència en els casos més

²⁰⁰⁹ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 12.

²⁰¹⁰ BOTET. *Les monedes...* Vol. III, doc. núm. LI.

²⁰¹¹ *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LII, p. 411-412.

²⁰¹² *Ibidem*. Vol. III, doc. núm. LI, p. 399 i doc. núm. LI, p. 411-412.

greus.²⁰¹³ El ja esmentat Jaume Callís, en caracteritzar la jurisdicció de la Seca dins de les categories doctrinals pròpies del *mos italicus* -d'acord amb el procedir metodològic propi dels juristes de l'època- afirmava que els alcaldes tenien el mer imperi.²⁰¹⁴ Això implica la màxima categoria dins de l'esmentada gradació jurisdiccional. Callís també considerava que els alcaldes tenien jurisdicció pròpia ordinària per dret privilegiat i no per mera comissió o concessió.²⁰¹⁵ D'aquesta manera, se'ls considerava, com ja s'ha esmentat, jutges ordinaris i es qualificava la seva jurisdicció a la Sardenya del segle XV de «foro et iurisdictione sicile».²⁰¹⁶ L'ordinarietat implicava, per oposició amb la delegació o comissió de caràcter temporal, el caràcter irrevocable de la jurisdicció. La posició del Col·legi era, per tant, clara i coherent.

Ferran I d'Antequera va donar un privilegi de confirmació als moneders de València el mateix any del seu accés al tron. Aquest document estava centrat, precisament, en la garantia de la jurisdicció plena dels alcaldes. En particular, s'hi esplaiava tot disposant que «vosaltres y vostra família y vostres bens en qualsevol part y terra de nostra jurisdicció goseu de benefici de ser exempts en qualsevol causes tant civils com criminals per grans que sien no fent diferencia en quin modo se faça ni tampoch si toca o sis proceheix a instància de part o de qualsevol manera que procehir se puga de tal manera que en qualsevol y ahon se vulla y en qualsevol cosa que sesdevendra que vosaltres delinquireu lo governador batle justícies consols mustasaff ni altres oficials o jutjes no sentrameten de vosaltres o de vostres famílies ni en bens vostres deixant la conexença de aquelles y la determinació y punició sien remeses a nos o als Alcaldes de la dita Seca».²⁰¹⁷

La literatura reivindicativa dels drets i privilegis del Col·legi —en particular, de l'extensió del seu fur privilegiat— arrenca de manera brillant amb el *Tractatus de Moneta* que Jaume Callís va acabar el maig de 1421 «ab honorem, et utilitatem dominorum Alcaaldorum nunc praesentium, et futurorum et totius corporis monetariorum et operariorum».²⁰¹⁸ Interpretem la redacció d'aquesta obra (fig. 2) que els col·legials van, segurament, encarregar a un dels juristes de més prestigi a nivell general i amb més influència en la cort reial,²⁰¹⁹ com

²⁰¹³ Vegeu l'epígraf 7.2.6.1.

²⁰¹⁴ CALLÍS. *Tractatus de moneta*.... Cap. núm. 3.

²⁰¹⁵ *Ibidem*. §. 28.

²⁰¹⁶ ASC. E 1bis/11, f. 88v.

²⁰¹⁷ MATEU. *Libre dels privilegis*... Doc. núm. 12.

²⁰¹⁸ CALLÍS. *Tractatus de moneta*... §. 29.

²⁰¹⁹ Vegeu la biografia del jurista a: LALINDE. *La persona y la obra*...

una defensa en un context més aviat advers als seus drets. En aquest sentit devien d'interpretar els membres del Col·legi la constitució «Molts inexperts» donada a la Cort General de Barcelona de 1422.²⁰²⁰ En aquesta constitució es desemmascarava el procedir de molts col·legials que, segons el seu tenor, només ingressaven per obtenir un fur propi i fugir de la jurisdicció ordinària. No en va, el marc de la Cort General sempre es va mostrar advers a l'estatut dels moneders enfront la posició reial, sempre més propicia a l'empara dels mateixos, a canvi, segurament, d'altres compensacions.

Alfons IV el Magnànim va dirigir el 1445 un manament a la reina Maria, aleshores lloctinent.²⁰²¹ L'ordre anava dirigida, de manera general, a tots els oficials públics i, també, de manera especial, als següents oficials: governador general, canceller, vicecanceller, tresorer, portant veus de governador, batlle general de Catalunya, alguatzils, veguer, sotsveguer, batlle, sotsbatlle, advocats fiscals, batlle reial dels molins, còsols de mar, mostassafs, obrers, administradors i executors de la plaça del pes i de les places, capdeguaites, porters, carcellers, majorals, còsols i prohoms dels oficis de la ciutat de Barcelona. Aquesta cura no era gratuïta sinó que responia a la requesta dels moneders davant la merma que patia la seva jurisdicció en mans dels oficials esmentats. El monarca remarcava la plena subjecció dels moneders a la jurisdicció civil i criminal dels seus alcaldes. Després, citava algunes de les argücies processals amb les quals es malmetia la jurisdicció dels alcaldes, alhora que les prohibia de cara al futur per ser fruit d'una mala interpretació de la legalitat. La intromissió processal, per exemple, es verificava «per causa de miserabilitat, viduitat, e pupilaritat, o per causa de apellacions, reclamacions, o sots color de regoneixer processos, o per via de paus, manleutes, homenatges o seguretats o per vitualles, o per moltes altres vies e maneras». Totes aquestes intervencions judicials implicaven, segons el Rei, un trencament de la salvaguarda que emparava els col·legials.

Un any després, la reina Maria, a instància dels alcaldes de Barcelona, donava una sentència favorable a la jurisdicció dels moneders barcelonins i contrària a la interferència del lloctinent de general governador a Catalunya i dels veguers i batlle de Barcelona.²⁰²² En particular, es mencionava expressament el manament donat un any abans pel rei i es recollia l'acusació contra els oficials reials que «en la més fort presó teniu pres mestre

²⁰²⁰ CYADC-1704 1, 56, 1.

²⁰²¹ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. LIX.

Esteve, mercader, obrer de la dita Seca y en la matricula de la Seca y en lo cridar dels noms y cognoms dels hobrers y altres oficials de la dita Seca feta y publicada la matricula per hober de la dita Seca²⁰²³ és estat matriculat scrit e nomenat y aquell haveu refusat y refusau de donarlos a ell segons sou obligats de donarlo». La lloctinent els manava lliurar als alcaldes el presoner i recalca que els privilegis dels moneders tenien «força de lley ab pacte».

Una dècada després era el lloctinent Joan –el futur Joan II el Sense Fe– el que garantia, en nom del rei Alfons IV el Magnànim, el fur propi d'un oficial de la Seca Reial de Barcelona, a instància de l'interessat, davant de la cort del vicegovernador a Catalunya i els Comtats que l'havia encausat. El document prova, de nou, les reticències de la jurisdicció ordinària enfront la cort dels alcaldes. Efectivament, el 17 d'octubre de 1455²⁰²⁴ el lloctinent expedia una reial ordre dirigida a l'esmentat oficial reial a petició de Francesc Ortal que, a més d'argenter de la Casa Reial, era «unus ex principalioribus officialibus sit secce huius civitatis Barchinone». En particular, per altra documentació coetània, sabem que Ortal ocupava l'ofici d'entallador de l'or²⁰²⁵ a la Seca Reial de Barcelona.²⁰²⁶ El monarca al·ludia a la vigència i salvaguarda dels privilegis col·legials i instava a l'oficial reial a remetre la causa a la cort dels alcaldes sota amenaça de pena de 1.000 fl. Precisava, a més, que la captura només era acceptable en cas de crim flagrant i amb la condició de lliurar el pres als alcaldes d'immediat.

La jurisdicció del Col·legi va patir l'atac més dur durant el segle XVI. Va ser a la Cort General de Montsó de 1585 quan es va aprovar una constitució que va limitar per primer cop, de manera general i al més alt nivell legislatiu, la jurisdicció de la cort dels alcaldes. En el tenor de la mateixa es reconeixia que la constitució «Molts inexperts» de 1422 era, a la pràctica, incomplida. La solució que es va donar va ser restringir la jurisdicció de manera dràstica. A partir d'aleshores s'establia que el personal del Col·legi només es podria beneficiar dels privilegis «sinó en quant faran lo exercici de son offici, y en lo que a dit offici toca, y no altrament, ans en tot lo restant sien de for, y jurisdicció dels ordinaris, y

²⁰²² MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 18.

²⁰²³ Efectivament, entre els obrers matriculats es documenta a Martí Esteve. Vegeu SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. XLIX.

²⁰²⁴ ACA. Canc. Reg. 3287, f. 39v-40r. Vegeu una edició del document a: DALMASES. *Orfebreria...* Vol. II, doc. núm. 238.

²⁰²⁵ Vegeu l'epígraf 5.2.1.7.

²⁰²⁶ SALAT. *Tratado...* Tom. 2, doc. núm. XLIX.

barons, com si no fossen dels alcaldes y officials de la seca».²⁰²⁷ Així, Acaci de Ripoll, en mencionar els moneders i els seus alcaldes en el seu tractat sobre les regalies es remet directament a l'antic tractat de Jaume Callís²⁰²⁸ sobre la Seca amb la postil·la que en la Cort General de 1585 s'havia innovat sobre les exempcions en la matèria en la constitució 4 *De offici alcaldes, y monedas de la Seca*.²⁰²⁹

Efectivament, després d'aquesta constitució de 1585 la jurisdicció havia de caure en decadència i no és d'estranyar que fos justament aleshores que el *Llibre de privilegis dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona* s'acabi.²⁰³⁰ Com explica Víctor Ferro²⁰³¹ «la constitució 15 de la Cort del 1702 (cap. 1706/8) ratificà aquesta tendència²⁰³² en disposar que aquells qui obtinguin algun ofici –compresos els de la Generalitat–, encara que per aquest motiu gaudeixin d'exempció, han d'ésser subjectes a la jurisdicció de l'ordinari i pagar les impositcions municipals i altres càrregues públiques».

No obstant aquestes iniciatives legislatives, els col·legials es van resistir tot el que van poder. Al llarg del segle XVII el flux de publicacions jurídiques i, especialment, del gènere de les alegacions, a Catalunya i a València va ser continuat i algunes de les quals ja han estat mencionades. Així, el 1627 (fig. 50),²⁰³³ el 1646 (fig. 5)²⁰³⁴ i entre 1678-1684²⁰³⁵ al Principat i el 1637²⁰³⁶ a València. Evidentment, els testimonis enumerats, de ben segur, no esgoten el catàleg d'obres sobre el tema que es van publicar en lletra impresa però en són un bon testimoni. El degotall de publicacions esmentades són prova que la jurisdicció, encara que discutida, va continuar fins al final de les emissions de la Seca Reial de Barcelona. En aquest sentit és significatiu que en els capítols de promulgació de la Unió²⁰³⁷ de 1605 i 1618 es disposi en la seva clàusula 27 «que los senyors inquisidors y

²⁰²⁷ CYADC-1704 1, 56, 4.

²⁰²⁸ CALLÍS. *Tractatus de moneta...*

²⁰²⁹ RIPOLL. *Regaliarum...* p. 101.

²⁰³⁰ BC/Ms. 1710.

²⁰³¹ FERRO. *El dret públic...* p. 399-400.

²⁰³² Es refereix a la voluntat de restringir les jurisdiccions especials entre les que la dels moneders figurava.

²⁰³³ MAGAROLA. *Discursus...*

²⁰³⁴ FONTANELLA; LAUGER. *Memorial...* Vegeu al respecte: ESTRADA-RIUS. *Consideracions iconogràfiques...* i ÍDEM. *Monedas y útiles monetarios...*

²⁰³⁵ Vegeu el doc. núm. 27 de l'apèndix documental.

²⁰³⁶ MORLÀ. *Por la iurisdiccion...*

²⁰³⁷ La Unió va ser impulsada pel virrei i pels consellers de Barcelona com una milícia urbana destinada a perseguir els bandolers i altres criminals –també els falsificadors de moneda– que

alcaldes de la Seca per sos familiars, fermen lo contengut en la present concòrdia, y que axí s'els sie pregat». El contingut de la clàusula preveia que «Item per quant és rahó que ninguna persona de les universitats, sots color de ningun privilegi, o exemptió, se puga escusar de les coses contengudes en la capitulatió è Unió, és concordat y ordenat, que la present capitulatió, è concòrdia, és loada , aprobada y firmada per los senyors inquisidors, per los alcaldes de la Seca de la present ciutat, los quals hagen de lohar y fermar aquella per ells y per llurs familiars districturals respectivament, consentint que puguen ésser executats conforme los altres y com desobre és dit: que assò los sie supplicat per lo que convé axí al benefici públic de tot lo Principat, y podrie ésser causa que no volent ells fermar y decretar, algunes universitats, o dexarien de fer, y axí los sobredits com altres qualsevol que pretenguessen ésser exemps, sian compresos, y hagen de contribuir en los càrrechs y paga de les penes y altres coses en la present Unió contengudes».²⁰³⁸

7.2.5. Els conflictes jurisdiccionals i la resolució de les contencions

Els conflictes de jurisdicció, tot i que avui en dia no són pas inexistents, van ser una de les més típiques i usuals expressions del particularisme jurídic i institucional de l'Antic Règim. Per això, sovint, més enllà de l'anàlisi teòrica del contingut material dels privilegis de la corporació, cal preguntar-se sobre la vigència efectiva dels mateixos i la seva aplicació real. S'ha d'avaluar, en definitiva, la difícil delimitació i el manteniment quotidià i pràctic d'una jurisdicció immune i particular com l'exercida pels alcaldes.

Ja s'ha assenyalat que el fur privilegiat requeia sobre el personal de la Seca, les seves famílies i servents col·locant-los sota la jurisdicció dels alcaldes. Però, fins a on arribava aquesta immunitat i la reserva del fur?. Era efectiu més enllà de la teoria exposada? Aquesta era una qüestió que no per usual, en general, al llarg de tot l'Antic Règim, deixava de ser menys molesta per les jurisdiccions més generals ni menys conflictiva. A través dels conflictes de contenció es posava a prova l'ordenament jurídic i l'eficàcia del sistema polític i institucional. La col·lisió podia ser, en teoria, manifestada amb qualsevol instància o institució que s'interposés en el lliure desenvolupament de la corporació. En

assolaven Catalunya en el regnat de Felip II d'Aragó i III de Castella. Vegeu ESTRADA-RIUS, *La lluita contra...* cap. 6.

²⁰³⁸ *Manual de novells ardits...* Vol. IX, p. 550.

aquest sentit, només es documentaran específicament les relatives al mostassaf,²⁰³⁹ als cònsols de mar²⁰⁴⁰ i, de manera més general, a les altres instàncies municipals i reials radicades a Barcelona.²⁰⁴¹

Les col·lisions relatives al Col·legi d'obrers i moneders no eren, òbviament, exclusives de Catalunya. Si hem vist com el regiment de les seques i la concepció corporativa i orgànica del col·lectiu encarregat de l'encunyació era comú als regnes i territoris de la Corona d'Aragó, sota la inspiració d'un mateix model o patró, també seria comuna i paral·lela la problemàtica i la lluita jurídica en aquests conflictes institucionals o contencions.

A vegades, fins i tot, la defensa podia ser *erga omnes* amb un caràcter genèric. És a dir, contra tots els enemics possibles i en pro dels privilegis corporatius. Aquest va ser, per exemple, el camí que escolliren els alcaldes de la Seca Reial de Mallorca i que es documenta en un procés verificat a Mallorca l'any 1359 davant d'un tribunal constituït pel Governador i per un assessor d'aquest. El mestre i els alcaldes de la Seca, proveïts d'una carta del Rei en la que disposava se'ls fes justícia, demanaven l'empara de la seva jurisdicció. El caràcter general venia donat per la citació a comparèixer davant els jutges dels veguers de la Ciutat i de fora, del batlle de la Ciutat, del mostassaf i dels cònsols de mar. En definitiva, les principals instàncies jurisdiccionals insulars. La sentència va ser favorable en línies generals a les pretensions dels demandants i, per tant, com a confirmació del seu estatut i, per tal que servís de precedent judicial, es va recollir al llibre de privilegis de la Seca Reial de Mallorca.²⁰⁴²

Al llarg dels següents epígrafs s'aniran repassant alguns exemples d'aquests conflictes de contenció de jurisdiccions que van enfrontar, especialment durant la segona meitat del segle XIV, als alcaldes amb els cònsols de mar, el mostassaf i, fins i tot, el veguer de Barcelona.

²⁰³⁹ Vegeu l'epígraf 7.2.5.1.

²⁰⁴⁰ Vegeu l'epígraf 7.2.5.2.

²⁰⁴¹ Vegeu l'epígraf 7.2.5.3.

²⁰⁴² ARM. LR. 16, f. 15r i seg.

7.2.5.1. Les col·lisions amb el mostassaf

Un dels conflictes de naturalesa jurisdiccional més reiteratius que van protagonitzar els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona va ser el que els enfrontà amb el mostassaf de la Ciutat. El mostassaf, com és ben conegut, era l'oficial municipal responsable del que podríem anomenar, genèricament, policia de mercat.²⁰⁴³ Sota la seva jurisdicció es trobaven, per exemple, la supervisió i el *ius puniendi* —si s'esqueia en cas de frau— dels pesos i mesures dels mercats de la ciutat de Barcelona.

Els conflictes entre membres del Col·legi i el mostassaf barceloní per qüestions quotidianes no foren, en absolut, excepcionals. De fet, els podem resseguir a través de les respectives compilacions o llibres de privilegis de la Seca i del propi mostassaf, tenint en compte, òbviament, que cada part en el conflicte només recollia *ad perpetuam rei memoriam* els documents que afavorien els seus interessos particulars.

Un precedent paral·lel als conflictes entre el mostassaf i els alcaldes barcelonins es troba escenificat, al llarg del temps i documentat amb anterioritat, a Mallorca. Així, el 1354 uns moneders es queixaven davant el Rei de l'actuació del mostassaf i del fet que aquest l'emparava.²⁰⁴⁴ Encara més simptomàtic és, com es veurà tot seguit, un procés iniciat pel personal de la Casa de la Moneda de Mallorca uns pocs anys després. Invoquem aquesta causa com a exemple de paral·lelismes de problemes anàlegs, però també, de solucions sovint divergents.

Ens referim, en particular, a la sentència donada l'any 1359 pel tribunal presidit pel Governador de Mallorca i auxiliat per un jurista que actuava d'assessor, relativa a la vulneració dels privilegis per la resta de jurisdiccions, entre els que també apareixia el mostassaf.²⁰⁴⁵ En la sentència s'emparava la jurisdicció privativa del mestre i els alcaldes de la Seca a nivell general, però es remarcava una excepció. Aquesta darrera no era altra que la del mostassaf puig s'argumentava que «axí de ús con per conaxença ja haude dels fets e qüestions dels dits monaders conega, con lo dit mostassaf dels fets axí dels

²⁰⁴³ Sobre el mostassaf barceloní vegeu, en general: BAJET. *El mostassaf...*

²⁰⁴⁴ ARM. LR 16, f. 17r.

²⁰⁴⁵ ARM. LR 16, f. 15r i seg.

clergues qui són sots altra for con encara dels altres universalment conex per la qual cosa axí matex dels fets dels dits monaders conexas pot, e deu».²⁰⁴⁶

En aquest sentit, en el *Llibre de les ordinations fetes sobre lo offici del mostassaf de Barcelona* es recull una concessió reial de 18 de juny de 1367²⁰⁴⁷ en la qual el Cerimoniós resolia a favor de la plena potestat del mostassaf de Barcelona, en tot allò que correspongués al seu ofici, sobre els moneders, els eclesiàstics i els jueus, entre d'altres col·lectius amb un fur especial. La declaració, a més, es considerava prou important a nivell municipal com per ser recollida en el *Llibre Verd*, o llibre de privilegis, de Barcelona.²⁰⁴⁸ La referència reiterada als moneders i al fur dels alcaldes en el document fa pensar que les resistències d'aquests a les pretensions del mostassaf foren el motiu principal de la suplicació de la Ciutat al Rei.

El 14 de juny de 1369 el monarca atorgava, per exemple, una declaració específica respecte la competència del mostassaf sobre els oficials de la Seca.²⁰⁴⁹ De fet es tractava, com es reconeixia en el seu tenor, d'una declaració complementària a la ja esmentada de 1367. A aquesta declaració de 14 de juny encara s'hi afegiria una altra en data 26 de juliol del mateix 1369.²⁰⁵⁰ El nus conflictiu de la qüestió radicava en la doble activitat laboral dels membres de la corporació d'obrers i de moneders. Efectivament, aquests només servien a la Seca temporalment mentre treballaven en altres activitats la resta del temps. En ocasions, a més, podem suposar que no treballaven mai a la Seca sinó que, simplement, s'emparaven de la condició d'obrers o moneders de manera abusiva per gaudir dels privilegis inherents.²⁰⁵¹ Algunes d'aquestes activitats exercides per obrers i moneders requeien, per raó de matèria, plenament dins l'àmbit competencial del mostassaf.

En el document ja esmentat s'afirmava que molts del moneders eren mercaders, revenedors, taverners i carnissers que, en cas de actuar en el comerç fraudulentament amb els pesos i mesures i ser perseguits i castigats per aquesta raó pel mostassaf,

²⁰⁴⁶ ARM. LR 16, f. 17r.

²⁰⁴⁷ BAJET. *El mostassaf...* Doc. núm. 6, p. 243-244.

²⁰⁴⁸ AHCB. *Llibre Verd*. Vol. II, f. 208v-209r.

²⁰⁴⁹ ACA. CC. perg. núm. 367. Vegeu una edició del document transcrit en el llibre del mostassaf a: BAJET. *El mostassaf...* Doc. núm. 7, p. 244-246.

²⁰⁵⁰ ACA. CC. perg. núm. 275. Vegeu una edició del document a UDINA. *Privilegios...* Doc. núm. 2235 p. 139-141.

al·legaven tot seguit el fur privilegiat que els corresponia i que els supeditava a la jurisdicció privativa dels alcaldes i els permetia, en definitiva, escapar a la del mostassaf. En no sortir efecte les seves protestes sembla que utilitzaven com un recurs vindicatori de la seva pretesa immunitat el mitjà judicial que els permetia el procediment de la purga de taula a la qual els oficials estaven sotmesos en finalitzar l'ofici.²⁰⁵² En aquell moment s'oferia la possibilitat única de denunciar els presumptes abusos dels oficials públics i reclamar-ne les responsabilitats i compensacions pertinents. La declaració del monarca prenia un to monitori de supeditació al mostassaf en matèria de fraus de pesos i mesures, així com donava un mandat exprés d'inhibició dels alcaldes.

La declaració reial va actuar, certament, de revulsiu en el si del Col·legi d'obriers i moneders de Barcelona que contemplava com, a través de dues declaracions reials adverses consecutives, s'esvaïa o, almenys, es reduïa el seu fur privilegiat als afers estrictes de la Casa de la Moneda. La pressió sobre el Sobirà fou immediata i va tenir una resposta ràpida en forma de declaració reial expressa, aquesta vegada a instància dels moneders, sobre el conflicte. En la nova resolució de 19 d'octubre de 1369²⁰⁵³ el monarca es manifestava a favor de la jurisdicció dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona i en perjudici de la del mostassaf de la mateixa ciutat en el supòsit de fet que els col·legiats delinquissin en falses mercaderies o pesos. El monarca mostrava la seva voluntat de no permetre ni facilitar una immunitat que facilités l'augment de la criminalitat però mantenia que la jurisdicció en la matèria havia de correspondre en mans del alcaldes. El mostassaf havia, en tot cas, de notificar les acusacions als alcaldes que s'havien d'encarregar del possible càstig. Aquesta última declaració no seria, per cert, la darrera en el conflicte. Efectivament, el 27 de novembre de 1370²⁰⁵⁴ el Rei tornava a canviar de parer i restablia la competència en benefici del mostassaf revocant l'anterior declaració contrària.

En aquests canvis de parer s'intueixen, òbviament, pressions molt fortes de tot tipus sobre la cort reial tant per part dels moneders com per part del Consell de Cent. Els conflictes entre els alcaldes i el mostassaf esdevingueren crònics i la política oscil·lant de la corona n'era en bona mesura culpable si bé és possible que aquesta n'obtingués algun guany pecuniari de tot plegat. Un exemple d'aquestes oscil·lacions és el fet que el 19 de juliol de

²⁰⁵¹ Vegeu l'epígraf 3.7.5.4.

²⁰⁵² Sobre el procediment vegeu, en general: LALINDE. *La purga de taula...*

²⁰⁵³ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 6.

²⁰⁵⁴ BAJET. *El mostassaf...* Doc. núm. 8, p. 246-247.

1372 el rei havia d'ordenar al mostassaf de Barcelona que s'inhibís en matèria dels moneders i que respectés la immunitat d'aquests.²⁰⁵⁵ En el mateix document es mencionava «alguns processos de jurisdicció contra alguns de aquells moneders y obrers havem començat a fer o haveu fet los quals no tocaven a vosaltres sinó als dits alcaldes».

El jurista Tomàs Mieres, en escriure sobre el tema en l'obra *Apparatus super Constitutionibus Curiarum Generalium Cathaloniae*, era del parer que els moneders pertanyien en tot al fur dels alcaldes de manera que ningú, excepte el rei, disposava de jurisdicció sobre ells.²⁰⁵⁶ L'excepció estava, segons Mieres, precisament en aquesta matèria atès que el mostassaf tenia jurisdicció, fins i tot, sobre els eclesiàstics i, per tant, també sobre els alcaldes. Així va ser declarat pel Rei en el Consell Reial a 9 de novembre de 1469 –Mieres creu que encertadament– després de molts altercats i també recollit en el *Llibre de privilegis de Barcelona*.²⁰⁵⁷ La qüestió, però, no va restar tancada en absolut. Tal com, per altra banda, era freqüent a l'època. D'alguna manera, sembla que a la corona li interessava mantenir, en les seves oscil·lacions, ara a favor d'uns ara dels altres, l'*statu quo*.

La menció d'aquest conflicte particular en una obra de la rellevància de la de Mieres, acabada el 1465, és simptomàtica de la repercussió –almenys a nivell doctrinal– que devia de tenir, precisament en aquella època, la confrontació entre els alcaldes i el mostassaf de Barcelona. L'enfrontament va tenir un moment àlgid entre 1469 i 1470 precisament en plena Guerra Civil (1462-1472). La reconstrucció dels fets es pot fer a través dels acords presos en les reunions del Consell barceloní.²⁰⁵⁸ Així, el conseller Ramon Ros va proposar en el consell de 31 d'agost de 1469 la promulgació d'una ordinació -ja preparada amb antelació i que va ser llegida a l'acte- que es proposava com a resposta als «alcaldes los quals per molts desordres per ells comesos nunca se volen sotmetre a coneixença e jurisdicció del mostaçaf».²⁰⁵⁹

El contingut de l'ordinació -la preparació definitiva de la qual va ser aprovada en el Consell- comportava, segons sembla, l'exclusió de qualsevol persona sotmesa a la

²⁰⁵⁵ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 8.

²⁰⁵⁶ MIERES. *Apparatus*. Pars 2, col. 10, cap. XXI, (p. 430 i seg.)

²⁰⁵⁷ No hem pogut localitzar aquesta declaració amb les dades esmentades pel jurista.

²⁰⁵⁸ Agraïixo a l'amiga Imma Muxella la generosa aportació de la documentació que sobre aquest conflicte ha buidat en les actes del Consell de Barcelona.

jurisdicció dels alcaldes del Consell de la Ciutat i dels oficis que depenien de la mateixa. En sessió de 7 d'octubre Ramon Ros va aconseguir que s'aprovés posposar per a la següent reunió del Consell de Cent la discussió de l'ordinació contra els alcaldes.²⁰⁶⁰ La rellevància de la discussió va fer que el mateix Esteve Gilabert Bruniquer (1561-1641), escrivà de ració del Consell, recollís en les seves famoses *Rúbriques* que el 1471 ja s'havia inhabilitat als alcaldes per exercir qualsevol ofici municipal de Barcelona.²⁰⁶¹ En definitiva, es venia a considerar els alcaldes pràcticament com enemics de la Ciutat.

El mostassaf, el novembre de 1469, envalentonat pel recolzament dels acords dels representants del municipi, va actuar contra alguns col·legiats de manera que la tensió entre uns i altres va incrementar-se sensiblement. El mostassaf va insistir en la necessitat de suport municipal i el conseller Ramon Ros va actuar de corretja de transmissió proposant, en sessió de 15 de novembre, l'actuació del Consell, atesa la reacció activa dels moneders.²⁰⁶² El mostassaf, pel que sembla, havia actuat «contra alguns del Col·legi de moneders o de la Seca delinquents en coses pertanyents a ell dit mostassaf e a son ofici hagués procedit en fer penyores e altres coses, servades les pràctiques del dit ofici e les ordinacions de la dita ciutat».

La reacció dels alcaldes va ser demanar empara al primogènit del rei davant la seva Audiència. Per una acta posterior sabem que l'origen del conflicte estava en l'acció del mostassaf contra un menestral, col·legiat a la Seca, que, segons el mostassaf, hauria delinquit en matèria de la seva jurisdicció. Aquest col·legiat va ser emparat pel Col·legi que «ha mogud qüestió contra lo dit mostaçaff denant lo Senyor primogènit».²⁰⁶³ En aquesta darrera sessió de 16 de novembre el Consell de Cent va aprovar el que havia disposat fins aleshores el Consell del Trentanari.

El cert és que les pressions dels moneders davant la cort reial van tenir com a resultat una lletra del primogènit i lloctinent Joan de Lorena adreçada als consellers des de Banyoles el 28 de novembre de 1469.²⁰⁶⁴ En aquesta lletra s'intervenía a favor del Col·legi i en contra de les dràstiques mesures adoptades pel municipi de Barcelona en forma

²⁰⁵⁹ AHCB. 1B.II-18, f. 163v.

²⁰⁶⁰ AHCB. 1B.II-18, f. 168r.

²⁰⁶¹ BRUNIQUER. *Rúbriques...* Vol. 5, cap. 84.

²⁰⁶² AHCB. 1B.II-18, f. 175v-176r.

²⁰⁶³ AHCB. 1B.II-18, f. 177v.

d'ordinació en la qual es prohibia l'accés dels membres del Col·legi al Consell i als oficis municipals. El primogènit jutjava que el tenor de l'esmentada ordinació contra els moneders constituïa «una gran novitat e usar inciviment vers aquells, ultra que si bé ho voleu contemplar per molts respectes redunda en molt gran interès de la prefata majestat e nostre». A continuació, els instava a revocar l'ordinació.

El procés va seguir el seu curs fins que, en el consell de 12 de setembre de 1471,²⁰⁶⁵ es va posar en evidència la voluntat d'arribar a una concòrdia negociada per mitjà dels dos advocats municipals i dels dos de la Seca. En aquest acord es mantenien tots els privilegis dels moneders però es reconeixia la potestat del mostassaf sobre els col·legials de la Seca en les matèries de la seva competència exclusiva. El Col·legi no havia mostrat massa entusiasme pel que fa a la solució que proposaven els advocats de les parts fins a la data de l'esmentat Consell en el qual la pressió de la ordinació d'exclusió del moneders del Consell i dels oficis municipals va acabar per forçar l'acord i la remoció de l'exclusió. Aquest darrer extrem es va verificar el 23 de setembre del mateix any amb l'acceptació de l'acord dels advocats i de la revocació de l'ordinació en el Consell de Cent.²⁰⁶⁶

Encara el 1514 el mostassaf enviava lletres de resposta als alcaldes de la seca, a causa de la ferma de dret que davant ells havia fet cert oficial de la Casa de la Moneda, tot manifestant que ell era el jutge competent en les coses del seu ofici contra els de la Seca.²⁰⁶⁷ En el marc d'aquestes relacions conflictives no ens ha d'estranyar que el 20 de desembre de 1511 els consellers de Barcelona declaressin específicament que els mestres de la Seca estaven habilitats per ocupar qualsevol ofici de la Ciutat amb excepció del de mostassaf.²⁰⁶⁸ En definitiva, se seguia, encara que de manera més racional, la incompatibilitat ja documentada el 1471 a través de Bruniquer.

La confrontació d'interessos entre ambdues magistratures s'havia manifestat tan forta al llarg del temps i de manera continuada que, fins i tot, es considerava contraproduent i impossible, per incompatibles, que s'hagués ocupat una plaça després d'haver-ne ostentat l'altra. En tot cas, aquestes inhabilitacions eren una manifestació normal de la

²⁰⁶⁴ AHCB. LRO Sèrie A-1138.

²⁰⁶⁵ AHCB. 1B.II-20, f. 132v-133v.

²⁰⁶⁶ AHCB. 1B.II-20, f. 141v-142r.

²⁰⁶⁷ BRUNIKUER. *Rúbriques...* Vol. 4, p. 122.

²⁰⁶⁸ *Ibidem*. Vol. 4, cap. 60, p. 122.

política municipal de no permetre participar en els seus quadres de poder als grups privilegiats massa autònoms i sovint enfrontats amb el municipi. D'alguna manera, era un blindatge enfront la possibilitat que elements més aviat hostils gaudissin dels oficis municipals.

7.2.5.2. Les col·lisions amb els còsols de mar

El fenomen de la col·lisió o contenció entre jurisdiccions també es va donar entre els còsols de mar de Barcelona i la seva cort de justícia o tribunal del Consolat de Mar, d'una banda, i els moneders i els seus alcaldes de la seca, de l'altra.²⁰⁶⁹ Disposem de diversos testimonis per il·lustrar aquest conflicte entre les dues jurisdiccions especials.

El conflicte més antic que documentem a Barcelona va ser iniciat pels còsols de mar. Aquests defensaven «que ells heren en possessió de conèixer les causes marítimes encara que les dites causes tocasen als moneders de la dita ciutat».²⁰⁷⁰ Per tant, al·legaven la possessió de competència per raó de matèria. Els alcaldes de la seca, per la seva part, s'oposaven a l'esmentada pretensió tot al·legant la seva competència plena per raó de persona.

La contenció motivà, en aquest cas, una sentència de l'Audiència Reial²⁰⁷¹ de 26 de maig de 1401 en la qual el tribunal es va declarar a favor de la immunitat jurisdiccional dels moneders de forma clara i taxativa, tot manifestant que: «la conexença de les dites causes pertanyents als moneders se an de donar als dits Alcaldes y que de ninguna manera toca als dits còsols».²⁰⁷² En definitiva, el tribunal reial reconeixia una competència exclusiva per raó de persona.

D'aquesta declaració reial consta, a més, la seva presa en consideració entre els fonaments legals d'una resolució d'una causa a la Reial Audiència en una data

²⁰⁶⁹ ESTRADA-RIUS. *Alcaldes de la seca...*

²⁰⁷⁰ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 9. Vegeu l'original llatí a: ACA. Canc. Reg. 2276, f. 56v-57r. Vegeu una edició del document a: COLON; GARCIA. *Libre del consolat...* Doc. núm. 18.

²⁰⁷¹ Sobre la resolució d'aquesta causa vegeu l'epígraf 7.2.6.2.

²⁰⁷² MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 9. El text de la sentència llatina original afirma: «cognitionem dictarum causarum tangentibus ipsos monetarios ad dictos alcaldos debere emitti et

indeterminada del regnat de Martí I l'Humà posterior, en tot cas, a l'any 1401.²⁰⁷³ Igualment, un regest d'aquesta sentència també està recollida en la ja mencionada *Relació y sumari dels privilegis de la seca, de la moneda ques bat en Barcelona* atribuïda a Jeroni Pujades.²⁰⁷⁴ Recordem que el pare d'aquest autor –el doctor en dret Miquel Pujades- havia estat nomenat assessor dels alcaldes de la seca el 1581.²⁰⁷⁵

Aquest ambient de conflictivitat entre institucions dotades de jurisdicció va provocar que el monarca acabés, en data 5 de maig de 1404, per investir el prestigiós jurista Pere Basset (¿-1430), conseller reial i advocat fiscal del rei a la ciutat i vegueria de Barcelona, per dirimir en els conflictes de contenció que se suscitésin entre el veguer de Barcelona, els cònsols de mar i els alcaldes de la seca.²⁰⁷⁶ En el mandat l'autoritzava a decidir els litigis jurisdiccional amb la fórmula usual de «... determinetis justícia mediante hinc procedendo breviter, simpliciter, summarie et de plano sine strepitu iudicii et figura sola facti veritate attenta ...».²⁰⁷⁷

No està de més recordar que aquesta conflictivitat va ser susceptible de reproduir-se arreu on coincidissin ambdues institucions: València, Mallorca o Perpinyà. Així, per exemple, el 4 de maig de 1406, era Joan Armadans, assessor de la governació i portantveus de governador a Mallorca, qui dictava una sentència en resolució d'un recurs que enfrontava un particular, que havia invocat la seva condició de moneder, enfront la cort dels cònsols de mar de Mallorca.²⁰⁷⁸ El tenor de la sentència establí que els moneders, en causes mercantils, estaven subjectes a la jurisdicció de la cort del Consolat de Mar. Aquesta sentència, contrària als interessos jurisdiccional dels alcaldes tenia lloc en un context força diferent al barceloní i aquest fet va incidir, segurament, en la resolució del conflicte.

No podem obviar que el recurs havia de ser resolt o bé en favor dels cònsols de mar o bé a favor del particular que no consta expressament recolzat pel Col·legi. En canvi, en la

ab ipsos consules minime expectare». Vegeu el doc. núm. 12 a l'apèndix documental. Vegeu una edició del document a COLON; GARCIA. *Llibre del consolat...* Vol. III, doc. núm. 18.

²⁰⁷³ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

²⁰⁷⁴ BN. Ms. Miscel·làni. Collection Baluze núm. XVI (238), f. 158v.

²⁰⁷⁵ PUJADES. *Crónica universal...* T. VIII, f. VI.

²⁰⁷⁶ AHCB. Llibre Verd, f. 248v-249r. Vegeu el doc. núm. 14 de l'apèndix documental.

²⁰⁷⁷ AHCB. Llibre Verd, f. 248v-249r. Vegeu el doc. núm. 14 de l'apèndix documental.

²⁰⁷⁸ COLON; GARCIA. *Llibre del consolat...* Vol. III, doc. núm. 133.

sentència del 1401 analitzada amb anterioritat,²⁰⁷⁹ eren les dues corporacions les que s'enfrontaven en defensa de les seves prerrogatives jurisdiccionals. El fet que no consti cap referència a la sentència de 1401 denota els límits territorials de la jurisdicció i, molt probablement, el caràcter particular d'aquella resolució pel Principat.

Les topades entre jurisdiccions no devien de ser, en absolut, excepcionals si tenim en compte que molts dels moneders intervenien de forma usual en el tràfic comercial.²⁰⁸⁰ Així s'endevina en un procés de l'any 1427 en el qual es repetia, de nou, el conflicte de contenció de jurisdiccions entre els cònsols de mar i els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona.²⁰⁸¹ El conflicte s'originava per una disputa mercantil a l'entorn d'una matèria d'assegurança marítima. Un dels implicats era, a més de mercader, moneder, i, per això, l'al·legació del seu fur privilegiat va implicar de ple als alcaldes.

Així doncs, d'una qüestió particular es va passar a una qüestió més general que va enfrontar els dos cònsols de mar amb els dos alcaldes de la seca. En el document que conservem l'advocat fiscal Pere de Reixach es declarava, en el cas particular subjecte a discussió, a favor de la competència dels cònsols de mar. En la resolució es tenia en compte que el subjecte que al·legava ser moneder no estava inscrit en la matrícula del Col·legi raó per la qual es considerava que no estava emparat. En altres paraules: no se'l reconeixia com a col·legial. El mateix document que recull els antecedents del cas i la resolució pronunciada de forma verbal va ser protocol·litzat pels cònsols de mar i compilat en el llibre privatiu del privilegi de la corporació.²⁰⁸² La *ratio decidendi* fonamentada en la no matriculació de l'interessat i, per tant, en una manca de prova de la seva condició de moneder, ens porta a pensar, *contrario sensu*, que si efectivament hagués estat inscrit en els llibres de matrícula de la Seca la seva pretensió de fur privilegiat hagués estat admesa.

El mateix Pere de Reixach que hem vist actuar en l'anterior resolució l'any 1440 tornava a actuar -aquesta vegada en qualitat de jutge reial- en un conflicte similar.²⁰⁸³ De nou,

²⁰⁷⁹ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

²⁰⁸⁰ ESTRADA-RIUS. *Alcaldes de la seca...* p. 588-591.

²⁰⁸¹ COLON; GARCIA. *Llibre del consolat...* Vol. III, doc. núm. 26.

²⁰⁸² BC. JC. 194, f. 3r-4r. Vegeu una edició del document a: COLON; GARCIA. *Llibre del consolat...* Vol. III, doc. núm. 26.

²⁰⁸³ BC. JC. 194, f. 6v-7r. Vegeu una edició del document a: COLON; GARCIA. *Llibre del consolat...* Vol. III, doc. núm. 41.

alcaldes i cònsols discutien sobre la competència respectiva en conèixer el cas d'un mercader i moneder de Càller. La causa era purament mercantil d'acord a la seva matèria atès que enfrontava al mercader i moneder de Càller amb el seu agent a Barcelona en una disputa comercial. El cas és que, en aquest litigi, el mercader i moneder havia fet una ferma de dret en poder dels cònsols sotmetent-se amb els seus béns a la jurisdicció dels cònsols «cum renunciacione fori sui et cum iuramento».

La lliure disposició de sotmetre's a la jurisdicció dels cònsols de mar, tot renunciant al seu fur personal, era el fet objectiu que va fonamentar la decisió del jutge d'establir que la causa pertanyia als cònsols de mar desestimant les pretensions dels alcaldes de la seca. De nou, la causa va ser perduda pels moneders. En aquesta ocasió, però, atenent a una circumstància específica: la renúncia al fur propi. Una vegada més, podem interpretar *contrario sensu* que els alcaldes haurien obtingut la seva pretensió de no ser per aquesta renúncia expressa del moneder. Per tant, la pèrdua era relativa.

Un supòsit diferent de discussió seria que el jutge admetés com a vàlida aquesta renúncia sense plantejar-se la possibilitat que una renúncia d'aquest tipus fos invàlida –nul·la o anul·lable- per naturalesa. En aquest sentit, cal recordar que hi va haver juristes destacats com Tomàs Mieres, Miquel Ferrer o Joan Pere Fontanella²⁰⁸⁴ que van raonar la no possibilitat de renúncia de l'estatut de moneder.²⁰⁸⁵ De fet, la renúncia a un fur propi privilegiat no podia deixar-se de considerar-la sospitosa d'il·lícita i de nul·la de ple dret atès que implicava, d'entrada, un perjudici objectiu al titular que hi abdicava. En aquest sentit, era legítim preguntar-se si la renúncia era fruit d'alguns tipus de condició o pressió que anul·lés la lliure voluntat necessària per a la validesa de l'acte. Per evitar aquest tipus de problemes la doctrina es plantejava, segurament, la taxativa impossibilitat de renúncia però, en canvi, veiem que la jurisprudència era molt més laxa en aquest punt.

La tesi general plantejada és, per tant, la vigència del fur privilegiat i la seva efectivitat excepte quan circumstàncies especials implicaven la seva superació. Així ho veiem en la confirmació feta l'any 1460, per part de Joan II el Sense Fe, de diversos privilegis així com en la concessió de nous a l'estament mercantil de Barcelona.²⁰⁸⁶ En particular, va establir que «en la cort dels alcaldes de Barchinona los fets marítims e de cambis, companyies e

²⁰⁸⁴ Vegeu l'epígraf 7.1.

²⁰⁸⁵ FONTANELLA. *De pactis nuptialibus...* Vol. 1, cl. III, gl. III, núm. 46.

fets e negocis mercantívols sien decidits per juý de mercaders e hòmens de mar, e no per juristes». ²⁰⁸⁷ És a dir, que s'acceptava, sense mencionar cap objecció, que la cort dels alcaldes fos completament competent en matèria mercantil, amb l'únic condicionant que el procediment no fos l'ordinari sinó l'específic dels judicis mercantils. Els alcaldes, per tant, s'havien d'acomodar, en aquesta circumstància, al procediment i als estils de cort dels còsols de mar barcelonins. ²⁰⁸⁸

D'alguna manera, la solució era clarament transaccional salvant-se, alhora, els criteris materials i els personals. El resultat implicava que el tribunal competent havia de ser el dels moneders però el dret i el procediment especial aplicables haurien de ser els dels mercaders. El tenor de la norma prescrivia la submissió a la pràctica i estil de la cort consular: «e axí en dar seguretat de juy, si per lo demanador és demandada, com en proceir, sentenciar e executar, sia servada la pràctica e styl de Consolat». En cas de contravenció es penava la desobediència del tribunal amb una pena pecuniària de 1.000 florins d'or d'Aragó.

El rei Ferran II el Catòlic aprovà en la Cort de Barcelona de 1493 una constitució en la qual s'establia que «los Alcaldes de la Seca en los Actes Mercantívols sien tenguts, de fer prestar seguretat de juy als litigants en lur Cort». ²⁰⁸⁹ Aquesta constitució va ser recollida també en la compilació normativa impresa del *Llibre del Consolat de Mar* de 1523. ²⁰⁹⁰ El tenor de la norma ens permet constatar, una vegada més, la continuïtat en la competència de la cort dels alcaldes en matèria jurisdiccional mercantil quan estaven implicats els membres del Col·legi d'obriers i moneders.

Les relacions entre ambdues jurisdiccions especials, els seus titulars i els seus membres, ambdues amb seu a Barcelona, devien ser bastant conflictives atès que alguns mercaders s'emparaven, com hem anat veient, en la condició de moneders per operar amb més llibertat. Pel que fa a aspectes de preeminència i protocol el municipi, no obstant, almenys en el segle XVII, es tractava amb més deferència als còsols de mar que no pas als alcaldes de la seca, tal i com s'exposarà tot seguit.

²⁰⁸⁶ COLON; GARCIA. *Llibre del consolat...* Vol. III, doc. núm. 51.

²⁰⁸⁷ Vegeu el doc. núm. 18 de l'apèndix documental.

²⁰⁸⁸ Sobre aquests darrers vegeu, especialment, MOLINÉ. *L'antich orde judiciari...* p. 8.

²⁰⁸⁹ CYADC-1704, 1, 56, 2.

²⁰⁹⁰ *Llibre del Consolat de Mar*. f. 115.

No està clar el perquè d'aquest comportament. Segurament, es devia al fet que el Consolat de Mar tenia una major projecció social i econòmica que no pas la Seca Reial de Barcelona. Consta, per exemple, en una anotació feta en el *Dietari* municipal, que el 16 juny 1643 dos verguers, per ordre dels consellers, vestits amb les gramalles de dol,²⁰⁹¹ invitaren al funeral que en sufragi de l'ànima de Lluís XIII de França -aleshores també comte de Barcelona- s'havia de oficiar a la Catedral als cònsols de llotge «y después los alcaldes de la Seca». El protocol municipal, en una època en que aquest era font de conflictes polítics constats, situava simptomàticament els alcaldes després dels cònsols. Cal tenir present, en aquest sentit, la proximitat de les dues seus corporatives –la Casa de la Seca²⁰⁹² i la Llotja de Mar-²⁰⁹³ respecte de la Casa de la Ciutat. Ultra aquest aspecte de preeminència ens consta que, fins el *Decret de Nova Planta*, la cort dels alcaldes fou competent en matèria mercantil. Si no fos d'aquesta manera no es podria explicar el manteniment de la normativa específica en la darrera compilació del dret català promulgada a les vespres de la desfeta del sistema constitucional del Principat.²⁰⁹⁴

7.2.5.3. Altres col·lisions amb diferents titulars jurisdiccionals municipals i reials

Les col·lisions entre el personal de la Seca i les autoritats municipals barcelonines causades pel no reconeixement de l'estatut i fur especials dels moneders en tota la seva plenitud, com ja s'ha constatat en el cas del mostassaf, no devien ser rares. Així, els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, d'acord a una notícia anotada per Bruniquer, van ser inhibits dels oficis de la Ciutat el 12 de setembre de 1471 a causa del debat que enfrontava al mostassaf, els obrers i l'administrador, d'una banda, amb els alcaldes de la Seca, de l'altra, pel fet que aquests darrers pretenien ser exempts. Bruniquer no detalla el tipus d'exempció debatuda. Ara bé, no és difícil atribuir-li un caràcter jurisdiccional d'acord a les atribucions d'aquesta mena que tenien els esmentats oficials municipals.²⁰⁹⁵

²⁰⁹¹ *Manual de novells ardots...* Vol. 13, p. 250.

²⁰⁹² Vegeu l'epígraf 3.7.6.

²⁰⁹³ Sobre la Llotja de Mar vegeu: CARRERA. *La Lonja de Mar...* p. 1-4.

²⁰⁹⁴ CYADC-1704, 1, 56, 2.

²⁰⁹⁵ BRUNIKUER. *Rúbriques...* Vol. 5, cap. 84.

Els moneders, en tant en quan col·lectiu privilegiat, tenien, com ja s'ha assenyalat, la pretensió de gaudir d'immunitat fiscal.²⁰⁹⁶ Aquesta pretensió els va enfrontar arreu, especialment, contra les autoritats municipals. La resolució d'aquest conflicte va acabar, normalment, amb la satisfacció de les obligacions fiscals municipals. Així ho hem assenyalat en estudiar els privilegis fiscals i la seva contestació per part de les autoritats municipals que van fixar les resolucions que els eren favorables en els coneguts llibres de privilegis locals anomenats *Llibre Verd* i *Llibre Vermell* de Barcelona.²⁰⁹⁷

Tenim altres exemples de conflictes focalitzats a la Seca Reial de València que, com sabem, tenia una estreta vinculació de filiació amb els oficials de la barcelonina. Així, a la darrerria del regnat de Pere III el Cerimoniós els moneders de la Seca Reial de Barcelona cridats a treballar a la de la Ciutat del Túria «perquè en la ciutat de València nos trobaven persones expertes per a d'aquest ministeri»²⁰⁹⁸ no veieren respectat el seu estatut jurídic per part de les autoritats ordinàries del regne de València. Això, tot i que el rei expressament s'havia compromès al respecte dels mateixos atès que si no els moneders es negaven a traslladar-se a València. El fet motivà la intervenció reial, verificada per mitjà d'un document de 6 de setembre de 1371, en el qual es defensava la immunitat dels moneders i, ultra aquesta protecció puntual, l'extensió i recepció del corpus de privilegis barcelonins a la Seca Reial de València.²⁰⁹⁹

Un altre exemple d'un d'aquests conflictes el trobem també a València l'any 1408.²¹⁰⁰ En l'exposició dels fets del procés s'explica com, havent sortit de la Seca Reial de València el fill del mestre de la seca, protegit per uns homes armats, el capdeguaita de la ciutat els va voler aturar i desarmar. El motiu devia de ser el fet d'anar armats dins de la Ciutat en una època en la què les mesures pacificadores ho prohibien. De totes maneres, els col·legiats tenien el privilegi d'anar armats.²¹⁰¹ El grup, encapçalat pel fill del mestre de la seca, després d'al·legar la seva condició privilegiada de moneders i davant la ignorància del capdeguaita, va escapar i es va refugiar a la Casa de la Moneda amb el desencadenament del consegüent conflicte. Allà, el cabdill fugitiu va invocar la immunitat

²⁰⁹⁶ Vegeu l'epígraf 3.7.3.2. 7).

²⁰⁹⁷ Vegeu l'epígraf 3.7.3.2.

²⁰⁹⁸ MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 7

²⁰⁹⁹ *Ibidem*. Doc. núm. 7.

²¹⁰⁰ MATEU IBARS. *El Mestre de la seca...*

de la Casa. El procés acabà amb la concessió de l'empara reial i la fixació de la prevalença de la jurisdicció dels alcaldes i dels privilegis dels moneders. Aquest darrer conflicte és interessant pel fet que del mateix es dedueix que la Casa de la Moneda, considerada com espai físic, era considerat un lloc immune fora de l'abast de les autoritats jurisdiccionals ordinàries.²¹⁰²

7.2.6. La Reial Audiència i la Cort dels Alcaldes

Com a magistrats revestits d'una jurisdicció que, en origen, era del monarca -en tant en quan aquest darrer era la font de tota jurisdicció i delegant o cedent de la mateixa- els alcaldes consideraven, simbòlicament, al rei com a alcalde major de la seca. Així es reconeixia, obertament, per exemple, en una súplica de 1547 en la que s'afirma que «solament és jutge competent dels predits²¹⁰³ Sa Majestat, com alcalde major».²¹⁰⁴ En època moderna aquest caràcter venia comunicat al lloctinent reial -altrament dit virrei- en el Principat constava expressament a tots els efectes en el privilegi del seu nomenament.²¹⁰⁵ Efectivament, Acaci de Ripoll afirma en el seu tractat de les regalies que era el lloctinent qui exercia les regalies del monarca al Principat.²¹⁰⁶ Per aquesta raó els alcaldes es dirigiren al monarca per demanar la confirmació dels seus privilegis, l'ampliació o renovació dels mateixos i, especialment, en defensa de l'exercici de la seva jurisdicció en via de justícia.

En aquesta darrera via va emergir amb força, a partir de la segona meitat del segle XIV, la Reial Audiència.²¹⁰⁷ Va ser en aquesta època que l'organisme judicial va adquirir un caràcter autònom de l'antic conjunt indiferenciat de la Cancelleria i el Consell Reial. Efectivament, a partir de 1365, l'Audiència -el president nat de la qual era el monarca- apareix ben configurada com el tribunal suprem reial comú a tots els territoris de la Corona d'Aragó. No va ser fins 1493 que Ferran II el Catòlic va reestructurar la institució i va determinar que cada territori disposés d'una Audiència privativa. A partir d'aleshores

²¹⁰¹ Vegeu l'epígraf 3.7.3.2. 2).

²¹⁰² Vegeu, en general, sobre l'organisme medieval: TATJER. *La Audiència Real...*

²¹⁰³ Es refereix als col·legiats a la seca reial de Barcelona.

²¹⁰⁴ Vegeu el doc. núm. 21 de l'apèndix documental.

²¹⁰⁵ LALINDE. *La institución virreinal...* p. 365 i nota 126.

²¹⁰⁶ RIPOLL. *Regaliarum...* p. 2.

²¹⁰⁷ Vegeu, en general, sobre la institució medieval: TATJER. *La Audiència Real...*

l'organisme va estar integrat pel canceller, el vicecanceller, el regent la cancelleria, vuit doctors i dos jutges de cort amb competència en matèria criminal. Les seves sentències, que constituïen jurisprudència, s'integraven en el sistema de fonts del dret català i eren comentades i publicades per juristes de prestigi en edicions sufragades econòmicament per la Diputació del General.²¹⁰⁸

La Reial Audiència era la única institució judicial que els alcaldes de la Seca no tenien més remei que reconèixer com a superior. Per tot plegat, es va acabar per convertir en una instància fonamental de resolució de conflictes de diversa naturalesa amb implicació de la cort dels alcaldes, tal i com s'analitzarà en els següents epígrafs a partir de tres supòsits concrets: coneixement exclusiu de determinades matèries, resolució de conflictes de contenció i tutela dels presos.

7.2.6.1. Les causes reservades a la Reial Audiència

El prestigi creixent de la Reial Audiència i la seva progressiva reformulació com instància judicial superior i comuna a tots els territoris de la Monarquia, primer, i del Principat únicament, després, va fer que augmentessin les seves competències. Els monarques van intentar reservar, sovint, les causes més greus al coneixement d'aquesta instància. Això és el que va passar respecte la jurisdicció criminal de la cort dels alcaldes present des del privilegi de 1318 i confirmada en el privilegi paccionat de Martí I l'Humà tantes voltes mencionat. En aquest darrer privilegi es detallava la matèria criminal sobre la qual eren competents els alcaldes i que abastava fins i tot les penes més greus de pena capital, mutilació de membres, deportació i fustigació. El alcaldes rebien la potestat jurisdiccional del rei d'acord amb els privilegis esmentats en matèria civil i criminal per a conèixer i determinar «ab debito fí», és a dir, fins a dictar sentència ferma, totes les causes.

Ara bé, el monarca insistia, potser, com a contrapès d'aquesta amplíssima potestat –en el text es parla de «jurisdictione omnimodam civilem et criminalem»- en la reserva de les revisions prèvies de les sentències més greus dictades en via penal davant la seva Reial

²¹⁰⁸ Eren un exponent de la literatura jurídica anomenada *Decisiones* molt estesa arreu de l'Europa occidental.

Audiència.²¹⁰⁹ En aquest sentit, es fixava la potestat d'iniciar la substanciació del procés amb la captura, presó i enquesta de l'acusat fins a l'acabament de la causa en una sentència absolutòria o condemnatòria. S'establia, només en aquest darrer supòsit, l'avocació de la causa criminal davant la Reial Audiència. Es tractava d'un supòsit especial atès que, en principi, fins el 1599 les sentències criminals dictades en via ordinària no eren susceptibles de cap recurs ordinari.²¹¹⁰ En un sentit tècnic, però, no es tractava d'un recurs pròpiament dit, sinó d'un dret de supervisió o de revisió que derivava de la reserva de l'aplicació de les penes més greus. També l'avocació era excepcional atès que el jurista Acaci de Ripoll era de l'opinió que no es podien avocar les causes d'aquells que eren de la jurisdicció dels alcaldes de la Seca.²¹¹¹ Efectivament, la pràctica –almenys pel cas del regne de València- ens demostra que quan es donava l'avocació era recorreguda pel Col·legi amb èxit aconseguint la seva revocació i la restitució de la causa també en causes criminals. Així, el 1527 i el 1590 tenim casos de restitucions d'aquesta mena a la cort dels alcaldes.²¹¹² El 1585, en un cas anàleg, s'afirmava en defensa de la jurisdicció que no cabia avocació «encara que sia en rahó de miserabilitat, viduïtat y pupilitat²¹¹³ ni per ningun altre privilegi».²¹¹⁴

La vigència del sistema es pot constatar gràcies al testimoni d'una acta d'execució d'una sentència confirmada per Ferran II el Catòlic el 1494. Aquesta va suposar la confirmació de la fustigació i de la pèrdua de la mà esquerra d'una esclava sarraïna propietat del mestre de la Seca Reial de Barcelona que s'havia revoltat contra els seus amos.²¹¹⁵ En aquest cas es documenta la revisió reial de la sentència i, una vegada confirmada, la tramesa als alcaldes per tal que l'executessin.

7.2.6.2. La Reial Audiència i la resolució dels conflictes de contenció

La resolució dels conflictes de contenció entre la Seca i altres organismes passava, com ja s'ha assenyalat, pel superior comú, és a dir, el monarca. La instància especialitzada era

²¹⁰⁹ Vegeu el doc. núm. 13 de l'apèndix documental.

²¹¹⁰ CYADC-1599/15 i 16.

²¹¹¹ RIPOLL. *Regaliarum...* p. 165.

²¹¹² Vegeu, respectivament, MATEU. *Libre dels privilegis...* Doc. núm. 24 i 35.

²¹¹³ És a dir, en casos de pupils.

²¹¹⁴ Ibidem. Doc. núm. 34.

²¹¹⁵ Vegeu el doc. núm. 19 de l'apèndix documental.

la Reial Audiència si bé el Consell Reial tampoc fou aliè a aquests conflictes. En aquest sentit, ja hem vist la declaració donada pel rei en el conflicte entre el mostassaf i els alcaldes com autèntica sentència sobre el tema. Un altre testimoni el tenim en el procés substanciat davant el Consell Reial en una causa que enfrontà els alcaldes amb Guillem Santcliment, antic mostassaf de Barcelona, el 1372.²¹¹⁶ També es documenta la intervenció del rei a través de la seva Audiència en el conflicte de contenció entre alcaldes i còsols de mar el 1401 i, de nou, la Reial Audiència el 1567 en la determinació d'un conflicte de contenció existent entre ambdues instàncies.²¹¹⁷

De totes maneres, Martí l'Humà va disposar l'any 1404 que els conflictes de contenció de jurisdiccions entre el veguer de Barcelona, els còsols de mar, els alcaldes de la seca i altres oficials de la ciutat i vegueria fossin coneguts i ventilats per l'advocat fiscal de la Ciutat i Vegueria.²¹¹⁸

La desconfiança mútua i la competència que existia entre les jurisdiccions ordinàries i l'especial dels alcaldes devia ser bastant profunda si ens atenim a les relacions entre elles. Bruniquer,²¹¹⁹ per exemple, recull la notícia que el 5 de maig de 1580 els consellers de Barcelona van donar consell al sotsveguer per tal que assistís als obrers en el penyorament que aquests havien de fer a una persona sotmesa a la jurisdicció dels alcaldes de la Seca. El senyal de la desconfiança apareix immediatament a continuació quan es demanava al sotsveguer que tanqués a la presó al missatger dels obrers «per que per a fer dit penyorament havia demanat assistència del Oficial dels Alcaldes». És a dir, que no es tolerava que s'anés a la petició del que avui qualificaríem d'auxili judicial en mans dels alcaldes sinó que es volia que s'anés directament a l'autoritat reial ordinària.

En definitiva, després d'analitzar l'estructura de la cort dels alcaldes de la Seca i de plantejar alhora un repàs de la seva trajectòria a la Catalunya baixmedieval i moderna podem constatar que, lluny del que podria semblar normal en l'existència d'un tribunal de dimensions tant reduïdes, la seva presència a Barcelona va ser durant la seva existència bastant sorollosa i va captar l'atenció dels seus coetanis.

²¹¹⁶ TATJER. *La potestad judicial...* p. 384, nota 32.

²¹¹⁷ BC. Ms. 1710, f. 92v. Vegeu, respectivament, els docs. núm. 12 i 25 de l'apèndix documental.

²¹¹⁸ AHCB. Llibre Verd. Vol. II, 3, f. 248v-249r. Vegeu el doc. núm. 14 de l'apèndix documental.

²¹¹⁹ BRUNIKUER. *Rúbriques...* Vol. 5, cap. 84.

7.2.6.3. La Reial Audiència i la tutela dels presos

El rei, caracteritzat pel jurista Jaume Callís com a font d'origen i fi de la jurisdicció, era titular suprem de la jurisdicció al Principat com a senyor natural que n'era.²¹²⁰ El monarca era, per tant, la instància apropiada per a resoldre una pluralitat de conflictes vinculats amb la diversitat de jurisdiccions especials i inferiors. Entre els conflictes destacaven els de contenció entre òrgans jurisdiccionalment diferents,²¹²¹ però també, els relacionats amb la pròpia seguretat personal del detingut o encausat.

En aquest darrer supòsit el recurs per causa d'opressió era el mecanisme processal més apropiat. Estava constituït per garantir la protecció de les persones contra les detencions arbitràries efectuades pels tribunals inferiors. Es considerava que el rei havia de protegir als oprimits atès que, de no fer-ho, la seva negligència equivaldria a expulsar els súbdits de la seva potestat. Per tant, qualsevol habitant del Principat que estimés ser víctima d'opressió per part d'un tribunal tenia reconegut el dret d'invocar la protecció del príncep. En definitiva, era una manifestació del rei com a senyor natural de tots els catalans.

Es tractava, com explica l'historiador Víctor Ferro, d'una norma que tenia un abast amplíssim.²¹²² La resolució del recurs corresponia al Consell Reial, sota la protecció del qual restava el recurrent, després de la interposició del recurs per part de l'interessat o d'una tercera persona adreçada al rei o al seu lloctinent i al mateix Consell Reial. El procediment judicial, en aquest cas, es regulava més per l'estil de cort o la pràctica judicial que no pas per les prescripcions legals. En tot cas, entre les causes que s'apreciaven per admetre el recurs hi havia la incompetència del jutge, la indefensió per no tenir assignat jutge lletrat, les dilacions i els subterfugis de l'ordinari o bé la detenció d'una persona en casos no permesos.²¹²³

El conegut jurista Joan Pere Fontanella considerava que els alcaldes, no obstant els seus privilegis, estaven sotmesos a la Reial Audiència en les causes d'opressió i, per això, les persones detingudes per ells podien emparar-se davant el rei i utilitzar el recurs per causa

²¹²⁰ CALLÍS. *Tractatus extragravatorium...* §. CCXIII, p. 57.

²¹²¹ Vegeu l'epígraf 7.2.5.

²¹²² MONTAGUT; FERRO; SERRANO. *Història del dret català...* p. 143-145.

d'opressió.²¹²⁴ La doctrina era conseqüent, per tant, amb el caràcter ampli d'aquest recurs. El jurista Miquel Ferrer considerava que, per privilegi reial, les causes dels moneders s'havien de conèixer i acabar a la cort dels alcaldes sense que es poguessin avocar a la Reial Audiència. Acaci de Ripoll recollia aquesta doctrina i la refermava.²¹²⁵ No obstant això, el rei, i així era observat a la Reial Audiència -tot i el privilegi dels moneders- havia d'admetre el recurs per causa d'opressió o negligència fet pels alcaldes a pupils i altres persones miserables.²¹²⁶

²¹²³ FERRO. *El dret públic català...* p. 251.

²¹²⁴ FONTANELLA. *Decisiones...* Vol. 2, des. 390,6.

²¹²⁵ RIPOLL. *Regaliarum...* p. 165.

²¹²⁶ FERRER. *Observantiarum...* Prima pars, Cap. 14, 2-5.

8. CONCLUSIONS

L'objectiu prioritari en emprendre aquest treball, tal i com s'ha explicat a la introducció, ha estat el d'estudiar de manera integral la Seca Reial de Barcelona com l'organisme que des del segle XIII i fins a 1714 va encunyar la moneda de curs general al principat de Catalunya. El seu paper en l'economia, la societat, el comerç i la fiscalitat, per tant, no va ser en absolut marginal. Si la historiografia numismàtica ha estudiat abastament les seves emissions i les ha sistematitzat i catalogat restava pendent, encara, fer el mateix amb l'organisme emissor de la moneda.

En aquesta ambiciosa tasca hem optat per focalitzar la nostra atenció just en el període baixmedieval (segles XIII-XV) en el qual es van entrellaçar, fins quallar en un entramat institucional, els trets principals de l'organisme que, amb naturals transformacions, van perdurar fins a la seva extinció declarada al Decret de la Nova Planta. El reconeixement de la continuïtat del període han condicionat que no haguem plantejat una data artificial d'acabament de l'estudi sinó que s'han deixat assenyalats un punts suspensius de continuïtat diferent en cada àmbit de l'organisme.

Per a dur a terme l'estudi ens hem basat fonamentalment en les fonts primàries, publicades o no, que aportaven dades de tot tipus sobre la seca barcelonina. En aquest àmbit hem procurat aprofitar tota la documentació que hem conegut tant de naturalesa normativa com administrativa, doctrinal, jurisprudencial o bé literaria sense oblidar la iconogràfica. També s'ha tingut en compte la bibliografia sobre diversos aspectes tècnics i institucionals sobre la moneda. Tota aquestes fonts s'han recollit en un llistat de fonts d'arxiu, de bibliografia i en dos apèndix. El primer, documental amb 28 documents que han estat transcrits i citats en el text. El segon, iconogràfic amb la presentació de 50 imatges de diferent naturalesa que també han estat utilitzades en la construcció de la investigació.

L'objectiu final d'aquest treball, per tant, ha estat elaborar un estudi d'història institucional. Amb aquesta finalitat s'ha construït un model explicatiu de la dimensió jurídicoinstitucional plena de la Seca Reial de Barcelona que, a més, pot ser traslladat amb les adaptacions necessàries a la resta de seques reials de la Corona d'Aragó cismarina. Amb aquesta voluntat, després d'inserir l'activitat emissora en el context polític, gremial i

corporatiu coetanis, s'ha procedit a individualitzar i caracteritzar, tot desgranant-los, els òrgans dels quals es composava la seca per a dur la seva missió fonamental de fabricar la moneda. A continuació procedim a destacar, a manera de conclusions, el que creiem que són les aportacions bàsiques que el lector pot trobar en l'estudi:

1. Hem iniciat l'estudi amb el capítol 2 tot assenyalant com a punt de partida ineludible el caràcter de regalia de la moneda. Per tant, tot el que tenia a veure amb l'encunyació de la mateixa estava necessàriament vinculat amb l'autoritat emissora titular del dret o regalia de batre la moneda. Això és el que explica les particularitats de les cases de moneda, de les corporacions d'obrers i de moneders i de l'ampli feix de privilegis de que van gaudir a l'empara del poder públic al qual servien. El caràcter oficial i públic és l'element central que va determinar la construcció i l'evolució de l'organisme tal i com el coneixem i que anirem desgranant en els punts successius.
2. Hem emmarcat la regalia dins del context de monarquia limitada vigent a la Corona d'Aragó i, en concret, el caràcter també limitat de l'exercici de la regalia monetària a Catalunya així com la funció que s'esperava dels moneders i de la justificació del seu estatut privilegiat –no exempt de discussions i d'hostilitats- que s'estén per tot el període subjecte a estudi.
3. Hem dedicat el capítol 3 a l'organització col·legial assolida pels professionals de la fabricació monetària i que va rebre el nom de Col·legi o Capítol d'obrers i de moneders. El Col·legi era el mantell jurídic i orgànic que emparava els personal vinculat al treball de la casa de la moneda. En particular, hem abstrert quines eren les característiques d'aquesta construcció jurídica i hem distingit en el seu interior el dret de congregar-se, l'exercici d'una potestat normativa, organitzativa i disciplinària en mans de representants privatis amb l'exercici d'una autonomia organitzativa i la disposició d'una capacitat impositiva entre els propis col·legiats.
4. Cal assenyalar la sintonia del model col·legial barceloní amb els models organitzatius de les seques i de les corporacions de moneders i d'obrers presents en la resta de l'Europa coetània. El model desenvolupat a Barcelona

no es originari de Catalunya sinó que es rep de la resta d'Europa sota l'influx del dret comú o *ius commune*.

5. Remarquem, per la seva banda, el caràcter de model o prototipus de la Seca Reial de Barcelona per a la resta de seques reials de la Corona d'Aragó. Assenyalem, al respecte, un procés de recepció del model barceloní a través de l'extensió dels privilegis barcelonins per les seques citramarines de la Corona d'Aragó. És a dir, de València, Perpinyà, Alacant, Mallorca i Sardenya (Esglésies i Càller). Per tant, podem afirmar que Barcelona es va erigir en un model o arquetip de les seques de la Corona d'Aragó.
6. Constatem que l'harmonització o homogeneïtzació de les cases de moneda reials assenyalada en el punt anterior es va deure per la confluència dels interessos del rei, a qui era més fàcil regir les seques sota un mateix model, i la defensa del personal de les seques dels seus drets i privilegis i de les praxis laborals en ser desplaçats d'una seca a una altra.
7. El caràcter de model o arquetip no implica absoluta uniformitat ni homogeneïtat sinó que hi ha un desenvolupament autònom especialment clar pel que fa a la Seca Reial de Mallorca. En canvi, la Seca Reial de València, com la de Càller o Esglésies, mostra una dependència més clara, produint-se successives recepcions actualitzadores del règim jurídic barceloní. Aquestes diferències s'expliquen pel propi origen de cada seca. En el cas de València –com el d'Esglésies o Càller- formada directament per obrers i moneders de Barcelona i, en canvi, independent en el cas de la de Mallorca.
8. Totes les seques reial depenien del rei i, per tant, estaven integrades dins de l'administració reial dirigida, entre altres oficials reials, pel tresorer general que actuava en qualitat de mestre general de totes les seques reials i pel mestre racional de la cort que en verificava la comptabilitat.
9. Hem distingit les seques reials de la Corona d'Aragó citramarina –Barcelona, Perpinyà, Saragossa, València, Mallorca, Esglésies, Càller i, en un període puntual, Múrcia- de les seques reials d'excepció, els tallers reials clandestins,

els tallers de falsaris, els tallers locals i els tallers comtals i senyorials. El fenomen corporatiu afecta exclusivament a les seques reials i no es detecta en la resta de tallers monetaris. Hem vist que l'organització corporativa només afectava pròpiament el funcionament de les seques reials.

10. Per tal de comprendre el funcionament del Col·legi que donava cobertura institucional als moneders de Barcelona hem procedit a un desgranar aspectes fonamentals en la vida comunitària com l'ingrés en el Col·legi a través de l'anàlisi dels requisits generals i especials que el regien. Entre els darrers destaquen els de ser natural dels regnes i terres del Rei, procedir d'un llinatge legítim d'obriers o de moneders –encara que sempre restava oberta la via de gràcia reial- i superar l'examen d'ingrés. També hem procedit a determinar les pròpies formalitats de l'ingrés.
11. Un aspecte fonamental és el del règim jurídic dels col·legiats i dels drets i privilegis, especialment fiscals i judicials, que gaudien a partir de la seva integració dins del Col·legi. Aquest és un punt que tradicionalment la historiografia havia destacat i en el treball hem classificat aquesta matèria i hem intentat aprofundir en el contingut, l'abast i la vigència dels mateixos.
12. Com a continuació del punt anterior hem centrat l'estudi dels abusos dels privilegis detectats ja a l'època –segle XIV- així com la correlativa implementació de mesures correctores. Hem intentat comprendre els tipus d'abusos que es donaven i la intervenció reial fixada a partir del segon quart del segle XV per evitar-los. Hem constatat, en part, el fracàs en la introducció de les mesures si bé és cert que l'establiment d'un *numerus clausus* de col·legials es va estendre arreu de la Corona d'Aragó.
13. També hem fet l'anàlisi de les obligacions dels col·legiats així com de l'extinció de la col·legiació
14. Hem dedicat el capítol 4 a estudiar el procés polític i jurídic que se seguia en emprendre una emissió de moneda amb la intervenció dels oficials reials com el tresorer reial o el mestre racional. És en aquest procediment que hem

incardinat el paper especial del municipi de Barcelona en algunes de les emissions el que implicava una potestat importantíssima.

15. Cal distingir entre l'amonedació d'or i la d'argent i billó. Les darreres estan lligades per pactes al municipi de Barcelona i el rei pràcticament no hi pot intervenir. En canvi en les amonedacions d'or, tot i que existeixen alguns capítols de cort sobre l'encunyació del florí a les corts de Tortosa, per exemple, el rei en tenia la plena disposició. Per això, l'administració econòmica de la regalia de la moneda es va desenvolupar, principalment a la baixa edat mitjana, via l'arrendament en el cas de les amonedacions d'or mentre que no és així en el cas de l'argent o el billó, vinculades al municipi de Barcelona.
16. Un aspecte que hem analitzat és el règim econòmic de la Seca Reial de Barcelona i els beneficis que comportava per a la Corona amb possibilitats diferents d'explotació de les cases de moneda que anaven des de la gestió directa fins a l'arrendament.
17. El taller és l'àmbit de treball fonamental sobre el que es construeix la corporació i a ell hem dedicat el capítol 5. S'ha presentat una proposta de planta orgànica del taller amb el catàleg del personal adscrit al mateix amb les seves característiques i funcions. El catàleg ha analitzat: mestres de la seca, guardes de la moneda, escrivà de la seca, mestre de la balança, fonedor, carboner, gravador, emblanquinador, colorador, assajador, obrers i moneders, jove del taulell i conservador.
18. En el nivell prosopogràfic s'ha elaborat un elenc, certament incomplet i provisional, dels mestres de la seca barcelonina completant, parcialment, l'existent. De totes maneres, s'ha pogut depurar l'elenc d'errors perpetuats per la historiografia que havia inventat personatges inexistents com, per exemple, el de Dionís Colomer que ha de correspondre a Genís Moliner.
19. En el mateix nivell prosopogràfic s'ha elaborat, per primer cop, encara que incomplet, un elenc dels guardes de la moneda que l'òrgan municipal barceloní nomenava a la casa de la moneda de la ciutat comtal.

20. El plantejament metodològic que s'ha fet és reconstruir el procediment de fabricació de moneda a martell en el si del taller des de la convocatòria del personal i la captació del metall fins a la sortida del numerari recent encunyat passant per la fossa, la preparació dels cospells i dels encunys, l'emblanquinament, l'encunyació i els successius assajos i «enserraments» de control de la qualitat del producte.
21. Encara que ens centrem en la tecnologia d'encunyació a martell propi de l'època medieval també s'ha prestat una especial atenció al pas de la tecnologia d'encunyació a martell a la de la laminació a molí que no va ser pas traumàtic en el si de la Seca. El procés va començar el 1608 i va culminar el 1611. Al llarg de la centúria del sis-cents van conviure i no es detecta que la introducció de la nova tecnologia impliqués canvis en l'organització de la corporació.
22. La introducció de la tecnologia d'encunyació a molí va tenir l'efecte, en primer lloc, de buscar espais fora la Seca on instal·lar la maquinària i, finalment, a emprendre entre 1641-1647 una gran ampliació de l'edifici de la Seca Reial.
23. La Seca de Barcelona es va convertir, tant directe com indirectament, en un centre de difusió de la tecnologia de fabricació monetària a molí. Primer, a nivell de les poblacions catalanes a partir, sobretot, de la Guerra dels Segadors (1640-1652) en la dècada de 1640. Després, amb l'enviament de tècnics a les seques castellanes el 1660 i a la Seca Reial de València el 1682.
24. S'ha reconstruït a través dels testimonis documentals de creació i d'aplicació del dret i dels testimonis arqueològics i iconogràfics el procés de fabricació de la moneda dins del taller de la casa de la moneda.
25. En el capítol 6 s'ha presentat una proposta de planta orgànica del Capítol amb el catàleg del personal adscrit al mateix amb les seves característiques i funcions d'aquest òrgan que donava vida a l'autonomia dels membres de la corporació. Es tractava d'un òrgan encapçalat pels alcaldes i auxiliat per la

sisena d'obrers i moneders –tres obrers i tres moneders- un bustier o col·lector, un escrivà, un clavari i un oïdor de comptes. D'aquesta manera es reproduïa a escala modesta un model d'organització institucional usual a l'època.

26. L'estructura corporativa basada en successius privilegis reials amb la que s'organitza el personal que treballa en l'encunyació de moneda. Es tracta d'un col·lectiu àmpliament privilegiat però s'ha mirat de contrastar l'evolució dels privilegis i la seva eficiència real.
27. El capítol com a òrgan de caràcter sinodal plenari de la corporació actua de consell general de la corporació i, en aquest sentit, aplica els principis sinodals propis del dret comú. Hem distingit aquest òrgan específic del Col·legi o Capítol que emparava la resta d'òrgans.
28. En el capítol 7 s'ha treballat sobre la cort de justícia particular com a manifestació més determinant del fur privilegiat i específic que es reconeixia als membres de la corporació. A Barcelona aquest òrgan gira al voltant dels dos alcaldes de la seca. En el cas de Mallorca, es prioritària, abans que els alcaldes, la intervenció del propi mestre.
29. S'ha presentat una proposta de planta orgànica de la cort dels alcaldes amb el catàleg del personal adscrit al mateix i la descripció de les seves característiques i funcions. Entre aquests cal destacar: els alcaldes, procurador fiscal, advocats fiscals, assessors, escrivà, conservador, andador i verguers.
30. S'ha elaborat un elenc, necessàriament fragmentari, dels alcaldes que hem documentat.
31. S'ha aprofundit en els conflictes de contenció que es van donar entre els alcaldes i altres oficials titulars de jurisdicció com els cònsols de mar, el mostassaf de Barcelona, entre d'altres titulars jurisdiccionals reials i municipals, i la seva resolució. L'existència d'aquests conflictes ens han demostrat la realitat de la jurisdicció dels alcaldes no tractant-se, en absolut, d'un privilegi virtual.

32. També s'ha mirat d'establir el paper de la Reial Audiència amb la cort dels alcaldes com instància superior que tenia reservades algunes matèries a l'igual que la resolució dels conflictes de contenció.
33. Al llarg del treball també s'ha prestat atenció a la seu dels diferents òrgans de la seca reial de Barcelona.: taller, capítol i cort dels alcaldes. En la cort dels alcaldes s'ha identificat com espais necessaris les dependències del tribunal, l'escrivania i arxiu i la presó privativa. Bona part d'aquests espais s'acumulaven dins de la casa de la moneda o seca ubicada al carrer de les Mosques però això no ha de fer oblidar que puntualment es van utilitzar altres espais diferenciats.

En definitiva, creiem que la lectura d'aquesta tesi doctoral permet oferir una comprensió de la Seca Reial de Barcelona com un organisme encarregat de la fabricació de la moneda que, fruit del desenvolupament institucional coetani, va assolir una complexitat gran. A partir de l'estructura presentada serà molt més fàcil la incorporació de les dades que vagin sorgint per tal de completar l'esquema general ofert.

9. FONTS I BIBLIOGRAFIA

9.1. Fonts primàries manuscrites

9.1.1. Arxiu de la Corona d'Aragó

Reial Audiència. Llibres de conclusions civils núm. 25 i 40.

Reial Patrimoni. Mestre Racional.

687, 688, 1378, 1965, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2002, 2003, 2004, 2007, 2008, 2012, 2058 i 2059.

Cancelleria. Registres. 70, 232, 396, 390, 1009, 1029, 1921, 1994, 2221, 2239, 2253, 2254, 2268, 2276 i 3287.

Cancelleria. Processos de Cancelleria en foli
101/21 i 102/22.

Cancelleria. Memorial núm. 35.

Consell de Cent, perg. 367.

Generalitat, N-632, N-653.

Cartes reials. Joan I carta 379 i Ferran I cartes 445 i 758.

9.1.2. Archives Département Pyrénées-Orientales

Série B

9.1.3. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Llibre Verd

Llibre Vermell

L-47 Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle XV.

1B.I. Llibre del Consell. Vol. 2, 12 i 23

1B.II. Registre de Deliberacions. Vol. 18, 20, 117, 121, 149, 152, 156, 161 i 217

1B.VI-73. Lletres Closes.

1B.IX. Lletres Reials Originals. Subsèrie A-1138

1B.X-60. Lletres Comunes Originals.

1B.XI. Clavaria. 39

1B.XIX. Fogatges. 33 i 34

1C.XVII. Testaments dels Consellers

4 Fons Notarial I.5.

Ms L-18

9.1.4. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona

Notari Guillem Jordà, menor. *Tricesimus tercius liber actorum et negociorum honorabilium alcaidorum monete que pro domino rege cuditur in sicca civitatis Barchinone*. 1484.

Notari Pere Ferrando. *Liber deliberacionum et conclusionum ... Collegi sive capituli monetariorum et operatorum secce monete regie Barchinone*. 1577-1581.

9.1.5. Arxiu del Regne de Mallorca

LR-16. Llibre de privilegis de la casa de la fàbrica de la moneda (1247-1444)

AH-834. «Capítols reials de les seques e del arrendament» (1399)

AA Exp. III/48. Franqueses dels moneders (segle XIV)

AA. Exp. III/59. Franqueses del Col·legi de la Seca (segle XIV)

AA. Exp. CXI/39. Nòmina del personal de la Seca (1518)

Còdex núm. 3. Rosselló Vell.

Còdex núm. 4. Rosselló Nou.

Còdex núm. 9. Llibre den Abelló.

Còdex núm. 10. Llibre de Sant Pere

Còdex núm. 13. Llibre de jurisdiccions e stils.

Còdex núm. 16. Llibre de concessions a la part forana per Alfons V y Juan II. LR16.

Còdex núm. 20. Llibre den Çagarriga.

9.1.6. Archivio di Stato di Cagliari

E 1/11 Zecca e monete

E 1bis/11 Zecca e monete

9.1.7. Archives de la Ville de Perpignan

AA.9. Livre de constitutions, capítols de cort, privilegis, concessions, provisions e letres reyls faents en e sobre la moneda Barchinonesa axí de diners menuts com de croats, e encara de florins de Aragó.

9.1.8. Bayerische Staatsbibliothek

Cod. Hisp. 128. *Llibre de privilegis de la seca de Barcelona.*

9.1.9. Biblioteca de Catalunya

Arx. 790

BC. F. Bon. 10.896.

Ms. 1710.

Pergamí 55-88 (top. 2-I-3)

Pergamí 55-89 (top. 2-I-3)

JC. 194

9.1.10. Real Biblioteca de San Lorenzo de El Escorial

Ms. e. II. 4. Jacobi de Calicio. *Tractatus in Usaticos Barcinone, de prerogative militari et de moneta*. f. 148.

Ms. e. II. 17. Jacobi de Calicio. *Monetarium, privilegia militum, prerogativa militae, viridarium militae et curiale curiarum*. f. 1-19.

9.1.11. Bibliothèque Nationale de France

Ms. Miscel·làni. Collection Baluze núm. XVI (238). Recueil de copies de pièces d'archives, paraissant provenir de Hieronimo Pujades. f. 155-165. Inventaire des privilèges relatif à la monnaie de Barcelone (1208-1552).

Psalteri Anglocatalà, Ms. Lat. 8846, f. 106r i 169r.

9.1.12. Biblioteca Nacional de España

Ms. 10264

9.1.13. Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona

RC1-11.547-4

9.2. Fonts primàries impresses i bibliografia

ABADAL, R. DE: *Pere el Cerimoniós i els inicis de la decadència política de Catalunya*. Barcelona: Destino/Ed. 62, 1987.

ABLINGER, A.: «La acuñación en la casa de moneda de Hall in Tirol». *XII Congreso Nacional de Numismática*. Madrid: Fábrica Nacional de Moneda y Timbre, 2006, p. 151-159.

ADROER, A. M.; FELIU, G.: *Història de la taula de canvi de Barcelona*. Barcelona: Caixa de Barcelona, 1989.

AGRICOLA, G.: *De re metallica*. New York: Dover Publications, 1959.

AGUIRRE, D. DE.: *Tratado histórico-legal del Real Palacio antiguo y su quarto nuevo de la excelentísima ciudad de Barcelona, y de los officios de sus alcaydes, o, conserjes [...]*, Viena: Wosffango Schewendimann, 1725.

AINAUD DE LASARTE, J.; GUDIOL, J.; VERRIÉ, F. P.: *Catálogo monumental de España. La ciudad de Barcelona*. Madrid: Instituto Diego Velázquez, 1947.

ALANYA, L.: *Aureum opus regalium privilegiorum civitatis et regni Valentie*. València: Dídac de Gumiel, 1515.

ALBERCH, R.; CABALLÉ, F.: «La ciutat a través del temps». *Història de Barcelona*. Vol. 9, Barcelona: Enciclopèdia Catalana/Ajuntament de Barcelona, 2001.

ALCOVER, A. M.: *Diccionari català-valencià-balear*. 10 vol. Palma de Mallorca: Moll, 1988.

ALEXANDRA, I.; ARGÜELLO, J.; DORDIO, P.; TEIXERIA, R.: «Excavaciones arqueológicas en la casa de la moneda de Oporto (sgs. XIV-XVI)». *I Simposium de Arqueología Medieval. Homenaje al profesor Riu*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1998, p. 57-72.

ALONSO BARBA, A.: *Arte de los metales en que se enseña el verdadero beneficio de los de oro y plata por açogue*. Madrid: Impremta del Reino, 1640.

ALSINA, CL.; FELIU, G.; MARQUET, LL.: *Diccionari de mesures catalanes*. Barcelona: Curial, 1996.

AMENÓS, LL.: «Hostiers i neulers medievals del Museu Episcopal de Vic». *Quaderns del Museu Episcopal de Vic*. 1. Vic: Museu Episcopal de Vic, 2005, p. 92-113.

AQUINO, T. DE.: *Suma de Teología*. 3 vol. Madrid: Editorial Católica, 1988-1990.

ARC, D. D'.: *Collection de sceaux. Inventaires et documents publiés par ordre de l'empereur sous la direction de M. le Comte de Laborde*. 3 vol. París: Henri Plon, 1863.

ARFE, J. DE.: *Quilatador de la plata, oro y piedras, conforme a las leyes reales y para declaración de ellas*. Madrid: Guillermo Drouy, 1598.

ARLES, A.: *Entre monnayage officiel et faux-monnayage. La fabrication de la monnaie au marteau en France (XIIIe-XVIIe siècles). Approche physico-chimique, expérimentale et historique*, [Tesi doctoral defensada el 13 de febrer de 2009 a la Universitat d'Orléans].

L'Art Gòtic a Catalunya. Pintura: de l'inici a l'italianisme. Vol. 1. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2005.

ARRIETA, J. *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón, 1494-1707*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, 1994.

AYATS, J. C.; UDINA, F.; ALEMANY, S.: *La «Taula» de cambio de Barcelona (1401-1714)*. Barcelona: Banco Español de Crédito, 1947.

BADIA, A.: *Catàleg dels croats de Barcelona 1285-1706*. Barcelona: Círculo Filatélico y Numismático, 1969.

BAJET, M.: *El mostassaf de Barcelona i les seves funcions en el segle XVI. Edició del «Llibre de les Ordinacions»*. Barcelona: Fundació Noguera, 1994.

BAJET, M.: *El jurament i el seu significat jurídic al Principat segons el dret general de Catalunya (segles XIII-XVIII). Edició de la «Forma i pràctica de celebrar els juraments i les eleccions a la ciutat de Barcelona en el segle XV»*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2009.

BALAGUER, A. M.: *Del mancús a la dobla. Or i paries d'Hispania*, Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics/IEC, 1993.

BALAGUER, A. M.: *Història de la moneda dels comtats catalans*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics/IEC, 1999.

BALAGUER, V.: *Las calles de Barcelona*. Tom. II. Barcelona: Salvador Manero editor, 1866.

BALDO, L.: *Aclamacion pia, y ivsta [...] sobre que por su real soberania, y clemencia; por justas, y razonables causas, concernientes a la utilidad y necesidad comun de toda España, se ha de servir mandar dividir, y separar, la Generalidad y Diputacion de los condados de Rosellon y Cerdaña, y sus anexos, de la que oy los comprehende a ellos, y al Principado de Cataluña*. Madrid: Andrés de Parra, 1627.

BARBIERI, G. «Le dottrine monetarie dal XIII al XVII secolo (Schema di una ricostruzione panoramica» dins BARBAGLI, V. (ED.). *La moneta nell'economia europea secoli XIII-XVIII. Atti della Settima settimana di studio 11-17 aprile 1975*. Prato: Le Monnier, 1981, p. 309-349.

BARTOLOMÉ, A.; SAINZ, F.-A.: *La ceca de Burgos*. Burgos: Ayuntamiento de Burgos, 1983.

BASTARDAS, J.: (ED.): *Usatges de Barcelona. El codi a mitjan segle XIII*. Barcelona: Fundació Noguera, 1984.

BATLLE ET ALII.: *El «llibre del consell» de la ciutat de Barcelona. Segle XIV. Les eleccions municipals*. Barcelona: CSIC, 2007.

BARTHELEMY, A. DE: «Léttres a M. Lecointre-Dupont sur les magistrats et les corporations préposés a la fabrication des monnaies». *Revue Numismatique Française*. 12. París: E. Dézairs, 1847, p. 350-368.

BARTHELEMY, A. DE: «Léttres a M. Lecointre-Dupont sur les magistrats et les corporations préposés a la fabrication des monnaies». *Revue Numismatique Française*. 13. París: E. Dézairs, 1848, p. 165-180 i p. 267-285.

BARTHELEMY, A. DE: «Léttres a M. Lecointre-Dupont sur les magistrats et les corporations préposés a la fabrication des monnaies». *Revue Numismatique Française*. 15. París: E. Dézairs, 1850, p. 119-138;

BARTHELEMY, A. DE: «Léttres a M. Lecointre-Dupont sur les magistrats et les corporations préposés a la fabrication des monnaies». *Revue Numismatique Française*. 17. París: E. Dézairs, 1852, p. 61-79.

BARTOLOMÉ, A. & SÁINZ, F.-A.: *La ceca de Burgos*. Burgos: Ajuntament de Burgos, 1983.

BELLOMO, M. *La Europa del derecho común*. Roma: Il cigno Galileo Galilei, 1992.²

BERNAT VISTARINI, A.: *Enciclopedia de emblemas españoles ilustrados*. Madrid: Akal, 1999.

BERMÚDEZ, A.: «Torrellas 1304. Fisionomía jurídica de unas sentencias arbitrales». *XVIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. València, 2004*. Vol. 2. València: Universitat de València/Fundació Jaume II el Just, 2005, p. 1987-2031.

BERMÚDEZ, A.: *Jueces y juicios en el Quijote cervantino*. Alicante: Universidad de Alicante, 2005.

BERNAREGGI, E.: «Familia monetalis». *Quaderni Ticinesi. Numismatica e antichità classiche*. 3. Lugano: Istituto Editoriale Cisalpino – La Goliardica, 1974, p. 177-191.

BIRINGUCCIO, V.: *Pirotechnia*. Cambridge (Massachussets)/Londres: American Institute of Mining and Metallurgical Engineers, 1966.

BIROCCHI, E.: *Zecche e monete della Sardegna nei periodi di dominazione aragonese-spagnuola*. Cagliari: Edizioni 3T, 1952.

BISSON, TH. N. *Conservation of coinage. Monetary explotation and its restraint in France, Catalonia and Aragon. c. A. D. 1000-c.1225*. Oxford: Clarendon Press, 1979.

BLANCHET, A.: «Sceau de la monnaie d'Orvieto». *Revue Numismatique*. París: Societé Française de Numismatique, 1894, p. 428-432.

BODEGA, F.; SEGOVIANO, J. M.: «Estudio de las pilas ponderales del Museo Casa de la Moneda (Madrid)». *Numisma*. 247. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 2003, p. 105-132.

BOFARULL, P. DE (ED.): *Ordinacions de la casa del rei*. CO.DO.IN. Vol. 5. Barcelona: Archivo de la Corona de Aragón, 1850.

BOFARULL, M. DE (ED.): *Proceso contra el rey de Mallorca D. Jaime III mandado formar por D. Pedro IV de Aragón*. CO.DO.IN. 3 Vol. (29-31). Barcelona: Archivo de la Corona de Aragón, 1866.

BOIS CHATELERAUT, M. DU: *Grabados que representan las diferentes máquinas que se emplean para la fabricación de monedas a Volante, construidas en Venecia para el servicio de la Serenísima República. Presentadas a S.A.R. monseñor el infante don Felipe, duque de Parma etc*. Parma: J. Antonio Gozzi, 1757. [Edición facsímil con traducción de los textos italianos al castellano en Madrid: Casa de la Moneda, 1984].

BOMPAIRE, M.: «Florin d'or à légende FRANRIA, frappé à Perpignan». *Bulletin de la Societé Française de Numismatique*. 1 janvier, París: Societé Française de Numismatique, 1996, p. 20-24.

BONET, A.: *Figuras, modelos e imágenes en los tratadistas españoles*. Madrid: Alianza Editorial, 1993.

BORONAT, M. J.: *La política d'adquisicions de la Junta de Museus 1890-1923*. Barcelona: Junta de Museus de Catalunya/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

BOSCH, A.: *Summari, index o epitome dels admirables i nobilissims titols de honor de Cathalunya, Rossello y Cerdanya y de les gracies, privilegis, prerrogatives, prehemincies, llibertats, e immunitats gosan segons les propies, y naturals lleys*. Perpinyà, Pere Lacavalleria, 1628. [facsímil Barcelona-Sueca: Curial, 1974].

BOTET SISÓ, J.: *Les monedes catalanes*. 3 vol. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1908-1911.

BRETONE, M.: «*Consortium*» e «*communio*». Nàpols: Jovene, 1960.

BROWN, E. A. R.: «Cessante causa and the taxes of the last capetians: the political applications of a philosophical maxim». *Studia Gratiana post octava decreti saecularia collectanea historiae iuris canonici*. xv. Roma: Institutum Iuridicum Universitatis Studiorum Bononiensis, 1972, p. 565-587.

BROWN, H. W.: «The Medieval Mint of Cairo: Some aspects of mint organisation and administration». MAYHEW, N., J.; SPUFFORD, P. (ED.) *Later Medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques*. Oxford: BAR International Series 389, 1988, p. 30-38.

BRUGUERA, M.: *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Catalunya en 1713 y 1714, con las causas del levantamiento de Cataluña contra Felipe V, y consiguiente proclamación del Archiduque Carlos de Austria, abandono de este, tratado de Utrecht, y demás pormenores, convenientemente detallados, hasta la definitiva instalación de los Borbones en España, despues de vencidos los valientes catalanes, escrita y recopilada por D. Mateo Bruguera, pbro. protonotario apostólico, benemérito de la Santa Sede, académico de los Quirites romanos y de número de la Real de Bellas Letras de Barcelona*. 2 vol., Barcelona: Luis Fiol y Gros, 1871-1872.

BRUNIQUEL, E. G.: *Rúbriques de Bruniquer. Ceremonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona*. Vol. 4. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1915.

BUDELIUS. *De monetis et re numaria*. Coloniae Agrippinae: Iohannem Gymnicum, 1591, p. 118-124

BULBENA, A.: *La dança de la mort*. Barcelona: Francesc X. Altés, 1903.

CABAÑAS, M. D.: «Notas sobre los monederos de Cuenca en el siglo XV». *En la España medieval. Estudios en memoria del profesor D. Salvador de Moxó*. Vol. 2. Madrid: Universidad Complutense, 1982, p. 183-209.

CABRERA DE CÓRDOBA, L.: *Relación de las cosas sucedidas en la corte de España desde 1599 hasta 1614*. Madrid: Imprenta de J. Martín Alegría, 1857.

CALASSO, F.: *Introduzione al diritto comune*. Milán: Giuffrè, 1970

CALDERÓ, M. DE.: *Sacri Regii Criminalis Concilii Cathaloniae decisiones*. Pars prima. Barcelona: Antoni i Baltasar Ferrer, 1686.

CALLÍS, J.: «Margarita fisci». *Margarita Fiscii, accesse re eiusdem Viridarii militiae, praerogativae militaris ac De moneta tractatus*. Tom. 1. Barcelona: Guardiola, 1556, p. 3-136.

CALLÍS, J.: «Tractatus de moneta». *Margarita Fiscii, accessus re eiusdem Viridarii militiae, praerogativae militaris ac De moneta tractatus*. Tom. 1. Barcelona: Guardiola, 1556, p. 197-204.

CALLÍS, J.: «Extragravatorium curiarum». *Margarita Fiscii, accessus re eiusdem Viridarii militiae, praerogativae militaris ac De moneta tractatus*. Tom. 2. Barcelona: Guardiola, 1556, p. 3-77.

COLSON, A.: *Recherches sur les monnaies qui ont eu cours en Roussillon*. Perpinyà: J. B. Alzire, 1853.

CAMÓS, L.: «La casa de la seca de Barcelona». *Barcelona. Divulgación Histórica*. Vol. V. Barcelona: Publicaciones del Instituto Municipal de Historia, p. 106-110.

CAMPANER, A.: *Numismática balear. Descripción histórica de las monedas de las islas baleares acuñadas durante las dominaciones púnica, romana, árabe, aragonesa y española*. Palma de Mallorca: Pedro José Gelabert, 1879.

CAMPS, J. DE.: *El Decret de Nova Planta*. Barcelona: Rafael Dalmau Ed., 1963.

CANELLAS, A., «Fuentes de los Anales de Zurita. El proceso de los monederos falsos de Tarazona de 1267». *Homenaje a don José María Lacarra de Miguel en su jubilación del profesorado*. Vol. 2. Saragossa: Anubar, 1977, p. 263-277.

CANNING, J. P.: «The corporation in the political thought of the Italian jurist of the thirteenth and fourteenth centuries». *History of Political Thought*. Vol. 1. Issue 1. Exeter: Imprint Academia, 1980. p. 9-32.

CANTO, A.: «Ibn Jaldún y la moneda». *Ibn Jaldún. El Mediterráneo en el siglo XIV. Auge y declive de los Imperios*. Sevilla: Fundación el legado andalusí, 2006. p. 234-239.

CAPMANY, A. DE.: *Memorias Históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona*. Barcelona: Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, 1961.

CARTIER, E.: «Règlement fait par les ouvriers et monnoyers des monnaies royales de France». *Revue numismatique*. 1. París: Dézairs imprimeur, 1846, p. 367-392.

CARRERA, J.: *La Lonja de Mar y los cuerpos de comercio de Barcelona*. Barcelona: Bosch, 1953.

CARRERAS CANDI, F.: *Geografía general de Catalunya. La ciutat de Barcelona*. Barcelona: Albert Martín, 1916.

CARRERAS CANDI, F.: «Monedas del Urgellet (La Seu y Organyà)». *Miscelánea Histórica Catalana*. II. Barcelona: Casa de la Caritat, 1918, p. 67-96.

CASTELLACCIO, A.: *Aspetti di storia italo-catalana*. Sàsser: Diesse, 1983.

CASTELLACCIO, A.: *Economía e moneda nel Medioevo mediterraneo*, Olbia: Taphros, 2005.

Catálogo del patrimonio histórico-artístico de la ciudad de Barcelona. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1987.

CATEURA, P.: «La administración de justicia en la ciudad de mallorca en la época de Pedro el Ceremonioso», *La ciudad hispánica durante los siglos XIII-XVI. Actas del coloquio celebrado en La Rábida y Sevilla del 14 al 19 de septiembre de 1981*. Vol. 2, Madrid: Universidad Complutense, 1985. p. 1301-1319.

CAUNEDO, B.; CORDOBA DE LA LLAVE, R.: *El arte del algarismo. Un libro castellano de aritmética comercial y de ensayo de moneda del siglo XIV. (Ms. 46 de la Real Colegiata de San Isidoro de León)*. León: Junta de Castilla y León, 2000.

CERVANTES, M. DE. : *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*. 2 vol. Madrid: Cátedra, 1987-1988.

CHAPONNIÈRE, J. J.: «De l'institution des ouvriers monnoyers du Saint Empire Romain, et de leurs parlements». *Mémoires et documents publiés par la Société d'histoire et d'archéologie de Genève*. Tom. 2. Part. 1. Ginebra: Société d'Histoire et d'Archéologie de Genève, p. 28-94.

CLIMACHUS, J.: *Dansa de la mort*. Barcelona: Sallent, 1946.

CLUA, M.: «Una peça de balança trobada al Turó del Montgròs (El Brull, Osona)». *Seminari eines i instruments metàl·lics medievals (s. V-XV dC)*. Roda de Ter: Museu Arqueològic de l'Esquerda, 2003, p. 76-79.

COARELLI, F.: «Moneta. Le officine della zecca di Roma tra repubblica e impero». *Annali dell'Istituto Italiano di Numismatica*. 38-41, Roma: Istituto Italiano di Numismatica, 1994, p. 23-66.

COLÓN, G.; GARCIA, A. (ED.): *Llibre del Consolat de Mar*. Barcelona: Fundació Noguera, 2001.

CÓRDOBA DE LA LLAVE, R.: «Un recetario técnico castellano del siglo XV: el manuscrito H490 de la Facultad de Medicina de Montpellier». *En la España medieval*, 28. Madrid: Universidad Complutense, 2005 , p. 7-48.

CÓRDOBA DE LA LLAVE, R.: *Ciencia y Técnica monetarias en la España Bajomedieval*. Madrid: Fundación Juanelo Turriano, 2009.

COROMINES, J.: *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. 10 vol. Barcelona: Curial/La Caixa, 1980-2001.

COOPER, D. R.: *The Art and Craft of Coinmaking. A History of Minting Technology*, Londres: Spink, 1988.

COOK, B. J.: «Coining dies in medieval England». *The Numismatic Chronicle*. 160. The Royal Numismatic Society: London, 2000. p. 219-247.

Cortes de los antiguos reinos de León y de Castilla. Tom. 2. Madrid: Real Academia de la Historia, 1863.

Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña. Cortes de Cataluña. 26 vol. Madrid: Real Academia de la Historia, 1896-1927.

COSTA, P.: *Iurisdictio: semantica del potere politico nella pubblicistica medievale (1100-1433)*. Milà: Giuffrè, 1969.

Costums de Tortosa = Massip, J. (ed.): *Costums de Tortosa*. Barcelona: Fundació Noguera, 1996.

CRUSAFONT, M.: *Numismàtica de la Corona catalano-aragonesa medieval (785-1516)*. Madrid: Ed. Vico, 1982.

CRUSAFONT, M.: «Jaume III de Mallorca (1324.1343), veritable creador del florí català». *Acta Numismàtica*. 15. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1985, p. 203-217.

CRUSAFONT, M.: *La moneda catalana local (s.XIII-XVIII)*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics/Diputació de Barcelona, 1990.

CRUSAFONT, M.: *Acuñaciones de la corona catalano-aragonesa y de los reinos de Aragón y Navarra: medioevo y tránsito a la Edad Moderna*. Madrid: Vico-Segarra, 1992.

CRUSAFONT, M.: COMAS, R.: *El florí d'or català: Catalunya, València, Mallorca*. Barcelona: ANE/IEC, 1996.

CRUSAFONT, M.: *Història de la moneda catalana*. Barcelona: Crítica, 1996.

CRUSAFONT, M.: *Pesals monetaris de la corona catalanoaragonesa*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1999.

CRUSAFONT, M.: «Troballa dels cingles del Bertí». *Acta Numismàtica*. 30, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2000, p. 168-170.

CRUSAFONT, M.: «Troballa del Bruc». *Acta Numismàtica*. 30, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2000, p. 171-174.

CRUSAFONT, M.: *Història de la moneda de la Guerra dels Segadors (primera República Catalana) 1640-1652*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2001.

CRUSAFONT, M.: «Sardenya: varietat inèdita de Pere III i possibles emissions rebels», *L'ardit*, 20, Barcelona: Cercle Filatèlic i Numismàtic de Barcelona, 2004, p. 21-26.

CRUSAFONT, M.; TRILLA, E.: «Emissió inèdita de Pere, senyor de Mallorca (c.1233)». *Acta Numismàtica*, 35, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2005, p. 57-66.

CYADC-1495 = *Constitucions y altres drets de Cathalunya [compilació de 1495]*. Barcelona: Editorial Base, 2004 [edició facsímil].

CYADC-1588-89 = *Constitucions y altres drets de Catalunya compilats en virtut del cap. de cort XXVIII de las corts per la S. C. y Rey al Maiestat del rey don Philip nostre senyor celebrada en la vila de Montso any MDLXXXV*. 3 vol. Barcelona: s.n., 1588-1589.

CYADC-1704 = *Constitucions y altres drets de Catalunya compilats en virtut del capítol de cort LXXXII de les corts per la S. C. y R. majestat del rey Philip IV nostre senyor celebrada en la ciutat de Barcelona any MDCCII*. 3 vol. Barcelona: Martí/Llopis, 1704.

DALMASES, N. DE: *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1300-1500 (aproximació a l'estudi)*. 2 vol. Barcelona: IEC, 1992.

DANT.: *La Divina Comèdia*, Barcelona: Plaza & Janes, 1980. [Traducció de Josep M. de Sagarra].

DAY, J.: «Catalan Minting policy in Sardinia in the wake of the conquest, 1324-1331». *Problems of the medieval coinage in the Iberian area*. Vol. 2. Avilés: Sociedad Numismática Avilesina/Instituto de Sintra, 1986, p. 389-400.

DESCLOT. *Crònica*. Barcelona: Barcino, 1949-1951. [Edició a cura de M. Coll i Alentorn].

DHÉNIN, M.; NONY, D.: «Un atelier de faux monnayeurs du XVIIe s. a Despeñaperros (Jaén)». *Acta Numismàtica*. VIII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1978, p. 207-212.

DIEUDONNÉ, A.: *Manuel des poids monétaires*. París: Florange/Ciani, 1925.

DUBY, G.: *Los tres órdenes o lo imaginario del feudalismo*. Madrid: Taurus, 1992.

DUMAS, F.: «Materiel de faux monnayeur en Dordogne». *II Simposi Numismàtic de Barcelona*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1980. p. 71-73.

DUPLESSI, J.: «Les monnaies concurrentes de Henri VI, roi de France et d'Angleterre, et de Charles VII». MAYHEW, N., J.; SPUFFORD, P. (ED.) *Later Medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques*. Oxford: BAR International Series 389, 1988. p. 128-146.

DURAN SANPERE, A.; SANABRE, J. (ED.): *Llibre de les solemnitats de Barcelona*. Barcelona: Institució Patxot, 1947.

DURAN SANPERE, A.: *Barcelona i la seva Historia. La societat i l'organització del treball*. Vol. 2. Barcelona: Curial, 1973.

DURAND, G.: *Speculum iudiciale*. 2 vol. Aalen: Scientia, 1975. [Edició facsímil de la de Basilea, 1574]

EIXIMENIS, F.: *Regiment de la cosa pública*. Barcelona: Editorial Barcino, 1927.

EIXIMENIS, F.: *Doctrina Compendiosa*. Barcelona: Editorial Barcino, 1929.

EIXIMENIS, F.: *Dotzè llibre del crestià*. 2 vol. Girona: Col·legi Universitari de Girona/Diputació de Girona, 1986-1987.

ELIAS DE MOLINS, A.: «Numismática. 1. Seca de Barcelona. Edificio que antes había pertenecido al Temple, 1328». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*. Vol. V. Madrid: Colegio Nacional de Sordomudos, 1901, p. 815-817.

EPSTEIN, S. A.: *Wage and Labor Guilds in Medieval Europe*. Chapel Hill/Londres: University of North Caroline Press, 1991.

ESCUADERO, J. A.: *Curso de Historia del Derecho. Fuentes e Instituciones Político-administrativas*. Madrid: Solana e hijos, 1995.²

ESTRADA-RIUS, A.: «Jaume Callís i la caracterització jurídica del Monarca en temps del Magnànim». *XVI Congresso Internazionale di Storia della Corona d'Aragona. Celebrazioni Alfonsine*. Vol. 1. Nàpols: Comune di Napoli/Paparo Edizioni, 2000, p. 237-252.

ESTRADA-RIUS, A.: *Una casa per al General de Catalunya. A propòsit del vi centenari de l'adquisició de la primitiva casa de la Deputació del General de Catalunya a Barcelona, avui Palau de la Generalitat (1400-2000)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2000.

ESTRADA-RIUS, A.: *Els orígens de la Generalitat de Catalunya (La Deputació del General de Catalunya: dels precedents a la reforma de 1413)*. [tesi doctoral inèdita llegida a la Universitat Pompeu Fabra el 30 d'octubre de 2001].

ESTRADA-RIUS, A.: «La ceca real de Barcelona en la Baja Edad Media. Notas para el estudio de su organización». *Actas del XI Congreso Nacional de Numismática (Zaragoza, 2002)*. Saragossa: Fundación Real Casa de la Moneda, 2003, p. 269-274.

ESTRADA-RIUS, A.: «El capítol de la seca reial de Barcelona. Notes a propòsit d'un llibre d'actes (1577-1581)». *Estudis Històrics de l'Arxiu de Protocols de Barcelona*. XXII. Barcelona: Col·legi de Notaris de Catalunya, 2004, p. 77-94.

ESTRADA-RIUS, A.: *La Drassana Reial de Barcelona a l'Edat Mitjana. Organització institucional i construcció naval a la Corona d'Aragó*. Barcelona: Ed. Angle, 2004.

ESTRADA-RIUS, A.: «La recepción de la ordenanza mallorquina de 1315 en las cecas medievales de la Corona de Aragón. Notas para su estudio». *Actas del XIII Congreso Internacional de Numismática (Madrid-2003)*. Tom. 2. Madrid: International Numismatic Commission/Ministerio de Cultura/Museo Arqueológico Nacional, 2005, p. 1319-1325.

ESTRADA-RIUS, A.: «Alcaldes de la seca versus Cònsols de Mar: apunts sobre un conflicte de jurisdiccions». *XVIII Congrès Internacional d'Història de la Corona d'Aragó (València, 2004)*. Tom. 1. València: Universitat de València/Fundació Jaume II el Just, 2005, p. 583-593.

ESTRADA-RIUS, A.: «El Col·legi de la seca reial de Barcelona. Notas para su estudio». *Ius Fugit. Revista de estudios histórico-jurídicos de la Corona de Aragón*. 12. Saragossa: Universidad de Zaragoza/CSIC/Diputación de Zaragoza, 2005, p. 445-461.

ESTRADA-RIUS, A.: «Un exemple d'exercici de la regalia monetària a la Corona d'Aragó: el procés d'emissió dels alfonsins d'or de Càller», *Mediae aetatis moneta: la moneda a la Mediterrània medieval*, Barcelona: MNAC, 2006, p. 47-60.

ESTRADA-RIUS, A.: «Els col·legis d'obrers i de moneders en els territoris mediterranis de la Corona d'Aragó». *Mediae aetatis moneta: la moneda a la Mediterrània medieval*, Barcelona: MNAC, 2006, p. 71-83.

ESTRADA-RIUS, A.: «La representació de la monarquia en la moneda medieval: aproximació al repertori iconogràfic d'una institució», *Mediae aetatis moneta: la moneda a la Mediterrània medieval*. Barcelona: MNAC, 2006, p. 87-96.

ESTRADA-RIUS, A.: «Monedas y útiles monetarios en un grabado inédito catalán de 1646: propuesta de identificación». *Numisma*. 250. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 2006, p. 537-554.

ESTRADA-RIUS, A.: «Consideracions iconogràfiques a l'entorn d'un gravat atribuït a Ramon Olivet (1646)». *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*. XX/2006. Barcelona: Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, 2007, p. 35-49.

ESTRADA-RIUS, A. ET ALII.: *La moneda falsa de l'antiguitat a l'euro*. Barcelona: MNAC, 2010.

ESTRADA-RIUS, A.: *La lluita contra la moneda falsa a la Barcelona de Felip II (1598-1621)*, Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2011.

FERNÁNDEZ DEL CASTILLO, J.: *Tratado de ensayadores*. Madrid: Diego Flamenco, 1623.

FERRER, J. DE.: [*Excellentissim Senyor. Los Alcaldes Monaders, Obrers, y demás Officials de la Seca Real de la present Ciutat de Barcelona...*]. Barcelona: s. n., 1678-1684.

FERRER, M.: *Observantiarum Sacri Regii Cathaloniae Senatus*. Barcelona: Joan Simon, 1608.

FERRO, V.: *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo, 1987.

FLORES, M.: «Els sards de les mines de Falset al segle XIV». *Cros Ric*. 2. Bellmunt del Priorat: Ajuntament de Bellmunt del Priorat, 2004.

FONT RIUS, J.M.: «Orígenes del régimen municipal de Cataluña». *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1985.

FONT RIUS, J. M.: «La administración financiera en los municipios catalanes medievales». *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Catalunya medieval*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1985, p. 611-637.

FONTANELLA, J. P.: *De pactis nuptialibus sive capitulis matrimonialibus tractatus*. 2 vol. Barcelona: Llorenç Deu, 1612.

FONTANELLA, J. P.: *Decisiones Sacri Regii Senatus Cathaloniae*. 2. vol. Ginebra: Samuelis Choer, 1662.

FONTANELLA; LAUGER.: *Memorial en favor dels alcaldes de la seca, en iustificació dels privilegis, i iurisdictio de aquells*. Barcelona: Pere Joan Dexen, 1646.

GARCÍA DE VALDEAVELLANO, L.: *Curso de historia de las instituciones españolas de los orígenes al final de la Edad Media*. Madrid: Alianza, 1986.

GARCÍA-BELLIDO, M^a. P.: «Moldes procedentes de Salamanca para fundir maravedís de Alfonso VIII». *Numisma*. xxxiii. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1983, p. 227-240.

GARCÍA CABALLERO, J.: *Theorica y practica de la arte de ensayar oro, plata y vellon rico: danse reglas para ligar, religar, alear y reducir qualesquiera cantidades de oro y plata a la ley del reyno : corrigense las reglas y tables de Juan de Arphe, y aumentanse otras nuevas para mayor claridad de los que quisierens aprender esta facultad*. Madrid: Imprenta de A. Fernández, 1713.

GARCÍA GONZÁLEZ, A.: *Tratado teórico-práctico para conocimiento de las monedas falsas españolas con la historia de los ensayadores y contrastes [...]*. Madrid: Imprenta de D. Gregorio Hernando, 1882.²

GARCÍA MARÍN, J. M.: *El oficio público en Castilla durante la Baja Edad Media*. Madrid: Instituto Nacional de Administración Pública, 1987.

GARCÍA LUJÁN, J. A.: «Privilegios de los monederos de la ceca de Toledo». *Numisma*. 150-155. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1978, p. 541-555.

GINORI CONTI, P.: *Constitutum Artis Monetariorum Civitatis Florentie*. Florència: Leo S. Olschki, 1939.

GIORGIONI MERCURIALI, CL.: «La riorganizzazione della zecca dopo la rivolta di Villa di Chiesa (1355)». *Bollettino storico pisano*. 53. Pisa: Società Storica Pisana, 1984, p. 279-289.

GONZÁLEZ DÍEZ, E.: *Colección diplomática del concejo de Burgos (884-1369)*. Burgos: Instituto de Estudios Castellanos, 1984.

GONZÁLEZ SUGRAÑES, M.: *Contribució a la història dels antichs gremis dels arts y oficis de la ciutat de Barcelona. Volum primer. Agullers, apotecaris i argenters*. Barcelona: Henrich y Cia, 1915.

GONZÁLEZ-VARAS, A.: *Consejo y consentimiento en los órganos colegiados canónicos. Su incidencia en el Derecho público secular medieval*. Valencia: Tirant lo Blanch/Universidade de Vigo, 2007.

GROSSI, P.: *El orden jurídico medieval*. Madrid: Marcial Pons, 1996.

GUAL, M.: *El primer manual hispánico de mercadería (siglo XIV)*. Barcelona: CSIC, 1981.

GUDIOL, J.: *Les monedes vigatanes durant la revolta de Catalunya contra Felip IV (1641-1646)*. Vic: Gazeta de Vich, 1925.

HEISS, A.: *Descripción General de las monedas hispano-cristianas desde la invasión de los árabes*. Vol. II. Madrid: Imprenta del Norte, 1867.

HERNÁNDEZ-CROS, J. E. (DIR.): *Catàleg del Patrimoni Arquitectònic Històric-Artístic de la Ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, s.d.

HERNANDO, J. (ED.): «Tractatus de Origine et natura iure et mutationibus monetarum Nicolás de Oresme (s.XIV)». *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*. 2. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1981, p. 9-65.

HERNANDO, J.; VALDEPEÑAS, P.: «Del trenchament de la presó del bisbe. El procés contra Francesc Fonolleda i na Violant, acusats de col·laboració en l'evasió de la presó

episcopal de Barcelona de l'any 1413. A.D.B., *Processos* n. 725 (a. 1436)». *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*. 11-12. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1990-1991, p. 75-107.

HERRERA, A.: «Los obreros de la casa de la moneda de Sevilla, avecindados en Sanlúcar la Mayor, y la defensa de sus privilegios (siglos XV-XVIII). *Cuadernos de Numismática*. 13. Madrid: Numinter S.A., 1979, p. 19-26.

HUICI, A.; CABANES, M. D.: *Documentos de Jaime I de Aragón*. 5 vol. Valencia-Zaragoza: Anubar, 1976-1988.

IBÁÑEZ, M. ET ALII.: *La colección de útiles de acuñación del Museo de Navarra*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 2003.

IBN JALDÚN. *Introducción a la historia universal (Al-Muqaddimah)*. Mèxic: Fondo de Cultura Económico, 1987.

IGLESIA, A.: *La creación del Derecho. Una historia de la formación de un derecho estatal español. Manual*. Vol. II. Barcelona: Signo, 1992.

ISIDOR DE SEVILLA.: *Etimologías*. Vol. 1. Madrid: BAC, 2000.

JAUME III DE MALLORCA.: *Leyes palatinas*. Palma de Mallorca: Olañeta editor, 1991.

JOHNSON, C.: *The De moneta of Nicholas Oresme and English Mint Documents*. Edimburg/Londres: Thomas Nelson and sons Ltd, 1956.

JORBA, X.: «Els encunys de pellofes d'Olot». *Acta numismàtica*. 38. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2008, p. 199-210.

KLUPFEL, L.: «El règim de la Confederació catalano-aragonesa a finals del segle XIII. V. Les finances». *Revista Jurídica de Catalunya*. Vol. xxxvi. Barcelona: Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1930, p. 97-135.

KÜCHLER, W.: *Les finances de la Corona d'Aragó al segle XV (regnats d'Alfons V i Joan II)*. València: Edicions Alfons el Magnànim, 1997.

KULA, W.: *Las medidas y los hombres*. Madrid: Siglo XXI, 1980.

LALINDE, J.: *La institución virreinal en Cataluña 1471-1716*. Barcelona: Instituto Español de Estudios Mediterráneos, 1964.

LALINDE, J.: «La purga de taula». *Homenaje a Jaime Vicens Vives*. Vol. 1. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1965, p. 499-523.

LALINDE, J.: *La jurisdicción real inferior en Cataluña: corts, veguers, batlles*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona/Museu d'Història de la Ciutat, 1966.

LALINDE, J.: *La persona y la obra del jurisconsulto vicense Jaime Callís*. Vic: Il·lustre Col·legi d'Advocats de Vic, 1980.

LECOY DE LA MARCHE, A.: *Les relations politiques de la France avec le royaume de Majorque: iles Baléares, Roussillon, Montpellier, etc.* 2 vol. París: Leroux, 1892.

LE GENTILHOMME, P.: «L'institution des monnoyers du serment d'empire dans le royaume d'Arles et de Vienne et ses filiales en France de 1343 a 1541». *Position des thèses soutenues par les élèves de la promotion de 1931 pour obtenir le diplôme d'archiviste paleographe*. París: Les Presses Universitaires de France, 1931.

LEVY, A. H.: «The making of coin dies». *Israel Numismatic Journal, Studies in Memory of Paul Balog*. 10. Jerusalem: Israel Numismatic Society, 1988-1989, p. 137-141.

Libro de la Confraría de Santiago. Bilbao: La Gran Enciclopedia Vasca, 1977.
[Edició facsímil]

LÓPEZ, R. S.: «Continuità e adattamento nel medio evo: Un millennio di storia delle associazioni di monetieri nell'Europa meridionale». *Studi in onore di Gino Luzzatto*. Vol. II. Milà: Giuffrè, 1950, p. 74-117.

LÓPEZ, R. S.: «An aristocracy of Money in the Early Middle Ages». *Speculum. A Journal of Medieval Studies*. Vol. 28, issue 1. Cambridge (Mass.): Mediaeval Academy of America, 1953, p. 1-43.

Llibre del Consolat de Mar = COLÓN, G.; GARCÍA, A. (ED.): *Llibre del Consolat de Mar*. Barcelona: Fundació Noguera, 2001.

LOT, F.; FAWTIER, R.: *Histoire des institutions francaises au Moyen Age. Tom. II: Les institutions royales*. París: Presses Universitaires de France, 1958.

LLOBET, J. M.: «Les trameses cerverines de moneda retallada a la seca de Barcelona». *Acta Numismàtica*. VIII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1978, p. 191-197.

LLOBET, J. M.: «Francí Tarroja, argenter de Cervera i oficial de la seca de Barcelona», *Symposium numismàtico de Barcelona*, vol. 2, Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1979, p. 353-355.

LLOBET, J. M.: «*La Taula de Canvi*» de Cervera y su entorno socio-económico (1599-1715). Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1985.

LLOBET, J. M.: «Documents per a la història del contrast de la moneda a Cervera (1407-1716). (Primera part)», *Acta Numismàtica*, 28, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1998, p. 157-184.

LLOBET, J. M.: «Documents per a la història del contrast de la moneda a Cervera (1407-1716). (Segona part)», *Acta Numismàtica*. 29. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 1999, p. 135-142.

LLUÍS I NAVAS-BRUSI, J.: «Notas sobre la legislación y organización de las cecas de Juan II y Enrique IV». *Ampurias. Revista de Arqueología, prehistoria y etnología*. XIII. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1951, p. 135-152.

MADURELL, J. M.: «Encuadernadores y librerios barceloneses judíos y conversos (1322-1458)». *Sefarad*. XXI. Madrid: CSIC, 1961, p. 300-338.

MADURELL, J. M.: «Encuadernadores y librerios barceloneses judíos y conversos (1322-1458)». *Sefarad*. XXII. Madrid: CSIC, 1962, p. 345-372.

MADURELL, J. M.: «Encuadernadores y librerios barceloneses judíos y conversos (1322-1458)». *Sefarad*. XXIII. Madrid: CSIC, 1963, p. 74-103.

MADURELL, J. M.: *Manuscrits catalans anteriors a la impremta (1321-1474): contribució al seu estudi*. Barcelona: Associació Nacional de Bibliotecaris, Arxivers i Arqueòlegs. Delegació de Catalunya i Balears, 1975.

MAGAROLA, M. J.; VINYES.: *Discursus iuris pro iurisdictione Alcaldorum Siccae Monetariae Barcinone contra oeconomum beatissimae Virginis Mariae de Mari eiusdem civitatis Barceinone*. Barcelona: Esteve Liberòs, 1627.

MANOTE, R. M.; PADRÓS, M. R.; RUIZ, F.: *Guia visual art gòtic*. Barcelona: MNAC, 2005.

MANTELLIER, P.: «Medaille des monnoyers de Rouen». *Revue Numismatique*. 17. París: Société Numismatique, 1851, p. 59-67.

Manual de novells ardits, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní. 28 vol. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1892-1975.

MAÑÉ, M^a. C.: «Falsificació de moneda a Girona (1314-1315)». *Homenatge a la memòria del prof. Dr. Emilio Sáez. Aplec d'estudis dels seus deixebles i col·laboradors*. Barcelona: Universitat de Barcelona/CSIC, 1989, p. 111-126.

MARIANA, J. DE: *Tratado y discurso sobre la moneda de vellón*. Madrid: Ministerio de Economía y Hacienda/Instituto de Estudios Fiscales, 1987.

MAROT, T. ET ALII.: *El tesoro de Sant Pere de Rodes. Una ocultació de monedes d'or i de plata a l'inici del segle XVI*. Barcelona: MNAC, 1999.

MARQUILLES, J.: *Comentaria super usaticis Barchinone*. Barcelona: J. Luschner, 1505.

MARTÍNEZ ELCACHO, A.: «La explotación de la plata en el condado de las montañas de Prades (Tarragona) durante la Baja Edad Media». PUCHE, O.; AYARZAGÜENA, M.: (Ed). *Minería y metalurgia históricas en el sudoeste europeo*. Madrid: Sociedad Española para

la Defensa del Patrimonio Geológico y Minero y Sociedad Española de Historia de la Arqueología, 2005, p. 357-363.

MARTÍNEZ ELCACHO, A.: «Las ordenanzas promulgadas en 1352 para explotar la plata en el Condado de las Montañas de Prades y Baronía de Entenza». *Historia. Instituciones. Documentos*. 33. Madrid: UNED, 2006, p. 423-433.

MASSIP, J.: *Inventari de l'arxiu històric de Tortosa*. 2 vol. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1995.

MASSÓ, J.: «Inventari dels béns mobles del rey Martí d'Aragó». *Revue Hispanique*. XII. New York: The Hispanic Society of America, 1905, p. 413-590.

MATEU, F.: *La ceca de Valencia y las acuñaciones valencianas de los siglos XIII al XVIII*. València: Imprenta vídua de Miguel Sanchis, 1929.

MATEU, F.: *Catálogo de los ponderales monetarios del Museo Arqueológico Nacional*. Madrid: Cuerpo Facultativo de archiveros, bibliotecarios y arqueólogos, La Revista, 1934.

MATEU, F.: «El vocabulari medieval de l'exercici de la monederia segons documents valencians». Extret del *Butlletí de dialectologia catalana*. Vol. XXIV. Barcelona: Impremta de la Casa d'Assistència, 1937.

MATEU, F.: *Glosario hispánico de numismática*. Barcelona: CSIC, 1946.

MATEU, F.: «Los privilegios de los monederos en la organización foral del reino de Valencia». *Anuario de Historia del Derecho Español*. xx. Madrid: Instituto Nacional de Estudios Jurídicos, 1950, p. 70-136. [Citem la separata de l'article amb paginació independent p.1-71].

MATEU, F.: «La técnica medieval de las acuñaciones monetarias». *Numisma*, 1. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1951, p. 69-74.

MATEU, F.: «Para la historia monetaria del reinado de Felipe III (A propósito de una falsificación de "quartos")». *Numisma*. 12. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1954, p. 49-56.

MATEU, F.: *Aportación a la historia monetaria del reino de Valencia en el siglo XVIII*. Valencia: Instituto Alfonso el Magnánimo, 1955.

MATEU, F. (ED.): *Libre dels privilegis de la seca y casa real de la moneda de Sa Magestat de la ciutat y regne de Valencia los quals se han vertit de lati en romans en lo any de la nativitat del Senyor MDCXXX*. Ajuntament de València: València, 1957.

MATEU, F.: «Una versió romance del privilegi de la Ceca de Barcelona de 1339, hecha para la de Valencia en 1369. (Notas diplomáticas referentes al reinado de Pedro el Ceremonioso)». *Numisma*. 66. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1964, p. 21-29.

MATEU, F.: «Los contratos de arriendo de las cecas reales. El de Valencia de 1473». *Homenaje a Jaime Vicens Vives*. Vol. 1. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1965, p. 551-557.

MATEU, J.: «El *Aureum opus*. Índice de su contenido». *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*. Tomo LXIV, 2. Madrid: 1958. p. 617-671.

MATEU IBARS, M. D.: «El *Maestre de la Seca* en la jurisdicción real. Documentos de Francesch Ferrer, de 1408 y 1412, de la de Valencia». *Numisma*. 165-167. Julio-Diciembre. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1980, p. 223-231.

MATEU VIDAL, E. (ED.): *Ordinacions de la universitat de la vila i terme de Sabadell / segle XVI*. Sabadell: Ajuntament de Sabadell, [1967].

MAYHEW; SPUFFORD (ED.): *Later Medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques*. Oxford: BAR International Series 389, 1988.

MEYER, N. J. DE.: «Une chartre de 1502 (1503 n. st.) concernant les privilèges des monnayeurs de Flandre». *Revue belge de numismatique et de sigillographie*. CVIII. Brusel·les: Imprimerie Cultura, 1962, p. 209-223.

MICHAUD-QUANTIN, P.: *Universitas. Expressions du mouvement communautaire dans le Moyen-âge latin*. París: Librairie philosophique J. Vrin, 1970.

MIERES, T.: *Apparatus super constitutionibus curiarum generalium Cathaloniae*. Pars Prima. Barcelona: Sebastiani a Cormellas, 1621.

MOLAS, P.: *Economia i societat al segle XVIII*. Barcelona: La paraula viva, 1975.

MOLINÉ, E.: *L'antich orde judiciari observat en la cort dels consols de la mar de Barcelona. Manuscrit inèdit d'un còdich processal barceloní del segle XV*. Barcelona: Casa de la Caritat, 1917. [Extret de la *Revista jurídica de Catalunya* corresponent als mesos de juny-agost de 1917].

MONTAGUT, T. DE.: *El Mestre racional a la Corona d'Aragó (1283-1419)*. 2. Vol. Barcelona: Fundació Noguera, 1987.

MONTAGUT, T. DE.: *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya (Des dels seus orígens fins a la reforma de 1413)*. Barcelona: Sindicatura de Comptes de Catalunya, 1996.

MONTAGUT, T. DE; FERRO, V.; SERRANO, J.: *Historia del dret català*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 2001.

MORLÀ, M.: *Por la iurisdicción del colegio y casa real de la seca de la ciudad de Valencia*. València: Juan Bautista Marçal, 1637.

MURRAY, G.; IZAGA, J. M.; SOLER, J.: *El Real Ingenio de la moneda de Segovia. Maravilla tecnológica del siglo XVI*. Toledo: Fundación Juanelo Turriano, 2006.

MURRAY, G.: «El vellón de molino y la mecanización a la segoviana de las cecas castellanas (1660-1664)». [Edició digital disponible a http://www.segoviamint.org/espanol/articulos/el_vellon_de_molinoy_la_mecaniza.htm].

Nueva Recopilación de las leyes del Reino. Valladolid: Lex Nova, 1982 [Edición anastática].

ORESME, N.: *Tractatus de origine, natura, iure et mutacionibus monetarum*. [vegeu-ne una edició llatina i la traducció a l'anglès a: JOHNSON. *The De moneta...* i una edició castellana a: HERNANDO, *Tractatus de origine...*].

ORTIZ DE ZÚÑIGA, D.: *Anales eclesiásticos y seculares de la muy noble y muy leal ciudad de Sevilla*. Tom 2. Madrid: Imprenta Real, 1795.

PANVINI ROSATI, F.: «La tecnica monetaria altomedievale». *Artigianato e tecnica nella società dell'alto medioevo occidentale. XVIII Settimana di Studio del centro di studio sull'Alto Medioevo, 2-8 aprile 1970, Spoleto*. Vol. 2, Spoleto: Presso la Sede del Centro, 1971, p. 713-748.

PARADALTAS, F.: *Memoria acerca de la antigüedad y utilidad de la casa de moneda de Barcelona*. Barcelona: Impremta de Tomás Gaspar, 1845.

PASCUAL, L.: *Documentos de Enrique II. Colección de documentos para la historia del reino de Murcia*. Vol. VIII. Murcia: Academia Alfonso X el Sabio/CSIC, 1983.

PASSOLA, J.M.: *Els orígens de la Banca Pública: les taules de canvi municipals*. Sabadell: AUSA, 1999.

PELLICER, J.: «Aportació a l'estudi dels mestres de la moneda a les seques de la corona (confederació) catalano-aragonesa fins a 1500». *Numisma*. 120-131. Madrid: Sociedad iberoamericana de estudios numismáticos, 1973-1974, p. 441-447.

PELLICER, J.: *Glosario de maestros de ceca y ensayadores (siglos XIII-XX)*. Madrid: Museo Casa de la Moneda, 1997.²

PERARNAU, J.: «Una còpia del llibre de privilegis de la ceca de Barcelona», *Arxiu de Textos Catalans Antics*. 10. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1991, p. 334-338.

PERE EL CERIMONIÓS: *Crònica*. Barcelona: Edicions 62/La Caixa, 1995.

PERELLÓ, A. M.: *L'arquitectura civil del segle XVII a Barcelona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

PERES, D.: *História dos moedeiros de Lisboa como classe privilegiada*. 2 vol., Lisboa: Academia Portuguesa da História, 1964 y 1965.

PÉREZ SINDREU, F.: *La casa de la moneda de Sevilla. Su historia*. Sevilla: Publicaciones de la Universidad de Sevilla/Fundación Fondo de Cultura de Sevilla, 1992.

PÉREZ DE VARGAS, B.: *De re metallica, en el qual se tratan muchos y diversos secretos del conocimiento de toda suerte de minerales*. Madrid: Pierres Cosín, 1569.

PÉTIGNY, J. DE.: «Privilèges des monnoyers de Blois». *Revue Numismatique Française*. 1. París: P.-J. Merckx, 1840. p. 273-287.

PIOT, J. CH.: «Ancienne administration monétaire de la Belgique». *Revue de la Numismatique Belge*. 1. Brusel·les: Societé Royal de Numismatique Belge, 1842. p. 26-76.

PLANES, R.: *La descripció dels arxius municipals catalans fins a la fi del segle XIX: l'arxiu de la ciutat de Solsona*. Barcelona: IEC, 1993.

POMINI, R.: *La «causa impositionis» nello svolgimento storico della dottrina finanziaria*. Milà: Giuffrè, 1972.

PONS, A.: «Constitucions e ordinacions del regne de Mallorca (continuació)». *Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*. 23. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1930-1931. p. 13-17.

Psalterium glosatum: salterio anglo-catalán. Barcelona: Moleiro, 2004-2006. [Edició facsímil].

PUJADES, J.: *Crónica universal del principado de Cataluña escrita en el siglo XVII por Gerónimo Pujades*. 8 vol. Barcelona: J. Torner, 1829-1832.

QUETGLAS, B.: *Los gremios de Mallorca. Breve estudio histórico-sociológico de los Colegios de Honorables Menestrales que florecieron en Mallorca desde el siglo XIII hasta el XIX*. Palma de Mallorca: Imprenta Politécnica, 1980.

RÀFOLS, J. F. (DIR.): *Diccionario biográfico de Artistas de Cataluña desde la época romana hasta nuestros días*. 3 vol. Barcelona: Editorial Millà, 1953.

RAIMBAULT, M.: «La charte du parlement général des monnoyeurs du serment de l'empire, tenu a Avignon en 1489». *Revue Numismatique*. París: Rollin et Feuarent, 1905. Tom. 9. p. 76-86.

RIBALTA, J.: «*Ius cundendi monetam*, sobirania i pactisme a Catalunya. Els problemes jurídics de l'anomenada moneda local catalana». *Initium. Revista Catalana*

d'Història del Dret. 1. Barcelona: Associació Catalana d'Història del Dret Jaume de Montjuïc. p. 505-562.

RIERA, A.: «La aparición de las corporaciones de oficio en Cataluña (1200-1350)». *Cofradías, gremios, solidaridades en la Europa Medieval. XIX Semana de Estudios Medievales Estella '92*. Gobierno de Navarra/Departamento de Educación y Cultura, 1993. p. 285-318.

RIERA, J.: *El cavaller i l'alcovota. Un procés medieval*. Barcelona: Club Editor, 1987.

RIERA, S.: «El Consell de Cent: creació i desenvolupament del seu règim de govern (1249-1462)». *La Barcelona gòtica*. Barcelona: Museu d'Història de la Ciutat, 1999. p. 33-34.

RIPOLL, A. DE: *Variae iuris resolutionis multis diversorum Senatuum decisionibus illustratae: omnia sunt practicabilia, quae hic resoluuntur et quotidianae praxi frequentissima, ubi quamplurimae constitutiones Cataloniae declarantur*. Lió: Iacobi, Andrea et Matthaei Prost, 1630.

RIPOLL, A. DE: *Regaliarum tractatus*. Barcelona: Gabriel Nogués, 1644.

RIPOLL, M. E.: *La Seca o Casa de la Moneda de Barcelona. Dels precedents al segle XIX*. Barcelona: IEC, 2008.

RIPOLLÈS, P. P.: LLORENS, M. M. ET ALII. *Els diners van i vénen*. València: Museu de Prehistòria, 1999.

RIPOLLÈS, P. P.: «La Cova de l'Àguila: un taller de falsificadores de moneda (siglo XVII)». *Numisma*. 233. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 2003, p. 261-293.

RIQUER, I. DE.: «Lo canviador de Jordi de Sant Jordi: maldit», *Butlletí de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres*. 45. Barcelona: L'Acadèmia, 1996, p. 239-258.

RIVERO, C. DEL.: *Segovia numismática. Estudio general de la ceca y de las monedas de esta ciudad*. Segovia: Heraldo segoviano imprenta de Carlos Martín, 1928.

ROCA, A. *Arismetica*. Barcelona: Claudio Bornat, 1565.

ROLLAND, H.: *Les Corporations de Monnayeurs dans le Midi de la France (XIVe-XVIe)*. Étude éditée par les soins de l'Institut d'Études Corporatives et Sociales. París: Cercle d'Éditions Corporatives et Sociales, s.d.

ROMA, A.: «Monederos lombardos y franceses en las primeras emisiones monetarias de León, Castilla, Aragón y Navarra (1076-1126)», *Numismatica e antichità classiche. Quaderni Ticinesi*. XXXIV. Lugano: Gaggini-Bizzozero, 2005, p. 377-395.

ROMA, A.: *La organización de las emisiones monetarias del Reino de León en la Edad Media*. 2 vol. Universitat de Santiago de Compostela, 2008 [Tesi doctoral inèdita llegida a la Universitat de Santiago de Compostela el 2008].

RUBIÓ, A.: *Diplomatari de l'Orient català (1301-1409). Col·lecció de documents per a la història de l'expedició catalana a Orient i dels ducats d'Atenes i Neopàtria*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2001.

RUBIO VELA, A.: *Epistolari de la València medieval [I]*, València: Institut de Filologia Valenciana, 1985.

SAGARRA, F. DE.: «L'arte della incisione nella sigillografia catalana del secolo XIV». *Atti del X Congresso internazionale di storia dell'Arte in Roma*. Roma: Maglioni & Strini, 1922, p. 146-157.

SAGARRA, F. DE.: *Sigil·lografia catalana. Inventari i estudi dels segells de Catalunya*. 4 vol. Barcelona: Ajuntament de Barcelona/Estampa d'Henrich, 1915-32.

SALAT, J.: *Tratado de las monedas labradas en el principado de Cataluña con instrumentos justificativos*. 2 vol. Antoni Brusi: Barcelona, 1818.

SANAHUJA, X.: «Els escuts d'or amb marca B-A són de Barcelona». *L'ardit*. 14 Barcelona: Cercle Filatèlic i Numismàtic de Barcelona, 2000, p. 33-36.

SANAHUJA, X.: «Rals i croats catalans del segle XVI». *Acta numismàtica*. 30 Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics/Institut d'estudis Catalans, 2000, p. 95-130.

SANAHUJA, X.: *La moneda municipal a Reus i el seu entorn (s.XV-XVIII)*. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus, 2005.

SÁNCHEZ, J. ; PÉREZ, J.: «Minería y acuñación». LÓPEZ PIÑERO, J. M^a (DIR.), *Historia de la ciencia y de la técnica en la Corona de Castilla. Siglos XVI y XVII*. Vol. III. Salamanca: Junta de Castilla y León, 2002, p. 467-501.

SÁNCHEZ, M.: *El naixement de la fiscalitat d'Estat a Catalunya (segles XII-XIV)*. Vic/Girona: Eumo Ed./Universitat de Girona. 1995.

SÁNCHEZ, M.; ORTÍ, P.: *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya. Els capítols del donatiu (1288-1384)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya/Departament de Justícia, 1997.

SANTAMARIA, A.: «Pragmática de Granada: una década de la historia de Mallorca (1495-1504)». *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca*. 670-671. Palma: Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Palma de Mallorca, 1971, p. 3-72.

SAVÈS, G.; VILLARONGA, L.: «Gros tournois inédit de Jaume roi de Majorque». *Gaceta Numismàtica*. 16. Barcelona: ANE, 1970, p. 34-37.

SANTCLIMENT, F.: *Suma de la art de arismètica*. Barcelona: Pere Posa, 1482. [Edició facsímil: Escobedo, J.: *Un incunable científic català: la Suma de la art de arismètica de Francesc Santcliment*. 2 vol. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2007].

SELLWOOD, D. G.: «Medieval minting techniques». *British Numismatic Journal*. 31. Londres: British Numismatic Society, 1962, p. 57-65.

SENDRA, «Les encunyacions a molí de Carles II a València. 1682-1683», *Acta numismàtica*, 37, Barcelona: IEC/Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, 2007, p.159-167.

SERRANO, J. (ED.): *Els costums d'Orta (1296). Estudi introductor i edició*. Barcelona: Ajuntament d'Horta de Sant Joan, 1996.

SOLDEVILA, F.: «A propòsit del servei del bovatge». *Anuario de Estudios Medievales*. 1. Barcelona: CSIC, 1964, p. 573-587.

SOLLAI, M.: *Monete coniate in Sardegna 1289-1813*. Sàsser: Gallizzi, 1977.

SPUFFORD, P.: «Mint organisation in the Burgundian Netherlands in the fifteenth century». *Studies in Numismatic Method presented to Philip Grierson*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

SPUFFORD, P.: «Mint Organisation in late medieval Europe». *Later medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques. The Eight Oxford Symposium on Coinage and Monetary History*. BAR: Oxford, 1988, p. 7-29.

SPUFFORD, P.: *Dinero y moneda en la Europa medieval*. Barcelona: Crítica, 1991.

SPUFFORD, P.: «Monetary practice and monetary theory in Europe (12th-15th. centuries)». *Moneda y monedas en la Europa Medieval. XXVI Semana de Estudios Medievales (siglos XII-XV)*. Pamplona: Gobierno de Navarra, 2000.

STAHL, A. M.: «The Mint of Venice in the Thirteenth Century». *Later medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques. The Eight Oxford Symposium, on Coinage and Monetary History*. BAR: Oxford, 1988. p. 97-127.

STAHL, A. M.: *The Mint of Venice in the Middle Ages*. Baltimore: The John Hopkins University Press/The American Numismatic Society, 2000.

SUÁREZ DE FIGUEROA, C.: *Plaza universal de todas ciencias, y artes, parte traducida de toscano, y parte compuesta [...]*. Perpinyà: Lluís Roure, 1629.

SUREDA, J.; PÉREZ SÁNCHEZ, A.: *Colección Cambó*. Barcelona, 1990.

TANGHERONI, M.: *La città dell'argento. Iglesias dalle origine alla fine del Medioevo con un apendice di Claudi Giorgioni Mercuriali*. Nàpols: Liguori Editore, 1985.

TATJER, M. T.: *La Audiencia Real en la Corona de Aragón: orígenes y primera etapa de su actuación: siglos XIII y XIV*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2009.

TATJER, M. T.: «La potestad judicial del rey. El Consejo del rey en su función de administración de justicia (s. XIII y XIV)». *El poder real en la Corona de Aragón. (Siglos XIV-XVI). Actas del XV Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Tom. 1. Vol. 2. Saragossa: Diputación General de Aragón, 1996, p. 373-388.

TICCIATI, L.: *L'Ordine dei Mercanti a Pisa nei secoli XII-XIII*. Pisa: GISEM/Edizioni ETS, 1992.

TINTÓ, M.: *Els gremis a la Barcelona medieval*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona/Delegació de Cultura, 1978.

TINTÓ, M.: *Cartas del baile general de Valencia, Joan Mercader, al rey Fernando de Antequera*. València: Diputació Provincial/CSIC, 1979.

TORRE, A. DE LA,: «Orígenes de la Deputació del general de Catalunya». *Discursos leídos en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona en la solemne recepción pública de don ==, el día 18 de noviembre de 1923*. Barcelona: Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona, 1923.

TORRES J.: *Ordenanzas medievales sobre fabricación de moneda en Castilla. Edición y análisis del vocabulario técnico*, Madrid: 1988. [Tesis doctoral inédita, publicada en CD-Rom en formato PDF por la Universidad Complutense de Madrid].

TORRES, J.: «El ordenamiento de Cuenca». *Numisma*. 238. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1996. p. 123-146.

TORRES, J.: «Evolución histórica de la fabricación de moneda». *La moneda en Navarra*. Pamplona: Gobierno de Navarra/Caja de Navarra, 2001, p. 257-286.

TORRES, J.: «España. Cecas medievales y modernas del reino de Castilla. Un repaso bibliográfico», *I luoghi della moneta. Le sedi delle zecche dall'antichità all'età moderna. Atti del Convegno Internazionale. Milano 22-23 ottobre 1999*. Milà: Comune de Milano, 2001, p. 287-296.

TORRES, J.: «Las casas de moneda en el reino de Castilla». *Boletín de la Real Academia de la Historia*. Vol. 199, cuaderno III. Madrid: Real Academia de la Historia, 2002, p. 299-330.

TORRES, J.: «La fabricación de moneda en la Edad Media». *XI Congreso Nacional de Numismática*. Saragossa: CSIC, 2002, p. 169-202.

TORRES, J.: «Las cecas romanas y su personal». *Anuario Español de Arqueología*. 76. Madrid: CSIC, 2003, p. 131-152.

TORRES, J.: «Acuñaación de moneda. De los talleres ambulantes a las grandes factorías», *Ars mechanicae. Ingeniería medieval en España*, Madrid: Ministerio de Fomento/Fundación Juanelo Turriano, 2008, p. 215-223.

TORRES FONTES, J.: «La ceca murciana en el reinado de Alfonso XI». *Les espagnes médiévales aspects économiques et sociaux. Annales de la Faculté des Lettres et Sciences Humaines de Nice*. 46. Niça: Les Belles Lettres, 1983, p. 295-313.

TOUATI, F. O.: *Vocabulaire historique du Moyen Age*. París: La Boutique de l'histoire, 2000.

TRALLERO, M. *Breu notícia dels llibres de passantia conservats al Museu d'Història de la Ciutat*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1988.

TRAMULLAS, J.: *Promptuario y guía de artífices plateros*. Madrid: Impremta de Antonio Marín, 1747.

TRAVAINI, L.: «Mint Organization in Italy between the Twelfth and Fourteenth Centuries: a Survey». *Later medieval Mints: Organisation, Administration and Techniques. The Eight Oxford Symposium, on Monetary History*. BAR: Oxford, 1988. p. 39-60.

TRAVAINI, L. (Ed.): *I luoghi della moneta. Le sedi delle zecche dall'antichità all'età moderna. Atti del Convegno internazionale 22-23 ottobre 1999*. Milà: Comune di Milano/Regione Lombardia/Università degli Studi di Milano, 2001.

TRAVAINI, L.: *Monete, mercanti e matematica. Le monete medievali nei trattati di aritmetica e nei libri di mercatura*. Roma: Jouvence, 2003

TRAVAINI, L.; BOLIS, A. (Ed.): *Conii e scene di coniazione*. Roma: Edizioni Quasar 2007.

TREPPO, M. DEL.: *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona catalano-aragonesa*. Barcelona: Curial, 1976.

TRÉTON, R.: *El llibre de les monedes de Barcelona i dels florins d'or d'Aragó. Compilació redactada per Jaume Garcia, arxiver reial de Barcelona, per a ús de la seca de Perpinyà*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009.

TURULL, M.: *La configuració jurídica del municipi baixmedieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*. Barcelona: Fundació Noguera, 1990.

TURULL, M.; RIBALTA, J.: «*De voluntate universitatis: la formació i l'expressió de la voluntat del municipi: Tàrraga, 1214-1520*». *Anuario de Estudios Medievales*. 1. Barcelona: CSIC, 1991, p. 143-231.

UDINA, F.: «La ceca de Barcelona en tiempos de Fernando de Antequera y de Alfonso el Magnánimo en relación con la situación económica de la ciudad». *Numisma*. 34. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1958, p. 37-47.

UDINA, F.: «Los alfonsinos de oro, primera acuñación de este metal en la Corona de Aragón (1339)». *Numisma*. 29. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1957. p. 9-17.

UDINA, F.: *Privilegios reales concedidos a la ciudad de Barcelona*. Colección de Documentos Inéditos del Archivo de la Corona de Aragón. Vol. 43. Barcelona: Arxiu de la Corona d'Aragó, 1971.

UDINA, F.: *L'escut de la ciutat de Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1979.

ULLMANN, W.: *Principios de gobierno y política en la Edad Media*. Madrid: Ed. Revista de Occidente, 1971.

ULLMANN, W.: *Historia del pensamiento político en la Edad Media*. Barcelona: Ariel, 1983.

URGELL, R.: «La reforma de la Ceca de Mallorca en 1461. Una aportación al estudio del fraude fiscal en la Baja Edad Media», *Botlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*. XLV. Palma de Mallorca: Societat Arqueològica Lul·liana, 1989, p. 147-154.

VALLEJO, J.: *Ruda equidad, ley consumada. Concepción de la potestad normativa (1250-1350)*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 1992.

VALLS TABERNER, F.: «*Llibre apellat Consueta*» de l'antic consell municipal de Barcelona, Barcelona: Impremta Casanovas, 1927. [Extret de la *Revista Jurídica de Catalunya*]

VILARET, J.: «Els ardots barcelonins de Felip segon (1598-1621)», *Acta Numismàtica*. 2. Barcelona: Círculo Numismático y Filatélico, 1972, p. 223-227.

VILASECA, S. I VILASECA, L.: «Pellerofes civiles y eclesiásticas de Reus». *Numisma*. 84-89. Madrid: SIAEN/Museo Casa de la Moneda, 1967, p. 131-142.

VINYOLES, T.: «Queixes dels pobres presos de la presó de Barcelona (1445)», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*. 18. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1997, p. 67-88.

VIOLANTE, C.: «Per la storia economica e sociale di Pisa nel Trecento. La riforma della zecca del 1318». *Bullettino dell'Istituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano*. 66. Roma: Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, 1954, p. 129-175.

VORAGINE, J. DE.: *La leyenda dorada*. 2 vol. Madrid: Alianza: 1990.

XAMMAR, J. P.: *Civilis doctrina de antiquitate, et religione, regimine, privilegiis, et praeminentiis inclytae civitatis Barcinonae*. Barcelona: Josep Forcada, 1668.

ZAFORTEZA, D.: «Venda de la casa de la moneda a favor de l'honor Pere Descallar en nom del rei, any 1446». *Bolletí de la Societat Luliana*. 24. Palma: Societat Arqueològica Luliana, 1934, p. 29-32.

10. APÈNDIX DOCUMENTAL

10.1. Regestos

1. 1329. Barcelona

Fragment d'un llibre d'obriers de la seca de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el pes total dels llingots d'argent lliurat als obrers de la mateixa casa de la moneda per a fabricar cospells de diners.

2. [1350]. Juny, 28. Barcelona

Fragment d'un llibre de deslliurances de moneda de la seca de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra els resultats de l'assaig d'una partida de monedes d'argent fabricades a la mateixa casa de la moneda.

3. 1353. Setembre, 14. València

Lletra citatòria enviada pel mestre racional als hereus de Pere Vicens, antic mestre de la seca de Barcelona, per tal que retin comptes de l'administració de la casa de la moneda efectuada pel causant.

4. 1357. Agost, 6. Cariñena

Requeriment del Pere III el Cerimoniós al mestre i als alcaldes de la seca de Barcelona perquè presentin en un termini de quinze dies els seus privilegis al batlle general de Catalunya. Aquest darrer en farà una còpia i l'enviarà als consellers de Barcelona.

5. 1357. Agost, 28. Saragossa

Prohibició de Pere III el Cerimoniós per a que ningú no pugui regir simultàniament dos oficis a la Seca Reial de Barcelona.

6. 1358. Novembre, 24

Fragment d'un llibre de deslliurances de moneda de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el lliurament de croats de Barcelona davant dels guardes i altres oficials de la Seca.

7. 1359. Setembre, 23. Barcelona

Ordre de Pere III el Cerimoniós a Romeu de Comes, preposit de Tarragona, conseller reial i jutge en el litigi que enfronta els consellers de Barcelona amb els moneders de la ciutat, que no s'impedeixi als consellers exigir les imposicions als moneders mentre no es decideixi el conflicte.

8. 1359. Desembre, 3. Cervera

Declaració de Pere III el Cerimoniós per la qual estableix que els moneders estan obligats a pagar, entre altres càrregues tributàries, les imposicions de la ciutat destinades a la construcció de les muralles.

9. 1373. Octubre, 3

Acta de l'assaig de la llei dels florins separats de cadascuna de les deslliurances dels mateixos a fi de comprovar-ne, davant dels principals oficials de la Seca Reial de Barcelona, el seu ajustament als paràmetres legals.

10. [1377]. Novembre, 21

Fragment d'un llibre de moneders de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el lliurament de cospells emblanquits als moneders així com els mateixos cospells encunyats en forma de florins i destinats a ser colorats, la sizalla de les monedes mal encunyades i una mostra de les encunyacions per a comprovar-ne, posteriorment l'ajustament als paràmetres legals..

11. 1390. Setembre, 24. Barcelona

Ordre del rei Joan I el Caçador a Romeu de Feu, argenter de Barcelona, de preparar els trossells i les piles per batre florins a la casa de la moneda de Mallorca d'acord als que es batien a Barcelona afegint, però, com a marca de seca, la lletra M.

12. 1401. Maig, 26. Barcelona

Declaració de Martí I l'Humà a favor dels moneders de Barcelona en el conflicte jurisdiccional que enfrontava aquests darrers amb els còsols de mar sobre el coneixement de les causes marítimes en les quals estiguessin implicats moneders..

13. Post 1401. Barcelona

Concessió de Martí I l'Humà als obrers i moneders de Barcelona de la confirmació i d'una ampliació dels seus privilegis.

14. 1404. Maig, 5. València

Comissió de Martí I l'Humà a Pere Basset, advocat fiscal reial a la ciutat i vegueria de Barcelona, i als seus successors de la resolució dels conflictes de contenció de jurisdiccions existents entre el veguer de Barcelona, els còsols de mar de Barcelona, els alcaldes de la seca i els altres oficials de la ciutat i vegueria.

15. 1408. Març, 28. Barcelona

Concessió de Martí I l'Humà a Guillem Camprodon, draper de Perpinyà, de la gràcia de ser admès moneder de les seques reials.

16. 1437. Maig, 14. Acerra

Concessió d'Alfons IV el Magnànim als obrers i moneders de la seca de Barcelona de reunir-se en capítol sense la presència del mestre de la seca.

17. S. d. c. 1459?

Llistat amb correspondències metrològiques per a ús de la cancelleria reial.

18. 1460. Juliol, 7. Barcelona

Disposició de Joan II el Sense Fe per la qual ordena que les causes mercantils conegudes a la cort dels alcaldes de la seca siguin enjudiciades d'acord a la normativa mercantil i als estils de cort del consolat de mar.

19. 1494. Barcelona

Acta de l'execució de la pena imposada en una sentència de Ferran II el Catòlic a una esclava sarraïna propietat del mestre Miquel Puig, col·legial de la Seca Reial de Barcelona.

20. [1500]. Novembre, 28. Barcelona

Minuta amb les posicions i vots dels doctors de la Reial Audiència en la conclusió civil del litigi pendent entre el procurador fiscal del rei i els alcaldes de la seca sobre l'elecció dels darrers.

21. 1547

Súplica del procurador fiscal de la cort dels alcaldes al governador de Catalunya reclamant la restitució d'un pres que era de la jurisdicció dels alcaldes i provisió positiva de la Reial Audiència sobre la qüestió.

22. 1556. Juliol, 4. Barcelona

Provisió de la Reial Audiència resolent, a instància del procurador fiscal de la cort dels alcaldes de la seca de Barcelona, el lliurament de Miquel Soler, detingut a la presó reial, als alcaldes.

23. 1561. Novembre, 28. Barcelona

Acta aixecada per Pere Joan Calvo, notari substituït de l'escrivà reial de la Seca Reial de Barcelona, de la cerimònia de l'assaig de les mostres de diverses deslliurances de croats verificada a la mateixa Seca davant dels consellers de la ciutat i dels oficials de la Casa de la Moneda.

24. 1564. Setembre, 7. Barcelona

Provisió de Francesc Martí, alcalde major de la Seca Reial de Barcelona, de l'ofici d'escrivà reial de la mateixa casa de la moneda a favor de Jaume Sastre, notari de Barcelona.

25. 1567. Octubre, 30. Barcelona

Provisió del Consell Reial, en favor dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona en la contenció existent entre la cort d'aquests darrers i la dels cònsols de mar de la mateixa ciutat.

26. 1580. Novembre, 29. Barcelona

Acta de la sessió capitular del col·legi d'obriers i moneders de Barcelona corresponent al 29 de novembre de 1580.

27. Post 1684. Gener, 26. Barcelona

Al·legació jurídica redactada pel jurista Jeroni de Ferrer en favor del capítol de moneders i d'obriers de la seca de Barcelona per ser elevada al lloctinent de Catalunya a fi d'obtenir del rei una confirmació dels privilegis del Col·legi.

28. 1716. Gener, 16

Article 41 del Decret de Nova Planta pel qual Felip V es reserva la regalia de l'encunyació monetària després de la Guerra de Successió.

10.2. Documents²¹²⁷

[1]

1329. Barcelona

Fragment d'un llibre d'obrers de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el pes total dels llingots d'argent lliurat als obrers de la mateixa casa de la moneda per a fabricar cospells de diners.

ACA. RP. MR. 2058, f. [7r].

Suma per tot l'argent en riells qui fo lliurat per obrar als obrés per fer diners menuts de dissapte XXV dies de juyn de l'ayn de MCCCXXVIII tro per tot dijous XXIII dies de

²¹²⁷ Criteris de transcripció:

Accentuem el text segons la normativa actual, que seguim també per a la separació de les paraules, però mantenim les variacions en els topònims i els antropònims, en els mots catalans que no són recollits als diccionaris moderns («dessus dit» / «dessusdit»), i en els llatins que presenten vacil·lacions («iam dicta» / «iamdicta»). Utilitzem les majúscules i puntuem segons criteris moderns.

Regularitzem «c» / «ç» davant «a» / «o» / «u». Regularitzem «u» / «v» i «i» / «j» en català; en llatí, mantenim «i» / «j» semiconsonant («iure» / «jure»). Mantenim els usos etimològics de «c» / «t» en català i corregim en llatí segons la pràctica dels copistes medievals. Transcrivim «ll» per «l·l» només quan s'empra en el català modern.

Desenvolupem les abreviatures segons l'ortografia moderna, excepte «etc.» i els casos en què l'escrivà utilitza regularment una altra variant (per ex.: «yn»). En els textos catalans transcrivim «Barcelona», no «Barchinona»; desenvolupem «datt.» en els catalans com a «dada», en els llatins com a «data», però «datum» a [27]. Les abreviacions dels noms, pes i valor de monedes es desenvolupen en català: «diner», «gra», «lliura», «marc», «sou», «ternal», «unça». Al doc. [27] s'han respectat les abreviacions de les parts i divisions dels textos jurídics al·legats, tal i com apareixen en l'imprès, en cursiva i sense accentuar.

Indiquem les elisions contemplades per la normativa amb apòstrof; la resta, amb punt volat. Assenyalem les restitucions de les llacunes entre claudàtors [] i les que corresponen a omissions o salts de lectura advertits per l'editor entre parèntesis (); marquem amb <> lletres i mots sobrers. Corregim directament els errors de còpia i indiquem en nota la lectura del manuscrit, així com les principals incidències d'aquest, amb l'excepció dels registres i les crides de mans posteriors.

noembre de l'ayn de MCCCXXIX, axí com en aquestes III sumes és assumat: DXCIII marcs.

Dels quals reteren en obra feta: DXXXV marcs, IIII unces, I ternal.

Ítem, en scizalla.²¹²⁸

E axí hageren de levada: II marcs, V unces, VII ternals, qui valen II lliures, IX sous, II diners.

Suma que munten les obres a raó de VIII diners per marc, comtant la levada per obra e abatuts XLIX sous, II diners per la levada: XV lliures, IX sous, VII diners, òbols.

²¹²⁸ En blanc.

[2]

[1350]. Juny, 28. Barcelona

Fragment d'un llibre de deslliurances de moneda de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra els resultats de l'assaig d'una partida de monedes d'argent fabricades a la mateixa casa de la moneda.

ACA. RP. MR. 1968, f. 19r.

Diluns XXVIII dies de juny fou feta deliurança de diners d'argent de: DCLXX marcs.

Qui a raó de LXXII diners per marc deuen bastar ha: II mil CCCCXII lliures.

Fóran atrobats febles: III lliures, XVI sous.

E axí, anadit lo feblatge, bastaran ha: II mil CCCCXV lliures, XVI sous.

Fou atrobat l'asaig: 2/3 gra gras.

Munta so que fou trobat gras: I marc, I unça, VII diners, VIII grans.

1353. Setembre, 14. València

Lletra citatòria enviada pel mestre racional als hereus de Pere Vicenç, antic mestre de la Seca Reial de Barcelona, per tal que retin comptes de l'administració de la casa de la moneda efectuada pel causant.

ACA. RP. MR. 686 [Llibre de lletres citatòries del MR], f. 162v-163r.

Hereus d'en Pere Viçens, ça enrere maestre de la moneda barcelonesa.

Als honrats los hereus d'en Pere Viçens, ça enrere maestre de la moneda barcelonesa, de part d'en Berenguer de Codinachs, etc., salut, etc. Con vosaltres, axí com a hereus dessusdits, siats tenguts de retre compte e rahó a la cort de tot lo temps que'l dit Pere Viçens tench e aministrà lo dit ofici del maestrat, per ço de part del dit senyor rey vos dich e us man s'pressament, sots pena de D morabatins d'or a la dita cort aplicadors, e de la mia vos prech e us requir que per tot lo mes d'octubre primervinent siats aparellats de retre compte e rahó de la aministració de l'offici del dit maestrat per lo dit Pere Viçens tenguda de tot lo dit temps, lo qual compte vos man de part del dit senyor que liurets e retats ab compliment de cauteles e altres coses al dit compte necessàries a'n Simon dez Puig, scrivà del dit senyor rey en lo dit meu ofici, al qual jo he comanat de reebre per mi e en nom meu lo dit compte. E açò per res no mudets ne alonguets. En altra manera certifich-vos que'l senyor rey, passat lo dit terme, faria levar de vostres béns la dita pena, e no-res-menys vos faria d(e)strènyer a retre lo dit compte. Et vaje-us / lo cor que tant de temps ha que la dita aministració és fenida que gran càrrech és a mi, e a vosaltres gran colpa, com los dits comptes tant se són leguiats de retre. Scrita en València, a XIII dies del mes de setembre *anno a nativitate Domini M^oCCC^oL^o tercio.*

[4]

1357. Agost, 6. Cariñena

Requeriment de Pere III el Cerimoniós al mestre i als alcaldes de la Seca Reial de Barcelona perquè presentin en un termini de quinze dies els seus privilegis al batlle general de Catalunya. Aquest darrer en farà una còpia i l'enviarà als consellers de Barcelona.

AHCB. 1G-11: *Llibre verd*, vol. II, f. 185r.

Quod magister secce et alii de monetaria sive secca Barchinone tradant eorum privilegia baiulo Cathalonie ut ea translatari faciat dictoque domino eorum mitti translata.

Petrus, Dei gracia rex Aragonum, Vallencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, ffidelibus suis magistro et alcaydis aliisque officialibus monete que cuditur in civitate Barchinone, salutem et gratiam. Cum nos ex certa sciencia et ex causa providerimus et velimus quod omnia et singula privilegia et libertates per nos seu predecesores nostros reges illustres vobis seu vestris predecessoribus in dicto officio aut cudicioni dicte monete indulta seu concesse exhibeantur nostro baiulo Cathalonie generali, idcirco vobis et cuilibet vestrum dicimus et mandamus quatinus infra quindecim dies a die recepcionis presencium in antea continue computandos iamdicta privilegia et alias quascumque vobis seu dicto officio libertates indulta seu concessas preffato baiulo Barchinone exhibeatis et presentetis; quibus presentatis, copiam eorundem per dictum baiulum generalem vel per ydoneum notarium per ipsum ad dicta privilegia translata deputandum retineri et eandem ad nos mitti volumus et iubemus. Certificantes vos quod nisi predicta adimpleveritis cum effectum, nos taliter super hiis providebimus quod vos nostris non adhesisse mandatis merito²¹²⁹ penitebitis. Nos enim cum hac eadem mandamus preffato baiulo generali quod, habita a vobis copia premissorum, illam cum exacta diligencia translatari et consiliariis civitatis Barchinone tradi faciat sine mora. Data Caranyene, sexta die augusti anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo. Visa Roma.

²¹²⁹ Segueix «merito» ratllat.

1357. Agost, 28. Saragossa

Prohibició de Pere III el Cerimoniós per a que ningú no pugui regir simultàniament dos oficis a la Seca Reial de Barcelona.

AHCB, 1G-11: *Llibre verd*, vol. II, f. 186v-187r.

Quod nullus possit duo²¹³⁰ officia in secca Barchinone pariter obtine(re).

Nos, Petrus, Dei gracia rex Aragonum, Vallencie, Maioricarum, Sardin(i)e et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, circa bonum statum et conservacionem monete que in civitate Barchinone cuditur, in qua non solum nostri set tocius rei publice regnorum et terrarum nostrarum vertitur non modicum interesse, debita meditacione pensantes, eo potissime quia, ut quorundam fidedignorum relacione perpendimus, nonnulli officiales dicte monete, officiis eis comissis non contenti, ad alia officia anelantes, duo insimul regunt officia, ex quo plurimis negociis involuti defficiunt in utroque, sic serie presentis²¹³¹ duximus ordinandum, videlicet quod nullus ex officialibus ipsius monete possit in eandem²¹³² duo officia insimul tenere, regere vel eciam exercere ut melius ac utilius ipsa officia ministrentur, ceterumque ex officialibus antedictis aliqui ex licencia vel concessione nostris possunt per substitutum vel substitutos eis comissa officia exercere, ordinamus et volumus quod dicti officiales licen<cen>ciam huiusmodi obtinentes substitutos ydoneos tenere habeant ad ipsa officia exercenda, et si forte ex dictis substitutis aliquis minus abtus vel insufficiens fuerit adinventus, predictus officialis substitutum suum amoveat et alium de consilio baiuli Cathalonie generalis qui nunc est vel / fuerit in officio sibi comisso ponere teneatur. Hanc itaque provisionem nostram durare volumus quamdiu de nostro processerit beneplacito voluntatis et non ultra. Mandantes officialibus supradictis quod hanc provisionem nostram teneant firmiter et observent ut superius continetur. In cuius rei testimonium presentem cartam nostram inde fieri et sigillo nostro pendentem iussimus comuniri. Data Cesarauguste, vicesima octava die augusti anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo nostrique regni vicesimo secundo. Visa Roma.

²¹³⁰ Segueix «s» ratllat.

²¹³¹ Segueix «presentis» ratllat.

²¹³² Segueix «in ean» ratllat.

[6]

1358. Novembre, 24

Fragment d'un llibre de deslliurances de moneda de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el lliurament de croats de Barcelona davant dels guardes i altres oficials de la seca.

ACA. RP. MR. 1972/2, f. 1r.

MCCCLVIII

Primer mes.

En nom de nostre senyor Déu e de la verga madona santa Maria e de mon senyor sent Francesch e de tots los sans, comense lo libre primer de daliurances jo, Guillem Visens, mestre per lo senyor rey de la moneda qui·s bat en Barcelona, en la forma qui·s sagex:

Primerament, disapte a XXIII dies del mes de noembre de l'any de la nativitat de nostre Senyor MCCCLVIII, en presència dels honrats en Romeu de Busquets e·n Ramon Sarovira, guardes de la moneda, e d'en Guillem Visens, mestre de la dita moneda, e d'en Francesch Salmonia, lochtinent d'en Guillem de Belvahí,²¹³³ escrivà per lo senyor rey en la dita moneda, e d'en Matheu Descol, escrivà del mestre, fo feta daliurançe de diners d'argent de: CCCXXXIX marcs.

(...)

²¹³³ «bolvahj».

1359. Setembre, 23. Barcelona

Ordre de Pere III el Cerimoniós a Romeu de Comes, preposít de Tarragona, conseller reial i jutge en el litigi que enfronta els consellers de Barcelona amb els moneders de la ciutat, que no s'impedeixi als consellers exigir les impositcions als moneders mentre no es decideixi el conflicte.

AHCB. 1G-11: *Llibre verd*, vol. II, f. 194v.

Quod consilarii Barchinone non impediatur de habendo contribucionem a monetariis Barchinone impositcionum et aliorum dicte civitatis.

Petrus, (Dei) gracia rex Aragonum, Vallencie, Maioricensis, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, dilecto consiliario nostro Romeo de Cumbis, preposito Terrachone, iudici super infrascriptis deputato, salutem et dileccionem. Nuper ad supplicacionem consiliariorum et proborum hominum Barchinone, mediante iusticia, deliberacione habita in nostro consilio providesse recolimus quod monetarii Barchinone compellerentur ad contribuendum in impositcionibus et murorum operibus ac mutuis civitatis eiusdem, cum super hoc dicti consilarii et probi homines Barchinone de iure comuni suam intencionem fundassent; subsequenter ad supplicacionem dictorum monetariorum, asserensium predictam provisionem contra eorum privilegia redundare, negocium ipsum vobis comisimus ut, auditis parciurum rationibus, fieret super eo quod iusticia suaderet. Cumque dicti consilarii Barchinone dicant quod dicti monetarii, pendente dicta cognicione,²¹³⁴ se a dicta contribucionem excusare nituntur, quod dicunt fore contra omnimodam rationem, cum ipsi sint in possessione collectizandi et faciendi contribuere universos et singulos continens²¹³⁵ eorum in impositcionibus murorum, operibus et mutuis antedictis, nostreque non fuerit intencionis nec sit quod per dictam cognicionem seu ea pendente dicti consilarii et probi homines eiciantur a possessione collectizandi et faciendi fieri contribucionem predictam, propterea vobis, necnon vicario Barchinone et eius locumtenenti, dicimus et mandamus quatinus dictos consilarios et probos homines Barchinone non impediatis in faciendo collectam predictam et habendo contribucionem a dictis monetariis, dicta cognicione pendente, sed, facta ipsa cognicione, volumus et mandamus teneri et servari quod super hiis per vos fuerit mediante iusticia cognitum et decisum. Data Barchinone, XXIII die septembris anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono. Petrus, cancellarius.

²¹³⁴ Segueix «prouisione» ratllat.

²¹³⁵ Sic per «concives»? Cf. [8].

1359. Desembre, 3. Cervera

Declaració de Pere III el Cerimoniós per la qual estableix que els moneders estan obligats a pagar, entre altres càrregues tributàries, les imposicions de la ciutat destinades a la construcció de les muralles.

AHCB. 1G-11: *Llibre verd*, vol. II, f. 192r-192v.

Quod monetarii habitatores Barchinone tenentur solvere in meniis, impositionibus et aliis meribus dicte civitatis.

Petrus, Dei gracia rex Aragonum, Vallencie, Maioricarum, Sardin(i)e et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, dilecto nostro vicario Barchinone et Valencie vel eius locumtenenti, salutem et dileccionem. Per syndicos universitatis civitatis Barchinone in nostri presenciam constitutos extitit expositum querelose quod licet nos mandatum vobis fecerimus cum nostra littera sub hiis verbis: «Nos, Petrus, Dei gracia rex Aragonum, etc. Attendentes questionem esse subortam inter consiliarios et probos homines civitatis Barchinone, ex una parte, et monetarios dicte civitatis, ex altera, super eo quod dicti consilarii dicebant dictos monetarios debere contribuere in impositionibus que colliguntur et solvuntur in dicta civitate et in operibus murorum qui fiunt in civitate ipsa et in mutuis seu collecta mutuorum que fit in dicta civitate pro solvendo donum per universitatem dicte civitatis nobis, ob deffensionem regnorum et terrarum nostrarum, anno isto factum, et eciam violaria et censualia que pro solvendis similibus donis retroactis temporibus nobis factis dicta universitas diversis personis facit, dictis monetariis asserentibus se ad contributionem eandem non teneri, pretextu privilegiorum eis et monetariis ipsius civitatis per illustres reges Aragonum predecessores nostros, memorie recolende, et nos indultorum, quamquidem questionem decidendam comisimus vive vocis oraculo dilecto consiliario nostro Romeo de Cumbis, preposito Tarrachone; attendentes eciam quod, dicta questione pendente, dicti consilarii, dicentes se esse in possessione exhigendi et percipiendi contributionem predictam et similes eciam contributiones, et intencionem ipsorum fuisse fundatam de iure comuni, requirebant eosdem monetarios debere compelli ad solvendum et contribuendum in dictis impositionibus et murorum operibus ac mutuis noviter inductis seu ordinatis in civitate predicta, preffatis monetariis contrarium asserentibus et allegantibus se ad id quomodolibet non teneri; tandem, vocatis dictis partibus in nostro consilio et inibi huiusmodi negocio cum deliberacione recognito et discusso, ipsarumque parcium racionibus ad plenum auditis, cum fuerit repertum dictos consiliarios Barchinone suam intencionem de iure comuni fundasse ac eos esse in possessionem exhigendi et percipiendi contributionem predictam vel similes ab universis et singulis eorum concivibus habitatoribus civitatis predictae, ideo dicimus et declaramus tenore<m> presentis ex iusticie debito predictos consiliarios Barchinone esse in possessione exhigendi, percipiendi et habendi contributionem predictam impositionum operum murorum et mutuorum que fiunt et indicuntur in civitate predicta, racionibus predictis, ipsosque consiliarios, nomine dicte civi- / tatis, et ipsam civitatem fore

manutenendos in possessione predicta, et dictos monetarios, non obstante litte quam ratione²¹³⁶ dictorum privilegiorum movere intendunt, fore compellendos ad solvendum in contribucionibus predictis, ubi vero dicti monetarii voluerint agere pro iure proprietatis nolumus aliquod preiudicium generari. Quocirca per presentem mandamus gerentivices gubernatoris in Cathalonia, necnon vicario Barchinone et aliis officialibus nostris presentibus et futuris ac dicto iudici et aliis, si qui forsan imposterum assignentur, quos in dicta compulsione nostros facimus commissarios, et eciam alcaldis dictorum monetariorum quatinus huiusmodi declaracionem nostram ratam et firmam habendo, iamdictos consiliarios Barchinone, nomine dicte civitatis, et civitatem eandem in dicta possessione manuteneant et deffendant et dictos monetarios compellant ad solvendum in dictis contribucionibus, ut preffertur, omni appellacione remota et quovis alio omni obstaculo quiescente. In cuius rei testimonium hanc fieri iussimus nostro sigillo pendenti munitam. Data Barchinone, XXV^a die septembris anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono regnique nostri vicesimo quarto». Tamen quia predicti monetarii, ut preffertur, vobis de aliquibus eorum privilegiis fidem fecerunt et inde vobis protestati fuerunt, vos, quamvis requisitus per consiliarios Barchinone, renuistis mandatum nostrum predictum in preinserta littera contentum exequi et complere in nostre dicionis contemptum et dicte civitatis preiudicium manifestum. Quare fuit nobis per dictos syndicos dicte universitatis humiliter supplicatum ut super hiis dignaremur de iusticie remedio providere. Nos itaque, supplicacione ipsa benigne admissa, literam supradictam tanquam iustam et contenta in ea de certa sciencia confirmantes, vobis iterato dicimus et mandamus ex certa sciencia et consulte quatinus in continenti cum per dictos consiliarios vel pro parte eorum inde fueritis requisitus predictos monetarios compellatis fortiter et districte ad solvendum et contribuendum in impositionibus supradictis que in dicta civitate, ut predicatur, colliguntur, et in operibus menium et vallorum dicte civitatis, et in mutuis in dicta civitate ordinatis et in omnibus aliis contribucionibus et exaccionibus in quibus alii cives Barchinone contribuunt et exsolvunt, quibusvis privilegiis dictorum monetariorum ac protestacionibus per eos proinde, ut premititur, vobis factis vel aliis quibuscunque obsistentibus nullomodo, cum nos dictam civitatem in possessione predictorum esse reperimus, ut preffertur. Data Cervarie, tercia die decembris anno a nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono. Petrus, cancellarius.

²¹³⁶ «racionem» amb «m» raspada.

1373. Octubre, 3

Acta de l'assaig de la llei dels florins separats de cadascuna de les deslliurances dels mateixos a fi de comprovar-ne, davant dels principals oficials de la Seca, el seu ajustament als paràmetres legals.

ACA. RP. MR. 1975, f. [11r].

Diluns, a III jorns del mes de octubre de l'any MCCCLXXIII, en la secha qui's bat en l'alberch d'en Jacme Mummany, en lo carrer de les Mosques,²¹³⁷ foren presents lo dit en Jacme Mummany, regent, en Berenguer Rovira, guarda, e jo, Dalmau Selandí, escrivà de la dita secha, en Pere Goda, procurador d'en Pere Blan, en Pere Toreylló, regent la balança, en Johan Reudor, fonador, en Arnau Mercer, ajudant d'equel, tots oficials de la dita secha. Fou fet ensarament dels florins que la dita guarda avia preses e tenia de totes les deliurançes qui foren fetes de XIX° del mes de maig de l'any MCCCLXXIII tro a XXX del mes de setembra del dit any, segons que avant en aquest libre cartes (?) contén, qui foren XXXII deliurançes; e²¹³⁸ foren los florins que avia preses la dita guarda CVI florins mig, dels quals, sortejant aquells segons les dites deliurançes, foren preses XXXVIII florins, on n'avia de miges e d'entegres, los quals XXXVIII florins foren meses per fondre en I cresol per la dita guarda; e fusos los dits florins, presents los desús dits, fou-na fet I riell, lo qual fou tochat per la guarda ab la tocha reyal la qual lo senyor rey ara dererament lo dit senyor à tramesa, e fou trobat e jutjat per aquells qui aquí eren presents que bastava a la dita tocha, emperò fou ramès lo jutjament del gras al magre a l'ansarament general qui's deu fer a la fin del cap de l'any; del qual riell desús dit fou lavat I tros e estojat per la dita guarda, e lo qual tros pasava III diners barcelonesos;²¹³⁹ e lo romanent del dit riell e'nquara tots los florins qui sobraren de les dites deliurançes foren liurats al dit Pere Goda, procurador desús dit.

²¹³⁷ Segueix «foren» ratllat.

²¹³⁸ Interl.

²¹³⁹ Segueix «quj es octau de onz.» ratllat.

[1377]. Novembre, 21

Fragment d'un llibre de moneders de la Seca Reial de Barcelona presentat a l'oficina del mestre racional. Enregistra el lliurament de cospells emblanquits als moneders així com els mateixos cospells encunyats en forma de florins i destinats a ser colorats, la sizalla de les monedes mal encunyades i una mostra de les encunyacions per a comprovar-ne, posteriorment l'ajustament als paràmetres legals.

ACA. RP. MR. 1976, f. [4r].

Dissapte a XXI del dit mes foren liurats als dits moneders per monedar en florins d'Aragó enblanquits: XV marcs, VII florins.

Dels quals reteren en florins monedats e qui foren colorats: XI marcs, XLVIII florins mig.

Ítem, reteren en sizalla: III marcs, XXV florins mig.

Ítem, que preseren les guardes: marcs, I florí.

1390. Setembre, 24. Barcelona

Ordre del rei Joan I el Caçador a Romeu de Feu, argenter de Barcelona, de preparar els trossells i les piles per batre florins a la casa de la moneda de Mallorca d'acord als que es batien a Barcelona afegint, però, com a marca de seca, la lletra M.

ACA. Canc. Reg. 1994, f. 101v.

Romei de Feudo, argenterii Barchinone.

En Johan, per la gràcia de Déu rey d'Aragon, etc., al feel de casa nostra en Romeu dez Feu, argenter de Barcelona, tallador de la secca dels florins que per ordinació nostra, de volentat d'en Berenguer de Cortilles, mercader de Çaragoça, arrendador de totes les seques de nostra senyoria, e de la universitat de la ciutat e regne de Mallorques, se deuen batre en la dita ciutat de Mallorques, salut e gràcia. Com per expedició del batiment dels dits florins que·s deu fer en la dita ciutat de Mallorques sia necessari que per vós prestament sien fets e entallats les piles e trossells ab los quals se deuen batre e fer los dits florins, per ço us dehim e manam que, vista la present, en casa vostra o en altra part, com pus expedient vos serà, façats e entallets les dites piles e trossells en aquella talla, forma, letres e figures que·ls fets e entallats les piles e trossells qui són estats fets e entallats per los²¹⁴⁰ florins que vuy se baten en la secca de Barcelona, exceptat que sobre lo muscle dret de la figura de sent Johan que·s fa en la una part del florí volem que, per designació del regne de Mallorques, sia feta una aytal M. Dada en Barcelona, a XXIII dies de setembre en l'any de la nativitat de nostre Senyor MCCCXC. *Petrus ça Calm.*

*Dominus rex, presente thesaurario,
mandavit michi, Bonanato Egidii.
Probata.*

²¹⁴⁰ «qui son ... los» interl. sobre «en aquella talla forma letres e figures quels fets e entallats per los» ratllat.

1401. Maig, 26. Barcelona

Declaració de Martí I l'Humà a favor dels moneders de Barcelona en el conflicte jurisdiccional que enfrontava aquests darrers amb els cònsols de mar sobre el coneixement de les causes marítimes en les quals estiguessin implicats moneders..

ACA. Canc. Reg. 2276, f. 56v-57r.

Publicat a: COLÓN. *Llibre de consolat*, vol. III2, doc. núm. 18, p. 1181-1182.

Alcaldorum monetarie civitatis Barchinone.

In Dei nomine. Pateat universis quod nos, Martinus, Dei gracia, etc., in et super quadam causa seu controversia in nostri consistorio subscitata subscripta racione inter consules maris et alcaldos monetarum civitatis Barchinone, auditis ibidem dictis partibus et eorum advocatis in et super²¹⁴¹ hiis que utraque pars voluit dicere, proponere et allegare pro sui intencione fundanda, et habito inde pleno consilio et acordio atque deliberacione cum doctoribus et aliis in iure peritis, nostram pronunciacionem et declaracionem protulimus sive proferri mandavimus in scriptis sub forma sequenti: Dominus rex, visa altercacione parcium que erat inter consules maris, ex una parte, et alcaldos monetarum civitatis Barchinone, ex altera, super eo quia predicti consules dicebant et affirmabant eos esse in possessione cognoscendi de causis maritimis, eciam quod dicte cause concernerent monetarios dicte civitatis, predictis alcaldis contrarium affirmantibus, visaque informacione que inde recepta fuit, ac partibus et earum advocatis super predictis auditis, pronunciat et declarat cognicionem dictarum causarum tangencium ipsos monetarios ad dictos alcaldos deberi remitti et ad ipsos consules minime spectare. Lata fuit huiusmodi pronunciacio sive declaracio per nos seu in nostri personam per fidelem consiliarium et vicecancellarium nostrum Mathiam Castilionis, legum doctorem, et lecta ac publicata, de ipsius vicecancellarii mandato, per fidelem scriptorem nostrum Ffranciscum Pellicerii, notarium publicum in nostri audiencia, que more²¹⁴² solito²¹⁴³ per dictum nostrum vicecancellarium celebrabatur in aula palacii maioris / regii civitatis Barchinone die Jovis, circa horam vesperorum, ad id assignata partibus supradictis, vicesima sexta madii anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo primo, regnique nostri sexto, presente Simone²¹⁴⁴ dez Vall, altero ex dictis alcaldis, parte vero dictorum consolum contumaciter absente, et presentibus pro testibus Petro Ballaroni et Petro Basset, legum doctoribus, Matheo de Querio, in decretis licenciato, ac Petro Margall et Petro d'Arto, nostris scriptoribus, ac pluribus aliis ibidem existentibus in multitudine copiosa. Matias, vicecancellarius.

²¹⁴¹ Segueix «que» ratllat.

²¹⁴² Segueix «et loco» ratllat.

²¹⁴³ «solitos» la segona «s» ratllada.

²¹⁴⁴ Interl. sobre «Matheo» ratllat.

Signum²¹⁴⁵ Martini, Dei gracia, etc., qui hanc pronunciacionem sive declaracionem tulimus seu loco et in personam nostri per dictum nostrum vicecancellarium ferri ut predicatur fecimus, huicque publico instrumento, quod prenominatus alcaldu inde fieri supplicavit, pro ipsius corroboracione maiori sigillum nostrum apponi iussimus impendenti.

Signum²¹⁴⁶ Ffrancisci Pellicerii, predicti domini regis scriptoris eiusque auctoritate notarii publici per totam terram et dominacionem eiusdem, qui prolacioni dicte regie declaracionis presens fui ipsamque publicavi et predicta scribi feci et clausi. Corrigitur autem in linea X^a «supradictis» et in II^a linea «presentis clausure presens fui» et linea XI^a «Simone».

Ffranciscus Pellicerii ex declaracione
facta in regio consilio per
vicecancellarium.
Probata.

²¹⁴⁵ Segueix un espai en blanc.

²¹⁴⁶ Segueix un espai en blanc.

Post 1401. Barcelona

Concessió de Martí I l'Humà als obrers i moneders de Barcelona de la confirmació i d'una ampliació dels seus privilegis.

ACA. Processos de Cancelleria en foli, 102/22.

In Dei nomine. Pateat universis quod [no]s, Martinus, Dei gracia rex Aragonum, etc., v[is]a [q]uadam carta seu privilegio per illustrissimum dominum P[et]rum, alte recordacionis r[e]gem Aragonum, ge[ni]torem nostrum, vobis, ffidelibus nostris monetariis, operariis et familie eorundem, servi[tori]bus et ministris atque capitulo monete que cuditur in civitate Barchinone vestrisque successoribus concessio, bulla sua plumbea impendenti munito, huiusmodi seriei: «Pateat universis quod nos, Petrus, etc.». Inseratur.

Visa eciam quadam littera sive declaracione per eundem illustrem dominum Petrum, regem Aragonum, genitorem nostrum, super officio mostassafie civitatis Barchinone, que est tenoris sequentis: «Nos, Petrus, Dei gracia, etc. Quia in quadam carta, etc.». Inseratur.

Visa inquam quadam sententia seu declaracione per nos seu in personam nostri per vicecancellarium nostrum lata in modum publici instrumenti super iurisdictione consulum maris Barchinone, cum sigillo nostro comuni appendicio comunita, sub hac forma: «In Dei nomine. Pateat universis quod nos, Martinus, etc.». Inseratur.

Visa denique quadam litera declaracionis per nobilem generalem procuratorem et gubernatorem nostrum Cathalonie facta super officio consulum paratorum pannorum lane dicte civitatis Barchinone, que est huiusmodi seriei: «Nos, Raymundus Alamanni de, etc.». Inseratur.

Visis demum et intellectis ad plenum omnibus aliis privilegiis, declaracionibus / et concessionibus de quibus²¹⁴⁷ in cart[i]s et literis preinsertis ff[er]it mencio, tenore presentis convencionis et carte [n]ostre seu paccionati privilegii ac ampliacionis s[entenci]as temporibus duratur[is ...], ex causis predictis quas racionabiles nostreque r[e]i publice utiles²¹⁴⁸ conspiciamus, per nos et omnes heredes et successores nostros consulte laudamus, ratificamus et confirmamus privilegium et²¹⁴⁹ alias litteras seu declaraciones preinsertas et omnia alia privilegia, declaraciones et concessionibus in eis designatas, omniaque et singula in eis contenta juxta eorum et cuiuslibet eorum series pleniores, volentes et statuentes omnia et singula debere perpetuo inviolabiliter observari.

²¹⁴⁷ Segueix «ad plenum [... q]uibus alijs prjulegijs» ratllat.

²¹⁴⁸ Segueix «conspicimus» ratllat.

²¹⁴⁹ Corregit de «ac».

Et ulterius²¹⁵⁰ vos, dictos monetarios, operarios, servientes et ministros atque capitulum, ampliori gracia prosequentes, dict[a]que privilegia, declaracione[s] et concessionones ac gracias ampliantes, eiusdem nostri convencionis et paccionati privilegii serie vobis et vestris successoribus et capitulo perpetuo concedimus quod [omnes?] vestri alcaldi presentes et futuri, qui jam in vim dictorum privil(eg)iorum habent in vobis omnibus vestrisque familiis et servitoribus jurisdictionem omnimodam civilem et criminalem, preter mortis illacionem et membrorum mutilacion[e]m, habeant de cetero libere mortis illacionis et membrorum mutilacionis, relegacionis ac deportacionis, fustigacionis plenum et integrum imperium seu jurisdictionem in vobis, omnibus et singulis monetariis, operariis, servientibus et ministris atque capitulo presentibus et futuris vestrisque et successorum vestrorum familiis et servitoribus, uti et sicut vicarius Barchinone habet habereque consuevit in sue jurisdictionis submissos, et iudicata per eos in criminalibus morte(m) et²¹⁵¹ membrorum mutilacionem inducencia / valeant executioni deducere, [pro]ut dictus vicarius et alii officiales regii et merum et mixtum imperium habentes de eorum subditis facere possunt et consueverint, eisdem²¹⁵² vi[ca]rio et baiulo et ceteris officialibus nostris qui nunc sunt et pro tempore fuer[un]t et eorumque locatenentibus districte mandantes quod in ipsis executione et executionibus prestant incontinenti, cum fuerint requisitus seu requisiti per dictos alcaldos aut eorum locatenentes, iuvamen, auxilium, consilium et favorem, omni excepcione et dilacione remotis.

Possint eciam dicti alcaldi de quibusvis criminibus, quantumcumque gravibus, per dictos monetarios vel operarios seu eorum aliquos vel dictum capitulum eorumque famulos, familias et servitores commissis seu comittendis, remissiones graciosas vel pro pecunia concedere si et quociens eis videbitur, quas nos et nostri successores et quicumque officiales nostri et eorum presentes et qui pro tempore fuerint observare totaliter teneamur inconcusse, omni excepcione cessante, sic quod nos vel successores nostri aut primogenitus noster, vicecancellarius, regius procurator, gubernator Cathalonie generalis ac algarzirii nostri, vicarii, subvicarii, baiuli et subbaiuli Barchinone,²¹⁵³ aliqui alii officiales, iudices, commissarii nostri vel ipsorum nostrorum successorum ordinarii delegati vel subdelegati qui nunc sunt et pro tempore fuerint, de predictis seu infrascriptis omnibus et singulis seu aliquo predictorum et infrascriptorum non possimus nec possint aut possit cognoscere, impedire nec perturbare ac eciam determinare, nec inde per viam simplicis querele, / supplicacionis, reclamacionis aut per viam in integrum restitutionis, racione minoris etatis vel ex clausula generali aut racione viduitatis, miserabilitatis aut pupillaris etatis²¹⁵⁴ aut alterius cuiuscumque recursus intromittere quovismodo, nisi dumtaxat per viam dicte appellacionis emisse a diffinitiva sententia lata per dictos alcaldos seu eorum delegatos, quam appellacionem nos, ut est pretactum, regie nostre audientie penitus reser[v]amus, sed dicti alcaldi et eorum delegati de ipsis omnibus et singulis et de eorum dependentibus seu connexis cognoscere, decidere et determinare possint et habeant, et ea predicta omnia et singula debite executioni deducere et deduci facere prout ius et iusticia suadebunt. De quaquidem pecunia que racione dictarum remissionum per²¹⁵⁵ dictos alcaldos fiendarum ad manus seu posse ipsorum alcaldorum pervenerit, habeant dicti alcaldi et eorum assessor²¹⁵⁶ terciam partem pro eorum labore, et aliam terciam

²¹⁵⁰ Segueix «dictos» ratllat.

²¹⁵¹ Segueix «mutilacionem» ratllat.

²¹⁵² «eisdem».

²¹⁵³ Segueix «aut» ratllat.

²¹⁵⁴ «reclamacionis ... etatis» interl.

²¹⁵⁵ Segueix «vos» ratllat.

²¹⁵⁶ «et eorum assessor» interl.

partem ponatur in bustia memorata, et residuam aliam terciam partem nobis seu successoribus nostris penitus reservamus, ita tamen quod dicti alcaldi qui nunc sunt et pro tempore fu[er]int quolibet anno dictam nostram terciam partem tradere habeant nobis,²¹⁵⁷ et super ipsa tercia parte nobis, ut predicatur, reservata sive solutione eiusdem credantur dicti alcaldi qui nunc sunt et pro tempore fuerint eorum simplici juramento, sic tamen quod racione predictorum aut aliquo ipsorum non possit fieri dictis alcaldis qui nunc sunt et eorum successoribus in dicto officio aliqua questio, peticio vel demanda per nos vel officiales nostros seu eorum locatenentes, immo si qua²¹⁵⁸ est vel erit nunc vel futurum, nunc pro tunc et tunc pro nunc, ipsam vel ipsas absolvimus, remittimus ac eciam relexamus.²¹⁵⁹

Concedimus eciam vobis, dictis monetariis, operariis et ministris atque capitulo presentibus et futuris ac vestris et sucessorum vestrorum familiis et servitoribus, quod cu[m] jam sitis et sint exempti, vigore privilegiorum predictorum, ab omni hoste et cavalcata regali et vicinali, sitis et sint ammodo exempti ab omni convocacione, servicio, munere et onere usatici *Princeps namque* et penis in eo eiusque declaracionibus ad[j]iectis et ab omni alio usatico, servitute, munere servitutis et onere et convocacione²¹⁶⁰ seu convocacionibus que fieri contigeret quando et quocienscumque in futurum per nos vel successores nostros vigore processuum soni emissi vel pacis et treuge aut aliorum quorumvis quibus vos vel successores vestros aut aliquos ex vobis vel eis seu dictos vestros aut eorum famulos vel servitores oportuerit extra dictam civitatem Barchinone cum armis vel alias in aliquo vaccare seu laborare pro²¹⁶¹ deffensione rei publice aut alia quavis causa, et quod vos vel ipsi in dicta civitate remaneatis simul vel divisim et per quemcumque cogi aliquatenus non possetis ad faciendum guaytam / nec custodiam murorum nec aliquod aliud facere munus publicum vel privatum in eadem.

Ulterius quod dicti alcaldi possint cognoscere et judicare et exequi in c[iv]ilibus et criminalibus de quibuscumque monetariis et operariis dicionis nostre suisque familiaribus et servitoribus repertis tamen in dicta civitate Barchinone aut vicaria eiusdem, ibidem²¹⁶² tamen conventis vel preventis coram dictis alcaldis, sicut possent de monetariis predictae civitatis Barchinone ac suis familiaribus et servitoribus cognoscere et judicare; et quod ipsi alcaldi possint super civilibus procedere, decidere, determinare seu judicare breviter, simpliciter, summarie et de plano cum scriptis vel sine, servata tamen constitucionis Cathalonie forma, prout ipsis alcaldis videbitur expedire.

Preterea cum retrolapsis temporibus curia regia moverit aliquibus monetariis seu operariis questionem, asserendo ipsos esse tamen monetarios nomine et non re, cum realiter non operentur nec unquam operari fuissent, et sic per consequens eos monetariorum libertatibus non debent gaudere, et in veritate consistat quod monetaria indiget monetariis et operariis aliis realiter fabricantibus seu operantibus, aliis jurisdictionem regentibus et exercentibus et aliis consilium et auxilium dantibus, ad tollendam huiusmodi questionem providimus ac vobis, dictis monetariis, operariis, servientibus, ministris vestrisque successoribus perpetuo concedimus quod talis / questio per nos vel successores seu officiales nostros quoscumque vobis et aliquibus vestrum non possit unquam fieri ullo

²¹⁵⁷ Segueix «seu nostro thesaurario» ratllat.

²¹⁵⁸ Segueix «fuerat» ratllat.

²¹⁵⁹ «successoribus nostris ... relexamus» afegit al marge inferior.

²¹⁶⁰ Segueix «servi» ratllat.

²¹⁶¹ Segueix «deffense» ratllat.

²¹⁶² Segueix «convenjentis co» ratllat.

modo, quinimmo omnes illi qui in matricula monetariorum pro monetariis vel operariis aut alio ministerio scripti fuerint pro veris monetariis seu operariis ipsi scripti [et] eorum familia habeantur et fruuntur libere omnibus privilegiis et libertatibus monetariis seu operariis realiter operantibus concessis, potissime cum nullus predictorum, necessitate urgente, se excuseret a dicte monete fabricacione ac opere manuali.

Concedimus enim vobis et vestris successoribus quod si nos aut noster seu successorum nostrorum generalis gubernator vel eius vicesgerens in Cathalonia, vicarius aut baiulus Barchinone aut quivis alii officiales ordinarii vel delegati ad quos hoc posset quomodolibet spectare, non servarent vobis et successoribus vestris predicta privilegia, concessiones et libertates nostramque presentem convencionem et paccionatum privilegium et ampliacionem, possitis libere vos et vestri successores cessare totaliter a cudicione, fabricacione, servitute ac opere monete predictae, nec ad ipsam monetam fabricandam compelli possitis quamdiu dicti officiales predicta privilegia et libertates quascumque servare differrent, ipsis tamen privilegiis et libertatibus interim et perpetuo in eorum integritate et robore duraturis.

Et ut predicta omnia et singula maiori firmitate subsistant et / presens conventum ac paccionatum privilegium seu ampliacionem plenius observetur, juramus per dominum Deum et eius sancta quatuor evangelia, corporaliter per nos tacta, omnia et singula supradicta, ut superius sunt expressa, tenere et inviolabiliter observare ac observari facere per quoscumque et non contravenire in aliquo quavis racione vel causa.

Mandantes huius nostri convencionis, ampliacionis et paccionati privilegii serie inclito et magnifico Martino, regi Sicilie et ducatum Attenarum et Neopatrie duci, primogenito nostro carissimo, in regnis et terris nostris post dies nostros universali -Deo propicio-successor[i], sub paterne benediccionis obtentu, necnon universis ac singulis officialibus nostris et successorum nostrorum, quocumque nomine nuncupentur, sub nostre ire et indignacionis incursu et sub amissione officiorum ac sub pena mille fflorenorum auri erario regio pro duabus partibus et curie sive comuni bustie dictorum alcaldorum pro residua tertia parte adquirenda tocians quociens fuerit contrafactum, quam terciam partem dicte pene, quociens eam comitti contigerit, dicti alcaldi reponant in dicta bustia comuni, convertenda in usus et utilitatem dicti capituli prout aliam peccuniam ad dictam bustiam proveniente, quatenus convencionem, paccionatum privilegium nostrum presens et concessionem ac declaracionem nostramque presentem confirmacionem et ampliacionem aliaque omnia supradicta vobis et successoribus vestris perpetuo teneant firmiter et observent tenerique et observari faciant et non contraveniant quavis causa, decernentes irritum et inane quicquid a quocumque quavis auctoritate scienter vel ignoranter in contrarium quomodolibet tentaretur. /

Et cum pretextu presentis confirmacionis et ampliacionis diversi²¹⁶³ sumptus facti fuerint dignumque censeamus ut qui comodum sentit et onus sentiat, predictis alcaldis plenam cum presenti conferimus facultatem quod pro habenda peccunia dictis sumptibus necessaria possint una cum dicto capitulo taxare quoscumque monetarios et operarios et taxaciones exigere et eiam alias quascumque ordinaciones facere pro utilitate dicti capituli et tocii collegii monetariorum super observacione privilegiorum omnium nobis per predecessores nostros seu nos quomodolibet indultorum.

In cuius rei testimonium hanc fieri et bulla plumbea impendenti iussimus comuniri. Data. /

²¹⁶³ «diuerse».

Declaració feta per lo governador de Cateluya sobre algunes qüestions qui eren fetes als alcàrders²¹⁶⁴ de la dita moneda en e per alguns draps que los dits alcàrders,²¹⁶⁵ con fossen de un perayre qui era moneder, jurisdiccionalment scaparen los dits draps.

Nos, Raymundus Alamanni de Cervilione, miles, conciliarius, camerlengus serenissimi domini regis et pro eodem domino gubernator Catalonie generalis, attendentes Berengarium Jugador, civem Barchinone, alcaldum anno preterito monetariorum secce Barchinone et eorum²¹⁶⁶ collegii, fuisse coram nobis delatum quod delinquerat graviter, quia ipse, ut alcaldus qui nunc erat collegii supradicti, fecerat [r]ecipi et extrahi de domo Nicholay Fabraga, monetarii supradicti, paratoris pannorum lane, quatuor pannos lane quos consules paratorum similium pannorum invenerant esse *nacçes* et non bonos ipsosque fecit portari ad domum vocatam *la monedaria*, in civitate prefata, ibique de dictis pannis, tanquam non bo[n]is, abstulerat seu levaverat faxias, easdem in dicta domo monetarie, in loc[o] evidenti alias eminenti, poni et suspendi fecerat, in signum quod predicta fieri spectabant alcaldis dicti collegii et ad jurisdictionem eorum; quodque²¹⁶⁷ dictus Berengarius, presumptuose et mala cumulando malis, premissorum occasione delegaverat Bernardum de Villagayano, legum doctorem, qui, dicte delegacionis pretextu, in dicto negocio ut iudex suam sententiam promulgavit, ut²¹⁶⁸ apparet per processum ductum²¹⁶⁹ in posse Petri Vives, notarii publici Barchinone, qui incipit «XXXI^a marcii anno proxime lapso»; et cum allegaretur per fiscum regium quod talia ad dictos consules paratorum pannorum lane, ut in hiis habentes jurisdictionem, pertinebat et non ad alcaldos predictos, nec ipse alcaldus poterat super predictis iudicem assignare, et quod assignando iudicem usurpaverat jurisdictionem regiam et consulum paratorum predictorum, quam ipse dominus rex ipsis consulibus paratorum contulerat in predictis per privilegium spaciali, et in hac altercacione capi fecisse Berengarium Jugador predictum, quem certe concessimus manuleute in registro manuleutarum curie nostre sub calendario die Lune, XVIII^a octobris anni proxime lapsi, posite et scripte, / et super predictis, ut premititur, diceptaretur, nobis fuit humiliter supplicatum pro parte dictorum alcaldorum ut, cum dicerentur predictum Berengarium Jugador in nullo deliquisse, sed eius officium legitime exercuisse absque usurpacione et derogacione jurisdictionis regie et alterius cuiuscumque, dignaremur eis manuleutam, qua dictum Berengarium tenebamus, ex justicie debito cancellare. Cuius supplicacionis pretextu predicta omnia per dilectum Bernardum de Olivaria, in legibus licenciatum, assessorem nostrum, jussimus recognosci. Qui recognoscens predicta et eis que partes allegaverant²¹⁷⁰ recensitis, et signanter privilegio per serenissimum dominum regem Petrum, alte recordacionis, regem Aragonum ultimo defunctum, ipsis monetariis concesso et aliis privilegiis per reges preteritos illustres concessis monetariis predictis, ac per eum informacione habita, clare reperitur quod alcaldis dicti collegii monetariorum et ad eorum jurisdictionem pertinent omnes et singule cause, cuiusvis [s]int nature, tam civilis quam criminalis, que moventur aut sint contra ipsos monetarios vel aliquem de eisdem, excepto quod si aliquis de monetariis deliquerit tali crimine pro quo membri²¹⁷¹ mutilacionem aut ultimum supplicium mereretur, quod

²¹⁶⁴ «ers» corregit sobre «es».

²¹⁶⁵ «alcaldors».

²¹⁶⁶ «alcaldum ... eorum» interl. sobre «et eorum» ratllat.

²¹⁶⁷ «que» abreujat sobre «que» desenvolupat.

²¹⁶⁸ Segueix «appa» ratllat.

²¹⁶⁹ Interl. sobre «dictum» ratllat.

²¹⁷⁰ Segueix «rese» ratllat.

²¹⁷¹ «j» corregida sobre «orum».

habent huiusmodi negocium ipsi alcaldi determinacioni regie reservare, et quod dicti alcaldi fuerint²¹⁷² usi alias consimili facto, scilicet recognoscendo de pannis lane utrum essent boni vel ne, et, ubi non essent boni, ipsos per eorum auditorem sive nuncium pignerando et exhibendo de domo illius monetarii cuius erant et eos portari faciendo ad dictam domum *de la monedaria* et inibi executando et alia faciendo ex eis dependencia vel emergentia. Ad maiorem premissorum cautelam in nostro auditorio quod in capella domus Sanctarum Crucum civitatis Barchinone publice celebratur, in qua doctorum licet et peritorum in utroque jure erant copia, publice predicta refferri jussimus, presenti advocato et procuratori fiscali, et vota eorum qui in dicto auditorio et consilio erant fuerint diligentissime exquisita. Et tandem de consilio nostri assessoris, juxta vota aliorum predictorum qui erant in audiencia supradicta, quia dictum Berengarium Jugador non invenimus deliquisse sive in capcione et execucione dictorum pannorum sive in assignacione judicis supradicti, a dicta manuleuta providimus liberandum et de facto liberamus, ipsam manuleutam per scriptorem nostri officii faciendo actualiter cancellari. Et ad supplicacionem prefatorum alcaldorum presentem eis fieri jussimus nostri sigillo officii comunitam. Data Barcinone, prima die marcii anno a nativitate Domini M^oCCC^o nonagesimo sexto. Bernardus de Olivaria. /

Carta de declaració feta per [l]o senyor rey en Pere sobre la [juris]dicció la qual los mosstassafos pretenien haver en los monaders, [la] qual jurisdicció és vuy dels alca(l)des.

Nos, Petrus, Dei gracia rex A[r]agonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie. Quia in quadam carta seu privilegio generalis confirmacionis per nos facte vobis, monetariis, operariis, servientibus et ministris atque capitulo monete argenti que ex ordinacione nostrorum predecessorum et nostra cudi potest in civitate Barchinone, de omnibus et singulis privilegiis, libertatibus, immunitatibus et franquitatibus per illustres reges Aragonum vobis concessis vidimus inter plura alia infrascripta esse contenta per serenissimum dominum regem Jacobum, bone memorie avum nostrum: primo siquidem idem dominus rex concessit vobis, cum carta sua data in loco de Figueriis, septimo decimo kalendas octobris anno Domini M^oCCC^o octavodecimo, ut, pro statu prospero et tranquillo²¹⁷³ vestro et cudicionis dicte monete, congregato capitulo ex vobis in domo in qua cuditur ipsa moneta vel esset deputata ac ordinata ad cudicionem ipsius, eligerentur et statuerentur per ipsum capitulum duo ex vobis, alter videlicet de monetariis et alter de operariis, qui vocarentur alcaldi, per quos vos, dicti monetarii et operarii, et alii quicumque circa servicium nostrum in opere et fabricacione ipsius monete vaccantes, vestreque et eorum familie, super / [omn]ibus [et] singulis que[r]imoniis quas inter vos verti contingeret aut quas²¹⁷⁴ aliqui alii contra vo[s] et eos preponerent judicarentur et judicarentur, data potestate dictis alcaldis cognoscendi super premissis et ea determinandi [fin]e debito ac culpabiles capiendi eosque condempnandi civiliter [et] puniendi ac eciam compellendi, sic quod si quis vestrum vel eorum accusari de falso contigeret aut de alio quovis crimine pro quo membrorum mutilacionem aut ultimum supplicium mererentur, illos predicti alcaldi caperent et captos tenerent et inquirerent ac procederent contra eos ad veritatem reperiendam, et si non fuissent adinventi culpabiles illos absolverent, et si culpabiles essent reperti talium culpabilium²¹⁷⁵ negocium determinacioni regie reservarent donec significatum id foret nobis et quousque

²¹⁷² «determinacioni ... fuerint» interl. corregint «fuerint» ratllat.

²¹⁷³ «qui» corregit sobre «que».

²¹⁷⁴ Segueix «aliquis» ratllat.

²¹⁷⁵ Corregit de «talem culpabilem».

mandavissemus aliud super eo, appellacionibus tamen quas a dictis alcaldis emitti contigeret regie audiencie reservati(s), injuncto procuratori Cathalonie et eius vicesgerenti, necnon vicario Barchinone et aliis universis officialibus regiis tunc presentibus et futuris, quod predictos alcaldos super jurisdictione sua non perturbent vel monetarios aut operarios supradictos aut eorum familiam compellere(n)t aliqua ratione vel gravarent seu molestarent, ymmo eos a quorumcumque molestiis manutenerent atque deffenderent dictamque concessionem inviolabiliter observarent, prout in carta dicti domini regis Jacobi lacius continetur. Et ulterius ipse dominus rex Jacobus, volens vos ampliori gracia prosequi ob favorem et comodum dicte monete, concessit predictis cum alia carta sua data Barchinone, decimo kalendas ffebroarii anno Domini millesimo CCC^oXXV^o, alias quamplurimas libertates / et immunitates contentas et speci[fi]catas in quibusdam capituli[s ...] ipsa carta insertis et scriptis e[...] alias concessit eisdem libe[r]tates], immunitatem et jurisdictionem [...]s et expressatas in capit[ulo] subsequenti. Item, quod si dicti m[onet]arii et operarii aut alii off[icij] durante moneta incurrerint [b]anna sive penas impositas super armis non portandis aut [...]a quecumque banna vel penas, et vicarius seu alii officiales nostri arma ipsa eis abstulerint, [quod] illa tradere habeant alcaldis dicte monete, et banna armorum et alia non per ipsum vicarium aut alios officiales nostros, sed per ipsos alcaldos exhigantur, et quod inde pervenerit ponatur in bustia antedicta. Et eciam cum carta nostre generalis confirmacionis predicte ampliando de gracia speciali vobis et vestris successoribus inmunitates, libertates, gracias et franquitates predictas, concesserimus vobis et ipsis successoribus in officiis supradictis quod ipsis immunitatibus, libert[a]tibus, graciis et fra[nqu]itatibus plene gaudeatis et utamini durante dicta moneta vel non durante et sive fabricacioni ipsius fabricacionis vaccaveritis vel supersederitis aut omnino dec[...]tis ab eadem, eo quia vaccare paratis non est beneficium a[...]endum, ut hec in dicta carta confirmacionis, que data f[ui]t Barchinone, octavo kalendas novembris anno Domini M^oCCC^o tricesimo nono, largius et clarius continentur. Et, ut fuit nobis nunc pro parte vestri, dictorum monetariorum, expositum reverenter, predicti mostaçaffi civitatis Barchinone pretenderint et asseruerint nuncque presens asserat et pretendat vos, dictos monetarios, et quemlibet vestrum²¹⁷⁶ esse de foro suo si vos aut aliquos vestrum contingat delinquere in falsis mercaturis, / [i]n falsis pensis et mensuris [et] a[li]is que pertineant ad officium [m]ostaçaffi, allegando general[...] [e]t indistincte omnes personas, tam [m]onetarios quoscumque, cuiusvis [...] cond]icionis, legis et status fuerint, delinquentes in hiis que per[tinen]t ad officium mostaçaffi et in aliis spectantibus ad ipsum [o]fficiu[m] subesse eorum foro, nosque declarasse predicta pertinuisse [et] pertinere ad officium ipsius mostaçaffi et ipsum mostaçaffum posse cognoscere et punire vos, dictos monetarios, operarios et alios de capitulo et consorcio vestris delinquentes in predictis, sive fueritis alcaldi sive alii, vosque esse de foro sui et sibi et suo officio subesse si delinqueritis et delinquere vos contigerit in falsis mercaturis, pensis et mensuris ac aliis que ad officium mostaçaffi spectant, et quod alcaldi vestri de hiis non possint se intrmittere ullo modo, asserendo valde²¹⁷⁷ esse equum et congruum rationi ut vos et omnes persone, cuiuscumque status, condicionis et legis fuerint, delinquentes in predictis et aliis que ad ipsum officium spectent puniantur per ipsum mostaçaffum, et alias in omnibus spectantibus ad ipsum officium subsint foro ipsius, cum alias esset turbacio et inconveniens, et inde [...] publice in justicia sequi posset, ut in declaracionibus ipsis constare dicitur per duas concessiones inde per vos factas consiliariis et probis hominibus ac universitati civitatis Barchinone, ad cuius interesse hec pertinere asserebant, altera quarum fuit eis facta cum litera nostra data Cesarauguste, octava die junii anno a nativitate Domini M^oCCC^o sexagesimo septimo, et altera Valencie, XIII^a die junii anno

²¹⁷⁶ Segueix «esser» ratllat.

²¹⁷⁷ Segueix «eq» ratllat.

infrascripto; vosque, dicti monetarii et operarii, asseratis et dicatis provisiones et concessionones per nos dicte civitati factas super / premissis esse subrepti[cias ...], vocatis nec auditis [...] evidens vestrum ac privi[...] hoc suplicaveritis nobis [...] et ad statum debitum re[...]. Igitur visis et recognitis [...], admissa benigne vestra suplicacione [...], et presertim per capitulum supra insertum reperi[mus ... d]eclaraciones ipsas fore factas in prejudicium vestrum et dicto[rum privi]legiorum non modicam lesionem, declaraciones ipsas ex justicie debito huiusmodi serie ut injustas et non procedentes ex justicie debito atque surrepticias revocamus, cassamus et annullamus easque appellamus irritas, cassas et nullas et carentes omni efficacia et virtute, mandantes et inhibentes cum eadem mostaçaffo presenti et fut[u]ro civitatis predictae quatenus de predictis aut aliis quibusvis seu aliquos vestrum tangentes quovismo[do] non pignoret seu pr[o] eis aut eorum aliquo proced[...], cum ipse mostaçaffus vos aut aliquem seu aliquos [... delin]quisse in falsis²¹⁷⁸ mercaturis, pensis seu m[ensuris e]t aliis que ad eius officium asserat pertinere illa ut tenet [...] predictorum privilegiorum notificet et notificare teneatur alcaldis[...], qui tales puniant inde ut fuerit faciendum cum si pro illis non [...] punicio nichil esset aliud quam dare materiam circa ea sepius [...]iendi ipsisque vestris privilegiis, immunitatibus, libertatibus et g[ra]ciis in predictis et aliis uti vos s[ic]cut vestros predecessores in officiis supradictis plene permi[ta]nt ut poteratis et consuevistis et poterant ac consueverant predicti vestri predecessores ante / [...] testimonium presentem fieri jussimus [... D]ata X^a die octobris anno a [... regn]ique nostri tricesimo quarto [...].²¹⁷⁹

*Sentència o declaració per lo senyor en Martí donada sobre la jurisdicció que los cònsols de la mar de Barcelona pretenien haver sobre los monaders e obrés, per la qual sentència o declaració fo declarat la dita jurisdicció en causes marítimes ésser e pertànyer als alcaldes de la moneda ordinari lurs.*²¹⁸⁰

In Dei nomine. Pate[at] u[ni]versis quod nos, Martinus, Dei gracia rex Aragonum, Valencie [Maioricarum], Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rosilionis et C[er]itanie. [...] et super quadam causa sive controversia in nostri consistorio [...] subscripta racione inter consules maris et alcaldes m[...] civitatis Barchinone, auditis ibidem dictis partibus et earum adv[...] super hiis que utraque pars voluit dicere, proponere et allegare [... in]tencione fundanda, et habito inde pleno consilio et acordio atque [...]racione cum doctoribus et aliis in jure peritis, et nostram pronunciaci[one]m et declaracionem protulimus sive proferri mandavimus in scriptis sub forma sequenti: Dominus rex, visa altercacione parcium que erat inter consules maris, ex una parte, / et alcaldos monetariorum [...] predicti consules diceba[...] cognoscendi de causis ma[...] monetarios dicte civi[tatis ...] visaque informacione que [...] advocatis super predictis, auditis pro[...] dictarum causarum tangencium ipsos [...] debere remitti et ad ipsos [...] fuit huiusmodi pronunciatio sive declara[cio ...] per fidelem consiliarium et vicecanc[ellarium ...] [Casti]lionis, legum doctorem, et lecta a[...] mandato, per ffidelem scriptorem nostrum [...] publicum in nostri audiencia, qu[...] vicecancellarium celebrabatur in aula [...] civitatis Barchinone, die Jovis circa [...]nata partibus supradictis, vicesima [...] millesimo CCCC^o primo, regni[...] dez Vall, altero ex dictis alca[...] con]tumaciter absente, et presentib[us] Basset, legum doctoribus, Matheo [...], Petro Margall et Petro d'Ar[...] ibidem existentibus in multitud[us].

²¹⁷⁸ Segueix «mensuris» ratllat.

²¹⁷⁹ Segueix «Sentencia» raspat.

²¹⁸⁰ Veg. doc. [12].

Signum²¹⁸¹ Martini [...], Maiori[...] / [...] hanc promulgacionem sive [...] nostri per dictum nostrum [...] publico instrumento, quod pre[...] pro ipsius corobacione [...]pendenti.

[... Franc]isci Pellicerii, predicti domini regis [... ei]usdem auctoritate notarii publici per totam [...] dominacionis eiusdem, qui prolacioni [...] re]gie declaracionis presens fui ipsamque [...] et predicta scribi feci et clausi. Corrigitur [...] linea X^a «supradictis» et in II^a linea [...] «[...] clau]sure presens fui», et in linea XI^a [...].

²¹⁸¹ Segueix un espai en blanc.

1404. Maig, 5. València

Comissió de Martí I l'Humà a Pere Basset, advocat fiscal reial a la ciutat i vegueria de Barcelona, i als seus successors de la resolució dels conflictes de contenció de jurisdiccions existents entre el veguer de Barcelona, els cònsols de mar de Barcelona, els alcaldes de la seca i els altres oficials de la ciutat i vegueria.

AHCB. 1G-11: *Llibre verd*, vol. II, f. 248v-249r.

Quod si fuerit contencio iurisdictionis inter vicarium Barchinone, consules maris et alcaldos monetariorum et aliorum officialium civitatis et vicarie predictae, advocatus fiscalis ipsam decimat.

Martinus, Dei gracia rex Aragonum, Valencie, Maioricarum, Sardinie et Corsice comesque Barchinone, Rossilionis et Ceritanie, ffdeli advocato nostro fiscali in civitate et vicaria Barchinone Petro Basseti, legum doctori, civi Barchinone, et suis in dicto officio successoribus, salutem et gratiam. Cupiens non parum ut questionibus seu debatis que, ut fidedignorum relatibus plurimorum, nostras sepissimis ad aures pervenit mutuo oriuntur plerumque inter vicarium Barchinone, consules maris et alcaldos monetariorum et alios officiales civitatis et vicarie Barchinone pretextu seu occasione iurisdictionis, finis debitus imponatur et provideatur, per consequens quod unius iurisdiccio per alium usurpari seu alias occupari non valea<n>t, quinpocius unusquisque ipsorum suis limittibus sit contentus, ex quo quippe libra recte justicie suos proculdubio quiecius obtinebit effectus, de vestri fide, legalitate et industria ac animi probitate, multipliciter comprobatis, plenarie confidentes, presenti serie omnes et singulas causas seu questiones aut controversias sive debata quas et que qualitercumque et quomodocumque oriri, suscitari, moveri seu ventilari deinceps contingerit inter officiales iamdictos, coniunctim vel divisim, racione seu pretextu iurisdictionis civilis vel criminalis aut alterius cuiuscumque seu ipsius iurisdictionis exercientis sive usus, vobis delegandas ducimus ac eciam comittendas. Mandantes vobis firmiter et expresse ac de certa sciencia quatinus, vocatis nostro procuratori fiscali pro nostri regio interesse et aliis omnibus qui fuerint evocandi, eorumque et cuiuslibet ipsorum ad plenum auditis racionibus de predictis causis seu questionibus, controversiis et debatis ac eorum singulis convocatis, ipsasque et unamquamque earum, coniunctim vel divisim, ac alia decernatis et determinetis iusticia mediante, hinc procedendo breviter, simpliciter, summarie et de plano, sine strepitu iudicii et figura, sola facti veritate attenda, maliciis et diffugiis omnibus pretermisissis. Nos enim vobis super predictis omnibus et singulis cum ex eis dependentibus, emergentibus, et adherentibus et connexis ac ea tangentibus quovismodo vices nostras comittimus plenarie cum eadem per quam vicario, baiulo, consulibus et alcaldis aliisque pretactis officialibus civitatis et vicarie predictarum ac aliis ad quos spectet seu quorum in premissis interesse versetur presentibus et qui pro / tempore fuerint et cuilibet ipsorum, tradimus firmiter in mandatis, sub incursu nostre indignacionis et ire peneque mille florenorum auri de bonis cuiuslibet ipsorum qui et quociens contrafecerit irremissibiliter habendorum et nostro applicandorum

erario, quod omnia et singula que et prout in vim comissionis nostre huiusmodi inter ipsos sentenciata, provisa seu declarata per vos extiterint de et super iurisdictionibus antedictis, queque tantam et talem volumus obtinere roboris firmitatem ac si per nos personaliter sentenciata, provisa seu declarata forent, compleant et exequantur cum omni efficacia et effectu, ac teneant irrevocabiliter et observent, et non contraveniant aliqua ratione seu causa. Data Valencie, quinta die madii anno a nativitate Domino millesimo quadringentesimo et quarto. Dalmacius vidit.

1408. Març, 28. Barcelona

Concessió de Martí I l'Humà a Guillem Camprodon, draper de Perpinyà, de la gràcia de ser admès moneder de les seques reials.

ACA. Canc. Reg. 2221, f. 27r-27v.

Admissio monetarii facta pro Guillermo Camprodon Perpiniani.

Nos, Martinus, etc., volentes erga vos, fidelem nostrum Guillelmum Camprodon, draperium ville Perpiniani, de cuius fide et legalitate confidimus, favorabiliter nos habere, tenore presentis vos in monetarium quarumcumque seccarum auri et argenti que cuduntur in nostris regnis et terris admictimus et aliorum monetariorum ipsarum seccarum consorcio agregamus, volentes et vobis specialiter concedentes quod gaudeatis et gaudere possitis illis privilegiis, favoribus, graciis et prerogativis, franquitatibus, libertatibus et immunitatibus universis quibus ceteri monetarii gaudere possunt et debent ac soliti sunt letari. Mandantes per eandem magistro et alcaldis ac aliis monetariis dictarum seccarum nostrarum presentibus et futuris quatenus vos, dictum Guillelmum Camprodon, ut monetarium eorumque consocium habeant et teneant ac pertractent, vos[que] omnibus illis graciis, prerogativis, favoribus, usibus, franquitatibus et libertatib[us] gaudere faciant et permictant quibus ipsi gaudere possunt ut premictitur atque [de]bent. In cuius rei testimonium presentem cartam nostram fieri iussimus nostro pendenti sigillo munitam. Data Barchinone, vicesima octava die marcii anno a nativitate Domini M^oCCCC^o octavo regniue nostri terciodecimo. Rex Martinus.

Anthonius de Fonte mandato domini regis facto per Raimundum de Turrillis, militem, consiliarium.
Probata. /

Exequtoria precedentis.

Martinus, etc., ffidelibus nostris magistro seccarum auri et argenti que cuduntur in nostris regnis et terris, necnon alcaldis, operariis, monetariis et aliis quibusvis officialibus dictarum seccarum et eorum locatenentibus, salutem et gratiam. Ecce quod nos fidelem nostrum Guillelmum Camprodon, draperium ville Perpiniani, in monetarium predictarum seccarum admisimus ipsumque aliorum monetariorum earum consorcio duximus agregandum. Volentes quod omnibus illis privilegiis, favoribus, graciis, prerogativis, franquitatibus, libertatibus et immunitatibus gaudeat quibus ceteri monetarii s[ol]ent ac possunt gaudere, vos igitur et vestrum quemlibet attente rogamus [e]t vobis, dicto magistro, dicimus, volumus et mandamus quatenus dictum Guillelm[u]m Camprodon pro monetario dictarum seccarum de cetero habeatis ipsumque pertractetis honoribus ac favoribus antedictis, si

nobis cupitis complacere. Data Barchinone, vicesima octava die marcii anno a nativitate Domini M^oCCCC^o octavo. Rex Martinus.

Idem pro exequatoria.

Probata.

1437. Maig, 14. Acerra

Concessió d'Alfons IV el Magnànim als obrers i moneders de la Seca Reial de Barcelona de reunir-se en capítol sense la presència del mestre de la seca.

BC. Ms. 1710, f. 77r-77v (olim 66r-66v).

*Littera per quam est permissum alcaldis et capitulo se congregare et capitulum celebrare sine magistro et preside.*²¹⁸²

Nos, Alfonsus, Dei gracia rex Aragonum, Sicilie citra et ultra Farum, Valencie, Hungarie, Hierusalem, Maioricarum, Sardinie, Corsice, comes Barchinone, dux Atenarum et Neopatrie ac eciam comes Rossilionis et Ceritanie. Percepto quod magister seu presidens officii secce civitatis Barchinone certis ex causis arrestatus et alias adeo impeditus existit, quod capitulo seu collegio que alcaldos ipsius officii cotidie pro occurrentibus negociis, utilitatem et directionem eiusdem officii comodum concernentibus, convocare et congregare oportet nequid adesse vosque, dictos alcaldos, in eius absentia consilium seu capitulum huiusmodi, obstante usu seu privilegio -ut asseritur- adusque servato, congregare aut convocare comode non audetis, non sine ipsius officii preiudicio et jectura,²¹⁸³ volentes igitur vos, eosdem alcaldos, prosequi alicuius prerogative gracia specialis, ad humilemque nonnullorum familiarium et domesticorum nostrorum humiles intercessus, tenore presentis de nostri certa sciencia vobis, dictis alcaldis, collegio seu capitulo in eodem officio absque alicuius pene metu, quociens vobis placuerit et fuerit benevissimum, convocandi et congregandi et eciam celebrandi / in magistri seu presidentis officii predicti qui nunc est vel pro tempore fuerit absentia, impedimento seu deffectu, licenciam impartimur et eciam plenariam facultatem. Illustrem reginam Mariam, consortem et locumtenentem nostram generalem, ortantes serie cum presenti ceterisque officialibus nostris et eorum locatenentibus presentibus et futuris dicentes et mandantes expresse quatenus nostram huiusmodi licenciam et facultatem teneant firmiter et observent tenerique et observari faciant, et dictos alcaldos ea uti et gaudere libere permittant, omni contradictione et impedimento cessante, et nullatenus contrafaciant vel veniant seu aliquem contrafacere vel venire permittant aliqua racione seu causa, pro quanto nostram graciam habent caram et penam mille florenorum auri Aragonum de bonis contrafacientis habendorum cupiunt evitare. In cuius rei testimonium presentem fieri iussimus nostro sigillo secreto, cum alia nostra sigilla in promptu non habeamus, a tergo munitam. Data in campo nostro regali apud civitatem Acerarum, die quartadecima madii anno a nativitate Domini millesimo CCCC^o tricesimo septimo. Rex Alfonsus.

In Itinerum XX° ²¹⁸⁴.

²¹⁸² Al marge, d'una mà posterior: «N° 25».

²¹⁸³ Sic per «jectura».

²¹⁸⁴ ACA.Canc. Reg. 2767, f. 48v.

Registrata.

S. d. c. 1459?

Llistat amb correspondències metrològiques per a ús de la cancelleria reial.

ACA. Canc. Memorial 35, f. 1r-1v.²¹⁸⁵

Pes d'argent de Catalunya.

Ha en lo march de l'argent: VIII unces.
E ha en la unça: ²¹⁸⁶ unces, IIII quarts.
Ha en lo quart: ²¹⁸⁷ unces, ²¹⁸⁸ quart, V sterlins.
Ha en la unça: XXX trapeses.²¹⁸⁹
Ha en la unça XX sterlins, e l'asterlí val I trapès e mig.

Ha en la lliura de Catalunya, ab la qual se costuma de pesar aur, perles e seda: XII unces.
Ha en la unça: ²¹⁹⁰ unces, IIII quarts.
Ha en lo quart: ²¹⁹¹ unces, ²¹⁹² quarts, VII trapeses, II quarts.
Axí que ha en la unça XXX^a trapeses fins, ha en la unça XX sterlins, e l'esterlí val I trapès e mig.
E ha en lo march de l'argent: VIII° unces de la dita liure.

Pes d'argent e d'aur de Barcelona.

Ha en lo march d'aur: VIII unces.
Ha en la unça: IIII quarts.
Ha en lo quart: II ternals o mig quarts.
Ha en un ternal: II argenç.
Ha en cascun argens, pres de bons: II diners barcelonesos.
Ha en I diner: VIII garrofins ben granats.

²¹⁸⁵ De la mà de Jaume Garcia, arxiver de l'Arxiu reial de Barcelona fins a la seva mort, el 1475; ja ocupava el càrrec abans de 1440, any de la mort del seu pare i predecessor, Dídac Garcia.

²¹⁸⁶ Segueix un espai en blanc.

²¹⁸⁷ Segueix un espai en blanc.

²¹⁸⁸ Segueix un espai en blanc.

²¹⁸⁹ «Trapès», mot no recollit al DCVB ni al DECLC; cf. «trappeso», unitat de pes a Nàpols, equivalent a 30 unces. Deriva del grec «trapeza», “taula” i, per extensió, “banca, establiment financer, de canvi, etc.”; cf. DECLC, VIII, p. 717b, on es documenta «trapezeto», “establiment de canvi”, en textos rossellonesos en llatí del segle XIV.

²¹⁹⁰ Segueix un espai en blanc.

²¹⁹¹ Segueix un espai en blanc.

²¹⁹² Segueix un espai en blanc.

Ha en l garrofi: llll grans de forment o llll e mig. /

Val lo march de l'or qui són VIII unces: XLVIII lliures.

Les llll unces valen: XXllll lliures.

Les ll unces valen: XII lliures.

La l unça val: VI lliures.

E ll quarts: III lliures.

E l quarto: l lliura, X sous.

E mig quart, ll argenç:²¹⁹³ lliures, XV sous.

Ha en l argenç pes de ll diners.

Ha en l diner VIII garrofins.

Ha en l garrofi llll grans e mig.

²¹⁹³ Segueix un espai en blanc.

[18]

S. d. [1460. Juliol, 7. Barcelona]

Disposició de Joan II el Sense Fe per la qual ordena que les causes mercantils conegudes a la cort dels alcaldes de la seca siguin enjudiciades d'acord a la normativa mercantil i als estils de cort del consolat de mar.

BC. Ms. 1710, f. 91v (*olim* 80v).

Publicat a: COLÓN. *Llibre de consolat*, vol. III2, doc. núm. 51, p. 1250-1251.

*Capítol sobra les coses marcantívolls com se deuen tractar en la cort dels alcaldes.*²¹⁹⁴

Nos, Johannes, Dei gracia rex Aragonum, etc.

Ítem, que en la cort dels alcaldes de Barcelona los fets marítims e de cambis e de companyies e fets e negocis mercantívolls sien dicidits per juý de mercaders e hòmens de mar e no per juristes. E axí en dar saguratat de juý, si per lo demanador és demanada, com en procehir, exequitar e sentenciar, sia servada la pràctica e stil del consolat; e si los alcaldes no forçaran al demanant en dar seguratat de juý al demanador, axí com per capítol de consolat és disposat, sien tenguts e obligats en la forma que per lo dit capítol los dits còsols romanen obligats; e si no serveran lo present capítol e totes les coses en aquell contengudes, encórreguen *ipso facto* en pena de mil florins per cascuna vagada, adquirida per les dues parts al senyor rey e per la restant terça part als defenedors de la mercaderia per convertir en la obra de la drasana.

²¹⁹⁴ Al marge, d'una mà posterior: «Nº 34».

1494. Barcelona

Acta de l'execució de la pena imposada en una sentència de Ferran II el Catòlic a una esclava sarraïna propietat del mestre Miquel Puig, col·legial de la Seca Reial de Barcelona.

RBE. Ms. e-II-17: *De moneta*, f. 15r.

Anno a nativitate Domini M^oCCCCLXXXIII^o in mense²¹⁹⁵ fuit facta execucio criminalis ut sequitur.²¹⁹⁶

Die²¹⁹⁷ mensis²¹⁹⁸ anno predicto, in civitate Barchinone fuit per ipsam civitatem palam et publice, per loca solita ipsius civitatis, executata quedam serva captiva vocata,²¹⁹⁹ de natione sarracenorum, que erat magistri Michaelis Puig, sartoris, per honorabiles Bernardum Turel, militem, et Bartholomeum Quintana, mercatorem, alcaldos secce dicte civitatis isto anno, hoc modo, quia ipsa serva fuit fustigata et postmodum ducta juxta furcas maris et ibi fuit eidem amputata manus sinistra, justicia exigente, per sentenciam latam per dominum regem Ferdinandum secundum, regem Castelle, Aragonum, etc., quam sentenciam sua dominacio protulit extra principatum Cathalonie, transmissio sibi processu criminali per dictos alcaldos contra dictam servam facto, delatam quod se irruerat contra uxorem dicti domini sui et contra dominum suum, eum prodicionaliter vulnerando cum quodam ganiffulo et alias; et quaquidem serva erat familia et de familia dicti magistri Michaelis, qui erat et est de collegio dictorum alcaldorum et de eorum foro et jurisdictione cum tota sua familia. Et dicta sentencia fuit transmissa per dictum dominum regem lata exequenda dictis alcaldis juxta eorum privilegia. Quiquidem alcaldi, equitando cum suo assidente et ministris eorum curie, ducendo coram ipsis dictam condempnatam per ipsam civitatem de die palam et publice, eundo coram ipsis quodam portario equitando cum massa alta, ipsam sentenciam regiam cum omni effectu executarunt seu exequi mandarunt per ministrum vulgo dictum *lo botxí*, juxta sui seriem et tenorem, ut predicatur, etc.

²¹⁹⁵ Segueix un espai en blanc.

²¹⁹⁶ Al marge: «Hic vide casum de facto secutum super criminalibus causis».

²¹⁹⁷ Segueix un espai en blanc.

²¹⁹⁸ Segueix un espai en blanc.

²¹⁹⁹ Segueix un espai en blanc.

[1500]. Novembre, 28. Barcelona

Minuta amb les posicions i vots dels doctors de la Reial Audiència en la conclusió civil del litigi pendent entre el procurador fiscal del rei i els alcaldes de la Seca Reial de Barcelona sobre l'elecció dels darrers.

ACA. RA. LCC, 40, f. 210v-211r.

Die sabbati XXVIII novembris in Regia Audiencia, presidente illustrissimo domino locumtenente generali, interfuerunt sequentes:

Ffranciscus Franc, regens Cancellariam.

Joannes Ribalter.

Hugo de Mediavilla.

Joannes Rossell.

Joannes Lonch.

Andreas Tholosa.

Simon de Clariana.

Joannes de Gualbes.

In facto fisci regii procuratoris, ex una, et alcaldos secce presentis civitatis super observancia et executione regie pramaticae, facta relatione per Joannem Lonch, dictus Joannes Lonch fuit intencionis, atento quod dicti alcaldi et alii de collegio dicte secce ex privilegiis regii possunt eligere duos alcaldos in judices dicti collegii, et ex consuetudine actenus observata consueverunt in dicto collegio eligere singulis annis, XXVIII° novembris, duos alcaldos, quod pro hac electione anni presentis fienda de duobus alcaldis detur licencia alcaldis qui nunch sunt et dicto collegio quod possint congregare se in dicto collegio die crastina, XXVIII° dicti mensis novembris, solita et quod possint eligere duos alcaldos prout actenus fuit in dicto collegio fieri et eligi asuetum, dicta pramatica et inhibicione per illustrissimum dominum locumtenentem dicto collegio facta in reliquis actibus in suis robore et effectu persistentibus donech aliter sit provisum.

Joannes Ribalter est intencionis regiam magestatem esse consulendam de omnibus pro parte dicti collegii alcaldorum allegatis contra executionem dicte pramaticae, et quod, pendente dicta consultatione, nichil est innovandum et, per consequens, non esse concedendam licenciam dictis alcaldis congregandi / dictum capi[tu]lum nech celebrandi electionem [e]o modo quo petitur, scilicet cu[m] interven[t]u personarum prohibitarum per dicta[m] pragmaticam, sed quod dominus locumtenens, [sine] prejudicio jurium ditorum alcaldorum, proroguat eis tempus celebrandi dictam electionem donech, habito responso a regia magestate, aliud fuerit provisum.

Ffranciscus Franc, regens Cancellariam, est inten[ci]onis dicti Johannis Ribalter.

Hugo de Mediavilla, Johannes Rossell, Andreas Tholosa, Johannes de Gu[a]lbes, Simon de Clariana, omnes isti sunt intencionis dicti Johannis Lonch, et illustrissimus dominus locumtenens generalis concludit cum voto Johannis Lonch et aliorum sue inte(n)cionis.

1547

Súplica del procurador fiscal de la cort dels alcaldes al governador de Catalunya reclamant la restitució d'un pres que era de la jurisdicció dels alcaldes i provisió positiva de la Reial Audiència sobre la qüestió.

BC. Ms. 1710, f. 103v, 104r (olim 92v, 102r).

*Supplicatio oblata per fisci procuratorem curie alcaldorum coram spectabili gubernatore.*²²⁰⁰

Spectable senyor governador.

Michel Maduixer, argenter, és provehit per los alcaldes, ab confirmatió de sa majestat, de l'ofici de guarda de la toca real de la moneda de or se bat en la secca de la present ciutat, y per rahó de dit ofici ell y sa família són exempts de la jurisdicció de vostra senyoria així en lo civil com en lo criminal, y açò és ja molt notori a vostra senyoria y son consell per la hostentió se fa continuadament dels privilegis reals hatorgats als alcaldes y col·legiats obrés, moneders y officiers de dita secca, y solament és jutge competent dels predits sa majestat, com alcalde major,²²⁰¹ y los alcaldes, y en dits privilegis à pena de privatió de officis per als contrafahents y decret de nul·litat y pena de tres mil florins de or y moltes altres. Y per quant contra forma de dits privilegis se à feta captura de Domingo Beltran, aragonès, moço y família de dit Maduixer, com consta per informatió deguda, *ut ecce*, supplica a vostra senyoria dit Maduixer per so(n) propi interès, y lo procurador fiscal de dita cort dels alcaldes per lo interès de la jurisdicció dels alcaldes y conse(r)vatió de dits privilegis, li sia de mercè per observança de dits privilegis, a sola hostentió dels quals se à de restituir qualsevol pres, vulla manar restituir a dits alcaldes la persona de dit Domingo Beltran, no obstant la constitutió de la reyna Maria, la qual comensa «Com molts inexperts», com dits officiers sien exempts de examen. Y fa fe o hostentió dit Maduixer dels privilegis y provisions necessàries, *ut ecce. Que licet, etc. Altissimus. Testis Carbonell,*²²⁰² advocat fiscal de la cort dels alcaldes.

Cuiquidem supplicationi fuit facta provisio sequens, providendo in Audientia provisiva per spectabilem dominum gubernatorem, de consilio Adriani Vilana, regentis assessoriam, XIII septembris 1547, Barcinone, Renard. Provisio regentis assessoriam, XIII septembris 1547: Quia constat Dominicum Beltran esse de familia Michaelis Maduixer, officierii sicce Barcinone, pro observantia privilegiorum alcaldorum sicce providet quod dictus Dominicus Beltran tradatur suo ordinario alcaldo dicte sicce. Adrianus Vilana, regens assessoriam.

²²⁰⁰ Al marge, d'una mà posterior: «Nº 53».

²²⁰¹ Segueix «y los alca» ratllat.

²²⁰² Pere Miquel Carbonell, nét de l'historiador i arxiver homònim. Advocat fiscal de la cort dels alcaldes de la secca de Barcelona des de 1532.

(...)/

Albaranum spectabilis gubernatoris.

Lo governador de Cathalunya.

Carceller, no dettingau en la presó la persona de Domingo Beltran, lo qual ix liurat a la cort dels alcaldes per provisió feta per lo regent la assessoria lo die present. Dada en Barcelona, a XIII de setembre MDXXXVII.

Don Pedro de Cardona, governador.

1556. Juliol, 4. Barcelona

Provisió de la Reial Audiència resolent, a instància del procurador fiscal de la cort dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, el lliurament de Miquel Soler, detingut a la presó reial, als alcaldes.

BC. Ms. 1710, f. 96r (*olim* 85r).

*Alberanum sive provisio Regie Audientie in favorem Michaelis Soler, detenti in carceribus regis racione retroclami.*²²⁰³

Carceller, no detingau la persona de Miquel Soler, pagès, lo qual stà detengut per provisió feta per lo magnífich micer Steve Riusech, doctor en quiscun dret y del Real Consell, a XXVIII del mes de maig, mes proppassat, en virtut del reclam contra ell exposat en la Real Audiència a instància de mossèn Thomàs de Boxadors, y aquell liure y done als honorables alcaldes de la secca de la present ciutat de Barcelona, com axí sia stat provehit per lo dit micer Riusech, relador de la causa de dit reclam, a instància del procurador fiscal de la cort dels honorables alcaldes. Dada en Barcelona, a IIII de juliol MDLVI.

*Joannes Ferrer et Dezpuig, regens thesaurariam.
Scriba Veciana.*

²²⁰³ Al marge, d'una mà posterior: «Nº 45».

1561. Novembre, 28. Barcelona

Acta aixecada per Pere Joan Calvo, notari substitut de l'escrivà reial de la Seca Reial de Barcelona, de la cerimònia de l'assaig de les mostres de diverses deslliurances de croats verificada a la mateixa seca davant dels consellers de la ciutat i dels oficials de la casa de la moneda.

ACA. RP. MR. 2007/1, f. [4r].

Divendres, a XXVIII de novembre MDLXI, fonch fet enserrament de devuyt llevades o deslliurances de croats o reals de argent batuts en la secca de la present ciutat de Barcelona per Miquel Maduxer, mestre de la dita secca, essent guardes mossèn Francesch Cassador, militar, y mossèn Miquel Monserrat Fàbregues, mercader, les quals han pesat dos mil quatre-cents quaranta-cinch marches, set onzes, quatorze diners, en presència dels magnífichs consellers de la dita ciutat, ço és mossèn Pere Joan²²⁰⁴ Roig, *olim* Dezsoler, quòndam²²⁰⁵ conseller en cap, micer Anthoni Çarrovira, conseller segon, mossèn Francesch de Vilafranca, conseller terç, mossèn Joan Ribera, conseller quart, absent, e mossèn Pere Vilalta, conseller quint, e en presència de mi, Pere Joan Calvo, notari e substituhit de mossèn Anthoni Vidal, scrivà real de dita secca, Lorenç Crexell, fonador, e Miquel Bohigues e Anthoni Valdés de la Torre, enseyadors de la dita secca; de les quals llevades o deslliuranses foren presos los trossos, e mesos dins hun²²⁰⁶ cresol e posats per lo dit fonador en hun fornell de fondre, dels quals fou fet hun riell; e fet ensay de aquell, fonc atrobat a ley de onze diners y dotze grans. E a memòria és feta la present scriptura.

²²⁰⁴ «Joam» amb «n» corregida.

²²⁰⁵ El conseller Pere Joan Roig havia mort el 7 d'abril d'aquell any (DACB, vol. IV, p. 399).

²²⁰⁶ «huns» amb «s» ratllada.

[24]

1564. Setembre, 7. Barcelona

Provisió de Francesc Martí, alcalde major de la Seca Reial de Barcelona, de l'ofici d'escrivà reial de la mateixa casa de la moneda a favor de Jaume Sastre, notari de Barcelona.

ACA. RP. MR. 2007/1, f. [17r].

En nom de Déu sia. Amén.

A provisió del magnífich mossèn Francesch Martí, alcaude major de la seca de la sacra, catòlica y real majestat nostre rey P(h)elip en la ciutat de Barcelona, per mort de l'honorable mossèn Anthoni Vidal, notari, exercés lo offici de scrivà real de la dita secha Jaume Sastre, notari de Barcelona, y comensa lo seu offici, en virtut de dita provisió, a VII²²⁰⁷ de setembre MDLXIII.

²²⁰⁷ Corregit de «vijj».

[25]

1567. Octubre, 30. Barcelona

Provisió del Consell Reial, en favor dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona en la contenció existent entre la cort d'aquests darrers i la dels cònsols de mar de la mateixa ciutat.

BC. Ms. 1710, f. 92v (*olim* 81v).

En poder de Joan Palau, notari, de manament y per ell mossèn²²⁰⁸ Moxó, notari real, a relació de misser Quintana, doctor del Real Consell, a XXX de octubre MDLXVII és la provisió per lo dit misser Quintana feta entre los alcaldes y la Lotja de la present ciuta(t) en favor dels dits alcaldes del tenor següent:

Die XXX octobris MDLXVII,²²⁰⁹ viso processu et partium altercatis super articulo²²¹⁰ contentionis vertentis in Regia Audientia inter partes et curias Logie maris et alcaldorum sicce presentis civitatis Barcinone; visa potestate Michaelis Verges, procuratoris fiscalis dictae curiae alcaldorum; visa supplicatione seu oppositione per ipsum oblata; visis actis, instrumentis et privilegiis per dictas partes et procuratores dictarum curiarum productis et exhibitis; visis videndis meritisque processus attentis et alias, facto verbo in Regia Audientia, providet pro observantia regiorum privilegiorum et alias cognitionem et decisionem dicte cause inter dictos Nadal et Sobirats et Torner, ex una, et dictum Franciscum Guialmar, magistrum fusine dicte siccae, parte ex altera, vertentis ad dictam curiam alcaldorum dictae siccae pertinere et spectare ad dictamque curiam alcaldorum debere remitti, non obstantibus in contrarium dictis, et quod quelibet pars solvat suas expensas; fiat tamen exequutio pro bistractis et concessa copia. Intimetur.

Quintana.

²²⁰⁸ Segueix un espai en blanc.

²²⁰⁹ Al marge, d'una mà posterior: «Nº 36».

²²¹⁰ «articulos» amb «s» ratllada.

1580. Novembre, 29. Barcelona

Acta de la sessió capitular del col·legi d'obrers i moneders de Barcelona corresponent al 29 de novembre de 1580.

AHPB. Pere Ferrando. 481/3, f. 114r-116v.

*Die Martis XXVIII° mensis novembris anno a nativitate Domini MDLXXX, in domo regie sicce monete Barchinonae.*²²¹¹

Noverint universi quod anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo octuagesimo, die vero Martis vigesima nona mensis novembris intitulata, presente et ad hec vocato me, Petro Ferrando, regia auctoritate notario publico, cive Barchinone et admodum magnificorum dominorum alcaldorum regie sicce monete que pro sacra, catholica et regali magestate domini nostri regis cuditur in sicca eadem presentis civitatis Barchinone et illorum curie, necnon et magnifici collegii sive capituli magnificorum monetariorum et operariorum dicte regie sicce scriba infrascripto, et presentibus eciam honorabili Josepho Tarragona, carderio, et Jacobo Muntso, regio portario, civibus Barchinone, pro testibus ad subscripta vocatis specialiter et assumptis atque rogatis, convocato et congregato prefato collegio sive capitulo predictorum monetariorum et operariorum dicte regie sicce de mandato scilicet magnificorum / dominorum Jacobi de Aguilar Peralta et de Camporrells et Simonis Canyet, anno presenti alcaldorum dicte regie sicce, ad sonum campane seu squille, ut moris est, in domibus dicte regie sicce que site sunt in presenti civitate Barchinone, in vicco de les Mosques nuncupato, in quaquidem convocacione intervenerunt et presentes fuerunt sequentes, videlicet:

Los dits magnífichs senyors alcaldes mossèn Jaume de Aguilar y mossèn Simon Canyet, y lo honorable mossèn Miquel Maduxer, mestre de la dita secca.

Moneders:

Mossèn Hierònym Benet Dezvalls.

Mossèn Garau Gordiola.

Mossèn Joan Llull.

Mossèn Joan Sauri.

Micer Jaume Dalmau.

Micer Joseph Dalmau.

Mossèn Monserrat Palomeres.

Bernat Corts, fill de Thomàs.

Bernat Corts de la Torra.

Bernat Corts, fill de dit Corts de la Torra.

Guillem Ferrer.

²²¹¹ Al marge: «Electio alcaldorum».

Mossèn Pau Gomar.

Absens:

*Nullus fuit ex monetariis qui dici possit absens.*²²¹²

Impedits y malalts:

Don Joan Terré.

Mossèn Pere Cassador.

Mossèn Bernat Yvorra.

Mossèn Miquel Riembau de Corbera y de Santa Coloma, señor de Llinyàs.

Obrers:

Mossèn Joan Miquel Pons.

Mossèn Miquel Calopa.

Mossèn Francesch Pedralbes.

Pau Figueres.

Mossèn Miquel Cortès.

Jaume Modolell.

Miquel Villar, major.

Benet Canovelles.

Mossèn Joan Pineda.

Absents:

Mossèn Thomàs Pujades.

Juan Aroles.

Pere Aroles.

Mossèn Vicens Mollet.

Omnibus superius nominatis presentibus, scilicet congregatis, ut prehabetur, existentibus in domo dicte regie sicce tanquam maior et sanior pars magnificorum monetariorum et operariorum / dicte regie sicce, habita racione et respectu absencium infirmorum et impeditorum predictorum huic presenti collegio sive capitulo personaliter interesse non valentium, consilium sive capitulum huiusmodi facientes, tenentes, celebrantes seu representantes coram illis, per dictos dominos alcaldos fuerunt facte proposiciones sequentes:

(1)²²¹³ E primerament fonch proposat per dits señors alcaldes que com a nostre señor Déu sia stat plassent appellat al seu sanct regne la ànima de Bartomeu Modolell, quòndam, pagès de la parròquia de Serrià, hu dels magnífichs obrers del present col·legi, per so fos plasent al dit present col·legi en lo lloch del dit Bartomeu Modolell posar-n'i altre, lo qual lloch demana Barthomeu Modolell, fill seu.

(2) Ítem, que com per semblant jornada he vigília com és la present, que és vigília del gloriós sanct Andreu, sia de bona pràctique y consuetut elegir alcaldes per lo any vinent, que sia per so plasent al present col·legi elegir alcaldes per lo dit any vinent en lo modo y forma a ell ben vists.

²²¹² Afegit al marge.

²²¹³ Afegim la numeració, que no és present en el manuscrit, a fi de seguir més fàcilment els acords presos posteriorment sobre cada una de les qüestions plantejades de forma correlativa.

(3) Ítem, fonch proposat per dits señors alcaldes que sia servit lo present col·legi manar y deliberar sien pagats y satisfets a mi, dit Pere Ferrando, notari y scrivà de dits señors alcaldes y de dit magnífich present col·legi, los treballs y temps he presos y he stat en anar y star en cort de sa magestad com a síndich de dit col·legi y per a tornar-me'n de allà assí, en què he stat set mesos.

(4) Ítem, fonch proposat per dits magnífichs señors alcaldes fos servit lo present col·legi, de una part, y lo honorable mossèn Miquel Maduxer, mercader, mestre de dita seca, de la part altra, firmar y jurar la transacció y concòrdia apuntada en y ab la celebratió del col·legi tingut y celebrat a XXI del mes de octubre proppassat per rahó de les qüestions y plet eren entre los dits magnífichs señors alcaldes y col·legi, de una part, y lo dit honorable mossèn Miquel Maduxer, mestre predit, de la part altra, per rahó y causa de la histància y cambra ahont en la dita present casa de dita seca tenen dits señors alcaldes llurs presons; la qual transacció y concòrdia ja stà ordenada y a punt, que no resta sinó firmar-se per y entre dites parts, y, fermada aquella, sien també servits dar orde y forma y fer la elecció convenient de les persones que²²¹⁴ apparaseran menester per entendre en lo fer e o dar orde se fassen les obres en dita histància de dita presó, com en la tercera deliberatió del dit col·legi a XXI del mes de octubre proppassat, com dit és, tingut y celebrat, y altrament en dita transacció y concòrdia stan més llargament designades y mencionades. /

(5) Ítem, fonch proposat per dits magnífichs señors alcaldes fos plasent al dit magnífich present col·legi fer elecció y nominatió de sisena per l'any vinent, y no-res-menys elegir y nomenar en y per hohidor de comptes del dit present col·legi algú dels magnífichs moneders o²²¹⁵ obrers per lo dit any vinent, o altrament confirmar per lo dit any en lo dit offici de hohidor de comptes lo²²¹⁶ honorable mossèn Monserrat Palomeres, qui de present té lo dit càrrech y offici de hoïdor de comptes.

(6) Ítem, fonch proposat per los dits señors alcaldes, com ja hayen ses mercès servit lo offici y càrrech de alcaldia per temps de un any y altrament los convingue per alguns negocis occorrens haver-se'n de anar fora ciutat, per ço sia plasent al dit present col·legi admetre'ls la renunciació del dit llur offici y càrrech de alcaldia que de present en mà y poder del dit magnífich col·legi entenen y desijen fer.²²¹⁷

(1) Y primerament, quant a la primera propositió y cap per dits magnífichs señors alcaldes fet y proposat, del lloch predit de hu dels dits magnífichs obrers del dit present col·legi, vagant per mort del dit Barthomeu Modolell, lo dit magnífich present col·legi deliberà y féu deliberació y conclusió que lo dit lloch de obrer predit fos donat y concedit y en y per aquel admès, axí y com lo dit present col·legi lo dóna y concedeix y en dit lloch admet, a Barthomeu Modolell, fill del dit quòndam Barthomeu Modolell, encara que de assí absent, donant per so y cometent lo dit magnífich col·legi als dits magnífichs señors alcaldes presents y sdevenidors facultat y plen poder de rebre en nom y per part del dit magnífich col·legi, en lo modo y forma acostumats, lo jurament y sagrament y homanatge que per los magnífichs moneders y obrers y per qui són fetes en lo introit de llur offici és acostumat fer y prestar, y no-res-menys que per los magnífichs alcaldes sia feta y manada

²²¹⁴ Segueix «hagen» ratllat.

²²¹⁵ Interl. sobre «y» ratllat.

²²¹⁶ Segueix «mateix qui vuy en dia ho es» ratllat.

²²¹⁷ Segueix «E com fonch pre» ratllat.

despedir al dit Bartomeu Modolell y en favor de aquell la deguda provisió de obrer predit en y per lo dit lloch del dit quòndam Bartomeu Modolell, son pare.

(2) Ítem, quant en la segona proposició e o cap, de la elecció, és a ssaber de nous²²¹⁸ alcaldes per lo any propvinent, per lo dit magnífich y present col·legi en fer dita elecció fonch proceït en lo modo y forma següents, ço és que los magnífichs moneders per si y per llur part e o banda elegiren y nomenaren lo demunt dit magnífich mossèn Hierònym Benet dez Valls, hu dels dits moneders, y los dits magnífichs obrers per si y per llur part y banda lo demunt dit²²¹⁹ magnífich mossèn Joan Miquel Pons, obrer predit, als quals en y per a fer dita elecció en lo modo y forma acostumat donà lo dit magnífich present col·legi tot llur plen poder, forces y veus bastants; los quals magnífichs mossèn Hierònym Benet Dezvals y mossèn Joan / Miquel Pons, junctament ab lo dit honorable mossèn Miquel Maduxer, mestre de la dita present secca, apartats del dit present col·legi y congregatió de aquell, y congregats y constituïts personalment en la casa e o histància ahont se fa la deslliuransa de la moneda, cridaren e convocaren y per a fer dita elecció a ssi associaren los²²²⁰ demunt dits magnífichs mossèn Garau Gordiola, moneder,²²²¹ y mossèn Joan Pineda, obrer; los quals tots sinch, axí com dit és ajustats, anomenaren y elegiren en y per alcaldes per lo dit any propvinent MDLXXXI los magnífichs mossèn Joachim Satantí, monader, y mossèn Pau de Fluvià, obrer.

Alcaldes per lo any propvinent MDLXXXI:

Mossèn Joachim Satantí, moneder, y mossèn Pau de Fluvià, donzells en Barcelona domiciliats.

Y encontinent feta la dita electió, tots los demunt nominats moneders y obrers, junctament ab lo dit mestre, se'n tornaren en lo dit col·legi e en la congregació de aquell, y allí foren manifestats y²²²² publicats al dit magnífich present col·legi y devant aquell los dits magnífichs nous alcaldes per lo dit any propvinent MDLXXXI com demunt dit és elegits.

(3) Ítem, quant a la tercera proposició y cap, dels treballs per mi, dit Pere Ferrando, notari y scrivà dels dits magnífichs señors alcaldes y col·legi present, presos com a síndich del dit present col·legi y alcaldes en anar en cort de sa magestad, com allí se conté, lo dit magnífich present col·legi féu deliberació y conclusió que a compliment de totes les dietes que jo, dit Pere Ferrando, notari y scrivà, com a síndich demunt dit he stat fora la present ciutat anant en cort de sa magestad, e stant allí y tornar de allí assí en Barcelona, me sien donats²²²³ cinquanta ducats, valents saxanta lliures moneda barcelonesa; dich LX lliures. Y assò de diners de la bústia del present col·legi.

(4) Ítem, quant a la quarta proposició y cap, de la dita transacció y concòrdia apuntada y ordenada per y entre los dits magnífichs señors alcaldes y col·legi present, de una part, y lo dit honorable mossèn Miquel Maduxer, mestre de dita secca, de part altre, sobre les dites qüestions y plets de la dita instància de la dita presó, les dites parts y quiscuna de aquelles, per dar fi y conclusió a dits plets y qüestions y per conservar entre ells bona pau y concòrdia, deliberaren y conclogueren, y deliberació y conclusió feren entre si, que la

²²¹⁸ Interl.

²²¹⁹ «demunt dit» interl.

²²²⁰ Segueix «magnífichs» ratllat.

²²²¹ Interl.

²²²² Corregit sobre «d».

²²²³ «donats» amb «ts» corregit sobre «des».

dita transacció y concòrdia fos per mi, dit notari y scrivà, llegida devant / dites parts, la qual encontinent per mi fonch llegida de paraula en paraula com en aquella se conté; y la(s) qual(s) cosas <quals> hoÿdes per les dites parts, per lo que ad aquelles aparegué stava segons llur intenció, tracte y resolució y concert, feren los dits magnífics señors alcaldes y col·legi present, de una part, y lo dit mossèn Miquel Maduxer, mestre de dita seca, de part altra, deliberació y conclusió que se firmàs dita concòrdia, y de fet encontinent aquella dites parts y quiscuna de aquelles firmaren y juràran en mà y poder de mi, dit notari y scrivà, com en aquella se conté, a la qual se fa relatió y la qual per mi, dit notari, encontinent al peu del present acte de la celebració del present col·legi incertada com baix se conté.²²²⁴ Y per effectuatió de les obres en dita instàntia fahedores, com en la dita transacció largament se conté, lo dit magnífic e present col·legi elegí y anomenà los dits magnífics mossèn Garau Gordiola y mossèn Joan Pineda.²²²⁵

(5) Ítem, quant a la sinquena proposició y cap, de elecció de sisena y del consell dels dits nous alcaldes y de hoïdor de comptes²²²⁶ per lo dit any vinent de MDLXXXI, per lo dit magnífich²²²⁷ col·legi fonch feta elecció y nominatió de les magnífiques persones devall scrites en y per sisena predita y del consell dels magnífichs nous alcaldes, ço és:

Moneders:

Mossèn Garau Gordiola.

Mossèn Jaume de Aguilar.

Mossèn Joan Sauri.

Obrers:

Mossèn Joan Miquel Pons.

Micer Jaume Pineda.

Mossèn Simon Canyet.

Y en y per hohidor de comptes per lo mateix any propvinent MDLXXXI lo dit honorable mossèn Monserrat Palomeres.

(6) Ítem, quant en la sisena proposició o cap, de la llicència y facultat demanades per los dits magnífichs senyors alcaldes de poder renuntiar al dit llur<s> ofici y càrrech de alcaldia, lo dit magnífich present col·legi féu deliberació y conclusió que·ls fos donada, com de present los donà, llicència y facultat de poder fer la dita renuntiació en mà y poder de dit col·legi.

En virtut de les quals deliberació y conclusió e inseguint aquelles, los dits magnífichs señors Jaume de Aguilar y Simon Canyet, alcaldes predits, encontinent renuntiaren en mà y poder del dit present col·legi al dit llur ofici y càrrech de alcaldia, y lo dit magnífich col·legi per lo semblant encontinent los acceptà la dita renuntiació.

De quibus, etc. Que fuerunt acta, etc.

Sequitur preffata transactio et concordia.

²²²⁴ Segueix «y per» ratllat.

²²²⁵ «y per effectuatio ... pineda» al marge.

²²²⁶ «y del ... comptes» al marge.

²²²⁷ «los dits magnífichs» amb «s» finals ratllades; segueix «señors alcaldes y» ratllat.

Post 1684. gener, 26. Barcelona

Al·legació jurídica redactada pel jurista Jeroni de Ferrer i publicada pel Col·legi de moneders i d'obers de la Seca Reial de Barcelona per ser elevada al lloctinent de Catalunya a fi d'obtenir del rei una confirmació dels privilegis del Col·legi.

UB-Reserva B-38/6/6-10

Excel·lentíssim senyor.

Los alcaldes, monaders, obrers y demás oficiales de la seca real de la present ciutat de Barcelona, trobant-se decorats ab diferents reals privilegis, en virtut dels quals se persuadeixen que la jurisdicció en ells, sa casa y famílies en fets civils com criminals, tant treballant en la seca com no treballant, y en totas matèrias, és dels alcaldes que de dos en dos anys se anomènan per a exercir la dita jurisdicció, los quals alcaldes tenen sos assessors, advocat fiscal, procurador fiscal, notari, verguers y tot lo demás necessari per la administració de la jurisdicció, y vehent que sobre esta matèria se'ls feya alguna limitació, dient que dits reals privilegis que tenen atorgats y concedits no han ni pòdan entèndrer-se absolutament y en tot temps, sinó sols en los casos que dits oficials y monaders *actu* treballen en la seca real y per fet de las operacions de l'ofici, recorregueren a sa magestat del rey nostre senyor, que Déu quart, y suplicaren fos de son real servey confirmar-los dits reals privilegis perquè inviolablement fossen tots observats, y en quant menester fos se dignàs sa magestat concedir-los privilegi de dita jurisdicció absoluta y no limitada quant faran lo exercici de son ofici y en lo que a dit ofici toca. Inclina sa magestat son real ànimo y confirmà / los dits reals privilegis, però la dita real confirmació no fou absoluta y en forma específica, sí sols en forma comuna ab la clàusula «Quatenus sint in usu». Per la qual clàusula ab dita confirmació no venían a conseguir remey per a la oposició que se'ls fa a la observança de dits reals privilegis, que consisteix en negar-los la comprensió dels casos que actualment no treballen en la seca real ni en altres matèrias, per los quals casos se impetrava la gràcia. Per lo que se trobaren precisats de tornar altre vegada a posar-se als peus de sa magestat, com ho han fet, a efecte de que se dignàs concedir-los dita confirmació, *et quatenus opus esset* nova concessió absoluta *et in forma específica*, y no en manera alguna ab la dita clàusula, *et in forma communi*. Per ocasió del que se ha tingut notícia que sa magestat demanava informe a l'excelentíssim lloctinent ab consulta de las tres salas. Y axí ha aparegut molt de la obligació de dits alcaldes, monaders y obrers fer representació a vostra excel·lència y Real Concell de las rahons los assisteixen per a que sa magestat se digne fer-los la gràcia y mercè que suplícan.

1. Per intel·ligència de la qual demanda se deu suposar en primer lloch que, antigament tenint los oficials de la seca los dos requisits de ser examinats en lo art y de no ser francesos, en virtut de privilegis reals tenían los alcaldes omnímoda jurisdicció en tots, tant en lo civil com en lo criminal *privative ad alios*, y assenyalamment del sereníssim senyor rey don Alfonso, *datum* a 12 de dezembre 1445, confirmat per lo sereníssim

senyor emperador Carlos quint ab son real privilegi *datum* en Barcelona en lo mes de dezembre 1542, y altre real privilegi atorgat per lo sereníssim senyor rey Phelip segon a 23 de dezembre 1558 -los quals se presentan. Y de aquells fa menció Ripoll *Var.*, *cap.* 1, *nu.* 520 / y següents, Bosch *Tít. de honor. de Cathalunya*, *lib.* 4, *cap.* 27, § 1, *in fine*, que al·lega lo noble don Miquel de Cortiada, meritíssim regent la real Cancellaria, en la *decis.* 10, *nu.* 217, 218 et 219, que las causas no podían evocar-se per qualsevol pretext y qualitat a la Real Audiència, Ferrer *part.* 1 *Observationum*, *cap.* 14, *in principio*; Ripoll *De regaliis*, *cap.* 25, *nu.* 62, et *Var.*, *cap.* 4, *nu.* 523; dit de Cortiada, *qui proxime*, *nu.* 121 et 122, de tal manera que no podían renuntiar a son propi for, *etiam cum juramento*, Despujol *verbo* «Monatarii siccae», *fol.* 132; Ferrer *part.* 1 *Observa.*, *cap.* 15, et *part.* 3, *cap.* 11 et 160, *ver.* «Animadvertendum tamen est»; Ripoll *Var.*, *cap.* 1, *num.* 577; Fontanella *De pactis nuptialibus*, *tom.* 1, *clau.* 3, *glos.* 3, *num.* 6.

2. *Secundo*, se suposa que alguns doctors pràctichs nostres, com són don Acasi de Ripoll, Miquel Ferrer, Bosch, que al·lega dit noble regent de Cortiada en la *decis.* 10, *nu.* 228, pretenen que foren derogats o corregits los dits privilegis que tenen concedits los alcaldes, moneders y obrers, dient que de todas las prerrogativas y preheminències de aquells no se'n poguessen alegrar sinó en quant faran lo exercici de son offici y en lo que a dit offici toca, y no altrament, ans en tot lo restant sien de la jurisdicció dels ordinaris y barons, com si no fossen dels alcaldes y no fossen oficials de la seca.

3. *Tertio*, que esta asserció la fúndan los dits pràctichs en la constitució del sereníssim senyor rey don Phelip segon feta en la cort de Monçó any 1585, *cap.* 2, que és la quarta y última tít. «De ofici de alcaldes y monaders», que és del thenor següent, *ibi*: «Per quant la constitució de la reyna Maria en la cort de Barcelona, *cap.* 19, comensant "Molts inexperts, etc.", encara que molt justa, per abús no's serva, y molts, sens saber ni entèndrer co- / sa de monedaria o seca, se fan oficials de la seca o de la cort dels alcaldes sols per eximir-se de la jurisdicció ordinària o de barons y que d'ells no's puga haver justícia, statuim y ordenam, ab aprobació y consentiment de la present cort, que los dits oficials de la seca o dels alcaldes, axí en lo principat de Cathalunya com en los comtats de Rosselló y Cerdanya, no se alegren de llurs privilegis sinó en quant faran lo exercici de son offici y en lo que en dit offici toca, y no altrament, ans en tot lo restant sien del for y jurisdicció dels ordinaris y barons, com si no fossen dels alcaldes y oficials de la seca».

4. Y axí lo que se ha de disputar és la lletra de dita constitució, és a saber, si aquella deroga los dits privilegis concedits als alcaldes, moneders, obrers y altres oficials de la seca, y si impedeix lo concedir lo real privilegi que ara novament se impetra, al qual dupte per part dels dits alcaldes se representa que ab ditas constitucions no són revocats los dits reals privilegis, *imo* que aquells réstan en sa força y valor.

5. No és ocult als alcaldes, monaders, obrers y oficials de la seca real la gravetat de la matèria y que és quasi temerari lo posar en qüestió lo determinat en corts generals, puix per la observància se tròban tantes disposicions que las fan irrevocables, y assenyaladament en lo usatje *Judicium in curia datum*, tít. «De celebrar corts», ahont se diu, *ibi*: «Juý donat en corts o donat per jutge elet en cort, de tot sie rebut y en tot temps seguit, e null, o per engany ne per art, no'l gos rebujar, etc.». Y després de comunicadas las penas als contrafahents, conclou dient, *ibi*: «Car horat és y sens seny qui vol contrastar al seny e al saber de la cort en què à prínceps, bisbes, etc.»; Calicio *in Extravagan. curiarum*, *cap.* 7, *n.* 95, *ver.* 170 «Quia», etc.; y la constitució segona, tít. «De

interpretació de usatges», / ahont expressament se disposa que si alguns milloraments de constitució se haurà de fer, sia en corts generals y no altrament.

6. Emperò no poden persuadir-se que de la manera que se farà la ponderació en avant, no sia lícit disputar del poder de la cort en sos casos, puix tot home, per prudent y savi que sia, està subjecte a l'error, y sols Déu és omnipotent y infinitament perfet, com ho diu en estos térmens Calix. Ramires *De leg. reg.*, § 22, *nu.* 8, y per ço per decència se diu defecte de voluntat y no de potestat, Ramires *ubi supra*, *num.* 12 *et* 13, y ho ensenyan nostres pràctichs, puix moltes vegades disputan si la cort ha pogut derogar alguns privilegis o consuetuts en perjudici de tercer, y en particular Càn. 3 *parte Var. resolutionum*, *cap.* 3, «De privilegiis», *num.* 88 *cum sequentibus et num.* 262. Segons la qual doctrina se passa a ponderar las rahons que assisteixen a dits alcaldes, obrers y monaders.

7. Cert és en dret que en tot acte humà per sa validitat se requireixen dos cosas, ço és potestat y voluntat; *cap.* «Cum super de officio delegat.», *l. Cum te, ubi Baldus, Cod. De donationibus ante nuptias, l. Multum, Cod. Siquis alteri vel sibi*, etc.; Decius concell 198, *num.* 3; Surdus *decis.* 62, *num.* 19; Molina *lib.* 1 *De hispa. primo.*, *cap.* 24, *nu.* 24; Afflictis *decis.* 305, *num.* 7; Menochius *De praesumptionibus, lib.* 1, *praesumptio* 80, *nu.* 11; Mandel. concell 26, *num.* 1; Valenzuela Velázquez concell 25, *nu.* 52 *et* concell 45, *nu.* 25; Conciolus *allegatio* 30, *num.* 15, *et alle.* 65, *num.* 30; Fontanella *decis.* 34, *nu.* 2, *decis.* 38, *nu.* 2, *decis.* 194, *n.* 14, *et decis.* 456, *nu.* 13; Ramon concell 12, *nu.* 9 *et sequenti, et* concell 37, *num.* 86. *Sed* en la cort no concorregué voluntat *-curialiter et ut decet loquendo-* de revocar los dits privilegis, donchs aquells no foren revocats. /

8. Si la voluntat de la cort fos estada de revocar y derogar dits privilegis, o seria expressa en la mateixa constitució o seria tàcita, col·legint-la de las paraulas de aquella o altrament. Expressa revocació no's llitg en la constitució, y axí, no llegint-se, no's pot dir que sie expressa; Baldus *in l. final. Cod. De rebus creditis*; Becc. concell 40, *nu.* 2; Surdus *decis.* 200, *num.* 11; Castillo *Contro. lib.* 4, *cap.* 17, *nu.* 25.

9. Ni tàcita, perquè, per esser-o, se hauria de deduhir de lo que està en la constitució expressat o dels antecedens o conseqüens necessaris; *cap.* «Cum olim» *in fine, De censibus*; Cassanate *cons.* 60, *nu.* 5; Castillo *De coniect. ultim. volunt.*, *tom.* 4, *cap.* 17; Bondenius *Collucta. legal.*, 20, *num.* 113. Y en la dita constitució no's lligen paraulas algunas de las quals, o per necessari antecedent o necessari consegüent, se puga col·legir voluntat de derogar los privilegis de la seca y llevar-los lo dret tenen acquirit en virtut de aquells. Donchs no hi ha tàcita revocació.

10. No se necessita de gran especulació lo discórrer qual fou lo intent de la cort, tant en la dita constitució com en la que's menciona en aquella de la sereníssima senyora reyna dona Maria, que és la 1 del mateix títol, perquè clar se demostra que fou voler llevar los abusos que's féyan de admètrer personas inexpertas, sols per tenir y gaudir de la exempció de for que gaudían los verdaders monaders, y ho diuhen expressament, y no fou voler llevar los privilegis y gràcias tenían concedits los verdaders oficials y legítims monaders.

11. Y encara que no fos tant clara la intenció de la constitució, sinó que estigués *in dubio*, àdhuc no's presumiria haver volgut la constitució derogar ni fer perjudici als privilegis en contrari concedits, ara sia a comú o particular, perquè lo príncep *in dubio* y no dient-ho expres- / sament, no's presum voler perjudicar lo príncep a tercer en lo dret que té

adquirir; *l. Nec avus, Cod. De emancip. liberorum, l. Impuber., Cod. De administra. tutelae, l. 2, § «Merito», ff. Ne quid in loco pub.* Y la rahó és perquè lo príncep no se entén vulgue per paraules generals derogar un privilegi, si de aquell específica y expressament no'n fa menció: *cap. «Quamvis», De rescriptis, in 6, cap. «Super eo», De officio delegati, cap. «Dudum», De privilegiis, cap. 1, De constitu., in 6; Cassaneus in Consuetudines Burgundiae, rub. 13, § 8, num. 11; Franciscus Claperius in suis Decis. fiscalibus, casu 23, ques. 2, nu. 2; Gregorius López par. 3, tit. 18, «De las escrituras», l. 11, super verbo «Do le deve haver»; Camil Borrel De potestate regis Hispaniae, cap. 33, nu. 17; don García Mastril. De magistratu, lib. 3, cap. 10, nu. 136; Valenzuela Velázquez cons. 93, ex n. 49; Castillo Sotomajor De tertiis, lib. 7, cap. 18, nu. 10 et 11; Gratianus discep. 730, num. 31; Leoncillo decis. 143, nu. 4; Rota coram Buratto decis. 510, nu. 5, et decis. 576, nu. 3 et 5; Bondenius Collucta. legal., 4 a nu. 133; Quesada et Pilo disertatio 21, nu. 64; Càncer Var., part. 3, cap. 3, nu. 102; Ramon concell 24, nu. 152; Fontanella decis. 267, num. 3 et 4, et decis. 456, nu. 3 et fere per totam.*

12. Las disposiciones dels prínceps de sa naturaleza sempre exclouhen lo perjudici de tercer; *l. 1, § «Merito», Ne quid in loco publico, l. 1, Cod. Qu<a>emadmodum civilia munera indicantur,²²²⁸ l. Vacuatis, Cod. De decurionibus, lib. 10; Valenzuela cons. 56, num. 19; Mieres ad constitu. regis Petri secundi, colla. 2, cap. 57, tom. 1; Càncer Var., p. 3, cap. 3 a nu. 49 et nu. 102; Font. decis. 198, num. 6, et decis. 456, nu. 22.*

13. Y no sols proceheix la dita regla en lo cas que la disposició de la qual se ha de seguir la derogació és particular, però *etiam* encara que sia general y per constitució, / perquè aquella no's presum, encara que general, que deròguia lo privilegi; *l. Decurionibus, ubi glosa Bart. et Bald. Cod. De silentariis, lib. 12, quam ad id expendit et extollit Bald. in l. 1, num. 9, Cod. De iustinian. codice confirmando, et in l. Non plures, eodem numero, ubi additio, Cod. De sacrosan. ecclesi., et num. 9, in fine, in cap. «Ecclesia S. Mariae», De constitutionibus; Barbat. inter Alexand. consi., cons. 123, incipiens «Scripsit Ecclesiast.», num. 2 et 3, vol. 4, et ex d. l. Sanctio legum, ff. De poenis, et in l. Stipulationes commodissimum,²²²⁹ l. Doli causa, ff. De verb. obligatio., tradit Paul. Castr. cons. 21, incip. «Primum dubium», n. 1, vol. 1, aliis allegatis a Tiraq. De retract. lignag., § 1, glo. 14, num. 104, et in tracta. De praescriptionibus, § 1, glos. 11, in princ., qui plura alia iura et doctores congerit, Bartholomeus de Capua super constit. regni Sicil., tit. «De his qui fideiuss. dare poss.», num. 19, 48 et seq.; Rainald. Rodolph. ad col. 33; Marc. Anton. Eug., num. 162, lib. 1; Alex. cons. 193, nu. 9, lib. 2; Castillo de Sotomajor De tertiis, lib. 6, cap. 18, a nu. 10; Valenz. Velázq. cons. 8, num. 33.*

14. Y en térmens de las constituciones de Catalunya, que estes no deroguen los privilegis particulars; Despujol ad Mieres, verbo «Privilegia specialia», *ibi*: «Privilegia specialia non revocantur per generales constitutiones Cathaloniae, etc.»; Ramon. cons. 24, num. 152, circa medium, *ibi*: «Dicimus per generalem constitutionem non censeri derogatum privilegiis aut consuetudinibus alicuius universitatis, ut per Callitium in Tractatu de pace et tregua, etc., dubio principali, ver. «Praeterea illud», etc.»; Cànc. V., part. 3, cap. 3, «De privilegiis», num. 262, *ibi*: «Ut per legem subsequentem non censetur derogatum privilegio particulari alicuius privati, nec consuetudini particulari alicuius loci sit nec per constitutionem, etc.».

²²²⁸ «iudicantur».

²²²⁹ «commodissimam».

15. Lo que se conforma ab lo dret comú, en lo qual se troba disposat que per general disposició no-s deroga al privilegi particular; Casa. *in consuet. Burgun.*, rub. 13, § 8, num. 11; Marc. Anton. Cucchus *Inst. maior.*, lib. 1, *in fine*, num. 192; Mieres *De iurisd. om. iudi.*, num. 4, coll. 2, fol. 9, par. 4, et coll. 4, cap. 7 *in fine*, fol. 61, et par. 2, coll. 6, cap. 13, num. 33; Gabriel *lib. 6 Commu. opi.*, tit. «De legibus», *conclu.* 1; Ioannes Redin. *De maior. princip.* § «Non armis solum decoratam», 2 part., num. 187; Despujol *ad Mieres qui proxime*; Cànc. d. cap. 3, num. 262 y los altres per ell al·legats.

16. Que la voluntat de la cort no fos de llevar y perjudicar als privilegis y drets de la seca, se comprova clarament de la expressa declaració de la mateixa cort, ab los actes de protestació fets en ella, continuats a la fi del volumen de las constitucions de Cathalunya, ab las quals quiscun bras protesta de que no se'ls fasse perjudici a sos privilegis, en tot lo que en la cort se ha ordenat, y ab aqueixa protestació y no sens ella firmaven, seguint lo orde acostumat, com és de vèurer a la fi de las constitucions de totes les corts, ahont y és lo plàcit y aprobació de el rey. Y pàrlan de dita protesta y orde nostres pràctichs cathalans, y en particular Càncer 3 par. *Var. resolu.*, cap. 13, «De iuribus castrorum», num. 110; Fonta. *De pactis*, 1, clau. 4, glos. 19, part. 1, num. 70. La qual spècie de protestació, feta de consentiment de las dos parts, obra que la constitució de què se tracta se entenga ésser feta sens lo consentiment del rey y de la cort, en quant al perjudici que podia fer als privilegis de la seca, y és effecte de las protestacions fetas *de consensu utriusque partis*, lo qual consentiment fa que tot lo antecedentment dit se limita segons la protestació; Bart. *in l. Non solum*, § «Morte», *columna* 4 et 5, num. 17 et 24, et / *ibi* Alexander, *columna* 3, num. 13 et 14, ff. *De novi operis nunciat.*; Hieronymus Gabriel *con.* 47, num. 7 et 8, lib. 2; Gratianus *Disceptationum forentium*, cap. 751, nu. 40. A més que la protestació lleva de si lo consentiment y salva lo dret, *l. Et siquis*, 14, ff. *De relig. et sump. fun.*, *l. Qui in aliena*, 4, § «Celsus», ff. *De acquirenda haereditate*; Surdus *decis.* 154, num. 19, et *decis.* 246, num. 11; Conciolus *allegat.* 42, num. 83.

17. Ni és de consideració dir que la protestació fou feta després de la constitució, perquè, segons la real veritat, no-s pot dir posterior, per ésser com és tota la cort un acte y un instrument que conté todas las constitucions y actes de cort, y reb sa perfecció del sòlio que-s té a la fi y de aquell acte últim, ahont és present lo senyor rey y la cort, y firman tots junts de comú consentiment. Y en esta pròpia matèria ho diu Mieres en la cort de Barcelona del sereníssim senyor rey don Jayme segon, *colla.* 4, cap. 11, num. 18 et 19, y en la cort del senyor rey don Fernando, cap. 12, num. 99, *colum.* 9, *in secundo tomo*, pag. 99. *Actus enim accipiunt suam perfectionem et complementum a conclusione, l. Si voluntate, Cod. De recindenda venditione, l. Contract., Cod. De fide instrumentorum cum vulgatis*; Fonta. *De pact. nuptialibus*, clau. 131, glos. unica, num. 3 y 4, ab la mateixa conformitat, com en un mateix instrument no y ha *prius et posterius*, Bart. *in l. Lecta*, num. 18, ff. *Si certum petatur*, et *in l. Contractus*, num. 4, *Cod. De fide instrumentorum*; Fanun. *De momento temporis*, cap. 17, num. 2; Surdus *decis.* 157, num. 6; Càncer *Var.*, part. 3, cap. 7, num. 303; Font. *De pactis, clausul.* 7, glos. 2, part. 2, nu. 48. Axí mateix proceheix en lo acte de cort, que no és més que un sol instrument, y en tèrmens propis, que la protestació del bras real que-l preserva de tot perjudici y ly salva las prerogativas; Cànc. *dista.*, 3 / *parte*, cap. 13, «De iuribus castrorum», num. 110.

18. Segueix-se de aquí que per rahó de ditas protestacions del bras real faltà lo consentiment de la cort, puix no-s pot dir cort, faltant un bras; *toto titulo* «De celebrar corts», lo noble don Lluís de Paguera en la *Pràctica de celebrar corts*; Belluga *in Specul. prin.*, rubrica 47, § «Sciendum», num. 4; Càncer *Var.*, parte 3, cap. 13, num. 110, ver.

«Propter hoc consului»; y per consegüent faltà a la cort lo consentiment en la revocació de dits privilegis.

19. Lo sobredit medi no resta en los térmens de nova inventiva, perquè ja 200 anys ha que, regonexent la seca lo perjudici gran se'ls ocasionava ab la dita constitució de la sereníssima senyora reyna dona Maria en las corts de Barcelona lo any 1422, que és la primera, tít. «De l'offici de alcaldes», que comensa «Molts inexperts, etc.», representaren al sereníssim senyor rey don Alonso, a 11 del mes de maig 1437, que dita constitució no se era poguda fer en perjudici de sos privilegis, per los mateixos medis que vuy se representa aparegué a sa magestat que la petició de dits alcaldes era *ex omni parte* justa y per ço se dignà fer la provisió que baix se continuarà, la data de la qual és jornada de 11 de maig 1437, lo qual senyor rey, després de haver feta menció de la demanda y haver insertada la constitució y protestació, declarà en la forma següent:

20. «Nos vero dictam admittentes supplicationem tamquam iustam et rationi consonam, attendentes quod intentioni nostrae nec dictae reginae locumtenentis nostrae non fuit nec est officialibus dictae siccae, nec etiam monetariis et operariis realiter examinatis et habilibus in dicta cudenda moneta repertis, nec iurisdictioni aut privilegiis salvaeguardiae eorundem in aliquo derogasse in vim protestationis praedictae, et alias pro conservatio- / ne dictorum privilegiorum et regaliarum nostrarum, iustitiae necessitate cogente, cum ars monetariae sit praecipua regaliarum ipsarum, cum deliberatione nostri concilii huiusmodi serie declaramus quod omnes illi qui per magistrum et alcaldos dictae²²³⁰ siccae admissi realiter fuerint et per dictum magistrum examinati, praesentibus dictis alcaldis aut alio quovis officiali nostro ordinario, et reperti fuerint habiles et experti ad dictam cudendam monetam per magistrum supradictum et continuati in libro sive matricula scriptoris nostri et alcaldorum praedictorum, ab inde pro veris et indubitatis monetariis totaliter habeantur gaudereque possint et valeant privilegiis, libertatibus et immunitatibus supradictis, dicta constitutione his nequaquam obsistente, urgente reservatione et protestatione iam incerta. Vos, dictam reginam, coniugem, et fratres nostros praeclaros, rogamus, vobisque, conciliariis et officialibus nostris, dicimus et percipiendo mandamus expresse et consulte et de certa scientia, sub nostrae gratiae et mercedis obtentu, quatenus omnes illos qui sub forma praedictae veris et indubitatis monetariis poenitus habeatis eisque servientibus et familiis eorum privilegia, immunitates, et gratia et salvamguardiam iuxta illorum formam teneatis et observetis ad unguem, tenerique et observari faciatis inviolabiliter per quoscumque ac ea omnia et singula per loca publica civitatis Barchinonae voce praeconia publicari, et non contrafaciatis quavis causa si ultra praedictam poenam duorum mille florenorum, cuius unam medietatem fisco nostro, reliquam vero dicto capitulo decernimus aplicari, cupitis evitare, dictamque iurisdictionem alcaldorum minime perturbetis, quinimo causas tam civiles quam criminales dictos monetarios, operarios et eis servien- / tes et familiam tangentes ad alcaldos praedictos, iuxta seriem suorum privilegiorum, illico remittatis, nihil in contrarium tentaturi aliqua ratione vel causa, cum sic nos de eadem nostra certa scientia deliberate et per iustitiam fieri velimus et omnino compleri. Datta».

21. De dita provisió real resulta que la dita constitució de la sereníssima senyora reyna dona Maria era perjudicial als privilegis dels alcaldes e oficials de la seca, y que no volgué lo dit senyor rey per dita rahó que se observàs, fundant-ho ab la protesta sobre refferida, inferint de aquella que no's pogué fer dita constitució, ni fonch intensió y voluntat de la cort perjudicar ab ella dits privilegis, ans bé lo senyor rey ab dita provisió manà la observància de dits privilegis y no se acontentà per sa grandesa de dita sola declaració,

²²³⁰ «distae».

però després ab sas lletras reals, despedidas de sa cort, sots gravíssimas penas manà que tots los oficials reals, no exceptant-ne lo senyor rey y la senyora reyna, guarden y observen, y guardar y observar fassen la dita declaració real, que expressament chalenda en ditas lletras.

22. Ab esta forma restaren las matèrias de la seca, gozant de tots sos privilegis, ab las qualitats en aquells expressadas, fins en lo any 1493, que-s tornaren a celebrar corts en Barcelona per lo sereníssim senyor rey don Fernando segon, en las quals, en la constitució 2, sots lo dit títol «De offici de alcaldes», incidentment se posaren aquellas paraules, *ibi*: «E que la constitució de la reyna dona Maria disposant dels alcaldes e oficials de la seca sie inviolablement observada», que precisament se ha de dir que-s féu sens tenir-se notícia de la dita declaració del senyor rey don Alfonso; y és ben cert que, a haver-se tingut tal notícia, no-s foren posadas tals paraules en dita constitució. Y no és versemblant ny se ha de pre- / sumir que la cort ab una sola paraula haje volgut desfer lo que ab molts treballs y gastos se obtingué dels senyors reys que són estats, consideració que fa Ramon en lo *conc.* 24, *nu.* 97, al·legant lo cèlebre ditxo de l'emperador en la *l. Si quando, Cod. De inofitioso testamento*, y axí ditas paraulas no poden ny deuen ésser atesas.

23. Majorment si se considera que ni la constitució de la sereníssima senyora reyna dona Maria disposant, ni la segona confirmant, estigueren en observància, sinó que ho estigueren los dits privilegis y la dita real declaració, com se infereix de la mateixa constitució 4, transcrita en lo núm. 3 en aquellas paraulas, *ibi*: «Per quant la constitució de la reyna dona Maria, en la cort de Barcelona, cap. 19, començant "Molts inexperts", encara que molt justa, per abús no-s serva, etc.». Axí que essent la constitució de la sereníssima senyora reyna dona Maria de l'any 1422, y la del sereníssim senyor rey don Fernando segon de l'any 1493, y la del sereníssim senyor rey don Felip segon, qu'és la quarta de dit títol «De offici de alcaldes», de l'any 1585, y quexant-se en dita constitució 4 de la inobservància de ditas constitucions, és cert que la observància era en favor dels privilegis en lo dit any 1585.

24. Ni tampoch la dita constitució 4 de dit any 1585 fou observada ja pròxim a la formació de aquella, sí ho fóran los dits privilegis, com se infereix del que diu Miquel Ferrer en sas *Observacions, par.* 1, *cap.* 15, *num.* 5, *ibi*: «Tene menti restrictionem traditam per novam constitutionem curiae anni proxime lapsi, videlicet 1585, cap. 2, a qua est statutum et ordinatum quod dicti officiales siccae aut alcaldorum, tam in principatu Cathaloniae quam in comitatibus Rossilionis et Ceritaniae, non gaudent suis privilegiis, nisi quatenus facient exerci- / tium sui officii et in eo quod ad dictum officium tangit, et non aliter, et ex his restat quod in eis quae non tangunt officium dicti officialis valet dicta renunciatio, quinimo forsan quamvis quis esset officialis siccae sive *dels alcaldes*, si non faceret exercitium sui officii, valeret dicta renunciatio. Sed non affirmo, quia hactenus in tam brevi termino, scilicet usque ad praesentem diem, quae computatur vigesima maii 1586, no(n) vidi aliquam super his determinationem nec in contingentia facti deductum, etc.».

25. Y molt després se tròban exemplars de ésser estats los dits privilegis observats y no la dita constitució, com ho reffereix lo noble don Acàsió de Ripoll *Var. reso., cap.* 1, «De jurisdicció de tots jutges», *nu.* 520, *ibi*: «Circa materiam alcaldorum siccae sive *de la seca* evenit quod unus officialis dictae siccae projecit aliqua stercora in rivum Comitalem; bajulus aquarum, qui est officialis bajuliae generalis superintendens molendinis et aquis, pignoravit dictum officialem dictae siccae. Ille recurrit ad tribunal alcaldorum. Fuit orta questio inter dicta duo tribunalia, nempe alcaldorum siccae et bajuliae generalis, et sic orta

hac controversia iurisdictionis, ne expensis partes gravarentur, de bono et aequo congregati fuimus alter ex assessoribus utriusque curiae, ego pro bajulia et pro alcaldis magnificus Ioannes Ximenis, et inspecto libro tabulis et corio cooperto in quo existunt continuata privilegia per serenissimos reges concessa dictae curiae alcajorum, in quo legi quoddam privilegium imperatoris Caroli, dattum in civitate Barcinonae, de mense decembris anni 1542, confirmans alia privilegia in eo incerta, et inter alia quoddam privilegium regis Ildefonsi concessum die 12 novembris 1445, in quo est inserta constitucio quinta, sub titulo "De offici de alcaits y moneders de la seca", declarando dictam con- / stitutionem non contrariari dictis privilegiis, neque per eam in aliquo fuisse contradictum dictis privilegiis, imo alcaldis magnam tribuendo iurisdictionem in omnes officiales siccae tam in civilibus quam in criminalibus privative ad alios, ita ut neque in vim regaliarum nec alias causae contra eos civiliter nec criminaliter alibi quam coram dictis alcaldis tractari ullo modo possint. Iuxtaque privilegia inveni in dicto libro quod, existente capto in carceribus Celidoni, officiali dictae siccae, fuit in Regia Audientia facta quaedam provisio, facto verbo per magnificum N. Savila, relatores, die 11 octobris 1546, in et cum qua fuit provisum quod persona dicti Christophori Celidoni restitueretur dictis alcaldis ut de eo cognoscerent ipsi alcaldes, ex qua provisione evidenter constat privilegia praedicta esse in viridi observantia, quod de officialibus siccae cognoscant alcaldes privative ad alios, ex quibus sine tela iudicii, sed in vim amicabilem conventionis fuit factum quod pignora capta per bajulum aquarum restituerent ei cui pignora erant capta».

26. Y són casi sens fi las declaraciones que's tròban fetas per los alcaldes de la seca, de vot y parer de sos assessors, en la cùria de dits alcaldes y en poder de l'escrivà de aquella, modernas y antiguas, ab continuació fins lo dia present, en los casos que són convinguts los obrers, moneders y altres officials de la seca, encara que sían en matèrias y negocis distincs y separats de las operaciones de la seca y cosas tocants a son offici, sinó també per altres matèrias distinctas y separadas, no obstant la predita constitució.

27. Resta del sobredit demostrat que la constitució no derogue los privilegis de la seca y que la observància és en son favor, en què la conexensa en los nego- / cis dels obrers, moneders y altres officials toca als alcaldes *privative ad alios* -tenint, com està dit, las dos qualitats que's requirexen per a ésser officials de la seca, que són de ésser examinats en lo offici y no ésser francesos-, y que la constitució *de qua controvertitur* en quant a estos no ha tingut observància, encara que se pogués provar aquella en los inexperts, qui són dels qui parla y expressa, als quals pròvida la cort volgué donar remey y obviar los abusos que's feyen en la admissió de aquells per officials de la seca, encara que inhàbils y inexperts, sols per a gozar lo privilegi del for, no emperò compèndrer als verdaders officials qui tinguessen las referidas qualitats.

28. Si en la dita constitució 4 per las rahons ponderadas faltà la voluntat al senyor rey y a la cort de causar perjudici als privilegis de la seca y de disposar contra de aquells, no's pot dir réstan derogats per dita constitució, puix per la regla que se ha suposat *supra*, núm. 7, faltant la voluntat en qualsevol acte humà, falta la validitat, y quant no pogués sufragar lo pròxim dit, dubtaran la inobservància de aquella y no la observància dels reals privilegis de la seca, la qual resta provada del que se ha dit en los núm. 20, 21, 22, 23, 24, 25 y 26.

29. No sols la dita observància fa argument a l'effecte sobre ponderat, però encara influeix per la declaració y interpretació de la dita constitució, essent com és subsequida y continuada fins vuy, y és perquè la observància és la que dóna més segura intel·ligència a qualsevol acte y disposició, y fa presumir que lo observat és com si fos scrit; Font. *decis*.

86, *dec.* 459, *num.* 9, *dec.* 479, *num.* 6, *dec.* 598, *num.* 11; Valerón *De transactionibus*, *to.* 6, *q.* 3, *nu.* 33; Tondou. *Ques. benef.*, *to.* 1, *cap.* 40, *num.* 11 *et to.* 2, *cap.* 131, *nu.* 2 *et cap.* 176, *num.* 17; vicecan. Crespí *Obser.*, 1, *nu.* 114; / Ramon *cons.* 6, *num.* 68, *et cons.* 64, *nu.* 28, y axí fou declarat a relació del noble don Miquel de Calderó, de la Real Audiència y tercera sala benemèrit doctor y advocat fiscal de la règia cort, en la causa de la confraria dels sastres de la present ciutat contra la confraria dels pallers.

30. Lo que proceheix, encara que tinga alguna repugnància, en las paraulas de l'acte o estatut que se ha de interpretar y declarar per medi de la observància; Font. *De pact.*, *clau.* 1, *num.* 35 *cum seq. et clau.* 6, *glos.* 3, *p.* 2, *n.* 28; Mestril. *De magistra.*, *lib.* 4, *cap.* 10, *nu.* 41; Aymon *cons.* 244, *num.* 8, *vers. vigesimo primo*; Franc. Bech. *cons.* 101, *num.* 49; Honde. *cons.* 35, *nu.* 45, *lib.* 2; Menoch. *cons.* 341, *num.* 5 *et* 23; Solórz. *De iure Indiarum*, *tom.* 1, *lib.* 3, *cap.* 1, *num.* 26, *et to.* 2, *lib.* 2, *cap.* 21, *num.* 24; Rot. romana *dec.* 287, *nu.* 31, *par.* 9, *recen.*; vicecan. Crespí *Obser.*, 1, *num.* 115. Y açò és encara que la intel·ligència contrària sia més verdadera y més conforme al dret; Honde. *cons.* 92, *num.* 30, *lib.* 1, *et cons.* 35, *num.* 45, *lib.* 2; Menoch. *cons.* 39, *num.* 20; Rot. *diver. decis.*, 574, *num.* 3, *par.* 1 *et in recent. dec.* 375, *num.* 9, *par.* 9, *et coram Burato decis.* 944, *num.* 6, *et coram Rojas decis.* 279, *nu.* 7; Bonden. *Colluc. legal.*, 44, *nu.* 24.

31. És tant poderosa la observància interpretativa que un sol acte basta per introduir-la, segons comú sentir dels doctors; Cavale. *dec.* 497, *num.* 5; Burat. *dec.* 679, *num.* 9; Ottobono *dec.* 95, *num.* 9; Rojas *dec.* 78, *nu.* 2 *et dec.* 157, *nu.* 18; Rota *dec.* 316, *nu.* 15, *par.* 9, *recen.* Y altres senten que bàstan dos o tres, y los que més o extenen fins a deu; Cànc. *Var.*, *p.* 1, *cap.* 4, «De testa.», *num.* 119; Larrea *dec.* 45, *num.* 24; Gutiérrez. *cons.* 2, *num.* 10; Font. *dec.* 482, *n.* 12. Concorrent, donchs, tants actes de observància contínuos y per molts anys, no-s pot dubtar de la dita declaració. /

32. Encara que las sobreditas proposicions no admètian rèplica, però dóna al rostro la const. fin. tí. «De observar constitucions», en la qual està disposat que contra constitucions és prohibit lo al·legar costum, ús ni observància. Perquè se respon que en virtut de dita constitució no resta exclosa la observància interpretativa o declarativa, que pren y resulta del costum observat, y la interpretació may resta exclosa de qualsevol disposició insigne; és al propòsit la doctrina de Font. *De pact.*, *claus.* 1, *nu.* 44, *ibi*: «Haec sumae notandae sunt pro nostrarum constitutionum et iurium patriae interpretatione, licet enim per constitutionem 10, sub tit. «De observar constitucions», sit prohibitum allegare consuetudines et observantias quascumque contra dictas constitutiones et iura patriae, nilhominus haec de qua agimus interpretativa consuetudo admittenda erit, etiam si per eam aliquid detrahatur de illorum dispositione et verba repugnant ac malus resultat intellectus et alia obstare videantur, de quibus late superius dictum est». *Et dec.* 217, *num.* 6, *ibi*: «Et quod semper ita fuerit observatum, est apud me magnum huius rei argumentum: potuit enim tam longa observantia dare interpretationem constitutionibus, ut aliis id non semel provavi».

33. És admirable axí mateix la doctrina de Fagnano in *cap.* «Consuetudinis», *nu.* 35, *De consuetudinibus*, que nos subministra lo eruditíssim doctor Lluís de Valentià, mestre meu amantíssim, en la il·lustració a la const. 7, *cap.* 4, *num.* 87, *ibi*: «Manifestum videtur ex hoc capite sublatam non esse consuetudinem interpretativam, de qua in *l. Si interpretat.*, *De legibus*, *et cap.* «Cum dilectus», *De consuetudinibus*, quia intelligi debet de consuetudine proprie sumpta quae est contra ius, consuetudo autem interpretativa iuri non adversatur, ideoque non censetur sub- / lata per statutum tollens consuetudinem. Huiusmodi enim

consuetudo interpretativa seu iuris praeexistentis declaratoria favorabilior quam consuetudo dispositiva, etc.».

34. Y més diu Solórzano en més apretats tèmens, és a saber, que se ha de estar més a la observància subseguida que a la declaració del mateix príncep, posposant-la a aquella: *De iure Indiarum, lib. 2, cap. 21, num. 24 et 25, to. 2, ibi*: «Quamvis interpretatio ex observantia resultans sit larga et impropria, quod pluribus extendit et confirmat Tiber. Decia. *cons.* 44, nu. 17, vol. 2, et, ultra antiquiores alios, Cravet. *cons.* 828, num. 11, vol. 5; Mendo. *De privi.* ad instar glo. 13, nu. 40, fol. 137, in tomo 18 tractatum, ubi hoc ampliatur, etiam si unus extenderit vel restrinxerit privilegium contra tenorem verborum et ex personali fecerit reale vel e contra; Font. *De pact.*, to. 2, clau. 6, glos. 3, p. 2, nu. 24; Mastrill. *De magis.*, lib. 4, cap. 10, num. 40 et 41, etc.»; y més avall, *ibi*: «Quod adeo verum est ut licet alias super rescripto vel privilegio dubio, princeps a quo processit adeundus sit, l. *Neratius, De regul. iuris*, l. 27, tit. 18, p. 3; hoc tamen non procedat neque admittatur quando per usum, consuetudinem et observantiam subsequentem iam est interpretatum; attenditur enim census per consuetudinem inductus, non autem declaratio quae a principe exigi solet, ut constat ex tex. notabili, etc.».

35. Lo tenir lloch la observància interpretativa, *etiam* en constitucions de Catalunya, y en tèmens de dita constitució fin. tít. «De observar constitucions», se ha declarat ara modernament en la causa contra la ciutat de Barcelona per rahó dels cóps, en favor de l'il·lustríssim bisbe de la present ciutat, en lo real consell de la Batllia general, *facto verbo in Regia Audientia* a 26 de janer 1684. /

36. Conclou-se del pròxim dit que la observància subseguida ha declarat que la dita constitució 4, tít. «De offici de alcaldes, etc.», no comprèn los verdaders oficials examinats y aprovats a efecte de privar-los del for y jurisdicció dels alcaldes, tenint-ho adquirit en virtut de reals privilegis, que no deroga la constitució, y estan aquells en observància, y no la dita constitució, ab lo temperament emperò sobre ponderat.

37. Ab lo que se ha discorregut és fàcil donar satisfacció a l'argument que se ha proposat en lo principi, nú. 5, de que, segons la constitució 2, tít. «De interpretació de usatjes», si algun millorament de constitució se haurà de fer, sia en corts generals y no altrament, ab aquelles paraules, *ibi*: «Volem, estatuïm y ordenam que si nós o los successors nostres constitució alguna general o estatut fer volem en Catalunya, <a> aquell fassen de aprovació y consentiment dels prelats, dels barons, dels cavallers e dels ciutadans de Catalunya o els appellats de la major e de la pus sana part de aquells». Y seguexen Ferrer 3 p. *Obs.*, cap. 14, nu. 11; Oliba *in usat. Alium namque de iure fisci*, cap. 1, nu. 17; Cànc. *Var.*, 3, cap. 3, nu. 69; Font. *De pact.*, to. 1, clau. 3, nu. 80, y altres al·legats per Despujol *ad Mieres verbo* «Constitutiones», pag. 47.

38. Per què se respon que las declaracions a las constitucions, entre altres, són en dos maneres: la primera és la interpretació declarativa, y la altra és la extensiva y restrictiva, de las quals dos apar parla la constitució. Però, *quidquid sit* de la segona espècie, la primera, que és la interpretativa, no's pot prohibir per alguna disposició, perquè aquella és necessària; Matheu *De regi. reg. Val.*, cap. 1, § 2, nu. 16 *cum seq.*; el visacanceller Crespí *Obser.*, 1, q. 1, nu. 67 et 68; Cànc. *Var.*, lib. 3, cap. 3, nu. 64, *ibi*: «Nam cum per statutum est prohibita interpretatio, intelligi- / tur de extensiva aut restrictiva, secus de declaratoria, quae nunquam censetur prohibita».

39. És molt de l'intent lo que pondera en est propòsit lo dit doctor de Valentià en la dita il·lustració a la const. 7, tít. «De la electió dels doctors de la Real Audiència», *cap. 2, num. 8*, ahont dóna per constant que la declaració interpretativa en los statuts no obra cosa nova, sinó que descobra allò que estava ambigu y ocult, y axí lo que conté la exposició y declaració verdaderament y en propietat se diu ésser de la lletra dels estatut o constitució; y essent tant elegans las paraulas ab què ho reffereix dit doctor de Valentià en dit *num. 8*, se transcriuhen, *ibi*: «Facilitasse más la admisión de la declaración del estatuto o interpretación declarativa si se atiende que la naturaleza de ella solamente permite al que declara exponer lo que se comprehende debaxo las palabras del estatuto, y assí no obra algo de nuevo, sino que descubre aquello que estava ambiguous o occulto, y assí lo que contiene la exposición o declaración verdaderamente y en propiedad se dize ser de la letra del estatuto, constitución o fuero. Fagnano *in d. cap. «Quoniam», De constitutionibus, nu. 19*, ahí: “Ea quae veniunt per modum declarationis, vere et proprie in esse dicuntur. Qui enim explicat nil novi facit, sed discooperit.” Por lo que deviò de dezir el excelentíssimo senyor visacansiller, *ubi supra, n. 68*, que la declaración de los fueros y constituciones no es extensión, sino explicación de la intención de los estatuyentes, deducida de las palabras y de la mente con que se movieron a estatuir».

40. Corónan los pròxims refferits discursos la declaració se féu, juntas las tres salas, en la causa de contrafació que instava lo procurador fiscal del General contra lo il·lustre y molt reverent fra don Francisco de Pons, abat de Sant Cugat del Vallès, alashoras meritíssim can- / celler, lo noble don Miquel de Cortiada y Baltazar Oriol y Marcer, notari y escrivà de manament, per ocasió de haver pres lo jurament a dit noble don Miquel de Cortiada, promogut per sa majestat de la sala del noble regent la real Cancelleria a la plaça vacant per mort del magnífich y docte senador lo doctor Aleix de Tristany, de la sala de l'il·lustre y molt reverent canceller, pretenent dit procurador fiscal que obstava a dita promoció la constitució 7, tít. «De la electió, número y examen dels doctors de la Real Audiència de Catalunya», ahont se diu ésser prohibit que los doctors de la Real Audiència no púgan mudar ni variar ni ésser mudats de una sala a altre ab estas paraulas, *ibi*: «Que los dits canceller, visacanseller y en son cas regent la Cancelleria, e los altres juristas demunt dits, que no púgan mudar ni variar ni ésser mudats de la una sala o audiència a la altre, ans hajan residir tant solament en aquella audiència o sala e loc en los quals una vegada seran destinants»; las quals paraulas, com a generals en la disposició, comprenien qualsevol mudament, o ja fos en lloch vacant o altrement.

41. Lo que no obstant, fonch declarat que la dita constitució no comprenia lo cas de mutació de una sala a la altre quant se feya nova provisió de plaça vacant; y com de dita declaració fassen a l'intent las paraules del principal motiu de aquella se rescriuhen, *ibi*: «Et est certum de iure posse contra constitutiones Cathaloniae allegari observantiam interpretativam seu declarationem illarum, quamvis cum illa aliquid detrahatur a dispositione et repugnarent verba, cum non sit derogativa illarum et novi juris inductiva, sed legis semel constitutae sententiam apperiet et deffendat, quemadmodum haec, quod nec constitutionem derogat nec novum jus inducit, sed tantum illa in suis casibus remanente, docet il- / lius dispositionem non comprehendere casum mutationis in locum vacantem, quem nec ipsa prohibet verbis expressis nec prohibere voluit, etc.». Ab què resta satisfet a la constitu. final, tít. «De observar constitucions», ponderada en lo núm. 32.

42. La pròxim dita real declaració no sols fa prova, com dit és, de que las constitucions de Catalunya admeten la interpretació declarativa que·ls dóna la observància, però també que a sa magestat és facultatiu concedir privilegi, encara que per a demostrar que no se

encontren ab constitució se necessita de haver-se de valer de la observància interpretativa y declarativa de constitució, posant-se aquell en execució, encara que després se origine altre averiguació sobre si obste o no alguna constitució.

43. Resta'ns a satisfer a la major dificultat, que és als doctors que assereixen la inobservància dels dits privilegis de la seca, que cita y al·lega lo dit noble regent de Cortiada en la *decis.* 10, *num.* 228, qui són Ferrer *part. 1 Obser., cap. 15, vers.* «Adde et tene menti»; Bosch *Dels títols de honor de Cathalunya, lib. 4, cap. 27, § 1, vers.* «Per gozar»; Ripoll *Var., cap. 1, num.* 577. La autoritat dels quals, y molt en particular la del noble regent de Cortiada, donen motiu de confessar que és difícil lo èxit de la empresa, però com seria falta, havent proposat la dificultat -lo que aparegué indispensable- en lo nú. 2, dexar-la sens respòndrer, ja que lo que's dirà no puga valer per entera satisfació de l'obstant, se porà admètrer per dèbil ponderació.

44. Controverssa és la qüestió si se ha de estar a la asserció dels doctors per a provar la observança o consuetut: uns séntan la negativa, com són Gabri. *tit.* «De proba.», *cons.* 4, *num.* 3; Silvan. *cons.* 9, *num.* 27; Giovagn. *cons.* 70, / *num.* 63, *lib.* 1; Grati. *Discep. for.,* 973, *num.* 43; Thomat. *decis.* 31, *num.* 18 et *decis.* 36, *num.* 910; Altograd. *cons.* 14, *num.* 12, *lib.* 2; Rubeus *in Practi. resol. circa. testam., cap. 38, num.* 82 et *seq.*; Vermigliolus *cons.* 11, *num.* 25, et *cons.* 224, *num.* 2; Carleval *De judic., lib. 1, tit. 1, disp. 2, ques. 2, sub num.* 62, *ad finem tom.1; novissime* Fagnan. *in cap.* «Ne innitaris», *num.* 410, *De constit., to. 1, et hanc opinionem sequitur Rota, ut in multis decissionibus congestis a* Theodos. Rubeo *in sing. Rot. roman., par. 2, verbo* «Doctor», *vol. 2, et coram Greg. decis.* 274, *nu. 5 et ibi add., et coram Coccin. decis.* 123, *num.* 27, *et in recen. decis.* 277, *sub nu. 4 et decis.* 284, *sub num.* 1, *par. 3, et in Ravenn. Haeredit. 5 iunii 1648, §* «Attestatio»; Parisii *coram eminentiss. Ottobon. nunc in eius impress. decis.* 149, *nu.* 14.

45. Altres són de sentir de la afirmativa, com són Menoch. *De arbitrariis, casu* 360, *num.* 94 et *cons.* 1, *nu.* 164, et *cons.* 54, *nu.* 5 et 37; Antonius Gabriel *Var., to. 1, Commu. opin., in princ. lib. 1, tit. 17, «De legibus», nu.* 334, *ubi Vivi., num.* 364; Surd. *cons.* 311, *nu.* 15; Farin. *in Praxi, par. 1, tit. 5, q.* 45; Cevall. *in commun. contra commun., q.* 1; Ludovi. Rodulphi *Var. qq., lib. 2, q.* 51, *num.* 28 et 29; Riccius *Collec.,* 969; Salgado *De regi. protec., par. 1, cap. 1, num.* 27; Andreas Censal. *ad l. unic. Cod. Si quis imperat;* Meladix, § 22, *num.* 92.

46. Y altres concilían las ditas opinions, ço és si en lo cas que los doctors que atéstan de la consuetut o observància són versats en lo lloch ahont se al·lega la consuetut o observància, o no; si són versats, proceheix la opinió dels que affírman; si no o són, la dels qui négan. Del qual sentir són Nata *cons.* 277, *num.* 1; Altogrado *cons.* 14, *nu.* 14; Franciscus Maria Prato *Respon. crimi.,* 37, *num.* 19; Arias de Mesa *Var. resol., lib. 2, cap.* 18, *num.* 12; Horat. Gio- / va. *lib. 1 Responsorum, respons.* 22, *nu.* 12; Carleval *De iudito.,* 1, *disp. 2, num.* 62; Rota romana *decis.* 193, *num.* 13 et 14, *par. 6 recen.*; Bonden. *Colluc. legal.,* 14, *nu.* 147; Quesada y Pilo *Controver. foren., cap. 17, nu.* 47, lo que és cert y indubitat.

47. Però lo que no se ha pogut trobar, no obstant algunas vigílias y temps se ha aplicat en buscar-o, és que las ditas reglas de provar observància o consuetut prosehèscan en lo cas de prova de la inobservància, y no ho explícan los doctors, y la rahó, al que's pot comprendrer, és perquè la prova de la inobservància és de cosa *mere* negativa, la qual *mere* negativa és improbable; Parisius *in cap.* «Quoniam contra», *nu.* 8, *De probationibus;* Carena *De offic. sanctae Inquisitionis, p. 3, tit. 6, § 8, num.* 63; Bovadilla *in sua Política,*

tom. 2, lib. 5, cap. 1, nu. 114; Guazin. in *Deffens.*, 28, cap. 1, num. 12, 13, 14, 15; Farin. *quaest.* 65, a num. 200 ad 221; Mascardus *De proba. conclu.* 45, num. 52; Peguera in *Praxi criminal.*, cap. 12, § 7, num. 3; y per ço basta negar-la, y transfereix lo *onus probandi in adversantem*, *Glos. in l. Cum de lege*, 17, *De probatio.*; Bald. in *l. Cum te*, *Cod. De probatio.*; Costa *De retractione*, cap. 8, casu 9, num. 29; Cyriacus *contro.* 5, num. 9; Rota *decis.* 351, num. 2 et seqq., p. 5, *recentior.*, et *apud Merlinum De pignor.*, *decis.* 115, nu. 9; *Conciol. allega.* 31, nu. 18.

48. Ans bé, encara que se considèria alguna diversitat entre la observància o costum y la dessuetut, que discorre lo dit doctor de València en la dita il·lustració a la constitució 7, tít. «De la electió dels doctors de la Real Audiència», cap. 4, n. 76, però en matèria de prova no pot considerar-se diversitat entre la inobservància y la dessuetut, y axí com per provar-se la dessuetut se requireix provar que haje vingut lo cas de usar y no haver usat, altrament / no-s prova; Ferosin. in *cap. final.*, q. 5, *De consuetudin.*, n. 18, 36 et 37; Amaya, lib. 1, *Cod. De his qui sponte publica munera subeunt*, l. 12, nu. 2; Larrea *Allegat. fiscal.* 16, *per totum*; Castillo *De tertiis*, cap. 19, *per tot.*; et Fontanell. *De pactis*, 1, *claus.* 3, *glos.* 2, num. 20 et *decis.* 295, num. 15. De la mateixa manera, per a provar-se la inobservància del privilegi és necessari se prove ésser vingut lo cas de l'ús de aquells, y que en dit cas no se hagen observat.

49. Concorrent, donchs, la qualitat de no provar-se que sia vingut lo cas de l'ús dels privilegis de la seca y, venint aquell, se hagen dexat de observar, és verdader dir que no resta provada la inobservància y dessuetut de dits privilegis de la seca, sí que aquells tenen en son favor la observància.

50. Ni fóra de consideració si se ponderàs que, donant per constant que-s prova la observància per la asserció dels doctors la atestiguan, que per consegüent axí mateix *a contrario sensu* se provaria la inobservància per la atestiguació del no observar-se, per la regla que *contrariorum eadem est ratio*, l. 1, ff. *De his qui sunt sui vel alie. iur.*, et in *principio* et § 1 *Institu. imperi. eiusdem tit.*, l. fin., ff. *De leg.*, 3, l. *In fundo*, ff. *De rei vindic.*; Alverus Velázq., tom. 2, *cons.* 155, num. 15; Rolandus a Valle *cons.* 60, num. 6 et 7, lib. 1; Valenzuela Velázquez *cons.* 44, num. 46, et *cons.* 100, nu. 28; Augustinus Barbosa *Axiomata iuris*, 58, n. 11.

51. Perquè la dita regla no té lloch ni proceheix quant entre los contraris milita diversitat de rahó; Catcherano *decis. Pedamontan.* 53, nu. 10; Parisio *cons.* 131, num. 122, *volum.* 1; *Surd. cons.* 1, num. 92, et *cons.* 151, nu. 27, et *cons.* 301, num. 22; Iosephus Sessé *decis.* 52, num. 38, / to. 2; Galganet. *De condi. et demonstr.*, part. 2, cap. 1, *ques.* 19, num. 1; González *ad reg.* 8 *Cancelar.*, *gloss.* 6, num. 174; Fusarius *De substi.*, *quest.* 245, num. 8 et 9. Different rahó és lo provar la observància del provar la inobservància, perquè, com està dit, la prova de la observància no té qualitat que la acompanya, com la té la prova de la inobservància, que és de provar acte positiu de haver vingut lo cas y no haver-se observat. Y axí resta respost a l'òbice de la inobservància.

52. A més, que lo dit Miquel Ferrer, en la dita observància, part. 1, cap. 15, num. 5, ver. «Adde», no apar atestigue la inobservància, ans bé affavoreix la observància dels dits privilegis, puix no se afirma en la inobservància, sí sols després que forma lo dupte originat de la constitució, diu a la fi, *ibi*: «Sed non affirmo, qu(i)a hactenus in tam brevi termino, scilicet usque ad praesentem diem, quae computatur 20 maij 1586, non vidi aliquam super his determinationem nec in contingencia facti deductum». Las paraules del

qual versícul per enter se han refirit *supra*, núm. 24, ahont se ha fet la ponderació, que no's repeteix per escusar prolixitat.

53. Bosch, de la mateixa manera, *Títols de honors de Cathalunya, lib. 4, cap. 27, § 1, vers.* «Per gozar», diu, *ibi*: «Per gozar de dits privilegis y ésser del for de dits alcaldes és necessari observar la constitució de la reyna dona Maria de l'any 1422, y axí, bé que en las secas de la ciutat de Barcelona y vila de Perpinyà los officials no sían francessos, en los judicis observar la constitució del rey don Fernando. Antigament esta exempció era en tot cas, novament, per la constitució del rey don Felip de l'any 1585, és sols en quant faran lo exercici de l'offici, en lo demás són del for ordinari reyal o de baró, / y axí sa doctrina pren son fonament de las constitucions de la senyora reyna dona Maria de l'any 1422, que és 1 y 2 títol "De alcaldes, obrers y moneders, etc.", y de la constitució del senyor rey don Felip de l'any 1585, que és la 4 del mateix títol, las quals dos constitucions són las que's controverteixen, y axí és dúbia sa disposició, com se ha ponderat en tota la present suplicació, y essent-o també pateix la mateixa dubietat la doctrina de dit Bosch, perquè los doctors se han de entèndrer de la mateixa manera que pàrlan los drets o leys que al·lègan, segons la doctrina singular de Bart. *in l. Non solum, § «Liberationis verba», num. 10, ff. De liberatione legata; Abbas in cap. «Insuper», 6, num. 4, De testibus; Iason in l. 1, num. 98, Cod. De iure emphyteu.; Tiraquel. De retractu conventio., § 1, gloss. 7, num. 54; Ioannes Gutiérrez lib. 1 Pract., q. 2, num. 22; Mendocius reg. 5 Cancellariae, quest. 5, num. 7; Valenzuela Velázquez cons. 119, nu. 138; Conciolus allegat. 26, num. 20, et alleg. 40, n. 16; Rot. dec. 302, nu. 9, par. 4, recent., to. 2.*

54. Don Accasi de Ripoll, *Var. resol., cap. 1, nu. 577*, diu *ibi*: «Quaeri etiam potest an indistincte gaudeant suis privilegiis, et quid si privilegiis suis renunciant. Respondeo quod officiales *de la seca* non gaudent privilegiis praedictis nisi in quantum deserviunt praedictis officiis, praedictis autem privilegiis non possunt renunciare, iuxta tradita per Michaellem Ferrer par. 1 *Obser.*, cap. 14 et 15, idem, 3 part., cap. 10 et cap. 160 circa medium, vers. "Animadvertendum tamen est", faciunt quae tradit Mieres constit. reginae Mariae curia Barcinon., colu. 10, cap. 21, num. 27, pag. mihi 432, ubi ait quod monetarii in omnibus sunt iurisdictione alcaldorum *de la seca*, nisi forsitan ipsi alcaldes vel officiales *de la seca* alii / quid faciant contra verum pondus et mensuram, quia hoc casu alcaldes et officiales omnes subsunt mostafasio, iuxta tradita per ipsum Mieres, et notat ibi Mieres, nu. 28, quod si officiales *de la seca* efficiantur milites, quod adhuc subsunt alcaydis et non vicario regio».

55. La qual doctrina de Ripoll no parla sinó en matèria de pes y mesura, en los quals casos se diu no gòzan dels privilegis tenen concedits los officials de la seca, com és de vèurer de la lectura de dita doctrina de Ripoll *ad longum* en lo número antecedent copiada. A més que dit Ripoll, tractant la matèria dels alcaldes de la seca y sos privilegis, en lo mateix cap. 1, en lo nú. 520 y següents, antecedent al dit núm. 577, attestigua de la observància de dits privilegis en lo cas que refereix, tractant *ex professo* la matèria en dit núm. 520, y no *per transennam*, com la tracta en dit núm. 577, lo que no necessita de més comprobació que llegir la doctrina de Ripoll que se ha referit *supra*, núm. 25.

56. Infereix-se del sobredit que, al·legant lo dit noble y eruditíssim regent de Cortiada las doctrinas de Ferrer, Bosch y Ripoll, y que estos no pàrlan ab certeza de dita inobservància -per lo que se ha ponderat en quiscuna auctoritat de aquells-, *salva pace tantí viri*, obra que dita doctrina se ha y deu entèndrer segons los dits doctors que al·lega Bart. *id. l. Non solum, § «Liberationis», ff. De liberatio. legata et in Authentica Sed iam necesse, ubi Baldus, Cod. De donat. propter nupt.; Salicetus in l. Si ex cautione, Cod. De non numerata pecunia; Rollan. concil. 39, num. 32, vol. 4; Garon. Var. resolut., cap. 2, num. 105; Massin.*

De confiscat. bonorum, quest. 37, num. 39; Petrus Surd. decis. 59, num. 7 et ibi hodie. Rota in recen. decis. 202, / num. 9, par. 4, tom. 2, et decis. 675, num. 42, tom. 3, decis. 155, num. 56, part. 6, decis. 81, num. 4, par. 7, et decis. 45, num. 22 et 27, parte 8; Bondenius Colluct. legal., 28, num. 71.

57. Tenint, donchs, los privilegis de la seca en son favor la observància y las constitucions, de las quals se vol inferir la limitació de aquells en los casos de treballar en la seca y per fets de sos officis, la inobservància, essent aquella interpretativa, subseguida, pròxima y continuada, ha donat intel·ligència a ditas constitucions, y que la mente de la cort sols fou escusar los abusos que·s féyan en los inexperts, qui *sub praetextu* de officials de la seca volían gozar la exempció que no·ls competia, no emperò compèndrer los verdaders officials examinats y perits en lo art y que tenían la qualitat per a dir-se verdaders moneders, no és molt se pretenga que las constitucions de Cathalunya no préstan impediment a la observància de dits privilegis.

58. Y, axí mateix, que las ditas constitucions no poden patir detriment algú, encara que se confirme y, en quant menester sie, se concedesca als alcaldes, moneders, obrers y demás officials de la seca real de la present ciutat de Barcelona la exempció que tenen y desitjan gozar pacíficament, com la han gozada sos antecessors.

59. Per lo que y altrament supplícan dits alcaldes, moneders, obrers y demás officials de la seca real sie de servey de vostra excel·lència, a vista de las rahons ponderadas, affavorir sa pretensió, per a que sa magestad se digne atorgar-los lo privilegi de confirmació *et quatenus opus sit* de nova concessió, no *in forma communi*, sí *specífica*, y sens la clàusula *quatenus sint in usu*, que, a més que així ho espèran, ho tindran a molt singular mercè. *Salvo semper*, etc. Lo offici, etc. *Quae licet*, etc.

Altissimus, etc.

Hieronymus de Ferrer.

[28]

1716. Gener, 16

Article 41 del Decret de Nova Planta pel qual Felip V es reserva la regalia de l'encunyació monetària després de la Guerra de Successió.

Publicat a: *Novísima recopilación de las leyes de España*, vol. II, Madrid, 1805, p. 409 (ll. V, tít. IX, llei I); J. CAMPS I ARBOIX, *El Decret de Nova Planta*, Barcelona, 1993 (3^a ed.), p. 57.

Las regalías de fábricas de monedas y todas las demás llamadas mayores y menores, me quedan reservadas; y si alguna comunidad o persona particular tuviere alguna pretensión, se le hará justicia, oyendo a mis fiscales.

11. APÈNDIX ICONOGRÀFIC

11.1. Index d'il·lustracions

1. Representació idealitzada d'una seca medieval. Miniatura d'un manuscrit, il·luminat amb els emblemes de Lluís XII de França (1498-1515), que conté l'obra *De moneta*, del bisbe francès i conseller reial Nicole d'Oresme (1323-1382). Biblioteca Nacional, París.
2. *Tractatus de moneta* de Jaume Callís, imprès el 1556. Biblioteca Episcopal de Vic, Vic.
3. Obrer, a l'esquerra, i moneder, a la dreta, en ple treball. Segell dels obrers i moneders de la Seca d'Orvieto (Itàlia), segle XIV. Musei Civici, Bolònia.
4. El segell de la Seca de Barcelona, a la dreta, sembla inspirar-se, directament, en el primitiu segell municipal de la Ciutat Comtal, a l'esquerra, reproduïts a l'obra *Sigil·lografia catalana* de Sagarra. Anys 1428 i 1289, respectivament. Col·lecció particular, Barcelona.
5. Monedes de la Guerra dels Segadors i instruments d'encunyació al voltant de l'escut reial en una al·legoria de la Seca Reial de Barcelona. Gravat de la coberta del *Memorial a favor dels alcaldes de la Seca*, Barcelona, 1646. Biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona.
6. Foli inicial del manuscrit que conté la recopilació dels privilegis de la Seca Reial de Barcelona, segle XVI. Bayerische Staatsbibliothek, Munic
7. Manual del notari Guillem Jordà amb els negocis dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, 1484. Arxiu Històric de Protocols, Barcelona.
8. Mapa amb la representació del procés de recepció de les Ordenances del Col·legi d'obrers i moneders de la Seca Reial de Mallorca a les diverses cases de moneda de la Corona d'Aragó. Elaboració de l'autor.
9. Portada del *Memorial de privilegis, gracies, concessions, constitucions, capitols de Cort e altres provisions sobre la cudició de la moneda barcelonesa*, segle XVI. Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

10. Jetó dels moneders de la Seca de Rouen (França). Era utilitzat com a salconduit, tal com es fa patent en el mandat imperatiu que dirigeix la seva inscripció als guardes dels drets de barra, peatges i pontatges, instant-los a deixar-los passar. En el revers de la peça apareixen diversos eines de treball sota l'empura de la corona reial de França, 1571. Biblioteca del Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona.

11. Representació del Tresorer Reial segons una miniatura del manuscrit que conté les *Leges Palatinae* dels monarques mallorquins. El Tresorer té damunt la taula diversos sacs de monedes, segle XIV. Biblioteca Reial Albert I, Brusel·les.

12. Representació de l'oficina del Mestre Racional de la Cort del Rei segons una miniatura del manuscrit que conté les *Leges Palatinae* dels monarques mallorquins. Al costat dels llibres de comptes, dels albarans i dels tinters es disposen un seguit de jetons monetiformes utilitzats per fer els càlculs comptables. Biblioteca Reial Albert I, Brusel·les.

13. Còpia del decret d'emissió de rals d'argent, amb el corresponent dibuix de la moneda, atorgat per Martí I l'Humà a Barcelona el 17 de novembre de 1400. Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.

14. Registre de cancelleria amb el decret de Joan I el Caçador que fixa les marques de les seques que s'havien de gravar en els florins d'or d'Aragó, atorgat el 7 de març de 1387. Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.

15. Gravat amb la representació d'una explotació minera a l'obra de Georgius Agricola *De re metallica*, 1556. Col·lecció particular, Barcelona.

16. Sant Joan Evangelista obra el miracle de convertir uns bastons en riell d'or. Detall de la pradel·la dels retaule dels sant Joans, obra del mestre de Santa Coloma de Queralt, datada vers 1356. Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona. Foto MNAC 2005 Calveras/Mérida/Sagristà.

17. Escena de la vida de sant Eloi amb el pesatge d'uns riell d'or, pintat pel mestre de la Misericòrdia, segle XIV. Museo Nacional del Prado.

18. Taula de canvi coberta amb un tapís sobre el qual, a més de llibre de comptes, apareixen monedes d'or –probablement florins- i les balances de precisió per pesar-los. Detall d'un dels frescos dedicats a les *Històries de Sant Mateu* obra de Niccolò di Pietro Gerini a la capella Megliorati, al claustre de San Francesco de Prato, 1380-1395. Església de San Francesco, Prato.

19. Magistrats monetals de la Seca de Venècia amb riells i balances per pesar-los. Museo Civico, Venècia.

20. Sant Eloi, patró dels argenters, pesa una sella de muntar davant del rei Clotari amb l'ajuda d'unes balances i d'un marc. Detall del retaule de Sant Eloi dels argenters, obra de Pere Nuyes (documentat entre 1513 i 1556). Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona. Fotografia MNAC 2005. Calveras/Mérida/Sagristà.

21. *Tractat d'arismetica* de Francesc Santcliment, publicat el 1482. Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

22. Diferents tipus de balances per pesar metall. Gravat que il·lustra l'obra de Georgius Agricola. *De re metallica*, 1556. Col·lecció particular, Barcelona.

23. Collaret amb puntes d'or de diferents lleis utilitzades, juntament amb una pedra de toc, per conèixer visualment la puresa del metall. Gravat que il·lustra l'obra de Georgius Agricola. *De re metallica*, 1556. Col·lecció particular, Barcelona.

24. Escena d'assaig de metall. Gravat que il·lustra l'obra de Biringuccio. *De la Pirotechnia*, Venècia, 1540. Col·lecció particular, Barcelona.

25. Caixa grossa dels diners de Casa de la Ciutat, segle XVI. Ajuntament de Vic, Vic.

26. Joc de pila i trossell alemanys per encunyar moneda reproduïts a: COOPER. *The Art and Craft*, p. 28, segle XVI, Freiburg Museum.

27. Martell i enclusa d'obrer dibuixats a la coberta de pergamí d'un llibre de comptes d'obrers. 1328-1335. Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.

28. Escenes del procés de fabricació de moneda a martell esculpides en la portalada romànica de l'església de Santiago de Carrión de los Condes, segle XII. Foto de Julio Torres.

29. Escena d'encunyació. *Libro de acedrez, dados e tablas*, 1283. Real Biblioteca de El Escorial.

30. Obrer i el seu ajudant preparant cospells. Detall de les pintures murals que decoren una de les capelles de l'església de Santa Bàrbara de la localitat bohèmia de Hutná Hora (República Txeca), c.1463. Foto: projecte Euromint.

31. Moneder encunyant moneda. Detall de les pintures murals que decoren una de les capelles de l'església de Santa Bàrbara de la localitat bohèmia de Hutná Hora (República Txeca), c.1463. Foto: projecte Euromint.

32. L'emperador Segimon de Luxemburg (1387-1437) visita un taller monetari en plena activitat. La visita dels monarques a les Cases de Moneda constitueixen una tradició que perdura fins als nostres dies. Miniatura de la *Spiezer Chronik* de Diebold Schilling, 1484. Burgerbibliothek, Berna.

33. Interior d'una casa de moneda en plena activitat productiva. Xilografia que il·lustra l'obra de Raphael Holinshed. *The Chronicles of England*, Londres, 1577. Col·lecció particular, Londres.

34. El jove emperador Maximilià I visita la Seca de Hall del Tirol. Gravat de Hans Burkmail el Vell i Leonhard Beck, c.1515 que il·lustra l'obra de Biringuccio. *De la Pirotechnia*, Venècia, 1540. Col·lecció particular, Barcelona.

35. Vidriera de la família de moneders Zenkgraf que mostra diverses etapes del procés de fabricació de la moneda, 1567. Schweizerisches Landesmuseum, Zurich.

36. *Mereau* dels moneders de Châlons-sur-Marne. En el revers –envoltats per la inscripció figuren els instruments necessaris per a procedir a encunyar moneda. Encunyat sota l'autoritat d'Enric IV de França, 1591. Col·lecció Miguel Ibáñez.

37. Molí mogut «a sang» destinat a laminar el metall que s'ha d'encunyar. Gravat que il·lustra l'*Encyclopédie* francesa, 1765. Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

38. Part superior i inferior del molí de laminació mogut a sang de la Seca de Potosí, segle XVIII. Museo Casa de la Moneda, Potosí. Foto: projecte Euromint.

39. Dibuix anònim d'una màquina d'acordonar el cantell de la moneda i d'una premsa de balancí per a l'obra manuscrita de Josep Salat (1762-1832) *Suplemento, o sea Continuación al Tratado de Medallas labradas en el Principado de Cataluña, con Documentos justificativos*, primer quart del segle XIX. Reial Acadèmia de Bones Lletres Barcelona, Barcelona.

40. Dibuix acolorit de la passantia de l'argenter barceloní Francesc Paradaltas que mostra l'interior imaginari d'una seca amb una premsa de balancí ornada amb l'escut de Barcelona que utilitza de manera lliure els gravats inclosos en aquest apèndix (fig. 41 i 52), segle XVIII. Arxiu Històric de la Ciutat, Barcelona.

41. Làmina gravada per fra Matías de Irala que mostra una premsa de balancí i una màquina d'acordonar moneda, segle XVII. Biblioteca Nacional, Madrid.

42. Gravat que mostra l'interior d'una cambra d'assaig, segle XVIII. Col·lecció particular, Barcelona.

43. Localització de la Seca Reial de Barcelona, al barri de la Ribera, en l'actual viari de la Ciutat. Projecte Euromint. Fotografia Glenn Murray.

44. Carrer de la Seca, a Barcelona. Projecte Euromint. Fotografia Glenn Murray.

45. Portalada de la Seca Reial, al carrer de Flassaders de Barcelona, remodelada el 1718. Projecte Euromint. Fotografia Glenn Murray.

46. Escut borbònic situat damunt la portalada de la Seca Reial de Barcelona, esculpit per Salvador Aldabó el 1718. Projecte Euromint. Fotografia Glenn Murray.
47. Finestres enreixades de la Seca Reial de Barcelona, probablement segle XVII. Projecte Euromint. Fotografia Glen Murray.
48. Coberta d'un llibre d'actes del Capítol de la Seca Reial de Barcelona amb l'escut reial coronat, segle XVI. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Barcelona.
49. Llibre de privilegis de la Seca Reial de Barcelona, segles XIV-XVI. Biblioteca de Catalunya, Barcelona.
50. Portada d'una alegació jurídica publicada a Barcelona el 1627. Arxiu Històric de la Ciutat, Barcelona.

11.2. Il·lustracions

1. Representació idealitzada d'una seca medieval. Miniatura d'un manuscrit, il·luminat amb els emblemes de Lluís XII de França (1498-1515), que conté l'obra *De moneta*, del bisbe francès i conseller reial Nicole d'Oresme (1323-1382). Biblioteca Nacional, París.

Domini Iacobi de Calicio Tractatus de Moneta.

Summa capita.

- 1 **M**onetary corpus habere.
- 2 Monete magistri officium.
- 3 Alcaldi habent merum imperium.
- 4 Monetarium genere ex rescripto fieri.
- 5 Monetary facti approbandi.
- 6 Approbatione quid solvendum.
- 7 Monetarium filij qui accipiendi.
- 8 Militia an collegio monetariorum eximat.
- 9 Monetarios a collegio eximi posse.
- 10 Patre exempto, filium non eximi.
- 11 L. si quis ex corpore sensus.
- 12 Monetarium priuilegia.
- 13 Monetarium priuilegia quamdiu durent.
- 14 Monetarium numerus an restringibilis.
- 15 L. Comperimus enucleari.
- 16 Reductio numeri nulli nocua.
- 17 Creationis forma seruanda.
- 18 Monetarium forum.
- 19 Priuilegium pactionatum irretuocabile.
- 20 Reuocatoriam pragmaticam non ualere. Fallit. 21.
- 22 Alcaldi delegant assessores.
- 23 Alcaldi fisci aduocatum eligant.
- 24 Procuratorem fiscalem sibi eligat Alcaldus.
- 25 Procurator fisci nudus minister.
- 26 Monetary an ad regiam curiam trahendi.
- 27 Alcaldi an scribam deligant.
- 28 Regula Catalonie in priuilegijs.
- 29 Monetary an renuntiare priuilegijs possint.

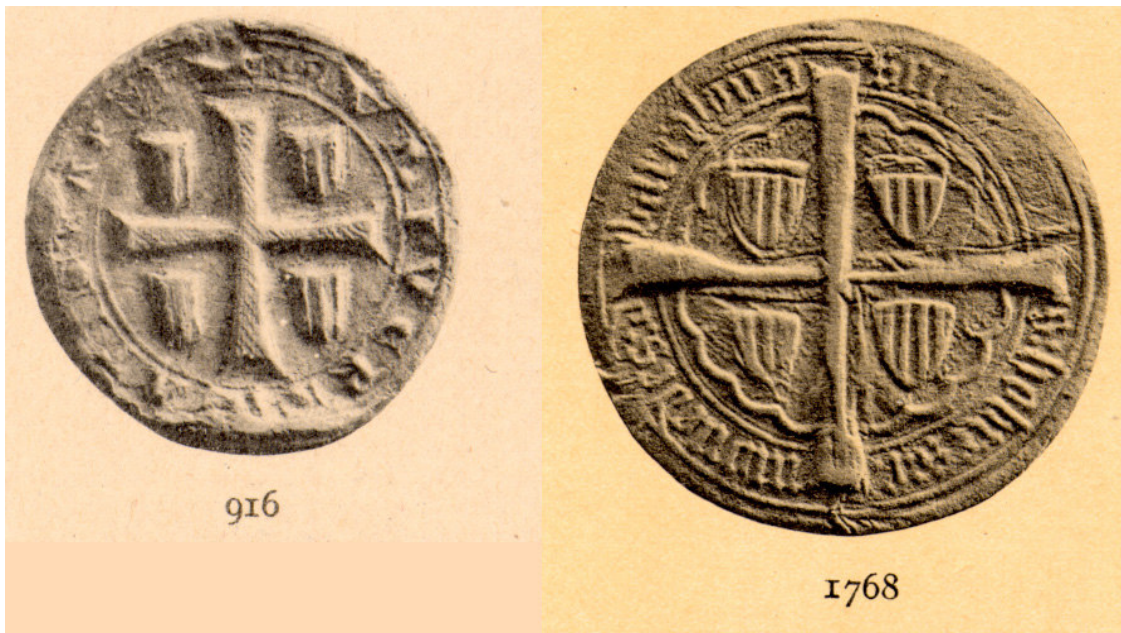
Bi nascitur aurum, & aurum terræ illius optimum est. Gene. ij. capit. & quia post inuentionem auri, & metallorum factus est malleator, et fabricer in cuncta opera æris & ferri Tubalcain Gene. iij. capit. & post malleatorem facta est pecunia seu moneta publicata uocata ciclos argenti probati pro rebus emendis Gene. xxij. cap. & exinde etiam reges monetam intulerunt in ærarium eorum Gene. xlvij. cap. & exinde fuit facta moneta uocata ciclos auri: & fuit ponderata primi Paralip. xxj. & exinde etiam fuit facta moneta auri, & argenti uocata talenta, & æris & ferri etiam fuit facta moneta: sed

non ponderata: sed numerata primi Paralip. xxij. & ibidem electi sunt operarij prudentissimi in auro & argento ære & ferri. Et exinde usus monetæ continuatus est ut l. j. ff. de contrahen. emp. et exinde leges factæ sunt, ne ullus nummos aureos partim raderet, partim tinxerint, uel linxerint sub pœna ultimi supplicij, ut l. quicumque. ff. ad l. Cornel. de fal. & etiam qui argenteos nummos adulterinos conflaret pœna falsi tenetur: & ibi prohibitum fuit etiã ne quis nummis stanneis uel plũbeis emeret, uel venderet ut l. lege Cornelia. ff. ad leg. Cor. de fal. & Iustinianus Imperator maiorem pœnam addidit: quia ultimi supplicij, & confiscationis honorum ut l. j. & ij. C. de fal. mo. & exinde facti sunt monetarij, qui cudebant monetam ut l. j. C. de fal. mo. & in rub. & in nigro. C. de murilegu. & gene. & procura. gene. & de moneta. et baltang. lib. xj. & quia comites Barcinonæ monetam auri et argenti cudi faciunt ut in uia. Barcinonæ moneta aliã. §. de ufat. simili modo & c. illustres Reges Aragonum etiam cudi faciunt monetam auri, scilicet florenorum, et argenti scilicet irroatũ, quam facit Barcinonæ ex priuilegio Regio et gr̃is primo monetam de quaterno. Secundo de duplo, tertio de terno hodie uisitatam & iuratam in Catalonia & in illa de quaterno ponebantur quatuor marchę argenti & octo æris & in illa de duplo due marchę argenti & x. æris. & in illa de terno tria marcha argenti, & nouem æris. & florenus fuit ad certos quiratos & ad certum numerum florenorum pro marcha per capitulum curiarum Catalonia initiatus & institutus. et ista moneta debet esse diligenter obseruata ut nullo modo crescat in ære, nec minuatur in auro uel argento nec etiam penso ut in dicto ufatico moneta & in alijs priuilegijs Catalonia, & ponit glo. & tex. & Bar. de uete. numif. potestate & in l. j. & ij. & iij. & in feu. quæ sint rega. c. j. & ponunt tex. & doc. in cap. quanto de iureiuran. & Bar. in l. Paulus. ff. de solu. & l. j. ff. de contrahen. emp. cũ simili libus. His præludijs dictis, & præmissis.

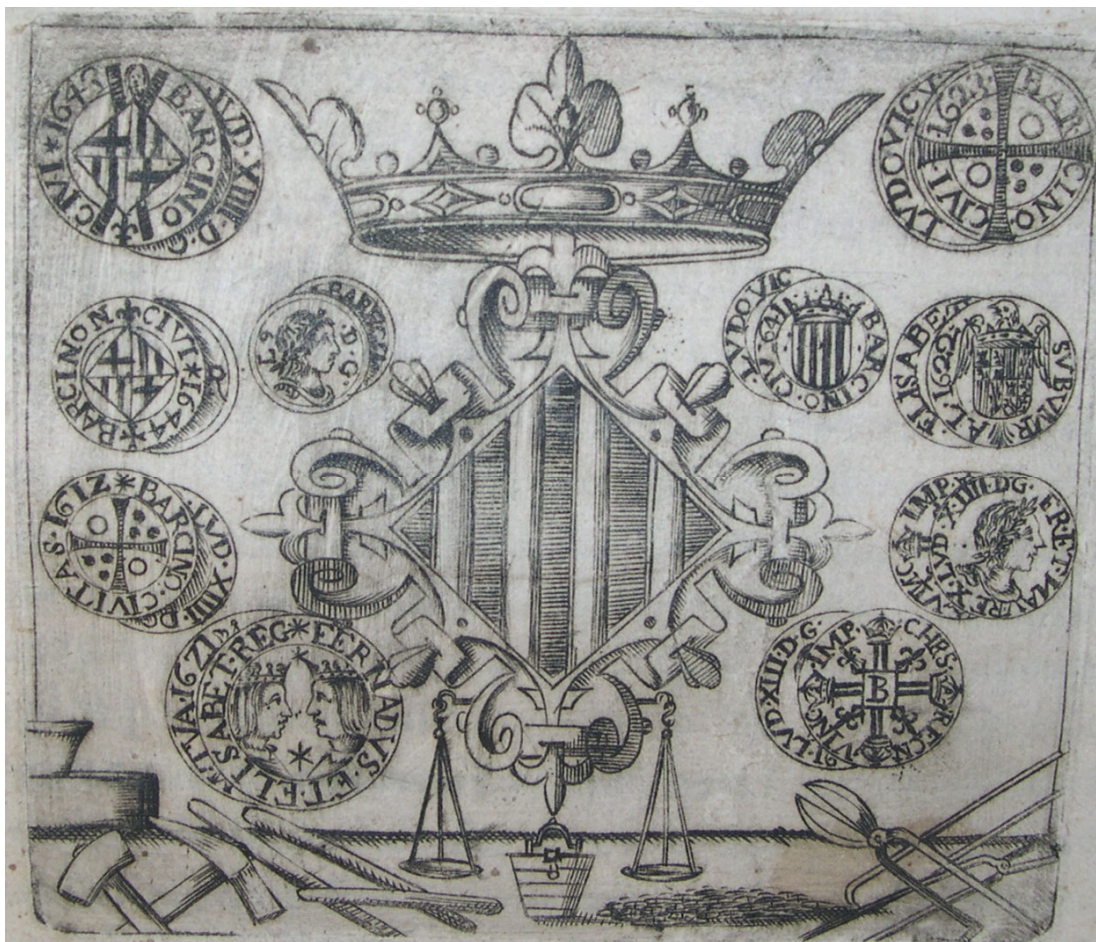
¶ Primo quæro an monetarij Barcinonę habeant corpus, & collegiũ: Ad quod respondetur T q̃ habent corpus & collegiũ quod dicitur & nominatur capitulum in quo sunt monetarij, & operarij, & magi-

3. Obrer, a l'esquerra, i moneder, a la dreta, en ple treball. Segell dels obrers i moneders de la Seca d'Orvieto (Itàlia), segle XIV. Musei Civici, Bolònia.

4. El segell de la Seca de Barcelona, a la dreta, sembla inspirar-se, directament, en el primitiu segell municipal de la Ciutat Comtal, a l'esquerra, reproduïts a l'obra *Sigil·lografia catalana* de Sagarra. Anys 1428 i 1289, respectivament. Col·lecció particular, Barcelona.

5. Monedes de la Guerra dels Segadors i instruments d'encunyació al voltant de l'escut reial en una al·legoria de la Seca Reial de Barcelona. Gravats de la coberta del *Memorial a favor dels alcaldes de la Seca*, Barcelona, 1646. Biblioteca del Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona.

- 1. C. a l'altre privilegi del rei en Jaume. Folio 4. en data del qual es en València @ 5 de febrer 1208.
- 2. C. a l'altre privilegi del rei en Jaume. Folio 7. en data del qual es en València @ 19 de set. 1299.
- 3. C. a l'altre privilegi del rei en Jaume. Folio 9. en data del qual es en València @ 6 de Juny 1270.
- 4. C. a l'altre privilegi del rei Alfonso. Folio 10. en data del qual es en València @ 6 de maig 1286.
- 5. C. a l'altre privilegi del rei en Jaume. Folio 11. en data del qual es en València @ 10 de març 1288.
- 6. C. a l'altre privilegi del rei en Jaume. Folio 12. en data del qual es en València @ 10 de set. 1289.
- 7. C. a l'altre privilegi del rei en Jaume. Folio 13. en data del qual es en València @ 17 de Jul. 1272.
- 8. C. en folio 15. que una declaració en lloc del dret de pesca. que es col·lecta pel port de València. Canal de València. que es declarada a la llibertat per en lo primer de març 1392 en Val.
- 9. C. en folio 17. que un privilegi del rei Alfonso en data del qual es en València del qual es en València @ 19 de set. 1417.
- 10. C. a l'altre privilegi del rei Alfonso en data del qual es en València de València @ 11 de maig 1437 en València 20.
- 11. C. a l'altre privilegi del rei Alfonso en folio 18. en data del qual es en València @ 15 de maig 1437.

6. Foli inicial del manuscrit que conté la recopilació dels privilegis de la Seca Reial de Barcelona, segle XVI. Bayerische Staatsbibliothek, Munic.

In nomine domini Amen. In xpi patris et filii et spiritus
sancti et eius glorie. Virgins Marie eius ma-
tris nobis inuocans

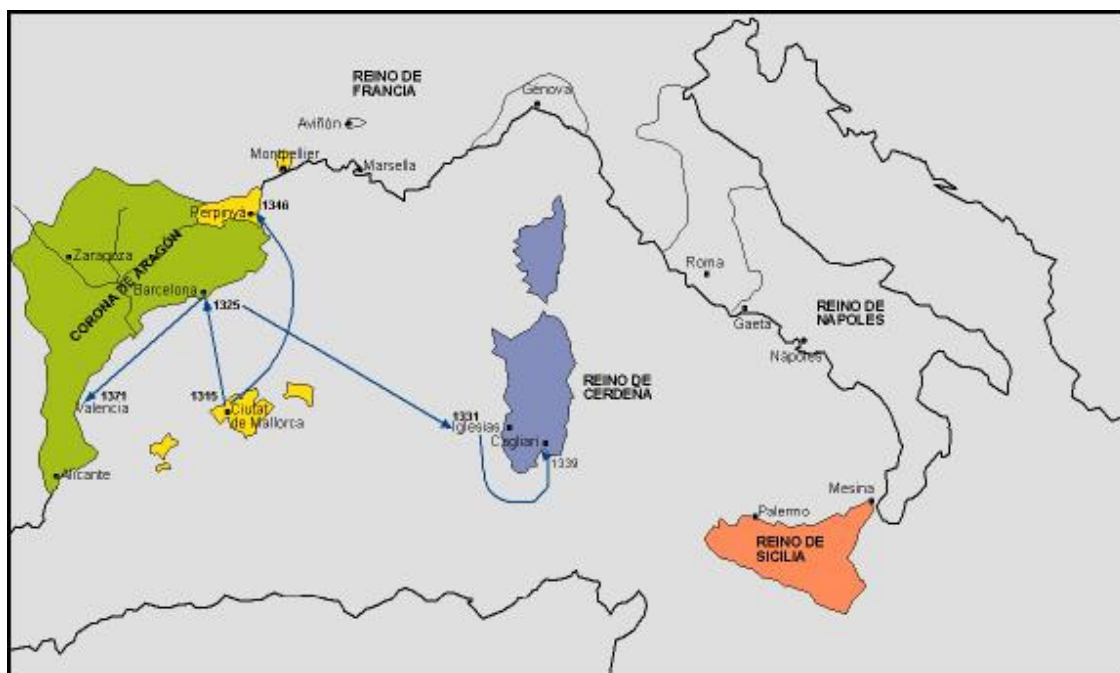
Incapit. In xpi patris et filii et spiritus
honore Aluado monete que p dno Rege indpuz
In Spia Cinganis baronie mei Guitm Jordani ante
Hegfa not^{us} publici baronie Regemq; Scribamam
Cuyre et roranti eorudem dnoz Aluadoz pro
mag^{no} peno baronels nozro et homin^{um} mri rationalib
Cuyre Serem^{um} dno Regis dno vni dote Ser
bame existembz p^{ro} Aluadoz magnatib
Eubacle de quattis milite et Johanne benedict^{us} de
rolle vniq; p^{ro} dote Cuyre baronie q^{ui} p^{ro}
Inceptis die mercurij p^{ro} vni p^{ro} octava
mese Januarij ano mar^{ti} dno q^{uo} m^o
v^{er}o quarto

Die mercurij p^{ro} dno mensis Januarij Anno
predicto

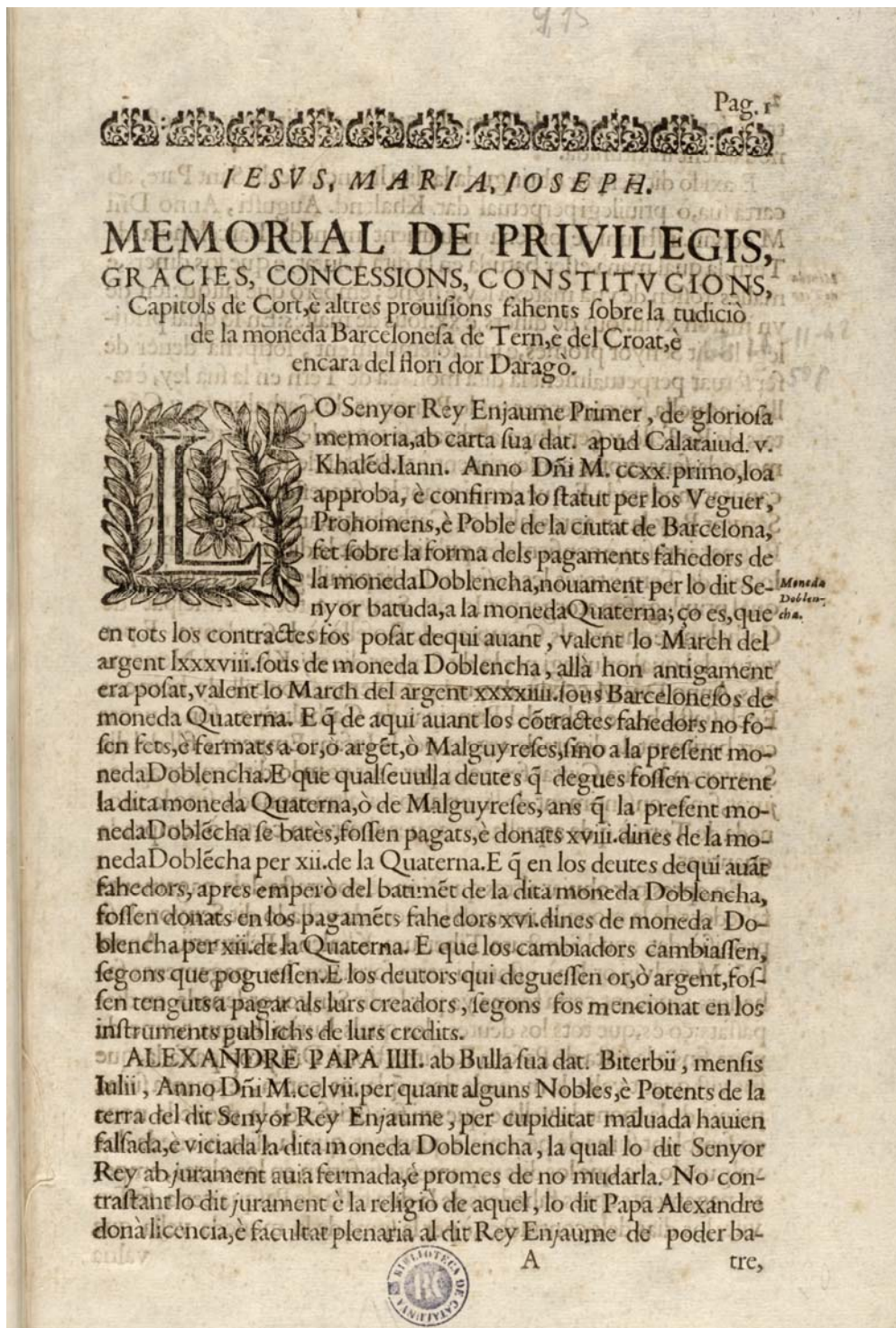
Barabona Bartholomeo deprimera andator. Cuius bono dno dno Aluadoz
Gene Camias baronie p^{ro} se seisse p^{ro}ceptum q^{uo} dno Johanni Barabona
et Clemeti Barabona suo cu^o barony nuly Vardner quaz infra nec^o die
p^{ro} eme venetes saluat aq; tradat Stephano piquez reuenditor un boz
quinq; litras et quindenn totos baronels debuit p^{ro}ceptum mag^{no} Aluadoz
manu scriptu et sub scripti rone gladiou p^{ro} dno Barabona emp^{ro} dno
q^{uo} rone p^{ro}cepto p^{ro} dno p^{ro}cepto e^o dno p^{ro}cepto no sunt uite p^{ro}cepto
reppum aculur ferre aduistand dno piquez

Barabona Bartholomeo deprimera andator. Cuius bono dno dno Aluadoz
Gene Camias baronie p^{ro} se seisse p^{ro}ceptum q^{uo} dno Johanni Barabona
et Clemeti Barabona suo cu^o barony nuly Vardner quaz infra nec^o die
p^{ro} eme venetes saluat aq; tradat Stephano piquez reuenditor un boz
quinq; litras et quindenn totos baronels debuit p^{ro}ceptum mag^{no} Aluadoz
manu scriptu et sub scripti rone gladiou p^{ro} dno Barabona emp^{ro} dno
q^{uo} rone p^{ro}cepto p^{ro} dno p^{ro}cepto e^o dno p^{ro}cepto no sunt uite p^{ro}cepto
reppum aculur ferre aduistand dno piquez

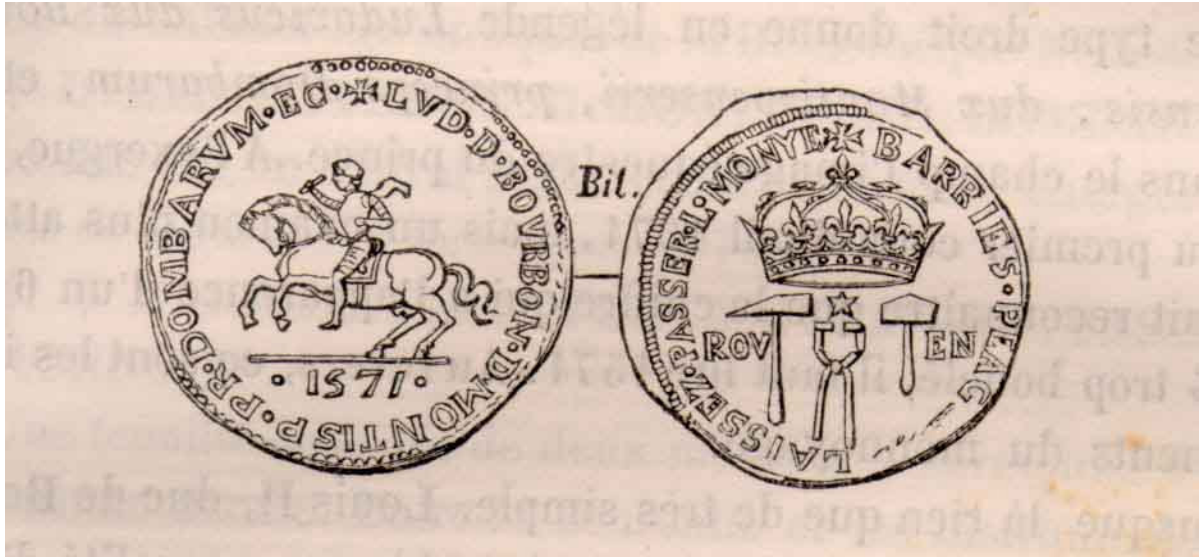
7. Manual del notari Guillem Jordà amb els negocis dels alcaldes de la Seca Reial de Barcelona, 1484. Arxiu Històric de Protocols, Barcelona.

8. Mapa amb la representació del procés de recepció de les Ordenances del Col·legi d'obrers i moneders de la Seca Reial de Mallorca a les diverses cases de moneda de la Corona d'Aragó. Elaboració de l'autor.

9. Portada del *Memorial de privilegis, gracies, concessions, constitucions, capitols de Cort e altres provisions sobre la cudició de la moneda barcelonesa*, segle XVI. Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

10. Jetó dels moneders de la Seca de Rouen (França). Era utilitzat com a salconduit, tal com es fa patent en el mandat imperatiu que dirigeix la seva inscripció als guardes dels drets de barra, peatges i pontatges, instant-los a deixar-los passar. En el revers de la peça apareixen diversos eines de treball sota l'empara de la corona reial de França, 1571. Biblioteca del Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona.

11. Representació del Tresorer Reial segons una miniatura del manuscrit que conté les *Leges Palatinae* dels monarques mallorquins. El Tresorer té damunt la taula diversos sacs de monedes, segle XIV. Biblioteca Reial Albert I, Brusel·les.

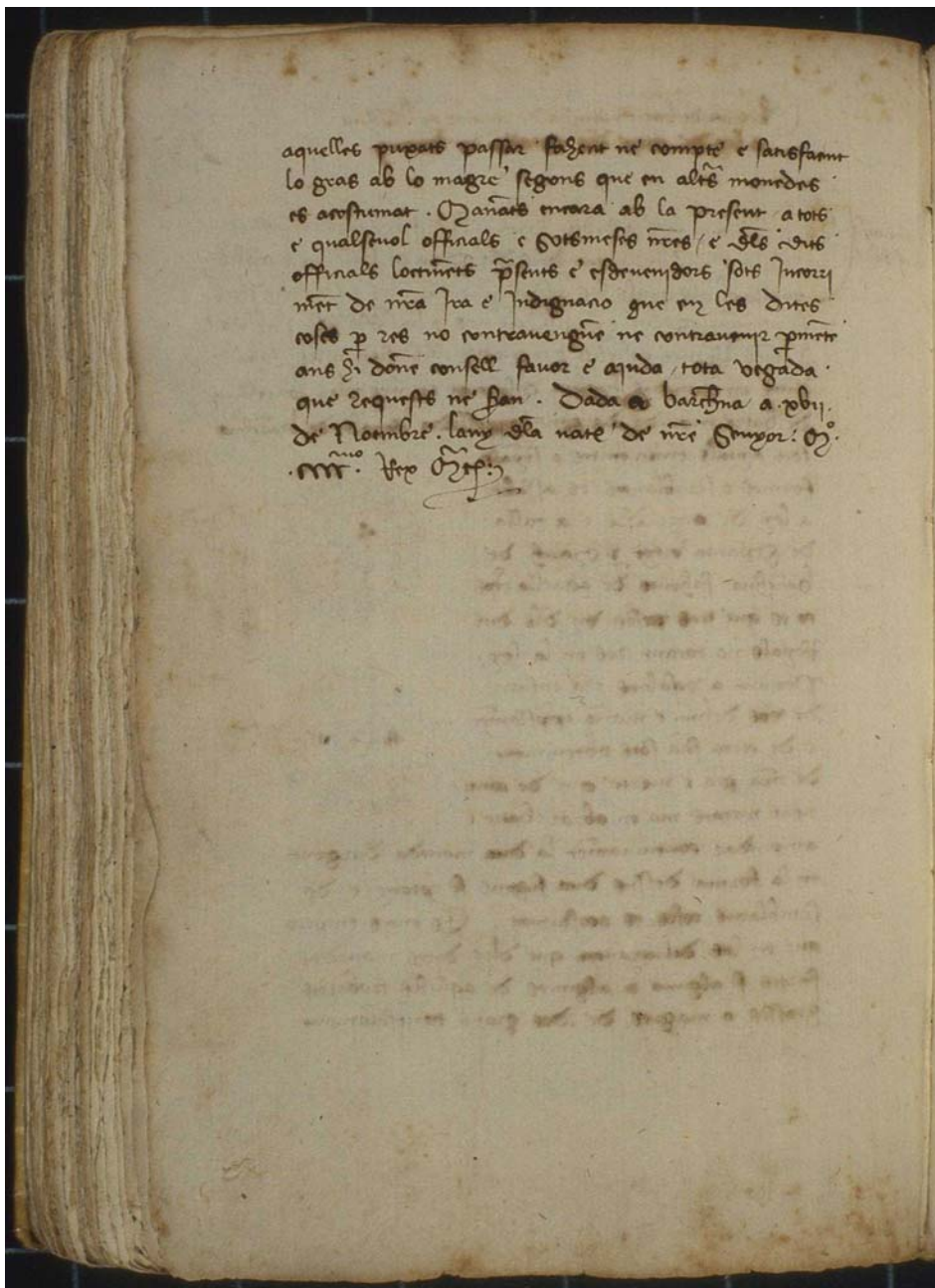
12. Representació de l'oficina del Mestre Racional de la Cort del Rei segons una miniatura del manuscrit que conté les *Leges Palatinae* dels monarques mallorquins. Al costat dels llibres de comptes, dels albarans i dels tinters es disposen un seguit de jetons monetiformes utilitzats per fer els càlculs comptables. Biblioteca Reial Albert I, Brusel·les.

Facienda de barec moneda de argent en barçna.
a ley de onze dits e talla de lxxxij.

*pen. iii.
lxxxij. fo.*

En maner p la gra de deu Rey Rey. Als fechs mes lo mestres
Alcaldes / quades e moneders de la Sena de barçna e a altres
qualsvol als quals les pñens pñencia e les coses drey stres
se prangue / salut e gra. Com nos p ben de la cosa publica
e mers figures e dres e p que aquelles sien mls sabun
dats en monedes hagam deliberat en nre plen consell
de barec moneda dargent appellada bryals de barçna
sots ayals empremtres o sevals
formos o semblans / es assaber
a ley de onze dits e a talla
de cinquanta vuyt p ozars de
barçna / fahens de aquella tres
es es que tres pesen un dls dnt
bryals no tocan res en la ley.
Preant a vosaltres e a castun
de vos dchm e mana expssamnt
e de certa sna sots obtinimnt
de nra gra e meror que de conti
nunt mitats ma en obrar barec e
amondar continuamnt la dua moneda dargent
en la forma dssus dua segons se ptany e de
semblans costes es acostumat. Es entrs empreo
que en les delucans que dres dres monedes
faretis si alguna o algunes de aquelles trobaretis
grastes o magres de dos grans tant solamnt

13. Còpia del decret d'emissió de rals d'argent, amb el corresponent dibuix de la moneda, atorgat per Martí I l'Humà a Barcelona el 17 de novembre de 1400. Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.

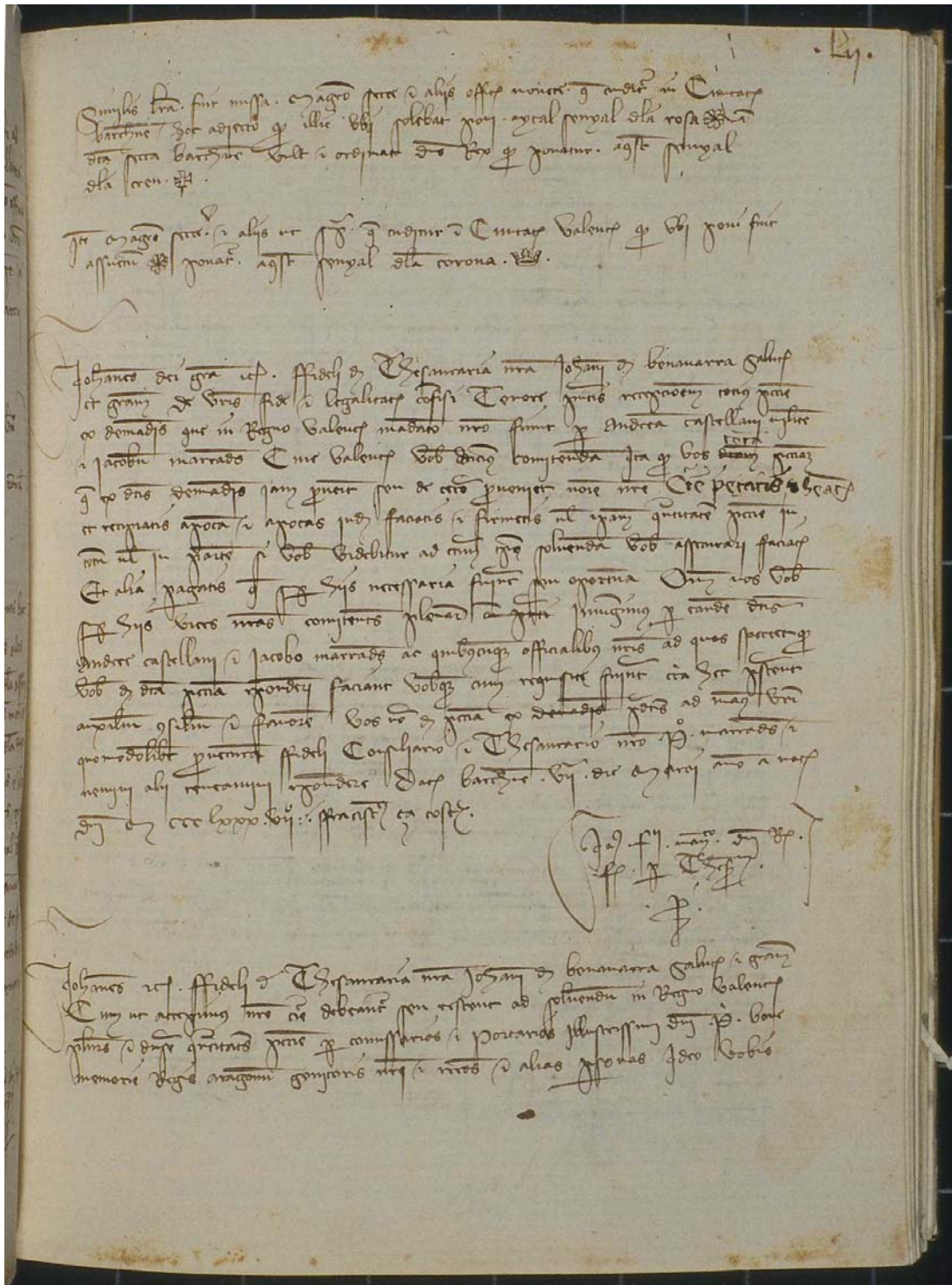
Videndo deducit plurius sibi fros de supfluo sibi ad
 soluendum re pante expensioibz annis supradictis alba
 in fari et debitorum ex pte mei faciens Sic in dco officio
 est fieri assuetu pinguat seu fieri faciens talis q a dco
 dices dnt illa re pante pante quatuordecim p pte rpe p
 hanc hanc ac est recuperare Dat Barcin Sexta die martij
 ano allat dny a ar lxxxvij. ffraas ca cost.

p ca expensio pncip q faciat
 in moneta signa ordinata

Do dco ma in dco
 d gongreco
 vnde ca magis conat.
 p dco.

In Joha id. Als fide nros lo expensio sta pnta sta pncipia que bar
 en la vila de pncipia Cuardos e Ballador saglla e altres quassinol pncipia ales
 quales lo copio dco pncipia p pncipia salus i gna/ Com p valio sta assuetu
 no sta ma dcoyal dignitat e honell nros regimnt q comença en lo monedo
 dnt p dnt get emgimnta lo nro nom e en los pncipia. lo pncipal sta dco pa
 ayral e mudor dcoyal q tam l'expensio o rana que en los pncipia e altra
 expensio que agny dcofirmat hanc hanc lo nros nom emgimnta q co
 pbr lla o r hanc p qnt pncipia e mudor pncipia. E lla o r era lo pncipal sta dco pa
 mudor e pncipia agny pncipal de dco. E obreus saglla dcoyalat ab
 tota diligencia pncipia que en lo tēp pncipia be hanc dcofirmat de fer/
 no mudat p lo pncipia nra lly ons saglla en tot cas dnt moy pa be guardata. Sa/
 da en Barcina a ny. dco de ayral en lany sta nat de nros pncipia.
 At. lxxxvij. ffraas ca cost.

Do dco ma in dco
 ffraas dco.

14. Registre de cancelleria amb el decret de Joan I el Caçador que fixa les marques de les seques que s'havien de gravar en els florins d'or d'Aragó, atorgat el 7 de març de 1387. Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.

15. Gravats amb la representació d'una explotació minera a l'obra de Georgius Agricola *De re metallica*, 1556. Col·lecció particular, Barcelona.

16. Sant Joan Evangelista obra el miracle de convertir uns bastons en riell d'or. Detall de la pradel·la dels retaule dels sant Joans, obra del mestre de Santa Coloma de Queralt, datada vers 1356. Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona. Foto MNAC 2005 Calveras/Mérida/Sagristà.

17. Escena de la vida de sant Eloi amb el pesatge d'uns riell d'or, pintat pel mestre de la Misericòrdia, segle XIV. Museo Nacional del Prado.

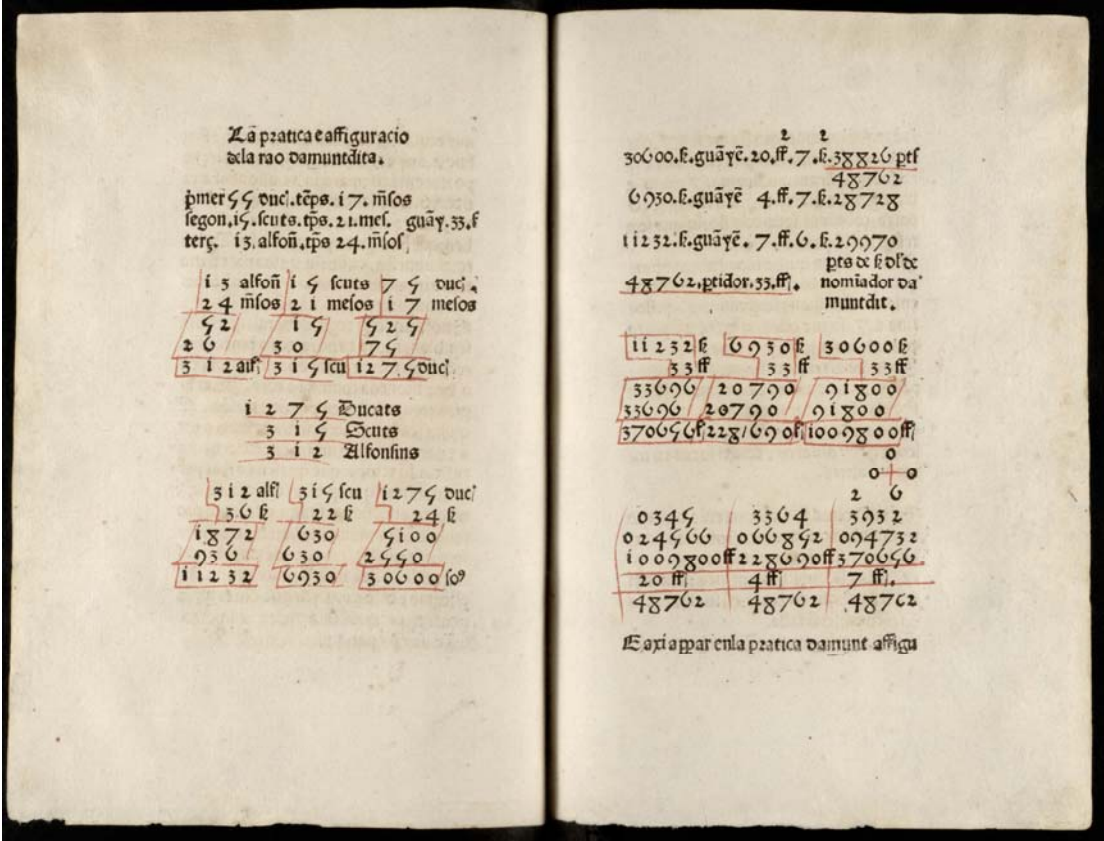
18. Taula de canvi coberta amb un tapís sobre el qual, a més de llibre de comptes, apareixen monedes d'or –probablement florins- i les balances de precisió per pesar-los. Detall d'un dels frescos dedicats a les *Històries de Sant Mateu* obra de Niccolò di Pietro Gerini a la capella Megliorati, al claustre de San Francesco de Prato, 1380-1395. Església de San Francesco, Prato.

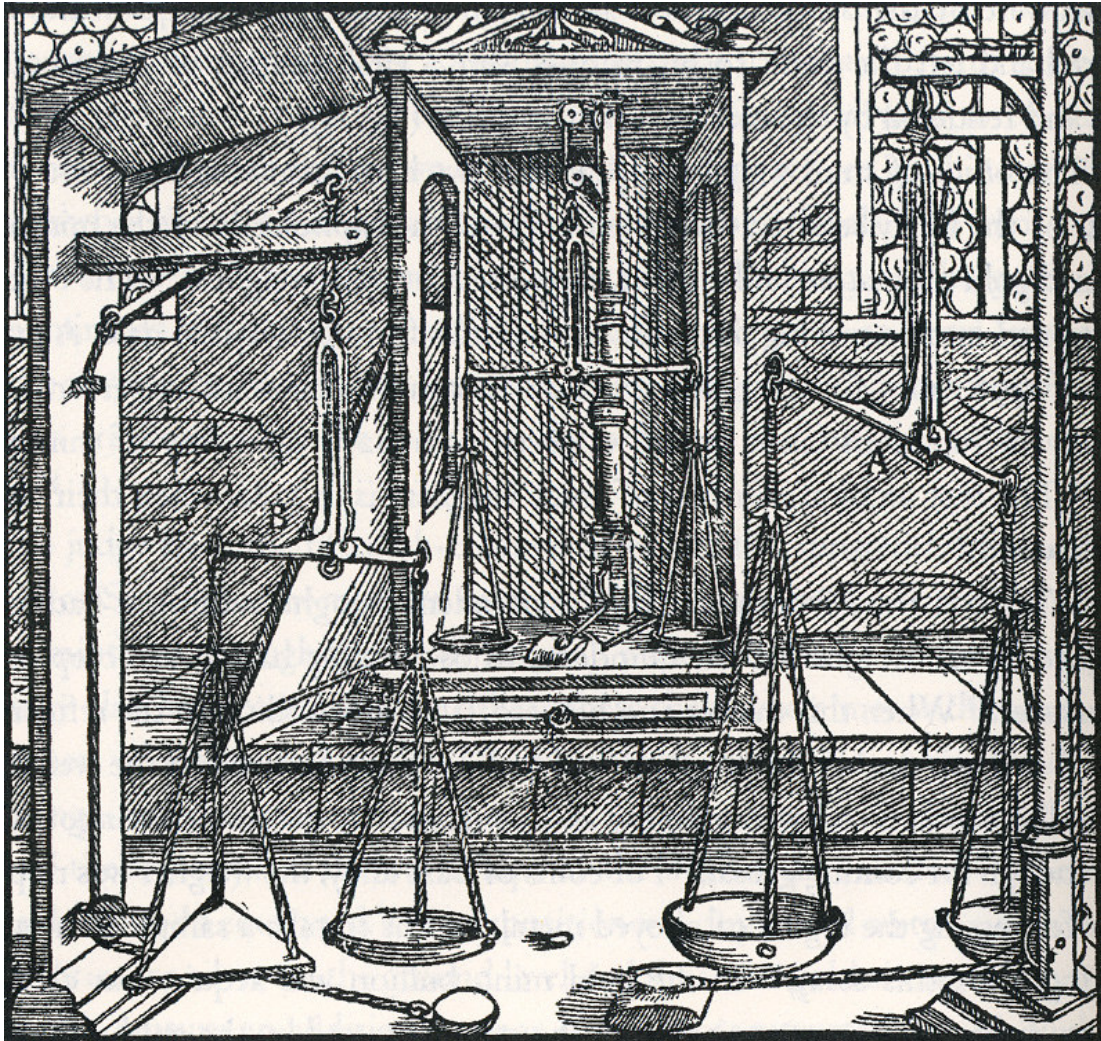
19. Magistrats monetals de la Seca de Venècia amb riells i balances per pesar-los. Museo Civico, Venècia.

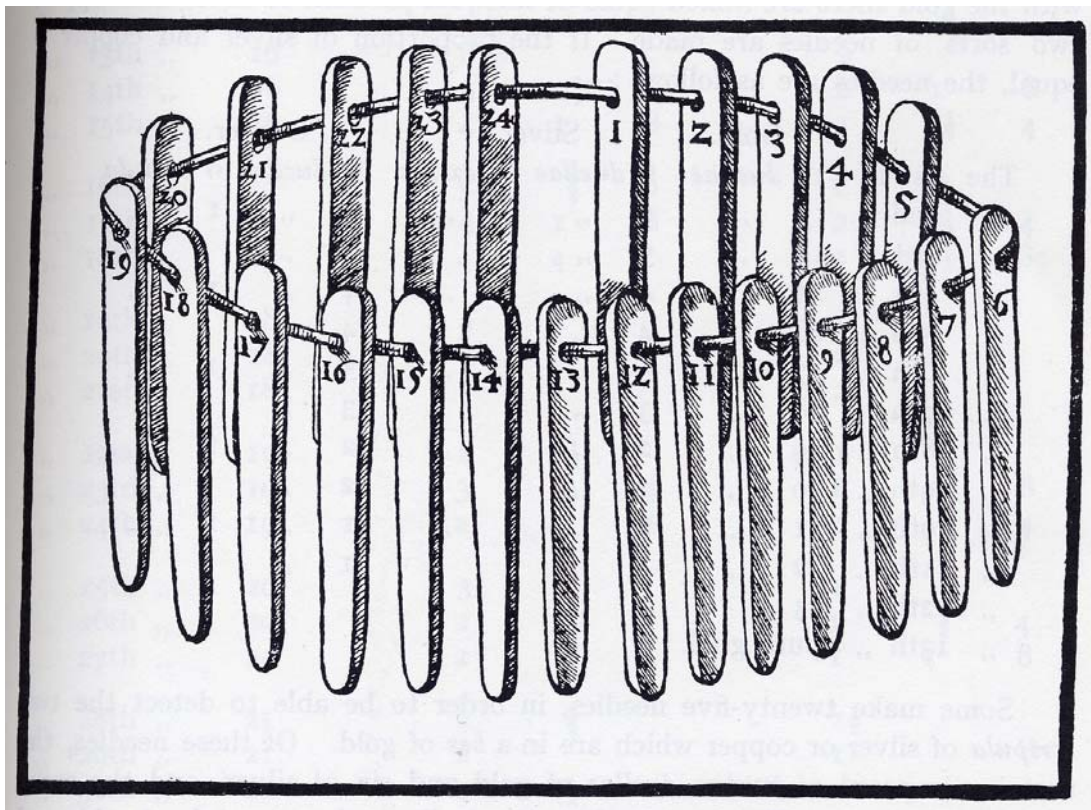
20. Sant Eloi, patró dels argenters, pesa una sella de muntar davant del rei Clotari amb l'ajuda d'unes balances i d'un marc. Detall del retaule de Sant Eloi dels argenters, obra de Pere Nunyes (documentat entre 1513 i 1556). Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona. Fotografia MNAC 2005. Calveras/Mérida/Sagristà.

21. *Tractat d'arismetica* de Francesc Santcliment, publicat el 1482. Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

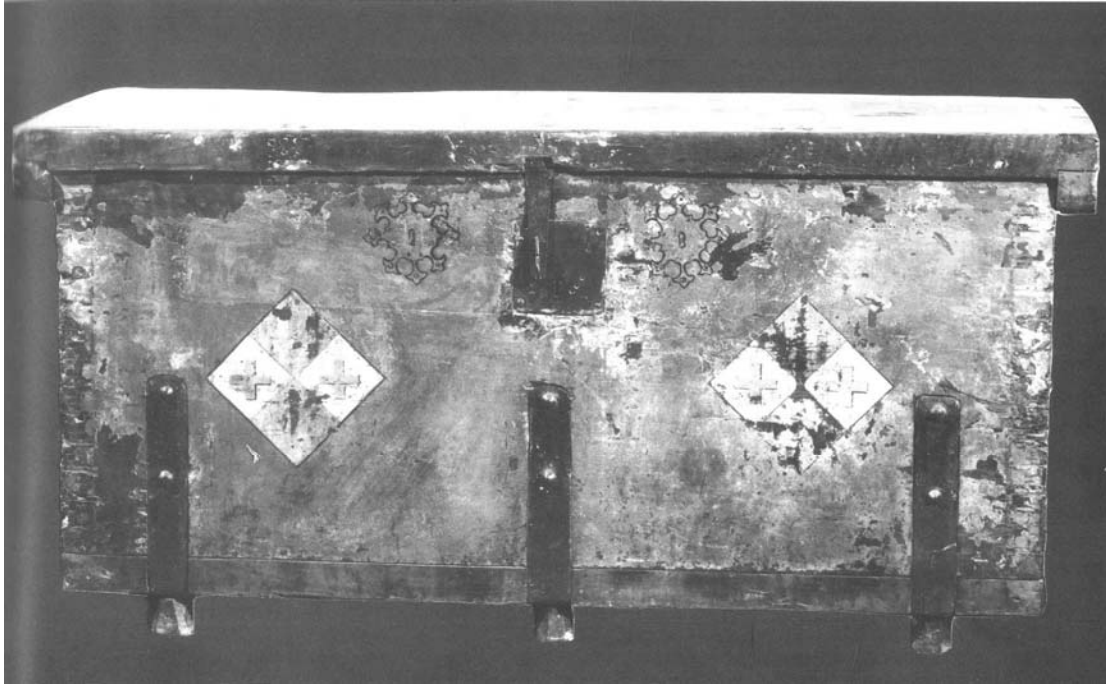
22. Diferents tipus de balances per pesar metall. Gravats que il·lustra l'obra de Georgius Agricola. *De re metallica*, 1556. Col·lecció particular, Barcelona.

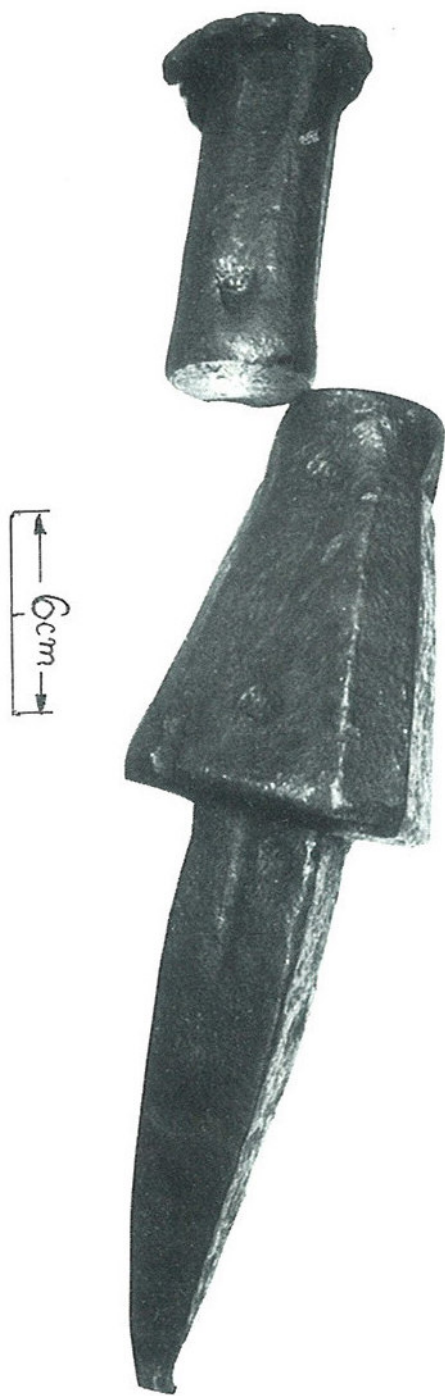
23. Collaret amb puntes d'or de diferents lleis utilitzades, juntament amb una pedra de toc, per conèixer visualment la puresa del metall. Gravats que il·lustra l'obra de Georgius Agricola. *De re metallica*, 1556. Col·lecció particular, Barcelona.

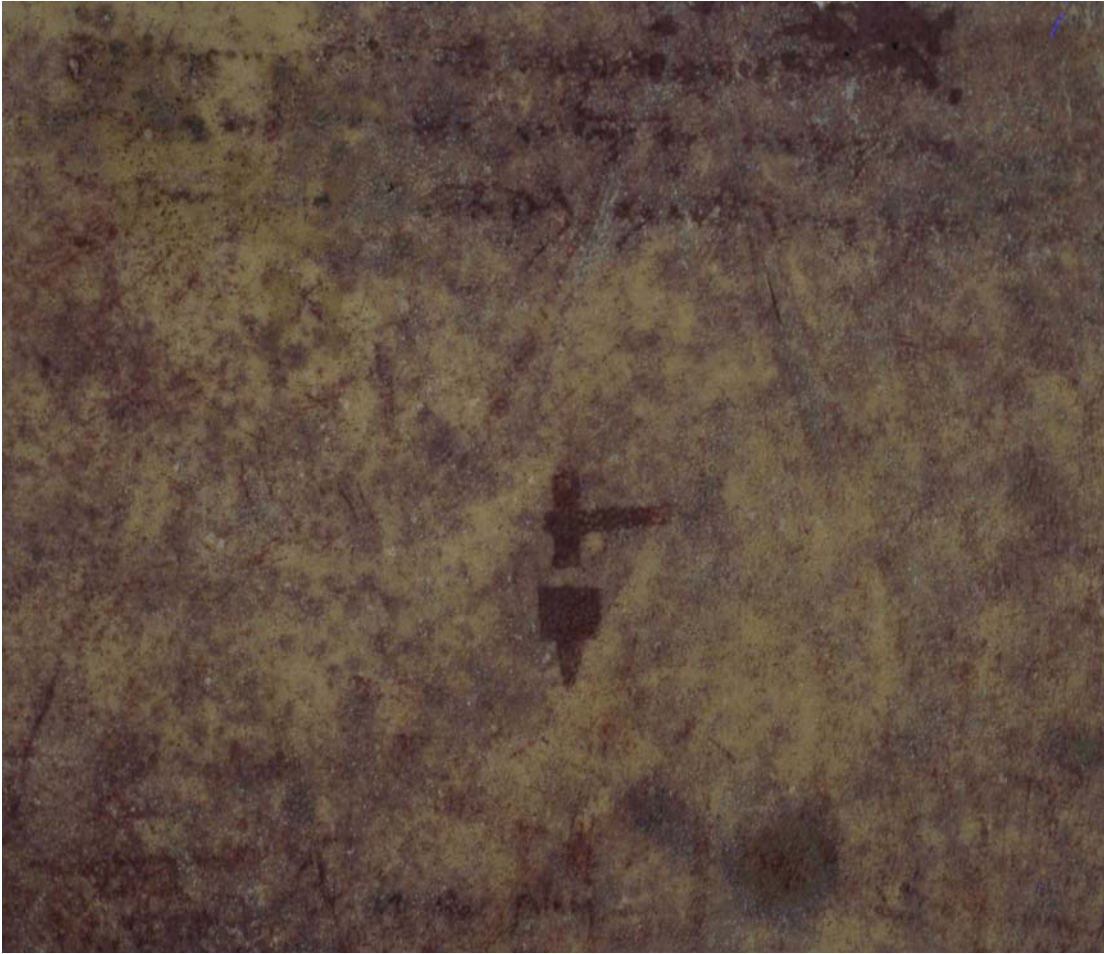
24. Escena d'assaig de metall. Gravat que il·lustra l'obra de Biringuccio. *De la Pirotechnia*, Venècia, 1540. Col·lecció particular, Barcelona.

25. Caixa grossa dels diners de Casa de la Ciutat, segle XVI. Ajuntament de Vic, Vic.

26. Joc de pila i trossell alemanys per encunyar moneda reproduïts a: COOPER. *The Art and Craft*, p. 28, segle XVI, Freiburg Museum.

27. Martell i enclusa d'obrer dibuixats a la coberta de pergamí d'un llibre de comptes d'obriers. 1328-1335. Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.

28. Escenes del procés de fabricació de moneda a martell esculpides en la portalada romànica de l'església de Santiago de Carrión de los Condes, segle XII. Foto de Julio Torres.

29. Escena d'encunyació. *Libro de acedrez, dados e tablas*, 1283. Real Biblioteca de El Escorial.

30. Obrer i el seu ajudant preparant cospells. Detall de les pintures murals que decoren una de les capelles de l'església de Santa Bàrbara de la localitat bohèmia de Hutná Hora (República Txeca), c.1463. Foto: projecte Euromint.

31. Moneder encunyant moneda. Detall de les pintures murals que decoren una de les capelles de l'església de Santa Bàrbara de la localitat bohèmia de Hutná Hora (República Txeca), c.1463. Foto: projecte Euromint.

32. L'emperador Segimon de Luxemburg (1387-1437) visita un taller monetari en plena activitat. La visita dels monarques a les Cases de Moneda constitueixen una tradició que perdura fins als nostres dies. Miniatura de la *Spiezer Chronik* de Diebold Schilling, 1484. Burgerbibliotek, Berna.

33. Interior d'una casa de moneda en plena activitat productiva. Xilografia que il·lustra l'obra de Raphael Holinshed. *The Chronicles of England*, Londres, 1577. Col·lecció particular, Londres.

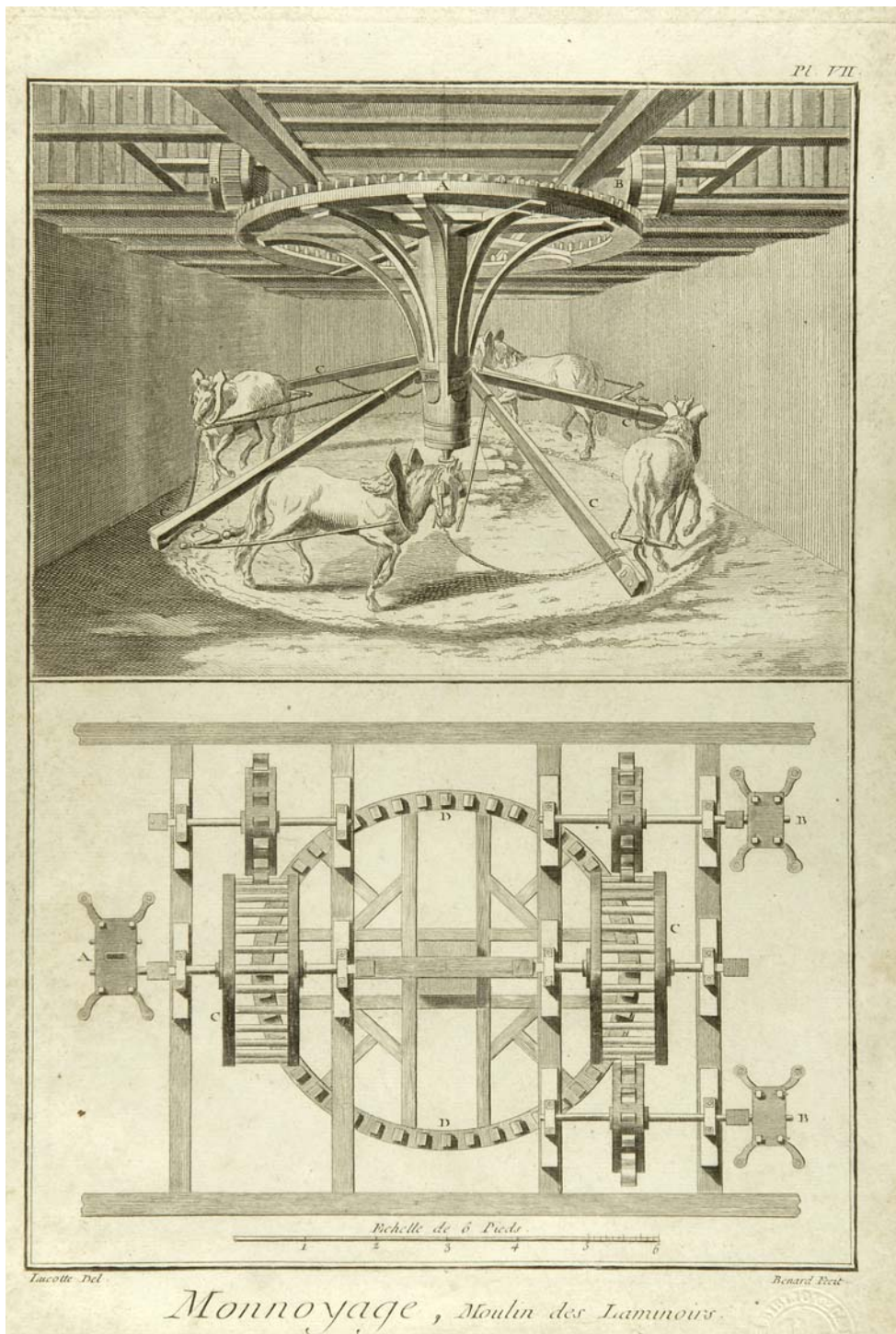
34. El jove emperador Maximilià I visita la Seca de Hall del Tirol. Gravat de Hans Burkmail el Vell i Leonhard Beck, c.1515 que il·lustra l'obra de Biringuccio. *De la Pirotechnia*, Venècia, 1540. Col·lecció particular, Barcelona.

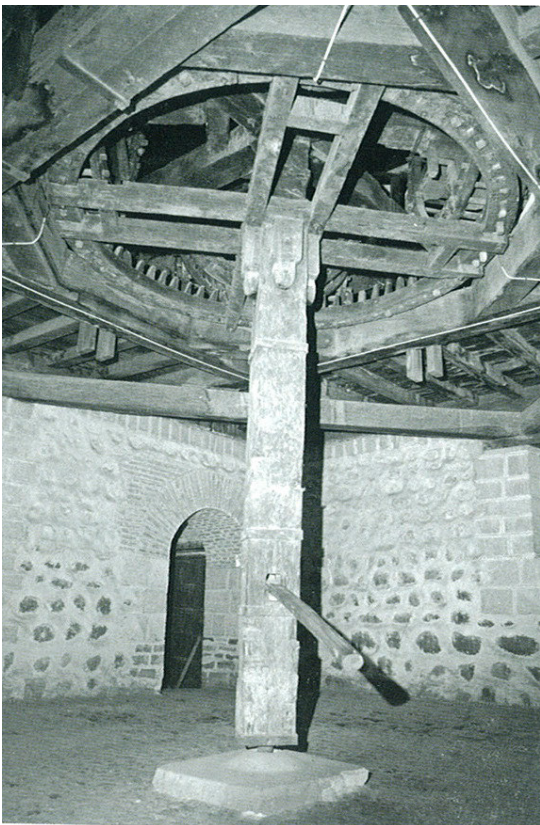
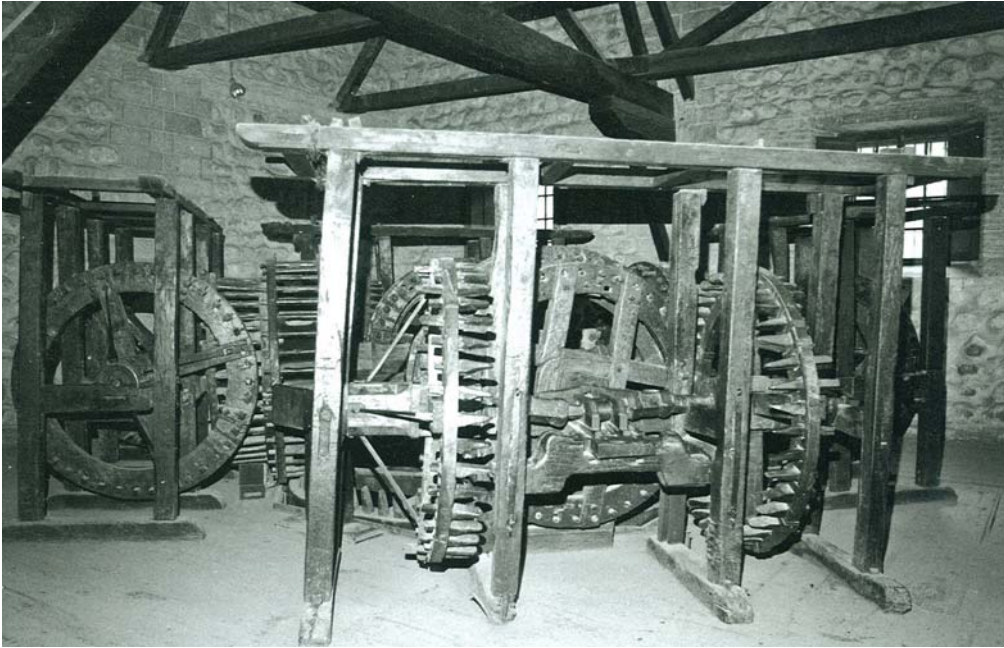
35. Vidriera de la família de moneders Zenkgraf que mostra diverses etapes del procés de fabricació de la moneda, 1567. Schweizerisches Landesmuseum, Zurich.

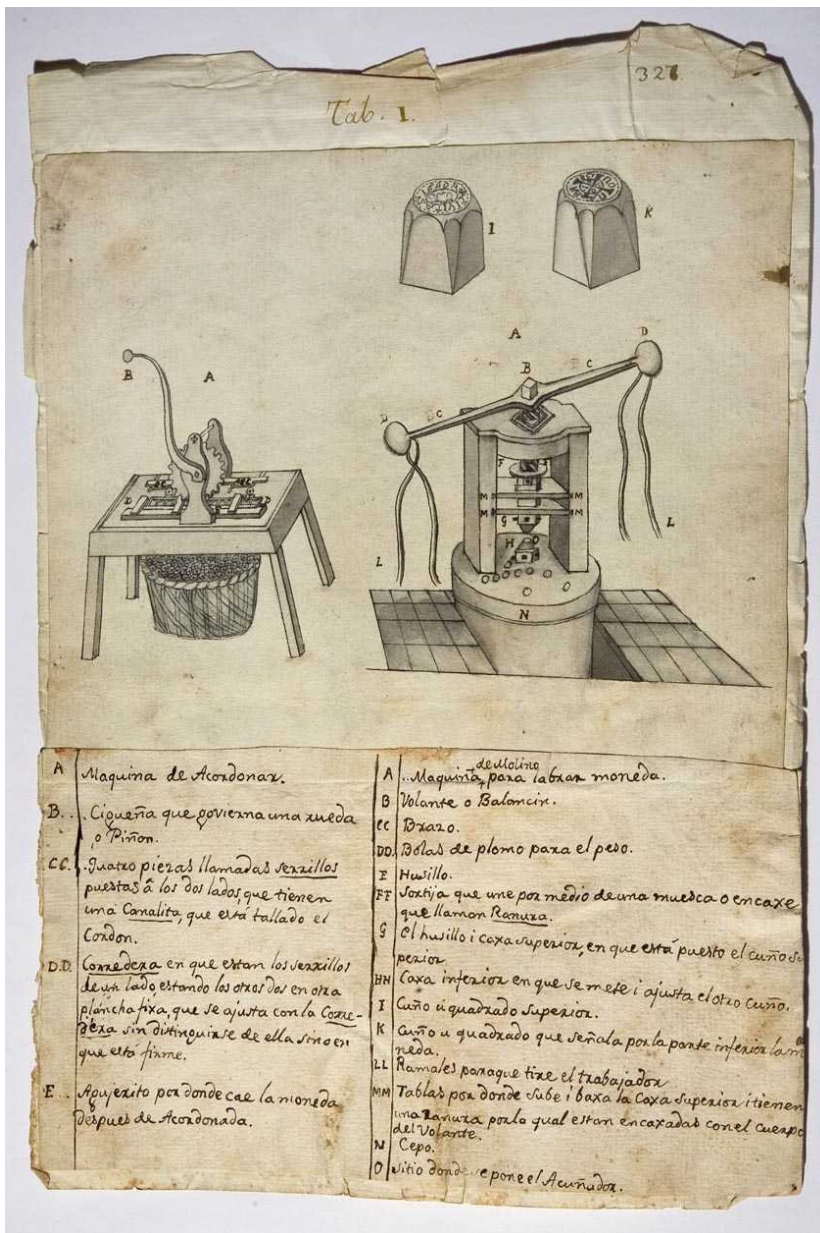
36. *Mereau* dels moneders de Châlons-sur-Marne. En el revers –envoltats per la inscripció figuren els instruments necessaris per a procedir a encunyar moneda. Encunyat sota l'autoritat d'Enric IV de França, 1591. Col·lecció Miguel Ibáñez.

37. Molí mogut «a sang» destinat a laminar el metall que s'ha d'encunyar. Gravat que il·lustra l'*Encyclopédie française*, 1765. Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

38. Part superior i inferior del molí de laminació mogut a sang de la Seca de Potosí, segle XVIII. Museo Casa de la Moneda, Potosí. Foto: projecte Euromint.

39. Dibuix anònim d'una màquina d'acordonar el cantell de la moneda i d'una premsa de balancí per a l'obra manuscrita de Josep Salat (1762-1832) *Suplemento, o sea Continuación al Tratado de Medallas labradas en el Principado de Cataluña, con Documentos justificativos*, primer quart del segle XIX. Reial Acadèmia de Bones Lletres Barcelona, Barcelona.

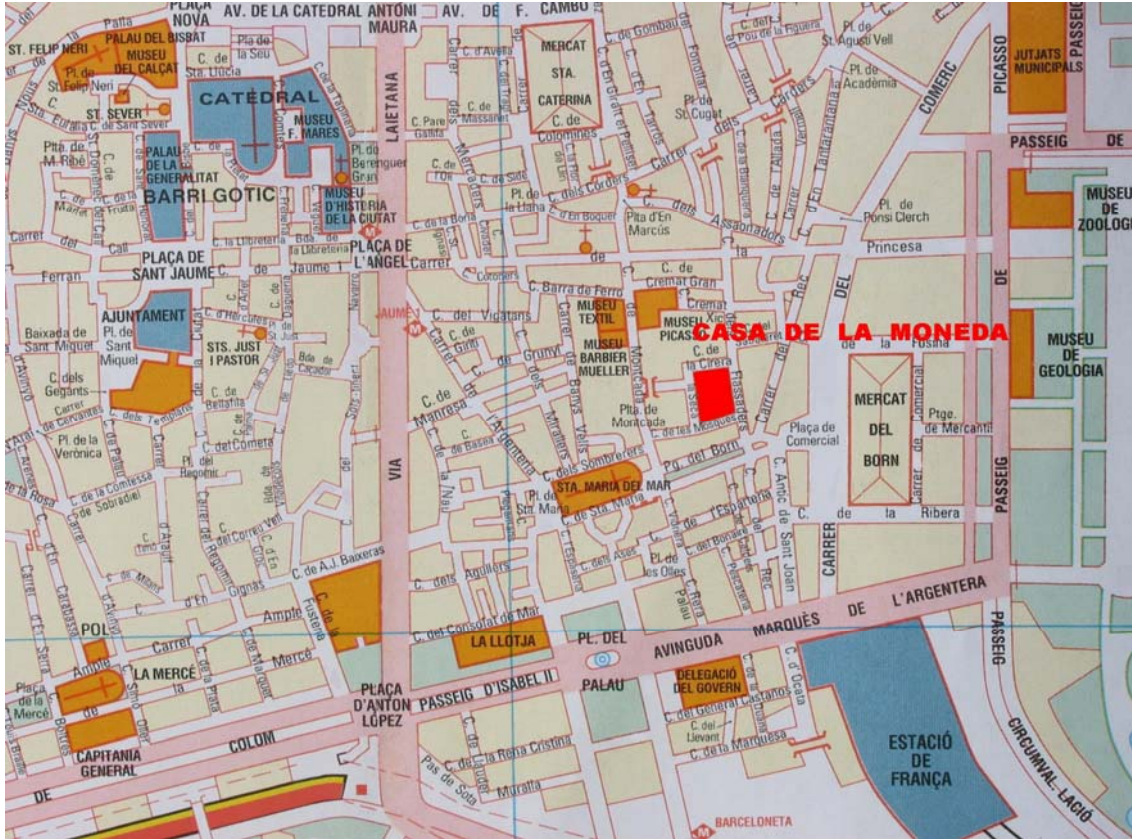
40. Dibuix acolorit de la passantia de l'argenter barceloní Francesc Paradaltas que mostra l'interior imaginari d'una seca amb una premsa de balanci ornada amb l'escut de Barcelona que utilitza de manera lliure els gravats inclosos en aquest apèndix (fig. 41 i 52), segle XVIII. Arxiu Històric de la Ciutat, Barcelona.

41. Làmina gravada per fra Matías de Irala que mostra una premsa de balancí i una màquina d'acordonar moneda, segle XVII. Biblioteca Nacional, Madrid.

42. Gravat que mostra l'interior d'una cambra d'assaig, segle XVIII. Col·lecció particular, Barcelona.

43. Localització de la Seca Reial de Barcelona, al barri de la Ribera, en l'actual viari de la Ciutat. Projecte Euromint. Fotografia Glenn Murray.

44. Carrer de la Seca, a Barcelona. Projecte Euromint. Fotografia Glenn Murray.

45. Portalada de la Seca Reial al carrer de Flassaders de Barcelona, primer quart del segle XVIII. Projecte Euromint. Fotografia de l'autor.

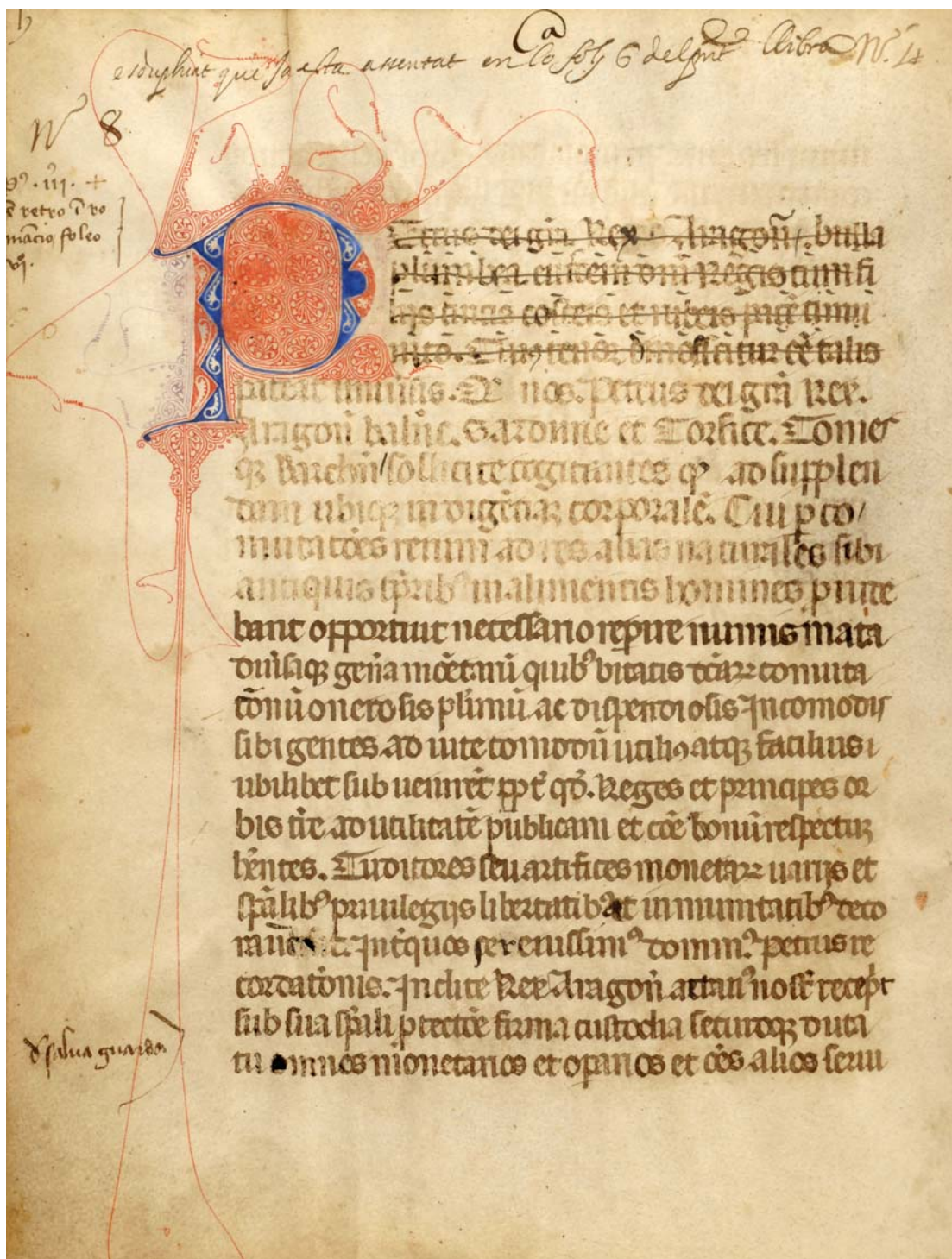
46. Escut borbònic amb restes de policromia ubicat al carrer de Flassaders damunt de la portalada de la Seca Reial de Barcelona, primera meitat del segle XVIII. Projecte Euromint. Fotografia Glenn Murray.

47. Finestres enreixades de la Seca Reial de Barcelona, probablement segle XVII.
Projecte Euromint. Fotografia Glen Murray.

48. Coberta d'un llibre d'actes del Capítol de la Seca Reial de Barcelona amb l'escut reial coronat, segle XVI. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Barcelona.

49. Llibre de privilegis de la Seca Reial de Barcelona, segles XIV-XVI. Biblioteca de Catalunya, Barcelona.

Jesus Maria Raymundus.

DISCVRSVS
IVRIS PRO IVRISDICTIONE
Alcaldorum Siccaë Monetariæ
Barcinone.

C O N T R A.

OE CONOMVM BEATIS-
simæ Virginis Mariæ de Mari eius-
dem Ciuitatis Barcinone.

ALCALDI Siccaë Monetariæ Ciuitatis Barcinone habent intentionem suam fundatâ circa exercitium iurisdictionis in officia

les & ministros Siccaë monetariæ priuatiuè ad alios quoscunq; officiales ordinarios, etiam ad Regiam Audienciam in multis & amplissimis Regijs priuilegijs per Serenissimos Reges Aragonum dictis Al-

caldis, & Monetarijs concessis pro conseruatione suæ dignitatis, & suæ premæ regalitæ prout ex priuilegijs prædictis in processu consutis apparet.

Nec potest iuridice præcedi dictis priuilegijs fuisse derogatû per cõstitutionem Reginæ Mariæ, Curiarum anni 1422. cap. 19. & cõstitutionem Philippi in Curia Mõtiffioni anno 1385. cap. 2. quibus videtur sancitû Iudices Ordinarios posse cognoscere de monetarijs, & officialibus Siccaë, exceptis casibus

A ad

50. Portada d'una al·legació jurídica publicada a Barcelona el 1627. Arxiu Històric de la Ciutat, Barcelona.